ॐ अर्हं नमः

शासनसम्राट्–परमपूज्य श्री विजयनेमिसूरीश्वरजी सद्गुरुभ्यो नमः

श्री वर्धमानसूरि विरचितः

पूज्य आ. श्री विजयनीतिप्रभसूरि द्वारा पुनर्मुद्रापितः

卐 श्री आचारदिनकरः 卐

वीर संवत् २५०८ वि. सं. २०३८ सन १९८१ नेमि सं. ३३
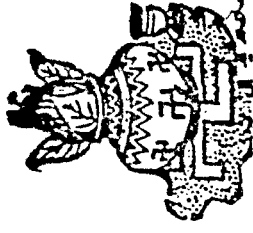
मूल्य : रू. ५०-००

प्रकाशक : शाह जसवंतलाल गीरधरलाल दोशीवाडानी पोळ, अमदावाद.
शाह शान्तिलाल त्रीभोवनदास शामळानी पोळ, अमदावाद.

मुद्रक : जयंतिलाल मणिलाल शाह, नवप्रभात प्रिन्टींग प्रेस, घीकांटा रोड, अहमदावाद-३८० ००१

प्रस्तावना

शब्दइवार्थवानानुपूर्वीसत्त्वे तथाविधे । अथान्यथान्यथा यस्तु स धर्मो ध्रियते धृतः ॥ १ ॥

किं नैतदनतिपरोक्षं सहृदयविदुषां यत्कीटो वा भटो वा ना वा नरपतिर्वा दुर्मेधा वा सुमेधा वा रक्तो वा विरक्तो वा सर्व एव स्वीयस्य यस्य कस्यचित् तात्त्विकस्य कल्पितस्य वा क्रियाविशेषस्याभिलषितस्य कर्तृत्वं प्रयोजककर्तृत्वं वा समाचरन्नेव विचारविषयो भवतीति । इत्थं च प्रवृत्ता निरन्तरमव्याहता मनोवाक्कायप्रकल्पिता प्रवृत्तिरेव द्योतयति जनतायाः कामप्यशान्ति महतीं चिकीर्षितं च किमप्यप्राप्तमिव प्राप्यं श्रेयोविशेषं प्रेयोविशेषं वा । एते च न व्यभिचरत इष्टतत्साधनप्राप्त्यनिष्टतत्साधनपरिहारान्यतरगोचरमनीषामन्यतरस्यैव चिकीर्षितत्वात्तत्र न च तात्पर्यनिश्चयाद्यावतां प्रयत्नानां भ्रान्ताभ्रान्तसाधारणपुरुषानुष्ठितानाम् ।

दृष्टस्तु पुरुषार्थरूपोऽयं यत्नः प्रतिवन्धकपुञ्जपरिवृत इति तरुणार्द्रपद्मदलनिलीनदहन इवासकृद् ध्मातोऽपि न भवति फलेग्रहिरपेक्षते चातिशुष्ककाष्ठमिवादृष्टं सत्कृतिसमुद्भूतं यावदिष्टप्रतिवन्धकाधर्मध्वंसासाधारणहेतुतया सर्वविधपुरुषार्थसाध्यसहायं द्वितीयमिति तत्रैवाधेयो यत्नस्तावत्स एव च वस्तुतो यत्नोऽन्वितत्वात्सह फलेन कार्यनिष्पत्तिपूर्वकालिकस्तु दृष्टो हि स फलस्यावश्यंभावितया पराधीनो नान्तरीयश्चेति स्वयमेव स्फुरतीति तदर्थं वहुक्लेशः कालक्षेपः । अदृष्टासहचरितेनापि दृष्टेनैव प्रयत्नेन सह फलस्य तु नास्त्येव फलनिमित्तभावो व्यभिचरितत्वादन्वयव्यतिरेकभावस्य देवतानृपप्रसादावपि समानत्वादस्य परीक्षितस्य नियमस्य ।

अभीप्सितफलप्राप्तय आदर्त्तव्यमेतच्चादृष्टं साध्यं वैधाभिर्नानाजातीयाभिर्धर्मक्रियाभिः । धर्मक्रियाणां नानात्वे तु न विवादोऽनुभूयमानत्वात्फलनानात्वस्य । आगारानागारकर्तृद्वयभेदेन द्वैविध्यमेवासामागमादिषु प्रसिद्धं तु नितान्तविभिन्नस्वभावाधिकारिसमुदायद्वयसापेक्षम् । वैधासु च तासु तासु धर्मक्रियासु स एवाधिकरोति यो यथावर्णं यथाविधि संस्कृतो निरतश्च संस्कारप्रधाने स्वाध्यायादिसर्वविध आचारानुसरणे यावच्छक्यं दण्डकत्रितयेन । असंस्कृताश्रद्धाल्वनधिकारिसमष्टिभयभीतपुरुषाराधितस्तु स्वाध्यायादिरूपो धर्मो मदिरालिप्तपात्रनिहितसुरसरित्तोयमिव पीतमनुष्ठितोऽप्यपायपरम्पराप्रदानपर्यवसान इति तावदेव वर्णव्यवस्थामनुसृत्य संस्कारादावेवाधेयो यत्नः प्रयत्नपरम्परानुमत इत्यालोच्यालोचिताचारसारः परिचितसाङ्गोपाङ्गागमगम्भीररहस्योऽप्रतिमप्रतिभासंपन्नोपकृष्टकालापकृष्टपुरुषापकृष्टकल्पनाकलिपतकुतर्कतश्चतुर्विधसंघाचारविचाररक्षाकामो मध्यस्थो मतभेदे चिकीर्षुर्लोककल्याणं परिजिहीर्षुः संस्कारासत्त्वप्रवादं रिरंसुस्सौजन्ये सूरिवर्यः श्रीवर्धमानसूरिर्निबबन्धेममाचारदिनकरनामानमाचारप्रचारकतयान्वर्थनामानं निबन्धराजम् ।

गुणकर्मप्राधान्यपराधीनमार्हतदर्शनं वर्णव्यवस्थायामुदासीनं वयमपि चार्हतदर्शनविद्वांसो न सम्मता वर्णव्यवस्थायां वर्धमानसूरिणा निर्मित आचारदिनकरस्तु वर्णव्यवस्थासमर्थकस्तत्र निर्दिष्टसंस्कारादिकर्मणां वर्णविभागेनैव निरूपितत्वाद्गुणकर्मकृतवर्णारोपस्य संस्कारकालेऽसंभूतप्रायत्वादिति कथमस्माकमुपादेयोयं निबन्ध इति केषाञ्चित्कथनं तु भ्रान्तभाषितमेव । प्रोक्तप्रलापस्य वकीलबालेष्टरसोलीसीटरएर्डीटरप्रिंटरमाष्टरदिटरटरलेकूचरासंस्कृतशरीरापरिचितागमगाम्भीर्यसंपादितसमाचारपत्रमात्रप्रमाणकत्वात् । आर्हतदर्शनरहस्यस्य चैषां स्वान्ते तमोगुणप्रधानशिश्नोदरतर्पणपरायणापरप्रान्तस्थपुरुषसंसर्गतदीयाचारविचारेतिहासादिश्रवणाभ्यसनमनननिन्दितमिथ्याप्रधानवृत्तिसमार्जितान्त-

आचार-
दिनकरः
॥ २ ॥

सेवनमलिनीभूते लेशतोप्यविद्यमानत्वेनैतद्विधपुरुषापसददत्तप्रमाणस्य प्रतारणारूपत्वात् । दर्शनरूपतयाऽऽत्मादिपदार्थस्वरूपनिरूपणावश्यकर्त्त-व्यतया, हिंसाङ्गानुष्ठानमात्रनिरसनेनानिषिद्धमनुमतमिति तदितरतत्कालीनवर्णव्यवस्थादरपुरस्सरसंस्कारादीनां स्वीकृतसमानतया, क्षत्रिय-शरीरश्रीमहावीरादितीर्थकृदधीनधर्माधिपत्यब्राह्मणशरीरगौतमादिगणधरगततत्सहायकर्तृत्वयोर्मतान्तरानुमतक्षत्रियशरीरमनुरामकृष्णाद्यधीनधर्म-स्थापनरक्षादिकर्तृत्वब्राह्मणशरीरगौतमवामदेववसिष्ठगर्गादिगततत्संचालनकर्तृत्वयोरिवाङ्गीकृततयार्थतेव वर्णधर्मस्याङ्गीकृतप्रायतया, तीर्थकृद्वि-शेषप्रादुर्भावसमयस्य विलम्बिततया सर्वसम्मतस्यापि संस्कृतागमस्य हिंसाप्रवेशेन दूषिततया सर्वसाधारणधारणीयः प्राकृतागमः कृत इति लेखस्यापि हिंसातिरिक्तयावल्लोकप्रसिद्धसंस्कृतागमसिद्धसंस्कारादिसत्कर्मणः कर्त्तव्यत्व एव सम्मततया, सूत्ररत्नमणिसुवर्णादिजैनोप-वीतस्य सर्वत्रैवोपलब्धतया, विवाहमहोत्सवेऽतीव लौकिके लवणोत्तारादिकर्मण्यपि तीर्थकृतः कथं सहमता भवन्तीति गौतमप्रश्ने आचार्याः प्रचलिताचारमाचरितं पूर्वजैर्न विघ्नन्तीति मरीचिरमशरीरश्रीमहावीरतीर्थकरकृदुत्तरस्यापि लौकिकस्यातिलौकिकस्य वा विशिष्या-प्रतिषिद्धस्याश्रयणमेवास्तिक्यमिति तात्पर्यपरतया, आर्या म्लेच्छाश्चेति सूत्रे जात्यार्यकर्मार्ययोः, सन्तानक्रमेणागयजीवायरणस्स गोदमिति संण्णेति गाथायां सन्तानक्रमागतजीवाचरणस्य गोत्रेति संज्ञायाः स्वीकृतायाः प्रयोजकस्य सन्तानक्रमस्य स्वीकारेण त्रिवर्णाचाराद्याचार-निन्बधेषु वर्णव्यवस्थामशिथिलामादत्यैव संस्काराद्यावश्यकविधीनां निरूपणेन च दिगम्बरसमूहस्यापि प्रोक्तार्थे सहमततया चार्हतागमो वर्णव्यवस्थातदनुसारिसंस्काराद्याचारेषु नोदास्ते नवा शेते किन्तु सुतरां जागर्त्तीति वक्तव्यस्यैव सद्भूतत्वात् । विषयलोलुपापटुप्रतिभपुरुष-हतकप्रलापतो विदितार्हतदर्शनपरमार्थस्वरूपाणामेतत्सिद्धान्तधामप्रधानस्तम्भभूतानां श्रीवर्धमानसूरिहरिभद्रसूरिहेमचन्द्राचार्ययशोविजयो-पाध्यायप्रभृतिमहत्तराणामप्रतिमागमपण्डितानां संवेगगुहानिवासिनां निर्णीतसिद्धान्तेषु श्रद्धानादिरहितैः क्षुल्लकार्हतैरेव सन्देहोत्थापनस्य

तीर्थकराद्यादृतमर्यादाविदारणहेतुकसाहसत्वात् । गुणकर्मभ्यां संस्कारवशतो यथाकालमागन्तुकाभ्यां प्रायः संस्कृतसंस्कारप्रियपुरुषसहचराभ्यां तत्तद्व्यक्त्यवच्छेदेनैवोत्कर्षतामात्रप्रयोजकाभ्यां तरतमगुणकर्मवत्कतिपयव्यक्तिसमूहरूपसमष्टिसन्तानपरम्परामवधीकृत्य व्यवस्थिताया वर्णव्यवस्थाया गतार्थत्वमङ्गीकुर्वतस्तु कस्कोऽन्तर्भवति कुत्रकुत्रेत्येतदर्थापेक्षितव्याप्यव्यापकभावभावानभिज्ञत्वाच्च । अतएवावैदिकार्हतसौगतादिसमयेषु वैदिकेष्वपि च तेषु तेषु संप्रदायेषु तादृशत्यागादिगुणशालिशूद्रशरीरस्वीकारेऽपि न तस्य चक्रित्वधर्मनेतृत्वपदप्राप्तिस्वीकारो नच शूद्रादिशब्दातिरिक्तक्षत्रियादिशब्दवाच्यतास्वीकारोऽतएव च शठकोपस्य सूर्पकारस्याचार्यत्वमङ्गीकुर्वतां तापिताङ्गानामपि वैष्णवैकदेशिनां श्रुतिध्वंस्यास्पदावाप्तिस्तयैव तेषां वर्णव्यवस्थाध्वंससाहसाद्विरतिश्च ।

ये च केचनार्हता अनार्हता वा हतमतयोऽप्यहतोत्साहा जल्पन्ति वस्तुतस्त्वध्यात्मदृष्ट्या सत्यज्ञानानन्दात्मन्यात्मनि नास्ति दुःखदुर्बोधयोर्लेशोऽपि यदपनयकृते नानाविधधर्मकृत्यानुष्ठानं तत्कृते च संस्कारादिविधिना तथाविधाकारसंपादनम् एतत्कृते च वर्णव्यवस्थायामास्थायाः स्थिरीकरणमुपपन्नं भवतीति तेऽपि भ्रमभूतपीतचैतन्या एव । ज्ञानाधात्मात्यात्मा तावदेव तथात्वेन न निश्चित इति तदर्थमेव नानाविधधर्मानुष्ठानस्यावश्यकत्वात् । प्राक् च तथानिश्चयात्तस्मिन्नेव शरीरावच्छेदेन सर्वेषामेव दुःखदुर्बोधादीनां व्यावहारिकधर्माणां कल्पितानामप्यकल्पितानामिवानुभूयमानत्वात् । स्रक्चन्दनवनितामोदकादिषु रागोपादेयविषयेषु परुषपुरुषपुरीषादिषु द्वेषहेयविषयेषु द्रव्यतो विशेषविकलेष्वपि पर्यायत एव तथाभूतेषु भेदमनुभवतामपि वर्णव्यवस्थामेव द्विषतामध्यात्मदृशामधार्मिककुलकुलपतिलौकिककनिष्ठबन्धुत्वात् । ईदृशैश्चाधमैः स्वस्मिन्नारोपितस्याध्यात्मदृक्त्वस्याध्यात्मशास्त्रानवलोकनमूलकमोहत्वात् ।

अस्माकं तु सूत्राण्येव प्रमाणानि तेषु तु न निरूपितानि संस्कारादीनि कर्माणि भाष्यचूर्णिप्रभृतीनि व्याख्यानपुस्तकानि तु न प्रमाणानि पामरप्रकृतिकृतत्वादिति वादिनो दर्दुरानन्दानन्ददायिनः स्थानकवासिनोऽपि पामरा एव। निरूपितानामेव प्रवाहागतानां संस्कारादिकर्मणां सम्मततया विशिष्य पिष्टपेषस्यानावश्यकतयाऽऽगमानां पदार्थनिरूपणस्यैव प्रधानविषयतया च प्रतिपद्यानुक्तत्वेऽपि जन्मतः प्रभृति बोधचतुष्टयसंपदामपि यावतामेव तीर्थकृतां चरितप्रस्तावप्रसङ्गे विद्वद्भिः पितृभिराचरितानां तेषां स्वयंकृतानां दानादीनां सूत्रेष्वेव च चर्चितत्वात्, सूत्रसूत्रितरहस्यस्य सर्वसाधारणावेद्यस्य प्रकाशकतया सूत्रानुगतानां भाष्यादिमहानिबन्धानां प्रामाण्ये विदुषामार्हतानां वैमत्याभावात्, सूत्रतत्कर्त्तृतद्वक्तृमहत्त्वबोधैकहेतवो भाष्यादयो ग्रन्था येषां न प्रमाणानि कतिपयदोहाचौपाईचण्डोच्चारणचतुराणां निशाभ्यासानां तेषां सूत्राणामेव प्रामाण्यं कथमवगतमित्यत्रैवोपपत्तेरसद्भावात् ।

विद्वद्दर्शनीयस्यास्याचारदिनकरस्याविष्कर्त्ता शुभनामधेयः **श्रीवर्धमानसूरिः** । अयं च खरतरगच्छादिमाचार्यस्य दादाजीतिपरमादरास्पदापराभिधेयेन प्रसिद्धस्य देवनिर्विशेषपूजाभाजनस्य चैत्यवासिशिथिलाचारोपकेशगच्छमुनीनां राज्ञो दुर्लभस्य सभायां पराभवकर्त्तुः सूरिवर्यस्य श्रीजिनेश्वरसूरेर्गुरुवर्यः । श्रीजिनेश्वरसूरिशास्त्रार्थसमयस्तु खाष्टखेन्दु १०८० मितो वैक्रमाब्दो महाजनवंशमुक्तावलीतः प्रतीयते । श्रीवर्धमानसूरेरस्तित्वं शास्त्रार्थसमय आसीद्वा नासीदित्यत्र यद्यपि प्रमाणं नोपलभ्यते तथापि विदुषो गुरोरपि विनेयस्यापि श्रीजिनेश्वरसूरेरेव प्रसिद्धिवैशिष्ट्याल्लक्ष्यमुन्नेतुं नासीत्तदानीमस्तित्वं श्रीवर्धमानसूरेः । अनेनैव त्रयोदशराजमान्येन मुनिना प्रतिबोधितैः पोरवालगोत्रीयैः कारितमपरपर्वतमिवार्बुदपर्वते लोकोत्तरं मन्दिरमद्यापि शिल्पसंश्रयतोऽद्वितीयमेव वर्त्तते । सूरेरप्रतिममागमज्ञत्वं पाण्डित्यं

च तत्तद्देवपूजावसरे निर्मितैः पद्यैरेव स्फुटीभवति पण्डितानामिति तत्कृते विशेषोक्तिः पुनरुक्तिः । देवतानां वर्णनसमये तदीयरूपपत्नी-वाहनादिना तदीयव्यावृत्तिं दर्शयता सूरिणा दर्शित आगमानुसंधानजनितश्चमत्कारश्चिन्तामुत्पादयति हा कथं न जायन्ते सम्प्रति चापि तादृशाः सूरय इति । पाण्डित्यं तु सूरेर्न शक्यते यादृशेन तादृशेन तुलयितुं पण्डितेनेत्यत्र त्वेतदेव पर्याप्तं साक्ष्यं यदेकेनैव केनापि कविना नोदाहृत्य दर्शितानि तावन्ति छन्दांसि यावन्त्याचारदिनकरे सन्ति निबद्धानि । जैनदर्शनस्य कर्मभूमिभारतसंभवस्यांशतो वैदिक-धर्मस्पर्धित्वेऽपि नास्ति विरोधो वर्णधर्मे तदधीने चान्यस्मिन्नपि सर्वस्मिन् कर्मणीति नाविदितमस्मि दकारत्रयेण धर्मोपदेश उभयत्रेति पश्यतां विपश्चिताम् । प्रकारभेदस्तु दर्शनभेदप्रयुक्तः । तत्र तत्र वैदिकानां राजन्यानां जैनधर्मे प्रवेशस्य श्रूयमाणस्यापि प्रकारभेदादरेण एव तात्पर्यम् नतु वर्णान्तरग्रहणे वर्णध्वंसकरणे वा सम्मतत्वाद्द्वयोर्वर्णव्यवस्थाया यवनादिवर्णविरोधिजात्यन्तरप्रवेशाभावादसंभूतत्वाच्च तदानीं तथाविधस्य । निष्फलकृत्यस्य संप्रति दृश्यमानस्तु विरोधप्रधानो भेदो जैनजैनयोरिव जैनाजैनयोरपि हतभाग्यभारतदुर्गतिहेतुक इति मति-रुदेति दिनकरदर्शनसमनन्तरमेवेति धन्यवादार्हस्यापि सहस्रधाभूतस्यास्य दिनकरस्याद्यावधि कथं नाभवत्प्रवेशः प्रत्यार्हतगृहमित्यत्रोचितं न मृग्यते निमित्तम् । जैनागममुद्रणपरायणजनता तपागच्छसाध्वधीना दिनकरस्तु खरतरगच्छाचार्यदिव्यदृष्टिसंभूत इत्यपि न हेतुः । खरत-रतपाभेदभवप्राग्भवत्वेन सर्वमान्यत्वादस्य निबन्धस्यास्मादेवोपधानादिक्रियाभागमुद्धृत्य कृतानां तत्तद्विषयकपद्धतीनां सर्वत्राद्रियमाणत्वाच्च । यद्वा भवतु किमपि कारणं संप्रति दीयते धन्यवादपरंपरा श्रीमुनिमहाराजश्रीमोहनलालमहत्तरविनेयाय महोदारहृदयाय मण्डलाचार्याय मुनिश्रीकमलसूरये यदीयोपदेशवशीभूतश्रोदेति भागाभ्यामाचारदिनकरः । प्रथमभागात्किञ्चिदूनो द्विगुणो द्वितीयोऽपि भागो मुद्रणमनु-

भवतीति नातिचिरेणैव कालेनालोकिष्यते सहृदयानां भवतां स्वान्तम्। पत्रकस्य बहुमूल्यत्वान्निर्णयसागरयन्त्रस्य बहुव्ययसाध्यत्वान्मूल्यमलघु प्रतीयते। शक्तिसमययोरल्पत्वात्प्राकृते पटुतरप्रवेशाभावाल्लब्धानां पुस्तकानामशुद्धत्वात्कृतेऽपि शोधने यत्ने सत्यः आचार्यसिद्धिविजयसूरेर्जेशलमेरपुस्तकागारादुपाध्यावृद्धिचन्द्रगणेश्चोपलब्धयोः पुस्तकयोः पश्चात्प्रतीयमाना अशुद्धयः शुद्धिपत्रे प्रवेशिताः। शोधनादिकर्मणा पुस्तकस्यैतस्य सौन्दर्यसंपादनेन बहूपकृतं निर्णयसागरप्रधानपण्डितैः श्रीवासुदेवपणशीकरशास्त्रिभिरिति निष्कृतये तदीयं सौजन्यमनुसर्तुमिच्छामि भवामि फलवानित्येतदर्थं स्मरामि नियन्तारम्। प्रशस्यते च केसरी सिंहः प्रकाशको यस्येदृशे सर्वजनीने कर्मणि प्रवृत्तिरुत्पन्ना यैश्चाधोनिर्दिष्टनामभिः श्रावकमहोदयैर्मुद्रणे साहाय्यमनुष्ठितं तेऽपि धन्यवादार्हाः।

रमापतिमिश्रः।

પુનર્મુદ્રણ પ્રસંગે

"આચાર દિનકર" ગ્રન્થના પુનર્મુદ્રણ અંગે કંઇક કહેવું કે લખવું તે કરતાં આ ગ્રન્થનું અનાગ્રહ બુદ્ધિથી પરિશીલન કરવામાં આવે તો તેની ગંભીરતાનો ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે. વિધિવિધાન અંગેના સર્વ ગ્રન્થો કરતાં "આચાર દિનકર" સર્વ કરતાં વિશિષ્ટ રીતે તરી આવે છે. સર્વ વિષયોને જે રીતે આવરી લેવામાં આવ્યા છે. તેમાં કોઈ એક વિષયને પ્રાધાન્ય આપીને વિધાનો બતાવે છે. તથા તે તે વિષયો અનુષ્ઠાનો અંગે જે રીતે વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે અને તે અંગે જે ગ્રન્થ રચના શૈલી અપનાવી છે તે વાંચતા અને વિચારતા આ ગ્રન્થ મહાકાવ્યના ખ્યાલ આપવા સાથે મન્ત્ર-તન્ત્ર અને યન્ત્રની યોજના પૂર્વક શ્રેષ્ઠ કક્ષાના પોતાના સમર્પણ ભાવનો જે રીતે પરિચય થાય છે કે સાધકને પોતાના સાધ્ય સાથે તદ્ાકાર થવામાં અનુષ્ઠાનનું સાધન કેટલું સહાયક બને છે તેનો ખ્યાલ આપે છે. આવા એક ગ્રન્થનું પુનર્મુદ્રણ કરવા આચાર્ય શ્રી વિજયનીતિપ્રભ સૂરીશ્વરજી એ જે ખંત અને ચીવટ રાખી છે તે પ્રશંસનીય છે.

—વિજયચંદ્રોદયસૂરિ

અંગુલિ નિર્દેશ

પરમાત્મા એક છે. પણ ભક્તો અનેક છે ભક્તિના પ્રકાર અનેક છે અને ભક્તિની રીત પણ અનેક છે. જેમ સ્વતંત્ર રીતે સ્તુતિ–સ્તવન–સ્તોત્ર કિંવા પદ-લાવણી-ઢાળ-દુહા વગેરે ગીત પ્રકારો-કવિતા શ્રેણિઓ મળે છે તેમ વિધિવિધાનમાં પણ પ્રસંગે પ્રસંગે આવતી સ્તુતિ-પ્રાર્થના-અપરાધ ક્ષમા યાચના-વિગેરે અવસરે પણ વિધાનની અંતર્ગત પરમાત્માની પ્રત્યે ભક્તના બાળ ભાવે-એક અહોભાવથી વિસ્ફારિત નયનવાળા ભક્તના ભાવે પ્રભુના ઉપકારને વર્ણવતો, તેઓના લોકોત્તર મહિમાને ગાતો ભક્ત સ્તુતિ-પુષ્પો લઇને હાજર થાય છે.

"आचार दिनकर" ગ્રન્થને આપણે ત્યાં વિધિવિધાનનો "आकर ग्रन्थ" ગણવામાં આવ્યો છે. વિધિવિધાનને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી આ ગ્રન્થ માટે અતિશયોક્તિના રણકાર વિના કહી શકાય તેમ છે કે જે અહીં નથી તે કયાંય નથી અને જે બીજે છે તે બધું ય અહીં છે જ. આ અદ્‌ભુત ગ્રન્થમાં અનેક વિશેષતાઓ ભરી છે. અને તેને અનેક દૃષ્ટિકોણથી જોઇ-માણી શકાય તેમ છે. સમગ્ર ગ્રન્થ સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયો છે. તેથી તેની વ્યાકરણ વિષયક વિશેષતાઓ, તેના નવા નવા ભાષા પ્રયોગો, સાહિત્યની દૃષ્ટિએ રસ, અલંકાર, છંદ, પ્રાસચ્છટા, અવનવી અર્થચ્છાયા જન્માવતી-ચમકતી જમક તો ઠેર ઠેર નજરે ચડે છે. રસાસ્વાદરસિક વાંચકને એ પાના કે પાનાની પંક્તિઓ ગણી જવી ન પરવડે. તે તો તે તે પંક્તિની ચર્વણા કરવા લોભાઈ જાય. શ્રમણ સંસ્કૃતિની દૃષ્ટિએ પણ શ્રમણ-શ્રમણીના આચાર-દીક્ષા-યોગ-મોટા યોગ વિગેરે તથા શ્રાવક શ્રાવિકા સંઘ માટે જે દિનચર્યાથી લઈ પ્રાસાદ નિર્માણ વિગેરે અગત્યની બાબતો પર અધિકૃત કલમે નિરૂપણ કર્યું છે, અંજન શલાકાના વિધાનમાં અર્હત્ મહાપૂજનનાં-દિવ્ય

વિધાનમાં આવતું જે અનંત કરૂણાળુ પરમાત્માની કુસુમાંજલિનું વિધાન છે તેમાં અહીં કુસુમાંજલિ આવે છે. પચીસ વખત કુસુમાંજલિ કરવાની હોય છે. પણ પ્રત્યેક વખત એ કુસુમાંજલિ કરતા પહેલા ચિત્તને ભક્તિ ભાવથી ભીંજવવાનું હોય છે. તે કાર્ય કરવા માટે કામયાબ પુરવાર થાય તેવા શ્લોકો તેમણે રચ્યા છે. અદ્દભુત કોટિની રચના છે. જેને ઋષિવાણી (આર્ષવાણી) કહેવાય તેવી એ વાણી છે. પચ્ચીસે છંદ જુદા-જુદા છે. નાના-મોટા-પ્રસિદ્ધ અને અપ્રસિદ્ધ ગણમેળ અને માત્રામેળના છંદો અહીં પ્રયોજાયા છે. તે ક્રમશઃ આ પ્રમાણે છે—(૧) સ્રગ્ધરા (૨) શાર્દુલવિક્રીડિત (૩) શિખરિણી (૪) મંદાક્રાન્તા (૫) વસંતતિલકા (૬) માલિની (૭) ભુજંગપ્રયાત (૮) વંશસ્થ (૯) ઈન્દ્રવંશા (૧૦) દ્રુતવિલંબિત (૧૧) રથોદ્ધતા (૧૨) ઉપજાતિ (૧૩) સંધિવર્ષિણી (૧૪) જગતિજાતિ (૧૫) સ્વાગતા (૧૬) પ્રહર્ષિણી (૧૭) મત્તમયૂર (૧૮) ચન્દ્રાનના (૧૯) પ્રમાણિકા (૨૦) જગતિ (૨૧) ગીતિ (૨૨) ખંધાજાંતિ (૨૩) પૃથ્વી (૨૪) અનુષ્ટુપ (૨૫) હરિણી. આ રીતે જે છંદ છે તેમાં પણ અલંકાર-રસ-અને પ્રાસ યમકનુ વૈવિધ્ય પાર વિનાનું છે. આ સાડા પાંચ સો શ્લોકના ગ્રન્થને પ્રભુ ભક્તિ મહાકાવ્ય કહેવા લલચાઇ જવાય તેવી ભાષા સૌષ્ઠવ અને પદ લાલિત્ય યુક્ત અલંકાર મંડિત શૈલીથી અનુપ્રાણિત રસ સમૃદ્ધિ અહીં દેખાય છે. આ ૨૫ કુસુમાંજલિ ઉપર પૂ. પાદ સમર્થ વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજજી વિજયધુરંધર સૂરિજી મહારાજે વૃત્તિ રચ્યાનું સંભળાય છે. તે વૃત્તિ જો પ્રકટ થાય તો વિદ્વદ્વર્ગ ઉપર મહોપકાર થશે.

આજે હવે આવા ગ્રન્થો ઉપર ટીકા લખવાનું સામર્થ્ય કેટલામાં ? ટીકા રચવામાં કેટલા બધા શાસ્ત્રોનું નિપુણ જ્ઞાન જોઇએ ? કૃતિ સૌભાગ્યવંતી હોય અને કર્તા સત્ત્વશીલ અને અધિકારી હોય તો જ ધારેલું કાર્ય પાર પડે. કુસુમાંજલિને ઠોસ કાવ્ય કહી શકાય. પરમાત્માની જે અપરિમેય અદ્દભુતતા છે બાહ્ય અને આન્તર જે ગુણસમૃદ્ધિ છે

તેને વાણી દ્વારા રજુ કરવાનો અહીં પ્રયત્ન થયો છે તે પણ સમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ શુદ્ધિને વૃદ્ધિ કરનારો છે. તીર્થંકર ભગવંતોની અદ્‌ભુતતા વૈખરી વાણીના સ્થૂલ ચોકઠામાં આવી શકે નહિ અને એ ગુણરાશિ પણ એવો અ-ગેય-અકથ્ય-કે અવર્ણ્ય છે તેને વર્ણવવા જતાં આયુષ્ય પુરૂ થાય પણ ગુણ પૂરા ન થાય. પૂ. પંડિત પદ્મવિજયજી મહારાજે એક સ્થળે કહ્યું છે કે—

"જિનગુણ અનંત અનંત છે, વાચક્રમ મિતદીહ,
બુદ્ધિ રહિત શક્તિવિકલ, કિમ કહું એકણ જીહ."

પ્રભુના એ ગુણો કેમ ગવાતા નથી? "वाचः क्रमवर्तित्वात्" आयुषश्चाल्पत्वात्" આ તેનો ઉત્તર છે. વાણી જે છે તે ક્રમવતિની છે એટલે કે "ક" પછી જ "ખ" નો ઉચ્ચાર થાય છે. જે સમયે "ક" બોલાય છે તે સમયે "ખ" બોલાતો નથી. એટલે એ ગુણોને વાણીનો વિષય બનાવવામાં વિલંબ થાય છે વળી મનુજનું આયુષ્ય અપેક્ષાએ અલ્પ છે. તેથી પ્રભુના ગુણો સંપૂર્ણ ગાઈ શકાતા નથી. છતાં અહીં પ્રયત્ન કરાયો છે. ઘણા શ્લોકોનો અર્થ કરવામાં એકાક્ષરી કોષની મદદ લેવી પડે તેમ છે. છતાં ઘણાં શ્લોક અતિરમણીય છે. પૂર્ણપ્રાસાદિક છે. દરેક (કુસુમાંજલિ પૂર્ણ થયા પછી ભિન્ન ભિન્ન પૂજન દ્રવ્યો દ્વારા એક એક શ્લોક બોલીને પૂજા કરવાની આવે છે તે એકે એક શ્લોક યાદ કરવા લાયક છે અને તેની સુગમતા પણ ઘણી છે. જેમકે પહેલી કુસુમાંજલિ પછી "ચન્દન" લઇને જે વિલેપન કરવાનું છે તેમાં જે શ્લોકનો પાઠ કરવાનો છે તેનો અર્થ સુબોધ છતાં કેટલો મનોરમ છે ચંદનના વૃક્ષો ઉપર સર્પો હોય છે. સર્પ એ ક્રોધનું પ્રતિક છે. ક્રોધ અગ્નિનો મિત્ર છે. એ સર્પોના નિરંતરના સહવાસ છતાં જે ચંદને પોતાનો સ્વભાવ-શૈત્ય કદી પણ નથી ત્યજ્યો તે ચંદનથી આ પૂજા હો. કેવી સુંદર અને રોચક કલ્પના છે. પછી બીજી કુસુમાંજલિ બાદ કેસરની પૂજા આવે છે તેમાં પણ કેસરનો વર્ણ લાલ છે. હવે સાહિત્યની પરિભાષામાં રાગને લાલ વર્ણવવામાં

આવે છે. પ્રભુએ નિર્મળ ધ્યાન વડે જે રાગને દૂર કર્યો તે રાગથી મુક્તિ મેળવવી છે માટે તે અંગ ઉપર રહીને સેવા ન કરતો હોય તેમ શોભે છે. ઉત્પ્રેક્ષા અલંકારમાં કેવી અદ્ભુત સ્તુતિ છે? એ પ્રમાણે ઘણે સ્થળે તે તે શ્લોકનો તાર સ્વરે પાઠ કરતાં કરતાં અર્થ બોધ થાય એમ છે. પણ જ્યાં તે તે શ્લોકના સરળ અર્થોની સાથે નવીનતા જણાય છે ત્યારે વાંચકને ચમત્કારનો અનુભવ થાય છે જેમકે દશમી કુસુમાંજલિ પૂર્ણ થયા પછીનો અંગલૂછણા માટેનો જે શ્લોક છે તે અત્યંત સુંદર છે એવો જ મજાનો શ્લોક અગ્યારમી કુસુમાંજલિ પછી પુષ્પને લઈને બોલવાનો છે. તેની કલ્પના અતિરમ્ય છે. વિશ્વમાં જ્યાં કારણ હોય ત્યાંજ કાર્ય હોય છે. જે ડાળ ઉપર પુષ્પ આવે તેજ ડાળ ઉપર ફળ આવે છે. અને અહીં તો પૂષ્પ પરમાત્માના મસ્તકે ચડે છે અને મોક્ષરૂપી ફળ ભક્તને પ્રાપ્ત થાય છે કેવી નવીન કલ્પના છે? આના કેટલાય છંદો એવા મધુર ગેય છે કે જ્યારે તેનું સમસ્વરે સમુહગાન થતું સાંભળીએ ત્યારે અર્થ ન જાણતાં હોય છતાં શ્રોતાને ઘણો આનંદ થાય છે. શ્રુતિ મધુર પદાવલી શ્રવણ માત્રમાં પણ આનંદદાયી હોય છે. અપરાધ ક્ષમાપના, વગેરેના પદ્યો ઘણાં લલિત છે અને છેલ્લે જે "દંડક છંદ" છે તે તો અદ્ભુત છે. આ ગ્રન્થ ઘણાં સમયથી અપ્રાપ્ય હતો. અને ઉપયોગી તો અત્યંત હતો જ તેને ફરીથી સુલભ કરી આપવાનો યશ પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રીવિજયનીતિપ્રભસૂરિજી મહારાજને છે. હવેના કાળમાં આવા સંસ્કૃત ગ્રન્થો પ્રતાકારે મુદ્રિત કરવાનું કામ કેટલું કપરૂ છે તે તો જે કામ કરે તેનેજ જણાય તેવું છે. એવી વિષમતાઓ વચ્ચે પણ આવા ગ્રન્થો સુલભ બને છે તે વર્તમાન શ્રી સંઘનું સૌભાગ્ય સૂચવે છે. આ ગ્રન્થાનુસાર વિધાન કરવાનો આગ્રહ રાખવો હિતાવહ છે. શુદ્ધિનો આગ્રહ પણ હવેના કાળમાં અનિવાર્ય છે. આ ગ્રન્થ તેમજ કુસુમાંજલિ પ્રત્યેનો અહોભાવ પૂર્વકનો અંગુલિનિર્દેશ પૂર્ણ કરું છું.

જ્ઞાન પંચમી ૨૦૩૮
જૈન નગર જૈન ઉપાશ્રય
પાલડી અમદાવાદ-૭

પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયહેમચંદ્ર-
સૂરિજી મહારાજના શિષ્યાણુ
મુનિ. પ્રદ્યુમ્નવિજય ગણી.

॥ ७ ॥

દ્રવ્યસહાયકોની શુભ નામાવલિ

રૂ. ૧૦૦૦૦-૦૦ શામળાની પોળ જૈન ઉપાશ્રય તરફથી ૫૦૦૦-૫૦૦૦.

રૂ. ૧૭૫૦૦-૦૦ પૂ. આચાર્ય મ. શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયઅશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ના સદુપદેશથી નીચેની વીગતે

રૂ. ૫૦૦૦-૦૦ શેઠ મોતીશા.ચંદ.ભાયખલા
૨૫૦૦-૦૦ શાંતાક્રુઝ જૈન સંઘ.
૨૫૦૦-૦૦ ઘાટકોપર જૈન સંઘ
૫૦૦૦-૦૦ ,, ,,
૨૫૦૦-૦૦ ચોપાટી જૈન સંઘ ,,

૧૭૫૦૦-૦૦

રૂ. ૨૦૦૦-૦૦ શ્રી સમરથબેન પુસ્તક ટ્રસ્ટ હા. બકુભાઇ

રૂ. ૧૦૦૧-૦૦ ,, જેસર સંઘ હા. શાં. ક. મ્હેતા

ગ્રન્થ છપાવવાના કાગળો-ભાવનગર શેઠ શ્રી ડોસાભાઈ અભેચંદ પેઢી તરફથી મળ્યા છે.

આ ઉપરાંત અગાઉથી નકલો નોંધાવનાર ભાગ્યશાળીઓની શુભ નામાવલિ.

શેઠ સતીશભાઈ કાપડીયા	શામળાની પોળ
,, જે. હેમચંદ કું.	મુંબઈ
,, જેઠાલાલ મુળજીભાઈ	વાંકાનેર
,, મણીલાલ દોશી	નાગપુર
,, એલ. ટી. દફતરી	મુંબઈ
,, વીરચંદ મગનલાલ અજમેરા	મદ્રાસ
પટણી બ્રધર્સ	મહુવા
,, રમેશ જે. પારેખ	મુંબઈ

ઉપર જણાવેલ સર્વનો આભાર માનવામાં આવે છે.

પ્રાસ્તાવિક

"आचारः प्रथमो धर्मः", આ સૂત્ર સર્વ ધર્મને સર્વ જાતિને, સર્વ દૃષ્ટિએ-નૈતિક-સામાજીક રીતે માન્ય છે. આ ગ્રન્થ કોઈ એક ધર્મ-જ્ઞાતિ-વર્ણ કે આશ્રમને ઉદ્દેશીને લખાયેલો નથી. આસ્તિક (આત્માનું અસ્તિત્વ) વાદમાં માનતા દરેક દર્શનને માન્ય આચાર-સંસ્કારનું સિંચન-શિક્ષણ-ખુબ જ વિચારપૂર્વક-અવિસંવાદીપણે આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. ગ્રન્થની પ્રસ્તાવના લખનાર "શાસ્ત્રી રમાપતિ મિશ્રે" વિસ્તારથી એ સમજાવ્યું છે.

પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી આદીશ્વર ભગવંતે-યુગલીક કાળમાં (જે વખતે વર્ણ-આશ્રમ-વિ-વ્યવસ્થાની જરૂર નહોતી) જન્મ પામેલ છતાં સમયાનુસારે-વર્ણવ્યવસ્થા રાજ્ય સ્થાપના-આશ્રમ વ્યવસ્થા વિ. ની સ્થાપના કરી અને તે અદ્યાપિ (કેટલાક ઉચિત-અનુચિત ફેરફારો છતાં) વ્યવહારમાં છે. પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે કે નિર્ગ્રન્થમૂલક તપાગચ્છમાંથી ખરતરગચ્છ ભેદ પડ્યા પહેલાં આ ગ્રન્થની રચના થઈ હોવાથી ક્રિયા-આવશ્યકવિધિ-ઉપધાન-યોગાનુષ્ઠાન-સર્વને આદરણીય છે. ગ્રન્થકર્તા શ્રી વર્ધમાનસૂરિ મહારાજ-શ્રી જીનેશ્વરસૂરિ મ. (કે જેઓને દુર્લભરાજે ખરતરનું બિરૂદ આપ્યું હતું) ના ગુરુ હતા. જેમ જુદી જુદી સંસ્થાઓ તરફથી ગ્રન્થોનું પ્રકાશન કરવામાં આવે છે. તેમ આ ગ્રન્થનું પ્રકાશન "ખરતરગચ્છ ગ્રન્થમાલા" તરફથી કરવામાં આવ્યું હતું.

આ ગ્રન્થમાં આપવામાં આવેલ ક્રિયા અનુષ્ઠાન વિધિમાં શુદ્ધિની સારી રીતે કાળજી રાખવામાં આવી છે. ટંકશાલી વચન જેનું ગણાય છે એવા ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજે-સ્તવનમાં ગાયું છે કે—

"શાસ્ત્ર અનુસાર જો હઠ નવિ તાણીએ,
નીતિ તપગચ્છની તો ભલી જાણીએ.

પૂ. શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય પૂ. શ્રી પદ્મવિજયજી મ. રૂપવિજયજી મ. પૂ. શ્રી વીરવિજયજી મ. વિગેરેએ પૂજાઓમાં

પણ આચાર દિનકરની સાક્ષીઓ ઘણે ઠેકાણે આવી છે. શ્રમણ-શ્રમણીના યોગોદ્વહન-પદવી વ. માટેની વિધિઓ અત્યારે પ્રચલિત છે તે પ્રમાણે તે રીતે આપવામાં આવી છે. જેથી તે તે પ્રસંગે તે ઉપયોગી થાય. અત્યારે બીજા ભાગના શાંતિક-પૌષ્ટિકવિધાન-પ્રાયશ્ચિત વિભાગ સુધી છપાવવામાં આવ્યો છે. તપવિધિ તથા આવશ્યકવિધિ-જુદી જુદી ભાષામાં ખંડ-ખંડ રૂપે એટલે કે ગુજરાતી-હીન્દીમાં-તપાવલી તરિકે તથા સામાયક સૂત્ર-બે પ્રતિક્રમણ સૂત્ર-રૂપે ઘણાં બહાર પડયા છે. આ ગ્રંથના આ બન્ને વિભાગનો સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણો અલ્પ પ્રમાણમાં ઉપયોગ થાય છે. છતાં આ બન્ને વિભાગ ભવિષ્યમાં અનુકુળતાએ છપાવવા ભાવના રાખી છે.

આ ગ્રન્થનું પુનર્મુદ્રણ પૂજ્ય આચાર્યમહારાજશ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મ. ની સતત પ્રેરણા-અને લાગણીને આભારી છે. અને તેઓશ્રી તથા આ. શ્રી અશોકચંદ્રસૂરિજીના સદુપદેશથી સારી એવી દ્રવ્યસહાય મળી છે. જે-દ્રવ્યસહાયકોની શુભ નામાવલીમાં દર્શાવવામાં આવી છે.

ગ્રન્થનું મુદ્રણ કરી આપવા બદલ શ્રી નવપ્રભાત પ્રી. પ્રેસવાળા શ્રી મણીલાલભાઈ તથા જગદીશભાઈ તેમજ સહકાર લાગણીપૂર્વક સહાયક કરનાર માસ્તર જસવંતલાલ ગીરધરલાલ વિ. પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ રીતે સહકાર આપનાર સર્વને ધન્યવાદ—

શ્રી વિજયનીતિપ્રભસૂરિ.

પ્રકાશકિય

"આચાર દિનકર" માટે સારી એવી વ્યાખ્યા સમજુતી આ સાથેના પૃષ્ઠોમાં આપવામાં આવી છે. તેથી કંઈ વિશેષ જણાવવું રહેતુ નથી. સંભવ છે કે કોઈપણ મુદ્રણ દોષ વિ. થી ભુલ અશુદ્ધિ રહી ગઈ હોય તો સુધારી ઉપયોગ કરવા વિનંતિ છે.

પ્રકાશકો

अनुक्रमणिका

प्रथमो विभागः

द्वितीयो विभागः

जरूरी सूचना—

आ प्रतमां पानु ९२ थी नोतरा देवानी विधिथी शरु थती. पाना १२० सुधीनी क्रियाविधि जे रीते आ० दि० मूण प्रतमां छे तेना करतां वधारे व्यवस्थित अने परंपराथी प्रचलित जे हालमां पण जे रीते विधि करावाय छे ते रीते साधु साध्वीओने योगोद् वहनमां अगत्यनी होवाथी अने आ विधि समजी शके एवी मिश्र भाषामां होवाथी ते प्रमाणे छपावी छे अने ते प्रकरणने आनुषंगिक छे त्यार पछी मूण प्रमाणे लीधी छे योगोद्वहनना यंत्रो आपवामां आव्या छे जेथी क्रिया करावनारने सरणता रहे—

पानुं १५४ थी १६२

खातविधि, कुर्मन्यास, शिलास्थापन विधि, मूण प्रतमां नथी परंतु उपयोगी होवाथी आ प्रकरण उमेरवामां आव्युं छे.

श्री जिनायनमः ।

श्रीवर्द्धमानसूरिविरचितः ।

आचारदिनकरः ।

प्रथमोऽरुणोदयः ।

तत्त्वज्ञानमयो लोके आचारं यः प्रणीतवान् । केनापि हेतुना तस्मै नम आद्याय योगिने ॥ १ ॥
आत्मान्तर्द्धानहेतोर्वा कारुण्यादथ देहिनाम् । य आचारं स्वयं चक्रे तं वन्देऽर्हन्तमादिमम् ॥ २ ॥
तत्प्रसादात्सुखालोक्ये पथि तत्त्वोपयोगिनि । यो लोकाचारमाचख्यौ तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ३ ॥
अनादितत्त्वज्ञातापि स्वस्य मोक्षप्रदोऽपि च । स्वयं चचाराचारं यो नमस्तस्मै स्वयंभुवे ॥ ४ ॥
यस्याः श्रुतेः परा वाणी पूजनात्परमाः श्रियः । तत्त्वालोकः परं ध्यानात्तस्या अर्हद्गिरे नमः ॥ ५ ॥

सर्वर्द्धयः सुसंज्ञानं कीर्त्तिर्यस्याः प्रसादतः । प्राप्यते क्षणमात्रेण तामम्बां प्रणमाम्यहम् ॥ ६ ॥
चिद्वत्पर्षत्सु गर्जन्ति मादृशा यत्प्रसादतः । नमोऽस्तु गुरुपादेभ्यस्तेभ्य एव प्रतिक्षणम् ॥ ७ ॥
उपायकोटिभिर्नैव प्राप्यं यत्तत्त्वमुत्तमम् । सुप्राप्यं यत्प्रसादात्तत् तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ८ ॥
सत्यज्ञानात्सुखालोक्यः पन्थाः कैवल्यकारणम् । तच्चाचारवतां नृणामुन्मीलति विशेषतः ॥ ९ ॥
आगर्भवासाद् ज्ञोतात्मा वृषभः परमः पुमान् । प्रविवेश यदाचारं तत्स प्रामाण्यमश्नुते ॥ १० ॥

इह हि केचिद्दर्शनमोहान्धधिय आर्हत १ सौगत २ विशेषिक ३ नैयायिक ४ साङ्ख्य ५ चार्वाका ६ स्तत्त्वालोकना(मार्गा)नुसारिण एव अदृष्टतत्परमार्थाः सहृदयोपात्तप्रमातृप्रमेयप्रमाणप्रभावा आचारमेव तिरस्कुर्वन्ति । न तेषां वचः सद्भिः प्रमाणपथमुन्नेयं । यतः भगवानर्हन्नपि विदितसमस्तपरमार्थ आगर्भाद्राज्याभिषेकपर्यन्तसंस्कारान् स्वदेहेऽप्याविश्चकार । तथा च देशविरतिरूपे गृहिधर्मे प्रतिमोद्वहनादिसम्यक्त्वारोपणरूपमाचारमाचीर्णवान् । तथा निमेषमात्रशुक्लध्यानप्राप्येऽपि केवले यतिमुद्रातपश्चरणादि दीर्घकालं कलयति स्म । तथा च समुत्पन्ने केवले चिदानन्दरूपोऽपि त्यक्तपरापेक्षः समवसरणरचनाधर्मदेशनाविहारगणधरस्थापनसंशयव्यवच्छेदादि विधत्ते स्म । तथा च तस्मिन्नपि भगवति परिनिर्वृते बिडौजःप्रभृतयो वृन्दारकाः प्राणरहितस्यापि कर्त्तृकर्मव्यवच्छिन्नस्य तच्छरीरस्य संस्कारस्तूपप्रभृत्याचरणमाचरन्ति । तद् ध्रुवमा-

१. 'शुभं' इति क्वचित्पाठः । सुखमिति पाठस्तु संगतः । २ 'ज्ञानात्मा' इति ।

र्हतमते लोकोत्तरपुरुषाचीर्णत्वादाचारः प्रमाणं। तत्त्वानुवादेऽपि (य आश्रवः संवरश्च) आश्रवे शुभाशुभचारिणो मनोवाक्कायैः शुभाशुभं कर्म बध्नन्ति, अत एव आचाररूप आश्रवः संवरश्च द्रव्यभावभेदेन क्रियातत्त्यागादाचाररूप एव। सौगतानां च मते सुखासिकाप्रभृतयः शरीरकार्याचारा बुद्धार्चनरूपाश्च क्रिया मन्त्रस्मरणादयश्च शून्यवादेऽप्याचारमश्नन्ति। वैशेषिकाणां च मते विशेषपरीक्षाचारो यः स एव पूर्वमाचारस्य स्थापनाहेतुः। यदुक्तं, नहि क्रियात्मिकां परीक्षां विहाय विशेषज्ञानमिति। नैयायिकानां तु मते प्रमाणोपलंभरूपो न्याय इति। स च प्रमाणोपलंभो नहि क्रियाप्रतिपत्तिभिर्विना भूत इति तन्नैयायिकादिष्वाचार एव प्रमाणं। साङ्ख्यानां तु तत्त्ववादे प्रकृतिपुरुषयोश्चोपभोगार्थः संयोगः पङ्ग्वन्धयोरिव स प्रथममेवाचारान्तर्भूतः। चार्वाकाणां तु मते सर्वत्र नास्तिवादे सर्वं शुभमाचाररूपत्व एव प्रतिपाद्यते। तदेवं षट्स्वपि दर्शनेषु आचार एव प्रमाणं। तदलं परमतालोकचिन्ताभिः। सांप्रतं प्रस्तुतकार्यसमर्थनाय स्वमतमेव प्रामाण्यं प्राप्यते। यदुक्तमागमे—

"नाणं सव्वत्थमूलं च साहा खंधा अ दंसणं। चारित्तं च फलं तस्स रसो सुक्खो जिणोइओ ॥ १ ॥"

अतश्च सिद्धान्तमहोदधिकल्लोलरूपं चारित्रव्याख्यानं केन वक्तुं शक्यते? तथापि श्रुतकेवलिप्रणीतशास्त्रार्थलेशमवलम्ब्य किञ्चिदाचारयोग्यं वचः प्रस्तूयते। स चाचारो द्वेधा यत्याचारो गृहस्थाचारश्च। यदुक्तं—

१ "शारीरिकाचारा" इत्यपि पाठः। २ शून्यमिति बहुषु पुस्तकेषु। ३ एवकारो भिन्नक्रमः प्रमाणमित्यस्याग्रे द्रष्टव्यः।

"सावज्जजोगपरिवज्जणाओ सव्वुत्तमो जईधम्मो । बीओ सावगधम्मो तइओ संविग्गपक्खपदो ॥१॥"

यतिधर्मो हि महाव्रतसमितिगुप्तिधारणपरीषहोपसर्गसहनकषायविषयजयश्रुतधारणबाह्याभ्यन्तरतपःकरणयोगैर्दुरासदो मोक्षस्य पन्थाः । गृहिधर्मश्च परिग्रहधारणसुखासिकायथेष्टविहारभोगोपभोगादिभिरौदारिकसुखलेशदायी न मोक्षदानायालंभूष्णुर्भवति । सोऽपि द्वादशव्रतधारणयतिजनोपासनार्हदर्चनदानशीलतपोभावनासंश्रयादिभिरुपचीयमानो मोक्षप्रदानाय यतेरिव । यत उक्तमागमे—

"विसमोवि निअडगमणो मग्गो मुक्खस्स इह जईधम्मो ।
सुगमोवि दूरगमणो गिहत्थधम्मो वि मुक्खपहो ॥ १ ॥"

तथा च खद्योतदिनकरयोरिव सर्षपसुराचलयोरिव घटिकासंवत्सरयोरिव यूकागजयोरिव महदन्तरं गृहिधर्मयतिधर्मयोः । यत उक्तमागमे—

"जह मेरुसरिसवाणं खज्जोअरवीणं चंदताराणं । तह अंतरं महंतं जइधम्मगिहत्थधम्माणं ॥ १ ॥"

अत एव यतिधर्मग्रहणस्य पूर्वसाधनभूतमनेकसुरासुरयतिलिङ्गिप्रीणनपरं जिनार्चनसाधुसेवादिसत्कर्मपवित्रितं गृहिधर्मं व्याचक्ष्महे । तत्रापि गृहिधर्मे पूर्वं व्यवहारसमुद्देशः । ततश्च गृहस्थधर्मकथनं । व्यवहारोऽपि प्रमाणं । यतः—ऋषभाद्या अर्हन्तोऽपि गर्भाधानजन्मकालप्रभृति व्यवहारं समाचरन्ति । यत उक्तमागमे—"समणस्स णं भगवओ महावीरस्स अम्मा पिउणो पढमे दिवसे विइपडिक्कमणं करंति, तइए दि-

वसे चंदसूरदंसणं कुणंति, छट्ठे दिवसे जागरिअं जागरंतिः संपत्ते बारसाहदिवसे विरए''—इत्यादि व्यवहारकर्म भगवद्भिरप्याचीर्णमागमे निर्दिष्टं च । यतः—

''ववहारोवि हु बलवं जं वंदइ केवलीवि छउमत्थं । आहाकम्मं भुंजइ तो ववहारं पमाणं तु ॥ १ ॥''

लौकिकेऽपि—

''चतुर्णामपि वेदानां धारको यदि पारगः । तथापि लौकिकाचारं मनसापि न लङ्घयेत् ॥ १ ॥''

अत एव प्रथमं गृहस्थव्यवहारधर्माचरणाद्युपदर्श्यते । ततश्च साङ्गं यतिधर्मव्याख्यानम् ।

''मोहान्धकारनिर्म्मलयतिगृहस्थादिदर्शनविधायि । आचारदिनकराख्यं शास्त्रं प्रस्तूयते पुण्यम् ॥ १ ॥''

आदौ गृहस्थधर्मकथने षोडशसंस्काराः । तद्यथा,—

''गर्भाधानं १ पुंसवनं २ जन्म ३ चन्द्रार्कदर्शनम् ४ । क्षीराशनं ५ चैव षष्ठी ६ तथा च शुचिकर्म ७ च ॥१॥
तथा च नामकरण ८ मन्नप्राशन ९ मेव च । कर्णवेधो १० मुण्डनं ११ च तथोपनयनं १२ परम् ॥ २ ॥
पाठारंभो १३ विवाहश्च १४ व्रतारोपो१५ ऽन्तकर्म च १६ । अमी षोडशसंस्कारा गृहिणां परिकीर्तिताः ॥३॥
ब्रह्मचर्यं १ क्षुल्लकत्वं २ प्रव्रज्यो ३ स्थापना ४ तथा । तथा च योगोद्वहनं ५ वाचनाग्रहणं ६ तथा ॥४॥
ततश्च वाचनानुज्ञा ७ सोपाध्यायपदस्थितिः ८ । आचार्यपदयुक्तिश्च ९ प्रतिमोद्वहनं १० तथा ॥५॥
व्रतिनी व्रतदानं च ११ प्रवर्त्तिनीपदक्रमः १२ । महत्तरापदाचारो १३ दिनरात्रिस्थितिर्द्वयोः १४ ॥ ६ ॥

ऋतुस्थितिश्च सव्याख्या १५ मरणस्य विधिः पुनः १६ । द्वाराणि षोडशैतानि यत्याचारे प्रदर्शयेत् ॥ ७ ॥
प्रतिष्ठा बिम्बचैत्यादेः १ शान्तिकं २ पौष्टिकं ३ बलिः ४ । प्रायश्चित्तविधि ५ श्चैवावश्यकस्य विधिस्तथा६ ॥८॥
तपोविधिस्त्रिविधोऽपि ७ पदारोपणमेव ८ च । गृहिसाध्वोः समानानि द्वाराण्यष्ट प्रकीर्त्तयेत् ॥ ९ ॥
चत्वारिंशत्प्रक्रमाश्च तावन्त उदया इह । शास्त्र आचारसूर्याख्ये प्रदर्श्यन्ते क्रमादतः ॥ १० ॥
गर्भाधानोदये चाद्ये १ तत्कर्माचरणं परम् । शान्तिदेव्याः परो मन्त्रो वेदस्थापनमेव च ॥ ११ ॥
द्वितीये २ ऽप्युदये व्याख्या कृता पुंसवनस्य च । जातकर्म तृतीये ३ च मूलर्क्षादिषु सूचितम् ॥ १२ ॥
चतुर्थे ४ ऽर्कचन्द्रदृष्टिः पञ्चमे ५ क्षीरभोजनम् । षष्ठे ६ षष्ठी जागरणं मातॄणां पूजनं तथा ॥ १३ ॥
सप्तमे ७ शुचिकर्मैव नामकर्म तथाष्टमे ८ । ग्रहलग्नादिपूजा च मण्डलीपूजने विधिः ॥ १४ ॥
नवमे ९ ऽन्नप्राशनं च दशमे १० कर्णवेधनम् । एकादशे ११ मुण्डनं च द्वादशे १२ चोपनीतता ॥ १५ ॥
जीनोपवीतव्याख्यानं तद्विधिर्व्रतबन्धनम् । व्रतादेशस्तद्विसर्गो गोदानं व्रतधारणम् ॥ १६ ॥
चतुर्णामपि वर्णानां संस्कारे व्रतशिक्षणम् । शूद्रस्य चोत्तरीयादि वट्टूकरणमेव च ॥ १७ ॥
त्रयोदशे १३ पाठविधिश्चतुर्दशमे १४ एव च । विवाहोऽष्टप्रकारश्च प्राजापत्यस्य विस्तरः ॥ १८ ॥
तैलस्नानादिकविधिर्वेदिस्थापनजो विधिः । पूजा कुलकराणां च तथाऽग्निस्थापनं पुनः ॥ १९ ॥

१ मागमो मात्रापूर्त्तिकृते कृत ऐच्छिकः ।

अग्निसन्तर्पणं चैव तथार्घ्यविधिरुत्तमः । लाजमोक्षप्रदानं च गणिकानां विवाहनम् ॥ २० ॥
ततः पञ्चदशे १५ चैव सम्यक्त्वारोपणं परम् । द्वादशव्रतरोपश्च प्रतिमोद्वहनं तथा ॥ २१ ॥
उपधानतपश्चापि मालारोपणजो विधिः । परिग्रहप्रमाणं च गृहिणां ब्रुनिशास्थितिः ॥ २२ ॥
अर्हत्पूजाविधिः श्रेष्ठो लघुस्नात्रविधिः शुभः । दिक्पालानां ग्रहाणां च पूजनं तत्र वै लघु ॥ २३ ॥
उपधानादि नन्दिश्च षोडशे १६ मृत्युजो विधिः । तत्र चाराधना श्रेष्ठा चतुःस्संरणमेव च ॥ २४ ॥
क्षामणा चैव संस्कारः कथितो गृहमेधिनाम् । तथा च सप्तदशमे १७ ब्रह्मचर्यविधिः परः ॥ २५ ॥
अष्टादशे १८ क्षुल्लकत्वमेकोनविंशे १९ एव च । व्रतयोग्यायोग्ययुक्तिर्गृहत्यागविधिः पुनः ॥ २६ ॥
प्रव्रज्याग्रहणं चैव तथा विंशोदये २० पुनः । उत्थापना व्रतोच्चार एकविंशे २१ तथैव च ॥ २७ ॥
योगोद्वहनयुक्तिश्च कालग्रहणजो विधिः । स्वाध्यायप्रस्थापनं च क्षमाश्रमणयोजना ॥ २८ ॥
कायोत्सर्गो वन्दनानि सङ्घट्टश्चोक्तपानकम् । क्रिया प्रतिदिनं चैव योगानां सार्द्धवार्षिकी ॥ २९ ॥
द्वाविंशे २२ वाचनायुक्तिस्त्रयोविंशे २३ यथाविधि । वाचनाचार्यपदप्राप्तिश्चतुर्विंशे २४ तथैव च ॥ ३० ॥
उपाध्यायपदारोपः पञ्चविंशे २५ ततः परम् । आचार्यपदयुक्तिश्च गुणा दोषाश्च तद्भवाः ॥ ३१ ॥
षड्विंशे २६ प्रतिमानां च वहनं व्रतधारिणाम् । सप्तविंशे २७ व्रतिनीनां व्रतदानमनुत्तरम् ॥ ३२ ॥
अष्टाविंशे २८ प्रवर्त्तिन्याः पदक्रमविशेषणम् । एकोनत्रिंशत्तमे २९ च महत्तरापदं गुणाः ॥ ३३ ॥

१ स्मरणमिति क्वचित् पाठः ।

त्रिंशत्तमे ३० व्रतिनां च व्रतिनीनां च सर्वथा । दिनरात्रिस्थितिश्चोपकरणानां च कीर्त्तनम् ॥ ३४ ॥
एकत्रिंशत्तमे ३१ साधुव्रतिन्योर्ऋतुजा स्थितिः । विहारलोचयुक्तिश्च व्याख्यानविधिरेव च ॥ ३५ ॥
द्वात्रिंशत्तम ३२ एवैषां मरणस्य विधिः परः । त्रयस्त्रिंशत्तमे ३३ देवचैत्यगेहजलात्मनाम् ॥ ३६ ॥
प्रतिष्ठा विस्तरादन्या तथा चैवाधिवासना । आह्वानं सर्वदेवानां पूजास्थापनमेव च ॥ ३७ ॥
बृहत्स्नात्रविधिश्चैव नन्द्यावर्त्तादिपूजनम् । कङ्कणच्छोटनं चैव मङ्गलाष्टकपूजनम् ॥ ३८ ॥
क्रयाणकानि खरसाग्नि ३६० मितानि शुभानि च । चतुस्त्रिंशत्तमे ३४ शान्तिकर्म सर्वार्चनान्वितम् ॥३९॥
ग्रहनक्षत्रशान्तिश्च तथा मूलादिशान्तिकम् । पञ्चत्रिंशत्तमे ३५ शान्तिपौष्टिकं कर्म सत्तमम् ॥ ४० ॥
षट्त्रिंशत्तमके ३६ ज्ञेयं बलिकर्म सुशोभनम् । सप्तत्रिंशत्तमे ३७ प्रायश्चित्तयुक्तिरनुत्तरा ॥ ४१ ॥

આ પ્રકરણમાં ગ્રંથકર્તાએ સર્વ શ્રેષ્ઠ સાધુધર્મ કે જે અરિહંત ભગવંતોએ મુખ્ય બતાવેલ છે તેની ઉત્તમતા તથા જે આ શ્રેષ્ટ માર્ગ ન સ્વીકારી શકે તેને માટે શ્રાવક-ધર્મની વ્યાખ્યા પણ બતાવી છે, આ બે સિવાય મોક્ષમાર્ગની સાધના બની શકતી નથી—એ બેમાં પણ સાધુધર્મને સૂર્યની અને શ્રાવક ધર્મને આગિયા જીવડાની ઉપમા આપી તેનું અંતર બતાવ્યું છે—અને ઉચ્ચકક્ષામાં પહોંચવા માટે આચાર—વ્યવહારનું ઉચિતપણું બતાવ્યું છે. વિકાસ માટે અનાગ્રહએ ઉપયોગી પગથિયું છે—અને એ માટે ગ્રંથકર્તાએ ચારે વર્ણ કઇ રીતે વ્યવહાર સાચવે તે બતાવ્યું છે. પીઠિકામાં ચાલીસ ઉદયના નામપૂર્વક અનુક્રમ બતાવ્યો છે. શરૂઆતમાં જ સ્પષ્ટતા કરી છે કે.

जीतकल्पभवा साधुगृहियोग्यार्थशोधिनी । दुःकर्मणां च वाच्यानां शोधनं प्रोक्तमुत्तमम् ॥ ४२ ॥
अष्टात्रिंशत्तमे ३८ चैव सदावश्यकजो विधिः । सामायिकचतुर्विंशस्तववन्दनकादिषु ॥ ४३ ॥
प्रतिक्रमणकायोत्सर्गप्रत्याख्यानविचारणम् । एषां च योजना सर्वा व्याख्या विकृतिकादिषु ॥ ४४ ॥
व्याख्या पाक्षिकसूत्रस्य यतिश्रावकसूत्रयोः । शक्रार्हत्स्तुतिसिद्धादिस्तोत्रव्याख्यानमेव च ॥ ४५ ॥
व्याख्यानं वन्दनादीनां क्षामणालोचनास्वपि । स्थापनाचार्यमानं च कालदण्डादिमानकम् ॥ ४६ ॥
एकोनचत्वारिंशे ३९ च त्रिविधोऽपि तपोविधिः । चत्वारिंशत्तमे ४० चैव पदारोपो महत्तमः ॥ ४७ ॥
व्रतिनां ब्राह्मणानां च क्षत्राणां राज्यजा स्थितिः । सामन्तमण्डलेशादिमन्त्र्यादिपदयोजनम् ॥ ४८ ॥
तथा च वैश्यशूद्रादेः साङ्गपत्यपदस्थितिः । शूद्राणां कीर्त्तनं चैव सर्वेषां नामकीर्त्तनम् ॥ ४९ ॥
चत्वारिंशत्प्रमाणेषूदयेष्वेवं निदर्शनम् । अस्मिन् दिनकरापेक्षे चोदयस्थितिकारणम् ॥ ५० ॥
अत्र शास्त्रे यदुक्तं तत्सर्वमर्हन्मताश्रितम् । मिथ्यादृशां व्यवहारो न मनागपि दर्शितः ॥ ५१ ॥

व्रतारोप-(१५मो ઉદય.) શિવાયની વ્યવહાર ક્રિયા વિધિ સાવદ્યયોગના ત્યાગી એવા સાધુઓ કરાવે નહિ. સોળ ઉદય સુધી આ વિધાન છે. આ પંદર ઉદયમાં દર્શાવેલ વિધિ–ગૃહસ્થ શ્રાવક–જાણકાર–અને આ ગ્રંથમાં પ્રથમ દર્શાવેલ યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરનાર–કરાવે–વ્રતારોપ ત્યાગી નિર્ગ્રન્થ ગુરૂ કરાવે.

१ 'वाच्यानां' इत्यपि पाठः ।

आचारशास्त्रमित्यत्र वैदुष्यादि न दर्शितम् । भूयात्सुखेन व्याख्येयं साधूनामिति चिन्तया ॥ ५२ ॥
वृहत्स्नात्रविधौ किञ्चिद्यमकादिकमीरितम् । मूढेन कृतमित्येवं मा जानन्तु विचक्षणाः ॥ ५३ ॥
अस्मिन् यश्च यथारूपः पाठः उच्चारणादिकः । स तथैवोदितो बालावबोधार्थं न मोढ्यतः ॥ ५४ ॥

अस्मिंश्चत्वारिंशतैचाधिकारैस्तत्वालोके पीठिकां योजयित्वा ।
ग्रन्थे ज्ञेयानुष्टुभामेव सङ्ख्या व्योमव्योमेषुद्विचन्द्र १२५०० प्रमाणा ११४ अ० २५ ॥

इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे संबन्धकारी शास्त्रपीठिकाभिधायिकीर्तनो नामारुणोदयः पूर्णः प्रथमः ॥ १ ॥

इति प्रथमोऽरुणोदयः ।

प्रथम उदयः ।

"व्रतारोपं परित्यज्य संस्कारा दश पञ्च च । गृहिणां नैव कर्त्तव्या यतिभिः कर्मवर्जितैः ॥ १ ॥"

यत उक्तमागमे—

"विजयं जोइसं चेव कम्मं संसारिअं तहा । विज्जामंतं कुणंतो अ साहू होइ विराहओ ॥ १ ॥"

---

१ व्योमव्योमाशेषु १५२०० इत्यपि पाठः ।

ते पञ्चदश गृहस्थसंस्काराः केन कर्त्तव्याः ? इत्युच्यते—

"अर्हन्मन्त्रोपनीतश्च ब्राह्मणः परमार्हतः । क्षुल्लको वात्तगुर्वाज्ञो गृहिसंस्कारमाचरेत् ॥ १ ॥"

प्रथमं गर्भाधानसंस्कारविधिः ॥ १ ॥

स यथा—

"सञ्जाते पञ्चमे मासे गर्भाधानादनन्तरम् गर्भाधानविधिः कार्यो गुरुभिर्गृहमेधिभिः ॥ १ ॥
गर्भाधाने पुंसवने जन्मन्याह्वानके तथा । शुद्धिर्मासदिनादीनामालोक्यावश्यकर्मणि ॥ २ ॥

श्रवणश्च करः पुनर्वसू निकृतेर्भं च सपुष्यको मृगः । रविभूसुतजीववासराः कथिताः पुंसवनादिकर्मसु ॥३॥

अतश्च पञ्चमे मासे शुभतिथिवारर्क्षेषु पतिचन्द्रबलाद्यवलोक्य देशविरतो गुरुः कृतस्नानो बद्धधम्मिल्लो धृतोपवीतोत्तरासङ्गो धौतनिवसनपरिधानो धृतपञ्चकक्षश्चन्दनतिलकाङ्कितललाटः सुवर्णमुद्रिकाङ्कितसावित्रीकः प्रकोष्ठबद्धपञ्चपरमेष्ठिमन्त्रोद्दिष्टपञ्चग्रन्थियुतः सदर्भकौसुम्भसूत्रकङ्कणो रात्र्युपासितब्रह्मव्रतः कृतोपवासाचाम्लनैर्विकृतिकैकासनादिप्रत्याख्यानः संप्राप्तजन्मयतिगुर्वनुज्ञो जैनब्राह्मणः क्षुल्लको वा गृहिणां संस्कारकर्म (कारयितु)मर्हति ।

---

१ अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्र कृत् ।

उक्तं च यतः—

"शान्तो जितेन्द्रियो मौनी दृढसम्यक्त्ववासनः । अर्हत्साधुकृतानुज्ञः कुप्रतिग्रहवर्जितः ॥ १ ॥
जितक्रोधलोभमायः कुलीनः सर्वशास्त्रवित् । अविरोधः कृपालुश्च समभूपतिदुर्गतिः ॥ २ ॥
स्वाचारं प्राणनाशेप्यमुञ्चन्नञ्चितचेष्टितः । अखण्डिताङ्गः सरलः सदोपासितसद्गुरुः ॥ ३ ॥
विनीतो बुद्धिमान् क्षन्ता कृतज्ञः शौचवान् द्विधा । गृहिसंस्कारकार्येषु युज्यते गुरुरीदृशः ॥ ४ ॥"

ईदृशो गुरुर्गर्भाधानकर्मणि पूर्वं गुर्विण्याः पतिमनुजानीयात् । स च गुर्विणीपतिर्नखशिखान्तं स्नातो धृतशुचिवस्त्रो निजवर्णानुसारधृतोपवीतोत्तरीयोत्तरासङ्गः प्रथममर्हत्प्रतिमां शास्त्रोक्तबृहत्स्नपनविधिना स्नपयेत् । तच्च स्नात्रोदकं शुभे भाजने स्थापयेत् । ततश्च जिनप्रतिमां गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यगीतवादित्रैः शास्त्रोदितैः पूजयेत् । पूजान्ते गुरुर्गुर्विणीमविधवाकरैर्जिनस्नानोदकैरभिषेचयेत् । ततश्च सर्वजलाशयजलानि संमील्य सहस्रमूलचूर्णं प्रक्षिप्य शान्तिदेवीमन्त्रेणाभिमन्त्रयेत् । तद्गर्भितस्तोत्रेण वा । शान्तिदेवीमन्त्रो यथा—"ॐ नमो निश्चितवचसे भगवते पूजामर्हते जयवते यशस्विने यतिस्वामिने सकलमहासंपत्तिसमन्विताय त्रैलोक्यपूजिताय सर्वासुरामरस्वामिसंपूजिताय अजिताय भुवनजनपालनोद्यताय सर्वदुरितौघनाशनकराय सर्वाशिवप्रशमनाय दुष्टग्रहभूतपिशाचशाकिनीनां प्रमथनाय, तस्येति नाममन्त्रस्मरणतुष्टा भगवती तत्पदभक्ता

१ गर्भिण्याः ।

विजया देवी । ॐ ह्रीँ नमस्ते भगवति विजये, जय जय परे परापरे जये अजिते अपराजिते जयावहे सर्वसङ्घस्य भद्रकल्याणमङ्गलप्रदे, साधूनां शिवतुष्टिप्रदे, जय जय, भव्यानां कृतसिद्धे सत्त्वानां निर्वृतिनिर्वाणजननि अभयप्रदे स्वस्तिप्रदे भविकानां जन्तूनां, शुभप्रदानाय नित्योद्यते सम्यग् दृष्टीनां, धृतिरतिमतिबुद्धिप्रदे जिनशासनरतानां शान्तिप्रणतानां जनानां श्रीसंपत्कीर्त्तियशोवर्द्धिनि, सलिलात् रक्ष रक्ष, अनिलात् रक्ष रक्ष, विषधरेभ्यो रक्ष रक्ष, राक्षसेभ्यो रक्ष रक्ष, रिपुगणेभ्यो रक्ष रक्ष, मारीभ्यो रक्ष रक्ष, चौरेभ्यो रक्ष रक्ष, ईतिभ्यो रक्ष रक्ष, श्वापदेभ्यो रक्ष रक्ष, शिवं कुरु कुरु, शान्तिं कुरु कुरु तुष्टिं कुरु कुरु, पुष्टिं कुरु कुरु, स्वस्ति कुरु कुरु, भगवति, गुणवति, जनानां शिवशान्तितुष्टिपुष्टिस्वस्ति कुरु कुरु, । ॐ नमो २ ह्रूं ह्रः यः क्षः ह्रीँ फट् फट् स्वाहा । अथवा ॐ नमो भगवतेऽर्हते शान्तिस्वामिने सकलातिशेषकमहासंपत्समन्विताय त्रैलोक्यपूजिताय नमः शान्तिदेवाय सर्वामरसुसमूहस्वामिसंपूजिताय भुवनपालनोद्यताय सर्वदुरितविनाशनाय सर्वाशिवप्रशमनाय सर्वदुष्टग्रहभूतपिशाचमारिडाकिनीप्रमथनाय नमो भगवति विजये अजिते अपराजिते जयन्ति जयावहे सर्वसङ्घस्य भद्रकल्याणमङ्गलप्रदे साधूनां शिवशान्तितुष्टिपुष्टिस्वस्तिदे भव्यानां सिद्धिवृद्धिनिर्वृतिनिर्वाणजननि, सत्त्वानामभयप्रदाननिरते, भक्तानां शुभावहे, सम्यग्दृष्टीनां धृतिरतिबुद्धिप्रदानोद्यते, जिनशासननिरतानां श्रीसंपत्कीर्तियशोवर्द्धिनि, रोगजलज्वलनविषविषधरदुष्टज्वरव्यन्तररा-

१ 'भव्यानां' इत्यपि पाठः । २ फु फु इति बहुषु पुस्तकेषु ।

क्षुद्रविदुमारिचौरेतिश्वापदोपसर्गादिभयेभ्यो रक्ष रक्ष, शिवं कुरु २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं कुरु २ पुष्टिं कुरु २ स्वस्ति कुरु २ भगवति श्रीशान्तितुष्टिपुष्टिस्वस्ति कुरु २ ॐ नमो नमः हूं हः यः क्षः ह्रीं फट् स्वाहा । अनेन मन्त्रेण पूर्वोक्तेन वा न स सहस्रमूलिकं सर्वजलाशयजलं सप्तवारमभिमन्त्र्य सपुत्रसधवाकरैः मङ्गलगीतेषु गीयमानेषु गुर्विणीं स्नपयेत् । ततश्च गुर्विण्या गन्धानुलेपनं सदशवस्त्रपरिधानं यथासंपत्त्याभरणधारणं कारयित्वा पत्या सह वस्त्राञ्चलग्रन्थिबन्धनं विधाय पतिवामपार्श्वे गुर्विणीं शुभासने कृतस्वस्तिकमाङ्गल्ये निवेशयेत् । ग्रन्थियोजनमन्त्रः—"ॐ अर्हं, स्वस्ति संसारसंबन्धबद्धयोः पतिभार्ययोः । युवयोरवियोगोऽस्तु भववासान्तमाशिषा १" विवाहं वर्जयित्वा सर्वत्र अनेनैव मन्त्रेण दंपत्योर्ग्रन्थिं बध्नीयात् । ततो गुरुस्तस्याः पुरः शुभे पट्टे पद्मासनासीनो मणिस्वर्णरूप्यताम्रपत्रपात्रेषु सजिनस्नात्रजलं तीर्थोदकं संस्थाप्य कुशाग्रपृषतैः आर्यवेदमन्त्रैर्गुर्विणीमभिषिञ्चेत् । तथा आर्यवेदमन्त्रो यथा—"ॐ अर्हं जीवोऽसि जीवतत्त्वमसि प्राण्यसि प्राणोऽसि, जन्म्यसि, जन्मवानसि, संसार्यसि, संसरन्नसि, कर्मवानसि, कर्मबद्धोऽसि, भवभ्रान्तोऽसि, भवसंविभ्रमिपुरसि, पूर्णाङ्गोऽसि, पूर्णपिण्डोऽसि, जातोपाङ्गोऽसि जायमानोपाङ्गोऽसि, स्थिरो भव, नन्दिमान् भव, वृद्धिमान् भव, पुष्टिमान् भव, ध्यातजिनो भव, ध्यातसम्यक्त्वो भव, तत्कुर्या न येन पुनर्जन्मजरामरणसङ्कुलं संसारवासं गर्भवासं प्राप्नोषि अर्हं ॐ" इति मन्त्रेण दक्षिणकरधृतकुशाग्रतीर्थोदकबिन्दुभिः सप्त-

१ शूकशलभादय ईतयः । २ अधिकः । ३ रूपेण रचनया वा समस्तेन वा विजातीयस्तादृशवस्त्रान्तरविशिष्टो वा प्रान्तो दशा । ४ पुनरुक्तिः स्पष्टार्थाः ।

वेलं गुर्विणीं शिरसि शरीरे अभिषिञ्चेत्। ततः पञ्चपरमेष्ठिमन्त्रपठनपूर्वं दंपती आसनादुत्थाप्य जिनप्रतिमापार्श्वं नीत्वा शक्रस्तवपाठेन जिनवन्दनं कारयेत्। यथाशक्त्या फलवस्त्रमुद्रामणिस्वर्णादि जिनप्रतिमाग्रे ढौकयेत्। ततश्च गुर्विणी गुरवे स्वसंपत्त्या वस्त्राभरणद्रव्यस्वर्णादिदानं दद्यात्। ततश्च गुरुः सपतिकां गुर्विणीमाशीर्वादयेत्। यथा—"ज्ञानत्रयं गर्भगतोऽपि बिन्दन् भंसारपारैकनिबद्धचित्तः। गर्भस्य पुष्टिं युवयोश्च तुष्टिं युगादिदेवः प्रकरोतु नित्यम् ॥ १ ॥" ततश्च आसनादुत्थाप्य ग्रन्थिं वियोजयेत्। ग्रन्थिवियोजनमन्त्रः—"ॐ अर्हं-ग्रन्थौ वियोज्यमानेऽस्मिन् स्नेहग्रन्थिः स्थिरोऽस्तु वाम्। शिथिलोऽस्तु भवग्रन्थिः कर्मग्रन्थिर्दृढीकृतः ॥ १ ॥" इति मन्त्रेण ग्रन्थिं वियोज्य धर्मागारे दंपतिभ्यां सुसाधुगुरुवन्दनं कारयेत्। साधुभ्यो निर्दोषभोजनवस्त्रपात्रादि दापयेत्। इति गर्भाधानसंस्कारविधिः। ततः स्वकुलाचारयुक्त्या कुलदेवतागृहदेवतापुरदेवतादिपूजनं। इह यदुक्तं जैनवेदमन्त्रा इति तत्प्रतिपाद्यते। यदादिदेवतनूज आदिमश्चक्री भरतो धृतावधिज्ञानः श्रीमद्युगादिजिनरहस्योपदेशप्राप्तसम्यक्श्रुतज्ञानः सांसारिकव्यवहारसंस्कारस्थितये अर्हन्निदेशमाप्य माहनान् धृतज्ञानदर्शनचारित्ररत्नत्रयकरणकारणानुमतित्रिगुणत्रिसूत्रमुद्राङ्कितवक्षःस्थलान् पूज्यानकल्पयत्, तदा च निजवैक्रियलब्ध्या चतुर्मुखीभूय वेदचतुष्कमुच्चचार। तद्यथा—संस्कारदर्शनं १ संस्थानपरामर्शनं २ तत्त्वावबोधः ३ विद्याप्रबोध ४ इति। चतुरो वेदान् सर्वनयवस्तुप्रकीर्त्तकान्माहनानपाठयत्। ततश्च ते माहनाः

१ अवच्छेदस्सप्तम्यर्थः शिरोवच्छेदेन गर्भिणीं सिञ्चेदित्यर्थः शरीरशब्दोऽप्यवयवार्थकः। २ ताभ्यामिति शेषः। ३ सम्यक्त्वेति पाठोऽपि।

सप्ततीर्थङ्करतीर्थं यावद् भृतसम्यक्त्वाः आर्हतानां व्यवहारोपदेशेन धर्मोपदेशादि वितेनुः । ततश्च तीर्थे व्यवच्छिन्ने तत्रान्तरे ते माहनाः प्राप्तप्रतिग्रहलोभास्तान् वेदान् हिंसाप्ररूपणसाधुनिन्दनगर्भतया ऋग्यजुःसामाथर्वनामकल्पनया मिथ्यादृष्टितां निन्युः । ततश्च साधुभिर्व्यवहारपाठपराङ्मुखैस्तान् वेदान् विहाय जिनप्रणीत आगम एव प्रमाणतां नीतः । तेष्वपि ये माहनाः सम्यक्त्वं न तत्यजुः तेषां मुखेष्वद्यापि भरतप्रणीतवेदलेशः कर्णान्तरव्यवहारगतः श्रूयते, स चात्रोच्यते । यत उक्तमागमे—"सिरिभरहचक्कवट्टी आरियवेआण विस्सुओ कत्ता । माहणपढणत्थमिण णं कहिअं सुहझाणववहारं ॥ १ ॥ जिणतित्थे वुच्छिन्ने मिच्छित्ते माहणेहिं ते ठविआ । अस्संजआणपूआ अप्पाणं कारिआ तेहिं ॥ २ ॥ पञ्चामृतं स्नात्रवस्तु सर्वतीर्थोद्भवं जलम् । सहस्रमूलं दर्भश्च कौसुम्भं सूत्रमेव च ॥ ३ ॥ द्रव्यं फलानि नैवेद्यं सदशं वसनद्वयम् । शुभमासनपट्टं च स्वर्णताम्रादि भाजनम् ॥ ४ ॥ वाद्यं च सधवा नार्यः पतिश्चापि समीपगः । गर्भाधानस्य संस्कारे वस्तून्येतानि कल्पयेत् ॥ ५ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने गर्भाधानसंस्कारकीर्त्तनो नाम प्रथम उदयः ॥ १ ॥

---

२ अवेदयदित्यर्थः । ३ तेषां वेदानामिति कथञ्चित्समर्थनीयः पाठः ।

द्वितीय उदयः।

अथ पुंसवनसंस्कारविधिः ॥ २ ॥

गर्भादष्टमे मासे व्यतीते पूर्णेषु सर्वदोहदेषु सञ्जाते साङ्गोपाङ्गे गर्भे तच्छरीपूर्णीभावप्रमोदरूपं स्तन्योत्पत्तिसूचकं पुंसवनकर्म कुर्यात्। तत्र नक्षत्रवारादि यथा—"मूलं पुनर्वसू पुष्यो हस्तो मृगशिरस्तथा। श्रवणः कुजगुर्वर्का वाराः पुंसवने मताः ॥१॥ षष्ठे मास्यथवाष्टमे तदधिपे वीर्योपपन्ने विधौ चेष्टे दृष्टतनौ नृनामभगते पुंलग्नभागेऽपि च। धीधर्माख्यचतुष्टयेऽमरगुरौ पापैस्तु तद्वाद्यगैर्मृत्युद्वादशवर्जितैश्च मुनिभिः सीमन्तकर्म स्मृतम् ॥२॥" रिक्ता दग्धाः क्रूरा अहस्पृशः अवमाः षष्ठ्यष्टमीद्वादश्यमावास्यास्तिथीर्वर्जयित्वा गण्डान्तोपहतनक्षत्राशुभनक्षत्रवर्जिते दिने पूर्वोक्तनक्षत्रवारसहिते पत्युश्चन्द्रबले पुंसवनमारभेत। तद्यथा—गुरुः पूर्वोक्तरूपस्तद्वेषः पत्यौ समीपगे असमीपगे वा गर्भाधानकर्मणोऽनन्तरं धारिततद्वस्त्रवेषां तत्केशवेषां गुर्विणीं निशाचतुर्थप्रहरे संतारके गगने मङ्गलगानमुखीभिः सभूषणाभिरविधवाभिरभ्यङ्गोद्वर्त्तनजलाभिषेकैः स्नपयेत्। ततश्च जाते प्रभाते तां गुर्विणीं भव्यवस्त्रगन्धमाल्यभूषणभूषितां साक्षिणीं विधाय गृहार्हत्प्रतिमां तत्पतिना वा तद्देवरेण वा तत्कुल्येन वा स्वयं गुरुः पञ्चामृतस्नात्रेण बृहत्स्नात्रविधिना स्नपयेत्। ततः सहस्रमूलीस्नानं प्रतिमायाः कुर्यात्। तत्तीर्थोदकस्नात्रं च तत्सर्वं स्नात्रोदकं स्वर्णरूप्यताम्रादिभाजने निधाय शुभासने सुखोपविष्टां

गुर्विणीं साक्षीभूतपतिदेवरादिकुलजां दक्षिणकरधृतकुशः कुशाग्रबिन्दुभिस्तेन स्नात्रोदकेन गुर्विणीशिरः-स्तनोदराण्यभिषिञ्चन्नमुं वेदमन्त्रं पठेत्। "ॐ अर्हं नमस्तीर्थङ्करनामकर्मप्रतिबन्धसंप्राप्तसुरासुरेन्द्रपूजायार्हते आत्मने त्वमात्मायुःकर्मबन्धप्राप्यं तं मनुष्यजन्मगर्भावासमवाप्तोऽसि, तद्भवजन्मजरामरणगर्भवासविच्छित्तये प्राप्ताईद्धर्मोऽर्हद्भक्तः सम्यक्त्वनिश्चलः कुलभूषणः सुखेन तव जन्मास्तु। भवतु तव त्वन्मातापित्रोः कुलस्याभ्युदयः, ततः शान्तिः तुष्टिर्वृद्धिः ऋद्धिः कान्तिः सनातनी अर्हं ॐ ॥" इति वेदमन्त्रमष्टवारं पठन् गुर्विणीमभिषिञ्चेत्। ततो गुर्विण्यासनादुत्थाय सर्वजातिफलाष्टकं स्वर्णरूप्यमुद्राष्टकं प्रणामपूर्वं जिनप्रतिमाग्रे ढौकयेत्। ततश्च गुरुपादौ प्रणम्य वस्त्रयुग्मं स्वर्णरूप्यसमुद्राष्टकं कङ्कणाष्टकं सताम्बूलं गुरवे दद्यात्। ततो धर्मागारे साधुवन्दनं साधुभ्यो यथाशक्ति शुद्धान्नवस्त्रपात्रदानं कुलवृद्धेभ्यो नमस्कारः। इति पुंसवनसंस्कारविधिः। ततः स्वकुलाचारेण कुलदेवतादिपूजनम्। "पञ्चामृतस्नात्रवस्तु स्त्रीवस्त्राणि नवानि च। नवीनं वस्त्रयुग्मं च स्वर्णमुद्राष्टकं तथा ॥ १ ॥ रूप्यमुद्राष्टकं चैव तयोरष्टाष्टकं पुनः। षोडशान्यथा फलजातिः कुशास्ताम्बूलमुत्तमम् ॥ २ ॥ गन्धाः पुष्पाणि नैवेद्यं सधवागीतमङ्गलम्। वस्तु पुंसवने कार्यं संस्कारप्रगुणं परम् ॥ ३ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने पुंसवनसंस्कारकीर्त्तनो नाम द्वितीय उदयः ॥ २ ॥

तृतीय उदयः।

अथ जन्मसंस्कारविधिः ॥ ३ ॥

जन्मकाले पूर्णेषु मासदिनेषु गुरुर्ज्यौतिषिकसहितः सूतिकागृहासन्नगृहे एकान्ते निष्कलकले स्त्रीबालप्रमुखप्रचाररहिते सघटिकापात्रे सदावहितचेताः पञ्चपरमेष्ठिजापपरायणस्तिष्ठेत् अत्र च दिने पूर्वं (न) तिथिवारनक्षत्रादि विलोक्यते जीवकर्मकालायत्तमेतत्। यतः—"जन्म मृत्युर्द्धनं दौस्थ्यं स्वस्वकाले प्रवर्त्तते। तदस्मिन् क्रियते हन्त चेतश्चिन्ता कथं त्वया ॥१॥" उक्तं चागमे–श्रीवर्द्धमानस्वामिवाक्यम्–"भमयं जम्मणकालं नालं मरणस्स कम्मइ सुरनाह। संपत्तजेण हुंती न अइसया वीअरागहिं ॥१॥" अतो जाते बालके स गुरुः समीपस्थो ज्यौतिषिकं जन्मक्षणपरिज्ञानाय निर्दिशेत्। तेनापि सम्यग् जन्मकालः करगोचरं विधायावधार्यः। ततश्च बालकपितृपितृव्यपितामहैश्छिन्ने नाले गुरुर्ज्यौतिषिकश्च बहुभिर्वस्त्रभूषणवित्तादिभिः पूजनीयः। छिन्ने नाले सूतकं। गुरुर्बालकपितृपितामहादीनाशीर्वादयति। यथा "ॐ अर्हं कुलं वो वर्द्धतां सन्तु शतशः पुत्रपौत्रप्रपौत्राः अक्षीणमस्त्वायुर्द्धनं यशःसुखं च अर्हं ॐ ॥" इति वेदाशीः। तथा चोक्तं–"यो मेरुशृङ्गे त्रिदशाधिनाथैर्दैत्याधिनाथैः सपरिच्छदैश्च। कुम्भामृतैः संस्नपितः स देव आद्यो विदध्यात् कुलवर्द्धनं

---

१ पूर्वाचार्यपादेशः प्रयोग आयातः सर्वत्रैव द्वितीयास्थाने चतुर्थी तृतीया वा संगता।

च ॥ १ ॥" ज्यौतिषिकाशीर्वादो यथा—"आदित्यो रजनीपतिः क्षितिसुतः सौम्यस्तथा वाक्पतिःशुक्रः सूर्यसुतो विधुन्तुदशिखी श्रेष्ठा ग्रहाः पान्तु वः। अश्विन्यादिभमण्डलं तदपरो मेषादिराशिक्रमः कल्याणं पृथुकस्य वृद्धिमधिकां सन्तानमप्यस्य च ॥१॥" ततोऽवधारितजन्मलग्ने ज्यौतिषिके स्वगृहं गते गुरुः सूतिकर्मणे कुलवृद्धाः सूतिकाश्च निर्दिशेत् । अन्यगृहस्थित एव बालस्नपनार्थं जलमभिमन्त्र्य दद्यात् । जलाभिमन्त्रणमन्त्रो यथा—ॐ अर्हं नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः ॥" "क्षीरोदनीरैः किल जन्मकाले यैर्मेरुशृङ्गे स्नपितो जिनेन्द्रः । स्नानोदकं तस्य भवत्विदं च शिशोर्महामङ्गलपुण्यवृद्ध्यै ॥१॥" अनेन सप्तवेलं जलमभिमन्त्रयेत् । तेन जलेन कुलवृद्धाः स्नपयन्ति बालं । नालच्छेदश्च स्वकुलाचारेण सर्वेषां । ततो गुरुः स्वस्थानस्थ एव चन्दनरक्तचन्दनबिल्वकाष्ठादि दग्ध्वा भस्म कुर्यात् । तद् भस्म श्वेतसर्षपलवणमिश्रितं पोट्टलिकायां बन्धीयात् । रक्षाभिमन्त्रणमन्त्रः—"ॐ ह्रीँ श्रीँ अंबे जगदंबे शुभे शुभङ्करे अमुं बालं भूतेभ्यो रक्ष रक्ष, ग्रहेभ्यो रक्ष रक्ष, पिशाचेभ्यो रक्ष रक्ष, वेतालेभ्यो रक्ष रक्ष, शाकिनीभ्यो रक्ष रक्ष, गगनदेवीभ्यो रक्ष रक्ष, दुष्टेभ्यो रक्ष रक्ष, शत्रुभ्यो रक्ष रक्ष, कार्मणेभ्यो रक्ष रक्ष, दृष्टिदोषेभ्यो रक्ष रक्ष, जयं कुरु कुरु, विजयं कुरु कुरु, तुष्टिं कुरु कुरु, पुष्टिं कुरु कुरु, कुलवृद्धिं कुरु कुरु, ॐ ह्रीँ ॐ भगवति श्री अंबिके नमः॥" अनेन ससाभिमन्त्रितां रक्षापोट्टलिकां कृष्णसूत्रेण बद्ध्वा सलोहखण्डां सवरुणमूलखण्डां सरक्तचन्दनखण्डां सवराटिकां कुलवृद्धाभिः शिशुहस्ते बन्धयेत् । "सांवत्सरो घटीपात्रं चन्दनं रक्तचन्दनम् । समीपैकान्तगेहं च सिद्धार्थलवणं तथा ॥१॥

कौशेयं कृष्णसूत्रं च कपर्दी गीतमङ्गलम्। लोहरक्षा तथा वस्त्रं दक्षिणार्थं धनानि च ॥ २ ॥ स्वस्तिकाः कुल-वृद्धाश्च जलं सर्वजलाशयात्। आनेयं जन्मसंस्कारे एतद्वस्तु विचक्षणैः ॥ ३ ॥ इति जन्मसंस्कारविधिः। अथ कदाचिदाश्लेषाज्येष्ठामूलेषु गण्डान्ते भद्रायां शिशोर्जन्म भवति, तच्च तस्य तत्पित्रोः तस्य कुलस्य दुःखदारिद्र्य-शोकमरणदम्। अतएव पिता कुलज्येष्ठश्च तद्विधाने अकृते शिशुमुखं नावलोकयेत्। तद्विधानकरणं प्रकारविशेषेण शान्तिकविधौ कथयिष्यते ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने जातकर्मसंस्कारकीर्त्तनो नाम तृतीय उदयः ॥ ३ ॥

चतुर्थ उदयः।

अथ सूर्येन्दुदर्शनसंस्कारविधिः ।४।

यथा जन्मदिनाद्दिनद्वये व्यतीते तृतीयेऽह्नि गुरुः समीपगृहेऽर्हदर्चनपूर्वं जिनप्रतिमाग्रतः स्वर्णताम्रमयीं रक्तचन्दनमयीं वा दिनकरप्रतिमां स्थापयेत्। तस्या अर्चनं अनन्तरोक्तशान्तिकपौष्टिकप्रतिष्ठाप्रक्रमोक्त-विधिना कुर्यात्। ततश्च स्नातां सुवसनां सभूषणां शिशुमातरं करद्वयधृतशिशुं प्रत्यक्षसूर्यसंमुखं नीत्वा सूर्यवेदमन्त्रमुच्चरन् मातापुत्रयोः सूर्यं दर्शयति। सूर्यवेदमन्त्रो यथा—ॐ अर्हं सूर्योऽसि, दिनकरोऽसि, सह-

हरिकिरणोऽसि, विभावसुरसि, तमोऽपहोऽसि, प्रियंकरोऽसि, शिवङ्करोऽसि, जगच्चक्षुरसि, सुरवेष्टितोऽसि, मुनिवेष्टितोऽसि, विततविमानोऽसि, तेजोमयोऽसि, अरुणसारथिरसि, मार्तण्डोऽसि, द्वादशात्मासि, चक्रबान्धवोऽसि, नमस्ते भगवन् प्रसीदास्य कुलस्य तुष्टिं पुष्टिं प्रमोदं कुरु कुरु, सन्निहितो भव अर्हं ॐ ॥ इति पठति गुरौ, सूर्यमवलोक्य माता सपुत्रा गुरुं नमस्कुर्यात् । गुरुः सपुत्रां मातरमाशीर्वादयेत् । यथा आर्या—
"सर्वसुरासुरवन्द्यः कारयिता सर्वधर्मकार्याणाम् । भूयात् त्रिजगच्चक्षुर्मङ्गलदस्ते सपुत्रायाः ॥ १ ॥"-
दक्षिणा सूतके नास्ति । ततो गुरुः स्वस्थानमागत्य जिनप्रतिमां स्थापितसूर्यं च विसर्जयेत् । मातापुत्रौ सूतकभयात्तत्र नानयेत् । तस्मिन्नेव दिवसे सन्ध्याकाले गुरुर्जिनपूजापूर्वं प्रतिमाग्रतः स्फटिकरूप्यचन्दन' मयीं चन्द्रमूर्तिं स्थापयेत् । अन्यत्र गृहे तं च शशिनं शान्तिकादिप्रक्रमोक्तविधिना पूजयेत् । ततश्च तथैव सूर्यदर्शनरीत्या चन्द्रोदये प्रत्यक्षचन्द्रसंमुखं मातापुत्रौ नीत्वा वेदमन्त्रमुच्चरन् तयोश्चन्द्रं दर्शयति । चन्द्रस्य वेदमन्त्रो यथा—"ॐ अर्हं चन्द्रोऽसि, निशाकरोऽसि, सुधाकरोऽसि, चन्द्रमा असि, ग्रहपतिरसि, नक्षत्रपतिरसि, कौमुदीपतिरसि, निशापतिरसि, मदनमित्रमसि, जगज्जीवनमसि, जैवातृकोऽसि, क्षीरसागरोद्भवोऽसि, श्वेतवाहनोऽसि, राजासि, राजराजोऽसि, औषधीगर्भोऽसि, वन्द्योऽसि, पूज्योऽसि, नमस्ते भगवन्! अस्य कुलस्य ऋद्धिं कुरु, वृद्धिं कुरु, तुष्टिं कुरु, पुष्टिं कुरु, जयं कुरु, विजयं कुरु, भद्रं कुरु, प्रमोदं कुरु, श्रीशशाङ्काय नमः अर्हं ॐ ॥" इति पठन् मातापुत्रयोश्चन्द्रं दर्शयित्वा तिष्ठेत् । सा च सपुत्रा गुरुं नम-

स्कुर्यात्। गुरुराशीर्वादयति। यथा—"सर्वौषधीमिश्रमरीचिजालः सर्वापदां संहरणप्रवीणः। करोतु वृद्धिं सकलेऽपि वंशे युष्माकमिन्दुः सततं प्रसन्नः ॥ १ ॥" दक्षिणा सूतके नास्ति। ततो गुरुर्जिनप्रतिमाचन्द्रप्रतिमे विसर्जयेत्। नवरं कदाचित्तस्यां रजन्यां चतुर्दशमासावास्यावशात्साभ्राकाशवशाद्वा चन्द्रो न दृश्यते तदापि पूजनं तस्यामेव सन्ध्यायां कार्यं। दर्शनमपरस्यामपि रात्रौ चन्द्रोदये भवतु। "सूर्याचन्द्रमसोर्मूर्त्तौ तत्पूजावस्तुसञ्चतम्। सूर्येन्दुदर्शने योग्यं संस्कारेऽत्र समाहरेत् ॥ १ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने सूर्येन्दुदर्शनसंस्कारकीर्त्तनो नाम चतुर्थ उदयः ॥ ४ ॥

पञ्चम उदयः।

अथ क्षीराशनसंस्कारविधिः ॥ ५ ॥

तस्मिन्नेव जन्मनस्तृतीये चन्द्रार्कदर्शनस्याह्नि शिशोः क्षीराशनं। तद्यथा गुरुः पूर्वोक्तवेषधारी तीर्थोदकैरमृतामन्त्रेणाष्टोत्तरशतवारमभिमन्त्रितैः शिशुमातुः स्तनौ चाभिषिच्य जनन्यङ्कस्थितं शिशुं स्तन्यं पाययेत्।

સૂર્યના દર્શન કરાવવાનો આશય તેના જેવા તેજસ્વી બનવાનો અને ચંદ્રના દર્શનથી નિર્મળ બનવા સાથે અન્ય જીવોને પણ શીતલતા આપવાના સ્વભાવવાળા બનવાનો છે.

पूर्णाङ्गनासिकासक्तं स्तनं पूर्वं पाययेत्। स्तन्यं पिबन्तं शिशुं गुरुराशीर्वादयेत्। यथा वेदमन्त्रः—"ॐ अर्हं जीवोऽसि, आत्मासि, पुरुषोऽसि, शब्दज्ञोऽसि, रूपज्ञोऽसि रसज्ञोऽसि, गन्धज्ञोऽसि, स्पर्शज्ञोऽसि, सदाहारोऽसि, कृताहारोऽसि, अभ्यस्ताहारोऽसि, कावलिकाहारोऽसि, लोमाहारोऽसि, औदारिकशरीरोऽसि, अनेनाहारेण तवाङ्गं वर्धतां, बलं वर्द्धतां, तेजो वर्द्धतां, पाटवं वर्द्धतां, सौष्ठवं वर्द्धतां, पूर्णायुर्भव, अर्हं ॐ" इति त्रिराशीर्वादयेत्। अमृतामन्त्रः—"ॐ अमृते अमृतोद्भवे अमृतवर्षिणि अमृतं स्रावय स्रावय स्वाहा॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने क्षीराशनसंस्कारकीर्त्तनो नाम पञ्चम उदयः॥ ५॥

षष्ठ उदयः।

अथ षष्ठीसंस्कारविधिः॥ ६॥

यथा षष्ठे दिने सन्ध्यासमये गुरुः प्रसूतिगृहमागत्य षष्ठीपूजनविधिमारभेत्। न सूतकं तत्र गण्यं। यत उक्तं—श्लोकः। "स्वकुले तीर्थमध्ये च तथावश्ये बलादपि। षष्ठीपूजनकाले च गणयेन्नैव सूतकम्॥ १॥ इति वचनबलात्सूतिकागृहभित्तिभागभूमिभागौ सधवाहस्तैर्गोमयानुलिप्तौ कारयेत्। ततो दृश्यशुक्लवृ-

हस्पतिवर्त्तितदिग्भित्तिभागं खटिकादिभिर्धवलयेत्। तद्भूमिभागं च चतुष्कमण्डितं कारयेत्। ततो ततश्च धवलभित्तिभागे सधवाकरैः कुङ्कुमहिङ्गुलादिभिर्वर्णकैरष्टमातृःस्रूर्ध्वा लेखयेत्। अष्टं चोपविष्टाः। अष्टः च प्रसुप्ताः। कुलक्रमान्तरे गुरुक्रमान्तरे पट्ट पट्ट लिख्यन्ते। ततश्च गुरुः सधवाभिर्गीतमङ्गलेषु गीयमानेषु चतुष्के शुभासने समासीनोऽनन्तरोक्तपूजाक्रमेण मातृः पूजयेत्। नलिखवओ (?) "ॐ ह्रीँ णमो भगवति ब्रह्माणि वीणापुस्तकपद्माक्षसूत्रकरे हंसवाहने श्वेतवर्णे इह षष्ठीपूजने आगच्छ आगच्छ स्वाहा ॥१॥" इति त्रिवेलं पठित्वा पुष्पेणाह्वानं। ततः–"ॐ ह्रीँ नमो भगवति ब्रह्माणि वीणापुस्तकपद्माक्षसूत्रकरे हंसवाहने श्वेतवर्णे मम सन्निहिता भव भव स्वाहा॥" इति त्रिवेलं सन्निहितीकरणं। एवं मन्त्रपूर्वकं इह तिष्ठ तिष्ठ इति त्रिः स्थापनं। ततः गन्धपुष्पधूपदीपाक्षतनैवेद्यदानपूर्वं मन्त्रपाठपूर्वं गन्धं गृह्ण २, पुष्पं गृह्ण २, धूपं गृह्ण २, दीपं गृह्ण २, अक्षतान् गृह्ण २, नैवेद्यं २ इत्येकैकवेलं मन्त्रपाठपूर्वं एभिर्वस्तुभिर्भगवतीं पूजयेत्। एवं यथा ऊर्ध्वाः पूज्यन्ते, तेनैव मन्त्रार्चनप्रयोगेण निविष्टाः सुप्ता अपि पूज्यन्ते त्रिवेलं। ततो मातृस्थापनाग्रभूमौ चन्दनलेपस्थापनया षष्ठीम्वारूपां स्थापयेत्। तां च दधिचन्दनाक्षतदूर्वाभिरर्चयेत्। ततश्च गुरुः पुष्पहस्तः "ॐ एं ह्रीं षष्ठि आम्रवनासीने कदंबवनविहारे पुत्रद्वययुते नरवाहने श्यामाङ्गि इह आगच्छ २ स्वाहा।" मातृवदस्या अपि पूजा। ततः शिशुमातृसहिताः कुलवृद्धा अविधवा मङ्गलगानपरायणाः वाद्येषु वाद्यमानेषु षष्ठीरात्रि

१ ब्रह्माणीत्यर्थः।

जाग्रति॥। ततः प्रातः "भगवति पुनरागमनाय स्वाहा" इति प्रत्येकं नामपूर्वं गुरुर्मातृः षष्ठीं च विसर्जयेत्। तथा—"ॐ भगवति ब्रह्माणि पुनरागमनाय स्वाहा" एवं सर्वत्र। ततो गुरुः शिशुं पञ्चपरमेष्ठिमन्त्रपूत-जलैरभिषिञ्चन् वेदमन्त्रेणाशीर्वादयेत्। यथा—"ॐ अर्हं जीवोऽसि, अनादिरसि, अनादिकर्मभागसि, यत्त्वया पूर्वं प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशैराश्रववृत्त्या कर्मबद्धं तद्बन्धोदयोदीरणासत्ताभिः प्रतिभुङ्क्ष्व, माशुभ-कर्मोदयफलभुक्तेरुत्क्षेकं दध्याः, नचाशुभकर्मफलभुक्त्या विषादमाचरेः, तवास्तु संवरवृत्त्या कर्मनिर्जरा अर्हं ॐ॥" सूतके दक्षिणा नास्ति। "चन्दनं दधि दूर्वा च साक्षतं कुङ्कुमं तथा। वर्णिका हिङ्गुलाद्याश्च पूजोपकरणानि च॥ १॥ नैवेद्यं सधवा नार्यो दर्भो भूम्यनुलेपनम्। षष्ठीजागरणाख्येऽस्मिन् संस्कारे वस्तु कल्पयेत्॥ २॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने षष्ठीजागरणसंस्कारकीर्त्तनो नाम षष्ठ उदयः॥ ६॥

કહેવાય છે કે છઠ્ઠીના લેખ મિથ્યા થતા નથી. પૂર્વ કર્માધિન જીવ પુણ્ય પાપનાં ફલ આ જન્મમાં પણ ભોગવતો હોય છે. ગ્રહો પણ તે પ્રમાણે અનુસરે છે, પણ આ લેખ સામાન્ય છદ્મસ્થને અદૃશ્ય હોય છે. ધર્મ પુરૂષાર્થ કરનાર આત્મા અશુભ કર્મોને પણ શુભ પણે ભોગવતો જણાય છે. છતાં વ્યવહારને મિથ્યા કહી શકાય નહિ. આથી સૂચન કરાય છે કે જીવ અનાદિ છે. કર્મના ફળ ભોગનારો છે પણ તે ભોગવટો કરતાં કલેશ કરીશ નહિ. સમતાથી ભોગવાશે તો નવા અશુભ કર્મનો બંધ નહિ થાય. અને કર્મની નિર્જરા થશે.

सप्तम उदयः।

अथ शुचिकर्मसंस्कारविधिः ॥ ७ ॥

अत्र च शुचिकर्म स्वस्ववर्णानुसारेण व्यतीतदिनेषु कार्यं। तद्यथा—"शुध्येद्विप्रो दशाहेन द्वादशाहेन बाहुजः। वैश्यस्तु षोडशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति ॥ १ ॥ कारूणां सूतकं नास्ति तेषां शुद्धिर्नवापि हि। ततो गुरुकुलाचारस्तेषु प्रामाण्यमिच्छति ॥ २ ॥" ततः कारणात्स्वस्ववर्णकुलानुसारेण दिनेषु व्यतीतेषु गुरुः सर्वमपि षोडशपुरुषयुगादर्वाक् तत्कुलजवर्गं समाह्वाययेत्। यतः सूतकं हि षोडशपुरुषयुगादर्वाक् गृह्यते। यदुक्तं—"नृषोडशकपर्यन्तं गणयेत्सूतकं सुधीः। विवाहं नानुजानीयाद्गोत्रे लक्षनृणां युगे ॥ १ ॥" ततस्तान् गोत्रजानाहूय सर्वेषां साङ्गोपाङ्ग स्नानं वस्त्रक्षालनं च समादिशेत्। ते स्नाताः शुचिवसना गुरुं साक्षीकृत्य विविधपूजाभिर्जिनमर्चयन्ति। ततश्च बालकस्य मातापितरौ पञ्चगव्येनाचान्तस्नातौ सशिशू नखच्छेदं विधाप्य योजितग्रन्थी दंपती जिनप्रतिमां नमस्कुरुतः। सधवाभिर्मङ्गलेषु गीयमानेषु वाद्येषु वाद्यमानेषु सर्वेषु चैत्येषु पूजानैवेद्यढौकनं च। साधवे यथाशक्त्या चतुर्विधाहारवस्त्रपात्रादानं। संस्कारगुरवे वस्त्रतांबूलभूषणद्रव्यादिदानं। तथा जन्मचन्द्रार्कदर्शनक्षीराशनषष्ठीसत्कदक्षिणा संस्कारगुरवे तस्मिन्नहनि देया ॥ सर्वेषां गोत्रजस्वजनमित्रवर्गाणां यथाशक्त्या भोजनतांबूलदानम्। तथा गुरुः तत्कुलाचारानुसारेण शिशोः

पञ्चगव्यजिनस्नात्रोदकसर्वौषधिजलतीर्थजलैः स्नपितस्य वस्त्राभरणादि परिधापयेत् । तथा च नारीणां सूतकस्नानं पूर्णेष्वपि सूतकदिवसेषु नार्द्रनक्षत्रेषु नच सिंहगजयोनिनक्षत्रेषु कुर्यात् । आर्द्रनक्षत्राणि दश यथा— "कृत्तिका भरणी मूलमार्द्रा पुष्यपुनर्वसू । मघा चित्रा विशाखा च श्रवणो दशमस्तथा ॥ १ ॥ आर्द्रधिष्ण्यानि चैतानि, स्त्रीणां स्नानं न कारयेत् । यदि स्नानं प्रकुर्वीत पुनः सूतिर्न विद्यते ॥ २ ॥ सिंहयोनिर्धनिष्ठा च पूर्वाभाद्रपदं तथा । भरणी रेवती चैव गजयोनिर्विचार्यते ॥३॥" कदाचित्पूर्णेषु सूतकदिवसेष्वेतानि नक्षत्राण्यायान्ति तदा दिनैकैकान्तरेण शुचिकर्म विधेयम् । "पूजावस्तु पञ्चगव्यं निजगोत्रोद्भवो जनः । तीर्थोदकानि संस्कारे शुचिकर्मणि निर्दिशेत् ॥ १ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने शुचिसंस्कारकीर्त्तनो नाम सप्तम उदयः ॥ ७ ॥

ता. क-१ सुधारक (?) विचारोने नामे सूतक न माननारा ध्यानपूर्वक वांचे-विचारे-गृहस्थना बतावेल. आचार न माननारनुं जीवन अपवित्र रहे छे. दुःखी थाय छे. शुचिकर्म विधि आपीने ग्रंथकारे स्पष्ट सूचन कर्युं छे.

अष्टम उदयः।

अथ नामकरणसंस्कारविधिः ॥ ८ ॥

"मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु सूनोर्विधेयं खलु जातकर्म। गुरौ भृगौ वापि चतुष्टयस्थे सन्तः प्रशंसन्ति च नामधेयम् ॥ १ ॥ शुचिकर्मदिने अथवा तद्द्वितीये तृतीये वा शुभदिने शिशोश्चन्द्रबले गुरुः सज्योतिषिकस्तद्गृहे शुभस्थाने शुभासने सुखासीनः पञ्चपरमेष्ठिमन्त्रं स्मरंस्तिष्ठेत्। तदा च शिशोः पितृपितामहाद्याः पुष्पफलपरिपूर्णकराः गुरुं सज्योतिषिकं साष्टाङ्गं प्रणिपत्य इति कथयन्ति, "भगवन्! पुत्रस्य नामकरणं क्रियतां।" ततो गुरुस्तान् कुलपुरुषान् कुलवृद्धाश्च स्त्रियः पुरो निवेश्य ज्योतिषिकं जन्मलग्नप्ररूपणाय समादिशेत्। ज्योतिषिकः शुभपट्टे खटिकया तज्जन्मलग्नमालिखेत्। स्थाने स्थाने ग्रहांश्च स्थापयेत्। ततः शिशुपितृपितामहाद्या जन्मलग्नं पूजयन्ति। तत्र स्वर्णमुद्राः १२ रूप्यमुद्राः १२ ताम्रमुद्राः १२ क्रमुकाः १२ अन्यफलजाति १२ नालिकेलानि १२ नागवल्लीदलानि १२ एभिर्द्वादशलग्नपूजनम्। एतैरेव वस्तुभिर्नवनवप्रमाणैर्नवग्रहाणां पूजनं। एकैकवस्तुसंख्या सर्वमीलने २१। एवं पूजिते लग्ने तेषां पुरो ज्योतिषिको लग्नविचारं व्याख्याति। तैरवहितैः श्रोतव्यं। ततः सव्यावर्णनं लग्नं ज्योतिषिकः कुङ्कुमाक्षरैः पत्रे लिखित्वा तत्कुलज्येष्ठस्य समर्पयेत्। तत्पित्रादिभिर्ज्योतिषिकश्च निवापवस्त्रस्वर्णदानैः सम्माननीयः। गणकोऽपि तेषां पुरो जन्मनक्षत्रानु-

सारेण नामाक्षरं प्रकाश्य स्वगृहं व्रजेत्। ततो गुरुः सर्वकुलपुरुषान् कुलवृद्धा नारीश्च पुरतो निवेश्य तेषां संमतेन दूर्वाकरः परमेष्ठिमन्त्रभणनपूर्वं कुलवृद्धाकर्णे जातिकुलोचितं नाम श्रावयेत् तदनन्तरं कुलवृद्धा नार्यो गुरुणा सह पुत्रोत्सङ्गां तन्मातरं शिबिकादिवाहनासीनां पादचारिणीं वा सहानीय अविधवाभिर्मङ्गल-गीतेषु गीयमानेषु वाद्येषु वाद्यमानेषु चैत्यं प्रति प्रयान्ति। तत्र मातापुत्रौ जिनं नमस्कुरुतः माता चतुर्विंशति-प्रमाणैः स्वर्णरूप्यमुद्राफलनालिकेरादिभिर्जिनप्रतिमाग्रे ढौकिनिकां कुर्यात्। ततश्च देवाग्रे कुलवृद्धाः शिशु-नाम प्रकाशयन्ति। चैत्याभावे गृहप्रतिमायामेवायं विधिः। ततस्तथैव रीत्या पौषधागारमागच्छेत्। तत्र प्रविश्य भोजनमण्डलीस्थाने मण्डलीपट्टं निवेश्य तत्पूजामाचरेत्। मण्डलीपूजाविधिर्यथा—शिशुजननी "श्रीगौतम-माय नमः" इत्युचरन्ती गन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यैर्मण्डलीपट्टं पूजयेत्। मण्डलीपट्टोपरि स्वर्णमुद्राः १० रूप्य-मुद्राः १० क्रमुकाः १०८ नालिकेराणि २९ वस्त्रहस्तान् २९ स्थापयेत्। ततः सपुत्रा स्त्री त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य यतिगुरुं नमस्कुर्यात्। नवभिः स्वर्णरूप्यमुद्राभिः गुरोर्नवाङ्गपूजां कुर्यात्। निरुञ्छनारात्रिके च विधाय क्षमा-श्रमणपूर्वं करौ संयोज्य "वासखेवं करेह" इति शिशुमाता कथयति, ततो यतिगुरुः वासान् ॐकार-ह्रींकार-श्रींकार-संनिवेशेन कामधेनुमुद्रया वर्द्धमानविद्यया परिजप्य मातृपुत्रयोः शिरसि क्षिपेत्। तत्रापि तयोः

* શક્તિ અનુસાર., અવસરોચિત. સામગ્રીમાં ફેરફાર થઈ શકે છે.

૧ આ વિષે પ્રસ્તાવનામાં અલગ લેખ જોઈ લેવો જરૂરી છે. જૈન સાધુઓની સોના રૂપા વિગેરેથી પૂજા થતી નથી.

शिरसि—"ॐ ह्रीं श्रीं अक्षरसंनिवेशं कुर्यात्। ततो बालकस्य चन्दनेन साक्षतं तिलकं विधाय कुलवृद्धा-वचनानुवादेन नामस्थापनं कुर्यात्। ततस्तथैव युक्त्या सर्वैः सह स्वगृहं गच्छन्ति। यतिगुरुभ्यश्चतुर्विधाहार-वस्त्रपात्रदानं गृहिगुरवे वस्त्रालङ्कारस्वर्णदानं। "नान्दी मङ्गलगीतानि गुरुर्ज्योतिषिकान्वितः। प्रभूतफल-मुद्राश्च वस्त्राणि विविधानि हि॥ १॥ वासाश्च चन्दनं दूर्वा नालिकेरा धनं बाहु। नामसंस्कारकार्येषु वस्तूनि परिकल्पयेत् ॥ २॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने नामकरणसंस्कार-कीर्त्तनो नामाष्टम उदयः ॥ ८ ॥

नवम उदयः।

अथान्नप्राशनसंस्कारविधिः ॥ ९ ॥

"रेवती श्रवणो हस्तो मृगशीर्षं पुनर्वसू। अनुराधाश्विनी चित्रा रोहिणी चोत्तरात्रयम् ॥ १ ॥ धनिष्ठा च तथा पुष्यो निर्दोषर्क्षेष्वमीषु च। रवीन्दुबुधशुक्रेषु गुरौ वारेषु वै नृणाम् ॥ २ ॥ नवान्नप्राशनं श्रेष्ठं शिशूना-मन्नभोजनम्। रिक्तादिकाश्च कुतिथिदुर्योगांश्चैव वर्जयेत् ॥ ३ ॥ षष्ठे मासे प्राशनं दारकाणां कन्यानां तत्पञ्चमे सद्भिरुक्तम्। प्रोक्ते धिष्ण्ये वासरे सद्ग्रहाणां दर्शं रिक्तां वर्जयित्वा तिथिं च ॥ ४ ॥ रवौ लग्ने कुध्री धरणि-

(२) આજ લક્ષણ યુક્ત છે.

तनये पित्तगदभाक् शनौ वातव्याधिः कृशशशिनि भिक्षाटनरतः। बुधे ज्ञानी भोगी ह्युशनसि चिरायुः सुरगुरौ विधौ पूर्णे यज्वा भवति च नरः सत्रह इह ॥ ५ ॥ कण्टकान्त्यधनिनस्त्रिकोणगास्तत्फलं ददति यत्त्नावमी। पष्ठ इन्दुरशुभस्तथाष्टमः केन्द्रकोणगत ऐनिर[1]न्नहृत् ॥ ६ ॥" ततः षष्ठे मासे बालस्य पञ्चमे मासे बालिकायाः पूर्वोक्तनक्षत्रतिथिवारयोगेषु शिशोश्चन्द्रबले अन्नप्राशनमारभेत। तद्यथा—गुरुः उक्तवेषधारी तद्गृहे गत्वा सर्वाणि देशोत्पन्नान्यन्नानि समाहरेत्। देशोत्पन्नानि नगरप्राप्याणि फलानि च षड् विकृतीः प्रगुणीकुर्यात्। ततः सर्वेषामन्नानां सर्वेषां शाकानां सर्वासां विकृतीनां घृततैलेक्षुरसगोरसजलपाकैर्बहून् परःशतान् पृथक्प्रकारान् कारयेत्। ततोऽर्हत्प्रतिमाया बृहत्स्नात्रविधिना पञ्चामृतस्नात्रं कृत्वा पृथक्पात्रे स्थापयेत्। अन्नशाकविकृतिपाकान् जिनप्रतिमाग्रतो नैवेद्यमंत्रेण अर्हत्कल्पोक्तेन ढौकयेत्। फलान्यपि सर्वाणि ढौकयेत्। ततः शिशोः अर्हत्स्नात्रोदकं पाययेत्। पुनरपि तानि सर्वाणि वस्तूनि जिनप्रतिमानैवेद्योद्धरितानि अमृतस्रवमंत्रेण सूरिमंत्रमध्यगेन श्रीगौतमप्रतिमाग्रे ढौकयेत्। तत उद्धरितानि कुलदेवतामंत्रेण तद्देवीमंत्रेण गोत्रदेवीप्रतिमाग्रे ढौकयेत्। तत् कुलदेवीनैवेद्याद्योग्याहारं मङ्गलेषु गीयमानेषु माता सुतमुखे दद्यात्। गुरुश्चामुं वेदमंत्रं पठेत्, "ॐ अर्हं भगवानर्हन् त्रिलोकनाथः स्त्रिलोकपूजितः सुधाधारधारितशरीरोऽपि कावलिकाहारमाहारितवान् पश्यन्नपि पारणाविधाविक्षुरसपरमान्नभोजनात्परमानन्ददायकं बलं। तदेहिनौ-

[1] ऐनिः शनिः। क्रूरग्रहोपलक्षणमेतत्।

दारिकशरीरमासस्त्वमप्याहारय आहारं तत्ते दीर्घमायुरारोग्यमस्तु अर्हं ॐ" इति मंत्रं त्रिः पठेत् । ततः साधुभ्यः षड्विकृतिभिः षड्रसैराहारदानं यतिगुरोर्मण्डलीपट्टोपरि परमान्नपूरितसुवर्णपात्रदानं गृह्यगुरवे द्रोणमात्रं सर्वान्नदानं तुलामात्रं सर्वघृततैललवणादिदानं प्रत्येकमष्टोत्तरशतमितं सर्वफलदानं ताम्रचरुकांस्यस्थालवस्त्रयुग्मदानं । "सर्वान्नफलभेदाश्च सर्वा विकृतयस्तथा । स्वर्णरूप्यताम्रकांस्यपात्राण्येकत्र कल्पयेत् ॥ १ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने अन्नप्राशनसंस्कारकीर्त्तनो नाम नवम उदयः ॥ ९ ॥

दशम उदयः ।

अथ कर्णवेधसंस्कारविधिः ॥ १० ॥

"उत्तरात्रितयं हस्तो रोहिणी रेवती श्रुतिः । पुनर्वसू मृगशिरः पुष्यो धिष्ण्यानि तत्र च ॥१॥ पौष्णवैष्णवकराश्विनिचित्रा पुष्यवासवपुनर्वसुमित्रैः । सैन्दवैः श्रवणवेधविधानं निर्दिशन्ति मुनयो हि शिशू-

---

આ સંસ્કારથી નિર્ણય થાય છે કે સાત્વિક-શુદ્ધ આહાર લેવો જોઈએ. શરીર આહારથી વધે છે 'આહાર એવો ઓડકાર.' કહેવત છે કે અન્ન એવું મન, મન એવી મતિ, મતિ એવી ગતિ. સારી ગતિ પામવા માટે નિર્દોષ-સાત્વિક આહાર લેવો જોઈએ.

नाम् ॥ २ ॥ लाभे तृतीये च शुभैः समेते क्रूरैर्विहीने शुभराशिलग्ने। वेध्यौ तु कर्णौ त्रिदशेज्यलग्ने तिष्येन्दु चित्राहरिपौष्णभेषु ॥३॥ कुजशुक्रार्कजीवेषु वारेषु तिथिसौष्टवे। शुभयोगे कनीशिश्वोः कर्णवेधो विधीयते ॥४॥" एतेषु निर्दोषवर्षमासतिथिवारर्क्षेषु शिशो रविचन्द्रबले कर्णवेधमारभेत। उक्तं च—"गर्भाधाने पुंसवने जन्मन्यर्केन्दुदर्शने। क्षीराशने तथा षष्ठ्यां शुचौ नामकृतावपि ॥१॥ तथान्नप्राशने मृत्यौ संस्कारेष्वेष्ववश्यतः। शुद्धिर्वर्षस्य मासस्य न गवेष्या विचक्षणैः ॥२॥ कर्णवेधादिकेष्वन्यसंस्कारेषु विवाहवत्। शुद्धिं वत्सरमासर्क्षदिनानामवलोकयेत् ॥३॥" यथा तृतीये पञ्चमे सप्तमे वर्षे निर्दोषे शिशोरादित्यबलशालिनि मासे गुरुः शुभे दिने शिशुं शिशुमातरं च अमृतामन्त्राभिमन्त्रितजलैर्मङ्गलगानमुखाविधवाकरैः स्नपयेत्। तत्र च कुलाचारसंपदतिरेकविशेषेण सतैलनिषेकं त्रिपञ्चसप्तनवैकादशदिनानि स्नानं। तद्गृहे पौष्टिकाधिकारप्रोक्तं पौष्टिकं सर्वं विधेयं। षष्ठीवर्जितं मातृकाष्टकपूजनं पूर्ववद्विधेयं। ततः स्वकुलानुसारेण अन्यग्रामे कुलदेवतास्थाने पर्वते नदीतीरे गृहे वा कर्णवेध आरभ्यते। तत्र मोदकनैवेद्यकरणगीतगानमङ्गलाचारप्रभृति स्वस्वकुलागतरीत्या करणीयं। ततः बालं सुखासने पूर्वाभिमुखमुपवेशयेत्। तस्य कर्णवेधं विदध्यात्। तत्र गुरुरमुं वेदमन्त्रं पठेत्। यथा—"ॐ अर्हं श्रुतेनाङ्गरूपाङ्गैः कालिकैरुत्कालिकैः पूर्वगतैश्चूलिकाभिः परिकर्मभिः सूत्रैः पूर्वानुयोगैः छन्दोभिर्लक्षणैर्निरुक्तैर्धर्मशास्त्रैर्विद्धकर्णौ भूयात् अर्हं ॐ॥ शूद्रादेस्तु "ॐ अर्हं तव श्रुतिद्वयं

१ "शिशोश्चन्द्रबले" इत्यपि पाठः।

हृदयं धर्मविद्धमस्तु।" इत्येव वाच्यं। ततो बालं यानस्थं नरनार्युत्सङ्गस्थं वा धर्मागारं नयेत्। तत्र मण्डलीपूजां पूर्वोक्तविधिना विधाय शिशुं यतिगुरुपादाग्रे लोटयेत्। यतिगुरुर्विधिना वासक्षेपं कुर्यात् ततो बालं तद्गृहं नीत्वा गृह्यगुरुः कर्णाभरणे परिधापयेत्। यतिगुरुभ्यश्चतुर्विधाहारवस्त्रपात्रदानं गृह्यगुरवे वस्त्रस्वर्णदानं च। "पौष्टिकस्योपकरणं मातृपूजाकुलोचितम्। अन्यद्धस्तु कर्णवेधे योजनीयं महात्मभिः ॥१॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने कर्णवेधसंस्कारकीर्त्तनो नाम दशम उदयः ॥१०॥

एकादश उदयः।

अथ चूडाकरणसंस्कारविधिः ॥ ११ ॥

"हस्तत्रये मृगज्येष्ठे पौष्णादित्यश्रुतिद्वये। एकद्वित्रिपञ्चसप्तत्रयोदशदशस्वपि ॥१॥ एकादशाद्यतिथिषु शुक्रसोमबुधेष्वपि। क्षुरकर्म विधेयं स्यात्सद्बले चन्द्रतारयोः ॥२॥ न पर्वसु न यात्रायां न च स्नानात्परात्परम्।

કાનનું કામ ધર્મશાસ્ત્ર શ્રવણ કરી દૃઢ કરવાનું છે. ઉપરાંત પુરૂષને કાન અને સ્ત્રીને કાન અને નાક વિંધાવવામાં રહસ્ય છે. શારીરિક આરોગ્ય માટે પણ નસ-નાડીનું સમતોલપણું માનવામાં આવ્યું છે. આયુર્વેદમાં તો વિધાન છે. હાલની ડોકટરી પદ્ધતિ પણ એક્યુ-પંક્ચરની માન્યતા સ્વીકારે છે તેનું મુળ આ સંસ્કારમાં છે.

न भूपितानां नो सन्ध्यात्रितये निशि नैव च ॥३॥ न सङ्ग्रामे नावने वा नोक्तान्यतिथिवारयोः। नान्यत्र मङ्गले कार्ये क्षुरकर्म विधीयते ॥४॥ क्षौरर्क्षेषु स्वकुलविधिना चौलमाहुर्मुनीन्द्राः केन्द्रायातैर्गुरुभृगुबुधैस्तत्र सूर्ये ज्वरश्च। शस्त्रान्नाशो धरणितनये पङ्गुता चार्कपुत्रे शीतज्योतिष्यपचिततनौ निश्चितं नाश एव ॥ ५ ॥ षष्ठ्यष्टम्यौ चतुर्थी च सिनीवालीं चतुर्दशीम्। नवमीं चार्कमन्दारान् क्षुरकर्मणि वर्जयेत् ॥६॥ धनत्र्यायत्रिकोणगैरसद्ग्रहैर्मृतावपि। क्षुरक्रिया न शोभना शुभेषु पुष्टिकारिणी ॥७॥" ततो बालकस्यादित्यबलयुते मासे चन्द्रताराबलयुते दिने उक्तेषु तिथिवारर्क्षेषु कुलाचारानुसारेण कुलदेवतारूपे अन्यग्रामे वने पर्वते वा गृहे वा पूर्वं शास्त्रोक्तरीत्या पौष्टिकं विदध्यात्। ततो मातृपूजा पूर्ववदेव षष्ठीपूजावर्जितं, (सर्वं)। ततः कुलाचारानुसारेण नैवेद्यदेवपक्वान्नादिकरणं। ततो बालं गृह्य गुरुः सुस्नातं आसने निवेश्य बृहत्स्नात्रविधिकृतेन जिनस्नात्रोदकेन शान्तिदेवीमन्त्रेणाभिषिञ्चेत्। ततः कुलक्रमागतनापितकरेण मुण्डनं कारयेत्। शिरोमध्यभागे शिखां स्थापयेत् वर्णत्रयस्य। शूद्रस्य पुनः सर्वमुण्डनमेव चूडाकरणे क्रियमाणे अमुं वेदमन्त्रं पठेत्। यथा—"ॐअर्हं ध्रुवमायुर्ध्रुवमारोग्यं ध्रुवाः श्रियो ध्रुवं कुलं ध्रुवं यशो ध्रुवं तेजो ध्रुवं कर्म ध्रुवा च कुलसन्ततिरस्तु अर्हं ॐ।" इति सप्तवेलं पठन् शिशुं तीर्थोदकैरभिषिञ्चेत्। गीतवाद्यादि सर्वत्र योज्यं। ततो बालकं पञ्चपरमेष्ठिपठनपूर्वं आसनादुत्थाप्य स्नापयेत्। चन्दनादिभिरनुलेपयेत्। शुभ्रवासांसि परिधापयेत्। भूषणैर्भूषयेत्। ततो धर्मागारं नयेत्। ततः पूर्वरीत्या मण्डलीपूजागुरुवन्दनावासक्षेपादि। ततः साधुभ्यो वस्त्रान्नपात्रदानं षड्-

विकृतिदानं च। गृह्यगुरवे वस्त्रस्वर्णदानं। नापिताय वस्त्रकङ्कणदानं—"पौष्टिकस्योपकरणं मातॄणां पूजनस्य च। मुण्डने योजनीयं स्यान्नैवेद्यं च कुलोचितम् ॥१॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मप्रवीयने चूडाकरणसंस्कारकीर्त्तनो नाम एकादश उदयः ॥ ११ ॥

द्वादश उदयः।

अथोपनयनसंस्कारविधिः ॥ १२ ॥

तत्रोपनयनं नाम मनुष्याणां वर्णक्रमप्रवेशाय संस्कारो हि वेषमुद्रोद्वहनेन स्वस्वगुरूपदिष्टे धर्ममार्गे निवेशयति। यदुक्तमागमे—"धम्मायारे चरिए वेसो सव्वत्थकारणं पढमं। संजमलज्जाहेऊ सड्ढाणं तह य साहूणं ॥ १ ॥" तथा च श्रीधर्मदासगणिपादैरुपदेशमालायामप्युक्तं। यथा—"धम्मं रक्खइ वेसो संकइ वेसेण दिक्खिओमि अहं। उम्मग्गे जेण पडंतं रक्खइ राजा जणवउव्व ॥ १ ॥" तथा च इक्ष्वाकुवंश्यनारदवंश्यप्राच्योदीच्यवंश्यानां जैनब्राह्मणानामुपनयनं जिनोपवीतधारणं च। तथा क्षत्रियवंशोत्पन्नानां जिनचक्रिबलदेववासुदेवानां श्रेयांसदशार्णभद्रप्रभृतीनां नृपाणामपि हरिवंशेक्ष्वाकुवंशविद्याधरवंशसंभवानामभ्युप-

नयन-जिनोपवीतधारणविधिः । यत उक्तमागमे—"देवाणुप्पिआ न एअं भूयं न एअं सव्वं जन्नं अरिहंता वा चक्कवट्टी वा बलदेवा वासुदेवा वा अंतकुलेसु वा पंतकुलेसु वा किविणकुलेसु वा तुच्छकुलेसु वा दरिद्दकुलेसु वा भिक्खागकुलेसु वा माहणकुलेसु वा नायंति वा नाअस्संति वा एवं खलु अरहंता वा चक्कवट्टी वा बलदेवा वा वासुदेवा वा उग्गकुलेसु वा भोगकुलेसु वा राअन्नकुलेसु वा खत्तियकुलेसु वा इक्खागकुलेसु वा हरिवंसकुलेसु वा अन्नअरेसु वा तहप्पगारेसु विसुद्धजायकुलवंसेसु वा आयाअंसु वा आअंति वा आअस्संति वा अत्थिकिरए से विभावे लोगत्थेरएभूए अणंताहिं ओसप्पिणीहिं अवसप्पिणीहिं वियक्कंताहिं नामगुत्तस्स वा कम्मस्स अक्खीणस्स अवेइअस्स अनिज्जिन्नस्स उदयणं समुपज्जइ, अन्नं अरहंता वा चक्कवट्टी वा बलदेवा वा वासुदेवा वा अंतकुलेसु वा पंतकुलेसु वा किविणकुलेसु वा तुच्छकुलेसु वा दरिद्दकुलेसु वा भिक्खागकुलेसु वा माहणकुलेसु वा आयंसु वा आयंति वा आयस्संति वा नो चेवणं जोणीजम्मणनिक्खमणेणं निक्खमिंसु वा निक्खमंति वा निक्खमस्संति वा तं जीअमेअं तीअपच्चुपन्नमणागयाणं देविंदाणं देवराईणं जन्नं अरहंते भगवंते तहप्पगारेहिंतो अंतकुलेहिंतो पंतकुलेहिंतो तुच्छदरिद्दकिविणभिक्खागमाहणकुलेहिंतो तहप्पगारेसु उग्गभोगरायन्नखत्तियइक्खागहरिवंसकुलेसु साहरावित्तए ॥ ततश्च" वैश्यानां कार्त्तिकश्रेष्ठिकासदेवादीनामप्युपनयनजिनोपवीतधारणं । शूद्राणामप्यानन्दादीनामुत्तरीयधारणं शेषाणां वणिगादीनां उत्तरासङ्गानुज्ञा । जिनोपवीतं हि भगवतो जिवस्य गार्हस्थ्यमुद्रा

यतीनां हि निर्ग्रन्थानां सर्वबाह्याभ्यन्तरकर्मविमुक्तानां नवब्रह्मगुप्तिगुप्ता ज्ञानदर्शनचारित्ररत्नमयी हृद्येव। सद्भावनाभाविता हि सर्वदा मुनयो न बहिः सूत्ररूपां नवब्रह्मगुप्तियुतां रत्नमयीं वहन्ति तन्मयत्वात्। न समुद्रो जलपात्रं करे करोति। न सूर्यो दीपं बिभर्त्ति। यत उक्तं—"अग्नौ देवोऽस्ति विप्राणां हृदि देवोऽस्ति योगिनाम्। प्रतिमास्वल्पबुद्धीनां सर्वत्र विदितात्मनाम्॥ १॥" अतः शिखासूत्रविवर्जिता यतयः ब्रह्मगुप्तिरत्नत्रयकरणकारणानुमतिषु सदैवादृताः। गृहिणः पुनर्ब्रह्मगुप्तिरत्नत्रये लेशश्रवणस्मरणमात्रधृते ब्रह्मगुप्तीरत्नत्रयं च सूत्रमुद्रया हृदि वहन्ति। "प्रतिमास्वल्पबुद्धीनां" इति वचनाद् अतदात्मकत्वे मुद्राधारणं। यथा छद्मस्थस्य बाह्याभ्यन्तरतपःकर्म तथा नवतन्तुगर्भत्रिसूत्रमयमेकमग्रम्। एवमग्रत्रयं विप्रस्य, अग्रद्वयं क्षत्रियस्य, अग्रमेकं वैश्यस्य, उत्तरीयकं शूद्रस्य, उत्तरासङ्गानुज्ञा परेषां। कथमीदृशो विशेषः? तदुच्यते, ब्राह्मणैर्नवब्रह्मगुप्तियुतं ज्ञानदर्शनचारित्ररूपं रत्नत्रयं स्वयं करणीयं परैः कारणीयं परेषामनुज्ञातव्यं च ब्रह्मगुप्तिगुप्ता इति ब्राह्मणाः स्वयं रत्नत्रयीमध्ययनसम्यग्दर्शनचारित्रक्रियाभिराचरन्ति। परैरध्यापनसम्यक्त्वोपदेशाचारप्ररूपणैः कारयन्ति। परांश्च ज्ञानोपासनसम्यग्दर्शनधर्मोपासनाभिः श्रद्दधानान् अनुज्ञां याचमानान् अनुजानन्ति। अतो नवब्रह्मगुप्तिगर्भरत्नरत्नत्रयकरणकारणानुमतिभाजां ब्राह्मणानां जिनोपवीतेऽग्रत्रयं, क्षत्रियाणां च रत्नत्रयस्य स्वयमाचरणे निजशक्त्या नयप्रवृत्त्या परैरत्नत्रयस्याचरणकारणं न तेषामनुज्ञादानं युज्यते। ते हि प्रभुत्वशालिनो न परेषु नियमाद्यनुजानन्ति। अतः क्षत्रियाणां जिनोपवीतं द्व्यग्रं। वैश्यैर्ज्ञा-

नभक्तया सम्यक्त्वभृतया उपासकाचारशक्त्या स्वयमाचरणीयं तेषामसामर्थ्याद् अनुपदेशकत्वात् च रत्नत्रयस्य कारणानुज्ञे न युक्ते अतो वैश्यानां जिनोपवीतमेकाग्रं । शूद्राणां हि ज्ञानदर्शनचारित्ररूपस्य रत्नत्रयस्य स्वयं करणेऽप्यशक्तिः कारणानुमती आस्तां, तेषांमधमजातित्वान्निःसत्वत्वाद् अज्ञानत्वाच, अतस्तेषां जिनाज्ञाभूतस्योत्तरीयस्य धारणं । तदपराणां वणिगादीनां देवगुरुधर्मोपासनवेलायां जिनाज्ञारूपा उत्तरासङ्गमुद्रा । जिनोपवीतरूपं यथा स्तनान्तरमात्रं चतुरशीतिगुणमेकं सूत्रं तत् त्रिगुणं कार्यं ततोऽपि त्रिगुणं वर्त्तनीयम्, एतावता एकस्तन्तुः तथैव रीत्या एतादृशं पूर्वोक्तं तत् द्वयं अन्यग्रोजनीयं एतावतैकमग्रं । तत्र ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यानां त्रयं द्वयमेकं योज्यं । परेषां मते इत्युक्तं—"कृते स्वर्णमयं सूत्रं त्रेतायां रौप्यमेव च । द्वापरे ताम्रसूत्रं च कलौ कार्पासमिष्यते ॥१॥" जिनमते तु सौवर्णं सूत्रं सर्वदा ब्राह्मणादिकमेव क्षत्रियवैश्यानां सदा कार्पाससूत्रमेव। इति जिनोपवीतयुक्तिः॥ अथोपनयनविधिरुच्यते। उपनीयते वर्णक्रमारोहयुक्त्या प्राणी पुष्टिं नीयते इत्युपनयनं—"श्रवणश्च धनिष्ठा च हस्ते मृगशिरस्तथा। अश्विनी रेवती स्वातिश्चित्रा चैव पुनर्वसू ॥ १ ॥ तथा च—सौम्ये पौष्णे वैष्णवे वासवाख्ये हस्तस्वातीत्वाष्ट्रपुष्याश्विनीषु। ऋक्षेऽदित्यां मेखलाबन्धमोक्षौ संस्मर्येते नूनमाचार्यवर्यैः॥ २ ॥ गर्भाधानादष्टमे जन्मतो वा मौञ्जीबन्धः शस्यते ब्राह्मणानाम् । राजन्यानां नूनमेकादशाब्दे वैश्यानां च द्वादशे वेदविद्भिः ॥ ३ ॥ वर्णाधिपे बलोपेते

१ अनेन कर्मणेति शेषः ।

उपनीतिक्रिया हिता । सर्वेषां वा गुरौ चन्द्रे सूर्ये च बलशालिनि ॥ ४ ॥ शाखाधिपे बलिनि केन्द्रगतेऽथवा-स्मिन् वारेऽस्य चोपनयनं गदितं द्विजानाम् । नीचस्थितेऽरिगहगे च पराजिते स्यात् जीवे भृगौ श्रुतिविधिः स्मृतिकर्महीना ॥ ५ ॥ लग्ने जीवे भार्गवे च त्रिकोणे शुक्रांशस्थे स्याद्विधौ वेदवेदी (?) । सौरांशस्थे सूरिलग्ने सशुक्रे विद्याशीलः प्रोज्झितः स्यात्कृतघ्नः ॥६॥ स्वानुष्ठाने रतः स्यात्प्रवरमतियुतः केन्द्रसंस्थे सुरेज्ये विद्या-सौख्यार्थयुक्तो ह्युशनसि शशिजेऽध्यापकश्च प्रदिष्टः । सूर्ये राजोपसेवी भवति धरणिजे शस्त्रवृत्तिर्द्विजन्मा शीतांशौ वैश्यवृत्तिर्दिनकरतनये सेवकश्चान्त्यजानाम् ॥ ७ ॥ शन्यंशे ह्युदयति मूर्खतार्कभागे क्रूरत्वं भवति च पापधीः कुजांशे । चन्द्रांशे त्वनिजडिमा बुधे पटुत्वं यज्ञत्वं गुरुभृगुभागयोर्गृणन्ति ॥ ८ ॥ सार्के जीवे निर्गुणोऽर्थेन हीनः क्रूरस्सारे स्यात्पटुः सत्समेते । भानोः पुत्रेणालसो निर्गुणश्च स्याच्छुक्रेन्दू जीववत्सम्प्रकल्पौ ॥ ९ ॥ निर्दोषेष्वेषु धिष्ण्येषु वारेष्वपि कुजं विना । सुतिथौ दिनशुद्धौ च दिवा लग्ने शुभग्रहे ॥१०॥ विवाहवत्त्याज्यमृक्षदिनमासादि वर्जयेत् । पञ्चमे ग्रहनिर्मुक्ते लग्नेऽस्मिन् व्रतमाचरेत् ॥ ११ ॥" पूर्वं यथा-संपत्त्या उपनेयपुरुषस्य सप्ताहं नवाहं वा पञ्चाहं त्र्यहं वा सतैलनिषेकं स्नानं कारयेत् । ततो लग्नदिने गृह्य-गुरुस्तद्गृहे ब्राह्मे मुहूर्ते पौष्टिकं कुर्यात् । तदनन्तरमुपनेयशिरसि शिखावर्जितं केशवपनं कारयेत् । ततो वेदीस्थापनं तन्मध्ये वेदीचतुष्किका कार्या । वेदिप्रतिष्ठा विवाहाधिकारादवसेया तत्र वेदिचतु-ष्किकायां समवसरणरूपं चतुर्मुखं जिनबिंबं निवेशयेत् तमभ्यर्च्य गुरुः उपनेयं सदशश्वेतनिवसन-

परिधानं कृतवस्त्रोत्तरासङ्गं अक्षतनालिकेरक्रमुकहस्तं त्रिः प्रदक्षिणां कारयेत्। ततो गुरुरुपनेयं वामपार्श्वे संस्थाप्य पश्चिमाभिमुखबिंबसम्मुखमुपविश्य शक्रस्तवं प्रथमार्हत्स्तोत्रयुक्तं पठेत्। पुनस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य उत्तराभिमुखो जिनबिंबाभिमुखस्तथैव शक्रस्तवं पठेत्। एवं त्रिः प्रदक्षिणान्तरितं पूर्वाभिमुखदक्षिणाभिमुखजिनबिंबेपि शक्रस्तवं पठेत्। मङ्गलगीतवादित्रादि तत्र बहु विस्तारणीयं। ततस्तत्राचार्योपाध्यायसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकारूपं श्रीश्रमणसङ्घं सङ्घट्टयेत्। ततः प्रदक्षिणाशक्रस्तवपाठादनन्तरं गृह्यगुरुरुपनयनप्रारंभहेतुं वेदमुच्चरेत्। उपनेयस्तु दूर्वाफलपरिपूर्णकर ऊर्ध्वस्थितो जिनाग्रे कृताञ्जलिः शृणुयात्। उपनयनारंभवेदमन्त्रो यथा—"ॐ अर्हं अर्हद्भ्यो नमः, दर्शनाय नमः, चारित्राय नमः, संयमाय नमः, सत्याय नमः, शौचाय नमः, ब्रह्मचर्याय नमः, आकिञ्चन्याय नमः, तपसे नमः, शमाय नमः, मार्दवाय नमः, आर्जवाय नमः, मुक्तये नमः, धर्माय नमः, सङ्घाय नमः, सैद्धांतिकेभ्यो नमः, धर्मोपदेशकेभ्यो नमः, वादिलब्धिभ्यो नमः, अष्टाङ्गनिमित्तज्ञेभ्यो नमः, तपस्विभ्यो नमः, विद्याधरेभ्यो नमः, इह लोकसिद्धेभ्यो नमः, कविभ्यो नमः, लब्धिमद्भ्यो नमः, ब्रह्मचारिभ्यो नमः, निष्परिग्रहेभ्यो नमः, दयालुभ्यो नमः, सत्यवादिभ्यो नमः, निःस्पृहेभ्यो नमः, एतेभ्यो नमस्कृत्यायं प्राणी प्राप्तमनुष्यजन्मा प्रविशति वर्णक्रमं अर्हं ॐ ॥" इति वेदोच्चारं विधाय पुनरपि पूर्ववत् त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्दिक्षु शक्रस्तवपाठं सयुगादिदेवस्तवं कुर्यात्। तद्दिने उपनेयस्य जलयवान्नभोजनेनाचाम्लप्रत्याख्यानं कारयेत्। ततश्च उपनेयं वामपार्श्वे संस्थाप्य सर्वतीर्थोदकैः अमृता-

मंत्रेण कुशाग्रैरभिषिञ्चेत् । ततः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा "नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः" इति कथयित्वा जिनप्रतिमाग्रे पूर्वाभिमुखमुपनेयं निवेशयेत् । ततो गृह्यगुरुश्चन्दनमंत्रेणाभिममंत्रयेत् । चन्दनमंत्रो यथा —"ॐ नमो भगवते, चन्द्रप्रभजिनेन्द्राय, शशाङ्कहारगोक्षीरधवलाय, अनन्तगुणाय, निर्मलगुणाय, भव्यजनप्रबोधनाय, अष्टकर्ममूलप्रकृतिसंशोधनाय, केवलालोकविलोकितसकललोकाय, जन्मजरामरणविनाशकाय, सुमङ्गलाय, कृतमङ्गलाय, प्रसीद भगवन् इह चन्दननामामृताश्रवणं कुरु कुरु स्वाहा ।" अनेन मंत्रेण चन्दनमभिमंत्र्य हृदि जिनोपवीतरूपां, कटौ मेखलारूपां, ललाटे तिलकरूपां रेखां कुर्यात् । तत उपनेयो गुरोः पादयोः "नमोऽस्तु" २ इति भणन्निपत्य ऊर्ध्वीभूतः कृताञ्जलिरिति वदेत्—"भगवन्! वर्णरहितोऽस्मि, आचाररहितोऽस्मि, मंत्ररहितोऽस्मि, गुणरहितोऽस्मि, धर्मरहितोऽस्मि, शौचरहितोऽस्मि, ब्रह्मरहितोऽस्मि । देवर्षिपितृतिथिकर्मसु नियोजय मां । पुनः "नमोऽस्तु" २ वदन् गुरोः पादयोः निपतति । गुरुरपि इति मंत्रं पठन् उपनेयं शिखायां धृत्वा ऊर्ध्वं कुर्यात्—"ॐ अर्हं देहिन्निमग्नोऽसि भवार्णवे तत्कर्षति त्वां भगवतोऽर्हतः प्रवचनैकदेशरज्जुना गुरुस्तदुत्तिष्ठ प्रवचनादादाय श्रद्धधाहि अर्हं ॐ ।" इति उपनेयमुत्थाप्य अर्हतः प्रतिमापुरः पूर्वाभिमुखमूर्ध्वीकुर्यात् । ततो गृह्यगुरुः त्रितन्तुवर्त्तितां एकाशीतिकरप्रमाणां मुञ्जमेखलां स्वकरकये निधाय अमुं वेदमंत्रं पठेत्—"ॐ अर्हं आतमन् देहिन् ज्ञानावरणेन बद्धोऽसि, दर्शनावरणेन बद्धोऽसि, वेदनीयेन बद्धोऽसि, मोहनीयेन बद्धोऽसि, आयुषा बद्धोऽसि, नाम्ना बद्धोऽसि, गोत्रेण बद्धोऽसि, अन्तरायेण

बद्धोऽसि, कर्माष्टकप्रकृतिस्थितिरसप्रदेशैर्बद्धोऽसि, तन्मोचयति त्वां भगवतोऽर्हतः प्रवचनचेतना, तद् बुध्यस्व मा मुहः, मुच्यतां तव कर्मबन्धनमनेन मेखलाबन्धेन अर्हं ॐ ।" इति पठित्वा उपनेयस्य कटौ नवगुणां मेखलां बध्नीयात्। तत उपनेयः "ॐ नमोऽस्तु" २ इति कथयन् गृह्यगुरोः पादयोर्निपतति । मेखलाया एकाशीति-हस्तत्वं विप्रस्यैकाशीतितन्तुगर्भजिनोपवीतसूचनाय, क्षत्रियस्य चतुःपञ्चाशत्करत्वात्तावत्तन्तुगर्भजिनोपवीत-सूचनाय । नवगुणबन्धना विप्रस्य, षड्गुणबन्धना क्षत्रियस्य, त्रिगुणबन्धना वैश्यस्य तथा । मौञ्जीकौपीनजि-नोपवीतानां पूजनं, गीतादिमङ्गलं, निशाजागरणं तत्पूर्वदिनस्य निशि कार्यं । ततः पुनर्गृह्यगुरुः उपनेयचित-स्तिपृथुलं त्रिवितस्तिदीर्घं कौपीनं करद्वये निधाय—"ॐ अर्हं आत्मन् देहिन् मतिज्ञानावरणेन, श्रुतज्ञानाव-रणेन, अवधिज्ञानावरणेन, मनःपर्यायावरणेन, केवलज्ञानावरणेन, इन्द्रियावरणेन, चित्तावरणेन आवृतोऽसि तन्मुच्यतां तवावरणमनेनावरणेन अर्हं ॐ ॥" इति वेदमंत्रं पठन् उपनेयस्य अन्तः कक्षं कौपीनं परिधाप-येत् । तत उपनेयो "नमोऽस्तु" २ वदन् पुनरपि गृह्यगुरोः पादयोर्निपतेत् । ततस्त्रिस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य चतु-र्दिक्षु शक्रस्तवपाठः । ततो लग्नवेलायां जातायां गुरुः पूर्वोक्तं जिनोपवीतं स्वकरे निदध्यात् । तत उपनेयः पुनरूर्ध्वं स्थितः करौ संयोज्य इति वदेत्—"भगवन् वर्णोज्झितोऽस्मि, ज्ञानोज्झितोऽस्मि, क्रियोज्झितो-ऽस्मि, तज्जिनोपवीतदानेन मां वर्णज्ञानक्रियासु समारोपय" इत्युक्त्वा "नमोऽस्तु" २ कथयन् गृह्यगुरुपाद-योर्निपतेत् । गुरुः पुनः पूर्वेणोत्थापनमंन्त्रेण तमुत्थाप्योर्ध्वीकुर्यात् । ततो गुरुर्दक्षिणकरतलधृतजिनोपवीतः

"ॐ अर्हं नवब्रह्मगुप्तीः स्वकरणकारणानुमतीर्धारयेस्तदनन्तरमक्षय्यमस्तु ते व्रतं स्वपरतरणतारणसमर्थो भव अर्हं ॐ।" क्षत्रियस्य पुनः—"करणकारणाभ्यां धारयेः स्वस्य तरणसमर्थो भव।" वैश्यस्य पुनः—"करणेन धारयेः स्वस्य तरणसमर्थो भव।" शेषं पूर्ववत्। इति वेदमंत्रेण पञ्चपरमेष्ठिमंत्रं भणन् उपनेयस्य कण्ठे जिनोपवीतं स्थापयेत्। तत उपनेयस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य "नमास्तु २" कथयन् गुरुं प्रणमति। गुरुरपि निस्तारपारगो भवेत्याशीर्वादयेत्। ततो गृह्यगुरुः पूर्वाभिमुखो जिनप्रतिमाग्रे शिष्यं वामपार्श्वे निवेश्य सर्वजगत्सारं महागमक्षीरोदधिनवनीतं सर्ववाञ्छितदायकं कल्पद्रुकामधेनुचिन्तामणितिरस्कारहेतुं निमेषमात्रस्मरणप्रदत्तमोक्षं पञ्चपरमेष्ठिमंत्रं गन्धपुष्पपूजिते दक्षिणकर्णे त्रिः श्रावयेत्। ततस्त्रिस्तन्मुखेनैनमुच्चारयेत्। यथा—"नमो अरिहंताणं नमो सिद्धाणं नमो आयरियाणं नमो उवज्झायाणं नमो लोए सव्वसाहूणं।" तस्य मंत्रप्रभावं श्रावयेत्। तद्यथा—"सोलससु अक्खरेसु इक्किक्कं अक्खरं जगुज्जोअं। भवसयसहस्समणो जम्मिठिओ पंचनवकारो ॥१॥ थंभेइ जलं जलणं चिंतिअमित्तोअ पंचनवकारो। अरिमारिचोरराउलघोरुवसग्गं पणासेई ॥२॥ एकत्र पञ्चगुरुमंत्रपदाक्षराणि विश्वत्रयं पुनरनन्तगुणं परत्र। यो धारयेत्किल कुलानुगतं ततोऽपि वन्दे महागुरुतरं परमेष्ठिमंत्रम् ॥ ३ ॥ ये केचनापि सुषमाद्यरका अनन्ता, उत्सर्पिणीप्रभृतयः प्रययुर्विवर्त्ताः। तेष्वप्ययं परतरः प्रथितः पुरापि लब्ध्वैनमेव हि गताः शिवमत्र लोकाः ॥ ४ ॥ जग्मुर्जिनास्तदपवर्गपदं यदैव विश्वं वराकमिदमत्र कथं विनाऽस्मात्। एतत्त्रिलोक्य भुवनोद्धरणाय धीरैर्मंत्रात्मकं निजवपुर्निहितं तदात्र ॥ ५ ॥

इन्दुर्दिवाकरतया रविरिन्दुरूपः पातालमंबरमिला सुरलोक एव । किं जल्पितेन बहुधा भुवनत्रयेऽपि तन्नास्ति यन्न विषमं च समं च तस्मात् ॥ ६ ॥ सिद्धान्तोदधिनिर्मन्थान्नवनीतमिवोद्धृतम् । परमेष्ठिमहामंत्रं धारयेद् हृदि सर्वदा ॥ ७ ॥ सर्वपातकहर्त्तारं सर्ववाञ्छितदायकम् । मोक्षारोहणसोपानं मंत्रं प्राप्नोति पुण्यवान् ॥८॥ धार्योऽयं भवता यत्नात् न देयो यस्य कस्यचित् । अज्ञानेषु श्राचितोऽयं शपत्येव न संशयः ॥ ९ ॥ न समत्त्वोऽपवित्रेण न शठेनान्यसंश्रयैः । नाविनीतेन नो दीर्घशब्देनापि कदाचन ॥ १० ॥ न बालानां नाशुचीनां नाधर्माणां न दुर्दशाम् । नापूतानां न दुष्टानां दुर्जातीनां न कुत्रचित् ॥ ११ ॥ अनेन मंत्रराजेन भूयास्त्वं विश्वपूजितः । प्राणान्तेऽपि परित्यागमस्य कुर्यान्न कुत्रचित् ॥ १२ ॥ गुरुत्यागे भवेद्दुःखं मंत्रत्यागे दरिद्रता । गुरुमंत्रपरित्यागे सिद्धोऽपि नरकं व्रजेत् ॥ १३ ॥ इति ज्ञात्वा सुगृहीतं कुर्यान्मंत्रममुं सदा स्यन्ति सर्वकार्याणि तवास्मान्मंत्रतो ध्रुवम् ॥ १४ ॥" गुरुणेति शिक्षित उपनीतस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य "नमोऽस्तु" २ इति कथयन् गुरुं नमस्कुर्यात् । गुरवे स्वर्णजिनोपवीतं शुभ्रकौशेयनिवसनं स्वर्णमौञ्जीं च यथासंपत्त्या दद्यात् । सर्वस्यापि सङ्घस्य तांबूलवस्त्रदानम् ॥ इति उपनयने व्रतबन्धविधिः ॥ ॥ अथ व्रतादेशविधिः ।तस्मिन्नेव क्षणे तस्मिन्नेव सङ्गसङ्गमे तस्मिन्नेव गीतवाद्याद्युत्सवे तस्मिन्नेव वेदिचतुष्किकाप्रतिस्थापनसंयोगे व्रतादेशमारभेत । तस्य चायं क्रमः–गृह्यगुरुः उपनीतपुरुषस्य कार्पासकौशेयानि अन्तरीयोत्तरीयान्यपनीय मौञ्जीकौपीनोपवी-

१ 'जातस्त्वं' इत्यपि पाठः ।

नादीनि तद्देहे तथैव संस्थाप्य तदुपरि कृष्णसाराजिनं वा वृक्षवल्कलं वस्त्रं वा परिधापयेत्। तत्करे च पालाशदण्डं दद्यात्। इति मंत्रं च पठेत्—"ॐ अर्हं ब्रह्मचार्यसि, ब्रह्मचारिवेषोऽसि, अवधिब्रह्मचर्योऽसि, धृतब्रह्मचर्योऽसि, धृताजिनदण्डोऽसि, बुद्धोऽसि, प्रबुद्धोऽसि, धृतसम्यक्त्वोऽसि, दृढसम्यक्त्वोऽसि, पुमानसि, सर्वपूज्योऽसि, तदवधि ब्रह्मव्रतं आगुरुनिर्देशं धारयेः अर्हं ॐ।" इति पठित्वा व्याघ्रचर्ममध्ये आसने कल्पितकाष्ठमयासने वा उपनीतं निवेशयेत्। तस्य दक्षिणकरप्रदेशिन्यां सदर्भां काञ्चनमयीं पञ्चगुञ्जामितषोडशमाषकतुलितां पवित्रिकां मुद्रिकां परिधापयेत्। पवित्रिकापरिधापनमंत्रो यथा—"पवित्रं दुर्लभं लोके सुरासुरानृवल्लभम्। सुवर्णं हन्ति पापानि मालिन्यं च न संशयः ॥१॥" तत उपनीतश्चतुर्विधमुखेन पञ्चपरमेष्ठिमंत्रं पठन् गन्धपुष्पाक्षतधूपदीपनैवेद्यैर्जिनप्रतिमां पूजयेत्। ततो जिनप्रतिमां प्रदक्षिणीकृत्य गुरुं च प्रदक्षिणीकृत्य 'नमोऽस्तु २' भणन् योजितकर इति वदति, "भगवन्! उपनीतोऽहं," गुरुः कथयति, "सुष्ठूपनीतो भव" पुनरुपनीतो 'नमोऽस्तु' २ वदन् प्रणम्य वदति, "कृतो मे व्रतबन्धः" गुरुः कथयति, "सुकृतोऽस्तु" पुनः 'नमोऽस्तु' २ इति वदन् प्रणम्य शिष्यः कथयति, "भगवन् जातो मे व्रतबन्धः" गुरुः कथयति, 'सुजातोऽस्तु' पुनर्नमस्कृत्य शिष्यः कथयति, "जातोऽहं ब्राह्मणः क्षत्रियो वा वैश्यो वा?" गुरुः कथयति, "दृढव्रतो भव, दृढसम्यक्त्वो भव।" पुनः शिष्यो नमस्कृत्य कथयति, "भगवन्, यदि त्वया ब्राह्मणोऽहं तदादिश कृत्यं।" गुरुः कथयति, "अर्हद्गिरा आदिशामि।" पुनर्नमस्कृत्य शिष्यः कथयति, "ब्रह्मन्,

नवब्रह्मगुप्तिगर्भं रत्नत्रयं समादिश।" गुरुः कथयति, "आदिशामि।" पुनः शिष्यः कथयति, "नवब्रह्मगुप्तिगर्भं रत्नत्रयं ममादिष्टं ?" गुरुः कथयति, "आदिष्टं"। पुनर्न० मम समादिष्टं। गुरु कथयति, 'समादिष्टं॥ पुनः शिष्यः कथयति नव० 'अनुजानीहि' गुरु कथयति, 'अनुजानामि' पुनः नव० 'ममानुज्ञातं' गुरुः कथयति, 'अनुज्ञातं'। पुनर्न० नव० 'मया स्वयं करणीयं'। गुरुः कथयति, 'करणीयं' पुनर्न० नव 'मया अन्यैः कारयितव्यं'। गुरुः कथयति, 'कारयितव्यं'। पुनर्न० नव० 'कुर्वन्तोऽन्ये मया अनुज्ञातव्याः':गुरुः कथयति, अनुज्ञातव्याः'। क्षत्रियस्येदमन्तरं, "भगवन्, अहं क्षत्रियो जातः। आदेशसमादेशौ कथनीयौ अनुज्ञा न कथनीया। करणकारणे न कर्त्तव्ये कारयितव्यमिति कथनीयं। वैश्यस्य आदेश एव कथनीयः न समादेशानुज्ञे। कर्त्तव्यमेव कथनीयं न कारयितव्यानुज्ञातव्ये। तत उपनीतो योजितकरः कथयति, "भगवन् आदिश्यतां व्रतादेशः' गुरुरादिशति, ब्राह्मणं प्रति व्रतादेशो यथा—"परमेष्ठिमहामन्त्रो विधेयो हृदये सदा। निर्ग्रन्थानां मुनीन्द्राणां कार्यं नित्यमुपासनत् ॥ १ ॥ त्रिकालमर्हत्पूजा च सामायिकमपि त्रिधा। शक्रस्तवैः सप्तवेलं वन्दनीया जिनोत्तमाः ॥ २ ॥ त्रिकालमेककालं वा स्नानं पूतजलैरपि। मद्यं मांसं तथा क्षौद्रं तथोदुंबरपञ्चकम् ॥ ३ ॥ आमगोरससंपृक्तं द्विदलं पुष्पितौदनम्। सन्धानमपि संसक्तं तथा वै निशिभोजनम् ॥ ४ ॥ शूद्रान्नं नैव नैवेद्यं नाश्नीयान्मरणेऽपि हि। प्रजार्थं गृहवासेऽपि संभोगो न तु कामतः ॥ ५ ॥ आर्यवेदचतुष्कं च पठनीयं यथाविधि। कर्षणं पाशुपाल्यं च सेवावृत्तिं विवर्जयेत् ॥ ६ ॥ सत्यं वचः प्राणिरक्षामन्यस्त्रीधन-

वर्जनम्। कषायविषयत्यागं विदध्याः शोकभागपि ॥ ७ ॥ प्रायः क्षत्रियवैश्यानां न भोक्तव्यं गृहे त्वया। ब्राह्मणानामार्हतानां भोजनं युज्यते गृहे ॥ ८ ॥ स्वज्ञातेरपि मिथ्यात्ववासितस्य विलासिनः। न भोक्तव्यं गृहे प्रायः स्वयंपाकेन भोजनम् ॥ ९ ॥ आमान्नमपि नीचानां न ग्राह्यं दानमञ्जसा। भ्रमता नगरे प्रायः कायस्पर्शो न केनचित् ॥ १० ॥ उपवीतं स्वर्णमुद्रां नान्तरीयमपि त्यजेः। कारणान्तरमुत्सृज्य नोष्णीषं शिरसि व्यधाः ॥ ११ ॥ धर्मोपदेशः प्रायेण दातव्यः सर्वदेहिनाम्। व्रतारोपं परित्यज्य संस्कारान् गृहमेधिनाम् ॥ १२ ॥ निर्ग्रन्थगुर्वनुज्ञातः कुर्यात्वश्चदशापि हि। शान्तिकं पौष्टिकं चैव प्रतिष्ठामर्हदादिषु ॥ १३ ॥ निर्ग्रन्थानुज्ञया कुर्यात्प्रत्याख्यानं च कारयेः। धार्यं च दृढसम्यक्त्वं मिथ्याशास्त्रं विवर्जयेत् ॥ १४ ॥ नानार्यदेशे गन्तव्यं त्रिशुद्ध्या शौचमाचरेः। पालनीयस्त्वया वत्स व्रतादेशो भवावधिः ॥ १५ ॥" इति ब्राह्मणव्रतादेशः॥ अथ क्षत्रियव्रतादेशः। "परमेष्ठिमहामन्त्रः स्मरणीयो निरन्तरम्। शक्रस्तवैस्त्रिकालं च वन्दनीया जिनेश्वराः ॥ १ ॥ मद्यं मांसं मधु तथा सन्धानोदुंबरादि च। निशि भोजनमेतानि वर्जयेदतियत्नतः ॥ २ ॥ दुष्टनिग्रहयुद्धादि वर्जयित्वा च योगिनाम्। न विधेयः स्थूलमृषावादस्त्यक्तव्य एव च ॥ ३ ॥ परनारीं परधनं त्यजेदन्यविकत्थनम्। युक्त्या साधूपासनं च द्वादशव्रतपालनम् ॥ ४ ॥ विक्रमस्याविरोधेन विधेयं जिनपूजनम्। धारणं च प्रयत्नेन सोपवीतान्तरीययोः ॥ ५ ॥ लिङ्गिनामन्यविप्राणामन्यदेवालयेष्वपि। प्रणामदानपूजादि विधेयं व्यवहारतः ॥ ६ ॥ सांसारिकं सर्वकर्म धर्मकर्मापि कारयेत्। जैनविप्रैश्च निर्ग्रन्थैर्दृढसम्यक्त्ववासनः

॥ ७ ॥ रणे शत्रुसमाकीर्णे धार्यो वीर्यरसो हृदि । युद्धे मृत्युभयं नैव विधेयं सर्वथापि हि ॥ ८ ॥ गोब्राह्मणार्थे देवार्थे गुरुमित्रार्थ एव च । स्वदेशभङ्गे युद्धेऽत्र सोढव्यो मृत्युरप्यलम् ॥९॥ ब्राह्मणक्षात्रयोर्नैव क्रियाभेदोऽस्ति कश्चन । विहायान्यव्रतानुक्षाविद्यावृत्तिप्रतिग्रहान् ॥ १० ॥ दुष्टनिग्रहणं युक्तं लोभं भूमिप्रतापयोः । ब्राह्मणव्यतिरिक्तं च क्षत्रियो दानमाचरेत् ॥११॥" इति क्षत्रियव्रतादेशः ॥ ॥ अथ वैश्यव्रतादेशः—"त्रिकालमर्हत्पूजा च सप्तवेलं जिनस्तवः । परमेष्ठिस्मृतिश्चैव निर्ग्रन्थगुरुसेवनम् ॥ १ ॥ आवश्यकं द्विकालं च द्वादशव्रतपालनम् । तपोविधिर्गृहस्थार्हो धर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ २ ॥ परनिन्दाविवर्जनं च सर्वत्राप्युचितक्रमः । वाणिज्यपाशुपाल्याभ्यां कर्षणेनोपजीवनम् ॥ ३ ॥ सम्यक्त्वस्यापरित्यागः प्राणनाशेऽपि सर्वथा । दानं मुनिभ्य आहारपात्राच्छादनसद्मनाम् ॥ ४ ॥ कर्मादानविनिर्मुक्तं वाणिज्यं सर्वमुत्तमम्[1] । उपनीतेन वैश्येन कर्तव्यमिति यत्नतः ॥५॥" इति वैश्यव्रतादेशः ॥ ॥ अथ चातुर्वर्ण्यस्य समानो व्रतादेशः—"निजपूज्यगुरुप्रोक्तं देवधर्मादिपालनम् । देवार्चनं साधुपूजा प्रणामो विप्रलिङ्गिषु ॥ १ ॥ धनार्जनं च न्यायेन परनिन्दाविवर्जनम् । अवर्णवादो न क्वापि राजादिषु विशेषतः ॥२॥ स्वसत्त्वस्यापरित्यागो दानं वित्तानुसारतः । आयोचितो व्ययश्चैव यथाकाले च भोजनम् ॥ ३ ॥ न वासोऽल्पजले देशे नदीगुरुविवर्जिते । न विश्वासो

१ यत्कर्मबन्धने निमित्तं न भवति तादृशं वाणिज्यं सर्वमेवोत्तममिति तात्पर्यम्, वस्तुतस्तु तादृशं तत्र संभवतीति धर्मशास्त्रनियममनुरुध्य सर्वविधं तदुत्तममिति तदाकूतम् ।

नरेन्द्राणां नागनीचनियोगिनाम् ॥ ४ ॥ नारीणां च नदीनां च लोभिनां पूर्ववैरिणाम् । कार्यं विना स्थावराणां अहिंसा देहिनामपि ॥५॥ नासत्याहितवाक् चैवं विवादो गुरुभिर्न च। मातापित्रोर्गुरोश्चैव माननं परतन्त्रवान् ॥६॥ शुभशास्त्राकर्णनं च तथा नाभक्ष्यभक्षणम् । अत्याज्यानां न च त्यागोऽप्यघात्यानामघातनम् ॥ ७ ॥ अतिथौ च तथा पात्रे दीने दानं यथाविधि । दरिद्राणां तथान्धानामापद्वारक्षुतामपि ॥ ८ ॥ हीनाङ्गानां विकलानां नोपहासः कदाचन । समुत्पन्नक्षुत्पिपासातृष्णाक्रोधादिगोपनम् ॥ ९ ॥ अरिषड्वर्गविजयः पक्षपातो गुणेषु च । देशाचाराचरणं च भयं पापापवादयोः ॥ १० ॥ उद्वाहः सदृशाचारैः समजात्यन्यगोत्रजैः । त्रिवर्गसाधनं नित्यमन्योन्याप्रतिबन्धतः ॥ ११ ॥ परिज्ञानं स्वपरयोर्देशकालादिचिन्तनम् । सौजन्यं दीर्घदर्शित्वं कृतज्ञत्वं सलज्जता ॥ १२ ॥ परोपकारकरणं परपीडनवर्जनम् । पराक्रमः परिभवे सर्वत्र क्षान्तिरन्यदा ॥ १३ ॥ जलाशयश्मशानानां तथा देवनसद्मनाम् । निद्राहाररतादीनां सन्ध्यासु परिवर्जनम् ॥ १४ ॥ प्रदेशोल्लङ्घनं चैव नष्टे शयनमेव च कूपस्य वर्जनं नद्या लङ्घनं तरणीं विना ॥ १५ ॥ गुर्वासनादिशय्यासु नावक्रन्ते कुभूमिषु । दुर्गोष्ठीषु कुकार्येषु सदैवासनवर्जनम् ॥१६॥ न लङ्घनं च गर्त्तादेर्न दुष्टस्वामिसेवनम् । न चतुर्थीन्दुनग्नस्त्रीशक्रचापविलोकनम् ॥ १७ ॥ हस्त्यश्वनखिनां चापवादिनां दूरवर्जनम् । दिवा

१ आत्मा ब्राह्मणत्वादिना समेन गोत्रेण काश्यपादिना भिन्नेन सदृशाचारेण वरेणाविवाहस्त्रिवर्गसाधनमन्याद्दशस्य काममात्रफलत्वात्स- म्भवनागमः । २ "आपदादीनां" इत्यपि पाठः ।

संभोगकरणं वृक्षस्योपागमनं निशि ॥ १८ ॥ कलहे तत्समीपं च वर्जनीयं निरन्तरम् । देशकालविरुद्धं च भोज्यकृत्यं गमागमौ ॥ १९ ॥ भाषितं व्यय आयश्च कर्त्तव्यानि न कर्हिचित् । चातुर्वर्ण्यस्य सर्वत्र व्रतादेशोऽयमुत्तमः ॥ २० ॥ इति चातुर्वर्ण्यस्य समानो व्रतादेशः । गृह्यगुरुरिति शिष्यस्य व्रतादेशं विधाय पुरतः गत्वा जिनप्रतिमां प्रदक्षिणयेत्[1] । पुनः पूर्वाभिमुखः शक्रस्तवं पठेत् । ततो गृह्यगुरुः आसने निविशेत् । शिष्यः नमोऽस्तु भणन् गुरोः पादयोर्निपत्य इति वदेत्, "भगवन् भवद्भिर्मम व्रतादेशो दत्तः । गुरुः कथयति, दत्तः सुगृहीतोऽस्तु सुरक्षितोऽस्तु स्वयं पर परान् तारय संसारसागरात् ।" इत्युक्त्वा नमस्कारभणनपूर्वकमुत्थाय द्वाभ्यामपि चैत्यवन्दनं कार्यं । ततो ब्राह्मणेन क्षत्रियवैश्यगृहेषु भिक्षाटनं कार्यं। क्षत्रियेणशस्त्रग्रहः कार्यः । वैश्येनान्नदानं विधेयम् । इत्युपनयने व्रतादेशः ॥ ॥ अथ व्रतविसर्गः कथ्यते । ब्राह्मणेन वर्षाष्टकादारभ्य दण्डाजिनभृता भिक्षाभोजिना षोडशाब्दीं यावदटयते अयमुत्तमः पक्षः । क्षत्रियेण दण्डाजिनभृता वर्षदशकादारभ्य षोडशाब्दीं यावत् स्वयं पाकभोजिना गुरुदेवसेवापरायणेनाटयते । वैश्येन दण्डाजिनभृता स्वकृतपाकभोजिना द्वादशाब्दादारभ्य षोडशाब्दीं यावत् अटयते अयमुत्तमः पक्षः । तथा चेत्कार्यव्यग्रतया तावन्ति दिनानि स्थातुं न शक्यन्ते तदा षण्मासीं यावत् स्थेयं । तदभावे मासं तदभावे पक्षं तद भावे दिनत्रयं तदभावे दिन एव व्रतविसर्गः । स कथ्यते—उपनीतस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्दिक्षु जिनप्र-

१ प्रदक्षिणां कारयेत् ।

तिमाग्रतः पूर्ववच्छक्रस्तवं पठेत् सयुगादिजिनस्तोत्रम् । तत्र आसनस्थस्य गुरोः पुरो नमस्कृत्य योजितकरो वदेत्—"भगवन्! देशकालाद्यपेक्षया व्रतविसर्गमादिश।" गुरुः कथयति, "आदिशामि।" पुनः प्रणम्य शिष्यः कथयति, "भगवन् मम व्रतविसर्ग आदिष्टः" गुरुः कथयति, 'आदिष्टः' पुनर्नमस्कृत्य शिष्यः कथयति, "भगवन् व्रतबन्धो विसृष्टः।" गुरुः कथयति, "जिनोपवीतधारणेन अविसृष्टोस्तु स्वजन्मनः षोडशाब्दीं ब्रह्मचारी पाठधर्मनिरतस्तिष्ठेः।" ततः पञ्च परमेष्ठिमंत्रं भणन् पूर्वं शिष्यो मौञ्जीकौपीनवल्कलदण्डानपनीय गुर्वग्रे स्थापयेत्। स्वयं जिनोपवीतधारी श्वेतनिवसनोत्तरीयो भूत्वा गुर्वग्रे प्रणम्योपविशेत्। ततो गुरुः तस्य द्वादशतिलकभृतः पुरः उपनयनव्याख्यानं कुर्यात्। तद्यथा—"अष्टवर्षे ब्राह्मणमुपनयेत् दशवर्षे क्षत्रियं द्वादशवर्षे वैश्यं, तत्र गर्भमासा अप्यन्तर्भवन्ति। तथा च जिनोपवीतमिति, जिनस्य उपवीत मुद्रासूत्रमित्यर्थः। नव ब्रह्मगुप्तिगर्भं रत्नत्रयमेतत् पुरा श्रीयुगादिदेवेन वर्णत्रयस्य गार्हस्थ्यभृतः स्वमुद्राधारणमाभवादुपदिष्टं। ततस्तीर्थव्यवच्छेदे माहनैर्मिथ्यात्वमुपगतैर्वेदचतुष्के हिंसाप्ररूपणेन मिथ्यापथं नीते पर्वतवसुराजाभ्यां यज्ञमार्गे प्रवर्त्तिते यज्ञोपवीतमिति नाम धृतं। प्रलपन्तु मिथ्यादृशो यथेष्टं। जिनमते जिनोपवीतमेवैतत्त्वया सुधारितं कार्यं। मासे मासे नव्यं परिधेयं। प्रमादाज्जिनोपवीते त्वरेण त्रुटिते वा उपवासत्रयं विधाय नवीनं धार्यं। प्रेतक्रियायां दक्षिणस्कन्धोपरि वामकक्षाधो विपरीतं धार्यं। यतो विपरीतं कर्म तत्। मुनयोऽपि मृतमुनिपरित्यागे तथाविधं विपरीतमेव वस्त्रं परिदधाति। तत्त्वं पुरा जन्मना शूद्रोऽभूः

सांप्रतं संस्कारविशेषेण ब्रह्मगुप्तिधारणाद्ब्राह्मणः, क्षतात् त्राणेन क्षत्रं वा न्यायधर्मोपदेशात्, वैश्यो वा जातोऽसि। तत्सम्यगेतज्जिनोपवीतं सुगृहीतं कुर्याः सुरक्षितं कुर्याः। अस्तु ते क्षयरहितः सद्धर्मवासन उपनयनविधिः।" इति व्याख्याय परमेष्ठिमन्त्रं भणित्वा द्वावप्युत्तिष्ठतः। चैत्यवन्दनं साधुवन्दनं च। इति उपनयने व्रतविसर्गविधिः॥ ॥ अथ गोदानविधिः। यथा, तदा व्रतविसर्गानन्तरं गुरुः सशिष्यस्त्रिस्त्रिर्जिनं प्रदक्षिणीकृत्य पूर्ववच्चतुर्दिक्षु शक्रस्तवपाठं कुर्यात्। ततो गृह्यगुरुः आसने उपविशेत्। ततः शिष्यो गुरुं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नमस्कृत्य योजितकरः ऊर्ध्वस्थितो गुरुं विज्ञपयेत्। यथा, भगवन् तारितोऽहं निस्तारितोऽहं उत्तमः कृतोऽहं, सत्तमः कृतोऽहं, पूतः कृतोऽहं, तद् भगवन्नादिश प्रमादबहुले गृहस्थधर्मे मम किञ्चनापि रहस्यभूतं सुकृतं।" ततो गुरुर्भणति, "वत्स ! सुष्ठनुष्ठितं सुष्ठु पृष्टं तत् श्रूयतां—"दानं हि परमो धर्मो दानं हि परमा क्रिया। दानं हि परमो मार्गस्तस्माद्दाने मनः कुरु ॥ १ ॥ दया स्यादभयं दानं उपकारस्तथाविधः। सर्वो हि धर्मसङ्घातो दानेऽन्तर्भावमर्हति ॥ २ ॥ ब्रह्मचारी च पाठेन भिक्षुश्चैव समाधिना। वानप्रस्थस्तु कष्टेन गृही दानेन शुध्यति ॥ ३ ॥ ज्ञानिनः परमार्थज्ञा अर्हन्तो जगदीश्वराः। व्रतकाले प्रयच्छन्ति दानं सांवत्सरं च ते ॥ ४ ॥ गृह्णतां प्रीणनं सम्यग् ददतां पुण्यमक्षयम्। दानतुल्यस्ततो लोके मोक्षोपायोऽस्ति नापरः ॥ ५ ॥" तत् त्वं वत्स ! ब्राह्मण्यं क्षत्रत्वं वैश्यत्वं वा प्रपन्नोऽसि गृहस्थधर्मस्य मोक्षसोपानरूपं दानधर्मप्रारंभं कुरु।" ततः प्रणम्य शिष्यः कथयति, "भगवन्नादिश मे दानविधिं॥" गुरुः कथयति, 'आदि-

शामि'। यथा—"गावो भूमिः सुवर्णं च रत्नानि पञ्च नक्तकाः। गजाश्वा इति दानं तदष्टधा परिकीर्त्तयेत् ॥ १ ॥ एतच्चाष्टविधं दानं विप्राणां गृहमेधिनाम्। देयं, न चापि यतयो गृह्णन्त्येतच्च निःस्पृहाः ॥ २ ॥ यतिभ्यो भोजनं वस्त्रं पात्रमौषधपुस्तके। दातव्यं द्रव्यदानेन तौ द्वौ नरकगामिनौ ॥ ३ ॥" ततः पूर्वं गोदानं, उपनीतो धेनुं सवत्सां कपिलां पाटलां तदभावे श्वेतां वा स्नपितचर्चितभूषितां पुरः समानीय पुच्छे धृत्वा रूप्यखुरां स्वर्णशृङ्गीं ताम्रपृष्ठां कांस्यमयदोहनपात्रां गुरवे दद्यात्। गुरुस्तत्पुच्छं करे धृत्वा इति वेदमन्त्रं पठेत्। यथा—"ॐ अर्हं गौरियं, धेनुरियं, प्रशस्यपशुरियं, सर्वोत्तमक्षीरदधिघृतेयं, पवित्रगोमयमूत्रेयं, सुधास्राविणीयं, रसोद्भाविनीयं, पूज्येयं, हृद्येयं, अभिवाद्येयं, तद्दत्तेयं त्वया धेनुः, कृतपुण्यो भव प्राप्तपुण्यो भव, अक्षय्यं दानमस्तु अर्हं ॐ।" इत्युक्त्वा गृह्यगुरुर्धेनुं गृह्णीयात्। शिष्यः तया सह द्रोणमात्राणि सप्त धान्यानि तुलमात्रान् पद्ममान् नरतृप्तिमात्राः सप्त विकृतीर्दद्यात् इति गोदानं। अन्येषु सर्वेषु भूमिरत्नादिदानेषु मन्त्रो यथा—"ॐ अर्हं एकमस्ति, दशकमस्ति, शतमस्ति, सहस्रमस्ति, अयुतमस्ति, लक्षमस्ति, प्रयुतमस्ति, कोट्यस्ति कोटिदशकमस्ति कोटिशतमस्ति, कोटिसहस्रमस्ति, कोट्ययुतमस्ति, कोटिलक्षमस्ति कोटिप्रयुतमस्ति, कोटाकोटिरस्ति, सङ्ख्येयमस्ति, असङ्ख्येयमस्ति, अनन्तमस्ति अनन्तानन्तमस्ति, दानफलमस्ति, तदक्षय्यं दानमस्तु ते अर्हं ॐ।" इति परेषां दानानां मन्त्रपाठः। अत्रोपनयने गोदानस्यैव निश्चयः। शेषाणि दानानि क्रमेणान्यदापि दीयन्तां। गोदानादि गृह्यगुरुविप्रेभ्य एव देयं न यतिषु निःस्पृहेषु। यतिभ्योऽन्नपानवस्त्रपात्रमे-

पञ्चयमनिपुस्तकादिदाने धर्मलाभ एव मंत्रः, न तेभ्यो द्रव्यापेक्षिदानं केवलमसङ्गत्वात् परिग्रहत्यागा-वृत्तेः। अथ गृह्यगुरुरुपनीतात् गोदानं गृहीत्वा वर्णानुज्ञां दत्वा चैत्यवन्दनं साधुवन्दनं विधाप्य तथैव सङ्घे मिलिते मङ्गलगीतवाद्येषु प्रसरत्सु शिष्यं साधुवसतिं नयेत्। तत्र पूर्ववत् मण्डलीपूजा वासःक्षेपः साधुव-न्दनं। ततश्चतुर्विधसङ्घस्य पूजा मुनिभ्यो वस्त्रान्नपात्रादिदानं इति गोदानविधिः। संपूर्णोऽयं चतुर्विधं उप-नयनविधिः॥ ॥ अथ शूद्रस्योत्तरीयकन्यासविधिः। ससाहं तैलनिषेकस्नानं पूर्ववत्। तदनन्तरं पौष्टिकं यथा-विधि सर्वशीर्षमुण्डनं वेदिकरणं चतुष्किकाकरणं जिनप्रतिमास्थापनं पूर्ववत्। ततो गृह्यगुरुर्जिनस्याष्टप्रकारां पूजां कुर्यात्। चतुर्दिक्षु शक्रस्तवपाठश्च। ततो गुरुरासने उपविशेत्। शिष्यः समवसरणं गुरुं च प्रदक्षिणी-कृत्य परिधृतश्वेतनिवसनोत्तरासङ्गो 'नमोऽस्तु' २ कथयन् गुरुं प्रणम्य योजितकर ऊर्ध्वीभूय विज्ञपयेत्—
"भगवन् प्राप्तमनुष्यजन्मार्यदेशार्यकुलस्य मम बोधिरूपां जिनाज्ञां देहि।" गुरुः कथयति, 'ददामि।' शिष्यः पुनः प्रणम्य कथयति, "न योग्योऽहमुपनयनस्य तज्जिनाज्ञां देहि।" गुरुः कथयति, 'ददामि'। ततो द्वादश-गर्भतन्तुरूपं कार्पासं वा कौशेयं वा उत्तरीयकं जिनोपवीतदीर्घं परमेष्ठिमंत्रभणनपूर्वं जिनोपवीतवत्परि-धापयेत्। ततो गुरुः पूर्वाभिमुखस्य शिष्यस्य चैत्यवन्दनं कारयेत्। ततः शिष्यः 'नमोऽस्तु' २ भणन् सुखो-पविष्टस्य गुरोः पादयोर्निपत्य पुनरप्यूर्ध्वीभूतो बद्धाञ्जलिरिति कथयेत्, "भगवन् उत्तरीयकन्यासेन जिनाज्ञा-मारोपितोऽहं।" गुरुः कथयति, "सम्यगारोपितोऽसि तर भवसागरं।" ततो गुरुरग्रत उपविष्टस्य शूद्रस्य

पुरो व्रतानुज्ञां दद्यात् । सा यथा—"सम्यक्त्वेनाधिष्ठितानि व्रतानि द्वादशैव हि । धार्याणि भवता नैव कार्यः कुलमदस्त्वया ॥ १ ॥ जैनर्षीणां तथा जैनब्राह्मणानामुपासनम् । विधेयं चैव गीतार्थाचीर्णं कार्यं तपस्त्वया ॥ २ ॥ न निन्द्यः कोऽपि पापात्मा न कार्यं स्वप्रशंसनम् । ब्राह्मणेभ्यस्त्वयामान्नं दातव्यं हितमिच्छता ॥ ३ ॥ शेषं चतुर्वर्णशिक्षाश्लोकव्याख्यानमाचरेत् । उत्तरीयपरिभ्रंशे भङ्गे वाप्युपवीतवत् ॥ ४ ॥ कार्यं व्रतं प्रेनकर्मकरणं वृषल त्वया । युक्तिरेषोत्तरासङ्गानुज्ञायां च विधीयते ॥५॥ क्षत्राणामथ वैश्यानां देशकालादियोगतः । त्यक्तोपवीतानां कार्यमुत्तरासङ्गयोजनम् ॥ ६ ॥ धर्मकार्ये गुरोर्दृष्टौ देवगुर्वालयेऽपि च । धार्यस्तथोत्तरासङ्गः सूत्रवत्प्रेतकर्मणि ॥७॥ अन्येषामपि कारूणां गुर्वनुज्ञां विनापि हि । गुरुधर्मादिकार्ये उत्तरासङ्ग इष्यते ॥ ८ ॥" इति व्याख्याय गुरुः शिष्यस्य चैत्यवन्दनं कारयेत् । परमेष्ठिमंत्रोच्चारणं च मंत्रव्याख्यानं पूर्ववत् । नवरं शूद्रादीनां 'नमो' स्थाने 'णमो' उच्चारयेत् । इति गुरुसंप्रदायः । तत्र सशिष्यो गुरूत्सवे क्रियमाणे धर्मागारं व्रजेत् । तत्र मण्डलीपूजा गुरुनमस्कृतिवासःक्षेपादि पूर्ववत् । ततो मुनिभ्योऽन्नवस्त्रपात्रदानं । चतुर्विधसङ्घपूजा च ॥ इत्युपनयने शूद्रादीनां उत्तरीयकन्यासोत्तरासङ्गानुज्ञाविधिः ॥ ॥ अथ बटूकरणविधिः । यतो ब्राह्मणाः सम्यगुपनीता वेदविद्यागर्भा दुष्प्रतिग्रहवर्जिता अशूद्रान्नभोजिनो माहनाचाररताः सर्वगृह्यसंस्कारप्रतिष्ठादिकुर्वन्तः पूज्या भवन्ति । न ते माहनाः क्षत्रियादीनां नृपाणां शुश्रूषान्नपाकनदाज्ञाकरणाभ्युत्थानचाटुप्रशंसानमस्कारविनाभूताशीर्वाददानादिज्ञानकर्मकृषिवाणिज्यकरणतुरङ्गवृषभादि-

शिक्षाकरणाय कल्पन्ते। अतस्तथाविधेषु पूर्वोक्तेषु कर्मसु बटूकृता ब्राह्मणा योजयितुं योग्या भवन्ति। अतस्तेषां बटूकरणविधिर्विधीयते। उक्तं च, यतः—"च्युतव्रतानां व्रात्यानां तथा नैवेद्यभोजिनाम्। कुकर्मणामवेदानामजपानां च शस्त्रिणाम् ॥ १ ॥ ग्राम्याणां कुलहीनानां विप्राणां नीचकर्मणाम्। प्रेतान्नभोजिनां चैव मागधानां च वन्दिनाम् ॥ २ ॥ घाण्टिकानां सेवकानां गन्धतांबूलजीविनाम्। नटानां विप्रवेषाणां परशुरामान्वयायिनाम् ॥ ३ ॥ अन्त्यजात्शुद्रचानां च वन्दिवेषोपजीविनाम्। इत्यादि विप्ररूपाणां बटूकरणमिष्यते ॥ ४ ॥" तस्य चायं विधिः–पूर्वं तस्य गृहे गृह्यगुरुर्यथोक्तविधिना पौष्टिकं कुर्यात्। ततस्तं शिष्यं संस्थाप्य मुण्डनं कारयेत्। ततस्तं तीर्थोदकैर्मंत्राभिमंत्रितैः स्नपयेत्। तीर्थोदकाभिमंत्रणमंत्रो यथा—"ॐ त्वं वरुणोऽसि, तीर्थमसि, अमृतमसि, जीवनमसि, पवित्रमसि, पावनमसि, तदमुं पवित्रय कुलाचाररहितमपि देहिनं।" अनेन मंत्रेण कुशाग्रेण सप्तवारमभिषिञ्चेत्। ततो नदीकूले तीर्थे देवायतने वा पवित्रे वा गृहे स्थाने तस्य बटूकरणीयस्य पूर्वं त्रिगुणा कुशमयमेखलां त्रिधा बन्धीयात्। मेखलाबन्धमंत्रो यथा—"ॐ पवित्रोऽसि, प्राचीनोऽसि, नवीनोऽसि, सुगमोऽसि, अजोऽसि, शुद्धजन्मासि, तदमुं देहिनं धृतव्रतमव्रतं वा पावय, पुनीहि अब्राह्मणमपि ब्राह्मणं कुरु।" इति त्रिवेलं पाठः। ततस्तस्य कौपीनं परिधापयेत्। कौपीनमंत्रो यथा—"ॐ अब्रह्मचर्यगुप्तोऽसि ब्रह्मचर्यधरोऽपि वा। वृतः कौपीनबन्धेन ब्रह्मचारी निगद्यते ॥ १ ॥" इति त्रिवेलं पठित्वा कौपीनं परिधापयेत्। ततः पूर्वोक्तं ब्राह्मणसदृशमुपवीतं मंत्रपूर्वं परिधापयेत्।

मंत्रो यथा—"ॐ सधर्मोऽसि, अधर्मोऽसि, कुलीनोऽसि, अकुलीनोऽसि, सब्रह्मचर्योऽसि, अब्रह्मचर्योऽसि, सुमना असि, दुर्मना असि, श्रद्धालुरसि, अश्रद्धालुरसि, आस्तिकोऽसि, नास्तिकोऽसि, आर्हतोऽसि, सौगतोऽसि, नैयायिकोऽसि, वैशेषिकोऽसि, साङ्ख्योऽसि, चार्वाकोऽसि, सलिङ्गोऽसि, अलिङ्गोऽसि, तत्वज्ञोऽसि, अतत्वज्ञोऽसि, तद्भव ब्राह्मणोऽमुनोपवीतेन भवन्तु ते सर्वार्थसिद्धयः।" अनेन मंत्रेण नववारं पठितेनोपवीतस्थापनम्। ततस्तस्य करे पालाशदण्डं दद्यात्। मृगाजिनं च परिधापयेत्। भिक्षामार्गणं च कारयेत्। ततो भिक्षामार्गणानन्तरमुपवीतवर्जितं मेखलाकौपीनाजिनदण्डाद्यपनयेत्। तदपनयनमंत्रो यथा—"ॐ ध्रुवोऽसि, स्थिरोऽसि, तदेकमुपवीतं धारय।" इति त्रिः पठेत्। ततो गुरुस्तं धृतश्वेतनिवसनोत्तरासङ्गं पुरो निवेश्य शिक्षयेत्[1]। यथा—"परनिन्दां परद्रोहं परस्त्रीधनवाञ्छनम्। मांसाशनं म्लेच्छकन्दभक्षणं चैव वर्जयेत् ॥ १ ॥ वाणिज्ये स्वामिसेवायां कपटं मा कृथाः क्वचित्। ब्रह्मस्त्रीभ्रूणगोरक्षादेवर्षिगुरुसेवनम् ॥ २ ॥ अतिथीनां पूजनं च कुर्याद्दानं यथाधनम्। अघात्यघातं मा कृथा परतापनम् ॥ ३ ॥ उपवीतमिदं स्थाप्यमाजन्म विधिवत्त्वया। शेषः शिक्षाविधिः कथ्यश्चातुर्वर्ण्यस्य पूर्ववत् ॥ ४ ॥" ततः स बटुकृतो गृह्यगुरवे स्वर्णवस्त्रधेन्वन्नदानं कुर्यात्। अत्र बटुकरणे वेदीचतुष्किकासमवसरणचैत्यवन्दनव्रतानुज्ञाव्रतविसर्गगोदानवासःक्षेपादि नास्ति। इति बटुकरणविधिः—"पौष्टिकस्योपकरणं मौञ्जी कौपीनवल्कले।

[1] 'शिक्षाक्रमः' इत्यपि पाठः।

उपवीतं स्वर्णमुद्रा गावः सक्तुस्य सक्रमः ॥ १ ॥ तीर्थोदकानि वस्त्राणि चन्दनं दर्भ एव च । पञ्चगव्यं बलि-कर्म तथा वेदी चतुष्किका ॥ २ ॥ चतुर्मुखप्रतिमा च दण्डः पालाश एव च । इत्यादिवस्तुसंयोगो व्रतबन्धे विधीयते ॥ ३ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने उपनयनादिकीर्त्तनो नाम द्वादश उदयः ॥ १२ ॥

त्रयोदश उदयः ।

अथाध्ययनारंभविधिः ॥ १३ ॥

"विद्यारंभोऽश्विनीमूलपूर्वासु मृगपञ्चके । हस्ते शतभिषक्स्वातिचित्रासु श्रवणत्रये ॥ १ ॥ बुधो गुरु-स्तथा शुक्रो वारा विद्यागमे शुभाः । मध्यमौ दिननाथेन्दू त्याज्यौ कुजशनैश्चरौ ॥ २ ॥ अमावास्याष्टमी चैव प्रतिपच्च चतुर्दशी । पाठे वर्ज्याः सदारंभे रिक्ताष्टमी नवम्यपि ॥ ३ ॥" अथोपनयनसदृशे दिने लग्ने च विद्यारंभसंस्कारमारभेत । तस्य चायं विधिः—गृह्यगुरुः प्रथमविधिनोपनीतस्य पुरुषस्य गृहे पौष्टिकं कुर्यात् । ततो गुरुर्देवायतने धर्मागारे वा कदंबवृक्षतले वा कुशासनस्थः स्वयं शिष्यं च वामपार्श्वे कुशासने निवेश्य तद्दक्षिणकर्णं संपूज्य सारस्वतमंत्रं त्रिः पठेत् । ततो गुरुः स्वगृहे वा अन्योपाध्यायशालायां वा पौषधागारे

च शिष्यं नरवाहनाश्वाद्यधिरूढं मङ्गलगीतेषु गीयमानेषु दानेषु दीयमानेषु वाद्येषु वाद्यमानेषु यतिगुरोः सकाशं नीत्वा मण्डलीपूजापूर्वं वासःक्षेपं कारयित्वा पाठशालायां नयेत्। ततः शिष्यो गुरोः पुरो निवेश्य इति शिक्षाश्लोकान् पठेत्, यथा—"अज्ञानतिमिरान्धानां ज्ञानाञ्जनशलाकया। नेत्रमुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥ यासां प्रसादादधिगम्य सम्यक् शास्त्राणि विन्दन्ति परंपराज्ञाः। मनीषितार्थप्रतिपादिकाभ्यो नमोऽस्तु ताभ्यो गुरुपादुकाभ्यः ॥ २ ॥ सत्येतस्मिन्नरनिरतिदं गृह्यते वस्तु दूरादप्यासन्नेऽप्यसति तु मनः स्थाप्यते नैव किञ्चित्। पुंसामित्यप्यवगतवतामुन्मनीभावहेतावित्थं बाढं भवति न कथं सद्गुरूपासनायाम् ॥ ३ ॥ इति मत्वा त्वया वत्स त्रिशुद्ध्योपासनं गुरोः। विधेयं येन जायन्ते गीर्धीकीर्त्तिधृतिश्रियः ॥ ४ ॥" इति शिष्यस्य शिक्षां दत्वा तस्माच्च स्वर्णवस्त्रदक्षिणां गृहीत्वा स्वगृहं व्रजेत्। तत उपाध्याय सर्वेषां पूर्वं मातृकापाठं पाठयेत् ततो विप्रस्य पूर्वमायुर्वेदं ततः षडङ्गीं ततो धर्मशास्त्रं पुराणादि। क्षत्रस्याप्येवमेव चतुर्दशविद्यास्ततश्च आयुर्वेदं धनुर्वेदं दण्डनीतिमाजीविकां च, वैश्यस्य धर्मशास्त्रं नीतिशास्त्रं, कामशास्त्रमर्थशास्त्रं नीतिशास्त्रमाजीविकाशास्त्रं, कारूणां तदुचितं विज्ञानशास्त्रमध्यापयेत्। ततः साधुभ्यश्चतुर्विधाहारवस्त्रपात्रपुस्तकदानम्—"पौष्टिकस्योपकरणं गीतं वादित्रमेव च। मंत्रोपदेशः पाठस्य संस्कार-

१ पदूनाः इत्यपि पाठः ।

यस्तु सद्ग्रहः ॥ १ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वभागे विद्यारंभसंस्कारकीर्त्तनो नाम त्रयोदश उदयः ॥ १३ ॥

चतुर्दश उदयः ।

अथ विवाहविधिः ॥ १४ ॥

इह हि विवाहः समकुलशीलयोरेव भवति । यत उक्तं—"ययोरेव समं शीलं ययोरेव समं कुलम् । तयोर्मैत्री विवाहश्च न तु पुष्टविपुष्टयोः ॥ १ ॥" ततः समकुलशीलौ समज्ञाती ज्ञातदेशकृत्यान्वयौ विवाहसंबन्धे योज्यौ । ततश्च योऽविकृतस्तेन न विकृतकुलस्य कन्या ग्राह्या । विकृतकुलं यथा—"रोमशश्चार्शसो ह्रस्वो दद्रुणश्चित्रिकुष्ठिनः । नेत्रोदररुजो बभ्रुवंशास्त्याज्याः कनीग्रहे ॥ १ ॥" एभ्यः कुलेभ्यो न कन्या ग्राह्या । कन्या विकृता यथा—"अधिकाङ्गी च हीनाङ्गी कपिला व्योमदृक् तथा । भीषणा भीषणाह्वा च त्याज्या कन्या विचक्षणैः ॥ १ ॥ देवर्षिग्रहतारार्चिर्नदीवृक्षादिनाम्निकाम् । वर्जयेद्रोमशां कन्यां पिङ्गाक्षींघर्घरस्वराम् ॥ २ ॥ कन्यादाने वरस्य विकृतं कुलं यथा—"हीनक्रूरवधूकं च दरिद्रं व्यसनान्वितम् । कुलं विवर्जयेत्क-

न्यादानेऽल्पपुत्रकं तथा ॥ १ ॥ मूर्खनिर्धनदूरस्थशूरमोक्षाभिलाषिणाम् । त्रिगुणाधिकवर्षाणामपि देया न कन्यका ॥ २ ॥" ततः अविकृतकुलयोर्द्वयोर्विवाहसंबन्धो योग्यः । विकृतकुलयोर्द्वयोरपि तथा पञ्चशुद्धीर्निरीक्ष्य वधूवरयोः संयोगो विधेयः । तद्यथा—"राश्योर्योन्योश्च गणयोर्नाड्योस्तत्र च वर्गयोः । शुद्धिं निरीक्ष्य कर्त्तव्यो वरवध्वोश्च सङ्गमः ॥ १ ॥" तथा च—"कुलं च शीलं च सनाथता च विद्या च वित्तं च वपुर्वयश्च । वरे गुणाः सप्त विलोकनीया अतः परं भाग्यवशा हि कन्या ॥ १ ॥ गर्भाष्टमात्परं पाणिग्रहमर्हति कन्यका । एकादशाब्दां यावच्च तत ऊर्ध्वं रजस्वला ॥ २ ॥ राकेति कथ्यते सा तु विवाहं शीघ्रमर्हति । वरं प्राप्य चन्द्रबले तुच्छेऽपि हि महोत्सवे ॥ ३ ॥" यत उक्तं—"वर्षमासदिनादीनां शुद्धिं राकाकरग्रहे । नालोकयेच्चन्द्रबलं वरं प्राप्य विवाहयेत् ॥ १ ॥ नरस्याब्दाष्टकादूर्ध्वं विवाहोऽशीतिमध्यतः । ततो न कल्पते येन स शुक्ररहितो भवेत् ॥ २ ॥" "ब्राह्मं प्राजापत्यं तथार्षमथ दैवतं च चत्वारि । करपीडनानि धर्म्याणि मातृपितृवचनयोगेन ॥ १ ॥ गान्धर्व १ ॥ आसुरश्चाथ २ राक्षसस्तदनु ३ चैव पैशाचः ४ । एते पापविवाहाश्चत्वारः स्वेच्छया

१ 'मूर्ख' इत्यपि क्वचित् । २ 'विभावयेत्' इत्यपि पाठः । ३ अशीतिवर्षवयस्कः पुमान् विवाहं कुर्यादिति नास्य वचनस्य तात्पर्यं ततः परमेव [illegible] कर्मोपदेशात्, किन्तु मध्यत इति कथनात् तत्पर्यन्तमेव शुक्रानुवृत्तिरिति आलोच्य नव्यवशिष्टे संयोगक्षमे आयुषि योग्ये विवाहं कुर्यादित्येतात्पर्यम् । [illegible] मतायुरपि [illegible], सम्प्रति तु शुक्रराहित्यमनुराहित्यं वा पञ्चषष्टितिवर्षायुष्कस्येति न परोऽभिमिति-आलोच्य विवाहं कुर्यात् तदपि च ताहशसंयोगाधीनः ।

विहिताः ॥ २ ॥" ब्राह्मविवाहविधिः। यथा शुभदिने शुभलग्ने पूर्वोदितगुणं वरं समाकार्य तस्मै स्नातालङ्कृताय अलङ्कृतां कन्यां दद्यात्। मंत्रो यथा—"ॐ अर्हं सर्वगुणाय, सर्वविद्याय, सर्वसुखाय, सर्वपूजिताय, सर्वशोभनाय सुवस्त्रगन्धमाल्यालङ्कृतां कन्यां ददामि, प्रतिगृह्णीष्व भद्रं भवते अर्हं ॐ।" इति मंत्रेण वद्धाञ्चलौ दंपती स्वगृहं गच्छतः। इति धर्म्यो ब्राह्मविवाहः। प्राजापत्यस्तु जगत्प्रसिद्धत्वाद्विस्तरेण कथयिष्यते। आर्षे च विवाहे वनस्थमुनयो गृहस्थाः स्वसुतामन्यॠषिपुत्राय गा अनडुहश्च सह दत्वा कन्यां ददति। न तत्रान्यत्किञ्चिदुत्सवादि। एतदीयो वेदमंत्रो जैनवेदेषु नास्ति जैनानां तदकृत्यत्वात्। दैवतविवाहे तु पिता पुरोहिताय इष्टपूर्तकर्मतः। स्वकन्यां दक्षिणावद् दद्यात्। इति दैवतो धर्म्यविवाहः। अमी चत्वारो धर्म्या विवाहाः—"पित्राद्यप्रामाण्येऽन्योन्यप्रीत्युद्भमश्च गान्धर्वः। पणबन्धेनासुर इति पालादौ हठकनीग्रहणात् ॥ १ ॥सुप्तप्रमत्ताकन्याग्रहणात् पैशाचिकः समाख्यातः। चत्वारोऽमी पापा उपयामाः कीर्त्तितास्तज्ज्ञैः ॥२॥" इति पितृमातृगुर्वनुज्ञारहितत्वाच्चत्वारः पापविवाहाः तथा च ब्राह्मार्षदैवता विवाहा दुःषमाकाले कलियुगे न प्रवर्त्तन्ते। पापविवाहानां चतुर्णां वेदोक्तो विधिरपि न अधर्मत्वात्। यत उक्तं—"गोमेधनरमेधाद्या यज्ञाः पाणिग्रहत्रयम्। सुताश्च गोत्रजगुरोर्न भवन्ति कलौ युगे ॥ १ ॥" इति वचनात्। संप्रति वर्त्तमानस्य प्राजापत्यविवाहस्य विधिरुच्यते। स यथा—"मूलानुराधारोहिण्यो मघा मृगशिरः करः। रेवत्युत्तरा

१ 'कर्मान्ते' इत्यपि पाठः।

स्वातीधिष्ण्येष्वेषु करग्रहः ॥ १ ॥ वेधैकार्गललत्ता पापोपग्रहयुतेषु धिष्ण्येषु । न विवाहः कर्त्तव्यो न युतौ वा क्रान्तिसाम्ये च ॥ १ ॥ न त्रिदिनस्पृशि नावमतिथौ च न क्रूरदग्धरिक्तासु । नामावास्याष्टमीषष्ठिकासु न द्वादशी छिद्रेशे ॥ २ ॥ भद्रायां गण्डान्ते न चर्क्षतिथिवारदुष्टयोगेषु । न व्यतिपाते नो वैधृतौ च नो निन्द्यवेलासु ॥ ३ ॥ रविक्षेत्रगते जीवे जीवक्षेत्रगते रवौ । दीक्षाविवाहप्रमुखान् प्रतिष्ठां च विवर्जयेत् ॥ ४ ॥ चतुर्मास्यामधिमासे तथास्ते गुरुशुक्रयोः । मलमासे जन्ममासे विवाहादि न कारयेत् ॥ ५ ॥ मासान्ते नैव सङ्क्रान्तौ तद्वितीये तथा दिने । ग्रहणादिदिने तस्मिन् दिने सप्ताहके ततः ॥ ६ ॥ न जन्मतिथिवारर्क्षलग्नेष्वपि करग्रहः । राशिजन्मेश्वरे चास्तं गते क्रूरहतेऽपि च ॥ ७ ॥ न जन्मराशौ नो जन्मराशिलग्नान्त्यमाष्टमे । न लग्नांशाधिपे लग्नं पष्ठाष्टमगते विधौ ॥८॥ लग्ने स्थिरे द्विस्वभावे सद्गुणे वा चरेऽपि च । उदयास्तविशुद्धे च नोत्पातादिविदूषिते ॥८॥ लग्ने ग्रहविनिर्मुक्ते सप्तमे च तथा विधौ । त्रिषडेकादशगते रवौ भौमे शनावपि ॥ १० ॥ राहौ च षट्त्रिके :पापग्रहमुक्ते च पञ्चमे । सुतलग्नांबुदशमधर्मसंस्थे बृहस्पतौ ॥ ११ ॥ शुक्रे बुधे तथा संस्थे मूर्त्तिनाथेऽप्यखण्डिते । मूर्त्तिषष्ठाष्टमं त्यक्त्वान्यत्र युक्ते निशाकरे ॥ १२ ॥ क्रूरदृष्टे क्रूरयुक्ते चन्द्रे तत्र विवर्जयेत् । त्याज्यौ क्रूरान्तरस्थौ च लग्नपीयूषरोचिषौ ॥ १३ ॥ इत्यादिगुणसंयुक्ते लग्ने दोषविवर्जिते । शुभेंऽशके शुभैर्दृष्टे लग्नं पाणिग्रहे शुभम् ॥ १४ ॥" इत्यादि श्रीभद्रबाहुवराहगर्गलल्लपृथुयशःश्रीपतिविरचितविवाहशास्त्रावलोकनात् सम्यग् लग्नं विलोक्य विवाहारंभः—"ततश्च कुलदेशादि

शुभचाकर्षविशोधनः । अनुज्ञातं विवाहादि गर्गादिमुनिभिः पुरा ॥ १ ॥ सूर्यः षट्त्रिदशस्थितस्त्रिदशषट्सप्ता-
द्यगश्चन्द्रमा जीवः सप्तनवद्विपञ्चमगतो वक्रार्कजौ षट्त्रिगौ । सौम्यः षड्द्विचतुर्दशाष्टमगतः सर्वेऽप्युपान्ते
शुभाः शुक्रः सप्तमषड्दशार्क्षसहितः शार्दूलवत् त्रासकृत् ॥ २ ॥ सुरगुरुबलमबलानां पुरुषाणामहिमरश्मि-
बलमेव । चन्द्रबलं दंपत्योर्बलमस्य विशोधयेल्लग्नम् ॥ २ ॥'' तथा च पूर्वं कन्यादानविधिः । पूर्वोदितसमान-
कुलशीलेभ्योऽन्यगोत्रेभ्यः कन्यां याचयेत् । तादृशाय वराय कन्या दातव्या ।कन्याकुलज्येष्ठेन वरकुलज्ये-
ष्ठाय नालिकेरक्रमुकजिनोपवीतव्रीहिदूर्वाहरिद्रादानेन स्वस्वदेशकुलोचितेन कन्यादानं कार्यं । तत्र गृह्यगुरु-
र्वेदमंत्रं पठेत् । स यथा—''ॐ अर्हं परमसौभाग्याय, परमसुखाय, परमभोगाय, परमधर्माय, परमयशसे,
परमसन्तानाय भोगोपभोगान्तरायव्यवच्छेदाय, इमाममुकनाम्नीं कन्याममुकगोत्रामसुकनाम्ने वराय
अमुकगोत्राय ददाति, प्रतिगृह्णाण अर्हं ॐ ।'' ततः सर्वेभ्यो लोकेभ्यः कन्यापक्षीयास्ताम्बूलं ददति । तथा च
दूरस्थे विवाहकाले वरपितर्यभूते नान्यस्मै सा कन्या देया । उक्तं च यतः—''सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्ज-
ल्पन्ति पण्डिताः । सकृत् प्रदीयते कन्या त्रीण्येतानि सकृत् सकृत् ॥ १ ॥'' तथा वरोऽपि तस्यै कन्यायै
वस्त्राभरणगन्धप्रसाधनादि सोत्सवं तत्पितृगृहे दद्यात् । कन्यापित्रापि वराय सपरिजनाय भोजनं समहो-
त्सवं वस्त्राङ्गुलीयादि च देयं । तथा च लग्नदिनात् प्राक् मासे वा पक्षे वा वैयग्र्यानुसारेण उभयोः पक्षयोः
परिजनं सङ्कुट्य सांवत्सरमुत्तमासने निवेश्य तत्करेण विवाहलग्नं शुभभूमौ लेखयेत् । रूप्यस्वर्णमुद्राफल-

पुष्पदूर्वाभिर्जन्मलग्नवद् विवाहलग्नमर्चयेत् । ततो ज्योतिषिकाय उभयपक्षवृद्धैर्वस्त्रालङ्कारताम्बूलदानं देयं इति विवाहारंभः । ततः कौरशरावेषु यववापनं । ततः कन्यागृहे मातृस्थापनं षष्ठ्याः स्थापनं षष्ठ्यादिग्रक्रमोक्तप्रकारेण । वरगृहे जिनसमयानुसारेण मातृकुलकरस्थापनं । परसमये गणपतिकन्दर्पस्थापनं । गणपतिकन्दर्पस्थापनं सुगमं लोकप्रसिद्धं । कुलकरस्थापनविधिरुच्यते । गृह्यगुरुर्भूमिपतितगोमयलिप्तभूमौ स्वर्णमयं रूप्यमयं ताम्रमयं श्रीपर्णकाष्ठमयं पट्टकं स्थापयेत् । पट्टस्थापनमंत्रः—"ॐ आधाराय नमः आधारशक्तये नमः, आसनायनमः, ।" अनेन मंत्रेणैकवारं परिजप्य पट्टं स्थापयेत् । तं पट्टं अमुनामंत्रेण तीर्थजलैरभिषिञ्चेत् । ततश्चन्दनाक्षतदूर्वाभिः पट्टं पूजयेत् । तत आदौ—"ॐ नमः प्रथमकुलकराय, काञ्चनवर्णाय, श्यामवर्णचन्द्रयशःप्रियतमासहिताय, हाकारमात्रोच्चारस्थापितन्यायपथाय, विमलवाहनाभिधाय, इह विवाहमहोत्सवादौ आगच्छ २, इह स्थाने तिष्ठ २, सन्निहितो भव २, क्षेमदो भव २, उत्सवदो भव २, आनन्ददो भव २, भोगदो भव २, कीर्त्तिदो भव २, अपत्यसन्तानदोभव २, स्नेहदोभव २, राज्यदो भव २, इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं आचमनीयं गृहाण २, सर्वोपचारान् गृहाण २। तत ॐ गन्धं नमः, ॐ पुष्पं नः, ॐ धूपं नमः, ॐ दीपं नमः, ॐ उपवीतं नमः, ॐ भूषणं नमः, ॐ नैवेद्यं नमः ॐ तांबूलं नमः । पूर्वेण मंत्रेण आवाह्य संस्थाप्य संनिहितां कृत्य अर्घ्यपाद्यबलिचर्वाचमनीयदानं दद्यात् । अपरे ॐकारादिभिर्मंत्रैर्गन्धतिलकरूपं

१ स्थापित इत्यपि पाठः ।

पुष्पद्वयं धूपद्वयं दीपद्वयं उपवीतमेकं स्वर्णमुद्राद्वयं नैवेद्यद्वयं तांबूलद्वयं दद्यात् १ ततः द्वितीयस्थाने—"ॐ नमो द्वितीयकुलकराय, श्यामवर्णाय, श्यामवर्णचन्द्रकान्ताप्रियतमासहिताय, हाकारमात्रख्यापितन्यायपथाय, चक्षुष्मदभिधानाय, शेषं पूर्ववत् २। ॐ नमस्तृतीयकुलकराय, श्यामवर्णाय, श्यामवर्णसुरूपाप्रियतमासहिताय, माकारमात्रख्यापितन्यायपथाय, यशस्व्यभिधानाय, शेषं पूर्ववत् ३। ॐ नमश्चतुर्थकुलकराय, श्वेतवर्णाय, श्यामवर्णप्रतिरूपाप्रियतमासहिताय, माकारमात्रख्यापितन्यायपथाय, अभिचन्द्राभिधानाय, शेषं पूर्ववत् ४। ॐ नमः पञ्चमकुलकराय श्यामवर्णाय, श्यामवर्णचक्षुःकान्ताप्रियतमासहिताय, धिक्कारमात्रख्यापितन्यायपथाय, प्रसेनजिदभिधानाय, शेषंपूर्ववत् ५। ॐ नमः षष्ठकुलकराय, स्वर्णवर्णाय, श्यामवर्णश्रीकान्ताप्रियतमासहिताय, धिक्कारमात्रख्यापितन्यायपथाय, मरुदेवाभिधानाय, शेषं पूर्ववत् ६। ॐ नमः सप्तमकुलकराय, काञ्चनवर्णाय, श्यामवर्णमरुदेवाप्रियतमासहिताय, धिक्कारमात्रख्यापितन्यायपथाय, नाभ्यभिधानाय शेषं पूर्ववत् ७॥ इति कुलकरस्थापनापूजनविधिः। इयं कुलकरस्थापना परसमये गणेशमदनस्थापना च विवाहानन्तरमपि सप्ताहोरात्रपर्यन्तं रक्षणीया। ततः शान्तिकं पौष्टिकं च वरगृहे कुर्यात्। कन्यागृहे मातृपूजां पूर्ववत्। ततः सप्तसु नवसु एकादशसु त्रयोदशसु विवाहकालात्पूर्वदिवसे वधूवरयोः स्वस्वगृहे मङ्गलगीतवादित्रवादनपूर्वं तैलाभिषेकः स्नानं च विवाहपर्यन्तं नित्यं तथैव वधूवरयोः स्नानं।

प्रथमतैलाभिषेकदिने वरगृहात्कन्यागृहे तैलशिरःप्रसाधनगन्धवस्तुद्राक्षादिखाद्यशुष्कफलप्रेषणं सर्वैर्नागर-वधूजनैर्वरगृहे कन्यागृहे च तैलधान्यादिढौकनं विधेयं। वधूवरगृहसत्कवृद्धनारीभिः ताभ्यो धान्यतैलढौकनीभ्यो नारीभ्यः अपूपादि पक्वान्नं देयं। तत्र धारणाप्रभृति देशाचारकुलाचारैर्विधेयं। तैलाभिषेककुलकरगणेशादिस्थापनं कङ्कणबन्धनमन्यविवाहोपचारादि सर्वं वधूवरयोश्चन्द्रबले वैवाहिके नक्षत्रे च विधेयं। तथा धूलिभक्तकौरभक्तसौभाग्यजलानयनप्रभृति मङ्गलकर्म मङ्गलगीतवाद्यसहितं देशाचारकुलाचारविशेषाद्विधेयं। ततो यदि वरोऽन्यत्र ग्रामान्तरे नगरान्तरे देशान्तरे वा भवति तदा तस्य यज्ञयात्रा कन्यानिवासस्थानं प्रति विधीयते तस्यायं विधिः। एकस्मिन् प्रथमेऽहनि मातृपूजापूर्वं पूर्वेषां जनानां भोजनं देयं। ततो द्वितीयेऽह्नि वरः सुस्नातश्चन्दनानुलिप्तः सर्ववस्त्रगन्धमाल्यसंस्कृतः किरीटभूषितशिरा अश्वाभिरूढो गजाभिरूढो वा नरयानाभिरूढो वा चलति। तत्समीपे जनाः सुवसनाः सप्रमोदाः सतांबूलवदनाः संबन्धिज्ञातिजनाः स्वसंपत्त्या तुरंगाद्यधिरूढाः पदातयो वा वरेण सार्द्धं चलन्ति। पार्श्वयोरुभयोर्मङ्गलगानप्रसक्ताः चलन्ति ज्ञातिनार्यः। पुरतोऽस्य ब्राह्मणा ग्रहशान्तिमंत्रं पठन्तश्चलन्ति। स यथा—"ॐ अर्हं आदिमोऽर्हन्, आदिमो नृपः आदिमो नियन्ता, आदिमो गुरुः आदिमः स्रष्टा, आदिमः कर्ता, आदिमो भर्ता, आदिमो जयी, आदिमो नयी आदिमः शिल्पी, आदिमो विद्वान्, आदिमो जल्पकः, आदिमः शास्ता,

१. वरगृहे कन्यागृहे च इति पुस्तकान्तरे। २. 'माल्यालङ्कृतः' इत्यपि।

आदिमो रौद्रः, आदिमः सौम्यः, आदिमः काम्यः, आदिमः शरण्यः, आदिमो दाता, आदिमो वन्द्यः, आदिमः स्तुत्यः, आदिमो ज्ञेयः, आदिमो ध्येयः, आदिमो भोक्ता, आदिमः सोढा, आदिम एकः, आदिमोऽनेकः, आदिमः स्थूलः, आदिमः कर्मवान्, आदिमोऽकर्मा, आदिमो धर्मवित्, आदिमोऽनुष्ठेयः, आदिमोऽनुष्ठाता, आदिमः सहजः आदिमो दशावान्, आदिमः सकलत्रः, आदिमो विकलत्रः, आदिमो विवोढा, आदिमः ख्यापकः आदिमो ज्ञापकः, आदिमो विदुरः, आदिमः कुशलः आदिमो वैज्ञानिकः आदिमः सेव्यः, आदिमो गम्यः, आदिमो विमृष्यः, आदिमो विमृष्टा, सुरासुरनरोरगप्रणतः, प्राप्तविमलकेवलो, यो गीयते यत्यवतंसः, सकलप्राणिगणहितो, दयालुरपरापेक्षः, परात्मा, परं ज्योतिः, परं ब्रह्म, परमैश्वर्यभाक्, परंपरः परापरोऽपरंपरः, जगदुत्तमः, सर्वगः, सर्ववित्, सर्वजित्, सर्वीयः, सर्वप्रशस्यः, सर्ववन्द्यः, सर्वपूज्यः सर्वात्मा असंसारः, अव्ययः, अवार्यवीर्यः, श्रीसंश्रयः, श्रेयःसंश्रयः, विश्वावश्यायहृत् संशयहृत्, विश्वसारो, निरञ्जनो, निर्ममो, निष्कलङ्को, निष्पाप्मा, निष्पुण्यः, निर्मनाः, निर्वचाः, निर्देहो, निःसंशयो, निराधारो, निरवधिः, प्रमाणं, प्रमेयं :प्रमाता, जीवाजीवाश्रवबन्धसंवरनिर्जरामोक्षप्रकाशकः, स एव भगवान् शान्तिं करोतु, तुष्टिं करोतु, पुष्टिं करोतु, ऋद्धिं करोतु, वृद्धिं करोतु, सुखं करोतु, श्रियं करोतु, लक्ष्मीं करोतु अर्हं ॐ।" इत्यार्यवेदपाठिनो ब्राह्मणाः पुरतो गच्छन्ति। ततश्च अनेनैव विधिना महोत्सवेन च चैत्यपरिपाटीं

१ निष्कलत्रः इत्यपि।

गुरुवन्दनं मण्डलीपूजनं पुरदेवतादिपूजनं विधाय पुरोद्याने तिष्ठेत्। ततः पथि गच्छेत्। तथा अनयैव रीत्या कन्याधिष्ठितपुरप्रवेशोऽपि विधेयः। तत्रैव पुरे विवाहाय चलतो वरस्याप्ययमेव विधिः। तथा नित्यस्नानानन्तरं वधूवरयोः कौसुंभसूत्रेण शरीरमानं। ततः समागते विवाहदिने विवाहलग्नादर्वाक् तत्पुरवासी वा अन्यदेशागतो वा वरः तेनैव पूर्वोक्तेन विधिना पाणिग्रहणाय चलेत्। तद्भगिन्यो विशेषेण लवणाद्युत्तारणं कुर्वन्ति। ततो वरस्याडंबरः गृह्यगुरुसहितः श्वश्रूगृहद्वारि गच्छेत्। तत्र स्थितस्तस्य श्वश्रूजनः कर्पूरदीपादिभिरारात्रिकं कुर्यात्। ततोऽन्या शरावसंपुटं ज्वलदङ्गारलवणगर्भं त्रणत्रडिति शब्दायमानं वरस्य निरुञ्छनं विधाय वरप्रवेशवाममार्गे स्थापयेत्। ततोऽन्या मन्थानं कौसुंभवस्त्रालङ्कृतं समानीय त्रिवेलं तेन वरललाटं स्पृशेत्। ततो वरो वाहनादुत्तीर्य वामपादेन तदग्निलवणगर्भं शरावसंपुटं खण्डयेत्। ततो वरश्वश्रूः कन्यामातुलपत्नी वा कन्यामातुलो वा कौसुंभवस्त्रं वरकंठे निक्षिप्याकृष्यमाणं मातृगृहं नयेत्। तत्र पूर्वमासने निविष्टाया विभूषितायाः कृतकौतुकमङ्गलायाः कन्याया वामपार्श्वे मातृदेव्यभिमुखं वरं निवेशयेत्। ततो गृह्यगुरुर्लग्नवेलायां शुभांशके चन्दनद्रव्यसंपिष्टशमीत्वक्पिप्पलत्वक्मिश्रितलिप्तौ वधूवरयोर्दक्षिणहस्तौ योजयेत्। उपरि कौसुंभसूत्रेण बध्नीयात्। हस्तबन्धनमन्त्रः—"ॐ अर्हं आत्मासि, जीवोऽसि, समकालोऽसि, समचित्तोऽसि, समकर्माऽसि, समाश्रयोऽसि, समदेहोऽसि, समक्रियोऽसि, समस्नेहोऽसि, समचेष्टितोऽसि, समाभिलापोऽसि, समेच्छोऽसि, समप्रमोदोऽसि, समविषादोऽसि, समावस्थोऽसि, समनिमि-

त्रोऽसि, समवचा असि, समश्रुत्तरणोऽसि, समगमोऽसि, समागमोऽसि, समविहारोऽसि, समविषयोऽसि, समशब्दोऽसि, समरूपोऽसि, समरसोऽसि, समगन्धोऽसि, समस्पर्शोऽसि, समेन्द्रियोऽसि, समाश्रवोऽसि, समबन्धोऽसि, समसंवरोऽसि, समनिर्जरोऽसि, सममोक्षोऽसि, तदेह्येकत्वमिदानीं अर्हं ॐ।" इति हस्तबन्धनमन्त्रः। अत्र समयान्तरे देशान्तरे कुलान्तरे लग्नसाधनवेलायां मधुपर्कप्राशनं वराय गोयुग्मदानं कन्याया आभरणपरिधापनं इत्यादि कुर्वन्ति। ततः वधूवरयोः मातृगृहोपविष्टयोः सतोः कन्यापक्षीया वेदिरचनां कुर्वन्ति। तस्या विधिरयं–कैश्चित् काष्ठस्तंभैः काष्ठच्छादनैः मण्डपान्तश्चतुष्कोणा वेदी क्रियते। कैश्चिच्च यथोपरि लघुलघुभिश्चतुष्कोणनिहितैरूपर्युपरिधृतैः स्वर्णरूप्यताम्रमृत्कलशैः सप्त सप्त सङ्ख्यैः चतुःपार्श्व-चतुश्चतुरार्द्रवंशबद्धैर्वेदी क्रियते। चतुर्ष्वपि धारेषु वस्त्रमयानि काष्ठामयानि वा तोरणानि वन्दनमालिकाश्च। अन्तस्त्रिकोणमग्निकुण्डं। ततो गृह्यगुरुः पूर्वोक्तवेषधारी वेदीप्रतिष्ठां कुर्यात्। तस्याश्चायं विधिः–वासपुष्पाक्षतपरिपूर्णहस्तः, "ॐ नमः क्षेत्रदेवतायै शिवायै क्षाँ क्षीँ क्षूँ क्षौँ क्षः इह विवाहमण्डपे आगच्छ २, इह बलिपरिभोग्यं गृह्ण[1] २ भोगं देहि, सुखं देहि, यशो देहि, सन्ततिं देहि, ऋद्धिं देहि, वृद्धिं देहि, सर्वसमीहितं देहि देहि स्वाहा।" इति पठित्वा चतुर्ष्वपि कोणेषु प्रत्येकं वासमाल्याक्षतक्षेपः। तोरणस्य प्रतिष्ठा चैवं। तन्मंत्रो यथा—"ॐ ह्रीँ श्रीँ नमो द्वारश्रिये सर्वपूजिते सर्वमानिते सर्वप्रधाने इह तोरणस्था सर्वं समी-

१ गृहाणेत्यर्थः।

हितं देहि २ स्वाहा।" इति तोरणप्रतिष्ठा। ततोऽग्निकुण्डे वेदिमध्याग्नेयकोणेऽग्निं न्यसेत् मंत्रपूर्वं। अग्निन्यासमंत्रो यथा—"ॐ रं रां रीं रौं रः नमोऽग्नये, नमो बृहद्भानवे, नमोऽनन्ततेजसे, नमोऽनन्तवीर्याय, नमोऽनन्तगुणाय, नमो हिरण्यरेतसे, नमः छागवाहनाय, नमो हव्याशनाय, अत्र कुण्डे आगच्छ २, अवतर २, उत्तिष्ठ २, स्वाहा।" समयान्तरे देशान्तरे कुलान्तरे च हस्तलेपनं वेद्यन्तरेव कुर्वन्ति। देशकुलाचारात् मधुपर्कप्राशनानन्तरं वेदिहस्तलेपात् प्रथमं परस्परं कन्यायुद्धकण्ठायुभवधूवरास्फालनवेडानयनमणिमथनस्नानभ्राम्रकर्मपर्णाणकर्मवस्त्रकौसुंभसूत्राकर्षणशकुनिकर्माणि कुर्वन्ति। तानि च देशविशेषाल्लोकेभ्यो विज्ञेयानि न व्यवहारशास्त्रोक्तानि। परं स्त्रीभिः सौभाग्यप्राप्त्यै स्नात्यादभावाय वरवशीकरणाय च क्रियन्ते। ततो वधूवरौ युक्तहस्तावेव नारीनरकदम्बावृतौ गीतवाद्यडिंडिमे सति दक्षिणद्वारेण प्रवेश्य वेदिमध्यमानयेत्। ततो देशकुलाचारेण काष्ठासनयोर्वेत्रासनयोः सिंहासनयोः अधोमुखीकृत्य शरमयपात्र्योर्वा वधूवरौ पूर्वाभिमुखावुपवेशयेत्। तथा हस्तलेपे वेदिकर्मणि च कुलाचारानुसारेण साहजकान्यवस्त्राणि वा कौसुंभवस्त्राणि वा स्वभाववस्त्राणि वधूवरयोः परिधाप्यन्ते। ततो गुरुरुत्तराभिमुखः मृगाजिनासीनो वर्हिः शमीपिप्पलकपित्थकुटजबिल्वामलकसमिद्भिः प्रज्वाल्य अनेन मंत्रेण घृतमधुतिलयवनानाफलानि जुहुयात्। मंत्रो यथा—"ॐ अर्हं ॐ अग्ने प्रसन्नः सावधानो भव, तवायमवसरः, तदाकारयेन्द्रं यमं नैर्ऋतिं वरुणं वायुं कुबेरमीशानं नागान् ब्रह्माणं लोकपालान्, ग्रहांश्च सूर्यशशिकुजसौम्यबृहस-

तिकदिक्पालग्रहनगरदेवान् असुरनागसुपर्णविद्युदग्निद्वीपोदधिदिक्कुमारान् भवनपतीन् पिशाचभूतयक्ष-राक्षसकिन्नरकिंपुरुषमहोरगगन्धर्वान् व्यन्तरान् चन्द्रार्कग्रहनक्षत्रतारकान् ज्योतिष्कान् सौधर्मेशानश्री-वत्सावंडलपद्मोत्तरब्रह्मोत्तरसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मलान्तकशुक्रसहस्रारानतप्राणतारणाच्युतग्रैवेयकानुत्तरभ-वान् वैमानिकान् इन्द्र सामानिकान् पार्षद्यत्रयस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकलोकान्तिकाभियोगिकभेदभि-न्नांश्चतुर्णिकायानपि सभार्यान् सायुधवलवाहनान् स्वस्वोपलक्षितचिह्नान्, अप्सरसश्च परिगृहीतापरिगृ-हीताभेदभिन्नाः ससखीकाः सदासीकाः साभरणा रुचकवासिनीर्दिक्कुमारिकाश्च सर्वाः, समुद्रनदीगिर्या-करवनदेवतास्तदेनान् सर्वांश्च, इदं अर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं बलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राह्य २, स्वयं गृहाण २, स्वाहा अर्हं ॐ।" ततः सुष्ठुहुतप्रहुतप्रदीप्तेऽग्नौ सति गृह्यगुरुस्तत उत्थाय वरस्य दक्षिणपार्श्वे स्थिताया वध्वाः पुरः सम्मुखीन उपविश्य इति वदेत्—"ॐ अर्हं इदमासनमध्यासीनौ स्वध्यासीनौ स्थितौ सुस्थितौ तदस्तु वां सनातनः सङ्गमः अर्हं ॐ।" इत्युक्त्वा कुशाग्रेण तीर्थोदकैस्तावभिषिञ्चेत्। ततो वध्वाः पितामहः पिता वा पितृव्यो वा भ्राता वा मातामहो वा मातुलो वा कुलज्येष्ठो वा कृतधर्मानुष्ठानोचितवेषो वधूवरयोः पुर उपविशेत्। ततः शान्तिक पौष्टिकाभ्यामारभ्य विवाहमासपर्यन्तं मङ्गलगानवादित्रवादिनां भोजनतांबू-लवस्त्रसामग्री सदैव गवेष्यते। ततो गृह्यगुरुः "ॐ नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः" इत्युक्त्वा दूर्वा-क्षतपूर्णकरो वधूवरयोः पुर इति वक्ति—"विदितं वां गोत्रं संबन्धकरणेनैव ततः प्रकाश्यतां जनाग्रतः।"

ततः पूर्वं वरपक्षीयाः स्वगोत्रप्रवरज्ञात्यन्वयप्रकाशनं कुर्वते । ततश्च ते पुनः वरस्य मातृपक्षीया गोत्रप्रवरज्ञात्यन्वयान् प्रकाशयन्ति ततः कन्यापक्षीयाः स्वगोत्रप्रवरज्ञात्यन्वयान् प्रकाशयन्ति । ते पुनः कन्याया मातृपक्षीया गोत्रप्रवरज्ञात्यन्वयादि प्रकाशयन्ति । ततो गृह्यगुरुः—"ॐ अर्हं अमुकोऽमुकगोत्रीयः, इयत्प्रवरः, अमुकज्ञातीयः, अमुकान्वयः, अमुकप्रपौत्रः, अमुकपौत्रः, अमुकपुत्रः, अमुकगोत्रीयः, इयत्प्रवरः, अमुकज्ञातीयः, अमुकान्वयः, अमुकप्रदौहित्रः, अमुकगोत्रीयः, इयत्प्रवरः अमुकज्ञातीयः, अमुकान्वयः, अमुकदौहित्रः, अमुकगोत्रीया, इयत्प्रवरा, अमुकज्ञातीया, अमुकान्वया, अमुकप्रपौत्री, अमुकपौत्री, अमुकपुत्री, अमुकगोत्रीया, इयत्प्रवरा, अमुकज्ञातीया, अमुकान्वया, अमुकप्रदौहित्री, अमुकगोत्रीया, इयत्प्रवरा, अमुकज्ञातीया, अमुकान्वया, अमुकदौहित्री अमुकावर्यो, तदेतयोर्वर्यावरयोर्वरवर्ययोर्निबिडो विवाहसंबन्धोऽस्तु, शान्तिरस्तु, पुष्टिरस्तु, तुष्टिरस्तु धृतिरस्तु, वृद्धिरस्तु, धनसन्तानवृद्धिरस्तु अर्हं ॐ ।" ततो गृह्यगुरुर्वरवधूसकाशात् गन्धपुष्पधूपनैवेद्यैर्वैश्वानरपूजां कारयेत् । ततो वधूर्लाजाञ्जलिं वह्नौ निक्षिपेत् । ततः पुनस्तथैव दक्षिणे वधूः वामे वर उपविशेत । ततो गृह्यगुरुर्वेदमंत्रं पठेत्—"ॐ अर्हं अनादि विश्वमनादिरात्मा, अनादिः कालोऽनादि कर्म, अनादिः संबन्धो देहिनां देहानुगतानुगतानां क्रोधाहङ्कारच्छद्मलोभैः संज्वलनप्रत्याख्यानावर-

१ [illegible] भाव्यनित्युपलभ्यते एतेनानाहतगोत्रप्रवरज्ञातिव्यवहारा वर्णसंकरसंकीर्णताप्रसार- तत्परा गोत्राद्यनिर्णयो विवाहप्रवर्त्तनादिनो नवीनाः परास्ताः.

गानन्तानुबन्धिभिः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शैरिच्छानिच्छापरिसङ्कलितैः संबन्धोऽनुबन्धः प्रतिबन्धः संयोगः सुगमः सुकृतः सुनिवृत्तः सुतुष्टः सुपुष्टः सुप्राप्तः सुलब्धो द्रव्यभावविशेषेण अर्हं ॐ" इति मंत्रं पठित्वा पुनरिति कथयेत्। "तदस्तु वां सिद्धप्रत्यक्षं, केवलिप्रत्यक्षं, चतुर्निकायदेवप्रत्यक्षं, विवाहप्रधानाग्निप्रत्यक्षं, नामप्रत्यक्षं, नरनारीप्रत्यक्षं, नृपप्रत्यक्षं, जनप्रत्यक्षं, गुरुप्रत्यक्षं, मातृप्रत्यक्षं, पितृप्रत्यक्षं, मातृपक्षप्रत्यक्षं, पितृपक्षप्रत्यक्षं, ज्ञातिस्वजनबन्धुप्रत्यक्षं, संबन्धः सुकृतः सदनुष्ठितः सुप्राप्तः सुसङ्गतः तत् प्रदक्षिणीक्रियतां तेजोराशिर्विभावसुः।" इति कथयित्वा तथैव ग्रथिताञ्जलौ वधूवरौ वैश्वानरं प्रदक्षिणीकुरुतः। तथा प्रदक्षिणीकृत्य तथैव पूर्वरीत्योपविशतो लाजात्रयस्य प्रदक्षिणात्रये पुरतो वधूः पश्चाद्वरः दक्षिणे वध्वासनं वामे वरासनं इति प्रथमलाजाकर्म। तत आसनोपविष्टयोस्तयोर्गुरुर्वेदमंत्रं पठेत्। "ॐ अर्हं कर्मास्ति, मोहनीयमस्ति, दीर्घस्थितिरस्ति, निविडमस्ति, दुश्छेद्यमस्ति, अष्टाविंशतिप्रकृतिरस्ति, क्रोधोऽस्ति, मानोऽस्ति मायास्ति, लोभोऽस्ति, संज्वलनोऽस्ति प्रत्याख्यानावरणोऽस्ति, अप्रत्याख्यानावरणोऽस्ति अनन्तानुबन्ध्यस्ति, चतुश्चतुर्विधोऽस्ति, हास्यमस्ति, रतिरस्ति, अरतिरस्ति, भयमस्ति, जुगुप्सास्ति, शोकोऽस्ति, पुंवेदोऽस्ति, स्त्रीवेदोऽस्ति, नपुंसकवेदोऽस्ति, मिथ्यात्वमस्ति, मिश्रमस्ति, सम्यक्त्वमस्ति, सप्ततिकोटाकोटिसागरस्थितिरस्ति, अर्हं ॐ।" इति वेदमंत्रं पठित्वा पुनरिति कथयेत्—"तदस्तु वां निकाचितनिविडबद्धमोहनीयकर्मोदयकृतः स्नेहः सुकृतोऽस्तु, सुनिष्ठितोऽस्तु, सुसंबद्धोऽस्तु, आभवमक्षयोऽस्तु तत्प्रदक्षिणीक्रियतां विभावसुः।" पुनरपि तथैव

वह्निं प्रदक्षिणीकुर्यात् । इति द्वितीयलाजाकर्म । चतसृष्वपि लाजासु प्रदक्षिणाप्रारंभे वधूर्वह्नौ लाजामुष्टिं क्षिपेत् । ततस्तयोस्तथैवोपविष्टयोर्गुरुरिति वेदमंत्रं पठेत्—"ॐ अर्हं कर्मास्ति, वेदनीयमस्ति, मानमस्ति, अमानमस्ति, सुवेद्यं सातं दुर्वेद्यमसातं, सुवर्गणाश्रवणं सातं दुर्वर्गणाश्रवणमसातं, शुभपुद्गलदर्शनं सातं दुष्पुद्गलदर्शनमसातं, शुभषड्रसास्वादनं सातं अशुभषड्रसास्वादनमसातं शुभगन्धाघ्राणं सातं अशुभगन्धाघ्राणमसातं शुभपुद्गलस्पर्शः सातं अशुभपुद्गलस्पर्शोऽसातं, सर्वं सुखकृत्सातं सर्वं दुःखकृदसातं, अर्हं ॐ ।" इति वेदमंत्रं पठित्वा इति कथयेत्—"तदस्तु वां सातवेदनीयं माभूदसातवेदनीयं तत्प्रदक्षिणीक्रियतां विभावसुः ।" इति वैश्वानरं प्रदक्षिणीकृत्य वधूवरौ तथैवोपविशतः इति तृतीयलाजाकर्म । ततो गृह्यगुरुरिति वेदमंत्रं पठेत्—"ॐ अर्हं सहजोऽस्ति, स्वभावोऽस्ति, संबन्धोऽस्ति, प्रतिबद्धोऽस्ति मोहनीयमस्ति, वेदनीयमस्ति, नामास्ति, गोत्रमस्ति, आयुरस्ति, हेतुरस्ति, आश्रवबद्धमस्ति, क्रियाबद्धमस्ति, कायबद्धमस्ति, तदस्ति सांसारिकः संबन्धः अर्हं ॐ ।" इति वेदमंत्रं पठित्वा कन्यायाः पितुः पितृव्यस्य भ्रातुः कुलज्येष्ठस्य वा हस्तं तिलयवकुशदर्भागर्भेण जलेन पूरयित्वा इति वदेत्, "अद्यामुकसंवत्सरे अमुकायने अमुकर्त्तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवारे अमुकनक्षत्रे अमुकयोगे अमुककरणे अमुकमुहूर्त्ते पूर्वकर्मसंबन्धानुबद्धां वस्त्रगन्धमाल्यालङ्कृतां सुवर्णरूप्यमणिभूषणभूषितां ददात्ययं, प्रतिगृह्णीष्व" इति कथयित्वा वधूवरयोर्युक्तहस्तान्तराले इति जलं निक्षेपयेत् । वरः कथयति—"प्रतिगृह्णामि प्रतिगृहीता ।" गुरुः कथयति, "सुप्रतिगृ-

श्रीनास्तु, शान्तिरस्तु, पुष्टिरस्तु, कान्तिरस्तु, वृद्धिरस्तु, धनसन्तानवृद्धिरस्तु, ततः पूर्वं लाजात्रये वरहस्तोपरिस्थं कन्याहस्तं अधः कुर्यात्। वरहस्तं चोपरि कुर्यात्। ततो वरवध्वावासनादुत्थाप्य वरं पुरः कुर्यात् वधूं च पश्चात्। ततो लाजामुष्टिं वह्नौ निक्षिप्य गृह्यगुरुरिति कथयेत्—"प्रदक्षिणीक्रियतां विभावसुः॥" वरवध्वोर्हुताशं प्रदक्षिणीकुर्वतोः कन्यापिता यावत्कुलज्येष्ठो वा सर्वं वरवध्वोर्देयं वस्तु वस्त्राभरणस्वर्णरूप्यताम्रकांस्यभूमिनिष्कयकरितुरगदासीगोवृषपल्यङ्कतूलिकोच्छीर्षकदीपशस्त्रपाकभाण्डप्रभृति सर्वं वेद्यन्त समाहरेत्। अन्येऽपि तदीया बन्धुसंबन्धिसुहृदादयः स्वसंपदानुसारेण तत्पूर्वोक्तं वस्तु वेद्यन्तरानयन्ति। ततः प्रदक्षिणान्ते वरवध्वौ तथैवासने उपविशतः। नवरं चतुर्थलाजानन्तरं वरस्यासनं दक्षिणे वध्वा आसनं वामे। ततो गृह्यगुरुः कुशदूर्वाक्षतवासपूर्णकरः इति कथयेत्—"येनानुष्ठानेनाद्योऽर्हन् शक्रादिदेवकोटिपरिवृतो भोग्यफलकर्म भोगाय संसारिजीवव्यवहारमार्गसंदर्शनाय सुनन्दासुमङ्गले पर्यणैषीत्, ज्ञातमज्ञातं वा तदनुष्ठानमनुष्ठितमस्तु।" इत्युक्त्वा वासदूर्वाक्षतकुशान् वरवधूमस्तके क्षिपेत्। ततो गृह्यगुरुणादिष्टो वधूपिता जलं यवतिलकुशान् करे गृहीत्वा वरकरे दत्वा इति वदेत्, "सुदायं ददामि प्रतिगृहाण।" वर कथयति, "प्रतिगृह्णामि प्रतिगृहीतं परिगृहीतं।" गुरुः कथयति, "सुगृहीतमस्तु सुपरिगृहीतमस्तु। पुनस्तथैव वस्त्रभूषणहस्त्यादिदायदानेषु वधूपितुर्वरस्य इदमेव वाक्यं अयमेव विधिः। ततः सर्ववस्तुषु दत्तेषु गुरुरिति कथ-

१ इदं पुस्तकादीनामुपलक्षणम् व्यवस्था शक्त्या जात्या वा कार्या। क्षत्रियस्य शस्त्रं प्रधानमन्येषामप्यावश्यकम्.

येन, "वधूवरौ वां पूर्वकर्मानुसंबन्धेन निविडेन निकाचितबद्धेन अनुपवर्त्तनीयेन अघातनीयेन अनुपायेन अश्लथेन अवश्यभोग्येन विवाहः प्रतिबद्धो बभूव, तदस्त्वखण्डितोऽक्षयोऽव्ययो निरपायो निर्व्याबाधः सुखदोऽस्तु, शान्तिरस्तु, पुष्टिरस्तु, ऋद्धिरस्तु, वृद्धिरस्तु, धनसन्तानवृद्धिरस्तु।" इत्युक्त्वा तीर्थोदकैः कुशाग्रेणाभिषिञ्चेत्। पुनर्गुरुस्तथैव वधूवरावुत्थाप्य मातृगृहं नयेत्। तत्र नीत्वा वधूवरयोरिति वदेत्, "अनुष्ठितो वां विवाहो वत्सौ! सस्नेहौ, सभोगौ, सायुषौ, सधर्मौ, समदुःखसुखौ, समशत्रुमित्रौ, समगुणदोषौ, समवाङ्मनःकायौ, समाचारौ, समगुणौ भवतां।" ततः कन्यापिता करमोचनाय गुरुं प्रति वदति। गुरुरिति वेदमंत्रं पठेत्, "ॐ अर्हं जीव त्वं कर्मणा बद्धः, ज्ञानावरणेन बद्धः, दर्शनावरणेन बद्धः वेदनीयेन बद्धः, मोहनीयेन बद्धः, आयुषा बद्धो, नाम्ना बद्धो, गोत्रेण बद्धः, अन्तरायेण बद्धः, प्रकृत्या बद्धः, स्थित्या बद्धः, रसेन बद्धः, प्रदेशेन बद्धः, तदस्तु ते मोक्षो गुणस्थानारोहक्रमेण अर्हं ॐ।" इति वेदमंत्रं पठित्वा पुनरिति वदेत्, "मुक्तयोः करयोरस्तु वां स्नेहसंबन्धोऽखण्डितः।" इत्युक्त्वा करौ मोचयेत्। कन्यापिता करमोचनपर्वणि जामात्रा प्रार्थितं स्वसंपत्त्यनुसारि वा बहु वस्तु दद्यात्। तद्दानविधिः, पूर्वयुक्त्यैव ततः पुनर्मातृगृहादुत्थाय पुनर्वेदिगृहमागच्छतः। ततो गृह्यगुरुरासनोपविष्टयोस्तयोरिति वदेत्—"पूर्वं युगादिभगवान् विधिनैव येन विश्वस्य कार्यकृतये किल पर्यणैषीत् भार्याद्वयं। तदमुना विधिनास्तु युग्मसेनस्तुकामपरिभोगफलानुबन्धि ॥ १ ॥" इत्युक्त्वा पूर्वोक्तविधिनाञ्चलमोचनं कृत्वा, "वत्सौ! लब्धविषयौ भवतां" इति गुरुर्नु-

जातौ दंपती विविधविलासिनीगणवेष्ठितौ शृङ्गारगृहं प्रविशतः । तत्र पूर्वस्थापितमदनस्य कुलवृद्धानुसारेण मदनपूजनं कुरुतः । ततः वधूवरयोः सममेव क्षीरान्नभोजनं ततो यथायुक्त्या सुरतप्रचारः । ततस्तेनैवागमनरीत्या सोत्सवं स्वगृहं व्रजतः । ततो वरस्य मातापितरौ वधूवरयोः निरुञ्छनमङ्गलविधिं स्वदेशकुलाचारेण कुरुतः । कङ्कणबन्धनकङ्कणमोचनद्यूतक्रीडावेणीग्रन्थनादिकर्माणि सर्वाण्यपि तद्देशकुलाचारेण कर्त्तव्यानि । विवाहात्पूर्वं वधूवरपक्षद्वयेऽपि भोजनदानं । तदनन्तरं धूलिभक्तजन्यभक्तप्रभृति देशकुलाद्याचारेण । ततः सप्ताहानन्तरं वरवधूविसर्जनं । तस्य चायं विधिः, सप्ताहं विविधभक्त्या पूजितस्य जामातुः पूर्वोक्तरीत्या अञ्चलग्रन्थनं विधाय अनेकवस्तुदानपूर्वं तेनैवाडंबरेण स्वगृहप्रापणं कुर्यात् । ततः सप्तरात्रिकमासिकपाण्मासिकवार्षिकमहोत्सवकरणं स्वकुलसंपत्तिदेशाचारानुसारेण विधेयं । सप्तरात्रानन्तरं मासानन्तरं वा कुलाचारानुसारेण कन्यापक्षे मातृविसर्जनं पूर्वोक्तरीत्या करणीयं । गणपतिमदनादिविसर्जनविधिर्लोकप्रसिद्धः । वरपक्षे कुलकरविसर्जनविधिस्तु कथ्यते । कुलकरस्थापनानन्तरं नित्यं कुलकरपूजा विधेया । विसर्जनकाले कुलकरान् संपूज्य गृह्यगुरुः पूर्ववत्, "ॐ अमुककुलकराय" इत्यादि पूर्ववत्संपूर्णं मंत्रं पठित्वा, "पुनरागमनाय स्वाहा" इति सर्वानपि कुलकरान् विसर्जयेत्, "ॐ आज्ञाहीनं क्रियाहीनं मंत्रहीनं च यत्कृतम् । तत्सर्वं कृपया देव क्षमस्व परमेश्वर ॥१॥" इति कुलकरविसर्जनविधिः । ततो मण्डलीपूजा गुरुपूजा वासक्षेपादि पूर्ववत् । साधुभ्यो वस्त्रपात्रदानं । ज्ञानपूजा विप्रेभ्योऽपरमार्गणेभ्यो यथासंपत्ति दानं । तथा च देशकुलसमयान्तरे

विवाहलग्ने प्राप्ते वरे श्वशुरगृहं प्रविष्टे षडाचारकरणं। पूर्वमङ्गणे आसनदानं, श्वशुरः कथयति, "विष्टरं प्रतिगृह्णाण।" वरः कथयति, "ॐ प्रतिगृह्णामि" इत्यासने उपविशति। ततः श्वशुरो वरस्य पादौ प्रक्षालयेत्। ततोऽर्घदानं दधिचन्दनाक्षतदूर्वांकुशपुष्पश्वेतसर्षपजलैः श्वसुरो जामात्रे अर्घं ददाति। तथाचमनदानं। ततो गन्धाक्षतपूजातिलककरणं ततो मधुपर्कप्राशनं इति विष्टरपाद्यार्घाचमनीयगन्धमधुपर्कैः षडाचाराः। ततो शुभान्तः वधूवरयोः परस्परं दृष्टिसंयोगः परस्परं द्वयोर्नामग्रहणं शेषं पूर्ववत्—"इति देशकुलाचारैर्विवाहस्य विधिः परः। विधेयश्च स्वसंपत्तिवन्धपक्षानुसारतः ॥ १ ॥ मूलशास्त्रं समालोक्य विधिरेष प्रदर्शितः स्वदेशकुलजाचारः परो ज्ञेयो महात्मभिः ॥२॥ वरकार्ये रात्रिमातृकुलदेव्यादिपूजनम्। स्वस्ववंशानुसारेण विधेयं स्याद्यथाविधि ॥ ३ ॥ वेद्यानयनकर्मापि तथा मण्डपबन्धनम्। कुलवृद्धादिवचनैर्विधेयं विधिवेदिभिः ॥ ४ ॥ कार्यः कङ्कणबन्धस्तु विवाहादौ कुलोचितः। विवाहान्ते तस्य मोक्षः कार्यो वृद्धगिरा परम् ॥ ५ ॥ कार्पासमयं सूत्रमयं कौशेयममित्यपि। परे मुञ्जमयं प्राहुः कङ्कणं कुलयुक्तितः ॥ ६ ॥ केचिन्मातृगृहे प्राहुर्दम्पत्योः करबन्धनम्। मधुपर्काशनात्पश्चात्परे वेद्यासनस्थयोः ॥७॥ अग्निप्रदक्षिणाकाले शिलाक्षेपः पदेन च। कन्याः स्पर्शनमित्याहुः परे नैव न किञ्चन ॥ ८ ॥ क्वचित् देशान्तरे नैव वरकन्यासमागमे। विवाहमाहुः कुत्रापि तयोरलङ्करणात् ॥ ९ ॥ देशाचारे विवाहान्तम्पदासं न मानतः। भिन्नः कुत्रचित् महिला ज्ञेयो देशकुलादितः ॥ १० ॥ पितृमातृगिरा यस्तु सङ्गमो वरकन्ययोः। ज्ञेयः विवाहधर्मः स विधिना येन केनचित्

॥ ११ ॥ बहुनाऽल्पेनापि बहुद्रव्यव्ययेन च । ज्ञेयः पापविवाहः स पितृमातृवचोविना ॥ १२ ॥ अत्रान्तः कथितो यस्तु स वेदोक्तो विधिः परः । देशान्वयकुलव्यवहारादन्यः कार्यः पृथग्विधः ॥ १३ ॥"—"तैलाभिषेको वैवाहवस्तु प्रारंभ एव च । वैवाहिकेषु विघ्नेषु करणीयो महात्मभिः ॥ १ ॥ चाद्यं नार्यः कुलवृद्धा ययोः स्वजनसंमतिः । मण्डपो मातृपूजा च तथा कुलकरार्चनम् ॥ २ ॥ वेदिस्तोरणमर्घ्यादि वस्तु शान्तिकपौष्टिकैः । बहुभोजनसामग्री कौसुंभे सूत्रवाससी ॥ ३ ॥ आरूढकद्धिवृद्धी च यवादिवपनं तथा । गुरोर्वस्त्रं भूषणं च वरे देयं गवादि च ॥ ४ ॥ पाकभोजनपात्राणि दानशक्तिधनं तथा । इमान्यन्यानि संयोगो विवाहस्य विनिर्दिशेत् ॥ ५ ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने विवाहसंस्कारकीर्त्तनो नाम चतुर्दश उदयः ॥ १४ ॥

વિવાહ વિધિનું પ્રકરણ ગૃહસ્થોને ખુબ જ ઉપયોગી છે. આજની આધુનીકતાની આંધિમાં આખુય પરિર્વતન થવા પામ્યું છે અને ગૃહસ્થજીવન ડખોળી નાંખ્યું છે આ પ્રકરણમાં બતાવાયેલ નિયમોના પાલનથી ગૃહસ્થધર્મ શોભે છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં વિવાહ સંસ્કારની મુખ્યતા છે. અનાચારનું નિયંત્રણ છે. સ્વચ્છંતાનું રોધક છે ધાર્મિકતા, નૈતિકતા, સામાજીક ઉપરાંત આરોગ્યતાનો પાયો છે. થોડામા ઘણું સમજવા જેવું છે, સમાજનું સુકાન એવાં પુરૂષોના હાથમાં ગયું છે કે જેઓએ બંધનના બ્હાના નીચે સ્વચ્છંતા અને અનાચારને પોષ્યા છે અને મનુષ્યજીવનને બદલે પશુજીવન બનાવી દીધું છે. વર્ણ

१ इति ग्रन्थेन सूत्रसम्मतेन पित्रादिनिरपेक्षो वरवधूप्रीतिमात्रपर्याप्तेति कर्त्तव्यो विवाहो धर्म्य इति वादिनः परास्ताः ।

पञ्चदश उदयः ।

अथ व्रतारोपविधिः ॥ १५ ॥

इह हि गर्भाधानादारभ्य विवाहपर्यन्तैश्चतुर्दशभिः संस्कारैः संस्कृतोऽपि पुमान् न व्रतारोपसंस्कारं विनेह जन्मनि श्लाघाश्रेयोलक्ष्मीपात्रं स्यात्, परत्र च न आर्यदेशादिभावपवित्रितमनुष्यजन्मस्वर्गमोक्षादिभाजनं स्यात् अतो व्रतारोप एव परमसंस्कारस्वपो नृणां । यत उक्तमागमे—"बंभणो खत्तियो वावि वैसो सुद्दो

વ્યવસ્થામાં દખલ કરી સમાનતાના નામે વ્યવહારને વિપરીત બનાવ્યો છે.

આ નિયમો બંધન નથી. વફાદારીના વચનો છે. તેને ન પાળનારનો સંસાર સુખી થતો નથી. અસ્તોવ્યસ્ત બને છે. પ્રેમલગ્ન, આંતરજાતીય લગ્ન વિ. અસામાજીક વ્યવહાર છે તેને લગ્ન કહી શકાય નહિ અગાઉની વર્ણવ્યવસ્થા, બ્રહ્મચર્યાદિ આશ્રમોમાં, પણ નિયમો હતા. રાજા મહારાજા પણ તે પાળતા હતા. તેથી દેવાંશી કહેવાતા અને પ્રજાપાલન પણ સારી રીતે કરતા હતા. એ બધો પ્રભાવ આ ક્રિયાવિધિ તથા નિયમોનો હતો.

૧ ગૃહસ્થાશ્રમની ઉજ્જવળતા—સફળતા—વ્રત—પચ્ચકખાણ—નિયમ—સિવાયનું જીવન. નિર્યંચ જેવું હોય છે. આ ભવ—પરભવમાં ઉત્તમ. સામગ્રી પામવાનુ મૂળ પણ તેમાંજ છે. આ નિયમો. નિર્ગ્રન્થ ત્યાગી. સાધુ મહારાજ પાસેથી લેવાના હોય છે. જેથી ગૃહસ્થ ક્રમે ક્રમે ઉન્નતિ પામી ત્યાગી જીવન જીવવા પ્રેરણા પામી મુક્તિ પંથે વિચરે.

---

१ सर्वधर्मकर्मारंभेषिविर्मुखाश्रयांश्रयभाग इति वाद्भिर्वा ननीवोयमागमः

नहेव य । पई य वावि धम्मेण हुत्तो मोक्खस्स भायणं ॥ १ ॥" अपि च—"बाहत्तरिकलाकुसला विवेअ-सहिआ न ते नरा कुसला । सव्वकलाणपवरं जे धम्मकलं ण जाणंति ॥ १ ॥" परसमयेऽपि—"उपनीतोऽपि पूज्योऽपि कलावानपि मानवः । न परत्रेह सौख्यानि प्राप्नोति च कदाचन ॥ १ ॥" अतः सर्वसंस्कारप्रधान-भूतो व्रतारोपसंस्कारः कथ्यते, तस्य चायं विधिः—पूर्वे विवाहान्ताः संस्कारा गृह्यगुरुणा जैनब्राह्मणेन क्षुल्लकेन वा भवन्ति, व्रतारोपस्तु निर्ग्रन्थगुरुणा यतिनैव भवति । गुरुगवेषणा यथा—"पञ्चमहव्वयजुत्तो पंच-विहायारपालणसमत्थो । पंचसमिओ तिगुत्तो छत्तीसगुणो गुरू होई ॥ १ ॥ पडिरूवो ते अस्सी जुगप्पहा-णागमो महुरवक्को । गंभीरो धीमंतो उवएसपरो स आयरिओ ॥ २ ॥ अपरिस्सावी सोमो संगहसीलो अभि-ग्गहमई य । अविकत्थणो अचवलो पसंतहिअओ गुरू होई ॥ ३ ॥ कइआ वि जिणवरिंदा पत्ता अयरा-मरं पहं दाउं । आयरिए हि पवयणं धारिज्जइ संपयं सयलं ॥ ४ ॥" षट्त्रिंशद्गुणा गुरोर्यथा—आयारे १ सुअविणये २ विक्खवणे चेव होइ बोधव्वे । दोसस्स परीघाए विणए चउहेव पडिवत्ती ॥ १ ॥" अथवा—"समत्तनाणचरणा पत्तेयं अट्ठ अट्ठ भेइल्ला । बारसभेओ अ तवो सूरिगुणा हुंति छत्तीसं ॥ ३ ॥" अथवा—"संविग्गो १ मज्झत्थो २ संतो ३ मओ ४ ऊ ५ विऊ ६ सु संतुत्थो ७ । गीयत्थो ८ कडयोगी ९ भावन्नू १० लद्धिसंपन्नो ११ ॥ १ ॥ देसणिओ १२ आदेओ १३ मइसं १४ विन्नाणिओ १५ निरवचाई १६ । नेमित्ती १७ ओअंसी १८ उवयारी १९ धारणावलिओ २० ॥ २ ॥ बहुदिट्ठो २१ नयनिउणो २२ पिअंवओ २३ सुस्सरो

२४ तवोनिरओ । २५ । सुसरीरो २६ सुप्पइभो २७ चाईओ २८ आणंदओ २९ चक्खो ३० ॥ ३ ॥ गंभीरो ३१ अणुवत्ती ३२ पडिवन्नयपालगो ३३ थिरो ३४ धीरो ३५ । उचियन्नं ३६ सूरीणं छत्तीसगुणा सुअक्खाया ॥ ४ ॥" ईदृशे गुरौ पितृपरंपरामानिते तदभावेऽन्यस्मिन् गुरुगुणयुक्ते प्राप्ते गृहिणो व्रतारोपविधिर्युज्यते । स चायं संस्कारचतुर्दशकसंस्कृतो गृही गृहिधर्माय कल्पते । यत उक्तमागमे—"धम्मरयणस्सजुग्गो अक्खुद्दो १ रूववं २ पगइसोमो ३ । लोअप्पिओ ४ अक्रूरो ५ भीरू ६ असढो ७ सुदक्खिणो ८ ॥ १ ॥ लज्जालुओ ९ दयालू १० मज्झत्थो ११ सोमदिट्ठि १२ गुणरागी १३ । सक्कहसपक्खजुत्तो १४ सुदीहदंसी १५ विसेसन्नू १६ ॥२॥ वुड्ढाणुगो १७ विणीओ १८ कयन्नुओ १९ परहिअत्थकारी २० अ । तह चेव लद्धलक्खो २१ इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ॥३॥" योगशास्त्रे श्रीहेमचन्द्राचार्योक्तिर्यथा—"न्यायसंपन्नविभवः शिष्टाचारप्रशंसकः । कुलशीलसमैः सार्द्धं कृतोद्वाहोऽन्यगोत्रजैः॥१॥पापभीरुः प्रसिद्धं च देशाचारं समाचरन् । अवर्णवादी न क्वापि राजादिषु विशेषतः ॥२॥ अनतिव्यक्तगुप्ते च स्थाने सुप्रातिवेश्मिके । अनेकनिर्गमद्वारे विवर्जितनिकेतनः ॥३॥ कृतसङ्गः सदाचारैर्मातापित्रोश्च पूजकः । त्यजन्नुपप्लुतं स्थानमप्रवृत्तश्च गर्हिते ॥४॥ व्ययमायोचितं कुर्वन् वेषं वित्तानुसारतः । अष्टभिर्धीगुणैर्युक्तः शृण्वानो धर्ममन्वहम्॥५॥अजीर्णे भोजनत्यागी काले भोक्ता च सात्म्यतः । अन्योऽन्याप्रतिबन्धेन त्रिवर्गमपि साधयन् ॥६॥ यथावदतिथौ साधौ दीने च प्रतिपत्तिकृत् ।

१ शिष्टाचारनिरतसर्वेस्वगोत्रविवाहवर्जनपरैश्च युगप्रधानश्रीहेमचन्द्राचार्यैरुक्तं [illegible] ।

सदानभिनिविष्टश्च पक्षपाती गुणेषु च ॥ ७ ॥ अदेशाकालयोश्चर्यां त्यजन् जानन् बलाबलम्। वृत्तस्थज्ञानवृद्धानां पूजकः पोष्यपोषकः ॥८॥ दीर्घदर्शी विशेषज्ञः कृतज्ञो लोकवल्लभः। सलज्जः सदयः सौम्यः परोपकृतिकर्मठः ॥९॥ अन्तरङ्गारिषड्वर्गपरिहारपरायणः। वशीकृतेन्द्रियग्रामो गृहीधर्माय कल्पते ॥१०॥" ईदृशस्य पुरुषस्य व्रतारोपो विधीयते। प्रायेण व्रतारोपे गुरुशिष्यवचनानि प्राकृतभाषया यतो गर्भाधानादिविवाहपर्यन्तेषु संस्कारेषु गुरुवचनान्येव प्रायेण सन्ति न शिष्यवचनानि। गुरवश्च प्रायेण शास्त्रविदः संस्कृतवादिनो भवन्ति। अत्र तु व्रतारोपे बालानां स्त्रीणां मूर्खाणां च क्षमाश्रमणदानपूर्वं शिष्याणां वचनाधिकारः ततस्तेषां संस्कृतोच्चारासामर्थ्ये प्राकृतानि वाक्यानि तत्साहचर्यात्तत्प्रबोधार्थं गुरुवाक्यान्यपि प्राकृतानि। यत उक्तमागमे—"मुत्तूण दिट्ठिवायं कालिय उत्कालियंगसिद्धंतं। थीबालवायणत्थं पाइयमुइयं जिणवरेहिं॥१॥" तथा च—"बालस्त्रीवृद्धमूर्खाणां नृणां चारित्रकाङ्क्षिणाम्। उच्चारणाय तत्त्वज्ञैः सिद्धान्तः प्राकृतः कृतः॥१॥" दृष्टिवादस्तु द्वादशमङ्गं परिकर्म १ सूत्र २ पूर्वानुयोग ३ पूर्वगत ४ चूलिका ५ रूपं पञ्चविधं संस्कृतमेव न बालस्त्रीमूर्खैः पठनीयं। संसारपारगामिभिर्विदिततत्त्वोपन्यासैर्गीतार्थैरेव पठनीयं। शेषमेकादशाङ्गं कालिकोत्कालिकादिसाधुसाध्वीशिशुभिर्व्रतिभिर्योगवाहिभिः पठनीयम्। अतएव भगवद्भिरर्हद्भिः प्राकृतं कृतं। ततो व्रतारोपेऽपि गृहिणां बालस्त्रीमूर्खावस्थाभृतां तादृशां यतीनामपि वचांसि प्राकृतानि। अथ—"मृदुध्रुवचरक्षिप्रैर्वारैर्भौमं शनिं विना। आचाटनतपोनन्द्यालोचनादिषु भं शुभम्॥१॥" वर्षमासदिननक्षत्रलग्नशुद्धौ

विवाहदीक्षाप्रतिष्ठावत् शुभलग्ने गुरुस्तद्गृहे शान्तिकपौष्टिके विधाय पुनर्देवगृहे धर्मगृहे शुभाश्रमेऽन्यत्र वा यथाकल्पितं समवसरणं स्थापयेत्। ततः श्राद्धं स्नातं शुचिं स्वगृहान्महोत्सवेन समायातं सकक्षश्वेतनिवसनं श्वेतोत्तरासङ्गं मुखवस्त्रिकाकरं बद्धधम्मिल्लं चन्दनकृतभालतिलकं स्ववर्णानुसारेण जिनोपवीतोत्तरीयोत्तरासङ्गधारिणं गुरुः पूर्वाभिमुखो वामपार्श्वे संस्थाप्य इति कथयेत्—"सम्मत्तम्मि उ लद्धे ठइयाइं नरयतिरियदाराइं। दिव्वाणि माणुसाणि य मुक्खसुहाइं सुहीणाइं॥१॥" ततो गुर्वाज्ञया श्राद्धो नालिकेराक्षतक्रमुकपूर्णकरः समवसरणं परमेष्ठिमंत्रं भणन् त्रिः प्रदक्षिणयेत्। ततो गुरुपार्श्वे समेत्य गुरुश्राद्धौ द्वावपि ईर्यापथिकीं प्रतिक्राम्यतः। ततो निषद्यानिषण्णस्य गुरोः पुरः श्राद्धः "इच्छामि खमासमणो वंदिउं जावणिज्जाए निस्सीहियाए मत्थएण वंदामि भगवन्निच्छाकारेण तुम्हे अम्ह सम्मत्तमारोवणियं नंदिकड्ढावणियं वासक्खेवं करेह।" ततो गुरुर्वासान् सूरिमंत्रेण गणिविद्यया वा अभिमंत्र्य परमेष्ठिकामधेनुमुद्रे विधाय पूर्वाभिमुख ऊर्ध्वीभूतो वामपार्श्वस्थस्य श्राद्धस्य शिरसि निक्षिपेत्। तन्मस्तके हस्तं न्यस्य गणधरविद्यया रक्षां कुर्यात्। ततो गुरुर्निषद्यायां निषीदति। श्राद्धः पूर्ववत्समवसरणं प्रदक्षिणीकृत्य गुर्वग्रे क्षमाश्रमणं दत्वा भणति—"इच्छाकारेण तुम्हे अम्हं सम्मत्ताइनिगारोवणिअं चेईआइं वंदावेह।" ततो गुरुश्राद्धौ वर्द्धमानस्तुतिभिश्चैत्यवन्दनं कुरुतः। वर्द्धमानस्तुतयस्तु छन्दसा वर्द्धमानाक्षरमजिनस्तुतिपूर्वाश्च। ततश्चतुर्थस्तुतिकथनान्ते श्रीशान्तिनाथदेवाराधनार्थं—"करेमि काउसग्गं वंदणवत्तियाए० जाव अप्पाणं वोसिरामि।" सप्तविंशत्युच्छ्-

वासनतुर्विंशतिस्तवचिन्तनम्। ततोऽर्हन्नमस्कारेण पारयित्वा, "नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः। "श्रीमते शान्तिनाथाय नमः शान्तिविधायिने। त्रैलोक्यस्यामराधीशमुकुटाभ्यर्चिताङ्घ्रये ॥१॥" अथवा— "शान्तिः शान्तिकरः श्रीमान् शान्तिं दिशतु मे गुरुः। शान्तिरेव सदा तेषां येषां शान्तिर्गृहेगृहे॥१॥" पुनरपि श्रुतदेवताराधनार्थं"करेमि काउसग्गं अन्नत्थउससेणं जाव अप्पाणं वोसिरामि।"कायोत्सर्ग एव परमेष्ठिमंत्र-चिन्तनम्। ततो "नमो अरिहंताणं, नमोऽर्हत्सिद्धा० "सुअदेवया भगवई नाणावरणीकम्मसंघायं। तेसिं खवेउ सययं जेसिं सुअसायरे भत्ती ॥१॥" अथवा—"श्वसितसुरभिगन्धाल्ब्धभृङ्गीकुरङ्ग मुखशशिनमजस्रं विभ्रती या बिभर्त्ति। विकचकमलमुच्चैः सास्त्वचिन्त्यप्रभावा सकलसुखविधात्री प्राणभाजां श्रुताङ्गी ॥१॥" पुनरपि क्षेत्रदेवताराधनार्थं, "करेमि काउसग्गं० जाव अप्पाणं वोसिरामि।" कायोत्सर्ग एकवेलं च परमेष्ठिमंत्रचिन्तनं। ततो "नमो अरिहंताणं० नमोऽर्हत्सिद्धाचार्यो०।" "यस्याः क्षेत्रं समाश्रित्य साधुभिः साध्यते क्रिया। सा क्षेत्रदेवता नित्यं भूयान्नः सुखदायिनी ॥१॥" पुनरपि भुवनदेवताराधनार्थं, "करेमि काउसग्गं अन्नत्थ उससिएणं० जाव अप्पाणं वोसिरामि।" कायोत्सर्ग एकवेलं परमेष्ठिमंत्रचिन्तनं पारयित्वा, "नमो अरिहंताणं० नमोऽर्हत्सिद्धा० "ज्ञानादिगुणयुतानां नित्यं स्वाध्यायसंयमरतानाम्। विदधातु भुवनदेवी शिवं सदा सर्वसाधूनाम्॥१॥" शासनदेवताराधनार्थं, 'करेमि काउसग्गं अन्नत्थ उससिएणं० जाव अप्पाणं वोसिरामि।" कायोत्सर्ग एकवेलं परमेष्ठिमंत्रचिन्तनं। अर्हन्नमस्कारेण पारयित्वा, 'नमोऽर्हत्सिद्धा०

"या पाति शासनं जैनं सद्यः प्रत्यूहनाशिनी। साभिप्रेतसमृद्ध्यर्थं भूयाच्छासनदेवता ॥१॥" समस्तवैयावृत्यकराराधनार्थं, "करेमि काउसग्गं अन्नत्थ ऊससिएणं० जाव अप्पाणं वोसिरामि।" कायोत्सर्गं एकवेलं परमेष्ठिमंत्रचिन्तनं पारयित्वा नमोऽर्हत्सिद्धा० "ये ते जिनवचनरता वैयावृत्त्योद्यताश्च ये नित्यम्। ते सर्वे शान्तिकरा भवन्तु सर्वाणुयक्षाद्याः ॥१॥" 'नमोअरिहंताणं' उपविश्य 'नमुत्थुणं०' 'जावंति चेइयाइं०' अर्हणादिस्तोत्रपठनं। यथा—"अरिहाणं नमो पूअं अरहंताणं रहस्सरहियाणं। पयओ परमिट्ठीणं अरहंताणं धुअरयाणं ॥१॥ निद्दड्ढअट्ठकम्मिंधणाणं वरनाणदंसणधराणं। मुत्ताणं नमो सिद्धाणं परमपरिमिट्ठिभूयाणं॥२॥ आयारधराण नमो पंचविहायारसुट्ठियाणं च। नाणीणायरिआणं आयारुवएसयाणसया ॥३॥ बारसविहं अपुव्वं दिन्ताणसुअं नमो सुयहराणं। सययमुवज्झायाणं सज्झायज्झाणजुत्ताणं ॥४॥ सव्वेसिं साहूणं नमो तिगुत्ताण सव्वलोएवि। तवनियमनाणदंसणजुत्ताणं बंभयारीणं॥५॥ एसो परमिट्ठीणं पंचण्हवि भावओ नमुक्कारो। सव्वस्स कीरमाणो पावस्स पणासणो होई ॥६॥ भुवणेवि मंगलाणं मणुयासुरअमरखयरमहियाणं। सव्वेसिमिमो पढमो होइ महामंगलं पढमं ॥७॥ चत्तारि मंगलं मे हुंतु अरहा तहेव सिद्धाय। साहूअ सव्वकालं धम्मो अ तिलोअमंगल्लो ॥८॥ चत्तारि चेव ससुरासुरस्स लोगस्स उत्तमा हुंति। अरिहंतसिद्धसाहूधम्मो जिणदेसियमुयारो ॥९॥ चत्तारिवि अरिहंते सिद्धे साहू तहेव धम्मं च। संसारघोररक्खसभएण सरणं पवज्जामि ॥१०॥ अह अरहओ भगवओ महइमहावद्धमाणसामिस्स। पणयसुरेसरसेहरवियलिअकुसुमुगग-

कम्मस्स ॥११॥ जस्स वरधम्मचक्कं दिणयरबिंबव्व भासुरच्छायं । तेएण पज्जलंतं गच्छइ पुरओ जिणंदस्स ॥१२॥ आयासं पायालं सयलं महिमंडलं पयासंतं । मिच्छत्तमोहतिमिरं हरेइ तिण्हंपि लोआणं ॥१३॥ सयलंमिवि जिअलोए चिंतिअमित्तो करेइ सत्ताणं । रक्खं रक्खसडाइणिपिसायगहभूअजक्खाणं ॥ १४ ॥ लहइ विवाए वाए ववहारे भावओ सरंतो अ । जूए रणे अरायं गणे अ विजयं विसुद्धप्पा ॥१५॥ पच्चूसपओसेसुं सययं भव्वो जणो सुहज्झाणो । एअं झाएमाणो मुक्खं पइ साहगो होई ॥१६॥ वेआलरुद्ददाणवनरिंदकोहंडिरेवईणं च । सव्वेसिं सत्ताणं पुरिसो अपराजिओ होइ ॥१७॥ विज्जुव्व पज्जलंती सव्वेसुवि अक्खरेसु मत्ताओ । पंच नमुक्कारपए इक्किक्के उवरिमा जाव ॥१८॥ ससिधवलसलिलनिम्मलआयारसहं च वन्नियं बिंदु । जोयणसयप्पमाणं जालासयसहस्सदिप्पंतं ॥१९॥ सोलससु अक्खरेसु इक्किक्कं अक्खरं जगुज्जोअं । भवसयसहस्समहणो जंमि ठिओ पंचनवक्कारो ॥२०॥ जो थुणई हु इक्कमणो भविओ भावेण पंचनवक्कारं । सो गच्छइ सिवलोअं उज्जोअंतो दसदिसाओ ॥२१॥ तवनियमसंयमरहो पंचनमोक्कारसारहिनिउत्तो । नाणतुरंगमजुत्तो नेइ फुडं परमनिव्वाणं ॥२२॥ सुद्धप्पा सुद्धमणा पंचसु समिइसु संजयतिगुत्ता । स तम्मि रहे लग्गा सिग्घं गच्छंति सिवलोअं ॥२३॥ थंभेइ जलजलणं चिंतिअमित्तो वि पंचनवक्कारो । अरिमारिचोरराउलघोरुवसग्गं पणासेई ॥ २४ ॥ अट्ठेवयं अट्ठसयं अट्ठसहस्सं च अट्ठकोडीओ । रक्खंतु मे सरीरं देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥२५॥ नमो अरहंताणं तियलोअपुज्जो असंथुओ भयवं । अमरनररायमहिओ अणाइनिहणो सिवं दिसओ

॥ २६ ॥ निट्ठविअअट्ठकम्मो सिवसुहभूओ निरंजणो सिद्धो । अमरनररायमहिओ अणाइनिहणो सिवं दिसओ ॥२७॥ सव्वे पओसमच्छरआहिं अहिअया पणासमुवयंति । दुगणीकयधणुसद्दं सोओपि महाधणु सहस्सं ॥२८॥ इय तिहुअणप्पमाणं सोलसपत्तं जलंतदित्तसरं । अट्ठारअद्धवलयं पंचनमुक्कारचक्कमिणं ॥२९॥ सयलुज्जोइअभुवणं विद्दाविअसेससत्तुसंघायं । नासिअमिच्छत्ततमं वियलिअमोहं गयतमोहं ॥३०॥ एयस्स य मज्झत्थो सम्मदिट्ठीवि सुद्धचारित्ती । नाणी पवयणभत्तो गुरुजणसुस्सूसणापरमो ॥३१॥ जो पंचनमुक्कारं परमोपुरिसो पराइभत्तीए । परियत्तेइ पइदिणं पयओ सुद्धप्पओ अप्पा ॥३२॥ अट्ठेवय अट्ठसया अट्ठसहस्सं च उभयकालंपि । अट्ठेवयकोडीओ सोतइअभवे लहइ सिद्धिं ॥३३॥ एसो परमोमंतो परमरहस्सं परं परं तत्तं । नाणं परमं णेअं सुद्धं झाणं परंझेयं ॥३४॥ एयं कवयमभेयं खाइयमत्थं परा भुवणरक्खा । जोईसुन्नं बिंदु नाओ तारालवो मत्ता ॥३५॥ सोलसपरमक्खरबीअबिंदुगब्भो जगुत्तमो जोओ । सुअबारसंगसायरमहत्थपुव्वत्थपरमत्थो ॥ ३६ ॥ नासेइ चोरसावयविसहरजलणबंधणसयाइं । चिंतिज्जंतो रक्खसरणरायभयाइं भावेणं ॥३७॥" इति अरिहंतादिस्तोत्रं पठित्वा, "जयवीयराय जगगुरु०" इत्यादिगाथाकथनं । आचार्योपाध्यायगुरुसाधुवन्दनम् । इति शक्रस्तवविधिं गुरुश्राद्धौ द्वावपि कुरुतः । चैत्यवन्दनानन्तरं श्राद्धः क्षमाश्रमणदानपूर्वकं कथयति, "भगवन्, सम्यक्त्वसामायिक श्रुतसामायिक देशविरतिसामायिक आरोवणियं नंदिकड्ढावणियं काउस्सग्गं करेमि ।" गुरुः कथयति, "करेह ।" ततः श्राद्धः सम्मत्ताइतिगारोवणिअं करेमि का-

उस्सग्गं अन्नत्थऊससिएणं जाव अप्पाणं वोसिरामि ।" इति कायोत्सर्गं करोति सप्तविंशत्युच्छ्वासप्रमाणं चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं । ततो अर्हन्नमस्कारेण पारयित्वा चतुर्विंशतिस्तवभणनं । ततो मुखवस्त्रिकालेखनपूर्वकं श्राद्धो द्वादशावर्त्तवन्दनं दद्यात् । पुनः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति, "भगवन् सम्मत्ताइतिगं आरोवेह ।" गुरुः कथयति, "आरोवेमि ।" ततः श्राद्धो गुर्वग्रे ऊर्ध्वीभूय कृताञ्जलिर्मुखवस्त्राच्छादितवदनस्त्रिवेलं परमेष्ठिमंत्रं भणति । ततः सम्यक्त्वदण्डकं भणति । स यथा—"अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे मिच्छत्ताओ पडिक्कमामि सम्मत्तं उवसंपज्जामि, तंजहा दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ, दव्वओ मिच्छत्तकारणाइं पच्चक्खामि सम्मत्तकारणाइं उवसंपज्जामि नो मे कप्पेइ अज्जप्पभिई अन्नओतित्थिएवा अन्नउत्थिअदेवयाणि वा अन्नउत्थिअपरिग्गाहियाणि अर्हंतचेइआणि वंदित्तएवा नमंसित्तएवा पुव्विं अणालत्तेणं आलवित्तएवा संलवित्तएवा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पयाउं वा खित्तओणं इहेव वा अन्नत्थ वा कालओणं जावज्जीवाए भावओणं जाव गहेणं न गहिज्जामि जावच्छलेण नच्छलिज्जामि जाव सन्निवाएणं नाभिभविज्जामि जाव अन्नेण वा केणइ परिणामवसेण परिणामो मे न परिवडइ ताव मे एअं सम्मद्दंसणं अन्नत्थ रायाभिओगेणं बलाभिओगेणं गणाभिओगेणं देवयाभिओगेणं गुरुनिग्गहेणं वित्तीकंतराएणं वोसिरामि" इति वारत्रयं दण्डकपाठः ॥ अन्ये तु दण्डकमित्थमुच्चारयन्ति यथा—"अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे मिच्छित्ताओ पडिक्कमामि सम्मत्तं उवसंपज्जामि नो मे कप्पइ अज्जप्पभिई अन्नउ-

त्थिए वा अन्नउत्थिअदेवयाणि वा अन्नउत्थिअपरिग्गहियाणि चेईआणि वंदित्तए वा नमंसित्तए वा पुव्विं अणालत्तेणं आलवित्तए वा संलवित्तए वा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पयाउं वा अन्नत्थ रायाभिओगेणं गणाभिओगेणं बलाभिओगेणं देवयाभिओगेणं गुरुनिग्गहेणं वित्तीकंतारेणं तं चउव्विहं तं जहा दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ दव्वओणं दंसणदव्वाइं अंगीकयाइं खित्तओणं उड्ढलोए वा अहोलोए वा तिरिअलोए वा कालओणं जावज्जीवाए भावओणं जाव गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं नछलिज्जामि जाव सन्निवाएणं नाभिभविज्जामि जाव अन्नेण वा केणइ परिणामवसेण परिणामो मे न परिवडइ ताव मे एसा दंसणपडिवत्ती।" इति गुरुविशेषेण द्वितीयो दण्डकः पूर्वदण्डको वा अयं वा एकतम उच्चारणीयस्त्रिः। ततः गाथा—"इअमिच्छाओ विरमिअ सम्मं उवगम्म भणइ गुरुपुरओ। अरिहंतो निस्संगो मम देवो दक्खणा साहू ॥१॥" गुरुर्वारत्रयमिति गाथां पठित्वा श्राद्धमस्तके वासान् क्षिपति। तदनु गुरुर्निषद्यायामुपविशति। तत्रोपविश्य गन्धाक्षतवासान् सूरिमंत्रेण गणिविद्यया वाभिमंत्रयति। तान् गन्धाक्षतवासान् करे गृहीत्वा जिनपादान् स्पर्शयति। तांश्च साधुसाध्वीश्रावकश्राविकाभ्यो ददाति। ते च मूर्धसु स्थापयन्ति। ततः श्राद्धो निषद्यासीनगुरोः पुनः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति, "भयवं, तुम्हे अम्हं सम्मत्तसामाइअं आरोवेह"। गुरुः कथयति, 'आरोवेमि'। पुनः श्राद्धः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति—"संदिसह किं भणामि।" गुरुः कथयति, 'वंदित्तु पवेयह'। पुनः श्राद्धः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति, "भयवं, तुम्भेहिं अम्हं सामाइअतिअ

मारोवियं।" गुरुः कथयति, "आरोवियं २ खमासमणेणं हत्थेणं सुत्तेणं अत्थेणं तदुभएणं गुरुगुणेहिं वुड्ढिज्जाहि नित्थारगपारगो होहि।" पुनः श्राद्धः "इच्छामो अणुसट्ठिं" इति भणित्वा पुनः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति, "तुम्हाणं पवेइयं संदिसह साहूणं पवेएमि।" गुरुः कथयति, 'पवेअय'। ततः श्राद्धः परमेष्ठिमंत्रं पठन् समवसरणं प्रदक्षिणीकरोति। सङ्घस्तु पूर्वदत्तान् वासान् तन्मस्तके क्षिपति। गुरोर्निषद्योपवेशादारभ्य सङ्घवासक्षेपपर्यन्ता क्रिया त्रिवेलमनयैव रीत्या विधेया। पुनः श्राद्धः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति, "तुम्हाणं पवेइयं।" पुनः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति, "साहूणं पवेइयं संदिसह काउस्सग्गं करेमि।" गुरुः कथयति, 'करेह'। ततः श्राद्धः "सम्मत्ताइतिगस्स थिरीकरणत्थं करेमि काउसग्गं अन्नत्थऊससिएणं जाव अप्पाणं वोसिरामि।" सप्तविंशत्युच्छ्वासः चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा मुखेन चतुर्विंशतिस्तवपाठः। भूयश्चतुःस्तुतिवर्जितं शक्रस्तवेन चैत्यवन्दनं। ततः श्राद्धो गुरुं त्रिः प्रदक्षिणयेत्। गुरुर्निषद्यासीनः श्राद्धं पुरो निवेश्य नियमं ददाति। नियमयुक्तिर्यथा—"पंचुंवरि चउविगई अनायफलकुसुमहिमविसकरेय। मट्टिअ राईभोअण घोलवडा रिंगणा चेव ॥१॥ पंपुट्टय सिंघाडय वायंगण कायवाणि अ तहेव। बावीसं दव्वाई अभक्खणीयाइं सड्ढाणं ॥२॥ इति नियमान् दत्वा पुनरुच्चारयेत्—"अरिहंतो मह देवो जावज्जीवं सुसाहुणो गुरुणो। जिणपन्नत्तं तत्तं इयसम्मत्तं मए गहियं ॥१॥" तदनन्तरं अर्हन्तं मुक्त्वा अन्यदेवान्नमस्कर्तुं जैनयतीन् मुक्त्वान्ययतिविप्रादीन् भावेन वन्दितुं जिनोक्ततत्वसप्तकं मुक्त्वा तत्त्वान्तरश्रद्धानं कर्तुंहि नियम एव कार्यः। अन्यदेवलिङ्गिविप्रादीनमस्का

रदानं च लोकव्यवहाराय। तथान्यशास्त्रश्रवणफलं तद्वत्। ततो गुरुः सम्यक्त्वदेशनां कुर्यात्। सा यथा— "मानुष्यमार्यदेशश्च जातिः सर्वाक्षपाटवम्। आयुश्च प्राप्यते तत्र कथञ्चित्कर्मलाघवात् ॥१॥ प्राप्तेषु पुण्यतः श्रद्धाकथकश्रवणेष्वपि। तत्त्वनिश्चयरूपं तद्बोधिरत्नं सुदुर्लभम् ॥ २ ॥" कुसमयसुईणमहणं सम्मत्तं जस्स सुट्ठियं हिअए। तस्स जगुज्जोअकरं नाणं चरणं च भवमहणं ॥१॥' "या देवे देवताबुद्धिर्गुरौ च गुरुतामतिः। धर्मे च धर्मधीः शुद्धा सम्यक्त्वमिदमुच्यते ॥ १ ॥ अदेवे देवबुद्धिर्या गुरुधीरगुरौ च या। अधर्मे धर्मबुद्धिश्च मिथ्यात्वं तद्विपर्ययात् ॥२॥ सर्वज्ञो जितरागादिदोषस्त्रैलोक्यपूजितः। यथास्थितार्थवादी च देवोऽर्हन् परमेश्वरः ॥३॥ ध्यातव्योऽयमुपास्योऽयमयं शरणमिष्यताम्। अस्यैव प्रतिपत्तव्यं शासनं चेतनास्ति चेत् ॥४॥ ये स्त्रीशस्त्राक्षसूत्रादिरागाद्यङ्ककलङ्किताः। निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न मुक्तये ॥ ५ ॥ नाट्याट्टहाससङ्गीताद्युपप्लवविसंस्थुलाः। लम्भयेयुः पदं शान्तं प्रपन्नान् प्राणिनः कथम् ॥६॥ महाव्रतधरा धीरा भैक्ष्यमात्रोपजीविनः। सामायिकस्था धर्मोपदेशका गुरवो मताः ॥७॥ सर्वाभिलाषिणः सर्वभोजिनः सपरिग्रहाः। अब्रह्मचारिणो मिथ्योपदेशा गुरवो न तु ॥८॥ परिग्रहारम्भमग्नास्तारयेयुः कथं परान्। स्वयं दरिद्रो न परमीश्वरीकर्तुमीश्वरः ॥९॥ दुर्गतिप्रपतत्प्राणिधारणाद्धर्म उच्यते। संयमादिर्दशविधः सर्वज्ञोक्तो विमुक्तये ॥१०॥ अपौरुषेयं वचनमसंभवि भवेद्यदि। न प्रमाणं भवेद्वाचां ह्याप्ताधीना प्रमाणता ॥११॥ मिथ्यादृष्टिभिराम्नातो हिंसाद्यैः कलुषीकृतः। स धर्म इति वित्तोऽपि भवभ्रमणकारणम् ॥१२॥ सरागोऽपि हि देवश्चेद्गुरुरब्रह्मचार्यपि। कृपाही-

नोऽपि धर्मः स्यात्कष्टं नष्टं हहा जगत् ॥१३॥ समसंवेगनिर्वेदानुकंपास्तिक्यलक्षणैः । लक्षणैः पञ्चभिः सम्यक् सम्यक्त्वमुपलक्ष्यते ॥१४॥ स्थैर्यं प्रभावना भक्तिः कौशलं जिनशासने । तीर्थसेवा च पञ्चास्य भूषणानि प्रचक्षते ॥१५॥ शङ्का कांक्षा विचिकित्सा मिथ्यादृष्टिप्रशंसनम् । तत्संस्तवश्च पञ्चापि सम्यक्त्वं दूषयन्त्यलम्॥१६ इति व्याचक्षीत । श्रेणिकसंप्रतिदशार्णभद्रादिनृपदृष्टं सम्यक्त्वचरितव्याख्यानं सम्यक्त्वविषये कुर्यात् । तथा सङ्ग्रहः–"चियवंदणवंदणयं गिहिवयउवसग्गपडुवउचरणं । जहसत्तिचयग्गहणं पयाहिणं देसणं चेव ॥१॥" तद्दिने श्राद्ध एकभक्ताचाम्लादि कुर्यात् । साधुभ्योऽन्नवस्त्रपुस्तकवसतिदानं । मण्डलीपूजा । चतुर्विधसङ्घवात्सल्यं । सङ्घपूजा च । इति व्रतारोपसंस्कारे सम्यक्त्वसामायिकारोपणविधिः ॥ ॥ अथ देशविरतिसामायिकारोपणविधिः । स चायं तदैव सम्यक्त्वसामायिकारोपणानन्तरं तत्कालमेव तद्वासनानुसारेण दिनमासवर्षादिव्यतिक्रमे वा देशविरतिसामायिकमारोप्यते । तत्र नन्दिचैत्यवन्दनकायोत्सर्गवासक्षेपक्षमाश्रमणप्रभृति सर्वं पूर्ववत् । परं सर्वत्र सम्यक्त्वसामायिकस्थाने देशविरतिसामायिकनामग्रहणं सर्वत्र । तत्तथैव कृत्वा पुनरपि द्वितीया नन्दिर्दण्डकोच्चारणपूर्वं विधेया । व्रतोच्चारकाले नमस्कारत्रयपाठानन्तरं हस्तगृहीतपरिग्रहप्रमाणादिटिप्पनकस्य श्राद्धस्य गुरुर्देशविरतिसामायिकदण्डकमुच्चारयेत् । सयथा–"अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे थूलगं पाणाइवायं संकप्पओ बेइंदिआइजीवनिकायनिग्गहनियट्टिरूवं निरवराहं पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि

अप्पाणं वोसिरामि।" वारत्रयं भणनीयं १। एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे थूलगं मुसावायं जीहाछेयाइं निग्गहहेउअं कन्नागोभूमिनिक्खेवावहारकूडसक्खाइं पंचविहं दक्खिन्नाइअविसए अहागहिअभंगएणं पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहेणं त्रिः २ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे थूलगं अदिन्नादाणं खत्तखणणाइ चोरकारकरं रायनिग्गहकरं सचित्ताचित्तवत्थुविसयं पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे त्रि० ३ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे थूलगमेहुणं उरालियवेउव्विअभेयं अहागहिअभंगएणं तत्थ दुविहं तिविहेणं दिव्वं एगविहं तिविहेणं तेरित्थं एगविहमेगविहेणं माणुसं पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहं तिवि० त्रिः४ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे अपरिमिअं परिग्गहं धणधन्नाइनवविहं वत्थुविसयं पच्चक्खामि इच्छापरिमाणं अहागहिअभंगएणं उवसंपज्जामि जावज्जीवाए दुविहेणं त्रिः ५ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे पढमं गुणव्वयं दिसिपरिमाणरूवं पडिवज्जामि जावज्जीवाए दुवि० त्रिः ६ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे उवभोगपरिभोगवयं भोअणओ अणंतकायबहुबीअराईभोअणाइ बावीसवत्थुरूवं कम्मणा पनरसकम्मादाणइंगालकम्माइबहुसावज्जं खरकम्माइरायनिओगं च परिहरामि परिमिअं भोगउवभोगं उवसंपज्जामि जावज्जीवाए० दुविहं तिविहे० त्रि० ७ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे अणत्थदंडगुणव्वयं अट्टरुद्दज्झाणपावोवएसहिंसोवयारदाणपमायकरणरूवं चउव्विहं जहासत्तीए परिहरामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे० त्रि० ८ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे सामाइयं जहासत्तीए पडिवज्जामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे० त्रि० ९ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं

समीवे पोसहोववासं जहासत्तीए पडिवज्जामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे॰ १० एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे देसावगासिअं जहासत्तीए पडिवज्जामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे॰ ११ एवं अहण्णं भंते तुम्हाणं समीवे अतिहिसंविभागं जहासत्तीए पडिवज्जामि जावज्जीवाए दुविहं तिविहे १२ इच्चेअं सम्मत्तमूलं पंचाणुव्वइयं तिगुणव्वइयं चउसिक्खावइयं दुवालसविहं सावगधम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरामि। इति दण्डकोच्चारणानन्तरं कायोत्सर्गवन्दनकक्षमाश्रमणप्रदक्षिणावासक्षेपादिकं पूर्ववत्। परिग्रहपरिमाणटिप्पनकयुक्तिर्यथा —"पणमिअ अमुगजिणंदं अमुगासड्ढीअ अमुगसड्ढो वा। गिहिधम्मं पडिवज्जइ अमुगस्स गुरुस्स पासंमि॥ १॥ अरहंतं मुत्तूणं न करेमि अ अन्नदेवयपणामं मुत्तूणं जिणसाहू न चेव पणमामि धम्मत्थं ॥ २ ॥ जिणवयणभाविआइं तत्ताइं सच्चमेव जाणामि। मिच्छत्तसत्थसवणे पढणे लिहणे अ मे निअमो ॥३॥ परतित्थिआण पणमण उब्भावणथुणणभत्तिरागं च। सक्कारं सम्माणं दाणं विणयं च वज्जेमि ॥४॥ धम्मत्थमन्नतित्थे न करे तवदाणन्हाणहोमाइं। तेसिं च उचिअकम्मे करणज्जे होउ मे जयणा ॥५॥ तिअपंचसत्तवेलं चिययवंदणयं जहाणुसत्तीए। इगदुन्निअवाराओ सुसाहुनमणं च संवासो ॥ ६ ॥ इगदुन्नितिन्निवेलं जिणपूआ निच्चपच्चक्खवणं च। जयणा य कुलायारे पाणवहे सव्वजीवाणं ॥७॥ न करेमि अकज्जेणं कज्जे एगिंदिआण मह जयणा। कन्नाईवि अलिआइं वज्जेमि अ पंचनिअमेणं।८।वज्जेमि धणं चोरं कारकरं रायनिग्गहकरं च। दुविहंतिविहेणं दिव्वं एगविहं तिविहेओ अतेरिच्छं ॥९॥ निअमुत्तअणुभवेणं बंभवयं नियमणंमि धारेमि। माणुस्से जावजीवं काएणं

मेहुणं वज्जे ॥१०॥ परनारीं परपुरिसं वज्जेमि अ अन्नओअ जयणामो। अह य परिग्गहसंखा परिग्गहे नवविहे
एसा ॥११॥ इत्तिअमित्ता टंका इत्तिअमित्ताइं अहव दंमा वा। तेसिं च वत्थुगहणं इत्तिअमित्ताइं संखा वा
॥१२॥ इत्तियमित्ताण टंकयाण गणिमस्स वत्थुणो गहणं। तुलिमस्स इत्तियाण य मेअस्स य इत्तियाणं च
॥१३॥ हत्थंगुलमेयाणं इत्तिअमित्ताण मज्झ संगहणं। तह दिट्ठिमुल्लयाणं इत्तिअमित्ताण टंकाणं ॥१४॥ इत्ति
यक्खारी अन्नाणं इत्तिय मह परिग्गहे भूमी। पुरगामहट्टगेहा खित्ता मह इत्तियपमाणा ॥ १५ ॥इत्तिअमित्तं
कणयं इत्तियमित्तं तहेव रुप्पं च। कंसं तंबं लोहं तउं सीसं इत्तियं च घरे॥१६॥ इत्तियमित्ता दासादासीओ
इत्तिआओ महसंखा। संखा सेवयचेडाण इत्तियाणं च मह होउ ॥१७॥ इत्तियमित्ता करिणो इत्तिअतुरयाय
इत्तियावसहा। इत्तिअ अरहा य सगडा गोमहिसीओइयपमाणा ॥१८॥ इत्तियमित्ता मेसा इत्तिअ छगलाओ
इत्तिआय हला। अमुगस्स य अमुगस्स य कम्मस्स उ होइ मे नियमो ॥१९॥ दससुवि दिसासु इत्तिअ जो
अणगमणं च जावजीवं मे। अप्पस्सवसेणं चिय जयणा पुण तित्थजत्तासु ॥२०॥ कम्मे भोगुवभोगे खरकम्मं
कम्मदाणपनरसगं ।कुप्पोलाहारं चिअ अन्नाय पुप्फं फलं वज्जे ॥२१॥ पंचुंबरि चउविगई हिम विस करगेअ
सव्वमट्टीअ। राई[1]भोयणगं चिअ बहुबीयअणंतसंभाणा ॥२२॥ घोलवडा वायंगण अमुणिअनामाइं पुप्फफल-
याइं तुच्छफलं चलिअरसं वज्जे वज्जाणि बावीसं ॥ २३ ॥ एआइं मुत्तूणं अन्नाणफलानं पुप्फपत्ताणं। एआइं

१ [illegible] पाठः। २ निसहोदिवं पाठः।

एआइं पाणं ते विहु न भक्खेमि ॥२४॥ इत्तिअमित्तअणंते फासुअरइएण होउ मे जयणा । इत्तिअफले अपक्के अखंडिए विहु न भक्खेमि ॥ २५॥ आजम्मं सचित्ता इत्तिअमित्ता य भक्खणिज्जा मे । इत्तिअमित्ता दव्वा वंजणघियदुद्धदहिपभिई ॥२६॥ इत्तिअमित्ता विगई इत्तिअमित्ता यमेपइत्ताणा । इत्तिमिअमित्ता गयतुरगरथरहचरा हुंतु जयणा मे ॥२७॥ इत्तिअमित्ता पूगा इत्तिअमित्ता लवंगपत्ताय । एलाजाइफलाइ अमह निच्चं इत्तिअपमाणा ॥२८॥ चउविहवच्छाणंपि अ इत्तिअमित्ताणमब्भपरिहाणं । इअजाई इयसंखा पुप्फाणं अंगभोगे मे ॥२९॥ आसंदी सिंहासण पीढअ पट्टाइ चउक्किआओअ । इत्तिअमित्ता पल्लंक तूलिआ खट्टमाईओ ॥ ३०॥ कप्पूरागरुकत्थूरिआओसिरीहंडकुंकुमाईअ । इत्तिअमित्तामह अंगलेवणे पूअणेजयणा ॥ ३१॥ इत्तिअमित्ता नारीओ मज्झसंभोगमित्तियं कालं । इत्तिअघडेहिं पूएहि फासुएहिं च मे ह्णाणं ॥ ३२॥ इत्तिअवारा इत्तिअतिल्लेहिं इत्तिअप्पयारेहिं । इत्तिअमित्तं भत्तं इत्तिअवाराइं भुंजामि ॥३३॥ इह जावजीवं चिअ सचित्ताईणभोगपरिभोगा । एएसिं पुण संखं दिवसे दिवसे करिस्सामि ॥३४॥ इत्तियमित्तं मणिकणयरूप्पमुत्ताइभूसणं अंगे । इत्तियमित्तं गीअं नट्टं वज्जं च उवभुज्जं ॥३५॥ वज्जेमि अट्टरुद्दं झाणं अरिघाय वयरमाईयं । दक्खिण्णाविसए पुण सावज्जुवएसदाणं च ॥३६॥ तह दक्खिणाविसएहिं सगगेहो वगरणाइदाणं च ।तहकामसत्थपढणं जूयं मज्जं परिहरेमि ॥३७॥ हिंडोलायविणोअं भत्तिच्छीदेसरायथुइनिंदं । पसुपक्खीजोहणंविअ अकालनिद्दं सयलरयणी॥३८॥ इचाइपमायाइं अणत्थदंडे गुणव्वएवज्जे। वरिसे इत्तिअसामाइआइं तह पोसहाइं इत्ता-

इं ॥३९॥ इत्ताइं जोअणाइं मह दिवसे दसदिसासु गमणं च साहूण संविभागं भोअणवत्थाइसु करेमि ॥४०॥ पढमं जईण दाऊण अप्पणा पणमिऊण पारेमि । असईइ सुविहियाणं भुंजेमि अकयदिसालोओ ॥४१॥ इय-चाउमासिह नियमा विहिणा पालेमि सावगं धम्मं । अगलिअजलस्स पाणं न्हाणं मरणेवि वज्जेमि ॥४२॥ कंदप्पदप्पनिट्ठीवणाइ सुहणं चउविहाहारं । सजिणजिणमंडवंते विकहं कलहं च मुंचामि ॥ ४३ ॥ अमुगम्मि महागच्छे अमुगस्स गुरुस्स सूरिसंताणे । अमुगस्स सीसपासे पायंते अमुगसूरिस्स ॥ ४४ ॥ अमुगंमि वत्थरे अमुगमासि अमुगम्मि पक्खसमयंमि । अमुगतिहि अमुगवारेअमुगे रिक्खे अ अमुगपुरे ॥४५॥ अमुगस्स सुओ अमुगो सड्ढो गिण्हेइ इत्थगिहिधम्मं । अमुगस्स अमुगकंता अमुगी वा साविआ चेव ॥४६॥" नवरं-क्षत्रियस्य प्राणातिपातस्थाने गाथाद्वयअधिकं यथा-"जुज्झंमि गोगहम्मि अ चेइअगुरुसाहुसंघउवसग्गे । नह कुलनिग्गहे चिअ जीवियाए न मह दोसो ॥१॥ जणदेसरक्खणत्थं हणणे मह सीहवग्घस तुणं । नहु दोसो

વ્રતધારી શ્રાવકને ચૌદ નિયમ ધારવાનો આ વિધિ છે જે વડે દુનીયાની અંદરના કોઇ પણ આરંભસમારંભના કાર્યોથી અનિ ... આત્મા દોષોનું નિયંત્રણ થાય છે. દરેક જીવ દુનીયાની દરેક વસ્તુનો ભોગ ઉપભોગ કરી શકતો નથી છતાં પણ જેનો પોતે પ્રતિબંધ ન કર્યો હોય એટલે પચ્ચખ્ખાણ નિયમ ન કર્યો હોય તો તેના લાગે પડતા દોષનો ભાગીદાર થાય છે. તેમાંથી મુક્ત થવા માટે આ નિયમો ખુબ જરૂરી છે. જેટલી વસ્તુ વાપરવી એટલા પુરતો જ દોષ લાગે અને તે પણ નરમ છુટી જવાય તેવો.

अलगिअणे गलणं अन्नत्थ जहसत्ती ॥२॥" "इत्थेव पमाणणं गुरुवयणेणं इमं तवं कुव्वे । अणवज्जु भंगणणं तेणं जागइ मह विसोही ॥४७॥" इतिपरिग्रहप्रमाणटिप्पनकविधिः । एतेषु द्वादशस्वपि व्रतेषु कोऽपि कियन्ति व्रतानि गृह्णाति तस्य तावन्त्युच्चार्यन्ते । यस्य षाण्मासिकं सामायिकव्रतमारोप्यते तस्यायं विधिः । चैत्यवन्दनानन्दिक्षमाश्रमणादि सर्वं पूर्ववत् सामायिकाभिलापेन । विशेषश्चायं कायोत्सर्गानन्तरं तत्करगतनूतनमुखवस्त्रिकायां वासक्षेपः कार्यः । तयैव मुखवस्त्रिकया षण्मासमुभयकालं सामायिकं गृह्णाति । ततो वारत्रयं नमस्कारपाठं कृत्वा दण्डकं पाठयेत् । स यथा—"करेमि भंते सामाइयं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि जावनियमं पज्जुवासामि दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि अप्पाणं वोसिरामि से सामाइए चउव्विहे तं जहा दव्वओ खित्तओ कालओ भावओ, दव्वओणं सामाइअं पडुच्च खित्तओणं इहेव वा अन्नत्थ वा कालओणं जाव छम्मासं भावओणं जाव गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं न छलिज्जामि जाव सन्निवाइएणं नाभिभविज्जामि ताव मे एसा सामाइअपडिवित्ती ।" वारत्रयमुच्चार्यते शिरसि वासदानं अक्षतवासाद्यभिमंत्रणं सङ्घकरे वासदानं च नास्ति । प्रदक्षिणात्रयं कार्यते । इति षाण्मासिकसम्यक्त्वारोपणविधिः । एवमनयैव रीत्या सम्यक्त्वस्य अन्येषां द्वादशानां व्रतानामपि अनेनैव दण्डकेन तदभिलापेन मासं षण्मासान् वर्षं वा अवधिसम्यक्त्वव्रतानामुच्चारणं । नवरं सम्यक्त्वस्य सम्यक्त्वदण्डकेनोच्चारणं । नवरं कालओणं पुरतः अवधिसम्यक्त्वे 'जावज्जीवाए' न वक्तव्यं 'मासं छम्मासं

वरिसं' इत्यादि वक्तव्यं । शेषेष्वपि व्रतेषु 'जावज्जीवाए' स्थाने 'मासं छम्मसं वरिसं' इत्यादि वक्तव्यं इति ॥
॥ अथ प्रतिमोद्वहनविधिः । प्रतिमा यावज्जीवं नियमस्य स्थिरीकरणप्रतिज्ञा । न तत्र कालादौ नियमभङ्ग-
नच्छेदः । नाश्चैकादश गृहिणां । ता यथा—"दंसण १ वय २ सामाइय ३ पोसह ४ पडिमाय ५ बंभ ६ अचित्ते ।
आरंभ ८ पेस ९ उद्दिट्ठ १० वज्जए समणभूए ११ य ॥१॥" तत्र श्रावको यस्यां निःशङ्कितादिसम्यग्दर्शनो
मासं स्यात्सा प्रथमा १ व्रतधारी द्वितीया २ कृतसामायिकस्तृतीया ३ अष्टमीचतुर्दश्यादिषु चतुर्विधपोष-
धकर्ता चतुर्थी ४ पौषधकाले रात्रिकयादि प्रतिमादिप्रतिपत्ता अस्नानः प्रासुकभोजी दिवा ब्रह्मचारी रात्रौ
कृतपरिमाणः कृतपौषधस्तु रात्रावपि ब्रह्मचर्यं चेत्येषा पञ्चमी ५ सदा ब्रह्मचारी षष्ठी ६ सचित्ताहारवर्जकः
सप्तमी ७ आरंभस्वयङ्करणवर्जकाऽष्टमी ८ प्रेष्यैरारंभवर्जको नवमी ९ उद्दिष्टकृताहारवर्जकः क्षुरमुण्डितः
शिखी वा निगमधारी कृतार्थजाननिदर्शनश्चेति दशमी १० क्षुरमुण्डो लुञ्चितो वा रजोहरणप्रतिग्रहधारी
श्रमणभूतो निर्ममत्वः स्वज्ञातिषु विहरतीत्येकादशी ११ । अत्र च प्रथमा मासं यावत्, द्वितीया द्वौ मासौ,
तृतीया त्रयमेवं यावदेकादशी एकादशमासान् । तथा यत्पूर्वस्यां भणितं तदुत्तरस्यामपि सर्वं भणनीयम् ।
एतासु विनयज्ञापनाश्रद्धानादिना अतिचार इति । तत्र प्रथमं दर्शनप्रतिमा तस्यां नन्दिचैत्यवन्दनक्षमा-
श्रमणवासक्षेपविधिः दर्शनप्रतिमाभिलापेन । स एव दण्डकस्त्वेवं—"अहन्नं भंते तुम्हाणं समीवे मिच्छत्तं

१ "[illegible]" इत्यपि पाठः

दव्वभावभेयभिन्नं पच्चक्खामि दंसणपडिमं उवसंपज्जामि नो मे कप्पई अज्जप्पभिई अ अन्नउत्थिअ देवयाणि वा अन्नउत्थियपरिग्गहिआणि वा अरहंतचेइआणि वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा पुव्विंअणालत्तेणं आलवित्तए वा संलवित्तए वा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पयाउं वा तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि तहा अईयं निंदामि पडुप्पन्नं संवरेमि अणागयं पच्चक्खामि अरहंतसक्खिअं सिद्धसक्खियं साहुसक्खियं देवसक्खियं गुरुसक्खियं अप्पसक्खियं वोसिरामि तहा दव्वओ खित्तओ कालओ भावओ, दव्वओणं एसा दंसणपडिमा खित्तओणं इहेव वा अन्नत्थ वा कालओणं जाव मासं भावओणं जाव गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं न छलिज्जामि जाव सन्निवाएणं नाभिभविज्जामि ताव मे एसा दंसणपडिमा'' शेषं पूर्ववत् प्रदक्षिणात्रयादिकं। दर्शनप्रतिमास्थिरीकरकरणार्थं कायोत्सर्गादि। अत्राभिग्रहा मासं यथाशक्त्या आचाम्लादि प्रत्याख्यानं, त्रिसन्ध्यं विधिना देवपूजनं पार्श्वस्थादिवन्दनपरिहारः शङ्कादिपञ्चातीचारपरित्यागः राजाभियोगादिषट्केऽपि न त्याज्या प्रतिमेयमिति दर्शनप्रतिमा १ ॥ अथ द्वितीया व्रतप्रतिमा ॥ सा च मासद्वयं यावन्निरतीचारपञ्चाणुव्रतपरिपालनविषया गुणव्रतशिक्षाव्रतप्रतिपालनं सहैव। अत्रैव नन्दिक्षमाश्रमणादि तत्तदभिलापेन पूर्ववत्प्रत्याख्याननियमचर्याद्यास्तथैव दण्डकस्स एव तदभिलापेन इति व्रतप्रतिमा २ ॥ अथ तृतीया सामायिकप्रतिमा। सा च मासत्रयं यावदुभयसन्ध्यं सामायिकं कुर्वतो भवति। शेषो नियमनन्दिव्रतादिविधिः स एव दण्डकतदभिलापेन इति

सामायिकप्रतिमा ३ ॥ अथ चतुर्थी पौषधप्रतिमा ॥ सा च मासचतुष्टयं यावदष्टमीचतुर्दश्योः चतुर्विधाहार-
प्रत्याख्यानरतस्य चतुर्विधपौषधकृतो भवति । द्रव्यादिभेदतः त्रिमासादिकालमानेन यथास्वं तीर्यते ॥ अथ
नन्दिव्रतनियमादिविधिः स एव दण्डकस्तदभिलापेन इति पौषधप्रतिमा चतुर्थी ४ ॥ एवं शेषास्वपि प्रति-
मासु पञ्चमासादिकालासु अयमेव पूर्वोक्तो विधिः नन्दिक्षमाश्रमणदण्डकादि तत्तदभिलापेन व्रतचर्या सैव
परं संप्रति कालविपर्ययात् संहननशैथिल्याच्च पञ्चमाद्येकादशान्तप्रतिमानुष्ठानविधिर्न दृश्यते । तत्र सम-
कालानुक्रमणिकायां क्रियमाणायां पूर्वप्रतिमारम्भ एव शुभमुहूर्त्ताद्यवलोकनं । शेषास्तदनुक्रमेण निरन्तरा
विधेया न तासु मुहूर्त्ताद्यवलोकनं । भिन्नासु तासु च क्रियमाणासु तत्तदारम्भे मुहूर्त्ताद्यवलोकनं ॥ इति
व्रतारोपसंस्कारे सम्यक्त्वसामायिकारोपणविधिः ॥ ॥ अथ श्रुतसामायिकारोपणविधिः ॥ तत्र यतीनां
श्रुतसामायिकारोपणं योगोद्वहनविधिभिः श्रुतारोपणमागमपाठेन गृहिणां च योगोद्वहनागमपाठरहितानां
श्रुतसामायिकारोपणमुपधानोद्वहनेन श्रुतारोपणं च परमेष्ठिमंत्रैर्यापथिकीशक्रस्तवचैत्यस्तवचतुर्विंशतिस्तव-
श्रुतस्तवसिद्धस्तवादि पठेत् । उपधीयते ज्ञानादि परीक्ष्यते अनेनेत्युपधानम् । अथवा चतुर्विधसंवरसमाधि-
स्थानां सूत्रशक्यानां उत्तमत्वेनोत्कर्षिकस्थाने उपधीयत उपधानं । तत्रोपधाने षण्णां श्रुतस्कन्धानां पर-
मेष्ठिमंत्रस्य १ ऐर्यापथिक्याः २ शक्रस्तवस्य ३ अर्हच्चैत्यस्तवस्य ४ चतुर्विंशतिस्तवस्य ५ श्रुतस्तवस्य ६ सि-
द्धस्तवस्य ७ प्रथमगाथात्रयस्योपधानं विनापि वाचना, शेषास्तद्गाथा आधुनिक्यः श्रुतस्कन्धः आदितः परमेष्ठि-

मंत्रमहाश्रुतस्कन्धस्य पञ्चाध्ययनान्येका चूलिका द्विपदाश्चालापकाः समाक्षरप्रमाणानि त्रीणि पदानि अर्हदाचार्योपाध्यायनमस्कृतिरूपाणि द्वितीयपञ्चमपदे सिद्धसाधुनमस्कृतिरूपे पञ्चाक्षरनवाक्षरे । ततः पञ्चपदानन्तरं चूलिका । तत्र प्रथमालापो द्विपदरूपः षोडशाक्षरःद्वितीयालापस्तृतीयपदरूपोऽष्टाक्षरः तृतीयालापश्चतुर्थपदरूपो नवाक्षरः तत्र पञ्चसु पदेषूद्देशत्रयं चूलिकायामुद्देशत्रयं । तत्र पञ्चसु पदेषु पञ्चत्रिंशदक्षराणि चूलिकायां त्रयस्त्रिंशदक्षराणि पञ्चाध्ययनानि । यथा"नमो अरिहंताणं नमो सिद्धाणं नमो आयरियाणं नमो उवज्झायाणं नमो लोए सव्वसाहूणं"एका चूलिका यथा । "एसो पंचनमुक्कारो सव्वपावप्पणासणो । मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं" । द्विपदा आलापका यथा "नमो अरिहंताणं नमो सिद्धाणं" एक आलापः "नमो आयरियाणं नमोउवज्झायाणं" द्वितीयालापः "नमो लोए सव्वसाहूणं" तृतीयालापः "एसो पंचनमुक्कारो सव्वपावप्पणासणो" चतुर्थ आलापः "मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं" पंचम आलापः । समाक्षरप्रमाणानि त्रीणि पदानि यथा-"नमो अरिहंताणं ७ नमो आयरियाणं ७ नमो उवज्झायाणं ७" अयमेक उद्देशकः ! द्वितीयपदं पञ्चाक्षरं 'नमो सिद्धाणं" ५ इति द्वितीय उद्देशकः । पञ्चमपदं नवाक्षरं९"नमो लोए सव्व साहूणं" इति तृतीय उद्देशकः । चूलिकायां प्रथमालापः षोडशाक्षरः १६ "एसो पंचनमुक्कारो सव्वपावप्पणासणो" इति चूलिकायां प्रथम उद्देशः । चूलिकायां द्वितीयालापोऽष्टाक्षरः ८ "मंगलाणं च सव्वेसिं" इति चूलिकायां द्वितीय उद्देशः । चूलिकायां तृतीयालापो नवाक्षरः ९ "पढमं हवइ मंगलं" इति चूलिकायां तृतीय उद्देशः ।

सर्वाक्षराण्यष्टषष्टिः ६८ तस्योपधानं यथा नन्दिदेववन्दनकायोत्सर्गक्षमाश्रमणवन्दनकप्रभृति नमस्कार श्रुतस्कन्धाभिलापेन पूर्ववत् । अभिमंत्रितवासक्षेपश्च । तत्र पूर्वसेवायामेकभक्तान्तरिता उपवासाः पञ्च एवं द्वादशदिनानि । तत्र प्रथमे नन्दिदिने एक भक्तं निर्विकृतिकं वा, द्वितीये उपवासः, तृतीये एकभक्तं, चतुर्थे उपवासः, पञ्चमे एकभक्तं, षष्ठे उपवासः, सप्तमे एकभक्तं, अष्टमे उपवासः, नवमे एकभक्तं, दशमे उपवासः, एकादशे एकभक्तं, द्वादशे उपवासः इति द्वादशमस्तपः पूर्वसेवायां । तत्र पञ्चपरमेष्ठिपदानां नन्दिं विनापि वाचना देया । शक्रस्तवभगनवासक्षेपपूर्वं नमस्कारत्रयपठनं सर्ववाचनास्तु । तत्र श्रेणिबद्धा अष्टाचाम्लाः एवं एकोनविंशतिदिनानि । ततो विंशतितमे दिने एकभक्तं एकविंशतितमे दिने उपवासः द्वाविंशतितमे दिने एकभक्तं त्रयोविंशतितमे दिने उपवासः चतुर्विंशतितमे दिने एकभक्तं पञ्चविंशतितमे दिने उपवासः इत्यष्टमतपः उत्तरसेवायां । ततश्चूलिकावाचना "एसो पंचइत्यादारभ्य यावत् हवइ मंगलं" इति नमस्कारस्य उपधानं । ततस्तस्य वाचना तस्यायं विधिः । पूर्वं समवसरणपुस्तकपूजनं पश्चान्मुखवस्त्रिकाप्रतिलेखनं ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—"भगवन्, नमुक्कारवायणा संदिसावणिअं वायणासंदिसावणिअं वासक्खेवं करेह चेइआइं च वंदावेह" एवं नन्दिं विधाय षड्विंशतितमे दिने एकभक्ते कृते वाचना देया । चतुर्णां चूलिकापदानां सर्वेष्वप्युपधानेषु प्रतिदिनमव्यापारपौषधकरणं प्रातः प्रातः पौषधं पारयित्वा पुनः पुनर्नित्यं पौषधग्रहणं कार्यं नमस्कारसहस्रगुणनं च इति प्रथममुपधानं १ ऐर्यापथिक्या अप्युप-

मानमेवमेव, नन्दिक्रममप्यानन्तरोक्ततदभिलापेन। तत्र वाचनाया अष्टाध्ययनानि वाचनात्रयं एका चूलिका त्रिपदी–"इच्छामि पडिक्कमिउं इरियावहिआए विराहणाए १ गमणागमणे २ पाणक्कमणे बीअक्कमणे हरिअक्कमणे ३ ओसाउत्तिंगपनगदगमट्टीमक्कडासंताणासंकमणे ४ जे मे जीवा विराहिआ ५ इत्येका वाचना छादशतपोनन्तरं दीयते। एगिंदिआ बेइंदिआ तेइंदिआ चउरिंदिआ पंचेंदिया ६ अभिहया वत्तीया लेसिआ संघाइआ संघट्टिआ परिआविआ किलाभिआ उद्दविआ ठाणाओठाणं संकासिआ जीविआओ ववरोविआ तस्स मिच्छामि दुक्कडं ७ तस्स उत्तरीकरणेणं० यावत् ठामि काउस्सग्गं ८ इति द्वितीया वाचना आचाम्लाष्ठकान्ते देया। अतः परं "अन्नत्थ ऊससिएणं०" "जाव वोसिरामि" इत्यादि चूलिकावाचना प्रान्तदिने देया इति ऐर्यापथिक्या उपधानं २। अथ शक्रस्तवोपधानं। नन्द्यादि तदभिलापेन पूर्ववत्। तथा प्रथमदिने एकभक्तं। द्वितीये उपवासः तृतीये एकभक्तं चतुर्थे उपवासः पञ्चमे एकभक्तं षष्ठे उपवासः सप्तमे एकभक्तं। तत्र प्रथमा वाचना दीयते तिसृणां संपदां यथा–"नमुत्थुणं अरिहंताणं भगवंताणं १ आइगराणं तित्थयराणं सयसंबुद्धाणं २ पुरिसुत्तमाणं पुरिससीहाणं पुरिसवरपुंडरीआणं पुरिसवरगंधहत्थीणं ३ इत्येका वाचना। नमुत्थुणं पदं भिन्नं तिस्रोऽपि संपदः द्वित्रिचतुः–पदाः तत्र एकश्रेण्या षोडशाचाम्लाः तत्र पञ्चपञ्चपदानां तिसृणां संपदां वाचना दीयते लोगुत्तमाणं० यावल्लोगपज्जोअगराणं ४ अभयदयाणं यावद्बोहिदयाणं ५ धम्मदयाणं जाव धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टीणं ६ इति द्वितीया वाचना। ततः पुनरपि तथैव श्रेण्या

षोडशाचाम्लाः ततः द्वित्रिपदानां तिसृणां संपदां वाचना, "अप्पडिहयवरनाणदंसणधराणं विअट्टछउमाणं ७ जिणाणं जावयाणं तिन्नाणं तारयाणं बुद्धाणं बोहयाणं मुत्ताणं मोयगाणं ८ सव्वन्नूणं सव्वदरिसीणं सिव-मयलमरुयमणंतमक्खयमव्वाबाहमपुणरावित्तिसिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपत्ताणं नमो जिणाणं जियभयाणं ९. इति तृतीयवाचना। अन्तिमगाथाया—"जेअअइआ सिद्धा जेअ भविस्संति णागए काले। संपइअ वट्टमाणा सव्वे तिविहेण वंदामि" इति रूपायास्तृतीयवाचनया सहैव वाचना इति शक्रस्तवोपधानं ३। अथ चैत्यस्तवोपधानं। नन्यादि पूर्ववत्। प्रथमे एकभक्तं द्वितीये उपवासः तृतीये एकभक्तं ततः श्रेण्या आचाम्लत्रिकं पर्यन्ते त्रयाणामप्यध्ययनानां समकालमेका वाचना। यथा—"अरिहंतचेइयाणं करेमि काउस्सग्गं वंदणवत्तिआए पूअणवत्तिआए सक्कारवत्तिआयए सम्माणवत्तिआए बोहिलाभवत्तिआए निरुवसग्गवत्तिआए १ सद्धाए, मेहाए० जाव ठामि काउस्सग्गं २ अन्नत्थ उससिएणं जाव वोसिरामि ३ इत्येकैव वाचना। इति चैत्यस्तवोपधानं। अथ चतुर्विंशतिस्तवोपधानं। नन्दिश्च्यं पूर्ववत्। प्रथमदिने एकभक्तं द्वितीये उपवास तृतीये एकभक्तं चतुर्थे उपवास पञ्चमे एकभक्तं षष्ठे उपवासः सप्तमे एकभक्तं इत्यष्टमतपः अन्ते प्रथमगाथात्रयस्य वाचना "लोगस्स० यावत्केवली १" इत्येका वाचना। ततश्च श्रेण्यैव द्वादशाचाम्लाः तदन्ते गाथात्रयस्य वाचना—"उसभमजियं च वंदे० जाव वद्धमाणं च" इति द्वितीयवाचना २ ततस्तच्छ्रेण्यैव त्रयोदशाचाम्लाः तदंते "एवमए अभिथुया० यावत्सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु" इति तृतीया वाचना ३

ઉપધાન વિધિનો ટુંક સાર

૧ લું ઉપધાન પંચમંગલમહાશ્રુતસ્કંધ (નવકાર) દિવસ ૧૮		૪ થું ,, ચૈત્યસ્તવાધ્યયન (અરિહંત ચેઇયાણં) ,,	૪
૨ જું ,, પ્રતિક્રમણ શ્રુતસ્કંધ (ઇરિયાવહી, તસ્સઉત્તરી) દિવસ	૧૮	૫ મું ,, નામસ્તવાધ્યયન (લોગસ્સ) ,,	૨૮
૩ જું ,, શક્રસ્તવાધ્યયન (નમુત્થુણં) ,,	૩૫	૬ ઠું ,, શ્રુતસ્તવ સિદ્ધસ્તવાધ્યયન (પુક્ખરવર–સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં) ,,	૭

આ ૭ ઉપધાનનો તપ અનુક્રમે ઉપવાસ–૧૨॥, ૧૨॥, ૧૯॥, ૨॥, ૧૫॥, ૪॥, કુલ ઉપવાસ ૬૭ તથા દિવસ ૧૧૦ થાય છે. પહેલું, બીજું, ચોથું, તથા છઠ્ઠું સાથે કરાવાય છે. ત્રીજું અને પાંચમું છુટા છુટા અનુકૂળતાએ કરી શકાય છે. પહેલાનાં વખતમાં એક સાથે ઉપધાન કરાતા થોડો તપમાં ફેર પડતો હતો. હાલ સમયની–શરીરની સ્થિતિએ ઉપર પ્રમાણે કરાવાય છે.

તપ વાંચનાનો યંત્ર

૧ નવકાર મંત્ર	૧ લી વાંચના	પાંચ ઉપવાસે પ્રથમ પાંચ પદની	કુલ વાંચના
	૨ જી ,,	૭॥ ઉપવાસે છેલ્લા ચાર પદની	૨ ઉપ. ૧૨॥
૨ પ્રતિક્રમણ શ્રુતસ્કંધ ઇરિયાવહી તસ્સ ઉતરી	૧ લી વાંચના	૫ ઉપવાસે "જે મે જીવા વિરાહિયા" સુધી	કુલ વાંચના ૨ ઉપ. ૧૨॥
	૨ જી વાંચના	૭॥ ઉપવાસે "ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ" સુધી	

૩ શક્રસ્તવાધ્યયન	૧ લી વાંચના	૩ ઉપવાસે "પુરિસવરગંધહત્થીણં" સુધી	કુલ વાંચના
(નમુત્થુણં)	૨ જી ,,	૮ ઉપવાસે "ધમ્મવરચાઉરંતચક્કવટ્ટીણં" સુધી	૩ ઉપ. ૧૯ાા
	૩ જી ,,	૮ાા ઉપવાસે "સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ." સુધી	
૪ ચૈત્યસ્તવાધ્યયન	૧ લી વાંચના	૨ાા ઉપવાસે "સવ્વલોએ અરિહંત ચેઇયાણું થી અપ્પાણં વોસિરામિ" સુધી	કુલ વાંચના ૧ ઉપ. ૨ાા
૫ નામસ્તવનાધ્યયન	૧ લી વાંચના	૩ ઉપવાસે ૧ લી ગાથા	કુલ વાંચના
	૨ જી ,,	૬ ઉપવાસે ૨ જી ૩–૪ થી ગાથા	૩ ઉપ. ૧૫ાા
	૩ જી ,,	૬ાા ઉપવાસે ૫–૬–૭ ગાથા	
૬ શ્રુતસ્તવ–સિદ્ધસ્તવ	૧ લી વાંચના	૨ ઉપવાસે "પુક્ખરવરદી" સંપૂર્ણ	કુલ વાંચના
	૨ જી ,,	૨ાા ઉપવાસે "સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં વેયાવચ્ચગરાણં" સુધી	૨ ઉપ. ૪ાા

ઉપધાન તપમાં ઉપવાસ, આયંબિલ, નીવી (નીવીને દિવસે પુરિમુડ્ઢનો એ આની તપ ગણાય)

ઉપધાન તપ વિધિ જુદી જુદી સંસ્થાઓ તરફથી ઘણી છપાયેલ છે તેથી તેનો વિસ્તાર અહીં કર્યો નથી.

इति चतुर्विंशतिस्तवोपधानं। अथ श्रुतस्तवोपधानं। नन्दिद्वयं पूर्ववत्। प्रथमे दिने एकभक्तं द्वितीये उपवासः तृतीये एकभक्तं तत्क्रमेणैव पञ्चाचाम्लाः तदन्ते गाथाद्वयस्य वृत्तद्वयस्यापि समकालं वाचना। तत्र पञ्चाध्ययनानि अध्ययनद्वयं गाथाद्वयेन तृतीयाध्ययनं वसन्ततिलकावृत्तेन चतुर्थाध्ययनं शार्दूलविक्रीडितवृत्तपूर्वार्द्धेन पञ्चमाध्ययनं तदुत्तरार्द्धेन इति श्रुतस्तवोपधानं। इति षडुपधानानि। तथा सिद्धस्तवे प्रथमगाथात्रयस्योपधानं विनैव वाचना शेषागाथा आधुनिकय इत्युपधानवाचनास्थितिः। अत्र विस्तारो निशीथसिद्धान्तदृष्टतोपधानप्रकरणात् ज्ञेयः। यथा—"पंचनमुक्कारे किल दुवालसतवो उ होइ उवहाणं। अट्ठयआयामाइं एगं तह अट्ठमं अंते ॥१॥ एवं चिय नीसेसं इरियावहि आइ होइ उवहाणं। सक्कत्थयंमि अट्ठममेगं बत्तीस आयामा ॥२॥ अरिहंतचेइअथए उवहाणमिणं तु होइ कायव्वं। एगं चेव चउत्थं तिन्निअ आयंबिलाणि तहा ॥३॥ एगं चिअ किर छट्ठं चउत्थमेगं तु होइ कायव्वं। पणवीसं आयामा चउवीसत्थयम्मि उवहाणं ॥४॥ एगं चेव चउत्थं पंचय आयंबिलाणि नाणथए। चिइवंदणाइ सुत्ते उवहाणमिणं विणिद्दिट्ठं ॥५॥ अव्वावारो विकहा विवज्जिओ रुद्दझाणपरिमुक्को। विस्सामं अ कुणंतो उवहाणं कुणइ उवउत्तो ॥६॥ अह कहवि तुज्ज बालो वुड्ढो वा सत्तिवज्जिओ तरुणो। सो उवहाणपमाणं पूरिज्जा आयसत्तीए ॥७॥ राईभोअणविरई दुविहं तिविहं चउव्विहं वा वि। नवकारसहिअमाई पच्चक्खाणं विहेऊणं ॥८॥ एगेण सुद्ध आयंबिलेणं इअरेहिं दोहिं उववासो। नवकारसहिएहिं पणयालीसाइं उववासो ॥९॥ पोरसि चउवीसाए होइ अवड्ढेहिं दसहि

उववासो । विगईचाएहिं तिहिं एगठ्ठाणे हिअ चऊहिं ॥१०॥ आयरणाओ नेयं पुरिमड्ढा सोलसेहिं उववासो एगासणगा चउरो अठ्ठय वेयासणा नहय ॥११॥ सयवं चहुअ कालो एवं करितस्स पाणिणो हुज्जा । नो कहवि हुज्ज मरणं नवकारविवज्जिअस्स वि ॥१२॥ नवकारवज्जिओ सो निव्वाणमणुत्तरं कहं लभिज्जा । नो पढमं चिअ गिण्हओ उवहाणं होउ वा मा वा ॥१३॥ गोअम जं समयं चिअ सुओवयारं करिज्ज जो पाणी । तं समयं चिअ जाणसु गहिअवयहं जिणाणाए ॥१४॥ एवं कयउवहाणो भवंतरे सुलहबोहिओ हुज्जा । एअ-स्सवहाणो विहु गोअम आराहओ भणिओ ॥१५॥ जो उ अ काउणमिणं गोअम गिहिज्ज भत्तिमंतो वि । सो नणुओ दिठ्ठव्वो अगिण्हमाणेण सारित्थो ॥१६॥ आसायइ तित्थयरं तव्वयणं संघगुरुजणं चेव । आसा-यणबहुलो सो गोयमसंसारमणुगामी ॥१७॥ पढमं चिअकज्जाहे उएण जं पंचमंगलमहो अ । तहम वि उव-हाणपरस्स सुलहिआ बोहि निहिठ्ठा ॥१८॥ इअ उवहाणपहाणं निउणं सयलं पि वंदणविहाणं । जिणपभा-सुव्वंनिअ पढिज्ज सुअभणिअनीइए ॥१९॥ तं सरवंजणमत्ता बिंदुपयत्थेअठ्ठाणपरिसुद्धं । पढिऊणं निअवंद-णस्स अत्थं विआणिज्जा ॥२०॥ तत्थ य जत्थेव सिआ संदेहो सुत्तअत्थविसयंमि । तं बहुसो वीमंसिय सगनं निस्संकिरं कुज्जा ॥२१॥ अह सोहणतिहि-करणे-मुहुत्त-नक्खत्त-जोगलग्गंमि । अणुकूलंमि ससिबले सत्ते सव्वे अ सुत्ररंमि ॥२२॥ निअगविहवाणुरूवं संपाडिअ-भुवणनाह-पूएण । परमत्तोइ विहिणा पडि-लाभिअसाहुवग्गेण ॥२३॥ भत्तिभरनिब्भरेणं हरिसवसुल्लसिअबहलपुलएणं । सद्धासंवेग-निवेग-परम-

वेरग्ग-जुत्तेणं ॥२४॥ विणिहयघणरागदोसमोहमित्थत्तमल्लकलंकेणं । अइ-उल्लसंत-निम्मल-अज्झवसाणेण अणुसमयं ॥२५॥ तिहुअणगुरुजिणपडिमाविणिवेसिअनयणमाणसेण तहा । जिणचंदवंदणाओ धन्नोहं मन्नमाणेणं ॥२६॥ निअयसिररइअकरकमलमउलिणा जंतुविरहिओगासे । निस्संकं सुत्तत्थं पए पए भावयंतेणं ॥२७॥ जिणनाहदिट्ठगंभीरसमयकुसलेण सुद्धचारित्तेणं । अपमायाई बहुविहगुणेण गुरुणा तहा सद्धिं ॥ २८ ॥ चउविहसंघजुएणं विसेसओ निअयबंधुसहिएणं । इअ विहिणानिउणेणं जिणबिंबं वंदणिज्जंति ॥ २९ ॥ तयणंतरं गुणड्ढे साहू वंदिज्ज परमभत्तीए । साहम्मिआण कुज्जा जहारिहं तह पणामाई ॥३०॥ जावयमहग्घसुकिट्ठसुक्कवत्थप्पयाणपुव्वेण । पडिवत्तिविहाणेणं कायव्वो गरुअसम्माणो ॥३१॥ एआवसरे गुरुणा सुविइअगंभीरसमयसारेणं । अक्खेवणिविक्खेवणिसंवेइणिपमुहविहिणाओ ॥ ३२ ॥ भवनिव्वेअपहाणा सद्धासंवेगसाहणे णिउणा । गरुएणं पबंधेणं धम्मकहा होइ कायव्वा ॥ ३३ ॥ सद्धासंवेगपरं सूरी नाऊण तं तओ भव्वं । चिअवंदणाइकरणे इय वयणं भणइ णिउणमई ॥ ३४ ॥ भो भो देवाणुप्पिया संपाविअ निअयजम्मसाफल्लं । तुमए अजप्पभिइ तिक्कालं जावजीवाए ॥३५॥ वंदेअव्वाइं चेइआइं एगग्गसुथिरचित्तेणं । खणभंगुराइ मणुअत्तणाओ इणमेव सारंति ॥३६॥ तत्थ तुमे पुव्वण्हे पाणं पि न चेव ताव पायव्वं । नो जाव चेइआइं साहूविअ वंदिआ विहिणा ॥ ३७ ॥ मज्झण्हे पुणरवि वंदिऊण निअमेण कप्पए भुत्तुं । अवरण्हे पुणरवि वंदिऊण नियमेण सुअणंति ॥ ३८ ॥ एवमभिग्गहबंधं काउं तो वद्धमाणविज्जाए ।

अभिनंदिऊण गिण्हइ सत्तगुरुगंधमुट्ठीओ ॥३९॥ तस्सुत्तमंगदेसे नित्थारगपारगोह हविज्ज तुमं । उच्चारेमाणो चिअ निक्खिवइ गुरू सपणिहाणं ॥४०॥ एआए विज्जाए पभावजोगेण एस किर भव्वो । अहिगयकज्जाण लहुं नित्थारगपारगो होइ ॥४१॥ अह चउविहोवि संघो नित्थारगपारगो हविज्ज तुमं । धन्नो सुलक्खणो त्ति निक्खिवइ से गंधे ॥४२॥ तत्तो जिणपडिमाए पूआदेसाओ सुरभिगंधड्ढं । अमिलाणं सिअदामं गिण्हिअ गुरुणा सहत्थेणं ॥४३॥ तस्सोभयखंधेसु आरोवंतेण सुद्धचित्तेण । निस्संदेहं गुरुणा वत्तव्वं एरिसं वयणं ॥४४॥ भो भो सुलद्धनिअजम्मनिच्चिअअइगुरुअपुन्नपब्भार । नारयतिरियगईओ तुज्झावस्सं निरुद्धाओ ॥४५॥ नो बंधगोत्ति सुंदर तुम मित्तो अयसनीयगुत्ताणं । नो दुल्लहो तुम जम्मंतरेवि एसो नमुक्कारो ॥४६॥ पंचनमुक्कारपभावओ अ जम्मंतरेवि किर तुज्झ । जाईकुलरूवारुग्गसंपयाओ पहाणाओ ॥४७॥ अन्नं च इमाओ चिअ न हुंति मणुआ कआ वि जिअलोए । दासापेसा दुभग्गनीआ विगलिंदिया चेव ॥४८॥ किं बहुणा जे इमिणा विहिणा एअं सुअं अहिज्जित्ता । सुअभणिअविहाणेणं सुद्धे सीले अभिरमिआ ॥४९॥ ते ते जइ तेणं चिअ भवेण निव्वाणमुत्तमं पत्ता । तोणुत्तरगेविज्जाई एसु सुइरं अभिरमेउं ॥५०॥ उत्तमकुलंमि उक्किट्ठ-लट्ठ-सव्वंग-सुंदरा पयडा । सव्वकलापत्तट्ठा जणमणआणंदणा होउ ॥ ५१ ॥ देविंदोवमरिद्धी दया-वरादाण-विणयसंपन्ना । निव्विन्नकामभोगा धम्मं सयलं अणुट्ठेउं ॥५२॥ सुहझाणानलनिद्दड्ढघाइकम्मिंधणा महासत्ता । उप्पन्नविमलनाणा विहुअमला झत्ति सिज्झंति ॥५३॥ इअ विमलफलं

मुणिओ जिणस्स मह्माणदेवम्रिस्स । वयणा उवह्याणमिणं साहेह महानिसीहाओ ॥५४॥ इति उपधान-विधिः । षडुपधानयंत्राणि (पा० ५५)॥ अथोपधानतपस उद्यापनरूपस्य मालारोपणस्य विधिरुच्यते । स चायं, तत्र प्राचीन एव नन्दिक्रमः । अयं च विशेषः, मालारोपणं तत्काले वा उपधानतपसि परिपूर्णे दिनान्तरेषु वा अयं विधिरनुष्ठीयते तत्र मालारोपणात् प्रथमदिने साधुभ्योऽन्नपानवस्त्रपात्रवसतिपुस्तकदानं दद्यात् । सङ्घस्य भोजनदानं वस्त्रादिभिः सङ्घार्चनं तस्य तस्मिन् दिने शुभतिथिनक्षत्रवारलग्ने दीक्षोचिते दिने परमयुक्त्या बृहत्स्नात्रविधिना जिनार्चनं कुर्यात् मातृपितृपरिजनसाधर्मिकादि मेलयेत् । ततो मालाग्राही कृतनिर्दिष्टोचितवेषः कृतधम्मिल्ल उत्तरासङ्गवान् प्रगुणीकृतप्रचुरगन्धाद्युपकरणः अक्षतनालिकेरभृतकरः पूर्ववत् समवसरणं प्रदक्षिणीकुर्यात् त्रिः ततो गुरुसमीपे क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—"इच्छाकारेण तुम्हे अम्हं पंचमंगलमहासुअक्खंधइरिआवहिआसुअक्खंधसक्कत्थवसुअक्खंधचेइअत्थवसुअक्खंध चउवीसत्थयसुयअक्खंध सुअत्थयसुयक्खंध अणुजाणावणिअं वासक्खेवं करेह । ततो गुरुरभिमंत्रितवासक्षेपं करोति । पुनः श्राद्धः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—"चेइआइं च वंदावेह ।" ततश्चैत्यवन्दनं वर्द्धमानस्तुतिभिः शान्तिदेव्यादिस्तुतयः पूर्ववत् । पुनः शक्रस्तुत्यर्हणादिस्तोत्रकथनं पूर्ववत् । तत उत्थाय पंचमंगलमहासुक्खंधपडिक्कमणसुअक्खंधभावार्हं तत्थय ठवणारिहंतत्थय नाणत्थय सिद्धत्थय अणुजाणावणिअं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ उससिएणं यावअप्पाणं वोसिरामि । चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा चतुर्विंशतिस्तवपाठः । गुरुः पर-

मेष्ठिमंत्रं पठित्वा निषद्यायामुपविशति । श्राद्धस्य सपरिजनस्य ससङ्घस्य—"भो भो देवाणुप्पिआ संपाविअ निअयजम्मसाफल्लं । तुमए अज्जप्पभिई तिकालं जावज्जीवाए ॥१॥ वंदेअव्वाइं चेइआइं एगग्गमुथिरचित्तेणं । खणभंगुराओ मणुअत्ताणाओ इणमेव सारं ति ॥२॥ तत्थ तुमे पुव्वण्हे पाणंपि न चेव ताव पायव्वं । नो जाव चेइयाइं साहूविअ वंदिआ विहिणा ॥३॥ मज्झण्हे पुणरवि वंदिऊणनिअमेण कप्पए भुत्तुं । अवरण्हे पुणरवि वंदिऊण निअमेण सुअणं ति ॥४॥" इत्यादि महानिशीथसत्कगविंशतिगाथोक्तां देशनां कृत्वा त्रिसन्ध्यं चैत्यवन्दनं साधुवन्दनं चैत्याभिग्रहविशेषान् ददाति । ततो वासानभिमंत्र्य ससङ्घमुष्टीः "नित्थारगपारगो होह" इति भणन् गुरुस्तच्छिरसि प्रक्षिपति । ततोऽक्षतवासान् अभिमंत्रयेत् । तत्समये गुरुः सुरभिगन्धाम्लानसितपुष्पसमृद्धां स्वेन ग्रथितां मालां जिनप्रतिमापादोपरि न्यस्य सूरिस्तां अभिमंत्रितवासान् जिनपादेषु क्षिपति । सन्निहितसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकाजनस्य गन्धाक्षतान् ददाति । श्राद्धो नमस्कारानुज्ञार्थं प्रदक्षिणात्रयं ददाति । गुरुः "नित्थारगपारगो होहि गुरुगुणेहिं वुड्ढाहि" जनः पूर्णमनोरथो जातोऽस्मि, धन्यः पुण्यवानस्मि इति वदन्तः क्रमेण गुरुमङ्गादयो वासान् क्षिपन्ति । ततः पुनः श्राद्धः समवसरणं त्रिः प्रदक्षिणयेत् । गुरुं च त्रिः, सगुरुं समवसरणं त्रिः, सगुरुं सङ्घ इत्थं समवसरणं त्रिः प्रदक्षिणयेत् । ततो नमस्कारादि सुतस्कन्धानुज्ञापनार्थं कायोत्सर्गचतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं भणनं च । ततस्तत्स्वजनमालाधारिभिः सह प्रतिमाग्रे गत्वा शक्रस्तवं भणित्वा "अणुजाणउ मे भगवं अरिहा" इत्युक्त्वा

श्राद्धो जिनपादोपरि पूर्वस्थापितां मालां गृहीत्वा निजबन्धुहस्ते संस्थाप्य नन्दिसमीपे समागत्य श्राद्धो मालां गुरुणा अभिमंत्रयति । गुरुरूर्ध्वस्थित उपधानविधिं व्याख्याति । सोऽप्यूर्ध्वस्थितः शृणोति । "परमपयपुरीपत्थिए" इत्यादि मालोपबृंहणगाथाभिर्गुरुर्देशनां करोति-तदनु ततः—"जिणपडिमाए पूआदेसाओ सुरभिगंधड्ढं । अमिलाणं सिअदामं गिह्णिअ गुरुणा सहत्थेणं ॥१॥ तस्सोभयक्खंधेसु आरोवंतेण सुद्धचित्तेण । निसंदेहं गुरुणा वत्तव्वं एरिसं वयणं ॥२॥ भो भो सुलद्धनियजम्मनिचियअइगरुअपुन्नपब्भार । नारयतिरिगगईओ, तुब्भ अवस्सं निरुद्धाओ ॥३॥ नो बंधगोसि सुंदर तुममित्तो अयसनीयगुत्ताणं तो दुल्लहो तुह जम्मंतरेवि एसो नमुक्कारो ॥ ४ ॥ पंचनमुक्कारपभाओ य जम्मंतरेवि किर तुब्भ । जाई कुलरूवारुग्गसंपयाओ पहाणाओ ॥५॥ अन्नं च इमाओ चिय न हुंति मणुया कयावि जिअलोए । दास पेसा दुभग्गनीया विगलिंदिया चेव ॥६॥ किं बहुणा जे इमिणा विहिणो एअं सुअं अहिज्जित्ता । सुअभणिअविहाणेणं सुद्धे सीले अभिरमिज्जा ॥७॥ नो ते जइ तेणं चिय भवेणं निव्वाणमुत्तमं पत्ता । भो णुत्तरगे विज्जाहएसु सुइरं अभिरमेओ ॥८॥ उत्तमकुलंमि उक्किट्ठलट्ठसव्वंगसुंदरापयडा । सव्वकलापत्तट्ठा जणमणआणंदणा होऊ ॥९॥ देविंदोवमरिद्धीदयावरादाणविणयसंपन्ना । निव्विण्णकामभोगा धम्मं सयलं अणुट्ठेओ ॥१०॥ सुहझाणानलनिवड्ढ घाइकम्मिंधणा महासत्ता । उप्पन्नविमलनाणा विहुयमला झत्ति सिज्झंति ॥११॥" इत्थंतरे सुनेवच्छेहिं मालागाहिणो बंधवेहिं, जिणनाहपूयादेसाओ अणुजाणाविउ माला आणेयव्वा ॥१॥ संपइ सुत्तमईरत्तनवच्छच्छुयामा-

लाकीरइ सूरीय तत्थ वासे खिवइ तओ तबंधवहत्थेण तस्स भव्वस्स कंठे माला पक्खेवणीया इत्थ केइ भणंति पक्खित्तमाला समोसरणे पयाहिणाचउक्कं दिंति संघो य तस्सीसे वासक्खेए पक्खिवइत्ति। तओ पञ्चसद्दे वज्जंते मालागाहिणो जिणगओ सपरियणा नच्चंति दाणं च दिंति आयंबिलं उववासो वा तस्स तम्मि दिणे पच्चक्खाणं संपयं उववासा कारविज्जइत्ति दीसइ तओ आरत्तियमाइसावया कुणंति ॥२॥ तओ महया विच्छ-देणं सावया सावियाओ मालागाहिणं गिहे नेंति सोवि गिहगयाण तेसिं सत्तीए वत्थतंबोलाइ देइ जइ पुण वसहीए नंदिरयणा कया तओ चेइहरे समुदाएण गम्मइत्ति सा य माला घरपडिमाअग्गओ ठाविया छम्मासं जाव पूइज्जत्ति ॥ इति गाथा वारत्रयं गुरुर्भणति। ततस्तत्स्कन्धे माला प्रक्षेप्या आरात्रिकगीतनृत्यादि बहु क्रियते। श्राद्धेन तद्दिने आचाम्लादि तपः कार्यं। यदि पौषधागारे मालारोपणं तदा ससङ्घश्चैत्यं गम्यते। चै-त्यवन्दनां कृत्वा पुनरपि पौषधागारे समेत्य मण्डलपूजादि विधेयं। अयं चोपधानमालारोपणविधिर्निशीथम-हानिशीथसिद्धान्तपाठिभिः श्रुतसामायिकत्वेन मन्यते। अन्यैस्तत्तिरस्कारपरैर्नोररीक्रियते। तैः प्रतिमोद्वह-नविधिरेव श्रुतसामायिकत्वे निर्दिश्यते। मालाश्च कैश्चित्कौशेयपट्टसूत्रमय्यः स्वर्णपुष्पमुक्तामाणिक्यगर्भिता आरोप्यन्ते। कैश्चिच शुभ्रकुसुममय्यः तत्र स्वसंपत्तिः प्रमाणं। इति व्रतारोपसंस्कारे श्रुतसामायिकारोप-णम् ॥ अथ तत्प्रसङ्गेन श्राद्धानां दिनचर्या उच्यते। यथा—"मुहूर्त्तद्वये उत्थाय निशाशेषेऽप्युपासकः। कृतमूत्रमलोत्सर्गः कृतशौचो यथाविधि ॥१॥ परमेष्ठिमहामंत्रं जपन् पूजासनस्थितः। कुलधर्मव्रतश्राद्धपरा-

संध्यां विधाय च ॥२॥ चैत्यवन्दनमाधाय स्तोत्रपाठपुरस्कृतम् । स्वगेहे धर्मगेहे वा स्थित्वाऽऽवश्यकमाचरेत् ॥३॥ प्रत्यूषे च ततो गेहे स्नातः शुचिसिची वहन् । अर्चयेद्देवमर्हन्तं भोगमोक्षप्रदायकम् ॥४॥" ततो जिनार्चनविधिरर्हत्कल्पकथनानुसारेण प्रोच्यते । स यथा—श्राद्धः केवलदृढसम्यक्त्वः प्राप्तगुरूपदेशो निजालये चैत्ये वा बद्धधम्मिल्लः शुचिपरिधानः कृतोत्तरासङ्गः स्ववर्णानुसारेण जिनोपवीतोत्तरीयोत्तरासङ्गभृत् कृतमुखकोशोऽनन्यचित्तः एकान्ते जिनार्चनं कुर्यात् । प्रथमं जलपत्रपुष्पाक्षतफलधूपवह्निदीपगन्धादीनां निष्पापताकरणं—"ॐ आपोऽप्काया एकेन्द्रिया जीवा निरवद्यार्हत्पूजायां निर्व्यथाः सन्तु निरपायाः सन्तु सद्गतयः सन्तु न मेऽस्तु सङ्घट्टनहिंसापापमर्हदर्चने" इति जलाभिमंत्रणं । "ॐ वनस्पतयो वनस्पतिकाया जीवा एकेन्द्रिया निरवद्यार्हत्पूजायां निर्व्यथाः सन्तु निरपायाः सन्तु सद्गतय सन्तु नमेऽस्तु सङ्घट्टनहिंसापापमर्हदर्चने" इति पत्रपुष्पफलधूपचन्दनाद्यभिमंत्रणं। "ॐअग्नयोऽग्निकाया जीवा एकेन्द्रिया निरवद्यार्हत्पूजायां निर्व्यथाः सन्तु निरपायाः सन्तु सद्गतयः सन्तु नमेऽस्तु सङ्घट्टनहिंसापापमर्हदर्चने" इति वह्निदीपाद्यभिमंत्रणं । सर्वेषामभिमंत्रणं वासक्षेपेण त्रिस्त्रिः । ततः पुष्पगन्धादि हस्ते गृहीत्वा, "ॐ त्रसरूपोऽहं संसारिजीवः सुवासनः

આ શ્રાવકની દિનચર્યા વિધિ પહેલાંના વખતમાં ચાલુ હતી તેનું નામ લઘુસ્નાત્રવિધિ છે. અત્યારે જે દહેરાસરજી વિ. માં સવારે શ્રાવકો સ્નાત્ર ભણાવે છે તેનો પ્રચાર છેલ્લા અમુક સૈકામાં જ થયો છે. મુળવિધિ આ પ્રમાણે હતી જે હાલ લુપ્ત થઈ છે. હાલ આ વિધિ ફક્ત "અર્હંત્ મહાપૂજન' (શાન્તિક પૌષ્ટિક પૂજન) વખતે જ શરૂમાં ભણાવાય છે.

सुमेधा एकचित्तो निरवद्यार्हदर्चने निर्व्यथो भूयासं निष्पापो भूयासं निरुपद्रवो भूयासं मत्संश्रिता अन्येऽपि संसारिजीवा निरवद्यार्हदर्चने निर्व्यथा भूयासुः निष्पापा भूयासुः निरुपद्रवा भूयासुः" इति स्वस्य तिलककरणं पुष्पादिभिः स्वशिरोऽर्चनं । पुनः पुष्पाक्षतादि करे गृहीत्वा "ॐ पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकाया एकद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियास्तिर्यङ्मनुष्यनारकदेवगतिगताश्चतुर्दशरज्ज्वात्मकलोकाकाशनिवासिनः इह जिनार्चने कृतानुमोदनाः सन्तु निष्पापाः सन्तु निरपायाः सन्तु सुखिनः सन्तु प्राप्तकामाः सन्तु मुक्ताः सन्तु बोधमाप्नुवन्तु ।" इति दशस्वपि दिक्षु गन्धजलाक्षतादिक्षेपः । ततः—"शिवमस्तु सर्वजगतः परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः । दोषाः प्रयान्तु नाशं सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥१॥ सर्वेऽपि सन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः । सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग् भवेत् ॥२॥" इत्यार्यानुष्टुप्पाठः । "ॐ भूतधात्रि पवित्रास्तु अधिवासितास्तु सुप्रोक्षितास्तु" इति जलेन पूर्वलिप्तभूमौ प्रोक्षणं । ततः "ॐ स्थिराय शाश्वताय निश्चलाय पीठाय नमः ।" इति प्रक्षालितचन्दनलिप्तस्वस्तिकाङ्कितपूजापट्टस्थालादिस्थापनं । चैत्ये तु स्थिरबिंबे एताभ्यां मन्त्राभ्यां तद्भूमिजलपट्टाद्यधिवासनं । ततः—"ॐ अत्र क्षेत्रे अत्र काले नामार्हन्तो रूपार्हन्तो द्रव्यार्हन्तो भावार्हन्तः समागताः सुस्थिताः सुनिष्ठिताः सुप्रतिष्ठाः सन्तु ।" इत्यर्हत्प्रतिमास्थापनं । निश्चलबिंबे चरणाधिवासनं । ततोऽञ्जल्यग्रे पुष्पं गृहीत्वा, "ॐ नमोऽर्हद्भ्यः सिद्धेभ्यः तीर्णेभ्यः तारकेभ्यः बोधकेभ्यः सर्वजन्तुहितेभ्यः इह कल्पनाबिंबे भगवन्तोऽर्हन्तः सुप्रतिष्ठिताः सन्तु ।" इति मौनेन कथयित्वा

भगवच्चरणोपरि पुष्पस्थापनं । पुष्पेण पुनरपि जलार्द्रितेन पूजापूर्वकं कथनं । यथा—“स्वागतमस्तु सुस्थिति-
रस्तु सुप्रतिष्ठास्तु ।” ततः पुष्पाभिषेकेण—“अर्घ्यमस्तु पाद्यमस्तु आचमनीयमस्तु सर्वोपचारैः पूजास्तु ।”
एभिर्वचनैः पुनर्जिनप्रतिमोपरि जलार्द्रितपुष्पारोपणं विधीयते । ततो जलं गृहीत्वा मंत्रश्लोकः—“ॐ अर्हं
वं-जीवनं तर्पणं हृद्यं प्राणदं मलनाशनम् । जलं जिनार्चनेऽत्रैव जायतां सुखहेतवे ॥१॥” इति जलेन प्रति-
माभिषेचनं स्नपनं च । ततश्चन्दनकुङ्कुमकर्पूरकस्तूरीप्रभृतिगन्धं करे गृहीत्वा, श्लोकः—“ॐ अर्हं लं-इदं
गन्धं महामोदं बृंहणं प्रीणनं सदा । जिनार्चनेऽत्र सत्कर्मसंसिद्ध्यै जायतां मम ॥ १ ॥” इति विविधगन्धैः
प्रतिमाविलेपनं । ततः पुष्पपत्रिकादि हस्ते गृहीत्वा-श्लोकः—“ॐ अर्हं क्षं-नानावर्णं महामोदं सर्वत्रिदश-
वल्लभम् । जिनार्चनेऽत्र संसिद्ध्यै पुष्पं भवतु मे सदा ॥१॥” इति पुष्पपूजा । अक्षतान् गृहीत्वा—“ॐ
अर्हं तं-प्राणीनं निर्मलं वल्यं माङ्गल्यं सर्वसिद्धिदम् । जीवनं कार्यसंसिद्ध्यै भूयान्मे जिनपूजने ॥१॥” इति
अक्षतान् जिनप्रतिमोपरि आरोपयेत् । ततः पूगजातीफलादि वर्त्तमानर्तुफलं वा करे गृहीत्वा—“ॐ अर्हं
फुः-जन्मफलं स्वर्गफलं पुण्यमोक्षफलं फलम् । दद्याज्जिनार्चनेऽत्रैव जिनपादाग्रसंस्थितम् ॥१॥” इति जिन-
पादाग्रे फलपूजा । ततो धूपं गृहीत्वा—“ॐ अर्हं रं-श्रीखण्डागरुकस्तूरीद्रुमनिर्याससंभवः । प्रीणनः सर्व-
देवानां धूपोऽस्तु जिनपूजने ॥१॥” इति वह्नौ धूपक्षेपः । पुष्पं गृहीत्वा—“ॐ अर्हं रं-पञ्चज्ञानमहाज्योतिर्म-
योऽयं ध्वान्तघातने । द्योतनाय प्रतिमाया दीपो भूयात्सदार्हतः ॥१॥” इति दीपमध्ये पुष्पन्यासः । ततः

पुष्पाणि गृहीत्वा—“ॐ अर्हं भगवद्भ्योऽर्हद्भ्यो जलगन्धपुष्पाक्षतफलधूपदीपैः संप्रदानमस्तु ॐ पुण्याहं पुण्याहं प्रीयन्तां प्रीयन्तां भगवन्तोऽर्हन्तस्त्रिलोकस्थिता नामाकृतिद्रव्यभावयुताः स्वाहा ।” इति पुनर्जिन-पूजनं । ततो वासान् गृहीत्वा—“ॐ सूर्यसोमाङ्गारकबुधगुरुशुक्रशनैश्चरराहुकेतुमुखा ग्रहा इह जिनपादाग्रे समायान्तु पूजां प्रतीच्छन्तु” इत्युक्त्वा जिनपादाधःस्थापितग्रहेषु स्नानपट्टे वा वासान् निक्षिपेत् । ततः—“आचमनमस्तु गन्धमस्तु पुष्पमस्तु अक्षतमस्तु फलमस्तु धूपोस्तु दीपोऽस्तु,” इति क्रमेण जलगन्धपुष्पाक्षत-फलधूपदीपैर्ग्रहाणां पूजा । ततोऽञ्जल्यग्रे पुष्पं गृहीत्वा—“ॐ सूर्यसोमाङ्गारकबुधगुरुशुक्रशनैश्चरराहुकेतुमुख्या ग्रहाः सुपूजिताः सन्तु सानुग्रहाः सन्तु तुष्टिदाः सन्तु पुष्टिदाः सन्तु माङ्गल्यदाः सन्तु महोत्सवदाः सन्तु” इति ग्रहेषु पुष्पारोपणं । पुनरनयैव रीत्या—“ॐ इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाननागब्रह्माणो लोक-पालाः सविनायकाः सक्षेत्रपालाः इह जिनपादाग्रे समागच्छन्तु पूजां प्रतीच्छन्तु” इति पूजापट्टोपरि लोकपालानां वासक्षेपः । ततः—“आचमनमस्तु गन्धमस्तु पुष्पमस्तु अक्षतमस्तु फलमस्तु धूपोऽस्तु दीपोऽस्तु” इति क्रमेण जलगन्धपुष्पाक्षतफलधूपदीपैर्लोकपालानां पूजा । ततोऽञ्जल्यग्रे पुष्पं गृहीत्वा—“ॐ इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाननागब्रह्माणो लोकपालाः सविनायकाः सक्षेत्रपालाः सुपूजिताः सन्तु सानुग्रहाः सन्तु तुष्टिदाः सन्तु पुष्टिदाः सन्तु माङ्गल्यदाः सन्तु महोत्सवदाः सन्तु ।” इति लोकपालेषु पुष्पा-रोपणं । ततः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा—“अस्मत्पूर्वजा गोत्रसंभवा देवगतिगताः सुपूजिताः सन्तु तुष्टिदाः सन्तु

प्रतिदिनं वृद्धिं गतं मङ्गलम् । तत्संप्रत्युपनीतपूजनविधौ विश्वात्मनामर्हतां, भूयान्मङ्गलमक्षयं च जगते स्व-स्त्यस्तु सङ्घाय च ॥ ४ ॥" इति वृत्तचतुष्टयेन मङ्गलप्रदीपोल्लासः । ततः शक्रस्तवपाठः । इति जिनार्चनविधिः । अथ कल्याणानि श्राद्धो निर्भरार्हद्भक्तिर्नित्यं पर्वणि कार्यान्तरे वा जिनस्नात्रं चिकीर्षति तस्य चायं विधिः । पूर्वस्नात्रपीठे पूर्वोक्तप्रकारेण दिक्पालग्रहान्यदेवतापूजनवर्जितेन जिनप्रतिमां संपूज्य तथारात्रिकं विधाय मङ्गलदीपवर्जितं श्राद्धः पूर्वोपचारयुक्तो गुरुसमक्षं सङ्घे मिलिते चतुर्विधे गीतवाद्यादुत्सवे पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा—"नमो अरिहंताणं नमोऽर्हत्सिद्धा० वृत्तद्वयं शार्दूलमालिनीरूपं(पठेत्) "कल्याणं कुलवृद्धिकारि कुशलश्लाघार्हमत्यद्भुतं, सर्वाघप्रतिघातनं गुणगणालङ्कारविभ्राजितम् । कान्तिश्रीपरिरंभणप्रतिनिधिप्रख्यं जयत्यर्हतां, ध्यानं दानवमानवैर्विरचितं सर्वार्थसंसिद्धये ॥१॥ भुवनभवनपापध्वान्तदीपायमानं, परमतपरिघातप्रत्यनीकायमानम् । धृतिकुवलयनेत्रावश्यसंत्रायमाणं, जयति जिनपतीनां ध्यानमभ्युत्तमानाम् ॥ २ ॥" इति पुष्पाञ्जलिक्षेपः । "कर्पूरसिल्हाधिककाकतुण्डकस्तूरिकाचन्दननन्दनीयः । धूपो जिनाधीश्वरपूजनेऽत्र सर्वाणि पापानि दहत्वजस्रम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन सर्वपुष्पाञ्जल्यन्तराले धूपोत्क्षेपः शक्रस्तवपाठश्च । ततो जलकलशं गृहीत्वा श्लोकवसन्ततिलके पठेत्—"केवली भगवानेकः स्याद्वादी प्रपञ्चैर्विना । विनापि परिवारेण वन्द्यते प्रभुतोर्जितः ॥ १ ॥ तस्येशितुः प्रतिनिधिः सहजश्रियाढ्यः पुष्पैर्विनापि हि विना वसनप्रतानैः । गन्धैर्विना मणिमयाभरणैर्विनापि लोकोत्तरं किमपि दृष्टिसुखं ददाति

॥ २ ॥" इति प्रतिमायाः कलशाभिषेकः। पुष्पालङ्कारादीनामवतारणं। ततः पुनः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा वृत्तद्वयं पठेत्—"विश्वानन्दकरी भवाम्बुधितरी, सर्वापदां कर्त्तरी, मोक्षाध्वैकविलङ्घनाय विमला विद्या परं खेचरी दृष्टयुद्गावितकल्मषापनयने, बद्धप्रतिज्ञा दृढं, रम्यार्हत्प्रतिमा तनोतु भविनां सर्वं मनोवाञ्छितम् ॥१॥ परजतररभासभागमोत्थप्रकृष्टमरहर्षविभासिसन्निकर्षा। जयति जगदिनस्य शस्यदीप्तिः, प्रतिमा कामितदायिनी जनानाम् ॥ २ ॥" इति पुनः पुष्पाञ्जलिक्षेपः। पुनः पूर्वोक्तवृत्तेन धूपोत्क्षेपः शक्रस्तवपाठः। पुनः पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा पृथ्वीमन्दाक्रान्तारूपं वृत्तद्वयं पठेत्—"न दुःखमतिमात्रकं न विपदां परिस्फूर्जितं न चापि यशसां क्षतिर्न विषमा नृणां दुःस्थता। न चापि गुणहीनता न परमप्रमोदक्षयो जिनार्चनकृतां भवे भवति चैव निःसंशयम् ॥ १ ॥ एतत्सत्त्वं परममसमानन्दसंपन्निदानं, पातालौकःसुरनरहितं साधुभिः प्रार्थनीयम्। सर्वारिष्टोपप्लवक्षयकरणं श्रेयसां सन्निधानं, साध्यं सर्वैर्विमलमनसा पूजनं विश्वभर्त्तुः ॥ २ ॥" इति पुनः पुष्पाञ्जलिक्षेपः। ततो धूपं करे गृहीत्वा शार्दूलार्यावृत्तद्वयं पठेत्—"कर्पूरागरुसिल्हचन्दनबलामांसीशशैलेयक श्रीवासद्रुमधूपरालघुसृणैरत्यन्तसामोदितः। व्योमस्थः प्रसरच्छशाङ्ककिरणज्योतिःप्रतिच्छादको, धूमो धूपकृतो जगत्त्रयगुरोः सौभाग्यमुत्तंसतु ॥ १ ॥ सिद्धाचार्यप्रभृतीन् पञ्चगुरून् सर्वदेवगणमधिकम्। क्षेत्रे काले धूपः प्रीणयतु जिनार्चनारचितः ॥ २ ॥" इति धूपोत्क्षेपः शक्रस्तवपाठश्च। पुनः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा वसन्ततिलकोपजाती पठेत्। "जन्मन्यनन्तसुखदे भुवनेश्वरस्य, सुत्रामभिः कनकशैलशिरःशिलायाम्।

स्नात्रं व्यधायि विविधांबुभिरूपवापी, कासारपल्वलसरित्सलिलैः सुगन्धैः ॥ १ ॥ तां बुद्धिमाधाय हृदीह काले, स्नात्रं जिनेन्द्रप्रतिमागणस्य । कुर्वन्ति लोकाः शुभभावभाजो, "महाजनो येन गतः स पन्थाः"॥२॥" इति पुष्पाञ्जलिक्षेपः । ततो वृत्तं—"परिमलगुणसारसद्गुणाढ्या बहुसंसक्तपरिस्फुरद्द्विरेफा । बहुविधवहुवर्णपुष्पमाला वपुषि जिनस्य भवत्वमोघयोगा ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन आपादान्तशिरोऽन्तं जिनप्रतिमायां पुष्पारोपणं । "कर्पूरसिल्हाधि०" अनेन धूपोत्क्षेपः शक्रस्तवपाठः । पुनः पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा शार्दूलोपजाती पठेत्—"यः साम्राज्यपदोन्मुखे भगवति स्वर्गाधिपैर्गुम्फितो, मंत्रित्वं बलनाथतामधिकृतिं स्वर्णस्य कोशस्य च । बिभ्रद्भिः कुसुमाञ्जलिर्विनिहितो भक्त्या प्रभोः पादयो, दुःखौघस्य जलाञ्जलिः स तनुतादालोकनादेव हि ॥ १ ॥" चेतः समाधातुमतीन्द्रियार्थे, पुण्यं विधातुं गणनाव्यतीतं । निक्षिप्यतेऽर्हत्प्रतिमापदाग्रे, पुष्पाञ्जलिः प्रोद्गतभक्तिभावैः ॥ २ ॥" इति पुष्पाञ्जलिक्षेपः । सर्वेषां पुष्पाञ्जलीनामन्ते शक्रस्तवपाठः कर्त्तव्यः । एवं धूपोत्क्षेपश्च । ततोऽनन्तरं पुष्पादिभिः प्रतिमा पूज्यते । ततः स्नात्रकलशप्रगुणीकरणं । ततः कलशास्तु मणिस्वर्णरूप्यताम्रमिश्रधातुमृण्मयाः ते च स्नात्रचतुष्किकोपरिस्थाप्याः तेषु सर्वजलाशयोदकानि गङ्गोदकमिश्राणि निवेशयेत् । चन्दनकुङ्कुमकर्पूरादिभिः सुगन्धद्रव्यैर्वासयेत् । चन्दनादिभिः कुसुममालाभि कलशान् पूजयेत् । जलपुष्पाद्यभिमंत्रणमंत्रास्ते पूर्वोदिता एव । ततः स एकः श्राद्धोऽन्येऽपि च बहवः पूर्वोद्धितवेषशौचभाजो गन्धानुलिप्तकरा मालाविभूषितकण्ठाः

तान् कलशान् करे दधति। ततस्ते च स्वस्वप्रज्ञानुसारेण जिनजन्माभिषेकाङ्कितस्नात्रस्तोत्राणि सजिनस्तुतिषट्पदानि पठन्ति। ततः शार्दूलवृत्तं—"जाते जन्मनि सर्वविष्टपपतेरिन्द्रादयो निर्जरा, नीत्वा तं करसंपुटेन बहुभिः सार्द्धं विशिष्टोत्सवे। शृङ्गे मेरुमहीधरस्य मिलिते सानन्ददेवीगणे स्नात्रारंभमुपानयन्ति बहुधा कुंभाम्बुगन्धादिकम् ॥ १ ॥ आर्या। योजनमुखान् रजतनिष्कमयान्मिश्रधातुमृद्रचितान्। दधते कलशान् सङ्घा, तेषां युगपद्वदन्ति (८०६४) मिता ॥ २ ॥ आर्या। वापीकूपह्रदांबुधितडागपल्वलनदीझरादिभ्यः। आनीतैर्विमलजलैस्तानधिकं पूरयन्ति च ते ॥ ३ ॥ शार्दूलवृत्तम्। कस्तूरीघनसारकुङ्कुमसुराः श्रीखण्डकक्कोलकै र्हीवेरादिसुगन्धवस्तुभिरलं कुर्वन्ति तत्संवरम्। देवेन्द्रा वरपारिजातबकुल श्रीपुष्पजातीजपा मालाभिः कलशाननानि दधते संप्राप्तहारस्रजः ॥ ४ ॥ ईशानाधिपतेर्निजाङ्ककुहरे, संस्थापितं स्वामिनं, सौधर्माधिपनिर्मिताद्भुतचतुःप्रांशूक्षशृङ्गोद्गतैः धारावारिभरैः शशाङ्कविमलैः, सिञ्चन्त्यनन्यातयैः[2], शेषाश्चैव सुराप्सरःसमुदयाः कुर्वन्ति कौतूहलम् ॥ ५ ॥ वसन्ततिलकावृत्तम्। वीणामृदंगतिमिलार्द्रकराहनूर ढक्काहुडुक्कपणवस्फुटकाहलाभिः। सद्वेणुझर्झरकदुन्दुभिघुं (घु) णीभिर्वाद्यैः सृजन्ति सकलाप्सरसो विनोदम् ॥ ६ ॥ श्लोकः। शेषाः सुरेश्वरास्तत्र, गृहीत्वा करसंपुटैः। कलशांस्त्रिजगन्नाथं स्नपयन्ति सहामुदः ॥ ७ ॥ शार्दूलवृत्तम्। तस्मिन् तादृश उत्सवे वयमपि स्वर्लोकसंवासिनो भ्रान्ता जन्मविवर्त्तनेन विहित-

---

१ सेचनकशृङ्गं शृङ्गाकृति पीचकारीतिलोके प्रसिद्धमन्यतमपात्रम्. २. अत्रानन्त्यार्तवा अनन्यार्तयो वा पाठान्तरं प्रतिभाति। आतवशब्दो हिंसापर्यायः.

श्रीतीर्थसेवाभिधः। जातास्तेन विशुद्धबोधमधुना संप्राप्य तत्पूजनं, स्मृत्वैतत्करवाम विष्टपविभोः, स्नात्रं मुदामास्पदम् ॥ ८ ॥ बालत्तणम्मि सामि अ सुमेरुसिहरम्मि कणयकलसेहिं। तिअसासुरेहिं न्हविओ ते धन्ना जेहिं दिट्ठोसि ॥ ९ ॥" इति कलशैः प्रतिमाभिषेचनं। ततः सर्वेऽपि गुरुक्रमविशेषेण पुरुषाः स्त्रियोऽपि गन्धोदकैः स्नात्रं कुर्वन्ति। ततोऽभिषेकान्ते गन्धोदकपूर्णं कलशं गृहीत्वा वसन्ततिलकावृत्तं पठित्वा। सङ्घे चतुर्विध इह प्रतिभासमाने श्रीतीर्थपूजनकृतप्रतिभासमेते। गन्धोदकैः पुनरपि प्रभवत्वजस्रं स्नात्रं जगत्त्रयगुरोरतिपूतधारैः ॥ १ ॥" इति जिनपादोपरि कलशाभिषेकं विधाय स्नात्रनिवृत्तिः। पञ्चामृतस्नात्रयुक्तिस्तु शान्तिकपौष्टिकप्रतिष्ठोपयोगितया बृहत्स्नात्रविधौ कथयिष्यते। आर्हतश्वेतांबरमते पञ्चामृतस्नात्रविधिः शान्तिकादिषु भवति। नित्यपर्वस्नात्रं गन्धोदकैरेव। ततः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा वृत्तं पठेत्—"इन्द्राग्ने यम निर्ऋते जलेश वायो वित्तेशेश्वर भुजगा विरञ्चिनाथ। सङ्घाधिकतमभक्तिभारभाजः स्नात्रेऽस्मिन् भुवनविभोः श्रियं कुरुध्वम् ॥ १ ॥" इति स्नपनपीठपार्श्वस्थकल्पितदिक्पालपीठोपरि पुष्पाञ्जलिं क्षिपेत्। ततस्तत्पीठोपरि दिक्षु यथाक्रमं दिक्पालान् स्थापयेत्। तत एकैकं दिक्पालं प्रति पूजा। इन्द्रंप्रति शिखरिणीवृत्तपाठः—"सुराधीश श्रीमन् सुदृढतरसम्यक्त्ववसते, शचीकान्तोपान्तस्थितविबुधकोटयानतपद। ज्वलद्वज्राघातक्षपितदनुजाधीशकटक प्रभोः स्नात्रे विघ्नं हर हर हरे पुण्यजयिनाम् ॥ १ ॥" ॐ शक्र इह जिनस्नात्रमहोत्सवे आगच्छ २ इदं जलं गृहाण २ गन्धं गृहाण २ धूपं गृहाण २ दीपं गृहाण २ नैवेद्यं गृहाण २ विघ्नं

हर २ दुरितं हर २ शांन्तिं कुरु २ तुष्टिं कुरु २ पुष्टिं कुरु २ वृद्धिं कुरु २ स्वाहा ।" इति पुष्पगन्धादिभिरिन्द्रपूजनं १ अग्निं प्रति व्यपच्छंदसिकवृत्तपाठः—"बहिरन्तरनन्ततेजसा विदधत्कारणकार्यसङ्गतिम् । जिनपूजन आशुशुक्षिणे कुरु विघ्नप्रतिघातमञ्जसा ॥ १ ॥" ॐ अग्ने इह० पूर्ववत् २ । यमं प्रति वसन्ततिलकापाठः—"दीप्ताञ्जनप्रभ तनोतु च सन्निकर्षं वाहारिवाहन समुद्धुर दण्डपाणे । सर्वत्रतुल्यकरणीय करस्थधर्म कीनाश नाशय विपक्षिशरं क्षणेऽत्र ॥ १ ॥" ॐ यम इह० शेषं पूर्ववत् । ३ निर्ऋते, प्रति आर्यापाठः—"राक्षसगणपरिवेष्टित, चेष्टितमात्रप्रकाशहतशत्रो । स्नात्रोत्सवेऽत्र निर्ऋते, नाशय सर्वाणि दुःखानि ॥१॥" ॐ निर्ऋते इह० पूर्ववत् । ४ । वरुणं प्रतिस्रग्धरावृत्तपाठः—"कल्लोलानीतलोलाधिककिरणगणस्फीतरत्नप्रपञ्च, प्रोद्भूतौर्वाग्निशोभं वरमकरमहापृष्ठदेशोत्क्रमानम् । चञ्चद्वीरल्लिश्शुङ्गिप्रभृतिझषगणैरञ्चितं वारुणं नो, वर्त्म च्छिन्द्यादपायं त्रिजगदधिपतेः, स्नात्रसत्रे पवित्रे ॥ १ ॥" ॐ वरुण इह० पूर्ववत् । ५ । वायु प्रति मालिनीवृत्तपाठः । "ध्वजपटकुलकीर्त्तिस्फूर्त्तिदीप्यद्विमान प्रसृमरबहुवेगत्यक्तसर्वोपमान । इह जिनपतिपूजासन्निधौ मातरिश्व, क्षपनय समुदायं स्थ्यबाद्यातपानाम् ॥ १ ॥" ॐ वायो इह० पूर्ववत् । कुबेरं प्रति :वसन्ततिलकावृत्तपाठः । "कैलाशवासविलसत्कमलाविलाससंशुद्धहासकृतदौस्थ्यकथानिरास । श्रीमत्कुबेर-भगवन् स्नपनेऽत्र सर्वं, विघ्नं विनाशय शुभाशय शीघ्रमेव ॥ १ ॥" इति कुबेर इह० पूर्ववत् ॥ ७ ॥ ईशानं प्रति वसन्ततिलकापाठः—"गङ्गातरङ्गपरिखेलनकीर्णवारि प्रोद्यत्कपर्दपरिमण्डितपार्श्वदेशम् । नृत्यं

जिनस्नपनह्यच्छदः स्मरारेर्विघ्नं निहन्तु सकलस्य जगत्त्रयस्य ॥ १ ॥" ॐ ईशान इह० पूर्ववत् ॥ ८ ॥ नागान् प्रति वैतालीयवृत्तपाठः—"फणिमणिमहसा विभासमानाः कृतयमुनाजलसंभ्रमोपमानाः । फणिन इह जिनाभिषेककाले बलिभवनादमृतं समानयन्तु ॥ १ ॥" ॐ नागा इह० पूर्ववत् । ९ । ब्रह्माणं प्रति द्रुतविलंबितपाठः—"विशदपुस्तकशस्तकरद्वयः, प्रथितवेदतया प्रमदप्रदः । भगवतः स्नपनावसरे चिरं, हरतु विघ्नभयं द्रुहिणो विभुः ॥ १ ॥" ॐ ब्रह्मन् इह० शेषं पूर्ववत् । १० । एवं क्रमेणदिक्पालपूजनं । ततः पुनरपि पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा आर्यापाठः—"दिनकरहिमकरभूसुतशशिसुतबृहतीशकाव्यरवितनयाः । राहो केतो सक्षेत्रपाल जिनहर्यार्चने भवत सन्निहिताः ॥ १ ॥" इति ग्रहपीठोपरि पुष्पाञ्जलिं क्षिपेत् । ततः पूर्वादिक्रमेण सूर्यशुक्रमङ्गलराहुशनिचन्द्रबुधबृहस्पतीन् स्थापयेत्, अधः केतुमुपरि क्षेत्रपालं च ततः सूर्यं प्रति वसन्ततिलकापाठः—"विश्वप्रकाशकृत भव्यशुभावकाश, ध्वान्तप्रतानपरिपातनसद्विकाश। आदित्य नित्यमिह तीर्थकराभिषेके, कल्याणपल्लवनमाकलय प्रयत्नात् ॥ १ ॥" ॐ सूर्य इह० पूर्ववत् । १ । शुक्रं प्रति मालिनीवृत्तपाठः—"स्फटिकधवलशुद्धध्यानविध्वस्तपाप, प्रमुदितदितिपुत्रोपास्य पादारविन्द । त्रिभुवनजनशशाश्वजन्तुविच, प्रथय भगवतोऽर्चां शुक्र हे वीतविघ्नाम् ॥ १ ॥" ॐ शुक्र इह० पूर्ववत् । २ । भौमं प्रति आर्यापाठः—"प्रबलबलमिनितबहुकुशललालनाललितकलितविघ्नहते । भौम जिनस्नपनेऽस्मिन्, विघ्नस्य विघ्नागमं सर्वम् ॥ १ ॥" ॐ मङ्गल इह० पूर्ववत् । ३ । राहुं प्रति श्लोकपाठः—"अस्तांहः सिंहसंयुक्त-

रथ विक्रममन्दिर । सिंहिकासुत पूजायामत्र सन्निहितो भव ॥ १ ॥" ॐ राहो इह० पूर्ववत् । ४ । शनिं प्रति वृत्तं—"फलिनीदलनीललीलयान्तःस्थगितसमस्तवरिष्ठविषजात । रवितनय नय प्रबोधमेतान् जिनपूजाकरणैकसावधानान् ॥ १ ॥" ॐ शने इह० पूर्ववत् । ५ । चन्द्रं प्रति द्रुतविलंबितवृत्तपाठः—"अमृतवृष्टिविनाशितसर्वदोषचितविघ्नविषः शशलाञ्छनः । वितनुतां तनुतामिह देहिनां, गसृततापकरस्य जिनार्चने ॥ १ ॥" ॐ चन्द्र इह० पूर्ववत् । ६ । बुधं प्रति वृत्तं—"बुध विबुधगणार्चितांघ्रियुग्म, प्रमथितदैत्य विनीतदुष्टशास्त्र । जिनचरणसमीपगोऽधुना त्वं रचय मतिं भवघातनप्रकृष्टाम् ॥ १ ॥" ॐ बुध इह० पूर्ववत् । गुरुं प्रति वृत्तं—"सुरपतिहृदयावतीर्ण मंत्र, प्रचुरकलाविकलप्रकाशभास्वन् । जिनपतिचरणाभिषेककाले, कुरु बृहतीवर विघ्नविप्रणाशम् ॥ १ ॥" ॐ गुरो इह० पूर्ववत् । ८ । केतुं प्रति द्रुतविलंबितवृत्तपाठः—"निजनिजोदययोगजगत्त्रयी, कुशलविस्तरकारणतां गतः । भवतु केतुरनश्वरसंपदां सततहेतुरवारितविक्रमः ॥ ९ ॥" ॐ केतो इह० पूर्ववत् । ९ । क्षेत्रपालं प्रति आर्या—"कृष्णसितकपिलवर्णप्रकीर्णकोपासितांघ्रियुग्म सदा । श्रीक्षेत्रपाल पालय, भविकजनं विघ्नहरणेन ॥ १ ॥" ॐ क्षेत्रपाल इह० पूर्ववत् ॥ १० ॥ इति ग्रहक्षेत्रपालपूजा । विद्यादेवताशासनयक्षयक्षिणीसुरलोकाधिपतिपूजनं बृहत्स्नात्रविधौ कथयिष्यते प्रतिष्ठाशान्तिकपौष्टिकोपयोगित्वात् । ततो जिनप्रतिमाया गन्धपुष्पाक्षतधूपदीपपूजा पूर्वमंत्रैरेव । ततः करे वस्त्रं गृहीत्वा वसन्ततिलकावृत्तपाठः—"त्यक्ताखिलार्थवनितासुतभूरिराज्यो निःसङ्गतामुपगतो जगतामधीशः ।

भिक्षुर्भवन्नपि स कर्मणि देवदूष्यमेकं दधाति वचनेन सुरासुराणाम् ॥१॥" इति वस्त्रपूजा। ततो नानाविधखाद्यपेयचूष्यलेह्यसंयुतं नैवेद्यं स्थानद्वये विधाय एकं पात्रं जिनाग्रतः संस्थाप्य श्लोकपाठः—"सर्वप्रधान सद्भूत देहि देहं सुपुष्टिदं। अन्नं जिनाग्रे रचितं दुःखं हरतु नः सदा ॥ १ ॥" इति जलचुलुकेन प्रतिमाया नैवेद्यदानं। ततो द्वितीयपात्रे श्लोकपाठः—"भो भोः सर्वे ग्रहा लोकपालाः सम्यग्दृशः सुराः। नैवेद्यमेतद् गृह्णन्तु भवन्तो भयहारिणः ॥ १ ॥" इति ग्रहदिक्पालादीनां जलचुलुकेन नैवेद्यदानं। स्नपनं विनापि पूजायां जिनप्रतिमानैवेद्यदानमेनेनैव मंत्रेण। तत आरात्रिकं मङ्गलदीपश्च पूर्ववत् शक्रस्तवश्च। यस्याः प्रतिमायाः स्थानस्थितायाः स्नपनं भवति तस्याः सर्वमपि तत्रैव क्रियते—"श्रीखण्डकर्पूरकुरङ्गनाभिप्रियङ्गुमांसीनतकाकतुण्डैः। जगत्त्रयस्याधिपतेः सपर्याविधौ विदध्यात्कुशलानि धूपः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन सर्वपुष्पाञ्जलीनामन्तराले धूपोत्क्षेपः शक्रस्तवस्य पाठः। प्रतिमाविसर्जनं यथा—"ॐ अर्हं नमो भगवते अर्हते समये पुनः पूजां प्रतीच्छ स्वाहा" इति पुष्पन्यासेन प्रतिमाविसर्जनं। "ॐ हूः इन्द्रादयो लोकपालाः सूर्यादयो ग्रहाः सक्षेत्रपालाः सर्वदेवाः सर्वदेव्यः पुनरागमनाय स्वाहा।" इति पुष्पपूजादिभिर्दिक्पालग्रहविसर्जनं। ततः—"आज्ञाहीनं क्रियाहीनं मंत्रहीनं च यत्कृतम्। तत्सर्वं कृपया देवाः क्षमन्तु परमेश्वराः ॥१॥ आह्वानं न जानामि न जानामि विसर्जनम्। पूजां चैव न जानामि त्वमेव शरणं मम ॥ २ ॥ कीर्त्तिं श्रियो राज्यपदं सुरत्वं न प्रार्थये किञ्चन देवदेव। मत्प्रार्थनीयं भगवन् प्रदेयं त्वद्दासतां मां नय सर्व-

दापि ॥ ३ ॥" इति सर्वकरणीयान्ते जिनप्रतिमादेवादिविसर्जनविधिः । अर्हदर्चनविधावपि एवं विसर्जनं ज्ञेयं । इति लघुस्नात्रविधिः । "ततो देवगृहं गत्वा स्तोत्रैः शक्रस्तवादिभिः स्तुत्वा जिनं पूजयित्वा प्रत्याख्यानं विचिन्तयेत् ॥ १ ॥ चैत्यं प्रदक्षिणीकृत्य गत्वा पौषधमन्दिरम् । साधून् देववदानन्दान्नमस्येत्पूजयेत्सुधीः ॥ २ ॥ शृणुयादेकचित्तः संस्तन्मुखाद्धर्मदेशनाम् । प्रत्याख्यानं ततः कृत्वा गुरुं नत्वा धनार्जनम् ॥ ३ ॥ कर्मादानानि संत्यज्य यथास्थानं समाचरेत् । सर्वापि नययुक्तिस्तु व्रतबन्धादिशिक्षणात् ॥ ४ ॥ विधेयं कुत्सितं कर्म प्राणनाशेऽपि नाचरेत् । ततो गृहेऽर्हतः पूजां विधाय सलिलाशने ॥ ५ ॥ दत्वा सभक्ति साधुभ्यः पूजयित्वातिथीनपि । दीनान् संतोष्य भुञ्जीत भोज्यं व्रतकुलोचितम् ॥ ६ ॥ (साध्वामंत्रणं यथा । क्षमाश्रमणपूर्वं गृही कथयति—"भगवन्, फासुएणं एसणिज्जेणं असणेणं भयवं मम गिहे अणुग्गहो कायव्वो") ततः शास्त्रविचारं च विधाय गुरुसन्निधौ । कृत्वार्थोपार्जनं सन्ध्यापूजां कृत्वा ततो गृहे ॥ ७ ॥ मुहूर्त्ते भास्वदस्तार्वाक् भुञ्जीत निजवाञ्छया । सायं सामायिकं कृत्वा प्रतिक्रमणमाचरेत् ॥८॥ धर्मागारे ततो वेश्म निजमागत्य शान्तधीः । गते निशाचतुर्भागे पठित्वार्हत्स्तवादिकम् ॥ ९ ॥ धृतब्रह्मव्रतः प्रायो निद्रासुखमुपाहरेत् । निद्रान्ते परमेष्ठ्याख्यमंत्रस्मरणपूर्वकम् ॥ १० ॥ जिनचक्रयर्द्धचक्रयादिचरितानि विचिन्तयेत् । मनोरथं व्रतादीनां कुर्यान्निजनिजेच्छया ॥ ११ ॥ इत्याहोरात्रिकीं चर्यामप्रमत्तः समाचरन् । यथावदुक्तवृत्तस्थो गृहस्थोऽपि विशुद्ध्यति ॥ १२ ॥ इति व्रतारोपसंस्कारे गृहिणां दिनरात्रिचर्या ।

"वाञ्छना गुरुसामग्री विभवो देहपाटवम् । सङ्घश्चतुर्विधो हर्षो व्रतारोपे गवेष्यते ॥१॥ वरकुसुमगंधअक्खय-
फलजलनेवज्जधूवदीवेहिं । अट्ठविहकम्ममहणी जिणपूआ अट्ठहा होई ॥ २ ॥" इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते
आचारदिनकरे गृहिधर्मपूर्वायने व्रतारोपसंस्कारकीर्त्तनो नाम पञ्चदश उदयः ॥ १५ ॥

षोडश उदयः ।

अथान्त्यसंस्कारविधिः ।

"श्राद्धो यथावद्वृत्तेन पालयित्वा निजं भवम् । कालधर्मे च संप्राप्ते कुर्यादाराधनां परम् ॥ १ ॥"
तस्य चार्यविधिः—"जिनकल्याणकस्थाने निर्जीवे स्थण्डिले शुचौ । अरण्ये वा स्वगृहे वा कार्यं आनशनो
विधिः ॥ १ ॥" तत्र शुभे स्थाने ग्लानस्य पर्यन्ताराधना विधेया । तथा अवश्यं भाविनि मरणे आसन्ने
तिथिवारर्क्षचन्द्रबलादि न विलोकयेत् । तत्र संघमीलनं गुरुर्ग्लानस्य यथा सम्यक्त्वारोपणे तथैव नंदिं
कुर्यात् । नवरं संलेहणाआराहणाभिलापेन सर्वं नन्दिदेववन्दनकायोत्सर्गादिविधिः स एव नवरं वैयावृत्त्यका-
रकायोत्सर्गानन्तरं आराधना, देवताराधनार्थं "करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थऊससिएणं० जाव अप्पाणं
वोसिरामि" कायोत्सर्गः चतुर्विंशतिस्तवचतुष्टयचिन्तनं पारयित्वा आराधनास्तुतिकथनं । सा यथा—"यस्याः

सान्निध्यतो भव्या वाञ्छितार्थप्रसाधका। श्रीमदाराधनादेवी विघ्नव्रातापहास्तु वः ॥ १ ॥" शेषं पूर्ववत्। ततस्तेनैव विधिना सम्यक्त्वदण्डकोच्चारणं द्वादशव्रतोच्चारणं तथैव वासःक्षेपादिकायोत्सर्गादि तथैव संलेखना आराधनालापेन प्रदक्षिणा ग्लानस्य शक्त्यनुसारेण भवन्ति न वा। नवरं—"जावनियमपज्जवासामि स्थाने जाव जीवाए" इति वक्तव्यं। ततः क्षामणं सर्वजीवानां अपराधक्षमेति क्षामणा। ततः श्राद्धः परमेष्ठिमन्त्रोच्चारपूर्वं गुरुसंमुखं कृताञ्जलिर्भणति—खामेमि सव्वजीवे सव्वे जीवा खमंतु मे। मित्तीमे सव्वभूएसु वेरं मज्झ न केणई ॥ १ ॥" गुरुर्भणति—"खामेह, जो खमई तस्स अत्थि आराहणा जो न खमेइ तस्स नत्थि आराहणा ॥" ततः श्राद्धः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—"भयवं अणुजाणह," गुरुर्भणति—"अणुजाणामि" श्राद्धः परमेष्ठिमन्त्रपाठपूर्वं कथयति—"जे मए अणंतेणं भवब्भमणेणं पुढविकाइया आउकाइआ तेउकाइआ वाउकाइआ वणस्सईकाइआ एगिंदिआ सुहुमा वा बायरा वा पज्जत्ता वा अपज्जत्ता वा कोहेण वा माणेण वा मायाए वा लोहेण वा पंचेंदिअट्टेण वा रागेण वा दोसेण वा घाइआ वा पीडिआ वा मणेणं वायाए काएणं तस्स मिच्छामि दुक्कडं।" पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जे मए अणंतेणं भवब्भमणेणं बेइंदिआ सुहुमा वा बायरा वा० शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठि मंत्रं पठित्वा जेमए अणंतेणं भवब्भमणेणं तेइंदिआ सुहुमा वा बायरा वा० शेषंपूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जे मए अणंतेणं भवब्भमणेणं चउरिंदिआ वा सुहुमा वा बायरा वा शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रपाठं पूर्वं कथ-

ठित्वा—"जं मए अणंतेणं भवब्भमणेणं पंचेंदिआ देवा वा मणुआ वा नेरइया वा तिरिक्खजोणिआ वा जलयरा वा थलयरा वा खयरा वा सन्निया वा असन्निया वा सुहुमा वा बायरा वा" शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रभणनपूर्वं श्राद्धः कथयति—"जं मए अणंतेणं भवब्भमणेणं अलिअं भणिअं कोहेण वा माणेण वा मायाए वा लोहेण वा पंचेंदिअट्टेण वा रागेण वा दोसेण वा मणेणं वायाए काएणं तस्स मिच्छामि दुक्कडं।" पुन परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जं मए अणंतेणं भवब्भमणेणं अदिन्नं गहिअं कोहेण वा माणे०" शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जं मए अणंतेणं भवब्भमणेणं दिव्वं माणुस्सं तेरिच्छं मेहुणं सेविअं कोहेण वा मा०" शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जं मए अणंतेणं भवब्भमणेणं अट्ठारसपावठाणाइं कयाइं कोहेण वा मा०" शेषं पूर्ववत्। पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जं मे पुढविकायगयस्स सिलालेट्ठुसक्करा सन्हा वालुआ गेरिअसुवन्नाइं महाधाऊ रूवं शरीरं पाणिवहे पाणिसंघट्टणे पाणिपीडणे पावबट्टणे मिच्छत्तपोसणे ठाणेसंलग्गं तं निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि जं मे पुढविकायगस्ससिलालेट्ठु सक्करा सन्हा वा वालुआ गेरिअसुवन्नाइं महाधाउ रूवं सरीर० अरिहंतचेइएसु अरिहंतबिंबेसु धम्मट्ठाणेसु जंतुरक्खणट्ठाणेसु धम्मोवगरणेसु संलग्गं तं अणुमोआमि कल्लाणेणं अभिनिंदेमि।" पुनः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा—"जं मे आउकायगयस्स जल करग मिहिआ उसा हिमकरतणु रूवं सरीरं पाणिवहे पाणिसंघट्टणे पाणिपीडणे पावबट्टणे मिच्छत्तपोसणे ठाणे संलग्गं तं निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि

पुनः परमेष्ठिमंत्रपठित्वा जं मे आऊकायगयस्स जल करग महिआ ऊसा हिम हरतणुरूवं सरीरं अरिहंतचेइ-एसु अरिहंतबिंबेसु धम्मठाणेसु जंतुरक्खणठाणेसु धम्मोवगरणेसु जिण ह्राणेसु तहादाहावहरणेसु सुलग्गं तं अणुमोआमि कल्लाणेणं अभिनंदेमि । पुनः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा. जं मे तेउकायगयस्स अगणि इंगाल मम्मुर जाला अलाय विज्जु उक्का तेअरूपं सरीरं पाणिवहे पाणिसंघट्टणे पाणिपीडणे पाववड्ढणे मिच्छत्तपोसणे ठाणे संलग्गं तं निंदामि गरिहामि वोसिरामि. जं मे तेउकायगयस्स अगणि इंगाल मम्मुर जाला अलाअ विज्जु उक्का तेअरूवं सरीरं सीआ वहारे जिणपूआधूवकरणे नेवेद्यपाए छुहाहरणा हारपाए संलग्गं तं य अणुमोएमि कल्लाणेणं. अभिनंदेमि । पुनः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा जं मे वाउकायगयस्स वाउ झंझासासरूवं सरीरं. पाणिवहे पाणिसंघट्टणे पाणिपीडणे पाववड्ढणे मिच्छत्तपोसणे ठाणे संलग्गं तं निंदामि. गरिहामि वोसिरामि जम्मे वाऊकायगयस्स वाउझंझासासरूवं सरीरं पाणिरक्खणे पाणीजीवणे साहूण वेयावच्चे धम्मावहारे संलग्गं तं अणुमोएमि कल्लाणेणं अभिनंदेमि । पुनः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा जम्मे वणस्सइकाय गयस्स मूल कठ छल्लि पत्त पुप्फ फल बीअ रस निज्झा सरूवं सरीरं पाणिवहे पाणिसंघट्टणे पाणिपीडणे पाववड्ढणे मिच्छत्तपोसणे संलग्गं तं निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि जम्मे वणस्सइकायगयस्स मूल कठ छल्लि पत्त पुप्फ फल बीअ रस निज्झासरूवं सरीरं बुहाहरणेसु अरिहंतचेइअपूयणेसु धम्मठाणेसु नेवेद्यकरणेसु जंतुरक्खणेसु. संलग्गं तं अणुमोएमि कल्लाणेणं अभिनंदेमि । पुनः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा जम्मे तसकायगयस्स. रस रत्त

मंसमेअ अट्ठिमज्जा सुक्क चम्म रोम नह नसारूवं सरीरं पाणिवहे पाणिसंवट्टणे पाणिपीडणे पावचट्टणे मिच्छत्तपोसणे ठाणे संलग्गं तं निंदामि गरिहामि वोसिरामि. जम्मे तसकायगयस्स रस रत्त मंस मेअ अट्ठि मज्जा सुक्क चम्मं रोम नह नसा रूवं सरीरं अरिहंतचेइएसु अरिहंतबिंबेसु धम्मट्ठाणेसु जंतुरक्खण. ठाणेसु धम्मोवगरणेसु संलग्गं तं अणुमोएमि कल्लाणेणं अभिनंदेमि।" पुनः परमेष्ठिमंत्रं पठित्वा— "जं मए इत्थ भवे मणेणं वायाए काएणं दुट्ठं चिंतिअं दुट्ठं भासियं दुट्ठं कयं तं निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि, जं मए इत्थ भवे मणेणं वायाए कायेणं सुट्ठु चिंतिअं सुट्ठु भासिअं सुट्ठु कयं तं अणुमोएमि कल्लाणेणं अभिनंदेमि।" अत्र पूर्वं समारोपितसम्यक्त्वव्रतस्यापि पुनः सम्यक्त्वव्रतारोपो विधेयः। अनारोपितसम्यक्त्वव्रतस्यापि सम्यक्त्वव्रतारोपः प्रान्ते विधेय एव। यस्य व्रतारोपः पूर्वं कृतो भवति तस्यात्र समये चतुर्विंशत्युत्तरशतातीचारालोचनं च। तत्र चातिचारा आवश्यकोदये कथयिष्यन्ते। तत आलोचनाविधिर्विधेयः सोऽपि प्रायश्चित्तविध्युदयादवसेयः। ततो गुरुः सर्वसङ्घसहितो वासाक्षतादि ग्लानशिरसि निक्षिपेत्। इत्यन्त्यसंस्कारे आराधनाविधिः। ततः क्षामणं। ग्लानः क्षमाश्रमणं परमेष्ठिमंत्रपाठपूर्वं भणति—"आयरिअ उवज्झाए सीसे साहम्मीए कुलगणेअ जे मे केइ कसाया सव्वे तिविहेण खामेमि सव्वस्स समणसंघस्स भगवओ अंजलिं करिअ सीसे सव्वं खमावइत्ता खमामि सव्वस्स अहयंपि। भगवं जं मए चउगइगयणं देवा तिरिआ मणुस्सा नेरइआ चउकसाउवगएणं पंचेंदिअवसट्टेणं इहंमि भवे अ-

न्नेसु वा भवगहणेसु मणेणं वायाए काएणं दूमिआ संताविआ अभिताविआ तस्स मिच्छामि दुक्कडं । तेहिं अहं अभिओ संताविओ अभिहउत्तमंहंपि खमामि । ततो गुरुणा अस्य गाथात्रयस्य स दण्डकस्य विस्तरव्याख्यानं करोति । ततो ग्लानो गुरुसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकाः प्रत्येकं क्षमयति । अत्र गुरुभ्यो वस्त्रादिदानं सङ्घपूजा च । इत्यन्तसंस्कारे क्षामणविधिः । अथासन्ने मृत्युकाले सर्वचैत्येषु ग्लानः पुत्रादिभिः महापूजास्नपनध्वजारोपादि कारयेत्[१] । चैत्यधर्मस्थानादिषु वित्तविनियोगं कारयेत् । ततः परमेष्ठिमंत्रोच्चारपूर्वकं पठेत्—"जो मे जाणंतु जिणा अवराहा जेसु जेसु ठाणेसु । तेहं आलोएमि उवट्ठिओ सव्वकालंपि ॥ १ ॥ छउमत्थो मूढमणो कित्तिअमत्तंपि संभरइ जीवो । जं जं न संभरामि अहं मिच्छामि दुक्कडं तस्स ॥ २ ॥ जं जं मणेण बद्धं जं जं वायाइभासिअं किंचि । जं जं काएण कयं मिच्छामि दुक्कडं तस्स ॥ ३ ॥ खामेमि सव्वजीवे सव्वे जीवा खमंतु मे । मित्ती मे सव्वभूएसु वेरं मज्झ न केणइ ॥४॥" इति ग्लानपाठः । ततो नमस्कारत्रयपाठपूर्वं भणति—"चत्तारि मंगलं अरहंता मंगलं सिद्धा मंगलं साहु मंगलं केवलिपन्नत्तो धम्मो मंगलं । चत्तारि लोगुत्तमा अरहंता लोगुत्तमा सिद्धा लोगुत्तमा साहु लोगुत्तमा केवलिपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो । चत्तारि सरणं पवज्जामि अरहंते सरणं पवज्जामि सिद्धे सरणं पवज्जामि साहू सरणं पवज्जामि केवलिपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि" इति पठेत् । ततो गुरुवाक्येन अष्टादशपापस्थानकव्युत्सर्जनं यथा—"सव्वं पाणाइ-

१ कारयतीत्यर्थः । यद्वा गुरुणासह करोतीत्यर्थः नानाधिकारानुरोधेन व्याख्येयोयं ग्रन्थइति संदिग्धप्रयोगकरणेनानु मीयते.

वायं पच्चक्खामि सव्वं मुसावायं पच्चक्खामि सव्वं अदिन्नादाणं प० सव्वं मेहुणं प० सव्वं परिग्गहं प० सव्वं राईभोअणं प० सव्वं कोहं प० सव्वं माणं प० सव्वं मायं प० सव्वं लोहं प० सव्वं पिज्जं प० सव्वं दोसं कलहं अब्भक्खाणं अरई रई पेसुन्नं परपरिवायं मायामोसं मिच्छादंसणसल्लं इच्चेइआइं अट्ठारसपावठाणाइं दुविहं तिविहेणं वोसिरामि अपच्छिममि ऊसासे तिविहं तिविहेणं वोसिरामि।" ततो गुरुर्गीतार्थः श्रीयोगशास्त्रपञ्चमप्रकाशकथितं कालप्रदीपादिशादिशास्त्रकथितं च ग्लानस्यायुःक्षयं विज्ञाय सङ्घस्य तत्संबन्धिनां राजादेरनुमतिं गृहीत्वा अनशनमुच्चारयेत्। ग्लानः शक्रस्तवं पठित्वा परमेष्ठिमंत्रं त्रिः पठित्वा गुरुमुखादुच्चरति, यथा—"भवचरिमं पच्चक्खामि तिविहंपि आहारं असणं पाणं खाइमं साइमं अन्नत्थणाभोगेणं सहस्सागारेणं महत्तरागारेणं सव्वसमाहिवत्तियागारेणं वोसिरामि।" इति सागारानशनं। अन्त्यमुहूर्त्ते अनागारमनशनं यथा—"भवचरिमं निरागारं पच्चक्खामि सव्वं असणं सव्वं पाणं सव्वं खाइमं अन्नत्थणाभोगेणं सहस्सागारेणं अइयं निंदामि पडिपुन्नं संवरेमि अणागयं पच्चक्खामि, अरिहंतसक्खियं सिद्धसक्खिअं साहूसक्खियं देवसक्खियं गुरुसक्खियं अप्पसक्खिअं वोसिरामि, जे मे हुज्ज पमाओ इमस्स देहस्स इमाइ वेलाए आहारमुवहिं देहं तिविहं तिविहेणं वोसिरियं, गुरुर्निस्थारग पारगो होहि" इति भणन् वासाक्षतादि ग्लानसंमुखं ससङ्घः क्षिपति शान्त्यर्थं "अट्ठावयम्मिउसहो" इत्यादिस्तुतिपाठः पठनीयः। "चउणं जम्मणभूमी" इत्यादिस्तवपाठः। गुरुर्निरन्तरं ग्लानाग्रे त्रिभुवनचैत्यव्याख्यानं अनित्यादिद्वादशभागनाव्या-

ख्यानं अनादिभवस्थितिव्याख्यानं अनशनफलव्याख्यानं सर्वदा करोति। सङ्घो गीतनृत्याद्युत्सवं करोति। ग्लानो जीवितमरणेच्छां परित्यज्य समाधिना परितिष्ठति। ततोऽन्तर्मुहूर्त्ते समायाते ग्लानः "सव्वं आहारं सव्वं देहं सव्वं उवहिं वोसिरामि" इति भणति। ततः प्रान्ते ग्लानः पञ्चपरमेष्ठिस्मरणश्रवणयुक्तः शरीरं त्यजति। इत्यन्तसंस्कारे अनशनविधिः। मरणकाले ग्लानः कुशशय्यायां स्थाप्यो जन्ममरणे भूमावेव इति व्यवहारः अथ सर्वभावभोक्तरि कर्मयोक्तरि चेतनारूपे जीवे गते अजीवपुद्गलस्य तच्छरीरस्य सनाथताख्यापनार्थं तत्सुतादीनां कृतार्थं तीर्थं संस्कारविधिरुच्यते—स यथा ब्राह्मणस्य सर्वस्य शिखावर्जितं शिरः कूर्चमुण्डनं केचित् क्षत्रियवैश्ययोरपि वदन्ति। तथा शवसंस्कारः सर्वैर्पि स्ववर्णज्ञातिभिर्विधेयः तत्स्पर्शो विधेयोऽन्यवर्णज्ञातिभिः। ततो गन्धतैलादिभिः शवं सुष्ठुगन्धोदकैश्च स्नपयेत्। गन्धैः कुङ्कुमादिभिर्विलेपयेत् मालाभिरर्चयेत् स्वस्वकुलोचितैर्वस्त्राभरणैर्मण्डनैर्भूषयेत्। शूद्रप्रकृतीनां सर्वथा न मुण्डनं। ततो नवकल्पितकाष्ठशय्यायां निष्पादितायां शुकसंस्तीर्णायां सुवस्त्रच्छन्नायां शवं स्थापयेत् सह शय्योपकरणैः। अत्रास्य गृहिणो मृत्युनक्षत्रस्य नक्षत्रपुत्रकविधानं कुशसूत्रादिभिर्यतिवद् ज्ञेयं। नवरं कुशपुत्रका गृहस्थवेषधराः कार्याः वर्णानुसारेण तदुपरि नानाविधवस्त्रसुवर्णमणिविचित्रं वस्त्रकृतं प्रासादं स्थापयेत्। ततः स्वज्ञातीयाश्चत्वारः परिजनैः सह स्कन्धोढं शवं श्मशानं नयन्ति। तत्रोत्तरभागस्थशिरसं शवं पुत्रादयश्चितामारोप्य वह्निना संस्कुर्वन्ति। "अनन्नभोजिबालानां भूमिसंस्कार इष्यते। गृहिणामग्निसंस्कारः सर्वेषा-

मन्नभोजिनाम् ॥१॥" तत्र प्रेतप्रतिग्राहिभ्यो दानं ददति । ततः सर्वेऽपि स्नानं विधाय अनेन मार्गेण स्वगृहमायान्ति । तत्र तृतीयदिने चिताभस्म पुत्रादयो नद्यां प्रवाहयन्ति तदस्थीनि तीर्थेषु स्थापयन्ति । ततस्तद्दिने स्नात्वा शोकापनोदं कुर्वन्ति । चैत्येषु गत्वा सपरिजना जिनबिंबमस्पृशन्तश्चैत्यवन्दनं कुर्वन्ति । ततो धर्मागारेष्वागत्य गुरून् नमस्कुर्वन्ति । गुरवोऽपि संसारानित्यतारूपां धर्मव्याख्यां कुर्वन्ति । ततः सर्वेऽपि स्वस्वकार्यं साधयन्ति । अन्त्याराधनमारभ्य शोकापनोदपर्यन्तं न मुहूर्त्ताद्यवलोकनं अवश्यकर्त्तव्यत्वात् । मृतस्नात्रकरणं वर्जयेदेषु धिष्ण्येषु—"प्रेतक्रिया न कर्त्तव्या यमले च त्रिपुष्करे । आर्द्रामूलानुराधासुमिश्रक्रूरध्रुवेषु च ॥ १ ॥ धनिष्ठापञ्चके वर्ज्यास्तृणकाष्ठादिसङ्ग्रहाः । शय्यादक्षिणदिग्यात्रामृतकार्यगृहोद्यमाः ॥ २ ॥" एषु कर्त्तव्यं च—"रेवती श्रवणसार्पवालिनीतिष्यहस्तपवनेन्दुभेषु च । सौम्यवाक्पतिशनैश्चरेष्वपि प्रेतकर्म विबुधैर्निदिश्यते ॥ १ ॥ स्वस्ववर्णानुसारेण सूतकं मृतजातयोः । सदृशं गर्भपाते तु सूतकं स्याद्दिनत्रयम् ॥ २ ॥ यतः–अन्यवंशे समुद्भूते मृते जातेऽथ तद्गृहे । परिणीतसुतायाश्च सूतकान्नाशने तथा ॥ ३ ॥ एतेषु चैव सर्वेषु सूतकं स्याद्दिनत्रयम् । सूतकं सूतकं हन्ति जातं जातं मृतं मृतम् ॥ ४ ॥ अनन्नभोजिबालस्य सूतकं स्याद्दिनत्रयम् । अनष्टवार्षिकस्यापि त्रिभागोनं च सूतकम् ॥ ५ ॥ स्वस्ववर्णानुसारेण सूतकान्ते जिनस्नपनं साधर्मिकवात्सल्यं च ततः कल्याणं । इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे गृहिधर्मप्रूवायने अन्त्यसंस्कारकीर्त्तनो नाम षोडश उदयः समाप्तः ॥ १६ ॥

અગાઉ જણાવી ગયા પ્રમાણે ગૃહસ્થાવસ્થાના ૧૬ સંસ્કાર પૈકી વ્રતારોપ સિવાયના પન્નર સંસ્કારો—ગૃહસ્થગુરુ (ગૃહ્યગુરુ) કે જેઓ યતિ–ક્ષુલ્લકપણે ઓળખાતા હતા, તેઓએ વિધિપૂર્વક કરાવવાના હોય છે. આ ગૃહસ્થગુરુને પણ વિધિ કરાવવા માટે તે પ્રકારની યોગ્યતા મેળવવાની હોય છે તેની પણ વિધિ–હવેના બે પ્રકરણો–ઉદયમાં આપવામાં આવી છે. આ યતિ–ક્ષુલ્લકપણે ચુસ્ત બ્રહ્મચર્ય પાળી મહાવ્રતોનું પણ પાલન કરવાનું હોય છે. આ એક પ્રકારની પરીક્ષા છે. કે જે પ્રવ્રજ્યા–દીક્ષાને માટેનું પ્રમાણપત્ર આપે છે. વૈરાગ્યવાસિત થઈને સંયમમાર્ગે આત્માનો વિકાસ કરવામાં ઉપયોગી છે. જો કે અત્યારના વાતાવરણમાં આ પ્રથા લુપ્તપ્રાયઃ થઈ છે. કોઈક ક્ષેત્રોમાં યતિઓ–કે જેઓને શ્રીપૂજ્ય પણ કહેવાય છે તેઓ પણ ઉપરના નિયમોને બંધનકર્તા હોય તેવું લાગતું નથી.

પ્રવ્રજ્યા માટેની બાબતો નિયમો જૈનશાસને ઘણાં જ સરસ રીતે બતાવ્યા છે. જે આત્માઓ પૂર્વજન્મમાં આરાધના કરીને આવેલાં હોય છે. તેઓને આ જન્મમાં વ્રતપાલન ઘણાં સુલભ થાય છે. અને એટલે જેઓ બાલ્યાવસ્થામાં વૈરાગ્યવાસિત હોય છે તેને માટેની લઘુતમ મર્યાદા આઠ વર્ષની બાંધી છે, એટલે આઠ વર્ષની ઉમરે પણ દીક્ષા ગ્રહણ કરી શકે છે. તેઓ સ્વાભાવિક રીતે જ ઉત્તમ રીતે સંયમપાલન કરે છે. કેટલાક આવા મહાપુરુષોનો ઉલ્લેખ અસ્થાને નહિ ગણાય. પ્રવ્રજ્યા પ્રકરણમાં તે જણાવીશું.

सप्तदश उदयः।

अथ यत्याचार आरभ्यते ।

विषमो दुष्पालो यत्याचारः । यदुक्तं—"सा पुण दुप्परिअल्ला पुरिसाण सया विवेगरहियाणं । वोढव्वाइं जम्हा पंचेव महव्वयवयाइं ॥ १ ॥ राई भोअण विरई निम्ममत्तं स एवि देहंमि । पिंडो उग्गम उप्पायणे सणाए सया सुद्धो ॥ २ ॥ इरियाइं पंचहिं समईहिं तीहिंगुत्तीहिं तवविहाणम्मि । निच्चुज्जुत्तो अममो अकिं-चणो गुणसया वासो ॥ ३ ॥ मासाई आइ पडिमा अणेगरूवा अभिग्गहा बहवे । दव्वे खित्ताणुगया काले भावे अ वोधव्वा ॥ ४ ॥ जावज्जीवममज्जण–मणवरियं भूमिसयणमुद्दिट्ठं । केसुद्धरणं च तहा निप्पडिकम्म-त्तणमपुव्वं ॥ ५ ॥ गुरुकुलवासो अ सया खुहापिवासाइयाय सोढव्वा । बावीसं च परीसहा तहेव उव-सग्गदिव्वाइं ॥ ६ ॥ लद्धाविलद्ध वित्ती सीलंगाणं च तह सहस्साइं । अट्ठारसेव सययं वोधव्वा आणुपुव्वीए ॥ ७ ॥ तरिअव्वो अ समुद्दो बाहाहि इमो महल्लकल्लोलो । निस्सायवालुयाए चावेअव्वो सया कवलो ॥८॥ चंक्कमिअव्वं निसिअग्गखग्गधाराइ अप्पमत्तेणं । पायव्वाइसहेलं हुअवहज्जालावली सययं ॥ ९ ॥ गंगा पडिसोएणं तोलणिअव्वो तुलाइ सुरसेलो । जइअव्वं तह एगागिणा विभीसारिदुट्ठवलं ॥ १० ॥ राहावे-

हविणम्मि अचक्कट्टि अचक्कठिअलक्खमज्जपुत्तलिआ। विंधेअव्वावस्सं उवसग्गपरिसहे जेउं ॥ ११ ॥ तिहुयणजयप्पडागा अगिहियपुव्वा तहेव गहियव्वा। इअएवमाइसाहुण दुक्करा होइ पवज्जा ॥ १२ ॥" ततो व्रते सर्वत्रापि ब्रह्मचर्यमेव दुष्करं यदुक्तमागमे—"अक्खाणरसणी कम्माणमोहणी तह वयाण बंभवयं। गुत्तीणं य मणगुत्ती चउरा कट्ठेण जिप्पंति ॥ १ ॥" परसमयेऽपि—"ब्रह्मचर्यं भवेन्मूलं सर्वेषां व्रतकर्मणाम्। ब्रह्मचर्येण भग्नेन व्रतं सर्वं निरर्थकम् ॥ १ ॥" दुष्करं ब्रह्मव्रतं यदुक्तं, गाथा—"दीसंते अणेगे उग्गखग्गसमरंगणे महाविसमे। भग्गे विसयलसिन्ने गंभीरा दायिणो धीरा ॥ १ ॥ दिसंति सिंहपोरस निम्महणा दलिअमइगलगणावि। कंदप्पदप्पदलणे विरलच्चिअ केवि सप्पुरिसा ॥ २ ॥" ततः पालितशुद्धसम्यक्त्वद्वादशव्रताचारः कृतचैत्यनिर्मापणजिनबिंबजिनागमचतुर्विधसङ्घविषयबहुद्रव्यव्ययः संपूर्णभोगाभिलाषः परमवैराग्यवासनः संपूर्णगार्हस्थ्यमनोरथः शान्तरसनिमग्नः कुलवृद्धसुतपत्नीस्वाम्यादिभिरनुज्ञातः प्रव्रज्याग्रहणोत्सुकः श्राद्धो ब्रह्मव्रताय योग्यो भवति। तस्य चायं विधिः—प्रथमं शान्तिकं पौष्टिकं गुरुपूजा सङ्घपूजा च। ततः प्रव्रज्योपयोगिनि लग्नदिने श्राद्धो मुण्डितशीर्षः शिखासूत्रधारी महोत्सवेन विवाहोत्सवसदृशेन यथोक्तगुणगुरुसमीपे व्रजेत्। तत्र गुरुर्नन्दिपूर्वकं सम्यक्त्वसामायिकदेशविरतिसामायिकारोपणं पूर्ववत्

१ शिष्योत्सुकैरिशष्यसमूहेन स्थविरत्वमभिलषद्भिरसाधुसत्तमैरिदं विशेषणमभ्यसनीयम्। एतादृशशिष्यानुपलब्धेरसाधूसच्छेदाद्धर्मोच्छेदः स्यादिति तु न शङ्कनीयम् अयोग्यसाधुसत्त्वेऽपि तदुच्छेदसंभवात्.

कुर्यात्। चैत्यवन्दनं दण्डकोच्चारक्षमाश्रमणादि सर्वं पूर्ववत्। ततस्तां सर्वां पूर्वोक्तक्रियां निर्वर्त्य गुरुः श्राद्धस्य परमेष्ठिमंत्रत्रयभणनपूर्वमिति दण्डकमुच्चारयेत्—"करेमि भंते सामाइयं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि जावनियमं पज्जूवासामि दुविहं तिविहेणं मणेण वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि सव्वं मेहुणं पच्चक्खामि जावनियमं पज्जुवासामि दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करे० शेषं पूर्ववत्। इत्युक्त्वा "नित्थारग पारगो होहि" इति भणन् गुरुर्वासान् क्षिपतिस सङ्घः। ततो गुरुर्निषद्यासीनः पुरःस्थस्य ब्रह्मचारिणं उपदेशं ददाति-यथा—"स्त्रीपण्डपशुमद्वेश्यासनकुड्यान्तरोज्झनात्। सरागस्त्रीकथात्यागात् प्रोज्झितस्मृतिवर्जनात् ॥ १ ॥ स्त्रीरम्याङ्गेक्षणस्वाङ्गसंस्कारपरिवर्जनात्। प्रणीतात्यशनत्यागादब्रह्मचर्यं तु भावयेत् ॥२॥ न कार्यो भवता स्त्रीभिः संभाषो रागसंयुतः। शयनासनकार्यादि न कार्यं गृहिवेश्मसु ॥ ३ ॥ अन्यनिन्दोपहासौ च वर्जनीयौ निरन्तरम्। धार्यं सदा त्वया मौनं स्वाध्यायकरणं विना ॥ ४ ॥ भोक्तव्यमन्यगेहेषु प्रायः सचित्तवर्जनम्। धार्यं कौपीनमनिशं मुञ्जमेखलयान्वितम् ॥ ५ ॥ नैव कार्योऽङ्गसंस्कारो न धार्यं भूषणादि च। एकं प्रच्छादनं मुक्त्वा न धार्यमपरं बहु ॥ ६ ॥ मौनं द्विरावश्यकं च स्त्रीसङ्गस्य विवर्जनम्। जिनार्चनं त्रिकालं च कुर्याद्वर्षत्रयावधि ॥ ७ ॥ सचित्तादिपरित्यागो नास्ति प्रायो व्रतेऽत्र च। केवलं ब्रह्मचर्यस्य धारणं परमिष्यते ॥ ८ ॥" इत्युक्त्वा वासान् क्षिपति। ततो ब्रह्मचारी मौनी शुभध्यानरतो वर्षत्रयं विहरति। तत्र वर्षत्रयावधिपालितत्रिकरणशुद्धि-

ब्रह्मचर्यः क्षुल्लत्वप्रव्रज्यावादाति । खण्डितव्रतस्तु पुनर्गार्हस्थ्यमुपगच्छति । इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायने ब्रह्मव्रतकीर्त्तनो नाम सप्तदश उदयः ॥ १७ ॥

अष्टादश उदयः ।

अथ क्षुल्लकत्वविधिः ।

वर्षत्रयं पालितत्रिकरणशुद्धिब्रह्मव्रतः शान्तरसप्रकृष्टबलतुलितशीलाङ्गभारः दीक्षां जिघृक्षुः ब्रह्मचारी क्षुल्लकत्वमर्हति । न केवलं पालितत्रिकरणशुद्धब्रह्मव्रतोऽप्यतुलितान्यचतुर्महाव्रतः प्रव्रज्यापालने समर्थो भवति । संयमपालनं हि ब्रह्मचर्यपालनं चतुर्महाव्रतपालनं विधाय कालक्रमेण सुकरं भवति । भगवानर्हन्नपि प्रव्रजितुकामः सांवत्सरिकदानव्याक्षेपेन संवत्सरं महाव्रतपालनातुलनां करोति । ततो ब्रह्मव्रतपालनानन्तरं क्षुल्लकदीक्षा, यथा—पालितत्रिकरणशुद्धब्रह्मचर्यो वर्षत्रयान्ते क्षुल्लकत्वं गृह्णाति । तत्र यथा पूर्वोक्तगुणगुरुसमीपे दीक्षोपयोगितिथिवारर्क्षलग्नेषु शिष्यः कृतस्नानो मुण्डितशीर्षः शिखाधारी सोपवीतः निषद्यानिषण्णस्य गुरोः समीपे धृतमुखवस्त्रिकः प्रतिक्रान्तेर्यापथः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—'भयवं इच्छाकारेण तुब्भे अम्हं पंचमहव्वयाणं अवहिआरोपणं उद्दिसह । गुरुर्भणति—"आदिसामि ।" ततः क्षुल्लकत्वालापेन

नन्दिवासक्षेपचैत्यवन्दनवन्दनवन्दनककायोत्सर्गयुक्तिः सैव व्रतारोपसदृशी पूर्ववत् । ततो दण्डकोच्चारकाले शिष्यो गुरोः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति—"भयवं इच्छाकारेण तुब्भे अम्हं पंचमहव्वयाणं अवहिआरोवणं समुद्दिसह ।" गुरुर्भणति "समुद्दिसामि ।" ततो नमस्कारत्रयपाठः । पूर्वं शिष्यो दण्डकमुच्चरति, यथा—"करेमि भंते सामाइयं सव्वं सावज्जजोगं पच्चक्खामि जावनियमं पज्जुवासामि दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।" पुनरपि परमेष्ठिमन्त्रं त्रिः पठित्वा—"सव्वं पाणाईवायं सव्वं मुसावायं सव्वं अदिन्नादाणं सव्वं मेहूणं सव्वं परिग्गहं सव्वं राईभोअणं पच्चक्खामि जावनियमं पज्जुवासामि दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।" ततः शिष्यः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति, "भयवं इच्छाकारेण तुब्भे अम्हं पंचमहव्वय अवहिपालणं अणुन्नवेह ॥" गुरुर्भणति, "अणुन्नवेमि ॥" अनया रीत्या उद्देशसमुद्देशानुज्ञासु षट् क्षमाश्रमणवन्दनककायोत्सर्गादि पूर्वोक्तरीत्या त्रिवेलं करणीयं । नन्द्यन्ते गुरुः स्वयमभिमन्त्रितवासान् गृहीत्वा सङ्घकरे च दत्वा भणति—"ब्रह्मचर्यं पालयित्वा वत्स क्षुल्लकतां गतः । महाव्रतानि पश्चापि पालयेरवधिं कृतम् ॥ १ ॥ मुनिवद्विहरेर्नित्यं शिक्षासूत्रसमन्वितः । शुद्धमन्नं च निर्दोषं भोज्यं मुनिभिराहृतम् ॥ २ ॥ गृहिवेश्मसु गत्वा वा भोज्यं दोषविवर्जितम् । सचित्तवस्तुनो नैव कार्ये स्पर्शनभोजने ॥ ३ ॥ चैत्यप्रणामः साधूनां पर्युपास्तिरनुत्तरा । आवश्यकं

छिवेलं च स्वाध्यायः सर्वदा पुनः ॥ ४ ॥ ब्रह्मचारिसमानस्तु वेषो ब्रह्मणि गुप्तयः । शान्तेन भवतैतत्तु विधेयं मुनिवत्सदा ॥ ५ ॥ शिशूनां साधुसाध्वीनां प्रणामो न प्रणामनम् । सिद्धान्तमेकं संत्यज्य धर्मशास्त्रनियोजनम् ॥ ६ ॥ विधेया गृहिसंस्कारा व्रतारोपविवर्जिताः । शान्तिकं पौष्टिकं चैव प्रतिष्ठां च समाचरेत् ॥७॥" इत्युक्त्वा ससङ्घः सूरिः "नित्थारपारगो होहि" इति भणन् तन्मस्तके वासान् क्षिपति । ततः क्षुल्लकोऽपि गुरूपदिष्टया मुनिरीत्या धर्मशास्त्रव्याख्यानं कुर्वन् विहरति वर्षत्रयमवधिः । ततः संयमस्य यथोक्तपालने प्रव्रज्या व्रतभङ्गे पुनर्गार्हस्थ्यं । इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायने क्षुल्लकत्वसंकीर्त्तनो नाम अष्टादश उदयः ॥ १८ ॥

एकोनविंश उदयः ।

अथ प्रव्रज्याविधिः ।

सा च प्रवचने दीक्षाग्रहणनिषिद्धानां न भवति । ते च दीक्षानिषिद्धा यथा—"अट्ठारस पुरिसेसु वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसु । पव्वायणा अणरिहा तह वियलंगसरूवा य ॥ १ ॥" अष्टादशभेदाः पुरुषाः पुरुषेषु विंशतिभेदाः स्त्रियः स्त्रीषुः दशभेदाः षण्डा नपुंसकेषु तथा विकलाङ्गस्वरूपा एते न प्रव्रज्यामर्हन्ति । परस-

अथेऽपि—"जात्यङ्गदोषसंपन्ना दूषिताः कुलकर्मभिः । शूद्राः काराश्च संन्यासं नार्हन्ति मनुवाक्यतः ॥ १ ॥" एते परसमयोक्तजनदोषा अपि प्रवचनोक्तदोषेष्वन्तर्दधेति पुरुषेष्वष्टादश दोषा यथा—"बाले १ वुड्ढे २ नपुंसे अ ३ कीवे ४ जड्डे य ५ वाहिए ६ । तेणे ७ रायावरागी अ ८ उम्मत्ते अ ९ अदंसणे १० ॥ १ ॥ दासे ११ दुट्ठे १२ अ मूढे अ १३ अणत्ते १४ डुंगिगई अ उवद्धए अ । १६ भयए १७ सेहनिप्फेडिआइ अ १८ ॥२॥" बालो वर्षाष्टकादर्वाक् १ वृद्धः क्षीणेन्द्रियकर्मेन्द्रियकृत्यः चतुर्थीमवस्थां प्राप्तः स संस्तारकदीक्षामेवार्हति न प्रव्रज्यां २ नपुंसकं तृतीयाप्रकृतिः पण्ड इत्यर्थः ३ क्लीबः यः स्त्रियाभ्यर्थितः कामाभिलापासहः सहसा ४ जड्डः अजङ्गमकरचरणोऽतिस्थूलः ५ व्याधितः सदा रोगी स्वाध्यायावश्यकभिक्षाटनाद्यक्षमः ६ स्तेनः चोरो राजादिनिग्रहभयाद्व्रताकाङ्क्षी ७ राजापरागी कृतनृपापराधः ८ उन्मत्तो भूतवातादिदोषेण वैकल्यमाप्तः ९ अदर्शनो मिथ्यात्वाभिलापेण सम्यक्त्ववर्जितः अन्धो वा १० दासो मूल्यक्रीतः ११ दुष्टः कषायविषयदूषितः १२ मूढः कृत्याकृत्यविचाररहितः जिनादिनामस्मरणेऽपि निष्प्रज्ञः १३ ऋणार्तः सर्वजनस्य ऋणेन व्याकुलः १४ डुंगितो द्विधा जातिडुङ्गितः कर्मडुङ्गितश्च । जातिडुङ्गितो नीचजातिः कारुकोऽन्त्यजो वा पितृमातृशुद्धिविवर्जितो वेश्यादास्यादितनयः कर्मडुङ्गितः कृतब्रह्महत्यादिमहापातकः डुगि वुगि वर्जने अस्य धातोः

---

१ अन्तर्भवन्तीत्यर्थः २ अयमप्यागमशास्त्रसंस्काररहितैस्सुधारकनामधारकैर्मननीयः । मेतार्यादिदृष्टान्तस्तु निषेधविधेर्दुर्बलिष्ठत्वाद्बलवत्त्वात् । प्रतिहारेषु जन्मान्तरशुद्धानां दोषविशेषवशात्तिर्यग्भावमाप्तानामपि । स्वयंबुद्धानां केषाञ्चित्कथोपलभ्यते परन्तु न भवति तेनाधिकारानुमानम्.

प्रयोगात् वर्जनीय इत्यर्थः १५ अवबद्धः परेभ्यो द्रव्यं ग्रहीत्वा मासवर्षादिपर्यन्तं सेवां गतः १६ भृतको वस्त्र भोजनादिमूल्येन परस्य दास्यं गतः १७ शेषः निस्फोटितः पितृमातृगुरुमहत्तरादिभिरननुज्ञातः प्रव्रज्यां बलात्कारेण जिघृक्षुः १८ अमी अष्टादश पुरुषेषु दीक्षायां वर्जनीयाः । विंशतिः स्त्रीषु वर्ज्याः यथा—"जे अट्ठारस भेआ पुरिसस्स तहित्थिआइं ते चेव । गुव्विणि सबालवत्सा दोणि इमे हुंति अन्नेवि ॥ १ ॥" बालाद्या अष्टादश दोषाः स्त्रीष्वपि ते एव १८ गुर्विणी १ स्तनन्धयापत्यसहिता च २ दोषद्वयमीलनाद्विंशतिः २० नपुंसकेषु दशादीक्षणीयाः यथा—"पंडए १ वाइए २ कीवे ३ कुंभी ४ ईसालूइत्ति अ ५ । सव्वणि ६ तक्कमसेवीय ७ पक्खियापक्खिए इअ ॥१॥ सोगंधिए अ ९ सा सत्ते १० दस एए नपुंसगा । संकिलिट्ठति साहूणं पव्वावेउं न कप्पिआ ॥ २ ॥" तत्र षण्डः—"नारीस्वभावस्वरवर्णभेदो मेढ्रो गरीयान् मृदुला च वाणी । सूत्रं सशब्दं च सफेनकं च एतानि षट् षण्डकलक्षणानि ॥१॥" १ वाचिकः स्तब्धलिङ्गः यस्य भगप्रवेशमात्रेण लिङ्गे श्वयथुर्भवति २ क्लीबः यस्य स्त्रीदर्शनाद्बीजं क्षरति ३ कुंभी यस्य बीजपतनकाले वृषणः कुंभवत्पीवरो भवति ४ ईर्ष्यालुः यस्य कामितस्त्रियां परपुरुषालापदर्शनमात्रेण ईर्ष्या भवति ५ शकुनिः उत्कटवेदोदयः सप्तधातुक्षयेऽपि यस्य कामोद्गमो न क्षीयते ६ तत्कर्मसेवी यस्य सर्व व्यापारान् विमुच्य

१ एतेन ये महात्मानो बालान् कथमपि बोधयित्वा पित्राद्याज्ञामन्तरैव दीक्षन्ते देशान्तरं प्रेष्य दीक्षयन्ते वा त आज्ञाविराधका अनुत्साहिताः । उपदेशेऽधिकुर्वन्ति मुनयो नादेशे.

केवलं स्त्रीसेवा भोजनादिसर्वावस्थास्वपि संभोगः ७ पाक्षिकापाक्षिकः यस्य एकस्मिन् पक्षे कामोदयः न द्वितीये ८ सौगन्धिकः सदा गलितशुक्रः स्वलिङ्गं जिघ्रति ९ आसक्तः पतितेऽपि वीर्ये नारीशरीरमालिङ्ग्य तिष्ठति १० एते दश नपुंसकभेदाः संक्लिष्टा इति प्रव्रज्यायां अकल्पिताः । तत्रैषां दशविधानां कृतसंभोगानामपि पुंवेदोदययुक्तानां नपुंसकत्वं कथमित्युच्यते ? तथा चागमे—"अच्चंतं च अतुत्तं कामं सेवंति पुरिसा जे । ते सव्वे विहुं नेया नपुंसगं वेअमावन्ना ॥ १ " तथा च तत्वार्थटीकायां कामस्य वैकृत्यमन्यासक्तिर्नपुंसकत्वं अतएव दशप्रकारा नपुंसकस्यामी वर्जनीयाः तृतीयप्रकृतेर्नपुंसकस्य वर्जनं क्लीबे इति पुरुषवर्जनमध्ये कथितं । विकलाङ्गा वर्जनीया यथा—"हत्थे पाए कहे नासा उट्ठेवि वज्जिआ चेव । वामणगवडभकूज्जा पंगुलटुंठा य काणा य ॥ १ ॥ पच्छा विहुंति विगला आयरियत्तं न कप्पए तेसिं । सीसो ठावेअव्वो वइत्तेव नन्नेसिं ॥ २ ॥" आजन्मकालाद्वा पश्चाद्वा हस्तहीनाः पादहीना नासाहीना ओष्ठहीना वामना वडभाः कुब्जाः पङ्गवः टूंटा काणाः प्रव्रज्यां न अर्हन्ति । तत्र वडभाः सङ्कुचितकरचरणाः शेषाः प्रसिद्धाः । कदाचित् पटुशरीरा अपि गृहीतदीक्षा गते काले हस्तहीनादिदोषान् प्राप्नुवन्ति तेषां सर्वगुरुगुणयुतानामपि नाचार्यत्वं कल्पते । शिष्यः काणकादिदोषसहितो व्रतित्व एव स्थाप्यो न पदमारोप्यः । इत्यदीक्षणीयाधिकारः । इत्यादिपूर्वदोषरहितो मार्दवार्जवक्षमानिधिः शमसंवेगनिर्वेदानुकंपास्तिक्ययुतो दीक्षायै कल्पते । यत उक्तमागमे—"सुद्धो जाइ कुलेणं रूवेणं तहय उवसमी धीरो । संविग्गमणो तुट्ठो पव्वज्जं

कप्पए पुरिसो ॥ १ ॥" परसमयेऽपि—"द्विजातिः शौचवान् विद्वान् सर्वज्ञः शान्तो जितेन्द्रियः। विषयेभ्यो विरक्तश्च नरः संन्यासमर्हति ॥ १ ॥" तथा च—"गार्हस्थ्यं ब्रह्मचर्यं च क्षुल्लकत्वमुपास्य च। व्रताय कल्पते देही ब्रह्मचार्यपि कुत्रचित् ॥ १ ॥" गृही पालितगार्हस्थ्यतुलितब्रह्मचर्यः पूर्णीकृतक्षुल्लकत्वो यदि न प्रव्रज्याग्रहणे प्रभवति तदा तस्य पुनर्गार्हस्थ्यमुचितं प्रव्रज्याग्रहणे तु न पुनर्गार्हस्थ्यं। यदुक्तमागमे—"बालत्ते ब्रम्हचरित्ते गिहत्थत्ते विहुव्वणे। गहिऊण वयं पच्छा मरणेवि न सोयये ॥ १ ॥" यथा विध्युपनीतस्य बालस्यापि ब्रह्मचारिणो व्रतदानं युज्यते। अत्र कर्मणि गुरुः पूर्वोक्त एव। यदुक्तमागमे—"आयरिअउवज्झाओ पवत्तओ तहयवायणायरिओ। गीयत्थो वा साहू पव्वज्जं दिज्जूअ वराणं ॥ १ ॥ जेसिं वंदणकम्मं किज्जई साहुहिं सावएहिं। पित्तेपवज्जादाणे गुरुणो जुत्ता न अन्नेवि ॥ २ ॥" गच्छसमाचारी विशेषेण आचार्यैरेव प्रव्रज्या दीयते क्वचिदुपाध्यायैरपि तत्र गुरुक्रमः प्रमाणं। तद्विधिरुच्यते—"दीक्षायां स्थापनायां च शस्तं मूलं पुनर्वसू। स्वातिमैत्रं करः श्रोत्रं पौष्णं ब्राह्मोत्तरात्रयम् ॥ १ ॥ समदोषोज्झिते धिष्ण्ये वारे शुक्रकुजोज्झिते। तिथिष्वदोषासु वर्षमासवासरशुद्धितः ॥ २ ॥ गोचरस्य विशुद्धौ च द्वयोश्चन्द्रबले तथा। जन्मादिमासत्यागे च सौजन्ये गुरुशिष्ययोः ॥ ३ ॥ लग्ने शुभे सर्वबलयुक्ते गुरुबलान्विते। यथोक्तगुणयुक्तस्य गुरुभिर्दीयते व्रतम् ॥ ४ ॥ भृगोरुदयवारांशभुवनेक्षणपञ्चके। चन्द्रांशोदयवारे च दर्शने च न दीक्षयेत् ॥५॥ षट्द्व्येकादशपञ्चमे दिनकरस्त्र्याायषष्ठे शशी लग्नात्सौम्यकुजौ शुभावुपचये केन्द्रत्रिकोणे गुरुः। शुक्रः

षष्ठत्रिनवान्त्यगोऽष्टमसुतद्व्येकादशो मन्दगो लग्नांशादिगुरुज्ञचण्डमहसां शौरेश्च दीक्षाविधौ ॥ ६ ॥ रवि-
स्त्रृतीयो दशमः शशाङ्को जीवेन्दुजावन्तिमनाशवर्जौ । केन्द्राष्टवर्जो भृगुजस्त्रिशत्रुसंस्थः शनिः प्रव्रजने मतो-
ऽन्यैः ॥ ७ ॥ शुक्राङ्गारकमन्दानां नाभीष्टः सप्तमः शशी । तमःकेतू तु दीक्षायां प्रतिष्ठावच्छुभाशुभौ ॥ ८ ॥
कलहभयजीवनाशनधनहानिविपत्तिनृपतिभीतिकरः । प्रव्रज्यायां नेष्टो भौमादियुतः क्षपानाथः ॥९॥" एवं-
विधे लग्ने प्रथमं दीक्षाप्रारंभः । दीक्षणीयः स्वपितृपक्षगृहाद्वा स्वमातृपक्षगृहाद्वा स्वसंबन्धिगृहाद्वा संबन्धि-
कृतान्यगृहस्थगृहाद्वा नरयानतुरङ्गशिबिकारूढः कृतविवाहोचितमङ्गलगानवाद्यमहोत्सवः स्वस्वर्णप्रभृतोचि-
तवेषालङ्कारधारी चैत्येष्वर्हत्प्रतिमाः संपूज्य तथैव गुरुवसतिमागच्छेत् । दारं-पुच्छा १ वासे २ चिइ ३
वेस ४ वंदणु-५ स्सग्ग ६ लग्ग अट्ठतिअं ७ समइअतिय तिपयाहिणं ८ उस्सग्गो ९ नाम १० अणुसट्ठी ११
महादानं च दत्वा सर्वदर्शनानि प्रीणयेत्, महोत्सवपूर्वकं गुरुसमीपमागच्छेत् तत्र पृच्छा कस्त्वं ? केन वा
कारणेन प्रव्रजिष्यसीत्यादि पृच्छाशुद्धः शुभशकुनैः प्रवर्धितोत्साहश्च प्रशस्तदिवसे क्रियाऽऽरंभः प्राच्या-
भिमुखः शिष्यः उत्तराभिमुखो गुरुः सहर्षमर्धावनतीभूय गुरुसम्मुखं तिष्ठेत् । अक्षतनारीकेलीफलभृता-
ञ्जलिः समवसरणं त्रिः प्रदक्षिणयेत् । फलं नंद्यंतिके स्थापयति । ततो गुरुः शिरो १ मुख २ हृन्नाभ्यधोगा-
त्राणि आरोहावरोहारोह क्रमेण क्षि-प-ॐ-स्वा-हा इत्येतैरक्षरैर्दक्षिणकरानामिकया स्पृशन् प्रथमं स्वस्या-
त्मरक्षां कृत्वा ततः शिष्यस्यापि करोति । ततः गुरुः-सूरिमन्त्रेणतदन्यस्तु वर्धमानविद्यया कृतोत्तरासङ्गः

मुखकोश-जानुस्थ-भव्यश्राद्धकरयुगधृतगंधभाजनस्थान् गन्धानभिमन्त्रयते। अनामिकाङ्गुल्या प्रथमं मध्येविशन् दक्षिणावर्तस्तदुपरि स्वस्तिकः तन्मध्ये प्रणवः ततः ऐन्द्रयां वारुण्यन्तं कौवेर्यायम्यन्तं ऐशान्या नैरुत्यन्तं आग्नेया-वायव्यन्तं च यावद् रेखा चतुष्टयेनाष्टारं चक्रं कृत्वा मध्ये मूलबीजं त्रिवेष्टितं क्रौंकारान्तं लिखेत्। ऐन्द्रयांदिशि मूलबीजाक्षराभिमुखं मन्त्राक्षराणि चिन्तयन् ॐ ह्रीँ नमोऽरिहन्ताणं, इति प्रथम परमेष्ठिपदं तत्र स्थापयेत्। एवं यावत् पश्चिमायां ॐ ह्रीँ नमो लोए सव्वसाहूणं। वायव्यां ॐ नमो
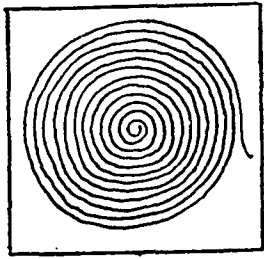
(१) (२) (३) (४) (५)
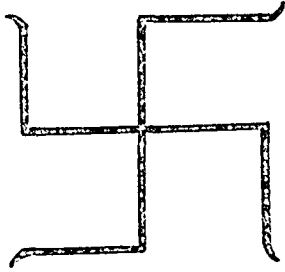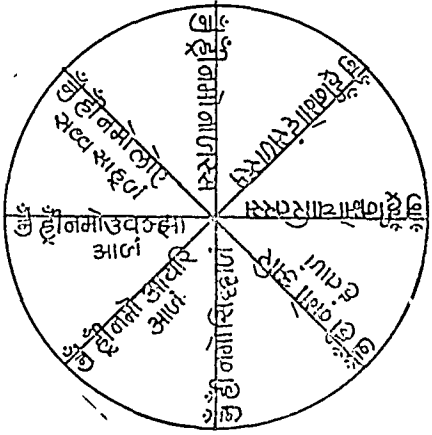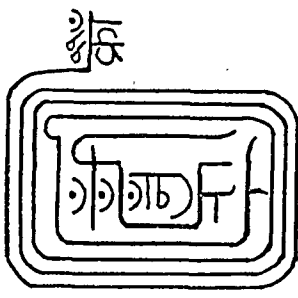
नाणस्स; कौबेर्यां ॐ ह्रीँ नमो दंसणस्स । ईशान्यां ॐ ह्रीँ नमो चारित्तस्स एवं मनसैव स्थापयेत् । यन्त्रम् ततः स्वमन्त्रं स्मरन् सप्तभिर्मुद्राभिर्वासान् स्पृशेत् । यथा पञ्चपरमिट्ठि १ सुरहि २ सोहग्ग ३ गरुड ४ पउमाय ५ । मुग्गर ६ कराय ७ सत्ताउ कायव्वा गंधदाणम्मि । प्रत्येकमुद्रयैकैकवारमिति सप्तवारं वासाभि मंत्रणं । पवज्जोवठावणगणिजोग पइट्ठा उत्तमठपडिवत्तिआइ सुकज्जे सत्तवाराउ, जविया‍ए गंधखेव कए नित्थार पारगो होह पुआसक्कारिओ होह । आदेशपूर्वकं खमा० ईर्यापथिकीं प्रतिक्रामति । ततः खमा० दत्वा इच्छाकारेण संदिसह भगवन् "वसहि पवेउं ?" इत्यादेशं मार्गयति । गुरु "पवेह" शिष्य "इच्छं" क्षमाश्रमणं दत्त्वा भगवन् "सुद्धा वसहि" गुरु "तहत्ति" पुनः क्षमा० इच्छा० संदि० भग० मुहपत्ती पडिलेहुं ? गुरु "पडिलेहेह" शिष्य "इच्छं" उक्त्वा मुहपत्तिं प्रतिलेखयति । पुनः क्षमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह सम्यक्त्व-सामायिक-श्रुतसामायिक-सर्वविरति सामायिक आरोवावणी नंदीकरावणी वासनिक्खेवं करेह । गुरु-"करेमि" शिष्य "इच्छं" भणित्वा गुर्वन्तिकेऽर्धावनतकायो विनयतयावतिष्ठते । ततो गुरुः वर्धमानविद्याभिमन्त्रित वासचूर्णमुष्टिमादाय सव्वस्स (भव्वाए) सम्यक्त्वसामायिक ३ आरोव नंदीपवत्तेह नित्थारपारगाहोह इति भणन् वासचूर्णं विनेयशीर्षे निदधाति । शिष्य "तहत्ति" इति वासद्वारं । ततः खमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह सम्य० ३ आरोवावणी नंदीकरावणी वासनिक्खेव करावणी देवे वंदावेह गुरु-"वंदेह" । खमा० इच्छा० संदि० भगवन् चैत्यवंदन करुं-गुरु-"करेह" शिष्य-

"इच्छं" भणित्वा चैत्यवन्दनमुद्रयो पविशति–गुरुः चैत्यवन्दनं कारापयति यथा–

चैत्यवन्दनं—ॐ नमः पार्श्वनाथाय विश्वचिन्तामणीयते । ह्रीँ धरणेन्द्रवैरोट्या पद्मादेवी युतायते ॥१॥

शान्ति तुष्टि महापुष्टि धृतिकीर्ति विधायिने । ॐ ह्रीँ द्विड्व्यालवैताल सर्वाधिव्याधिनाशिने ॥२॥

ॐ जयाजिताख्या विजयाख्या–पराजितयान्वितः । दिशांपालै ग्रहै यक्षै र्विद्यादेवीभिरन्वितः ॥३॥

ॐ असिआउसायनमस्तत्र त्रैलोक्यनाथताम् । चतुष्षष्ठिसुरेन्द्रास्ते भासन्ते छत्रचामरैः ॥४॥

श्रीशङ्खेश्वरमन्डन पार्श्वजिनप्रणतकल्पतरुकल्प । चूरय दुष्ट व्रातं पूरय मे वाञ्छितं नाथ ॥५॥

जंकिंचि० नमुत्थुणं० अरिहंतचेइआणं० अन्नत्थ० उक्त्वा पंचपरमेष्ठिमन्त्र काउ० (एक नवकार) शिष्य कायोत्सर्गे स्थित्वा श्रृणोति गुरु (पारयित्वा) स्तुतिः—नमोऽर्हत्०

अर्हस्तनोतु स श्रेयः श्रियं यद्ध्यानतो नरैः अप्यैन्द्री सकलाऽत्रैहि रंहसा सहसौच्यत ॥१॥

प्रगट लोगस्स० सव्वलोए अरिहंत चेइयाणं० अन्नत्थ० काउ० (एक नवकार) द्वितीया स्तुतिः–

ओमिति मन्ता यच्छासनस्य नन्ता सदा यदङ्घ्रींश्च, आश्रीयते श्रिया ते भवतो भवतो जिनाः पान्तु ॥२॥

पुक्खरवरदी० सुअस्स भगवओ. वंदणवत्तिआए० अन्नत्थ० काउ० (एक नवकार) स्तुति.

नवतत्त्वयुता त्रिपदीश्रिता रुचिज्ञानपुण्यशक्तिमता । वरधर्मकीर्तिविद्यानन्दा–स्या जैनगीर्जीयात् ॥३॥

सिद्धाणं बुद्धाणं० श्री शान्तिनाथ आराधनार्थं करेमि काउ० वंदणवत्तिआए० अन्नत्थ० [काउ० चतु-

विंशतिस्तव (लोगस्स) सागरवरगंभीरा यावत्] नमोऽर्हत्०

श्री शान्तिः श्रुतशान्तिः प्रशान्तिकोऽसावशान्तिमुपशान्तिम् ।
नयतु सदा यस्य पदाः सुशान्तिदाः सन्तु सन्ति जने ॥५॥

श्री द्वादशाङ्गी आराधनार्थं करेमि काउ० वंदणवत्तिआए० अन्नत्थ० काउ० (एक नवकार)–नमोऽर्हत्०

सकलार्थसिद्धिसाधन बीजोपांगा सदास्फुरदुपाङ्गा ।
भवतादनुपहतमहा–तमोपहा द्वादशांगी वः ॥ ५ ॥

श्री श्रुतदेवता आराधनार्थं करेमि काउ० अन्नत्थ० [काउ० एक नवकार]

नमोऽर्हत्, वदवदति न वाग्वादिनि, भगवति कः श्रुतसरस्वति गमेच्छुः ।
रंगत्तरंगमतिवर तरणिस्तुभ्यं नम इतीह ॥ ६ ॥

शासनदेवता आराधनार्थं करेमि काउ० अन्नत्थ० (एक नवकार)

नमोऽर्हत्०–उपसर्गवलयविलयन–निरता जिनशासनावनैकरताः
द्रुतमिह समीहितकृते स्युः शासनदेवता भवताम् ॥ ७ ॥

समस्तवेयावच्चगराणं संतिकराणं सम्मदिट्ठिसमाहिगराणं करेमि काउ० (एक नवकार) नमोऽर्हत्०

सङ्घेऽत्र ये गुरुगुणौघनिधेसुवैया–वृत्यादि कृत्य करणैक निबद्धकक्षाः

ते शान्तये सह भवन्तु सुरासुरीभिः सद्द्रष्टयो निखिल विघ्नविघातदक्षाः ॥ ८ ॥

प्रगट नवकार–नमुत्थुणं० जावंति चेइआइं० जावंत केविसाहु० नमोऽर्हत्० पंचपरमेष्ठिस्तव :—

ॐमिति नमो भगवओ अरिहंत सिद्धायरिय उवज्झाय ।

वरसव्वसाहु मुणि संघ धम्म तित्थप्पवयणस्स ॥ १ ॥

सप्पणव नमो तह भगवइ–सुयदेवाइ सुहयाए । सिवसंति देवयाए सिव पवयण देवयाणं च ॥ २ ॥

इंदागणिजम नेरइअ वरुणवाउ कुबेर ईसाणा । बंभो नागुत्तिदसण्ह–मविय सुदिसाणपालाणं ॥ ३ ॥

सोमयमवरुणवेसमण वासवाणं तहेव पंचण्हं । तह लोगपालयाणं सुराइ गहाणय नवण्हं ॥ ४ ॥

साहंतस्स समक्खं मज्झमिणं चेव धम्मणुट्ठाणं । सिद्धिमविग्घं गच्छउ जिणाइ नवकारओ घणियं ॥५॥

जयवियराय० संपूर्ण । इति चैत्यद्वारं तृतीयम् ॥

ततः प्रतिमायां पटावरणं कृत्वा स्थापनाचार्य समक्षं वन्दनके० [अत्र दीक्षाविधौ यद्यपि प्राचीन विध्याद्यनुसारेण नन्दिसूत्रश्रावणं न दृश्यते तथाप्याधुनिका नन्दीसूत्रं श्रावयन्ति–इति तन्निमित्तक वन्दन–कायोत्सर्गादिकमप्युच्यते] क्षमा० इच्छकारि–भगवन्–तुम्हे अम्हं सम्यक्त्व सामायिकश्रुतसामायिक–सर्वविरति सामायिक आरोवावणी–नंदिसूत्रकड्ढावणी–वासनिक्खेव करावणी–देववंदावणी–नंदिसूत्र–संभलावणी काउ० करुं? करेह। इच्छं–क्षमा० इच्छकारि० भग०–सम्यक्त्व० ३. आरो० नंदि० वास०

देव० नंदि० करेमि काउ० अन्नत्थ० (कायोत्सर्गः गुरुशिष्ययोः) सागरवरगंभीरेति यावत् चतुर्विंशतिस्तवः, प्रगटं चोज्जोतकरं (लोगस्स) भणित्वा–क्षमा० इच्छकारि भगवन् पसाउ करी मम नंदीसूत्र संभलावोजी. गुरुः भणति; श्रुणु। नाणं पंचविहं पन्नत्तं तं जहा–आभिणिबोहिअनाणं सुयनाणं ओहिनाणं मणपज्जवनाणं केवलनाणं–तत्थ चत्तारि नाणाइं ठप्पाइं ठपिज्जंति नो उद्दिसिज्जंति नो समुदिज्जंति नो अणुन्नविज्जंति सुअनाणस्स उद्देसो समुद्देसो अणुन्नाणुओगो पवत्तइ इमं पुण पट्ठवणं पडुच्च भव्वस्स (भव्याए) सम्यक्त्व सामायिक ३ आरोव नंदि पवत्तेह। नित्थारपारगाहोह। शिष्य तहत्ति। ततो हस्तद्वय सम्पुटं द्वयो द्वयो-रंगुल्योरन्तरे मुखवस्त्रिकां कृत्वा तिष्ठति। गुरुमंत्रपूर्वकं वासचूर्णं शिरसि निधाय पुनर्वासमुष्टिं गृहीत्वा नमस्कारपूर्वकं नंदीसूत्रं त्रिशः श्रावयेत्। ततो वासक्षेप पाठपूर्वकं वासचूर्णं शिरसि निदधाति। इच्छामो अणुसट्ठिं नमो खमासमणाणं। ततः शिष्यः क्षमा० इच्छकारि भगवन्–मम मुंडावेह। गुरुः "मुंडावेमि" शिष्यः "इच्छं" क्षमा० इच्छकारि भगवन् मम पव्वावेह। गुरुः पव्वावेमि। शिष्यः "इच्छं" क्षमा० इच्छाकारि भगवन् मम वेसं समप्पेह। गुरुः, समप्पेमि। शिष्यः "इच्छं" ततो गुरुरुत्थाय–सुग्गहियं करेह। इति कथनपूर्वकं शिष्यस्य दक्षिणभुजामभि रजोहरणदशिका आयांति तथा उत्तर सन्मुखं–पूर्व सन्मुखं वा भूत्वा–त्रिनमस्कारमंत्रपूर्वकं सकल्पक (कपडा सहित) रजोहरण मुखवस्त्रिके प्रदेये। शिष्य सहर्षं गृहीत्वा–रजोहरणं मस्तके धृत्वा नृत्यति। इति वेषद्वारं चतुर्थम्॥ ततो ईशानदिशि गत्वा मुण्डनादिकं

काराप्य-आभरणादिकं उत्तार्य वेशं परिधत्ते। ततो गुरु समीपे आगत्य क्षमा० ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य क्षमा० इच्छकारि भगवन् मम मुंडावेह। गुरुः मुंडावेमि शिष्य "इच्छं" क्षमा० इच्छकारि भगवन्-मम पव्वावेह गुरुः "पव्वावेमि"। शिष्य-"इच्छं"। क्षमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह मम सम्यक्त्व० ३ सामायिकं आरोवेह गुरुः "आरोवेमि"। क्षमा० इच्छाकारेण संदि० भग० मुहपत्ति पडिलेहुं? गुरुः "पडिलेहेह" मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य वन्दनके (बे वांदणां) इति वन्दनकं द्वारं। ततः क्षमा० इच्छकारि भग० तुम्हे अम्ह सम्यक्त्व सामायिक ३ आरोवावणी काउ-करुं? गुरुः-करेह"। इच्छं-खमा० इच्छ० ३ करेमि काउ० गुरुशिष्यौ०। उद्योतकरः (लोगस्स० सागरवरगंभीरा०) प्रगट लोगस्स०। इत्युत्सर्गद्वारं षष्ठम्॥ ततः प्रशस्त लग्नावसरे श्वासमुर्ध्वीकृत्य नमस्कार त्रयमुच्चरन् गुरुः अवशिष्टं केशान् (शिष्यस्य) अस्खलितं गृह्णाति। इति लग्नद्वारं सप्तमम्। ततः क्षमा० इच्छकारि भगवन् पसाय करी मम सम्यक्त्व दंडक उच्चरावोजी। गुरुस्त्रिशः नमस्कारपूर्वकं सम्यक्त्वालापकं श्रावयेत्। यथा-अहन्नं भंते तुम्हाणं समीवे मिच्छत्ताउ पडिक्कमामि, सम्मत्तं उवसंपज्जामि-तं जहादव्वओ, खित्तओ-कालओ, भावओ। दव्वओणं, मिच्छत्तकारणाइं पच्चक्खामि सम्मत्त कारणाइं उवसंपज्जामि नो मे कप्पइ अज्जप्पभिई अन्नउत्थिए वा अन्नउत्थिअ देवयाणि वा अन्नउत्थियपरिग्गहियाणि वा, अरिहंत चेइआणि वंदित्तएवा नमंसित्तए वा पुव्विं अणालत्तेणं आलवित्तए वा संलवित्तए वा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं

वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पदाउं वा खित्तओ णं इत्थं वा अन्नत्थं वा कालओणं जावज्जीवाए, भावओ णं जावग्गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं न छलिज्जामि जाव संनिवाएणं नाभिभविज्जामि जाव अन्नेण वा केणइ वा रोगायं काइणा एस परिणामो न परिवडइ ताव मे एयं सम्मंदंसणं नन्नत्थ रायाभिओगेणं, गणाभिओगेणं बलाभिओगेणं देवाभिओगेणं गुरुनिग्गहेणं वित्तिकंतारेणं वोसिरामि । सम्मं अणुसरामि नित्थारपारगा-होइ । अरिहंतो मम देवो जावज्जीवं सुसाहुणो गुरुणो, जिनपन्नत्तं तत्तं इय सम्मत्तं मए गहियं । इति सम्यक्त्वालापकः ॥ क्षमा० इच्छकारि भगवन् पसाउ करी सर्वविरति दंडक उचरावोजी । गुरुः नम-स्कारपूर्वकं त्रिशः श्रावयेत् । "करेमि भंते सामाइअं सव्वं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि जावज्जीवाए, तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते पडिक्क-मामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । शिष्योऽप्यूर्ध्वस्थ एव आत्मानं कृतार्थं मन्यमानः अनुकथयति ॥ इति सामायिकत्रिकच्चारम् ॥ अभिमन्त्रिताक्षतान् सवासचूर्णं चतुर्विध सङ्घं दत्वा । क्षमा० इच्छकारि भग० तुम्हे अम्ह सम्यक्त्व० ३ आरोवेह । गुरुः "आरोवेमि" । शिष्य–इच्छं" क्षमा० संदिसह "किं भणामि" । गुरुः "वंदित्ता पवेह" । शिष्यः इच्छं । क्षमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्हं श्रुतसामायिक ३ आरोवियं इच्छामो अणुसट्ठिं । गुरुः "आरोवियं २ खमासमणेणं हत्थेणं सुत्तेणं अत्थेणं तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवे-ज्जाहि गुरुगुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि नित्थारपारगाहोह । शिष्यः "तहत्ति" । क्षमा० तुम्हाणं पवेइअं संदिसह

साहूणं पवेमि। गुरुः "पवेह"। शिष्यः "इच्छं"॥ प्रतिमाभिमुखं नमस्कारमुच्चरन् गुरोः सद्वाच वासादान-पुरस्सरं समवसरणं त्रिःप्रदक्षिणा दत्त्वा क्षमा० तुम्हाणं पवेइयं साहूणं पवेइयं संदिसह काउस्सग्गं करेमि। गुरुः "करेह" शिष्यः "इच्छं"। क्षमा० इच्छ० भग० तुम्हे० सम्यक्त्व ३ स्थीरीकरणत्थं करेमि काउ० अन्न-त्थ० लोगस्स० सागरवरगंभीरा. प्रगट लोगस्स०। क्षमा० अविधि आशातना मिच्छामि दुक्कडम्। इति कायो-त्सर्गद्वारं नवमम्॥ क्षमा० इच्छाकारेण संदि० भग० पवयणा मुहपत्ति पडिलेहु? गुरुः "पडिलेहेह" वन्दनके (बे वांदणां) इच्छा० संदि० भग० पवेयणुं पवेउं? गुरुः "पवेह"। शिष्यः "इच्छं"। क्षमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्हं सम्यक्त्व० ३ आरोवावणी नंदीकरावणी वासनिक्खेव करावणी देववंदावणी नंदीसूत्रसंभला-संभलावणी नंदीसूत्रकड्ढावणी सम्यक्त्व० श्रुत० सर्वविरति० आरो० काउसग्ग करावणी–पाली–तप करस्युं आचाम्लोपवासादिकं यथाशक्ति प्रत्याख्याति॥ वन्दनके। इच्छा० संदि० भग० वेसणगं संदिसावेमि। गुरुः संदिसह खमा० इच्छा० "वेसणगं ठाएमि"। गुरुः "ठाएह"। खमा० अविधि० खमा० इच्छ० भग० मम नाम ठवणं करेह। ततो गुरुः वासक्षेपं विदधत् शिष्यं निजनाम वर्गादिदोषरहितं नाम स्थापयेत्। त्रिनमस्कारपूर्वकं-कोटिगण-वज्रीशाखा-चान्द्रकुलाचार्य पाटपरंपराचार्य-उपाध्याय० साध्वी-श्रावक-श्राविका–इति चउविहसङ्घ सक्खियं........शिष्य........प्रव्राजित........तव–नाम........। वासक्षेपः। नाम स्थापने सप्तधाशुद्धिरवसेया। तद्यथा–नक्षत्रयोन्य विरोधः १। गणाविरोधः २। वर्गाविरोधः ३। नाड्यविरोधः ४।

गमनिरोधः ५। गमागमनिरोधः ६। लम्भालम्भः ॥७॥ चतुर्विधोऽपि मङ्गलवासक्षेपं करोति। क्षमा॰ इच्छा॰ भ॰ मम मंतपयाणं करेह"। गुरुः करेमिः। शिष्य "इच्छं"। शिष्यस्य दक्षिणकर्णे "ॐ ह्रीँ ह्रूँ नमः वीराय स्वाहा" असिआउसायेत्" इति (सम्प्रदायायात् मंत्राक्षरैः) एकविंशतिवार–सप्तवारं वा श्रावयेत् ॥ शिष्यः वामस्कंधे कल्पक (कपडो) गृहीत्वा खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ सज्झाय करूं?। "करेह"। "इच्छं" नवकार॰ धम्मोमंगलमुक्किट्ठं॰ खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ उपयोग करूं?" गुरु "करेह" खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ उपयोग करावणी काउ–करुं? करेह इच्छं. उपयोग करावणी करेमि काउ॰ १ नवकार॰ प्रगट नवकार॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ लाभ"। कहं लेशुं? जहगहियं पूव्वसाहूहिं आयरिसआए जस्सुग्गहोत्ति सज्झातर घर। क्षमा॰ इच्छकारि भग॰ पसाय करी हितशिक्षा प्रसाद करशोजी गुरुः हितशिक्षा॰। चत्तारि परमंगाणि इत्यादि॰ खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ सचित्त अचित्त रज ओहड्डावणार्थं काउ॰ इच्छं॰ सचित्त॰ करेमि काउ॰ ४ लोगस्स॰ सागरवर॰ प्रगट लोगस्स॰ खमा॰ अविधि॰। खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ क्षुद्रोपद्रव उड्डावणार्थं काउ॰ इच्छं॰ क्षुद्रोपद्रव॰ करेमि काउ॰ अन्नत्थ॰ ४ लोगस्स॰ सागरवर॰। स्तुति॰ सर्वे यक्षाम्बिकाद्याये॰ ९ वारं। प्रगट लोगस्स॰ खमा॰ अविधि॰ आशा॰ मिच्छा॰ दुक्कडं ॥ गुरुवन्दनम्। सङ्घ नूतनमुनिं वन्दनं। यथाशक्ति कम्बल–कल्पकादि अर्पयेत्। मुनिः ईशानकोणे नवकार महामन्त्रस्य १०८ "गुणनं" ॥ इति प्रव्रज्याविधिः

-अथ अनुयोगविधिः-

उपस्थापना पूर्वदिने सायं अनुयोगः क्रियते ॥ गुरु समीपं आगत्य वसही सुद्धः । खमा० ईर्यावहि-आ० । खमा० इच्छा० वसहि पवेउं-"पवेह" खमा० भगवन् सुद्धा वसहि-तहत्ति. खमा० इच्छा० संदि. भग० मुहपत्ति पडिलेहु ? [योगोद्वहनकाले यदि उपस्थापना क्रियते तदा अत्र सायंकालिनं क्रिया काराप्यते] ततः वन्दनके ॥ खमा० इच्छा० संदि० भग० अनुयोग आढवुं ? "आढवेह" ! इच्छं ! खमा० इच्छा० संदि० भग० अणुओग आढवावणीयं काउ करुं ? "करेह" खमा० इच्छा० संदि० भग० अणु० आढ० करेमि काउ० अन्नत्थ० नवकार० प्रगट नवकार ॥ इच्छामि खमासमणो-वंदिउं जावणिज्जाए निसीहि-आए-"गुरु-तिविहेण-शिष्य-मत्थएण वंदामि । इच्छा० संदि० भग० वायणगं संदिसावेमि ? संदिसह । इच्छं० खमा० इच्छा० संदि० वायणगं लेइस्सामि गुरु लेज्यो" । खमा० "तिविहेण" मत्थएण वंदामि इच्छा० संदि० भग० वेसणगं संदिसावेमि ?" संदिसावेह "इच्छं० खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणगं ठाएमि? ठाज्यो" इच्छं० चैत्यवंदनमुद्रा। गुरुः "नाणं पंचविहं पन्नत्तं तं जहा आभिणिबोहि नाणं-सुयनाणं ओहिनाणं-मणपज्जवनाणं-केवलनाणं तत्थ-चत्तारि अणुओगदारा पन्नत्ता तं जहा-उवक्कमो-निक्खेवो-अणुओगो नओअ- । त्रिशः पाठः । ततः खमा० इत्यादि ४. ॥ तत प्रथमं आवश्यकपाठः । नवकार० तस्यार्थः करेमि भंते० अर्थः । खमा० अविधि० आशा० ॥

द्वितीय आव० वायणादि खमा० ४। लोगस्स० अर्थः अविधि०॥ तृतीय आव० द्वादशावर्त वन्दनके० (दिवसो वइक्कंतो-राइ वइक्कंता-पक्खो वइक्कंतो-चउमासी वइक्कंता-संवच्छरो वइक्कंतो) इच्छा० संदि० भग० देवसिअं राइअं आलोउ इच्छं आलोएमि० ठाणे चंकमणे० संथारा उवट्टणकी० सव्वस्सवि० अब्भुट्ठिओ० अर्थः। खमा० अविधि० आशा०। वायणादि खमा० ४.॥ चतुर्थ आव० खमा० इरियावहि० तस्स उत्तरी० इच्छा० संदि० भग० चैत्यवंदन करुं? जगचिंतामणी० जं किंचि० नमुत्थुणं० अरिहंत चेइआणं० पुक्खरवरदी० सिद्धाणं बुद्धाणं० वेयावच्चगराणं० नमोऽर्हत्० संसारदावा० जावंति चेइआइं० खमा० जावंत० उवसग्गहरं० जयवीयराय० आयरिअ उवज्झाए० सयणासण० सुयदेवयाए० जीसे खित्ते० ज्ञानादिगुण० यस्या क्षेत्रं० [साध्वीनां कमलदल] नमोऽस्तु० वरकणय० विसाललोचन०। पर्यन्तः तेषामर्थः। नवकार० करेमि भंते चत्तारि मंगलं० इच्छामि पडिक्कमिउं० पगाम सज्झाय०॥ अर्थः॥ खमा० अवधि०। खमा० ४.। पञ्चमं आव०। अन्नत्थ उससिएणं०। अर्थः। खमा० अविधि०। खमा० ४। षष्ठं आव०। पच्चक्खाणं-नवकारसी-पोरिसिं-साढपोरिसिं-परिमुढअवढं-एगासणं-बियासणं-आयंबिलं-एकलठाणं० सूरे उग्गए अभत्तट्ठं० विगइओ निव्विगइअं० मुट्ठिसहिअं० गंठसहिअं० अन्नत्थणा० सहसा० पच्छन्न० दिसा० साहु० सागारिआ० आउं० गुरु० परिट्ठावणिया० पाणस्स० लेवेणवा० वोसिरे॥ दिवस-चरिमं पच्चक्खामि चउविहंपि आहारं असणं ४० अन्नत्थ०। पाणहार दिवसचरिमं० फासियं-पालियं-

सोहिअं-तीरिअं-किट्टीअं-आराहिअं-जं च न आराहिअं तस्स मिच्छामि दुक्कडम् ॥ तेषां अर्थः ॥ खमा० अविधि० आशातना मि०दु० ॥ खमा० इच्छा० संदि० भग० मुहपत्ति पडिलेहुं ? "पडिलेहेह" मुहपत्ति० । वन्दनकद्वयं० । इच्छा० संदि०भग० अनुओग आढवुं ? । "आढवेह" । इच्छं । खमा० इच्छा० अनुओग आढवावणीअं काउं करुं ? । "करेह" । इच्छं० अनु० आढ० करेमि काउ० अन्नत्थ० । एक नवकार काउ० । प्रगट नवकार० खमा० वायणादि ४ । नवकारपूर्वकं "नाणं पंचविह० वायणादि ४ क्षमा० ॥ दशवैकालिक पढमं अज्झयणं "धम्मो० मंगलमुक्किट्ठं गाथा पंचकम् ॥ इति दुमपुप्फिअ अज्झयणं ॥१॥ गाथा अर्थः ॥ वायणादि खमा० ४ ॥ कहनु कुज्जा सामन्नं० जहा से पुरिसोत्तमो त्तिबेमि० इति द्वितीयं सामन्न पूव्विय नाम अज्झयणं० ॥२॥ गाथा अर्थः ॥ वायणादि खमा० ४ ॥ अथ तृतीयं अज्झयणं-संजमे सुट्ठिअप्पाणं० ताइणो परिनिव्वुडे त्तिबेमि ॥ गाथा अर्थः इति खुडिअगतिय्यारकहा नाम तइअं अज्झयणं ॥३॥ अथ चतुर्थं अज्झयणं-सुयं मे आउसं तेणं० कम्मुणा न विराहिज्जासि त्तिबेमि गाथा अर्थः । इति छज्जीवणिया नामं चउत्थं अज्झयणं ॥४॥ वन्दनक द्वयं । अविधि आशा० मि०दु० ॥ पुनः सायंकालिन क्रिया० (यदि योगोद्वहनान्तराले अनुयोगं क्रियते) खमा० इच्छा० संदि० स्थंडिल(पडिलेहशुं) पडिलेहुं ? (साध्वीनां तु खमा० इच्छा० दिशाशुद्धि करशुं । अविधि० ॥

इति अनुओग विधिः सम्पूर्णम् ॥

अथ उपस्थापनाविधि.

इह हि प्रव्रज्याग्रहणमात्रेण सामायिकयतित्वेन भगवन्तोऽर्हन्तः, अजितादि द्वाविंशति तीर्थंकर साधु साधव्यः, यतित्वमाप्नुवन्ति। न अतिरिक्ताः साधुसाधव्यः मण्डलीप्रवेशपूर्वं आवश्यक-दशवैकालिक योगोद्वहनं विदध्यात्। षडावश्यकाध्ययनानि-दशवैकालिक चत्वारोऽध्ययनानां योगोद्वहन पूर्णे उपस्थापना-विधि क्रियते। प्रथमं नंदिविधिः यावत् प्रदक्षिणा-मुहपत्ति प्रतिलिखनं-क्षमा० इच्छकारि भग० तुम्हे अम्ह पंचमहव्वयं तह। राइभोयणं वेरमणं वेरमणं छट्ठं आरोवावणी-नंदिकरावणी वासनिक्खेवं करेह। करेमि" "इच्छं"-खमा० इच्छ० भग० पंच महव्वय-राइभोयणं छट्ठं आरोवावणी नंदि करावणी वासनिक्खेवावणी देववंदावो, वंदावेमि-चैत्यवन्दन पूर्ववत् यावत् जयवीयराय-वन्दनकं-खमा० इच्छ० ग० तुम्हे अम्ह पंचमहव्वय-राइभोयणं वेरमण छट्ठं आरो० नंदि करावणी-वास० देववंदा० नंदिसूत्र संभलावणी-नंदि० कड्ढावणी काउ० करावो "करेह", "इच्छं" खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह पंच० राइ० छट्ठं० आरो० नंदि० वास० देववंदा० नंदि० २ करेमि काउ० अन्नत्थ० काउ० लोगस्स० सागर०। प्रगट लोगस्स०। खमा० इच्छ० भग० पसाय करी मम नंदीसूत्र संभलावोजी "नवकार सहियं नंदिपाठः त्रिः। वास० नित्थारपारगाहोह। "तहत्ति"। खमा० इच्छा० संदि० भग० नंदिसूत्र कड्ढु? "इच्छं" "नाणं पंचविहं० इमं पुण पठवणं पडुच-मुनिने-पंचमहव्वय राइभोयणवेरमणं छट्ठं आरो० नंदि पवत्तेह" नित्थार० "तहत्ति"।

खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह पंचमह० राइ० छट्ठं आरोवावणी काउ० करावो "करेह" इच्छं" खमा० इच्छ० भग० करेमि काउस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स० । खमा० इच्छ० भग० पसाय करी मम पंच-महव्वयदंडक उच्चरावोजी । गुरुः नवकार पूर्वकं आलापकानि उच्चारयन्ति । यथा—

पढमेभंते ! महव्वए पाणाइवायाओवेरमणं सव्वं भंते ! पाणाइवायं पच्चक्खामि, से सुहुमं वा बायरं वा तसं वा थावरं वा नेव सयं पाणे अइवाइज्जा, नेवन्नेहिं पाणे अइवायाविज्जा पाणे अइवायंते वि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । पढमे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं ॥ १ ॥ प्रथम महाव्रतालापकः एवं त्रिरुच्चार्य ॥ एवं सर्वेप्यालापकाः । अथ प्रथम व्रत शिक्षादातव्या ।

अहावरे दुच्चे भंते ! महव्वए मुसावायाओ वेरमणं सव्वं भंते मुसावायं पच्चक्खामि से कोहा वा लोहा वा भया वा हासा वा नेवसयं मुसं वइज्जा, नेवन्नेहिं मुसं वायाविज्जा मुसं वयंते वि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि दुच्चे भंते ? महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं ॥ २ ॥ अथ द्वितीयालापकः शिक्षा ।

अहावरे तच्चे भंते ! महव्वए अदिन्नादाणाओ वेरमणं सव्वं भंते ! अदिन्नादाणं पच्चक्खामि से गामे वा नगरे वा रण्णेवा, अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थुलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं अदिन्नं गिण्हिज्जा नेवन्नेहिं अदिन्नं गिण्हाविज्जा अदिन्नं गिण्हंते वि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि, तच्चे भंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं ॥ ३ ॥

अहावरे चउत्थे भंते ! महव्वए मेहुणाओ वेरमणं सव्वं भंते ! मेहुणं पच्चक्कामि, से दिव्वं वा माणुसं वा तिरिक्खजोणिअं वा नेव सयं मेहुणं सेविज्जा, नेवन्नेहिं मेहुणं सेवाविज्जा मेहुणं सेवंतेवि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहं तिविहेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि चउत्थे भंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं ॥ ४ ॥

अहावरे पंचमे भंते ! महव्वए परिग्गहाओ वेरमणं सव्वं भंते ! परिग्गहं पच्चक्खामि से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थुलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं परिग्गहं परिगिण्हिज्जा नेवन्नेहिं परिग्गहं परिगिण्हाविज्जा, परिग्गहं परिग्गिण्हंतेवि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए

काएणं न करेमि न कारवेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि पंचमे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं ॥ ५ ॥

अहावरे छट्ठे भंते ! वए राइभोअणाओ वेरमणं सव्वं भंते ? राइभोअणं पच्चक्खामि से असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा नेव सयं राइं भुंजेज्जा नेवन्नेहिं राइं भुंजाविज्जा राइ भुंजंते वि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि. ॥ छट्ठे भंते ! वए उवट्ठिओमि सव्वाओ राइभोअणाओ वेरमणं ॥ ६ ॥ प्रशस्त लग्नावसरे नमस्कापूर्वकं त्रिशः "इच्चेइयाइं पंचमहव्वयाइं राइभोअणवेरमणछट्ठाइं अत्तहिअट्ठआए उवसंपजित्ताणं विहरामि ॥१॥

शिष्यः इच्छामो अणुसट्ठिं नमो खमासमणाणं–। क्षमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह पंचमहव्वयं राइभोयण वेरमण छट्ठं "आरोवेह"–गुरुः "आरोवेमि" शिष्यः "इच्छं" क्षमा० संदिसह किं भणामि ? गुरुः "वंदित्ता पवेह" शिष्यः इच्छं० क्षमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह पंचमहव्वयं राइभोयण वेरमण छट्ठं आरोवियं इच्छामो अणुसट्ठिं। गुरुः आरोवियं २ खमासमणाणं हत्थेणं सुत्तेणं अत्थेणं तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवेज्जाहि गुरुगुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि, नित्थारपारगाहोह। शिष्यः "तहत्ति"। क्षमा०

तुम्हाणं पवेइअं संदिसह साहूणं पवेमि। गुरुः "पवेह"। शिष्यः "इच्छं–खमा॰ समवसरणं (नाणं) नमस्कारपूर्वकं त्रि प्रदक्षिणयति। संघो गुरुश्च नवदीक्षितोपरि वासं विधत्तः। शिष्यः क्षमा॰ तुम्हाणं पवेइयं साहूणं पवेइअं संदिसह काउसग्गं करेमि गुरुः "करेह"। शिष्यः "इच्छं॰ क्षमा॰ इच्छ॰ भग॰ तुम्हे अम्ह पंच॰ राइ॰ आरोवावणी स्थिरीकरावणी करेमि काउ॰ अन्नत्थ॰ लोगस्स॰ सागरवर॰ प्रगट लोगस्स॰। क्षमा॰ अविधि आशातना॰। क्षमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ पवेयणा मुहपत्ति पडिलेहुं ?। गुरुः "पडिलेहेह"। मुहपत्ति॰। द्वादशावर्त वन्दनके॥ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ पवेयणुं पवेउं ? गुरुः "पवेह"। शिष्यः इच्छं क्षमा॰ इच्छाकारि॰ पंच॰ राइ॰ आरो॰ नंदि॰ वास॰ देव॰ नंदिसूत्र कड्ढा॰ काउ॰ पंच॰ स्थिरी॰ काउ॰ करावणी पाली "तप करश्युं" गुरुः "करज्यो" शिष्यः क्षमा॰ इच्छ॰ भग॰ पसाय करी पचक्खाणनी आश देशोजी। गुरु यथाशक्ति आचाम्लोपवासादिकं प्रत्याख्यानं दत्ते। वन्दनके। इच्छा॰ वेसणे संदिसाहु ? गुरुः संदिसह। शिष्यः इच्छं–क्षमा॰ इच्छा॰ वेसणे ठाउं ? गुरुः "ठाएह"। इच्छं॰ खमा॰ अविधि॰। क्षमा॰ "इच्छ॰ भग॰ पसाउ करी मस दिग्बंध करावोजी"। गुरुः "करेमि" दिग्बन्धः। प्रव्रज्याविधिवत्। क्षमा॰ इच्छ॰ भग॰ सम संतपयाणं करेह॥ मन्त्रप्रदानमपि–प्रव्रज्यावत्॥ खमा॰ इच्छ॰ भग॰ सज्झाय करुं ? गुरुः "करेह"–पूर्ववत्॥ क्षमा॰ इच्छ॰ भग॰ हितशिक्षा प्रसाद करशोजी। गुरुः चत्तारिपरमङ्गाणीत्यादिकं सोपनयं शालिकण पञ्चक ज्ञात विपयकमुपदेशमाचक्षते॥ ततः शिष्यः क्षमा॰ ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्यः

अचित्तरज ओहडावणत्थं काउ० एवं क्षुद्रोपद्रव० काउ० पूर्ववत् ॥ क्षमा० अविधि०—। वन्दनकमित्यादि प्रव्र-ज्या विधिवत् ॥ सप्त मण्डलीप्रवेशार्थं आचाम्लसप्त करणीयं। सप्तमाण्डल्यो यथा—सुत्ते १ अत्थे २ भोयण ३ काले ४ आवस्स अ ५ सज्झाए ६ संथारए चिअ ७ तहा सत्तेव मंडली हुंति ॥ अनेनैव क्रमेणायाम्ल-करणेन शिष्यस्य पूर्वसाधुभिः मण्डली प्रवेशनम् ॥ इति उपस्थापना कीर्तनो नाम विंशतितम उदयः ॥

इति आचार दिनकरस्य प्रथमो भागः ॥
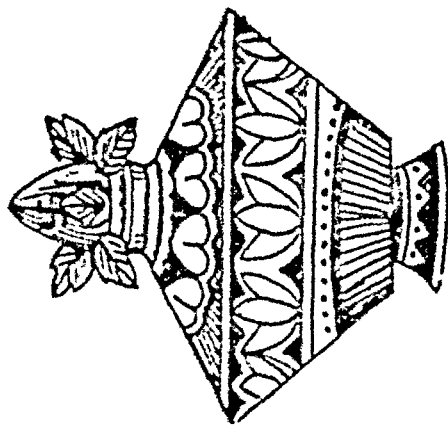
ॐ अर्हं नमः

शासन सम्राट् प. पू. आ. श्री विजयनेमिसूरीश्वर सद्गुरुभ्यो नमः

श्री वर्धमानसूरि विरचितः ।

आचारदिनकरः । द्वितीयो विभागः ॥

॥ अथ योगोद्वहनविधिः ॥ (परंपरा सामानुचार्यसारिणी)

मनोवाक्कायानां तपःसमाधौ योजनं योगः अथवा सिद्धान्तवाचनायामन्यविहितया तपसा योजनं योगः ते चागमक्रमोद्वहनेन बहुविधाः तेषां निरुद्धपारणककालस्वाध्यायादिभिरुद्वहनं योगोद्वहनं । कीदृशः साधुर्योगोद्वहने योग्यो भवतीत्युच्यते, कीदृशश्च गुरुः कीदृशाः सङ्घट्टसहायाश्च । कार्यो निमित्तं कार्यमित्येष निर्देशक्रमः इति वचनात् । कार्यो योगवाही निमित्तं गुरुसहायक्षेत्रोपकरणकालभिक्षाग्रहादि कार्यं योगोद्वहनं एतत्क्रमेण व्याख्यानमुच्यते । योगवाहिलक्षणं यथा-आर्या—"मौनी परीषहसहो मानरुषालोभकपटनिर्मुक्तः । बलवान् समदृष्टिश्च क्षितिपतिरङ्कारिमित्रादौ ॥ १ ॥ गुरुभक्तिकृन्महात्मा प्रसन्नवाङ्मनसकायसंयोगः । पट्विन्द्रियो दयालुः श्रुतशास्त्रानेकपरमार्थः ॥ २ ॥ लज्जासत्त्वसमेतो विरक्तधीर्जिततृषानिद्रः । अस्खलितब्रह्मधरः प्रायश्चित्तक्षताघगणः ॥३॥ बाह्याभ्यन्तररसलोभवर्जितो निर्जितान्तरङ्गरिपुः । त्यक्तान्यकुल-

भावो योगोद्वहने मुनिर्योग्यः ॥४॥ अथ गुरुलक्षणं–आर्या–"शान्तो दयालुरशठः प्रियवाक् पर्षद्विज्ञाता गुणैर्युक्तः। आर्जवमार्दवसदनं कृतयोगः समयवित् सम्यक् ॥१॥ परमार्थज्ञः कुशलो जितनिद्रालस्यमोहमदमायः। सानन्दः शिष्यान् प्रति योगोद्वहने गुरुः कार्यः ॥२॥ सहायलक्षणं यथा–आर्या–"जितनिद्रालस्यक्षुत्कृतयोगः स्नेहवान् गुणेषु रतः। उद्यमवान् सदयमतिर्जितविषयकषायपरमरिपुः ॥१॥ बह्वागमविद् बहुसत्वसंयुतो बहुकलासु विमलमतिः। नीरुक् प्रसन्नचेता योगोद्वहने सहायः स्यात् ॥२॥" अत्र सहायाः–दण्डधरसङ्घट्टकवारिभिक्षानेतृसर्वस्मृतिकारकधर्मोपदेशशब्दरूपाः। क्षेत्रलक्षणं यथा–आर्या–"बहुसलिलमृद्गुलभिक्षं स्वचक्रपरचक्रभयविनिर्मुक्तम्। बहुयतिसाध्वीश्राद्धं बहुशास्त्रविशारदाकीर्णम् ॥ १ ॥ नीरोगजलान्नयुतं चर्मास्थिकचादिसङ्करविमुक्तं। अहिजंबुकवृषदंशकवृपपल्लीसरटनिर्मुक्तम् ॥ २ ॥ प्रायः पवित्ररथ्यं कुमारीप्रभृतिविवर्जितं नित्यम्। अल्पकषायपुरजनं योगोद्वहने शुभं क्षेत्रम् ॥ ३ ॥" वसतिलक्षणं यथा—"चर्मास्थिदन्तनखकेशग्रथमूत्रापवित्रतारहितम्। अध उपरि च निश्छिद्रं निरवकरं घृष्टमृष्टं च ॥ १ ॥ सूक्ष्माङ्गिवृन्दसंवासयोग्यभूस्फोटवर्जितं परितः। रम्यमपरार्थरचितं योगोद्वहने शुभं सदनम् ॥ २ ॥" मूत्रपुरीषोत्सर्गस्थण्डिललक्षणं यथा—"निर्जनमजन्तुजातं जलहरिततृणाहिबिलरहितम्। बीजादिसूक्ष्ममुक्तं स्थण्डिलमत्र प्रशस्यं स्यात् ॥ १ ॥" योगोद्वहने उपकरणानि यथा—"मृत्काष्ठालाबुमयं पात्रं सुविलिप्तमञ्जसा पूतम्। तद्बेष्टमबन्धनमपि नवीनमतिनिर्मलं बहुलम् ॥ १ ॥ नव्या च पात्ररज्जूः संस्तारकमुत्तमं सवस्त्रं च। लघ्वी मार्जनि-

कापि च समण्डला कालदण्डी च ॥ २ ॥ आचारशास्त्रपुस्तकमथ नन्द्यावाससमवसरणादि । प्रासुकजल-सामग्री वस्त्रमपि विषट्पदीकं च ॥ ३ ॥ निर्दन्ततुसिकरणं निद्प्रथमप्रहरजलपरित्यागः । इत्यादि चोपक-रणं योगोद्वहने प्रगुणमिष्टम् ॥ ४ ॥" योगोद्वहन कालो यथा—"सुभिक्षं साधुसामग्री सर्वोत्पाताद्यभावता । कालिकेषूत्कालिकेषु योगेषु समयो ह्ययम् ॥ १ ॥ आर्द्रादिस्वात्यन्ते नक्षत्रगणे विवस्वता युक्ते । कालिकयो-गानामयमुपयोगी काल उद्दिष्टः । २ ॥ आर्द्रादिस्वात्यन्ते नक्षत्रगणे विवस्वता मुक्ते । स्तनिते विद्युति वृष्टौ कालग्रहणं न कर्त्तव्यम् ॥ ३ ॥" अथ योगोद्वहने चर्या यथा—"रजन्याः प्रथमे यामे चरमे च सदा यतेः । जागरो योगवाही तु जागर्त्येव क्षणे क्षणे ॥ १ ॥ हास्यकन्दर्पविकथाशोकरत्यरतीस्त्यजेत् । पञ्चविंशति-कोदण्डमानभूमेः परं मुनिः ॥ २ ॥ नैकाकी याति सततं योगवाही विशेषतः । धनुःशते लङ्घिते तु साधो-राचाम्लमादिशेत् ॥ ३ ॥ सीवनं लेपकरणं रचनामुपधेरपि । वर्जयेत्सर्वयोगेष्वप्यागाढेषु विशेषतः ॥ ४ ॥ ताम्रसीसकांस्यलोहत्रपुरोमनखादिकम् । चर्मादि न स्पृशेत् स्पृष्टौ कायोत्सर्गो विधीयते ॥ ५ ॥ अस्पृष्टा-वप्येकवेलं दन्ताद्युत्सर्गसंज्ञया । कायोत्सर्गे नमस्कारं तत्रैकं च स्मरेन्मुनिः ॥ ६ ॥ योगोद्वहनमध्ये तु केशरोमनखादिकम् । नोत्सृजेत्प्रातरुत्सर्गे विधातव्योऽप्ययं विधिः ॥ ७ ॥ मुखवस्त्रं प्रतिलिख्य द्वादशावर्त्त-वन्दनम् । दत्वा चैव तदुत्सर्गः कायोत्सर्गश्च पूर्ववत् ॥ ८ ॥ योगवाही पाणहार प्रत्याख्यानं दिने दिने । रात्रिप्रतिक्रमणान्ते कुर्यात् प्रातर्यथोचितम् ॥ ९ ॥ अपूर्वपठनं चैव कुर्यात्पूर्वं न विस्मरेत् । उपधिं पात्रव-

न्यादि द्विवेलं प्रतिलेखयेत् ॥ १० ॥ मितं वदेत् सूक्ष्मशब्दं कामक्रोधादि वर्जयेत् । महाव्रतानि पञ्चैव धारयेद्गाढयुक्तितः ॥ ११ ॥ सङ्घट्टकप्रतिच्छेदं न कुर्यात्कालकेष्वपि । शुद्धमन्नं च पानं च गृह्णीयात्पात्रधामसी ॥ १२ ॥ उच्छिष्टान्नपरित्यागं न कुर्याद्गमनादिकम् । मितः संस्तारवस्त्रादेरासनादेः परिग्रहः ॥ १३ ॥ स्वाध्यायकालग्रहणे विदध्यादतियत्नतः । अस्वाध्याये न कर्त्तव्यं पाठकालादिकं क्वचित् ॥ १४ ॥ अकाले च मलोत्सर्गं न कुर्वीत निशादिके । आनीतमकृतयोगैर्न ग्राह्यमशनं जलम् ॥ १५ ॥ तैः समं नैव सङ्घट्टो न शय्यामनसंश्रयः । प्रतिलिखितं तैर्वसनशय्यादि न विधापयेत् ॥ १६ ॥ नाङ्गे चिकित्सितं कुर्यात् तदन्येषु न कारयेत् । न च वृष्टौ महावाते निर्गच्छेद्भिक्षणादिषु ॥ १७ ॥ इयं तु चर्या सर्वेषु योगेषु परिकीर्त्तिता । ब्रूमो भगवतीयोगचर्यामथ यथाविधि ॥ १८ ॥ बल्यर्थं विहिताहारं गर्हिताहारमेव च । तथा मृतक्रियाहारं वर्जयेदतियत्नतः ॥ १९ ॥ देवादिपात्रसंस्पृष्टं संस्पृष्टं तत्परं परम् । तथा विकृतिसंस्पृष्टं न कल्पं योगवाहिनाम् ॥ २० ॥ कुर्यादकृतयोगैश्च न मलोत्सर्जनादिकम् । भिक्षाभ्रमे च संस्पर्शस्तेषामेव न युज्यते ॥ २१ ॥ उपधेरचनाकर्म गुर्वादेशं विना नहि । पक्वान्नवर्जितामन्यां विकृतिं च करे वहन् ॥ २२ ॥ ददाति भिक्षां चेन्नैव गृह्णीयाद्गणियोगकृत् । आर्द्राङ्गश्वानमार्जारमांसाशनविहङ्गमान् ॥ २३ ॥ वत्सं स्पृष्ट्वा ददद्भिक्षां वर्जयेदपरं तदा । आर्द्रचर्मादिहस्त्यश्वखरविट्स्पर्शमात्रतः ॥ २४ ॥ तत्स्पर्शी तत्करे भिक्षां वर्जयेदतियत्नतः । क्षीरतैलघृताभ्यक्ता न स्पृशेत्पण्डपुंवशाः ॥ २५ ॥ तद्दिने नवनीताक्तकज्जलाङ्कितलोचना । भिक्षां ददाति न

ग्राह्या सैवान्यस्मिन् दिने शुभा ॥ २६ ॥ नवनीतेन जीर्णेन तद्दिने कृतमज्जनं । या बिभर्त्ति न तत्पार्श्वेर्गृह्णी-यात्पानभोजने ॥ २७ ॥ बालवत्सा निजं बालं विलुञ्चयते स्तनपायिनम् । भिक्षां ददाति सानर्हा योग्या चास्तनपायिनम् ॥ २८ ॥ एवं च गोमनुष्यादेः सा चेद्भोजनदायिका । गृह्णीयात्तत्करे नान्नं तदभावे च कल्पते ॥२९॥ शिलाकाष्ठकपाटादि यत्स्पृष्टं स्यादकल्पितैः । न स्प्रष्टव्यं तच्च तैस्तु विहीनं स्पर्शमर्हति ॥ ३० ॥ शुष्कास्थिचर्मदशनस्पर्शो यदि कदाचन । जायते तत्र कुर्वीत कायोत्सर्गं च पूर्ववत् ॥ ३१ ॥ सन्निधिश्वानमार्जाराधाकर्मवृषमानुषैः । महिषाश्वताम्रचूडकरिभिश्चैव घट्टितैः ॥ ३२ ॥ व्रतोपघातो जायेत तथान्यकरणादपि । पात्रोपकरणादौ च कणमात्रस्थितेरपि ॥ ३३ ॥ नार्द्रेण प्रासुकेनापि पाणिना वस्तुनो ग्रहः । जलेन युज्यते चाधाकर्म स्पृष्ट्वा ततः परम् ॥ ३४ ॥ व्याख्यानपाठस्तुत्यादि कर्त्तव्यं गुर्वनुज्ञया । अनुप्रेक्षापरिवृत्तिः करणीया यथोचिता ॥ ३५ ॥ उपर्युपरि भाण्डेभ्यश्चतुः पञ्चभ्य एव च । ग्राह्यं चोपरिभाण्डस्थं वस्तु नाधःस्थमेव च ॥ ३६ ॥ परात्परस्थेभ्य एव तिर्यग् भाण्डेभ्य उत्तमः । गृह्णीयाद् द्वित्रिभाण्डेभ्यो न परेभ्यः कदाचन ॥ ३७ ॥ पायसं शर्कराखण्डं दुग्धं काञ्जिकमेव च । तिलचूर्णं तिलपिण्डं पिण्याकं वासरे परे ॥ ३८ ॥ आत्मार्थं गृहिभिः क्षिप्तं वर्जयेत्(तद्)घृतादिना । तत्कल्पतेऽन्यदिवसे नालिकेरघृतादिकम् ॥३९॥ नालिकेरस्य खण्डं च द्राक्षा सर्वं च पानकम् । शुण्ठी कृष्णामरिचादि तद्दिने कल्पते यतेः ॥ ४० ॥ दधिक्लृप्तं करंबादि शिखरिण्यादि तद्दिने । न कल्पते चान्यदिने कल्पते तन्महात्मनाम् ॥ ४१ ॥ तक्राद्धं घृताद्धं कल्पते व्यञ्जनं

सदा । निर्भञ्जनं चान्यं कृपाक्षेपे सर्वत्र कल्पते ॥ ४२ ॥ तत्पक्वं चैव पक्वान्नं नीरसं तत्र कल्पते । न भुञ्जीत योगवाही द्वात्रिंशत्कवलाधिकम् ॥ ४३ ॥ अन्तः प्रथमग्रामान्तश्चर्यायाः प्रतिपादनम् । मतान्तरमुक्तमानं च प्रतिपत्तेन योगभाक् ॥ ४४ ॥ द्वितीये ग्रामे भिक्षा च कल्पते योगवाहिनाम् । निर्भञ्जनं घृतैस्तैलैर्देहगात्रादिगुण्ठनम् ॥ ४५ ॥ वाचनाचार्यसंस्पृष्टं ग्रामो द्वित्रिचतुर्दिनम् । अधिकं चापि सर्वार्हं कल्पते स्वसमाधिना ॥ ४६ ॥ परीषहादिसहनं कर्त्तव्यं निशि वासरे । उद्देशाद्यपि जायेत संयतिभिः समं यदि ॥ ४७ ॥ कार्यं तदा लोचपट्टग्रहणं चान्यथा तथा । व्रतिनीनां सवस्त्राणां कल्पते कर्मयौगिकम् ॥ ४८ ॥ पञ्चसादि च यत्प्रोक्तं हेयोपादेयमञ्जसा । सिद्धान्ते तद्विधेयं स्यात्तथैव गुरुवाक्यतः ॥ ४९ ॥ आगमं च गुरोर्वाक्यं विना यच्चाधीयते । तन्महादोषहेतुः स्यादिहामुत्र च दुःखदम् ॥ ५० ॥ अन्यच्च भक्तापानादिग्रहणे चोक्तमानके । कायोत्सर्गादिकरणे विधिश्चिन्त्यः क्षणे क्षणे ॥ ५१ ॥ अनेन विधिना भक्तपानादि प्रतिगृह्यते । भुञ्जते साधवो ग्रासं दोषलेशापहारिणः ॥ ५२ ॥" इति गणियोगचर्या—अथ कदाचिदुक्तचर्याया भङ्गो भवति तदा तत्प्रायश्चित्तविधिरुच्यते—"सन्नष्टरहितं भुंक्ते तल्लिप्तमथवा परम् । आधाकर्मिकमश्नाति सन्निधिं भुंक्त एव च ॥ १ ॥ अकाल उत्सृजेद्ग्रन्थं स्थानं न प्रतिलेखयेत् । अतिकाम्यति वा स्थानमप्रमाणं करोति वा ॥ २ ॥ कषायानपि

पुष्णाति व्रतानि न करोति च । अभ्याख्यानं च पैशुन्यं परिवादं करोति वा ॥ ३ ॥ पुस्तकाशातनां चैव कुर्याद्भूपातनादिभिः । धर्मध्वजं चोलपट्टं हस्तान्मुञ्चति वा कटे ॥ ४ ॥ ऊर्ध्वो नावश्यकं कुर्यात् कुर्याद्वैरात्रिकं न वा । प्रमार्जयेन्नोपधिं वा तथा भोजनभूमिकाम् ॥ ५ ॥ उद्देशावश्यकक्षोणीं न वा मार्ष्टि प्रमादतः । इत्येतेष्वालोचनायामुपवासं समाचरेत् ॥ ६ ॥ अप्रमार्ज्य कपाटादि य उद्घाटयते यतिः । तस्य वासरपूर्वार्द्धं प्रत्याख्यानं समाचरेत् ॥ ७ ॥ कालेनावश्यकं कुर्यान्न गोचरचरीमपि । न वा नैषेधिकीं चापि तस्य निर्विकृतिः स्मृतं ॥ ८ ॥ षट्पदी पीडनादेव कुर्यादेकाशनं यतिः । भङ्गे योगविधानस्य प्रायश्चित्तमिदं स्मृतम् ॥ ९ ॥ इति योगभङ्गप्रायश्चित्तविधिः । अथ कालिकेषु योगेषु सङ्घट्टोत्क्रमाने भवतस्तद्विधिरुच्यते । तत्र प्रथमं चरसङ्घट्टमुच्यते श्लोकः । "व्यायामार्थं च भिक्षार्थं गन्तव्यं द्वितीयेन तु । अजेनाकृतयोगेन न स्पृशेत्कश्चनापरम् ॥ १ ॥ न वा पञ्चेन्द्रियं जीवं मध्ये कुर्यान्मुनिद्वयं । वल्लीद्रुमनिकायादि नान्तः कुर्यात्स्पृशेच्च न ॥२॥ वसतेरेव निर्गच्छेत् कृत्वा सङ्घट्टयोजनम् । आगत्य चैर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य विघटयेत् ॥ ३ ॥" गमने–भगवन्, संघट्टं संदिसावेमि संघट्टं करेमि संघट्टसंदिसावणत्थं करेमि काउस्सग्गं, अन्नत्थऊ० यावदप्पाणं वोसिरामि । कायोत्सर्गे नमस्कारं विचिन्त्य नमस्कारं पठेत् । आगमने ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य संघट्टं पडिक्कमामि संघट्टस्स पडिक्कमणत्थं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ० जाव अप्पाणं वोसिरामि । नमस्कारं विचिंत्य नमस्कारं पठेत् ।

નોતરા દેવાની (કાલ મંડલ પડિલેહણ) વિધિ

પ્રથમ પશ્ચિમ દિશા તરફ સ્થાપનાચાર્ય (સ્થાપના પાટલીની જમણી બાજુએ પાયરાની ખુલ્લા કરવા) પછી દાંડીધર, પાટલી ઉપર મુહપત્તિ, તેની ઉપર બે દાંડી વચમાં તગડી સહિત ડાબા હાથમાં લઈ કાલમંડલ ભૂમિમાં સ્થાપના પાટલીની જમણી બાજુએ ઉભો રહે, કાલગ્રાહી કાલગ્રહણનું દંડાસણ લઈ સ્થાપના પાટલીની પાસેથી કાજો લેતો લેતો કાલમંડલ ભૂમિના છેડે સ્થાપના પાટલીની સન્મુખ ઉભો રહી, " નાસિકા ચિંતામણી સાવધાન, ઉપયોગ રાખો " એ પ્રમાણે ઉંચે સ્વરે બોલી ત્યાંથી પાછો કાજો લેતો લેતો દાંડીધર પાસે સ્થાપના પાટલીની ડાબી બાજુએ પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ આવી દંડાસણ મુકે. તે વખતે દાંડીધર ઓઘાથી જમીન પુંજી બેસીને પાટલી છુટી કરે. પછી બન્ને (કાલગ્રાહી અને દાંડીધર) જણ, સાથે સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ ખમાસમણ દઈ "ઇરિયાવહીયનો આદેશ (ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ઇરિયા વહિયં પડિક્કમામિ ", માગે ખમાસમણ અને આદેશ બન્ને જણા બોલે વડિલ આદેશ આપે–" પડિક્કમેહ " એ પ્રમાણે પછી દાંડીધર " ઇચ્છં " કહી " ઇરિયાવહિય તસ્સ ઉત્તરી અન્નત્થ "નો પાઠ બોલે, કાલગ્રાહી સાંભળે, બન્ને જણા એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરી " નમો અરિહંતાણં " કહી પારે. દાંડીધર પ્રગટ લોગસ્સ કહે...પછી દાંડીધર એકલો ખમાસમણ દઈ " ઇચ્છા૦ સંદિસહ ભગવન્ વસહિ પવેઉં ? વડીલ કહે " પવેહ " દાંડીધર " ઇચ્છં " કરી ખમાસખમણ દઇ " ભગવન્ સુદ્ધા વસહી " વડિલ કહે " તહત્તિ " પછી બન્ને જણા ખમાસમણ દઈ (દાંડીધર બોલે, કાલગ્રાહી સાંભળે) " ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ પચ્ચક્ખાણ કર્યું છેજી " પછી ખમા૦ દઈ " ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ સ્થંડિલ પડિલેહશું " વડિલ કહે " પડિલેહેહ " દાંડીધર મનમાં " ઇચ્છં " કહી બેસી પાટલી ગોઠવી, જમણા હાથમાં ઓઘો, મુહપત્તિ રાખી, ડાબા હાથમાં (દાંડી કે તગડી પડી ન જાય એવી યુક્તિ અને ઉપયોગથી) પાટલી લઈ ઉભો થાય જે વખતે દાંડીધર પાટલી ગોઠવે તે વખતે કાલગ્રાહી જમણે હાથે

મુહપત્તિ સહિત ઓઘા વડે ત્રણ વાર દંડાસણને પુંજી ઓઘો કાંખમાં નાખી મુહપત્તિ સહિત જમણે હાથે દંડાસણ લે...પછી દાંડીધરની (પાટલી ગોઠવી ઉભા થયા પછી) પાટલીની જમીન દંડાસણથી એક વાર પુંજી આપે, દાંડીધર પણ તે જમીન ઓઘાથી પુંજી ઓઘો કાંખમાં નાંખી મુહપત્તિ જમણા હાથમાં રાખી પાછો ખસી ત્યાં ઉભો રહે... કાલગ્રાહી, ૪૫ માંડલા કરે પછી દંડાસણ પોતાની જમણી બાજુએ મુકે (બે કાલગ્રહણ હોય તો ૯૮ માંડલા કરે) દંડાસણ મુકતે વખતે, દાંડીધર, " દિશાવલોક હોય છે ? " એ પ્રમાણે પૂછે, કાલગ્રાહી " હોય છે " કહે દાંડીધર બેસી ઓઘાથી જમીન પુંજી પાટલી મુકી, મુહપત્તિ વડે ડાબો હાથ અને તગડી બન્ને સાથે ત્રણ વાર પલેવી તગડી પાટલી ઉપર મુકી (પાટલી ડગતી હોય તો ત્યાં પુંજી તગડી મુકે) એક નવકારે બેઠા તથા એક નવકારે ઉભા બન્ને જણ સાથે પાટલી થાપે. ખમા૦ દઇ " ઇચ્છા૦ સંદિસહ વસહિ પવેઉ ? " વડિલ કહે " પવેહ " દાંડીધર " ઇચ્છં " કહી ખમા૦ દઈ " સુદ્ધા વસહિ " કહે. વડિલ " તહત્તિ " કહે. પછી દાંડીધર અને કાલગ્રાહી બન્ને) ખમા૦ દઈ (બન્નેએ બોલવું) અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં કહી એક નવકારે પાટલી ઉઠાવે. પછી ખમા૦ દઇ " ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ સ્થંડિલ પડિલેહું વડિલ કહે " પડિલેહજો બન્ને જણા " ઇચ્છં " કહી સ્થંડિલ પડિલેહે " ઇતિ "

કાલગ્રહણ વિધિ

" સુદ્ધા વસહિ " કહીએ ત્યાં સુધી નોંતરાની વિધિ પ્રમાણે જાણવું. (જુઓ પા. ૯૨) માત્ર " પચ્ચક્ખાણ કર્યું છેજી તથા સ્થંડિલ પડિલેહશુ " એ બે આદેશો (જુઓ પા. ૯૨) માગવા નહિ સુદ્ધા વસહિ કહ્યા પછી દાંડીધર ખમાસમણ દેતાં નિસીહિઆએ કહેતાં જમણે હાથે મુહપત્તિથી ડાબો હાથ અને દાંડી બન્ને સાથે ત્રણ વાર પલેવી " મત્થએણ વંદામિ " કહેતાં ડાબા હાથમાં લઈ ઉભાં થઈ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ પાભાઈઅ કાલ થાપું ?" કાલગ્રાહી કહે " થાપો" દાંડીધર " ઇચ્છં " કહી ઉભડક પગે બેસી દાંડી ડાબા હાથમાં અણવાળી મુઠીએ અંગુઠા અને તર્જની

આંજલી ઉંચી રાખી તેજ હાથે એક નવકારે પાટલી સ્થાપે પછી ઓઘા મુહપત્તિ સહિત જમણા હાથે ડાબા હાથમાં રહેલી દાંડી એક નવકારે સ્થાપી ઉભા થાય (દાંડી સ્થાપતી વખતે મુઠ્ઠી વાળવી) પછી બન્ને જણ સાથે એક નવકારે પાટલી અને દાંડી થાપે બન્ને જણ ખમા૦ દઈ "ઇચ્છા૦ સં૦ પાભાઈઅ કાલપડિયરું?" "ઇચ્છં" કહી "મત્થએણ વંદામિ કહેતાં આવસ્સહી ઇચ્છં" કહી કાલમંડલની જમીન સન્મુખ સમશ્રેણીએ ઉભા રહી સમકાલે "આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" એમ ત્રણવાર કહેતાં કાલમંડલની જગાએ જઈ બન્ને જણ "નમો ખમાસમણાણં" કહે પછી દાંડીધર "મત્થએણ વંદામિ" કહી "આવસ્સહી ઇચ્છં" "આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" ત્રણવાર કહેતા પાટલી તરફ જાય ત્યાં જઈને "નમો ખમાસમણાણં" કહી ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સં૦ પાસાઈઅ કાલવાર વઈ? (એમ યોગવાહી સાધુઓ કહે 'વાર વઈ?) ઇચ્છ૦ "આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" ત્રણ વાર કહેતાં કાલ મંડલની જગ્યાએ જઈ "નમો ખમાસમણાણં" કહી દાંડી કાલગ્રાહી સન્મુખ રાખે. કાલગ્રાહી "મત્થએણ વંદામિ" કહી "આવસ્સહી ઇચ્છં આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" ત્રણવાર કહેતાં પાટલી પાસે જાય "નમો ખમા-સમણાણં" કહી ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સં૦ ઇરિયાવહિયં પડિક્કમામિ "ઇત્યાદિ એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરે પ્રગટ નવકાર કહી ખમા૦ "ઇચ્છા૦ સં૦ મુહપત્તિ પડિલેહું" ઇચ્છં કહી મુહપત્તિ પડિલેહી વાંદણા બે દઈ ઇચ્છં ખમા૦ ઇચ્છા૦ સં૦ પાભાઈઅ કાલ સંદિસાહું? ઇચ્છાકારેણ-સં૦ પાભાઈઅ કાલ લેઉં? ઇચ્છં મત્થએણ વંદામિ કહી આવસ્સહી ઇચ્છં-"આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" ત્રણવાર કહેતાં દાંડીધર સન્મુખ જાય. દાંડીધર કાલગ્રાહી સન્મુખ દાંડીધરે કાલગ્રાહી "નમો ખમાસમણાણં" મત્થએણ વંદામિ કહી ઇરિયાવહિયં પડિક્કમામિ ઇચ્છં-ઇત્યાદિ એક નવ-કારનો કાઉસ્સગ્ગ પારી પ્રગટ નવકાર કહે. પછી બન્ને જણા ઓઘા વડે જમીન પુંજી બેસી જાય. કાલગ્રાહી નીચે પ્રમાણે પાટલી કરે-મુહપત્તિ પડિલેહી, મુહપત્તિ વડે ડાબો હાથ ત્રણ વાર પડિલેહી, ભુતલ ત્રણવાર પડિલેહી ત્યાં મેરૂ

આકારે સ્થાપન કરે, જમણી કેડ, મુહપત્તિથી ત્રણ વાર પડિલેહી, ત્યાં મુહપત્તિ ખોસે. પછી ઓઘાએ અંતરાલ ત્રણવાર, મેરૂ (અંગુઠો) ત્રણવાર અને સાથળ ત્રણ વાર પલેવી ઓઘો ત્યાં મુકી જમણો હાથ ઓઘા ઉપર ત્રણવાર સવળો અવળો કરી ડાબા હાથની સાથે જોડે. પછી નાકે પછી જમણે કાને પછી ડાબે કાને, એમ ત્રણવાર સ્પર્શ કરી જમીન સાથે ત્રણવાર બન્ને હાથ ઘસે એવી રીતે ત્રણવાર કરી ઓઘે કરી ત્રણવાર મેરૂ પછી ત્રણવાર અન્તરાલ (ઢીંચણ તથા જમીન સાથે) પાડલેહી ડાબો ઢીંચણ નીચે સ્થાપન કરે. ઓઘાથી ડાબો હાથ ત્રણવાર પડીલેહી દાંડીધરના હાથમાં દાંડી ત્રણવાર પલેવી ઓઘાની દશિઓ અંદરથી ડાબા હાથે લઈ નવવાર ઓઘાથી પલેવી ત્રણવાર કેડ પલેવી તેમાં ભરાવે પછી મુહપત્તિ લેવી વિગેરે પહેલાની માફક પછી ઓઘા વડે અન્તરાળ, મેરૂ ક્રમે ત્રણવાર કેડ પલેવી ત્યાં ઓઘો મુકે પછી પૂર્વની પેઠે સંપૂર્ણ પાટલીની માફક સમજવું. પછી દાંડી, મુહપત્તિ બન્ને સાથે કાઢી દાંડીધરનો હાથ ઓઘાવડે ત્રણવર પલેવી ઓઘાની અંદરથી દાંડી દાંડીધરને હાથમાં આપે. પછી ઓઘા વડે પાછળ પુંજી બે પગે રહી, દાંડી એક નવકારે સ્થાપે મુહપત્તિ સહિત ઓઘાવડે ડાબો હાથ ત્રણવાર પલેવી જમીન ત્રણવાર પલેવી, જમીન ઉપર મુકે પછી અન્તરાળ, મેરૂ પલેવી કેડ પુંજી ઓઘો ત્યાં મુકે. મુહપત્તિ સહિત જમણો હાથ ઓઘા ઉપર ત્રણવાર સવળો અવળો કરી મુહપત્તિએ ત્રણવાર મેરૂ પ્રદક્ષિણા કરી, બેઉ હાથ ઉંધા જમીન ઉપર મુકે. મુહપત્તિ બન્ને અંગુઠા અને બન્ને તર્જની વચ્ચે રાખે. પછી નવવાર બે હાથ ઘસે, પછી ઓઘાનો દોરો, દશિ, મુહપત્તિનો છેડો, કંદોરાનો છેડો અને ચોલપટ્ટાનો છેડો એ પાંચના ભેગા કરી કાલગ્રાહી ઉભો થતાં નિસીહિ નમો ખમાસમણાણં કહેતાં અને દાંડીધર ઉભો થતા "ઇચ્છકારી સાહવો ઉવઉત્તા હોહ, પાભાઈઅ કાલવાર વટ્ટઈ? (શેષ યોગવાહી સાધુઓ બોલે-" વાર વટ્ટઇ) એમ કહેતાં કાળગ્રાહી પૂર્વદિશા સન્મુખ દાંડીધર પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ઉભા રહે, કાલગ્રાહી:- પાભાઇઅ કાલ લેવાવણી કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરે. દાંડીધર, મુહપત્તિથી કાલગ્રાહીના

બન્ને હાથ એકેક વાર પુંજે કાલગ્રાહી હાથ ઉંચા લઇ (કાઉસ્સગ્ગ પાર્યા વગર) સાગરવરગંભીરા સુધી લોગસ્સ અને ધમ્મો મંગલની ૧૭ ગાથા કહે. છેલ્લી ગાથા વખ્તે દાંડીધર કાલગ્રાહીના પગ પુંજી કાલગ્રાહીને દક્ષિણ દિશા સન્મુખ ઉભા રહેવાની જગ્યા પુંજી આપે. કાલગ્રાહી (ગાથાનું છેલ્લુ પદ) "નિગન્થાણું મહેસિણં" આ પ્રમાણે ચાર દિશાએ કરે. ફરી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી પાર્યા વગર હાથ ઉંચા લઇ પ્રગટ નવકાર કહે. પછી બેઉ જણ "મત્થએણ વંદામિ કહી" આસજ્જ આસજ્જ આસજ્જ નિસીહિ" ત્રણવાર કહેતાં પાટલી સન્મુખ જાય ત્યાં બન્ને જણા "નમો ખમાસમણાણં" કહી ઉભા રહે. પછી કાલગ્રાહી ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ ઇરિયાવહિયં૦ ઇચ્છં કરી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી પાર્યા વગર પ્રગટ નવકાર કહી ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ મુહપત્તિ પડિલેહું? ઇચ્છં૦ કહી મુહપત્તિ પડિલેહી વાંદણા ૨ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ પાભાઇય કાલ પવેઉ ઇચ્છં૦ ખમાઇચ્છકારિ સાહવો પાભાઇઅ કાલ સુજ્જે? દાંડીધર તથા શેષ યોગવાહી સાહુ-સુજ્જે-ભગવન મું-પાભાઇઅ કાલ જાવ સુદ્ધં. પછી બંને જણા (બોલવાનું કાલગ્રાહીને જ) ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગવન્ સજ્ઝાય કરું? ઇચ્છં નવકાર, ધમ્મો મંગલની પ-ગાથા કહે. પછી દાંડીધર ખમા૦ દઇ ઇચ્છકાની સાહવો દિટ્ઠં સુયં કિંચિ? (કાલગ્રાહી તથા શેષ સાહુ:-" ન કિંચિ" કહી મુહપત્તિથી ત્રણ વાર પાટલી પડિલેહી દાંડી પાટલી પડિલેહી દાંડી પાટલી ઉપર મુકે. પછી બન્ને જણા બોલી ખમા૦ દઇ "અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં" દઇ એક નવકાર પાટલી ઉઠાવે.

"વિરતિય કાલમાં" પાભાઇઅ કાલને ઠેકાણે વિરતિય કાલ બોલવું. જાવ સુદ્ધ ને ઠેકાણે એટલુ "સુદ્ધ" બોલવું.

૩. કાલ પલેવવાનો વિધિ

સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ પશ્ચિમ દિશામાં પાટલી ખુલ્લી કરી ખમા૦ દઈ ઇરિયાવહિયંનો આદેશ માગી ઇરિયાવહિય કરે. પછી ખમા દઈ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગવન્ 'વસઈ' પવેઉં' ગુરૂ કહે 'પવેહ' ખમા૦ થઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગવન્

'સુદ્ધા વસહિ' ગુરૂ કહે તહત્તિ' એમ કહી પાટલી કરે. બેઠા અને ઉભા એકેક નવકારે થાપે ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ વસ.હે પવેઉ? ગુરૂ 'પવેહ' ઇચ્છં ઇચ્છા૦ સુદ્ધા વસહિ. 'ગુરૂ તહત્તિ' પછી ઉભડક પગે બેસી મનમાં નવકાર ગણી જમણા હાથે સુહપત્તિથી ત્રણ વાર દાંડી પલેવી ડાબા હાથમાં દાંડી લઈ નવ વાર પલેવી પાટલીના ડાબા પડખાની જમીન ત્રણ વાર પલેવી દાંડી ત્યાં મુકે. (દાંડી મુકતાં-કાલથાપું-એમ મનમાં બોલે) પછી એક નવકારે દાંડી સ્થાપિ ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ પાભાઈઅ કાલ પવેઉં? 'ગુરૂ-પવેહ' ઇચ્છં ખમા૦ દઇ ઇચ્છકારી સાહવો પાભાઈઅ કાલ સુજે? (યોગવાહી કહે-સુજે) ગુરૂ કહે-'તહત્તિ' ભગવન સું. પાભાઈઅ કાલ જાવ સુદ્ધં. ખમા૦ દઇ અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં. કહી એક નવકારે પાટલી ઉઠાવવી.

બે કાલગ્રહણ સાથે હોય તો પહેલા પાભાઇઅ કાલના આદેશ માગી વિરતિય કાલના આદેશ માગવા. વિરતિય કાલના આદેશમાં જાવ પદ ન કહેવું. "ઇતિ"

૪. સજ્ઝાય પઠાવવાનો વિધિ

પશ્ચિમ દિશા તરફ સ્થાપનાજી ઉઘાડા પધરાવી પાટલી, દાંડી, તગડી, મુહપત્તિ છુટા કરી ઇરિયા૦ કરી બેસીને જમણે હાથે ઓઘો લઈ ડાબો હાથ તથા પાટલી ત્રણ વાર પડિલેહી, હાથમાં લઇ દષ્ટિ પડિલેહણા કરી બારવાર ઉપર અને બારવાર નીચે ઓઘાથી પડિલેહણા કરવી. પછી ત્રણ વાર જમીન પડિલેહી પાટલી, શબ્દ ન થાય તેવી રીતે સાચવીને મુકવી. પાટલી ડગતી હોય તે ઠેકાણે ત્રણ વાર ઓઘાથી પલેવી હાથમાં લઈ પચીસ બોલથી પલેવી પાટલી ત્રણ વાર પલેવી પાટલી ઉપર મુકવી. ડાબા હાથ તરફની દાંડી તથા હાથ ત્રણવાર પલેવી પાટલી ઉપરની મુહપત્તિ ત્રણવાર પલેવી દાંડી પાટલી ઉપર મુકવી. પછી જમણા હાથ તરફની દાંડી તથા હાથ ત્રણવાર પલેવી દાંડી

હાથમાં લઇ નવવાર પલેવી પાટલી પાએની જમણી તરફની જમીન ત્રણવાર પડિલેહી ડાંડી ત્યાં મુકવી. પછી જમણા હાથ તરફની ડાંડી તથા હાથ ત્રણવાર પલેવી ડાંડી હાથમાં લઇ નવવાર પલેવી પાટલી પાએની જમણી તરફની જમીન ત્રણવાર પડિલેહી ડાંડી ત્યાં મુકવી. પછી જમણા હાથે ઓઘો લઇ એક નવકારે પાટલી અને એક નવકારે ડાંડી, બેઉ બેઉ સ્થાપિ તથા એક નવકારે ઉભા સાથે સ્થાપવી. પછી 'ઇચ્છા૦ સંદિ૦ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ' ઇચ્છં. કહી મુહપત્તિ પડિલેહી વાંદણા બે દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ સજ્ઝાય સંદિસાહું ? ઇચ્છં ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ સજ્ઝાય પઠાવું ? જાવ સુદ્ધ. ઇચ્છં. સજ્ઝાયસ્સ પટ્ઠાવણીયં કરેમિ કાઉ૦ અન્નત્થ એક નવકાર કાઉસ્સગ્ગ કરી પાર્યા વગર હાથ ઉંચા લઇ 'સાગરસ્સ સાગરવરગંભીરા સુધી કહી ધમ્મો મંગલની ૧૭ ગાથા કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ પાર્યા વગર પ્રગટ નવકાર. વાંદણા બે દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ સજ્ઝાય પવેઉં? ઇચ્છં. ખમા૦ ઇચ્છાકારિ સાહવો સજ્ઝાય સુજે ? (બેય યોગવાહી સુજે) ભગવન મું. સજ્ઝાય સુદ્ધ. ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભ૦ સજ્ઝાય કરૂં ? ઇચ્છં કહી બેસીને નવકાર. ધમ્મો મંગલની ૫ ગાથા. વાંદણા બે, ઇચ્છા૦ સં. ભગવન બેસણું સંદિસાહું ? ઇચ્છં. ખમા૦ ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ બેસણું ઠાઉં ? ઇચ્છં. ખમા દઇ અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં કહી એક નવકારે પાટલી ઉઠાવવી.

૫. પાટલી કરવાનો વિધિ

સજ્ઝાય પઠાવવાની માફક મુહપત્તિ પડિલેહણા સુધી સર્વ કરવું. પછી મુહપત્તિથી ડાબા હાથનું તળીયું ત્રણવાર પડિલેહી, ડાબો હાથ જમીન ઉપર સ્થાપિ મુહપત્તિથી જમણી કેડ ત્રણવાર પડિલેહી મુહપત્તિ ખોસવી. જમણે હાથે ઓઘો લઇ ડાબો હાથ તથા પગ વચ્ચેનું અન્તરાળું ત્રણવાર પલેવી ત્રણવાર મેરૂ (અંગુઠા) ફરતો ઓઘો ફેરવી ત્રણવાર સાથળ પલેવી ઓઘો ત્યાં મુકવો ઓઘા ઉપર જમણો હાથ અવળો સવળો ત્રણ વાર (કુલ્લે છવાર) ફેરવી

જમીન ઉપર બે હાથ ભેગા કરવા. મસ્તક નમાવી અંગુઠાથી નાક ડાબો કાન, જમણો કાન, સ્પર્શવો. એમ ત્રણવાર સ્પર્શ કર્યા પછી બે હાથ જમીન ઉપર ઉંધા ચત્તા ઘસીયે એવી રીતે ત્રીજી વખત હાથ ઘસ્યા પછી જમણો હાથ ઉપાડી ડાબો હાથ શીઘ્ર ઉંધો પાડી ઓઘો લઈ ડાબા હાથના અંગુઠા આંગળીયો ત્રણ ત્રણ વાર પલેવના ડાબા પગનો ઢીંચણ તથા જમીન ત્રણવાર, પલેવી ઢીંચણ જમીન ઉપર સ્થાપિ ડાબો હાથ ઉપાડવો. ડાબો હાથ તથા પોતાના તરફની દાંડી ત્રણત્રણ વાર પલેવી દાંડી લઈ નવવાર પલેવવી. ડાબી કેડ ત્રણવાર પુંજી દાંડી કેડમાં ખોસવી. ડાબો હાથ તથા મુહપત્તિ ત્રણવાર પલેવી ઢીંચણ જમીન ઉપર સ્થાપિ ડાબો હાથ ઉપાડવો. ડાબો હાથ તથા પોતાના તરફની દાંડી ત્રણત્રણ વાર પલેવી દાંડી લઇ નવવાર પલેવવી. ડાબી કેડ ત્રણવાર પું દાંડી કેડમાં ખોસવી. ડાબો હાથ તથા મુહપત્તિ ત્રણવાર પલેવી મુહપત્તિ કાઢી પલેવવી. મુહપત્તિથી ડાબો હાથ ત્રણવાર તથા જમીન ત્રણવાર પલેવી ડાબો હાથ સ્થાપવો જમણી કેડ ત્રણવાર પલેવી ત્યાં મુહપતિ ખોસીયે. ઓઘાથી પાછળનો ભાગ ત્રણવાર પલેવી ડાબો પગ ઉંચો કરીએ પછી પૂર્વની માફક નાક, ડાબો કાન, જમણો કાન સ્પર્શવાનું બીજી વાર કરવું, દાંડી પલેવી પાછી ખોસી મુહપત્તિ પડિલેહવી. વિગેરે સર્વ ત્રણવાર કરવું. પછી સમકાળે દાંડી તથા મુહપત્તિ પલેવી કાઢવી. દાંડી નવવાર પલેવવી, ઓઘાથી પાટલીની મુહપત્તિ પલેવી પાટલી ઉપર દાંડી મુકવી પાછળ પુંજી ડાબો પગ ઉંચો કરવો. એક નવકારે બેઠા અને એક નવકારે ઉભા દાંડી સ્થાપવી. પછી ખમા૦ દઇ ઇચ્છા સં૦ સજ્ઝાય પડિક્કમું ? ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ સં૦ સજ્ઝાય પડિક્કમાવણિયં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં૦ સજ્ઝાયસ્સ પડિક્કમાવણિયં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં. અન્નત્થ૦ એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ પાર્યા વગર પ્રગટ નવકાર કરી ખમાસ૦ દઇ અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં. એક નવકારે પાટલી ઉઠાવવી.

એ પ્રમાણે બીજી ત્રીજી પાટલી કરવી. ત્રીજી પાટલીએ છેલ્લી વખતે સજ્ઝાયસ્સ પડિ૦ કાઉસગ્ગ. નવકાર પ્રગટ

નવકાર કહી. ખમા૦ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ પાભાઇઅ કાલ પડિક્કમું ? ઇચ્છં૦ ખમા૦ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ પાભાઇઅ કાલ પડિક્કમાવણિ કાઉસ્સગ્ગ કરું ઇચ્છં પાભાઇઅ કાલ. પડિક્કમાવણિયં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦ એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ પ્રગટ નવકાર ખમા૦ દઇ અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડં. એક નવકારે પાટલી ઉઠાવવી. એક એક કાલગ્રહણ હોય તો પહેલા એક સજ્ઝાયક્રિયા કર્યા પછી બે સજ્ઝાય-ત્રીજી પાટલીએ પાભાઇઅ કાલ બોલવું.

બે કાલગ્રહણ હોય તો ક્રિયા કર્યા પહેલાં બે સજ્ઝાય ક્રિયા કર્યા પછી એક સજ્ઝાય કરવી. અને ત્રણ પાટલી પછી બે સજ્ઝાય અને બે પાટલી કરવી. અને અનુક્રમે વેરત્તિ કાલ તથા પાભાઇઅ કાલના આદેશ માગવા—

योगप्रवेशदिने दिनशुद्धि–वसतिशुद्धि अवलोक्य अस्वाध्यायदिन वर्जयित्वा प्रतिक्रमणानन्तरं प्रतिलेखनं कृत्वा (सज्झाय न करणीयं) समवसरण (स्थापनाचार्य) समीपे गुरु समक्षं त्रिप्रदक्षिणा देयं। खमासमण इच्छाकारेण संदिसह भगवन् "वसहि पवेउं" गुरु "पवेह" शिष्य "इच्छं"। खमा० भगवन् "सुद्धा वसहि" गुरु "तहत्ति" शिष्य खमा० इच्छा० संदिसह भगवन् "मुहपत्ति पडिलेहुं" गुरु "पडिलेहेह" ॥ खमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्हं "जोगं उक्खेवेह"। गुरु "उक्खेवामि" शिष्य "इच्छं" खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह जोगउक्खेवावणी नंदिकरावणी "वासनिखेवं करेह" गुरु "करेमि" वासक्खेवं नमस्कार पूर्वकं....मुनिने "जोगं उक्खेव नंदि पवत्तेह" नित्थारपारगाहोह" शिष्य "तहत्ति" खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह जोगउक्खेवावणी नंदि करावणी वासनिक्खेव करावणी देवे वंदावेह गुरु "वंदावेमि" ॥ खमा० इच्छा० संदि० भग० "चैत्यवन्दन करुं" गुरु "करेह" चैत्यवन्दन जंकिंचि नमुत्थुणं

जावंति० खमा० जावंत० नमोऽर्हत्० उवसग्गहरं० जयवीयराय० । वांदणां । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे-अम्ह जोग उक्खेवावणी नंदि० वास० देववंदावणी काउसग्ग करावेह-गुरु-"करेह"-"इच्छं" । खमा० इच्छा० जोग० नंदि० वास० देव० करेमि काउ० अन्नत्थ० । काउ० सागरवर० लोगस्स १ ॥ प्रगट लोगस्स० । खमा० अविधि आशातना मिच्छामि दुक्कडम् ॥ इति योग प्रवेश विधिः

॥ अथ आवश्यकयोगविधिः (मांडलिक योगः)

योग प्रवेशविधिवत् प्रदक्षिणा इरियावही वसहि पवेउं सुद्धावसहि-मुहपत्ति इत्यादि ॥ खमा० इच्छ० भगवन् तुम्हे अम्ह श्री आवस्सय सुयक्खंधं उद्देसावणी नंदी करावगी वासनिक्खेवं करहे "करेमि" "इच्छं" वासं मन्त्रयित्वा....मुनिने श्री "आवस्सय सुयक्खंधं उद्देस नंदी पवत्तेह" नित्थारपारगाहोह "तहत्ति" खमा० इच्छा० संदि० भग० आवस्सय सुयक्खंधं उद्दे० नंदि० वास० देवे वंदावेह "वंदावेमि" "इच्छं" । खमा० चैत्यवंदन जंकिंचि नमुत्थुणं० अरिहंत चेइआणं-इत्यादि नंदिविधिः प्रव्रज्या विधिवत् ॥ यावत् वांदणां २ खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह आवस्सय सुयक्खंधं उद्दे० नंदि० वासनि० देववंदा० नंदिसूत्र संभलावणी-नंदिसूत्र कड्ढावणी काउ० करावो "करेह" "इच्छं" ॥ खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह-आव० उद्दे० करेमि काउस्सग्गं० लोगस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स० खमा० इच्छ० भग० पसाय करी मम नंदिसूत्र संभलावौजी-सांभलो (बे आंगली वच्चे मुहपत्ति)-वास०......मुनिने श्री आवस्सय

सुयक्खंधं उद्देस नंदि पवत्तेह नित्थारपारगाहोह । तहत्ति । खमा० इच्छा० संदि० भग० नंदिसुत्त कड्ढुं ? । नंदिसुत्त० । परमेष्ठिमन्त्रपूर्वकं "नाणं पंचविहं० त्रि० ॥ वास० "इच्छामो अणुसट्ठिं" । (१) खमा० इच्छा० तुम्हे अम्ह :"आवस्सय सुयक्खंधं उद्दिसह" "उद्दिसामि" ॥ (२) खमा० "संदिसह किं भणामि" "वंदित्ता पवेह" इच्छं । (३) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह आवस्सय सुयक्खंधो उद्दिट्ठो-इच्छामो अणुसट्ठिं उद्दिट्ठो २ खमासमणाणं हत्थेणं सुत्तेणं अत्थेणं तदुभयेणं जोगं करिज्जाहि । "तहत्ति" । (४) खमा० "तुम्हाणं पवेइअं संदिसह साहूणं पवेमि"-"पवेह" । "इच्छं" । (५) खमा० नवकारपूर्वकं त्रिप्रदक्षिणा-(वास०) । (६) खमा० तुम्हाणं पवेइअं-साहूणं पवेइअं संदिसह काउ० करेमि । "करेह" "इच्छं" । (७) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह आवस्सय० उद्दे० करेमि काउ० लोगस्स० सागरवर० प्रगटलोगस्स० । पढमे सामाइय अज्झयणे सत्त खमा० ॥ (१) ॥ इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह आवस्सय सुयक्खंधे पढमं सामायिक अज्झयणं उद्दिसह-"उद्देसामि"-"इच्छं" । खमा० । (२) "संदिसह किं भणामि" "वंदित्ता पवेह"-इच्छं । खमा० (३) इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह आवस्सय सुयक्खंधे पढमं सामाइयं अज्झयणं उद्दिट्ठं इच्छामो अणुसट्ठिं उद्दिट्ठं २ खमासमणेणं हत्थेणं अत्थेणं सुत्तेण तदुभयेणं जोगं करिज्जाहि "तहत्ति" । खमा० (४) तुम्हाणं पवेइअं संदि० साहूणं पवेमि-"पवेह"-"इच्छं" । खमा० (५) नवकार० ॥ खमा (६) तुम्हाणं पवेइअं साहूणं पवेइअं-संदिसह काउ० करेमि-करेहं "इच्छं०" । खमा (७) इच्छ० तुम्हे अम्ह श्री आवस्सय सुय०

उद्देसावणी करेमि काउ० अन्नत्थ० लोगस्स सागरवर० १ । प्रगट लोगस्स० ॥ अविधि० एवं सामाइय अज्झयणस्स समुद्देसावणी सप्त खमा० । अनुजाणावणी सप्त खमा० ॥ पूर्ववत्-नवरं "उद्देस" स्थाने "समुद्देस"॥ जोगं करिज्जाहि "स्थाने थिर परिचियं" करिज्जाहि ! सप्तमे खमासमणे-इच्छामि खमा० वंदिउं जावणिज्जाए-"तिविहेण" मत्थएण वंदामि । इच्छा० संदि० भग० वायणा संदिसाहुं ? "संदिसह" "इच्छं" । खमा० इच्छा० संदि० भग० वायणा लेशुं-"लेज्यो" । खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणे-संदिसाहुं-"संदिसह" । खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणे ठाउं "ठाज्यो" इच्छं "वांदणां २" अविधि० आशा० मि० दु०॥ अनुज्ञाविधौ-सप्त खमा० पूर्ववत्-उद्देस स्थाने अणुजाणावणीयं-इत्यादि । जोगं करिज्जाहि स्थाने-सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवेज्जाहि गुरु गुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि नित्थार० इति विशेषः । वायणा खमा० नत्थि ॥ वांदणा २ ॥ इच्छा संदि० भग० वेसणे संदिसाहुं ? संदिसह ॥ खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणे ठाउं ? "ठाज्यो" इच्छं-अविधि आशा० मि०दु० । खमा० इच्छाकारेण संदिसह भग० पवेयणा मुहपत्ति पडिलेहुं ? पडिलेहेह "वांदणां२" ॥ इच्छा० संदि० भग० पवेयणु पवेउं ? पवेह" । खमा० इच्छा० भग० तुम्हे अम्ह जोग उक्खेवावणी-नंदी० वास० देववंदा० नंदि० संभ० नंदि० कड्ढा० आवस्सय सुयक्खंधं उद्दे० काउ० करावणी-आवस्सय सुयक्खंधे पढमं अज्झयणं उद्दे० समुद्दे० अणुजाणावणी काउ० करा० जोगदिन पेसरावणी पाली-तप करशुं-करज्यो-पच्चक्खाण ॥ वांदणा २ । इच्छा० संदि० वेसणे संदि० ? संदिसह"

इच्छं । खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणे ठाउं ? ठाइयो इच्छं । खमा० अविधि० आशा० मि० दु० । खमा० इच्छा० संदि० भग० सज्झाय करूं ? करेह । इच्छं । सज्झाय० उपयोग करावणी० काउ० नवकार । गुरुवन्दन ॥ इति प्रथम दिन क्रिया ॥ द्वितीय दिने–चउवीसत्थयं अज्झयणं– । तइअे–वंदणयं अज्झयणं– । चउत्थे पडिक्कमणं अज्झयणं–पंचमे–काउसग्ग अज्झयणं–छट्ठे दिने–पच्चक्खाण अज्झयणस्स उद्देस–समु–अनुज्ञा–॥ सत्तमे दिने आवस्सय सुयक्खंधस्स समुद्देसः ॥ अट्ठमे दिने अनुज्ञा–नंदि० पूर्ववत् ॥ पवेयणे–आवस्सय सुयक्खंधं अणुजाणावणी नंदिकरा० वास निक्खेव करावणी–देववंदावणी नंदिसूत्र संभ० नंदि० कड्ढा० आवस्सय सुयक्खंधं अणुजाणा वणी काउ० करावणी वायणा संदि० वायणा लेव० जोगदिन पेस-रावणी पाली तप करशु–इत्यादि–सज्झाय–उपयोग काउ० पूर्ववत् ॥

इति आवश्यक योगविधि

अथ दशवैकालिक योगविधिः–नंदिविधि आवश्यक योगविधिवत् ॥ काउसग्गादि योगयन्त्रे विस्त-रेण दर्शितम् ।

॥ अथ–आवश्यक योगयन्त्रम् ॥ दिन . ८ वृद्धिदिन २ एवं–१०

दिन १	२	३	४	५	६	७	८
आवस्सय सुयक्खंध स्स-उद्देसः नंदि १ आयंबिल पढमं सामा इय अज्झयण स्स-उद्देसः समुद्देसः अनुन्ना.	बीइअं चउवी- सत्थयं अज्झयणं उद्देसः समुद्देस अनुज्ञा	तइअं वंदणयं अज्झयणं उद्देसः समु० अनुज्ञा	चउत्थं पडिक्कमणं अज्झयणं उद्देसः समु० अनुज्ञा	पंचमं काउसग्गं अज्झयणं उद्देसःसमु अनुज्ञा	षष्ठं पच्चक्खाणं अज्झयणं उद्देसः समु० अनुज्ञा	आवस्सय सुयक्खं- धस्स समुद्देसः आयंबिल	आवस्सय सुयक्खं- धस्स अनुज्ञा नंदि आयंबिल
काउसग्गाः ४	३	३	३	३	३	१	१

॥ दसवैकालिक योगयन्त्रम् ॥

दिन-१.	दिन-२.	दिन-३.	दिन-४.	दिन-५.	दिन-६.	दिन-७
दसवेयालिय सुयक्खंधस्स० उद्देस नंदि-१. आयंबिल पढमे दुमपुप्फिया अज्झ यणस्स० उद्देस० समु० अनुज्ञा०	बीयं सामन्न पूव्वीया अज्झ० उ-समु० अनुज्ञा	तइअं० खुड्डियाचार अज्झ० उ० स० अ	छड्जीवनि-काय अज्झ० उ० समु० अनु०	पंचमं पिंडेषणा अज्झ० उ० स० अ उद्देसा० १-२. उ० स० अ०	छट्ठं० धर्मार्थकाम अज्झ० उ० स० अनु०	सत्तामं वाक्यशुद्धि अज्झ० उ० समु० अनु०
काउ-४.	काउ-३.	काउ-३	काउ-३.	काउ-९	काउ-३.	काउ-३.

दिन-८	दिन-९	दिन-१०	दिन ११	दिन १२	दिन १३	दिन १४.	दिन १५
अट्ठमं० आचार प्रणिधान० अज्झ० उ० समु० अनु०	नवमं० विनय समाधि अज्झ० उ० काउ० ! उ० १-२. उद्देस० समु० अनुज्ञा० ६	नवम० विनय समाधि अज्झ० उ० ३-४. अज्झ-यणस्स० समु० अनु०	दसमं सभिक्खु अण्झ० उ० समु० अनुज्ञा०	पढमा रइकप्पा चूलिया० उ० समु० अनु०	बीइआ० विवित्त चरिया चूलिया० उ० समु० अनुज्ञा०	दस-वेयालिय सुयक्खं-धस्स समु० आयं.	दस वेयालिय सुय० अनुज्ञा० नंदि० आयं०
काउ-३.	काउ० ७	काउ० ८.	काउ० ३.	काउ० ३.	काउ० ३	काउ० १	काउ० १.

एवं दिन १५ वृद्धि-३ = दिनादि १८.

अथ माण्डली प्रवेशार्थं सप्ताचाम्लानि विधीयन्ते । सूत्त–अत्थ–भोयण–काल–आवस्सय–सज्झाय संथारग-इति-सप्तमे दिने सायं विधि पर्यन्ते॰ प्रत्येके त्रि-त्रि-खमा॰। प्रथमे खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ सूत्र मांडलो संदिसाहुं ? (२) खमा॰ इच्छा॰ संदि॰ भग॰ सूत्र मांडली ठाउँ (३) खमा॰ अविधि॰ आशा॰ मि॰ दु॰ ॥–इति॰ मांडली प्रवेश:"

उत्कालिक योगे कालग्रहणं नास्ति॰ अत: परं उत्तराध्ययन आचाराङ्गादि कालिके योगे कालग्रहणविधि:।

(१) कालमण्डल (नोतरा) विधि॰ (२) कालग्रहणविधि॰ (३) काल पडिलेहण (पलेवया) विधि॰ (४) सज्झाय पट्ठवण विधि॰ (५) पाटलीकरणविधि॰ (पा॰ थी सुधी) दर्शिता॰ तत: प्रत्येक योगोद्वहन विधि॰ यन्त्रे वर्णिताऽस्ति ॥

ઉત્તરાધ્યયન. શ્રુત સ્કંધ-આગાઢ જોગ દિન-૨૮ કાલ-૨૮ નંદિ-૨

કાલ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
અ.	શ્રુત.ઉદ્દેશ.નંદિ	૨	૩	૪.અ.સં	૪ અસં.અનુ	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
કાઉ	૪.આયં	૩	૩	૨ આયં.ઉ.સ	૧ આંયં	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩

કાલ.	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
અ.	૧૩	૧૪	૧૫ ૧૬	૧૭ ૧૮	૧૯ ૨૦	૨૧ ૨૨	૨૩ ૨૪	૨૫ ૨૬	૨૭ ૨૮	૨૯ ૩૦	૩૧ ૩૨	૩૩ ૩૪	૩૫ ૩૬	શ્રુ.સ.	શ્રુ.અનુ નંદિ
કાઉ	૩	૩	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૧ આયં	૧ આયં

વૃદ્ધિ દિન-૪.તે દિવસની ક્રિયામાં સંઘટ્ટે-ઉત્સંઘટ્ટે જોગદિન પેસરાવળી=ઇતિ.શ્રી ઉત્તરાધ્યયન યોગ-વિધિ.

અથ.શ્રી.આચારાંગ-પ્રથમ શ્રુતસ્કંધે-કાલ.૨૪ દિન.૨૪
અનાગાઢ-નંદિ-૨ અંગ-૧લુ અધ્યયન૮.

કાલ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
અધ્ય.	અંગ.ઉ.નંદિ શ્રુ.ઉ.અધ્ય૧.	૧	૧	૧	૨	૨	૨	૩	૩	૪	૪	૫	૫	૫	૬
ઉદ્દેશ.	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૧/૨	૩/૪	૧/૨	૩/૪	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૧/૨
કાઉ.	૯ આયં	૬	૬	૫	૭	૬	૮	૭	૮	૭	૮	૭	૬	૮	૭

કાલ	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
અધ્ય	૬	૬	૭	૭	૭	૭	૮	૮	શ્રુ.સ.શ્રુત.અનુ
ઉદ્દેશ.	૩/૪	૫	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૧/૨	૩/૪	નંદિ
કાઉ	૬	૫	૭	૬	૬	૮	૭	૮	૨ આયં.

શ્રી આચારાંગ દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધે કાલ.૨૬. દિન-૨૬ નંદિ-૩ અધ્ય-૧૬.

કાલ.	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮
અધ્ય.	દ્વિ. શ્રુત. ઉદ્દેશ નંદિ.	૧	૧	૧	૧	૧		૨	૩	૩	૪	૫	૬	૭
ઉદ્દેશ.	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	૧૧	૧/૨	૩	૧/૨	૩	૧/૨	૧/૨	૧/૨	૧/૨
કાઉ.	૮ આયં	૬	૬	૬	૬	૫	૭	૫	૭	૫	૯	૯	૯	૯

કાલ.	૩૯ સાતિકા	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭
અધ્ય.	૮. સાતિકા૧	૯. સા.૨	૧૦ સા.૩	૧૧ સા.૪	૧૨ સા.૫	૧૩ સા.૬	૧૪	૧૫	૧૬
ઉદ્દેશ.	–	–	–	–	–	–	સા.૭	તૃ. ચુલિકા	ચોથી ચુલિકા
કાઉ.	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩

કાલ	૪૮	૪૯	૫૦
અધ્ય. ઉ.	શ્રુત.સ. અનુ	અંગ. સા.મુ	અંગ. અનુ
કાઉ.	નંદિ ૨ આયં	આયં ૧ નય	- ૧ આયં

કુલ્લે દિન.૫૦ કાલ.૫૦. નંદિ૫૭ અંગ.૧લું. સતસાતિકાનાં આઉત્તવાયણ-આગાઢ વૃદ્ધિ દિન-૮---એવં દિન.૫૮ ઇતિ.શ્રી આચારાંગ યોગ વિધિ.

અથ.શ્રી.સૂયગડાંગ-પ્રથમ શ્રુતસ્કંધે. કાલ૨૦ દિન૨૦ નંદિ.૨. અંગ-રજુ

કાલ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
અધ્ય.	અંગ.ઉ.શ્રુત.ઉ	૧	૨	૨	૩	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
ઉદ્દેશ.	અધ્ય ૧/૨	૩/૪	૧/૪	૩	૧/૨	૩/૪	૧/૨	૧/૨	-	-	-	-	-
કાઉ.	૯ આયં	૮	૭	૫	૭	૮	૯	૯	૩	૩	૩	૩	૩

કાલ.	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
અધ્ય.	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	પ્રથમશ્રુત.
ઉદ્દેશ.	—	—	—	—	—	—	સમુ.અનુજ્ઞા નંદિ.
કાઉ.	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૨ આયં

સુયગડાંગ-દ્વિતીય શ્રુત. કાલ.૧૦ દિન.૧૦ નંદિ.૩.

કાલ	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	સર્વ કાલ-૩૦
અધ્ય	દ્વિ.શ્રુ.ઉદ્દેશા	૨	૩	૪	૫	૬	૭	શ્રુતસમુ	અંગસમુ	અંગ	નંદિ-૫-છેલ્લા ત્રણ દિવસ
ઉદ્દેશ	નંદિ-૧લુ							અનુ-નંદિ	-	અનુજ્ઞા નંદિ	આક સંધિ
કાઉ	૪ આયં	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૨.આયં	૧આયં	૧આયં	વૃદ્ધિ દિન.૫ કુલ્લે દિન-૩૫.

અથ-સમવાયાઙ્ગે-શ્રુતસ્કન્ધો નાસ્તિ-
કાલ ૩ દિન-૩ વૃદ્ધિ ૧ નંદિ-૨ અંગત્વ

દિન કાલ ૧	૨.	૩
અઙ્ગાઠ	અઙ્ગ	અઙ્ગ અનુજ્ઞા
નંદિ	સમુ	નંદિ
આયં.	આયં	આયં
૨૫ મા.૬	૨૫ મા.૬	૨૫ મા.૬
કાઉ.૧	કાલ૧	૧

અંગ-૩જું	શ્રી સ્થાનાઙ્ગ (ઠાણાંગ) શ્રુતસ્કન્ધે કાલ ૧૮. દિન ૧૮ નંદિ ૨. વૃદ્ધિ: ૨ એવં ૨૨.																
કાલ દિન. ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
અઙ્ગોદ્દેસ-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	શ્રુત-	શ્રુતાનુજ્ઞા	અઙ્ગ સમુ॰	અઙ્ગ અનુજ્ઞા
શ્રુત॰ ઉદ્દેસ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	સમુ॰			
અધ્યયન ૧ ઉદ્દેસ-સમુ॰	૨ ઉ॰ ૧-૨	૨ સ-અ ૩-૪	૩ ઉ॰ ૧-૨	૩ સ-અ ૩-૪	૪ ઉ॰ ૧-૨	૪ સ-અ ૩-૪	૫ ઉ॰ ૧-૨	૫ સ-અ ૩	૬ ઉ-સ અ॰	૭ —	૮ —	૯ —	૧૦ —	આયં॰ તિવિહેણ ૨૫ મા-૪	નંદિ આયં॰ ૨૫ મા-૪	આયં॰ " ૪	નંદિ આયં॰ ૨૫ મા-૪
અનુજ્ઞા	ઉ-સ અ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	—			
કાઉ = ૫	૭	૮	૭	૮	૭	૮	૭	૫	૩	૩	૩	૩	૩	૧	૧	૧	૧

॥१०३॥

અઙ્ગબાહ્યમ્-છેદસૂત્રમ્-કાલિકમ્ મહાનિશીથ શ્રુતસ્કન્ધં કાલ ૪૫ આચામ્લાદિ ૪૫ આઉત્તવાણયં આગાઢાઃ। દિન ૪૫ નંદિ-૨ વૃદ્ધિ દિ-૭-

કાલ દિન	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
અધ્ય	શ્રુત ઉ-૧ નંદિ-૧	૨	૨	૨	૨	૨	૩ ઉ૦	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩ સ૦અ૦	૪ ઉ૦	૪	૪	૪	૪	૪	૪	૪	૫	૫	૫	૫	૫	૫
ઉદ્દેસા		૧-૨	૩-૪	૫-૬	૭-૮	૯	૧-૨	૩-૪	૫-૬	૭-૮	૯-૧૦	૧૧ ૧૨	૧૩ ૧૪	૧૫- ૧૬	૧ ૨	૩ ૪	૫ ૬	૭ ૮	૯ ૧૦	૧૧ ૧૨	૧૩ ૧૪	સ૦અ૦	ઉ-	૩-૪	૫-૬	૭-૮	૯ ૧૦	સ૦અ૦ ૧૧ ૧૨
ક્રિયા	ઉ૦સ૦અ૦	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	૧૫ ૧૬	૧ ″૨	″	″	″	″	″
કાઉ૦	૪	૭	૬	૬	૬	૫	૭	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૮	૭	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૮	૭	૬	૬	૬	૬	૮

૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫
૬ ઉ૦	૬ સ૦અ૦	૭ ઉ૦	૭ –	૭ સ૦અ૦	૮ ઉ૦	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮	શ્રુ૦સમુ	શ્રુતાનુજ્ઞા નંદિ
૧ ૨	૩ ૪	૧ ૨	૩ ૪	૫ ૬	૧ ૨	૩ ૪	૫ ૬	૭ ૮	૯ ૧૦	૧૧ ૧૨	૧૩ ૧૪	૧૫ ૧૬	૧૭ ૧૮	૧૯ ૨૦	આચાં	″
ઉ૦સ૦અ૦	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
૭	૮	૭	૬	૮	૭	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૧	૧

નિરયાવલી શ્રુતસ્કન્ધે દિન ૭ નંદિ-૨

કાલ	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
	કાલઃ શ્રુત ઉ૦ નંદિ	– –	– –	– –	– –	શ્રુ૦સમુ – –	શ્રુત અનુજ્ઞા
	અધ્ય- ૧ આઈ અતિ	૨ ૧૦	૩ ૧૦	૪ ૧૦	૫ ૧૨	આ–	નંદિ આં
	ઉ-સ૦અનુ	″	″	″	″	″	–
	૧૦	૯	૯	૯	૯	૧	૧

શ્રી વિવાહપન્નત્તી (ભગવતીજી) કાલ ૭૭ નંદિ ૨ અંગ પમુ-આગાઢ.

કાલ	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
શતક	અંગ.ઉ.નંદિ શતક.ઉ ૧	૧	૧	૧	૧	૨.ઉદ્દેશ	૨	૨	૨	૨	૨	૨
ઉદ્દેશ	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	ખં.ઉ.સ. દતિ.૫	ખં.અનુ દતિ.૫	૨/૫	૪/૫	૬/૭	૮/૯	૧૦
કાઉ	૮ આયં	૬	૬	૬	૮	૩ આયં	૧ આયં	૬	૬	૬	૬	૫

કાલ	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨
શતક	૩	૩ હતિ.પ.	૩	૩	૩	૩	૩	૪	૪	૫
ઉદ્દેશ	૧	૨.ચ.ઉ.સ	ચ.અનુ હતિ.પ	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	આઇલા ૪ અંતિલ્લા	૯/૧૦	૧/૨
કાઉ	૪	૨ આઇં	૧ આયં	૬	૬	૬	૮	૭	૮	૭

કાલ.	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	30	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭
શતક.	૫	૫	૫	૫	૬	૬	૬	૬	૬	૭	૭	૭	૭	૭	૮
ઉદ્દેશ.	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	૧/૨	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	૧/૨
કાઉ.	૬	૬	૬	૮	૭	૬	૬	૬	૮	૭	૬	૬	૬	૮	૭

કાલ.	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯
શતક.	૮	૮	૮	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૫
ઉદ્દેશ.	૩/૪	૫/૬	૭/૮	૯/૧૦	આ.અં ૧૭-૧૭	૧૭.૧૮	૬-૬	૫-૫	૫-૫	૫.૫	ગોઉ.હતિક સ.	ગોઅ હતિ-3
કાઉ.	૬	૬	૬	૮	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૨ આયં	૧ આયં

ષષ્ઠમાઙ્ગં કાલિકમ્।। જ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધે-દિન-૨૦ નંદિ ૨ કાલ ૨૦। આગાઢ।

કાલ દિન- ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
અઙ્ગ ઉ. અધ્યયન-શ્રુ: ઉ. નંદિ	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	શ્રુત: સમુ. શ્રુત-અનુ.
અધ્ય: ઉ-સ અનુજ્ઞા	૨ ,,	૩ ,,	૪ ,,	૫ ,,	૬ ,,	૭ ,,	૮ ,,	૯ ,,	૧૦ ,,	૧૧ ,,	૧૨ ,,	૧૩ ,,	૧૪ ,,	૧૫ ,,	૧૬ ,,	૧૭ ,,	૧૮ ,,	૧૯ ,,	નંદિ આચાં•
કાઉ: ૫	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૨

જ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગ દ્વિતીય શ્રુત-દિન ૧૩ નંદિ ૩-સર્વ કાલ ૩૩. વૃદ્ધિ દિન-૫

કાલ દિન ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
વર્ગ- અધ્ય- શ્રુ. ઉ. નંદિ ઉ-સ-અ	૨ ,,	૩ ,,	૪ ,,	૫ ,,	૬ ,,	૭ ,,	૮ ,,	૯ ,,	૧૦ ,,	શ્રુ: સમુ. ,, અનુ	અઙ્ગ સમુ.	અઙ્ગ અનુજ્ઞા
ઉદ્દેશા- ડાડ' અઙ્ગ્ક્ષા અનિક્ષા ૧૦	,, ૧૦	,, ૫૪	,, ૫૪	,, ૩૨	,, ૩૨	,, ૪	,, ૪	,, ૮	,, ૯	નંદિ આચાં	આચાં	નંદિ આચાં•
ઉદ્દેસ- સમુ. અનુ. ,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,		–	–
કાઉ• ૧૦	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૨	૧	૧

કાલ.	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬	૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨
શતક.	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
ઉદ્દેશ.	૭-૭	૯-૯	૫.૫	૫.૫	૫.૫	૪૦-૪૦	૩૦-૩૦	૨૫-૨૫	૧૨-૧૨	૬.૬	૬.૫	૬-૫	૬.૫
કાઉ.	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯

કાલ	૬૩	૬૪	૬૫	૬૬	૬૭	૬૮	૬૯	૭૦	૭૧	૭૨
શતક	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩/૧૨ અંતર શતક	૩૪/૧૨	૩૫/૧૨	૩૬/૧૨	૩૭/૧૨	૩૮/૧૨
ઉદ્દેશ	૬.૫	૬.૫	૧૪-૧૪	૧૪-૧૪	૧૪-૧૪	૬૨-૬૨	૬૨-૬૨	૬૬-૬૬	૬૬-૬૬	૬૬-૬૬
કાઉ	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯

કાલ	૭૩	૭૪	૭૫	૭૬	૭૭
શતક	૩૯/૧૨	૪૦/૨૧	૪૧	અંગ.સમુ.	અંગ:અનુજ્ઞા
ઉદ્દેશ	૬૬-૬૬	૧૧૬-૧૧૫	૯૮.૯૮	-	નંદિ
કાઉ.	૯	૯	૯	૧ આયં	૧આયં

❊ શ્રી ભગવતીજી પંચમાંગે--કાલ.૭૭ દિન.૧૮૬. વૃદ્ધિ દિન.૧૧.

ઓળીના - સજ્ઝાંયનાં દિવસો - બળેવ આવેતો તેનો ૧ ચોમાસીના દિવસો આ દિવસો વધારે કરવા

મુળ શતક. ૪૧. ઉત્તર શતક. ૧૩૮ ઉદ્દેશા-૧૯૨૩. પદો. ૮૪૦૦૦-

કાલ દિન	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૨૬
	શ્રી જ્ઞાતાસાધ શાઙ્ગ શ્રુતસ્કન્ધે કાલ ૨૬ નંદિ-૨													
અધ્યયન	અઙ્ગોદ્દેશ શ્રુત-ઉ. નંદિ ૧	– ૨	– ૩	– ૪	– ૫	– ૬	– ૭	– ૮	– ૯	– ૧૦	શ્રુત અનુજ્ઞા	અઙ્ગ સમુદ્દેશ	અઙ્ગ અનુજ્ઞા નંદિ	
	ઉદ્દેશ સમુ. અનુજ્ઞા	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	શ્રુત સમુદ્દેશ આયં	નંદિ આયં	આયં	
	૫	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૧૧	૧૧	૧૨	૧૨

અષ્ટમં-અઙ્ગં- શ્રી અંતગડદશાંગ શ્રુત- કાલ ૧૨ વૃદ્ધિ-૨

કાલ દિન	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
વગ અધ્ય૰	અઙ્ગોદ્દેશ નંદિ શ્રુત-ઉ.	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	શ્રુત. અનુજ્ઞા	શ્રુત. અનુજ્ઞા	અઙ્ગ સમુ૰	અઙ્ગ અનુજ્ઞા નંદિ
ક્રિયા	અ. આઇં. અંતિ ૧૦	૮	૧૩	૧૦	૧૦	૧૬	૧૩	૧૦	આયં	નંદિ આયં	આયં	આયં
કાઉ.	૧૧	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૯	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧

અનુત્તરોપાતકં શ્રુત સ્કન્ધ દિન-૭ નંદિ ૩ - નવમાંગ્ગં - વૃદ્ધિ - ૨. કાલિકમ્ - અણાગાઢ -

કાલ દિન	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
વર્ગ અધ્ય	અડ્ગ ઉ. શ્રુત ઉ. ઉ. સ. અ	૨	૩	શ્રુત સમુ.	શ્રુત અનુ.	અડ્ગ સમુ	અડ્ગ અનુ
	આઇ અંતિ ૧૦	" " ૧૩	" " ૧૦	આયં	"	"	નંદિ આયં
કાઉ.	૧૧	૯	૯	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧

દશમાડ્ગં શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણાંગ શ્રુતસ્કંધે કાલ ૧૪ વૃદ્ધિ દિ-૨= નંદિ ૩ આ ઉત્તાપાણાય. આગાઢા-

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
અડ્ગોદ્દેશ શ્રુત. નંદિ	–	–	–	–	–	–	–	–	–
અધ્ય-૧ ઉ. સ. મ.	૨ "	૩ "	૪ "	૫ "	૬ "	૭ "	૮ "	૯ "	૧૦ "
૫	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩

પ્રશ્નવ્યા૦ (ચાલુ)

૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
શ્રુત સમુ આંબિલ	શ્રુત અનુજ્ઞા નંદિ આયં	અડ્ગ સમુ- આંબિલ ૧	અંડ્ગ અનુજ્ઞા નંદિ આયં
૧૧	૧૧	૧	૧

એકાદશાડ્ગ શ્રી વિપાક શ્રુતાંગે - પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધે - કાલ ૧૧ દિન ૧૧ નંદિ ૨

કાલ દિન ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
અડ્ગોદ્દેસ નંદિ શ્રુત ઉ. અધ્ય-૧	– ૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	શ્રુત-સમુ " . અનુ
ઉ. સ. અ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	નંદિ - આં
કાઉ. ૫	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૨

શ્રી વિપાક-શ્રુતાંગે દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધે કાલ ૧૩ નંદિ-૩ વૃદ્ધિદિ-૨.

કાલ દિન	૧ શ્રુત-ઉ	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧ શ્રુ.સમુ. અનુ.	૧૨	૧૩
અધ્ય	નંદિ ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	નંદિ	અધ્ય. સમુ.	અધ્ય. અનુજ્ઞા નંદિ
॥	ઉ.સ.અ	॥	॥	॥	॥	॥	॥	॥	॥	॥	—	—	—
કાઉ.	૪	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૨	૧	૧

કલ્પ (બૃહત્)-કાલ ૩ વ્યવહાર-કાલ-૫

શ્રુત.ઉ.૧ નંદિ	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
અધ્ય ઉ.૧	૧	૧ સ.અ.	૧	૧	૧	૧	૧
ઉદ્દેસા-૧-૨	૩-૪	૫-૬	૧-૨	૩-૪	૫-૬	૭-૮	૯-૧૦
ઉ.સમુ.અ	॥	॥	॥	॥	॥	॥	॥
૮	૬	૮	૬	૬	૬	૬	૬

દશાશ્રુતસ્કંધે કાલ-૧૨ ॥

શ્રુ.ઉ. ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
અધ્ય. ૧ ઉ.સ. અનુ	૨ ॥	૩ ॥	૪ ॥	૫ ॥	૬ ॥	૭ ॥	૮ ॥	૯ ॥	૧૦ ॥	સમુ આયં	અનુજ્ઞા ॥
૪	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૧	૧

કલ્પ-વ્યવહારદશા શ્રુતસ્કંધે સમસ્ત-કાલ ૨૦-નંદિ-૨.
અઙ્ગબાહ્ય કાલિકમ્॥

કાલિક યોગાઃ સૂર્ય પ્રજ્ઞપ્ત્યાદિ ઉપાંગાનિ
પ્રત્યેકે કાલ ૩ આચામ્લાનિ-એવં કાલ ૯ નંદિ-૬

	શ્રી ભગવઈ-ઉપાઙ્ગં શ્રી.સૂર્ય પ્રજ્ઞપ્તિ			જ્ઞાતાધર્મ ઉપાઙ્ગ જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ			ઉપાસગદશા ઉપાઙ્ગં-ચંદ્ર પ્રજ્ઞપ્તિ		
કાલ-	૧ ઉદ્દેશ નંદિ	૨ સમુ	૩ અનુજ્ઞા નંદિ	૧ ઉદ્દેશ નંદિ	૨ સમુ —	૩ અનુજ્ઞા નંદિ	૧ ઉદ્દેશ નંદિ	૨ સમુ —	૩ અનુજ્ઞા નંદિ
કાઉ	૧-	૧-	૧-	૧	૧	૧	૧	૧	૧

આચારાંગનાં પંચમ ચૂલિકારૂપં શ્રી નિશીથાધ્યયને કાલ ૨૦ નંદિ નાસ્તિ

કાલ	૧ ઉ૦	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
અધ્યા-ઉદ્દેસા	૧ ૨	૩ ૪	૫ ૬	૭ ૮	૯ ૧૦	૧૧ ૧૨	૧૩ ૧૪	૧૫ ૧૬	૧૭ ૧૮	અધ્ય સમુ અ. ૧૯-૨૦
કાઉ.	૭	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૬	૮

આદ્યોપાંગ ચતુષ્કે પ્રત્યેકં ચામૂં નંદિ એવં દિન ૧૨ અકાલિક

	૧	૨	૩	૪
ઉપાંગાનિ	ઉવવાઈય	રાયપસેણી	જીવાભિગમ	પન્નવણા
દિનઆય	૧ નં. ૨ ૩ નં.	૧ નં. ૨ ૩ નં.	૧ નં. ૨ ૩ નં.	૧ નં. ૨ ૩ નં.
ક્રિયા	ઉ. સ. અ.	ઉ. સ. અ.	ઉ. સ. અ.	ઉ. સ. અ.
કાઉ	૧ ૧ ૧	૧ ૧ ૧	૧ ૧ ૧	૧ ૧ ૧

संघट्टा कालिकयोगेषु निश्चिता एव ॥ अत्र च सर्वयोगेषु अध्ययनवर्गशतक-उद्देशसमुद्देशानन्तरं तेषामध्ययनोद्देशादीनामुद्देश-समुद्देशअनुज्ञा कथिताः । संघट्टा युक्तमान काल स्वाध्याय-प्रतिक्रमण प्रत्याख्यानादि क्रियाभङ्ग वान्तरोगोद्गमाकालमलोत्सर्ग देश विड्वर पलायन प्रभृति-उपद्रवेषु भग्नदिनानि योगोद्वहने परिपूर्ण तथैवरीत्या पुरणीयानि । योगोद्वहन काल संख्या यथा-आवश्यके दिन ८, दशवैकालिके दिन १५, मण्डलिप्रवेशे दिन ७, उत्तराध्ययने दिन २८, आचाराङ्गे दिन ५०, समवायाङ्गे दिन ३, निशीथे १०-

कल्पव्यवहार दशाश्रुतस्कन्धेषु दिन-२०-सूत्रकृताङ्गे दिन-३०-भगवत्यङ्गे दिन १८६-ज्ञाताधर्मकथाङ्गे दिन-३३-उपासकदशाङ्गे दिन २०-निरयावलीकोपाङ्गे ७-अन्तकृत्-दशाङ्गे १२। अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गे दिन ७-उपपातिके दिन ३ राजप्रश्नेनिके ३-जीवाभिगमे-३-प्रज्ञापनायां दिन ३-सूर्यप्रज्ञप्तौ-३-जम्बुद्वीपप्रज्ञप्तौ ३-प्रश्नव्याकरणाङ्गे दिन-१४. विपाकश्रुत्ते दिन २४-महानिशीथे दिन ४५ जीतकल्पे दिन १-पञ्चकल्पे दिन १. एवं दिन-५६१ एतेषां मासा गणने मास १८-दिन २१. इति सर्व योग दिन मास संख्या.

अथ गणिपद विधिः

पूर्वदिने नोत्तरापूर्वकं कालग्रहणम्। कालप्रतिलेखनं-सज्झायपट्ठवणं इत्यादि। समवसरण (नाण) समक्षं गुरु शिष्ययोः पंचांगरक्षा-प्रदक्षिणा-इरियावही-वसही पवेउ-मुहपत्ति पडिलेहुं-इत्यादि विधिवत्। खमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह सव्वाणुओगमइ सिरिभगवइ सुत्तं अणुजाणावणी तथा गणीपदं आरोवावणी-नंदी करावणी वास निस्खेवं करेह। "करेमि"। सूरिमन्त्रेण वर्धमानविद्यया वा मन्त्रित वासक्षेपं कुर्यात्। खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह सव्वाणुओगमइं सिरि भगवइसुत्तं अणुजाणावणी तथा गणीपद आरोवावणी नंदी करावणी वास निक्खेव करावणी देवे वंदावेह। "वंदावेमि"। नंदि-देववंदन-वांदणां-इच्छकारि भग० तुम्हे अम्ह सव्वाणुओगमइं सिरि भगवइसुत्तं अणुजाणावणी तथा गणीपदं आरोवावणी नंदिसूत्र संभलावणी काउ० करावो। "करेह"। खमा० इच्छ० भग० सव्वाणुओगमइं सिरि

भगवइसूत्तं अणु० तथा गणीपदं आरो० नंदिसूत्र संभलावणी–नंदिसूत्र कड्ढावणी करेमि काउ० अन्नत्थ० लोगस्स० सागरवर० प्रगटलोगस्स ॥ खमा० इच्छ० भग० पसाय करी मम नंदिसूत्र संभलावोजी। "सांभलो"। गुरुवासक्षेप करे। शुरुः–खमा० इच्छा० संदिसह भग० नंदिसूत्र कड्ढु ?। गुरु नवकारपूर्वक नंदिसूत्र त्रणवार संभलावे।....इमं पुण पट्ठवणं पडुच्च....मुनिने श्री सव्वाणुओगमइं सिरि भगवइसूत्तं अणु० तथा गणीपदं आरो० नंदि पवत्तेह। नित्थारपारगाहोह। "तहत्ति"। वास०। इच्छामो अणुसट्ठिं नमो खमासमणाणं। खमा० इच्छा० संदि० भग० सव्वाणु० सिरि भगवइ सूत्तं अणुजाणह। "अणुजाणामि"॥ संदिसह किं भणामि। वंदित्ता पवेह। खमा० इच्छा० संदि० भग० सिरि भगवइसूत्तं अणुन्नायं–इच्छामोअणुसट्ठिं अणुन्नायं-अणुन्नायं खमासमणेणं हत्थेणं हत्थेणं सूत्तेणं अत्थेणं 'तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवेज्जाहि गुरुगुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि। नित्थार०। तहत्ति। खमा० तुम्हाणं पवेइअं संदिसह साहूणं पवेमि ?। पवेह"। खमा० नवकारपूर्वक नाणने त्रण प्रदक्षिणा–सकलसंघ वासक्षेप श्री वधावे। खमा० तुम्हाणं पवेइअं–साहूणं पवेइअं–संदिसह–काउ० करेमि। खमा० इच्छा० संदि० भग० सव्वाणुओगमइं सिरि भगवइसूत्तं अणुजाणावणीयं करेमि काउ० लोगस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स० खमा० इच्छामि खमासमणो वंदिउ जावणीज्जाए–"तिविहेण" मत्थएण वंदामि। इच्छा० संदिसह भग० वायणगं संदिसावेमि 'संदिसह'। खमा० इच्छा० संदि० भग० वायणगं लेइस्सामि।

लेजो"। खमा० इच्छा० संदि० भग० कालमांडला-संदिसावेमि। "संदिसह" खमा० इच्छा० संदि० भग० कालमांडला पडिलेहिस्सामि। खमा० इच्छा० सज्झाय पडिक्क०। खमा० इच्छा० पाभाइअ काल पडिक्क०। वांदणां। इच्छा० संदि० भग० बेसणगं संदिसावेमि। संदिसह। खमा० इच्छा० संदि० भग० बेसणगं ठाएमि खमा० अविधि आशा० मि० दु०। खमा० इच्छा० भग० तुम्हे अम्हं गणिपदं आरोवेह। "आरोवेमि"। शेष खमा० पूर्ववत् ॥ खमा० इच्छा० पसाय करी मम मंतपयाणं करेह। खमा० इच्छा० संदि० भग० मम० गणिनाम ठवेह। ठवेमि खमा० इच्छा० संदि० भग० विज्जामंतं समप्पेह। समप्पेमि। खमा० इच्छा० संदि० भग० पवेयणा मुहपत्ति पडिलेहुं? वांदणा। इच्छा० संदि० भग० पवेयणु पवेउं?। पवेह। इच्छा० भग० तुम्हे अम्ह सिरि भगवइसुत्तं अणुजाणा० तथा गणिपद आरो० नंदि करावणी वास निक्खेव करावणी नंदिसूत्र संभ० नंदिसूत्र कड्ढा० कालमंडल संदि० संघट्टो आउत्त० लेवावणी काउ० करावणी जोगदिन पेसरावणी पाली तप करस्युं-करज्यो। पच्चक्खाण। खमा० इच्छा० संदि० बेसण० ठाएमि०० खमा० इच्छा० संघट्टो लेवरावणी मुहपत्ति पडिलेहुं। खमा० इच्छा० संघट्टो संदि०। खमा० इच्छा० संदि० संघट्टो लेशु जावसिरि। संघट्टो लेवरावणी काउ० नव० (आउत्तवायण होय तो तेना खमा०)। खमा० अविधि०। सज्झाय०। गुरुवंदन। हितशिक्षा। नूतन गणि उपदेश आपे। सचित्तरज० क्षुद्रोपद्रव० ना काउ० ॥ कपडाकामली वहोरावबा। मंत्रनी नवकारवाणी गणवी। देहरासर दर्शन ॥

॥ इति श्री गणिपदप्रदानविधि ॥

यन्त्रकन्यासः। अथसर्वयोगोद्वहनकथनानन्तरं बहुकालावधेः बहुक्रियस्य बहुवक्तव्यस्य विवाहप्रज्ञ-प्त्यभिधानस्य भगवत्यङ्गस्य गणियोगोद्वहनक्रमस्य विधिरभिधीयते। सचायं षण्मासाः षट्दिवसान्विता अवधिः। तत्र दिनसंख्या १८६ भवति। तत्र पञ्चमाङ्गे श्रुतस्कन्धो नास्ति। एकचत्वारिंशच्छतानि, एतस्य चर्याशेषयोगोद्वहनचर्याक्रमेण पूर्वमेवोक्ता, तत्र प्रथमदिने आचाम्लं १ नन्दी १ काल० १ प्रथमशतस्योदेशः प्रथमशतस्य प्रथमद्वितीययोरुद्देशयोरुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः मुख० ८ वन्द० ८ क्षमा० ८ कायो० ८ एवं द्वितीय-तृतीयचतुर्थदिनेषु प्रथमशतस्य तृतीयाद्युद्देशद्वयं द्वयं त्रिभिःकालैस्त्रिभिःकालैस्त्रिभिर्दिनैरेकान्तरैर्निर्विकृति-काचाम्लैः उद्दिश्यते समुद्दिश्यते अनुज्ञायते च। एषु मुवंक्षका० षट् षट् ४ पञ्चमदिने आ० काल० १ नवम-दशमयोरुद्देशयोरु० ३ प्रथमशतस्य समुद्देशानुज्ञे च मुवंक्षका० ८। ५। षष्ठदिने आ० काल० १ द्वितीयश-तस्य उद्देशः द्वितीयशतस्य प्रथमोद्देशस्य स्कन्धकाभिधानस्योद्देशसमुद्देशौ, यदि तस्मिन् दिने योगवाहिनः स्कन्धकोद्देशो मुखपाठं नागतः तदा तत्रैव दिने तस्यानुज्ञा नोचेदागतः तदा तद्द्वितीयदिने आचाम्लं विधाय मुखपाठमागतः सोनुज्ञाप्यः मुवंक्षका० ३। ६ सप्तमदिने आ० काल० १ स्कन्धकानुज्ञा मुवंक्षका० १। ७ अष्टमदिने नि० काल० १ प्रथमद्वितीययोरुद्देशयोरु० ३ मुवंक्षका० ६। ८। नवमदशमैकादशदिनेषु तृती-यचतुर्थपञ्चमषष्ठसप्तमाष्टमोद्देशानां पूर्ववत् उद्दे० मुवंक्षका० ६ सर्वत्र दिनत्रये। द्वादशदिने आ० काल० १ नवमदशमयोरुद्देशयोरु० ३। द्वितीयशतस्य समुद्देशानुज्ञे च मुवंक्षका० ८। १२ द्वितीयशते सप्त दिनानि

दिनं प्रति पञ्चदत्तयो भवन्ति पानभोजनयोः तिस्रो भोजनस्य, द्वे पानकस्य अथ द्वे भोजनस्य तिस्रः पानकस्य, अथवा द्विद्विपानभोजनयोरेका लवणस्य । दत्तिसंज्ञेन-यतिर्गृहस्थगृहं गतः, प्रथमं यद्दत्तं तदेव गृहीत्वा निर्गच्छति नान्यद्वस्तु गृह्णाति न द्वितीयं गृह्णाति इति यतीनां दत्तिः । गृहिणां तु दत्तिः प्रत्याख्यानमजानन् पात्रे यत्प्रथममेव ददाति नरो वा नारी वा तेनैव तृप्तिः क्रियते नान्यद् गृह्यते इति गृहिणां दत्तिः । त्रयोदशदिने आ० काल० १ तृतीयशतस्योद्देशः प्रथमोद्देशस्योद्दे० ३ मुवंक्षका० ४ । १३ । चतुर्दशदिने आ० काल० १ तृतीयशतस्य द्वितीयोद्देशस्य चमराख्यस्यो० ३ मुवंक्षका० ३ । १४ । यतिस्तत्रैव दिने चमरोद्देशो मुखपाठमायाति, तदा तत्र दिने तस्यानुज्ञा कर्तव्या नोचेदायादि, तदा द्वितीयदिने तस्मिन् मुखपाठमागते आचाम्लेन अनुज्ञा विधेया, तत्र मुवंक्षका० १।१५। इति पञ्चदश दिनानि गतानि, एतेषु व्यतीतेषु पञ्चदशसु । कालेऽप्यतिक्रान्तेषु षष्ठयोगो लगति, अनुक्रमेण षष्ठयोगे पञ्चदिनानि निर्विकृतिकं षष्ठदिने आचाम्लं षड् दिनानि निर्विकृतिकं, सप्तमदिने आचाम्लं पुनरनयैव युक्त्या पञ्चदिनानि निर्विकृतिकं षष्ठदिने आचाम्लं तावद्यावद्गोशालोद्देशः, गोशालस्तु पञ्चदशदिनानन्तरं चतुस्त्रिंशद्दिनपर्यन्तं १५ षोडशदिने काल० १ तृतीयचतुर्थयोरुद्देशयोरु० ३ मुवंक्षका० ६ । १६ । सप्तदशदिने काल० १ पञ्चमषष्ठयोरुद्देशयोरु० ३ । मुवंक्षका० ६ । १७ । अष्टादशदिने काल० १ सप्तमाष्टमयोरु० ३ मुवंक्षका० ६ । १८ । एकोनविंशतितमदिने काल० १

१ दत्ति शब्देन इत्यपि । २ मुखपाठे समायाति इत्यपि ।

नवमदशमयोरुद्देशयोरु० ३ तृतीयशतस्य समुद्देशानुज्ञे मुवंक्षका० ८। १९। अत्रापि तृतीयशते पञ्च दत्तयः। विंशतितमदिनेकाल० १ चतुर्थशतस्योद्देशः चतुर्थशतस्य प्रथमानां चतुर्णामुद्देशानामादिमानामुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः चतुर्णां परेषामन्तिमानामुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः मुवंक्षका० ७। २०। एकविंशतितमदिने काल० १ नवमदशमयोरुद्देशयोरु० ३ चतुर्थस्य समुद्देशानुज्ञे च मुवंक्षका० ८। २१। द्वाविंशतितमदिने काल० १ पञ्चमशतस्योद्देशः पञ्चशतस्य प्रथमद्वितीययोरुद्देशयोरु० ३ मुवंक्षका० ७। २२। त्रयोविंशतितमदिने काल० १ तृतीयचतुर्थयोरुद्देशयोरु० ३। मुवंक्षका० ६। २३। चतुर्विंशतितमदिने काल० १ पञ्चमषष्ठयोरुद्देशयोरु० ३ मुवंक्षका० ६। २४। पञ्चविंशतितमे दिने काल० १ सप्तमाष्टमयोरुद्देशयोरु० ३ मुवंक्षका० ६।२५। षड्विंशतितमदिने काल० १ नवमदशमयोरु० ३ पञ्चमशतस्य समुद्देशानुज्ञे च मुवंक्षका० ८। २६। षष्ठे सप्तमे अष्टमे च शते पञ्चमवस्तुक्तिः, द्वाविंशतितमदिनमारभ्य एकचत्वारिंशत्तमदिनं यावत् पञ्चमाद्यानि अष्टमपर्यन्तानि शतानि पञ्चभिःपञ्चभिर्दिनैरतिक्रामन्ति ४१। द्विचत्वारिंशत्तमदिने काल० १ नवमशतस्योद्देशः सप्तदशोद्देशानामादिमानामुद्देशः सप्तदशोद्देशानामन्तिमानामुद्देशः नवमशतस्य समुद्देशः सप्तदशोद्देशानामादिमानां समुद्देशः सप्तदशोद्देशानामन्तिमानां समुद्देशः नवमशतानुज्ञा सप्तदशानामादिमानामनुज्ञा सप्तदशानामन्तिमानामनुज्ञा मुवंक्षका० ९ नवमदशमैकादशद्वादशत्रयोदशचतुर्दशशतेषु एकैव रीतिः, चतुस्त्रिंशचतुस्त्रिंशत् द्वादश दश दश दश क्रमादुद्देशाः सर्वत्र अर्धेनान्तिमा द्विधा कृत्वा

एकस्मिन्नेव एकस्मिन्नेव दिने एकेन एकेनैव कालेन शतैः समसुद्दिश्यन्ते अनुज्ञायन्ते च। द्विचत्वारिंशत्तमदिनमारभ्य सप्तचत्वारिंशद्दिनपर्यन्तमेकैव रीतिः मुवंक्षका० सर्वेषु प्रत्येकं नव नव । ४७ । अष्टचत्वारिंशत्तमदिने आ० काल० १ पञ्चदशशतस्य गोशालनाम्ना उद्देशसमुद्देशौ, यदि तस्मिन् दिने गोशालशतं योगवाही पठति तथा तत्रैव दिने अनुज्ञा, नोचेद्द्वितीयदिने द्वितीयाचाम्लं विधाय द्वितीयकालेनानुज्ञां करोति एकदिने मुवंक्षका० २ द्वितीयदिने मुवंक्षका० १ दिनद्वये दत्तित्रयं द्वे भोजनस्य एका पानस्य, अथवा द्वे पानस्य एका भोजनस्य, गोशालशतानुज्ञे यावदेकोनपञ्चाशद्दिनानि एकोनपञ्चाशत् कालाः जाताः, स्कन्धकचसरोद्देशगोशालशतेषु अनुज्ञापितेषु पुरतः क्षमाश्रमणकालादि कर्तुं न कल्प्यते, एतन्मध्ये एव सप्ततिः कालग्रहणानि, मुखवस्त्रिकावन्दनकक्षमाश्रमणकायोत्सर्गादि द्विवेलं विधाय समापनीयम् । एकोनपञ्चाशद्दिनेभ्यः ऊर्ध्वं गोशालेनुज्ञाते अष्टमयोगा लगन्ति, तेषु सप्तनिर्विकृतिकानि अष्टममाचाम्लं नित्यमेवमेव पुरतोपि, अथवा संप्रति स्थविराणामिति मतम् । अष्टमीषु चतुर्दशीष्वाचाम्लं, शेषदिनेषु निर्विकृतिकानि षण्मासान्तं, गोशाले दत्तित्रयभङ्गे सर्वं भग्नं भवति, चमरादूर्ध्वमष्टमयोगे लग्ने व्यञ्जनादि विकृतिगतादि गुर्वनुज्ञातकवलादि अन्ययोगनिर्विकृतिकवत् कल्पते, अतः "विगई विसज्जावणत्थं ओहडावणत्थं" वा कायोत्सर्गः क्रियते "अन्नत्थ० जाव अप्पाणं वोसिरामि" नमस्कारचिन्तनं नमस्कारभणनं च, तत्प्रथमदिनेषु पूर्वोक्तगणियोगरीत्या व्यञ्जनादिग्रहणं, गोशालादूर्ध्वं पञ्चाशत्तमादिदिनेषु एकै-

कस्य शतस्य एकेनैकेन कालेन षड्विंशतिशतानां पञ्चसप्ततिदिनपर्यन्तमुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः तत्र शतमध्य-गतानामुद्देशानामुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः अर्धानामादिमसंज्ञाया अर्धानामन्तिमसंज्ञाया येषु शतेषु विषमा उद्दे-शास्तेषु एकाधिका आदिमा एव विधीयन्ते, तद्यथा पञ्चाशत्तमदिने काल० १ षोडशशते उद्देशाश्चतुर्दश आदिमाः सप्त अन्तिमाः सप्त एषामन्येषां च तत्रैव दिने शतैः सह उद्देशसमुद्देशानुज्ञाः मुवंक्षका० १।५०। एकपञ्चाशत्तमदिने काल० १ सप्तदशे शते सप्तदशोद्देशाः आदिमा नव ९ अन्तिमा अष्ट ८ मुवंक्षका० १।५१। द्विपञ्चाशत्तमदिने काल० १ अष्टादशशते उद्देशा दश १० आदिमाः पञ्च ५ अन्तिमाः पञ्च ५ मुवंक्षका० १।५२। त्रिपञ्चाशत्तमदिने काल० १ एकोनविंशतितमे शते उद्देशा दश १० आदिमाः पञ्च ५ अन्तिमाः पञ्च ५ मुवंक्षका० १।५३। चतुष्पञ्चाशत्तमदिने काल० १ विंशतितमशते उद्देशाः दश १० आ-दिमाः पञ्च ५ अन्तिमाः पञ्च ५ मुवंक्षका० १।५४। पञ्चपञ्चाशत्तमदिने काल० १ एकविंशतितमे शते उद्देशाः अशीतिः ८० आदिमाश्चत्वारिंशत् ४० अन्तिमाश्चत्वारिंशत् ४० मुवंक्षका० १।५५। षट्पञ्चाशत्त-मदिने काल० १ द्वाविंशतितमे शते उद्देशाः षष्टिः ६० आदिमास्त्रिंशत् ३० अन्तिमास्त्रिंशत् ३० मुवंक्षका० १।५६। सप्तपञ्चाशत्तमदिने काल० १ त्रयोविंशतितमे शते उद्देशाः पञ्चाशत् ५० आदिमाः पञ्चविंशतिः २५ अन्तिमाः पञ्चविंशतिः २५ मुवंक्षका० १।५७। अष्टपञ्चाशत्तमदिने काल० १ चतुर्विंशतितमे शते उद्देशाः चतुर्विंशतिः आदिमा द्वादश अन्तिमा द्वादश मुवंक्षका० १।५८। एकोनषष्टितमे दिने काल० १

पञ्चविंशतितमे शते उद्देशाः द्वादश आदिमाः षट् अन्तिमाः षट् सुवंक्षका० । ५९ । षष्ठ्यादि चतुष्पष्टि-पर्यन्त ६० । ६१ । ६२ । ६३ । ६४ । दिनेषु काल० ५ षड्विंशतितमे बन्धिशते सप्तविंशतितमे करांशुकशते अष्टाविंशतितमे कर्मसमार्जनशते एकोनत्रिंशत्तमे कर्मप्रस्थापनशते त्रिंशत्तमे समवसरणशते एतेषु पञ्चस्वपि शतेषु एकादशैकादशोद्देशाः अर्धार्धेन कृत्वा उद्देशसमुद्देशानुज्ञा आरोप्यन्ते, आदिमाः षट् षट् अन्तिमाः पञ्च पञ्च एतेषु सुवंक्षका० नव नव ६४ पञ्चषष्टितमदिने काल० १ एकत्रिंशत्तमे उपपातशते उद्देशा अष्टा-विंशतिः २८ आदिमाश्चतुर्दश १४ अन्तिमाश्चतुर्दश १४ सुवंक्षका० ९ । ६५ । षट्षष्टितमदिने काल० १ द्वात्रिंशत्तमे उद्वर्तनाशते उद्देशाः अष्टाविंशतिः २८ आदिमाश्चतुर्दश १४ अन्तिमाश्चतुर्दश १४ सुवंक्षका० ९ । ६६ । सप्तषष्टितमदिने काल० १ त्रयस्त्रिंशत्तमे शते एकेन्द्रियमहाज्योत्स्नाशतानि द्वादश १२, तेषु उद्दे-शाश्चतुर्विंशत्यधिकशतमेकं आदिमा द्वाषष्टिः ६२ अन्तिमा द्वाषष्टिः सुवंक्षका० ९ । ६७ । अष्टषष्टितमदिने काल० १ चतुस्त्रिंशत्तमे शते श्रेणिशतानि द्वादश १२, तेषु उद्देशाः शतमेकं चतुर्विंशत्यधिकं १२४ आदिमा द्वाषष्टिः ६२ अन्तिमा द्वाषष्टिः ६२ सुवंक्षका० ९ । ६८ । एकोनसप्ततितमे दिने काल० १ पञ्चत्रिंशत्तमे शते एकेन्द्रियमहाज्योत्स्नाशतानि द्वादश, तेषु उद्देशा द्वात्रिंशदधिकं शतं १३२ आदिमाः षट्षष्टिः ६६ अ-न्तिमाः षट्षष्टिः ६६ । सुवंक्षका० ९ । ६९ । सप्ततितमदिने काल० १ षट्त्रिंशत्तमे शते द्वीन्द्रियमहाज्यो-त्स्नाशतानि द्वादश १२ तेषु उद्देशा द्वात्रिंशदधिकं शतं १३२ आदिमाः षट्षष्टिः ६६ अन्तिमाः षट्षष्टिः ६६

मुवंक्षका० ९ । ७० । एकसप्ततितमदिने काल० १ सप्तत्रिंशत्तमे शते त्रीन्द्रियमहाज्योत्स्नाशतानि द्वादश: तेषु उद्देशा द्वात्रिंशदधिकं शतं १३२ आदिमाः ६६ अन्तिमाः ६६ मुवंक्षका० ९ । ७१ । द्वासप्ततितमदिने काल० १ अष्टात्रिंशत्तमशते चतुरिन्द्रियमहाज्योत्स्नाशतानि द्वादश १२ तेष्वपि उद्देशाः १३२ आदिमाः ६६ अन्तिमाः ६६ मुवंक्षका० ९ । ७२ । त्रिसप्ततितमदिने काल० १ । एकोनचत्वारिंशत्तमे शते असंज्ञिपञ्चेन्द्रियमहाज्योत्स्नाशतानि द्वादश तेषु उद्देशाः १३२ आदिमाः ६६ अन्तिमाः ६६ मुवंक्षका० ९ ७३ चतुःसप्ततितमदिने काल० १ चत्वारिंशत्तमे शते संज्ञिपञ्चेन्द्रियमहाज्योत्स्नाशते उद्देशा एकत्रिंशदधिकं शतद्वयं २३१ आदिमाः ११६ अन्तिमाः ११५ मुवंक्षका० ९ । ७४ । पञ्चसप्ततितमे दिने काल० १ एकचत्वारिंशत्तमे राशिज्योत्स्नाशते उद्देशाः षण्णवत्यधिकं शतं १९६ आदिमाः ९८ अन्तिमाः ९८ मुवंक्षका० ९ । ७५ । षट्सप्ततितमदिने आ० काल० १ अङ्गसमुद्देशः मुवंक्षका० १ । ७६ । सप्तसप्ततितमदिने आ० काल० १ नन्दी १ भगवत्यङ्गानुज्ञा मुवंक्षका० १ । ७७ । एत्थसंगहणिगाहाओ "अठ्ठदसुदेसाइं दोचउत्तीसाइं बारसंवेगं । सयं तिन्नि दसुदेसाइं गोसालसयं तु एक्क सरं ॥ १ ॥ इत्थ अट्ठसयाइं दसशुद्देसाइं इत्यर्थः । वीए पढमुद्देसे खंदोतइयंमि चमरओ वीए । गोसालो पन्नरसमे एग पणतिग हुंति दत्तीओ ॥ २ ॥ एआ सभत्तपाणा पारणछुगेण होइ अणु नवण । खंदाईण कम्मेणं वोच्छामि विहिं अणुन्नाए ॥ ३ ॥ चमरम्मि छट्ठ जोगो विगईए विसज्जणत्थ मुस्सगो । अट्ठम जोगो लग्गई गोसालए अणुन्नाए ॥ ४ ॥ चउदससत्तरसतिन्निउ दस

उद्देसाइं तह असी सट्ठी । पन्नासा चउवीसा बारस पंचसुएकारो ॥ ५ ॥ अट्ठावीसा दोसु चउवीससयं च पंच छत्तीसा । दोन्नि सयाइं गतीसा चरिमसयं चेव छन्नऊअं ॥ ६ ॥ पनरस कालग एहिं पनरसदिवसेहिं चमर अणुन्नाए । लग्गइय छट्ठजोगो पणनिवीआ अंबिलं छट्ठं ॥ ७ ॥ अउणा वन्न देणेहिं अउणा (४९) वन्ना सएहिं कालेहिं । अट्ठम जोगो लग्गइ अट्ठम हि अहे निरुद्धं च ॥ ८ ॥ संपइ सामायारीए गोसाल अणुन्नाए अट्ठमी चउद्दसीसु अंबीलं कीरइति महानिसीहे विही । अज्झयणं १ नव सोलस ३ सोलस ४ बारस ५ चउक्क ६ छ ७ वीसा ८ अट्ठज्झयणुद्देसा तेसीइ महानिस्सीहस्सा ॥ १ ॥ यन्त्रकेन्यासः[1] ॥ एवं विवाहप्रज्ञप्तिपञ्चमाङ्गयोगेषु सप्तसप्तति दिनानि सप्तति कालाश्च पूर्यन्ते । शेषाणि नवोत्तरशतदिनानि विना कालैर्विना वन्दनकक्षमाश्रमणकायोत्सर्गादिकर्मभिः संघट्टोक्तमानप्रत्याख्याननिर्विकृतिकादिमुखवस्त्रिकावन्दनकैरेवोद्देशादिवर्जितानि पूर्यन्ते । गोशालानन्तरं अष्टमीचतुर्दशीदिनयोः आचाम्लं शेषदिनेषु निर्विकृतिकानि षण्मासाः षड्दिवसपर्यन्तम् । एकोनपञ्चाशद्दिनानन्तरं षड्शीत्युत्तरशतदिनानि यावदायुक्तपानकं भगवतीयोगेषु षड्शीत्युत्तरशतदिनानि यावत् सर्वत्र भवति । संघट्टा कालिकयोगेषु निश्चिता एव । इति भगवत्यां गणियोगविधिः । अत्र मास ६ दिन ६ सर्वदिन १८६ काल ७७ नन्दी २ कालिका आगाढयोगाः । अत्र च सर्वयोगेषु अध्ययनवर्गशत उद्देशसमुद्देशानन्तरं तेषामध्ययनोद्देशादीनामुद्देशसमुद्देशानुज्ञाः

१ एकविंशतितमं यन्त्रं द्रष्टव्यम् ।

कथिताः । इयं युक्तिरस्मत्पूर्वगुरूणां सिद्धान्ताम्बुधिपारगाणां श्रीजगत्तिलकसूरिपादानामुपदेशात् । अस्मद्-गुर्वाचरणाच्च पूर्वसामाचारीषु पुनरुद्देशाध्ययनानामनुज्ञापनानन्तरं वर्गाध्ययनशतादीनामनुज्ञाः । ततः स्याद्वादशालिनि जिनमते नोभयत्रापि दोषः । स्वगुरुसंप्रदाय एव प्रमाणिकार्यः तथा च योगोद्वहने क्रियमाणे तिथिक्षयवृद्ध्योरौदयिक्येव तिथिर्ग्राह्या । संघट्टायुक्तमानकालस्वाध्यायप्रतिक्रमणप्रत्याख्यानादि-क्रियाभङ्गे वान्तरोगोद्गमाकालमलोत्सर्गदेशविड्वरपलायनप्रभृत्युपद्रवेषु भग्नदिनानि योगोद्वहने परिपूर्णे तथैव रीत्या पूरणीयानि ।

प्रवर्तक-पद प्रदान विधि

ॐ अर्हं नमः । ऐं नमः । प्रवर्तक पद प्रदाने लोच कर्मणि अनियमः । पूर्व सांजे कालग्रहण माटे नोतरा दई, सवारे पाभाइय काणग्रहण लेवुं. वस्ती जोई-काल पलेवी-गुरु शिष्य बन्ने सज्झाय पठावे-नाण मंडाववी-केसरथी कुंडल-कंकण मुद्रिकाओ करवी. प्रतिमाजीने वासक्षेपपूर्वक दिग्बंध करवो-पंचांग रक्षा करवी. प्रदक्षिणा त्रण-पछी-खमा-इरियावही० काउ० प्रगट लोगस्स०-खमा० इच्छा० संदि० भग० वसही पवेउं० ? । पवेह । खमा० भगवन् सुद्धा वसही० । तहत्ति । खमा० इच्छा० संदि० भग० मुहपत्ति-पडिलेहुं ? । पडिलेहेह । खमा० इच्छा० भग० तुम्हे अम्ह प्रवर्तक पद-आरोवावणी-नंदी करावणी वास निक्खेवं करेह । करेमि ।........मुनिने प्रवर्तक पद आरोवावणी नंदि पवत्तेह-नित्थार० । तहत्ति । खमा०

इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह प्रवर्तक पद आरो० नंदिकरा० वासनि० देववंदावेह । वंदावेमि । खमा० इच्छा० संदि० भग० चैत्यवन्दन करु ? करेह । इच्छं० । चैत्यवंदन–आठ स्तुति० जयवीयराय० वांदणा२ ॥ खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह–प्रवर्तक पद आरो० नंदि० वास० देववंदा० नंदिसूत्र संभ० काउ० करु ? करेह । इच्छं । प्रवर्तकपद आरो० करेमि काउ० सागरवर० सुधी–१–लोगस्स० । प्रगट लोगस्स–। खमा० इच्छ० भग० पसाय करी–मम नंदीसूत्र संभलावोजी–। इच्छं । गुरु–वासक्षेप करे–। खमा० इच्छा० संदि० भग० नंदीसूत्र कड्ढुं ? इच्छं नंदिसूत्र–नाणं पंचविहं पन्नत्तं........इमं पुण पट्ठवणं पडुच्च....मुनिने प्रवर्तकपद आरोवावणि नंदि पवत्तेह नित्थार० । तहत्ति । वासक्षेप । इच्छामो अणुसट्ठिं । (१) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह–प्रवर्तकपदं आरोवेह । आरोवेमि० । इच्छं । (२) खमा० संदिसह किं भणामि ? वंदित्ता पवेह । इच्छं । (३) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह श्री प्रवर्तक पदं आरोवियं–इच्छामो अणुसट्ठिं–आरोवियं आरोवियं खमासमणाणं हत्थेणं–सुत्तेणं–अत्थेणं तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवेज्जाहि गुरुगुणेहिं वुड्ढिज्जाहि नित्थार० । तहत्ति । (४) खमा० तुम्हाणं पवेइअं संदिसह साहूणं पवेमि । पवेह । इच्छं० (५) खमा० नवकार गणता गणतां त्रण प्रदक्षिणा–वासक्षेप–संघ वासक्षेप करे । (६) खमा० तुम्हाणं पवेइअं–साहूणं पवेइअं–संदिसह काउसग्गं करेमि । करेह । इच्छं । (७) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह श्री प्रवर्तकपद आरोवावणि तथा स्थिरीकरावणी करेमि काउं० अन्नत्थ० लोगस्स सागरवर गंभीरा० प्रगट लोगस्स०

खमा० तिविहेण० इच्छा० संदि० भग० वायणगं संदिसाहु० ? संदिसह । खमा० इच्छा० संदि० भग० वायणगं लेइस्सामि । लेज्यो । इच्छं । खमा० इच्छा० संदि० भग० कालमांडला संदिसाहुं ? संदिसह । खमा० इच्छा० संदि० भग० कालमांडला पडिलेहिस्सामि-पडिलेजो-। खमा० इच्छा० संदि० भग० सज्झाय पडिक्कमिस्सामि-पडिक्कमजो-। वांदणा-२ । इच्छा० संदि० भग० वेसणगं संदि० भग० वेसणगं ठाएमि-ठाज्यो-इच्छं । खमा० अविधि आशातना० । खमा० इच्छा० संदि० भग० पवेयणा मुहपत्ति पडिलेहुं ? पडिलेहो । वांदणा २ । इच्छा० संदि० भग० पवेयणु पवेउं ? । पवेह । इच्छं० खमा० भग० तुम्हे-अम्ह-प्रवर्तक पद आरो० नंदिक० वासनि० देवे वंदा० नंदिसूत्र संभ० नंदिसूत्र कढा० प्रवर्तकपद आरो०, स्थिरीकरावणि, काउ०क० वायणा संदि०, वायणा लेव०, कालमांडला संदि०, कालमांडला पडि०, सज्झाय पडि०, पाभाइअ काल पडि० पाली-तप करश्युं-करज्यो-पच्चक्खाण । वांदणा २ । इच्छा० संदि० भग० वेसणगं संदि० । खमा० इच्छा० संदि० भग० वेसणगं ठाएमि-ठाज्यो-इच्छं० । खमा० अविधि० खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह० मंतपयाण पुव्वं प्रवर्तक पदं समप्पेह-समप्पेमि, । शिष्य ने चैत्यवंदनाकारे जमणे काने वास० करी प्रवर्तकपदनो मंत्र ३ वार कहे ॥ खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह प्रवर्तकपदनामं ठवेह । ठवेमि । नवकार० कोटिगण-वज्रि० । वास० । त्रणवार नाम स्थापनं । खमा० इच्छ० भग० मम विज्जापदं समप्पेह । समप्पेमि । विद्यापद मंत्रपानुं आपे नाणने त्रण प्रदक्षिणा । कपडो लइ-खमा० इच्छा०

संदि० भग० सज्झाय करुं ? करेह । इच्छं । सज्झाय करे । वन्दन । देशना । सचित्तरज० काउ० । क्षुद्रो-पद्रव-काउ० । संघ कपडा-वोहरावे । निषद्या नथी । प्रवर्तकपद मंत्रनी नवकारवाली-गणे-वाजते गाजते देहेरासर दर्शन ॥

॥ इति प्रवर्तकपद प्रदानविधि ॥

अथ-पंन्यासपद प्रदानविधि ॥

ऐं नमः । ॐ ह्रीँ अर्हँ नमः । नोतरा दइ कालग्रहण लेवुं । लोच करावदो-प्रभातमां वस्ती जोवी-काल पलेवी-गुरु-शिष्य बन्ने सज्झाय पठावे-नाण मंडावे-प्रतिमाजीने-वासक्षेप करे-गुरु शिष्य आत्मरक्षा करे-केसरथी कंकण-कुंडल-मुद्रिका करे-नाण समक्ष त्रण प्रदक्षिणा आपे-खमा० इच्छा० संदि० भग० इरियावहि० खमा० वसही पवेउ० ? खमा० भगवन् सुद्धा वसही । खमा० इच्छा० संदि० भग० मुहपत्ति पडिलेहुं ? । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह-दव्व-गुण पज्जवेहिं खमासमणाणं हत्थेणं-सूत्तेणं-अत्थेणं-तदुभएणं-अणुओगं अणुजाणावणि तथा पंन्यासपद आरोवावणि नंदि करावणि वास निक्खेवं करेह । करेमि । वासक्षेप । ससनमस्कारमंत्र सहितं वास०....अमुक गणिने दव्व गुणपज्जवेहि-अणुओगं अणु० तथा पंन्यासपद आरो० नंदि पवत्तेह । नित्थारपारगाहोह ॥ तहत्ति । खमा० इच्छ० भग० दव्वगुण०

अणुओगं अणु० तथा पं० पद आरो० नंदि करा० वासनि० देव वन्दावेह। वंदेह। इच्छं। खमा० इच्छा० संदि० भग० चैत्यवंदन करुं? देवचन्दन–वांदणा २। इच्छ० भग० दव्वगुण० अणुओगं अणु० पंन्यासपद आरो० नंदिक० वासनि० देववन्दा० नंदिसूत्र संभ० सत्तासयं नंदिसूत्तं कड्ढा० काउ० करेमि?। करेह। इच्छं। पुनः–आदेश पूर्वक करेमि काउ० अन्नत्थ० लोगस्स काउ० सागर० प्रगट लोगस्स०। खमा० इच्छ० भग० पसाय करी नंदिसूत्र संभलावोजी। वास०। खमा० इच्छा० संदि० भग० नंदिसूत्र कड्ढुं?। इच्छं। नंदिसूत्र–सत्तासयं नवकारपूर्वकं। मध्यम नंदि० त्रिवारं। अमुक मुनि–गणिने–दव्वगुण० अणुओगं अणु० पं–पद आरो० नंदि पवत्तेह–नित्थार० तहत्ति॥ इच्छामो अणुसट्ठिं॥ सस खमा०॥ पंचमे खमा० नवकार त्रण प्रदक्षिणा–वास० संघसहित–सत्तमे० काउं० लोगस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स०। खमा० तिविहेण पूर्वकं–वायणगं संदि० (२) वायणगं लेइ० (३) कालमां० संदि० (४) कालमां–पडि० (५) सज्झाय पडि० (६) पाभाइअकाल पडि०। वांदणा २। वेसणगं सं०॥ खमा० वेसणगं ठाएमि। खमा० अविधि० पुनः। पंन्यासपदे सस खमा०। पंचमे खमा० नवकार त्रण प्रदक्षिणा वास०। सत्तमे पं–पद आरोवावणि करेमि काउं० लोगस्स० सागर० प्रगट लोगस्स०। खमा० अविधि०॥ खमा० पवेयणा मुहपत्ति–वांदणा २। पवेयणु पवेउं? पवेह। इच्छं। खमा० इच्छ० भग० तुम्हे० अणुओगं अणु० पं० पद आरो० नंदिक० वासनि० देववं० नंदिसूत्र सं० नंदि० कड्ढा० काउ० करावणि नंदिसूत्र सं० नंदिसूत्र कड्ढा० अणुओगं अणु० काउ०

वायणा संदि० वायणा लेव० कालमां० संदि० कालमां० पडि० सज्झाय पडि० पाभाइअ काल पडि० पं० पद आरो० स्थिरीकरावणि काउकरा० (जोगमां होय तो संघट्टो आउत्तवाणय लेव० जोगदिन पेसरावणि) पाली तप करशुं करजो–पच्चक्खाण ॥ इत्यादि पवेयणा विधि० ॥ खमा० पूर्वक मंत्र प्रदानं। (उपविद्या–वर्धमानविद्या) नाम ठवणं ॥ विद्या पट्ट समर्पणं ॥ खमा० सज्झाय ॥ खमा० इच्छ० भग० तुम्हे० मम निसज्जं समप्पेह। समप्पेमि ॥ पालीनी कामलीनुं स्वस्तिक–केसर छांटावाला उत्तरपट्टा सहित अर्पण करे नाण–तथा गुरुने त्रण प्रदक्षिणा–देशना। वन्दन करे। पछी संघ नूतन पंन्यासने वन्दन करे ॥ खमा० पंन्यासपद स्थिरीकरणार्थं काउ० ? लोगस्स० प्रगट लोगस्स० खमा० सचित्तरज०। क्षुद्रोपद्रव काउ०। संघ कपडा व्होरावे। मंत्रनी नवकारवाणी गणे संघसहित देरासर जाय देववंदन करे ॥

॥ उपाध्याय पद प्रदान विधिः– ॥

वसतिशुद्धि–प्रदक्षिणा–इरियावही–वसही–पवेउं–सुद्धावसही–इत्यादि–खमासमण पूर्वकं आदेश सहितं पूर्ववत्–गुरुः पंचांगरक्षा–अनामिकया अङ्गुल्या–स्वस्य– शिष्यस्यापि–(१) मस्तक (२) मुख (द) हृदय (४) नाभि (५) अधोमुखगात्राणि–ससमुद्रया वासक्षेप मन्त्रयेत्। (१) परमेष्ठि (२) सुरभि (३) सौभाग्य (४) गरुड (५) पद्म (६) मुद्गर (७) करमुद्रया। समवसरणस्थ प्रतिमायां वासक्षेपं "नमोजिणाणं" पूर्वकं

कुर्यात्। दिशिविदिशायां वासक्षेपेन दिक्पाल पूजनं। खमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह सिरि उव-ज्झाय पदं आरो० नंदीकरावणी-वास निक्खेव० देवे वंदावेह। वंदावेमि। देववन्दन-वांदणा २। खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह सिरि उवज्झायपदं आरो० नंदी० वास० नंदिसूत्र संभलावणो नंदीसूत्र कड्ढावणी काउ० करावो। करेह। इच्छं। खमा० इच्छ तुम्हे अम्ह सिरि उवज्झायपद आरो० नंदि० देववंदा० नंदि० संभ० नंदि० कड्ढा० करेमि काउ० अन्नत्थलोगस्स० १ काउ० सागरवर० प्रगट लोगस्स० ॥खमा० इच्छ० भ०। पसाय करी मम नंदीसूत्र संभलावोजी (गुरु) "सांभलो"-"इच्छं" वासक्षेप.......पं श्री गणिने सिरि० उवज्झायपदं आरोव नंदि पवत्तेह। नित्थार०। "शिष्य-तहत्ति"। गुरु-खमा० इच्छा० संदि० नंदीसूत्र कड्ढु। इच्छं। नवकार पूर्वक-लघु नंदिसूत्र त्रणवार संभलावे।....इमं पुण.... उव० पयं-आरोव-नंदि-पवत्तेह। नित्थार०। तहत्ति। वासक्षेप। इच्छामो अणुसट्ठिं नमो खमासमणेणं सस खमा०॥ सप्तमे इच्छ० तुम्हे अम्ह उव० पयं थिरि करावणी करेमि० काउ०। अन्नत्थ० लोगस्स० काउ० प्रगट लोगस्स० अविधि०। खमा० पवेयणा मुहपत्ति० वांदणा० इच्छा० संदि० भग० पवेयणु पवेउं० इच्छं०। खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह सिरि० उव० पयं आरो० नंदि० वास० देव वंदा० नंदि० संभ० नंदि कड्ढा० सिरि० उव० पयं आरो० पाली-तप करश्युं। पच्चक्खाण। वांदणा २। वेसणे संदि० वेसणे ठाउं। अविधि०। खमा० इच्छ० भग० तुम्हे मंतपयाणं करेह। करेमि। इच्छं। मन्त्र संभलाववो। खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह० विज्जा-

पट्टं समप्पेह । समप्पेमि । पट्ट आपे । शिष्य पट्ट हाथमां लइ नाणने तथा गुरुने त्रण प्रदक्षिणा दे । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह नाम ठवणं करेह । गुरुः–कोटिगण० नाम स्थापन करे । वासक्षेप । संघ वासक्षेप करे । सज्झाय करे । उपयोगनो काउ० । गुरुवन्दन । हितशिक्षा । नूतन उपाध्याय उपदेश आपे । संघ नूतन उपाध्यायने वन्दन करे । नूतन उपाध्याय, खमा० इरियावही करो सचित्त अचिरज० काउ० संघ-सहित–क्षुद्रोपद्रव नो काउ करे । अविधि आशा० मि० दु० । उवज्झायपद मंत्रनी नवकारवाली १ । चैत्ये देववन्दन ॥

उपाध्याय पद योग्य गुण ज्ञापिका गाथा–

सम्मत्त नाण संजमजुत्तो,सूत्तत्थ तदुभय विहिन्नु ।
आयरिय ठाण जुग्गो, सूत्तं वाएइ उवज्झाओ ॥

सर्व मंगल०—(१) काळग्रहण लेवानी जरुर नहि (२) लोच करावयो
(३) नंदिसूत्र मध्यम सामाचारीमां छे ते संभळाववुं.
(४) क्रिया पछी पट्ट सन्मुख मंत्रनी नवकारवाळी गणवी.

आचार्य पद योग्यलक्षणं यथा–षड्त्रिंशद्गुणसंयुक्तः सुरूपोऽखण्डितेन्द्रियः । अखण्डिताङ्गोपाङ्गश्च सर्व विद्या विशारदः ॥१॥ कृतयोगो द्वादशाङ्गीपरिज्ञानसचेतनः । शूरो दयालुर्धीरश्च गम्भीरो मधुरस्वरः ॥२॥

रम्यादेश संभूत आद्यवर्ण त्रयोद्भवः, पक्षद्वयविशुद्धश्च जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥३॥ विनीतो देशकालादि परिज्ञाने कृतश्रमः। षड्दर्शनानां तत्त्वानि जानन् प्रमितिषट्क वित् ॥४॥ व्युत्पत्ति प्रतिभायुक्त तपः कार्ये सदा रतः। नोदना तद्विशेषज्ञो, द्वासप्ततिकलायुतः ॥५॥ षड्भाषावित् सर्वदेशभाषाभाषणसंयुतः। चतुर्दशसु विद्यासु लौकिकासु विचक्षणः ॥६॥ सौम्यः क्षमावान् मन्त्रादि सर्वं जानन् सकारणम्। आवर्जक सदाचारः कृतज्ञ प्राञ्जलाशयः ॥७॥ सलज्जो नीतिमान् योगमष्टाङ्गं प्रविशन् सदा। ईदृशो मुनिरुत्कृष्ट आचार्य पदमर्हति ॥८॥ तथागमे—"१डिरूवो तेयस्सी जुगप्पहाणागमो महुरवक्को। गंभीरो धीमंतो उवएसपरो अ आयरिओ ॥९॥ गुरुगुणा पूर्वमेवोक्ताः ॥

आचार्यपदायोग्य लक्षणं यथा—पञ्चाचारविनिर्मुक्तः क्रुर परुषभाषणः। कुरूपः खण्डिताङ्गश्च, दुष्टदेशसमुद्भवः ॥१॥ हीनजाति कुलो मानी निर्विद्यश्चाविशेषवित्, विकत्थनश्च सासूयो, बाह्यदृष्टिश्चलेन्द्रियः ॥२॥ जनद्वेष्यः कातरश्च निर्गुणो निष्कलः खलः। इत्यादि दोषभाग् साधुर्नाचार्यपदमर्हति ॥३॥ तथाचोक्तागमे—"हत्थे पाए कन्ने नासा उट्ठे विवज्जिया चेव। वामणगवडभ खुज्जा पंगुलहुंटा य काणाय ॥ पच्छावि हुंति विगला आयरियत्तं न कप्पए। लेसिं सीसो ठाअव्वो काणग महिसोव नन्नम्मि ॥ इति आचार्यपदायोग्यः। वडभः क्षीणवलः खुज्जा कुब्जः इत्यमी आचार्यपदं नार्हन्ति ॥ पूर्वोक्त गुणयुक्ते पात्रे आचार्यपदारोपणं ॥ पूर्वं वेदि—यवादिवापन—निरुञ्छन—महोत्सव महादानानिवारित भोजनदानामारि घोषणा-

मार्गणतोषणादि कर्म श्राद्धै विधीयते। अयं लोकव्यवहारः। पदस्थापनानन्तरं च श्राद्धैःसङ्घार्चनादि कर्म विधीयते। एतत्कर्म द्वयं शोभानिमित्तं श्राद्धानां पुण्य वृद्ध्यर्थं च॥

॥ आचार्यपद प्रदानविधिः ॥

प्रवर्तकपद–गणिपद–पं० पद उपा० पद प्रदाने अक्षमुष्टि वलयादि नास्ति०। गुरुः वन्दनकं न ददाति। किन्तु कालग्रहण लघुनन्दी–पट्टप्रदानादि क्रियते। प्रशस्ते तिथि–वार नक्षत्रमुहूर्तादि विलोक्य–लत्तादि ससदोष रहितेषु–संवत्सर–मास–दिन लग्नशुद्धौ पदस्थापनं विधीयते। गुरुः कृतविशिष्टवेषः कृतलोचं शिष्यं निजपार्श्वमानयेत्। समवसरणादि पूर्ववत्। प्रशस्ते जिनभवनादि क्षेत्रे गुरु–शिष्यौ स्वाध्याय प्रस्थापयेत् (सज्झाय पठावे)। केसर कुण्डल कङ्कणमुद्रिकादि कारयेत्। त्रिप्रदक्षिणा। आत्मरक्षा क्षि–प–ॐ स्वा–हा पदेन आरोह–अवरोह क्रमे कारयेत्। वासाभिमन्त्रणं। खमा० इरियावही०। खमा० इच्छा० वसही पवेउं ? खमा० भगवन् सुद्धा वसही। खमा इच्छा० मुहपत्ति पडिलेहुं। खमा० इच्छकारि भगवन् तुम्हे अम्ह दव्वगुणपज्जवेहिं अणुयोगं अणुजाणावणि दव्वगुण पज्जवेहिं गणायरियपयं (सूरिपदं आरोवावणि तथा गणं अणुजाणावणि) आरोवावणि नंदि करावणि वासनिक्खेवं करेह। वर्धमान विद्यया–सूरिमन्त्रेण वा अमुक...ने दव्वगुण पज्जवेहिं अणुओगं अणुजाणा० सूरिपदं आरो० गणं अणुजाणावणि–

दिगाइपयं आरोवावणि आयरियपयं अणुजाणावणि नंदि पवत्तेह । नित्थारपारगाहोह ॥ वासक्षेप ॥ खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह दव्वगुण पज्जवेहिं अणुओगं अणु० सूरिपदं आरो० गणं अणु० दिगाइपयं आरो० नंदि करावणि-वासनिक्खेवकरावणी-देवे वंदावेह । खमा० इच्छा० संदि० भग० चैत्यवन्दन करुं ? देव वन्दन पूर्ववत् । जयवीयराय सुधी-वांदणा-खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह दव्वगुण० अणुओगं अणु० सूरिपदं आरो० गणं अणु० नंदि करावणी वासनिक्खेव० देववंदावणी काउ० करावोजी० । करेह-इच्छं । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह०दव्वगुण०....करेमि काउ० अन्नत्थ० । लोगस्स-सागरवरगंभीरा० प्रगट लोगस्स० खमा० इच्छ० भगवन् तुम्हे अम्ह सत्तासइअं नंदिसूत्र संभलावोजी । गुरुः खमा० इच्छा० संदि० भग० नंदिसूत्र कड्ढु ? शिष्यने वासक्षेप । नंदिसूत्र पुस्तकनी पूजा करी बृहन्नंदिसूत्र (७०० श्लोक प्रमाण) शिष्यने एकवार संभलावे । पछी मध्यम नंदि बे वार संभलावे-गुरु शिष्यने वासक्षेप करे-अभिमन्त्रित वास० संघने आपे । इच्छामो अणुसट्ठिं । गुरुः सूरिमंत्रे मुद्रापूर्वक फरी वासक्षेप मंत्रे । नंदि प्रतिमा चतुष्कने वासक्षेप करे । (१) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह दव्वगुण पज्जवेहिं अणुयोगं अणुजाणह । (२) खमा० संदिसह किं भणामि-वंदित्ता पवेह । (३) खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह० दव्वगुण पज्जवेहिं अणुयोगं अणुन्नायो इच्छामो अणुसट्ठिं अणुन्नायो २ खमासमणेणं हत्थेणं सूत्तेणं अत्थेणं तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि अन्नेसिं पवेज्जाहि गुरुगुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि नित्थारपारगाहोह । (४) खमा० तुम्हाणं पवेइअं संदिसह

साहूणं पवेमि । (५) खमा० चारे दिशाए नवकार गणतो गुरु सहित समवसरणने त्रण प्रदक्षिणा आपे । संघ नवीन आचार्यना मस्तक उपर वासक्षेप करे । (६) खमा० तुम्हाणं पवेइअं साहूणं पवेइअं संदिसह काउ-स्सग्गं करेमि । (७) खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह दव्वगुण० अणुयोगं अणुजाणावणी करेमि काउ० अन्नत्थ० एक एक लोगस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स० । खमा० तिविहेण सहित इच्छा० संदिसह भग० वायणां संदिसावेमि । खमा० इच्छा० वायणां लेइस्सामि । खमा० इच्छा० कालमण्डलं संदि० । खमा० इच्छा० कालमण्डलं पडिलेहिस्सामि । खमा० इच्छा० सज्झायं पडिक्कमिस्सामि । खमा० इच्छा० पाभाइअकाल पडि० ॥ वांदणा । तिविहेण सहित खमा० इच्छा० वेसणगं संदि० । खमा० इच्छा० वेसणगं ठाएमि । खमा० । अवधि आशातना मि०दु० ॥ पुनः ७ खमा० । खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह० दव्वगुण० गणायरिय-पयं (सूरिपदं) आरोवेह । खमा० संदि० किं भणामि-वंदित्ता पवेह । खमा० इच्छ० तुम्हे अम्ह गणायरिअपयं आरोवियं इच्छामो अणुसट्ठिं आरोवियं २ खमासमणाणं हत्थेणं सूत्तेणं-अत्थेणं-तदुभयेणं सम्मं धारिज्जाहि-अन्नेसिं पवेज्जाहि-गुरुगुणगणेहिं वुड्ढिज्जाहि-नित्थार० । तहत्ति । खमा० तुम्हाणं पवेइअं-तुम्हाणं पवेइअं-संदि० साहूणं पवेमि । खमा० पुनः त्रिप्रदक्षिणा-वास० । खमा० तुम्हाणं पवेइअं-साहूणं पवेइअं-संदिसह काउं० करुं १ । इच्छ० तुम्हे अम्ह दव्वगुण०गणायरिय पयं आरो० करेमि काउ० अन्नत्थ० एक लोगस्स० सागरवर० प्रगट लोगस्स० । खमा० अविधि आशा० ॥ खमा० पवेयणा

मुहपत्ति० । वांदणा । इच्छा० संदि० भग० पवेयणु पवेउं ? । इच्छ० तुम्हे अम्हं दव्वगुण पज्जवेहिं अणुओगं अणु० सूरिपदं आरो० गणायरियपयं तथादिगाइ पयं अणु० नंदिकरा० वासनि० देवे वंदा० नंदिसूत्र संभ० नंदिसूत्र कड्ढा० काउ० करा० नंदिसूत्र संभ० नंदिसूत्र कड्ढा० दव्वगुण० अणुओगं अणु० दव्वगुण पज्ज० गणायरियपयं आरो० काउ० करा० वायणा लेवरावणी-कालमंडल संदिसावणो-काल मंडलं पडि० सज्झाय पडि० पाभाइअ काल पडि० पाली तप करशुं । खमा० इच्छ० पच्चक्खाण-वांदणा-वेसणगं संदि० खमा० वेसणगं ठाणमि । खमा० अविधि आशा० मि० दु० । सूरि-सूरिमंत्रे निषद्या मंत्रे । शिष्य खमा० इच्छ० भग० तुम्हे० निसज्जं समप्पेह । गुरु निषद्या आपे ते निषद्या हाथमां लइ एक त्रण प्रदक्षिणा गुरु सहित नाणने देवी । निषद्या-त्रण पालीनी कामलीनी करवी निषद्या पाट उपर स्थापन करे । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे० मंतपयाणं करेह । शिष्य गुरुनी दक्षिण भूजा निकटमां वेसे-लग्न वेलाए चंदनचर्चित कर्णमां सूरिमन्त्रप्रदान करे । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे अम्ह अक्खे समप्पेह । मंत्रमंत्रित वधती त्रण अक्षत मुष्टि तथा स्थापनाचार्य (मंत्र लखेल पानु) समर्पे । शिष्य करतल संपुटमां ग्रहण करे । गुरु सहित नाणने त्रण प्रदक्षिणा आपे अक्षत-स्थापनाचार्य स्थालमां स्थापे । खमा० इच्छ० भग० तुम्हे० नाम ठवणं करेह ॥ गुरु० वासक्षेप पूर्वक-कोटीगण ....पट्टधर आचार्य उपा० साध्वी-श्रावक....श्राविका पमुह चउ-व्विह संघ सक्खियं आचार्यश्री विजयनेमिसूरि पट्ट परंपर....प्रवर्तित वर्तमानाचार्य....प्रस्थापित तमारु

नाम....नित्थारपारगाहोह। त्रणवार नाम स्थापन करे। गुरु आसनथी उठे। नवीनसूरिने आसने बेसारी–वंदन करे। मुहपत्ति पलेवी वांदणां दइ अभुट्ठिओ द्वादशावर्त वंदन करे। नूतनसूरिने व्याख्याननो आदेश आपे॥ नूतनसूरि संक्षिप्त व्याख्यान आपे। निषद्याथी उभा थइ। खमा० सज्झाय करे। खमा० इच्छ० भगवन् पसाय करी हितशिक्षा प्रसाद करशोजी गुरु नवीनसूरि तथा संघने हितशिक्षा आपे। खमा० सचित्त अचित्तरज० तथा क्षुद्रोइद्रव०ना काउ० करे। खमा० अवधि० आशा० मि० दु०॥ सज्झाय–पाटली करी वाजते गाजते दहेरासरे जाय–देववन्दन करे। उपाश्रये आवी सूरिमन्त्रनो जाप १०८ वार करे॥ नव्याचार्यस्योपबृंहणं करोति। यथा—"धन्यस्त्वं येन विज्ञातः संसारगिरिदारकः। वज्रवद्दुर्भिदश्चायं महाभाग जिनागमः ॥१॥ इदं चारोपितं यत्ते पदं सत्संपदां पदम्। अत्युत्तममिदं लोके महासत्वनिषेवितम् ॥२॥ धन्येभ्यो दीयते तात धन्या एवास्य पारगाः। गत्वास्य पारं ते धन्याः पारं गच्छन्ति संसृतेः ॥ ३॥ भीतं संसारकान्तारात् समर्थस्य विमोचने। साधुवृन्दमिदं सर्वं भवतश्शरणागतम् ॥ ४ ॥ संप्राप्य गुणसंदोहं निर्मलं परमेश्वरम्। त्राणं संसारभीतानां धन्याः कुर्वन्ति देहिनाम् ॥ ५ ॥ तदेते भावरोगार्तास्त्वं च भाव-भिषग्वरः। अतस्त्वयामी सज्जीवा मोचनीयाः प्रयत्नतः ॥ ६ ॥ गुरुश्च मोचयत्येतानप्रमत्तो हितोद्यतः। बद्धलक्षो दृढं मोक्षे निःस्पृहो भव चारके ॥ ७ ॥ कल्पोयमिति कृत्वा त्वमीदृशोपि प्रणोदितः। निजावस्थानुरूपं हि चेष्टितव्यं सदा त्वया ॥ ८ ॥" अथ शिष्यशिक्षणम् "युष्माभिरपि नैवैष सुस्थबोहित्थसन्निभः।

संसारसागरोत्तारी विमोक्तव्यः कदाचन ॥ ९ ॥ प्रतिकूलं न कर्तव्यमनुकूलरतैः सदा । भाव्यमस्य गृहत्यागो येन वः सफलो भवेत् ॥ १० ॥ अन्यथा जन्तुबन्धूनामाज्ञालोपः कृतो भवेत् । ततो विडम्बना शेषा भवेदत्र परत्र च ॥ ११ ॥ ततः कुलवधून्यायात् कार्ये निर्भर्त्सितैरपि । यावज्जीवं न मोक्तव्यं पादमूलममुष्य भोः ॥ १२ ॥ ते ज्ञानभाजनं धन्यास्ते सद्दर्शननिर्मलाः । ते निष्प्रकम्पचारित्रा ये यदा गुरुसेविनः ॥ १३ ॥ धन्नोसि तुमं नायं जिणवयणं जेण सव्वदुक्खहरं । ता संममिमं भवता पउंजियव्वं सया कालं ॥ ॥ १ ॥ इह गउरिणं च परमं असंमजोगो य जोगओ अवरो । तात ह इह जइअव्वं जह एत्तो केवलं होइ ॥ २ ॥ परमो य एस हेऊ केवलनाणस्स अन्नपाणीणं । मोहावणयणओ तह संवेगाईसभावेणं ॥ ३ ॥ उत्तममियं पयं जिणवरेहिं लोगुत्तमेहिं पन्नत्तं । उत्तमफलसंचणयं उत्तमजणसेविअं लोए ॥ ४ ॥ धन्नाणनिवेसिज्जाइ धन्ना गच्छंति पारमेयस्स । गंतुं इमस्स पारं पारं वच्चंति दुक्खाणं ॥ ५ ॥ संपाविऊण परमे नाणाई दुहिअतायणसमत्थे । भवभयभीयाण दढं ताणं जो कुणइ सो धन्नो ॥ ६ ॥ अन्नाण वाहिगहिया जइवि न समं इहाउरा हुंति, तहवि पुण भाववेज्जा तेसिं अवणेंति तं वाहिं ॥ ७ ॥ ता तंसि भाववेज्जो भवदुक्खनिवीडिया तुहं एए । हंदि सरणं पवन्ना मोएयव्वा पयत्तेणं ॥ ८ ॥ मोएइ अप्पमत्तो परहिअकरणंमि निच्चमुज्जुत्तो । भवसोक्खापडिबद्धो पडिबद्धो मोक्खसोक्खम्मि ॥ ९ ॥ ता एरिसोच्चिय तुमं तहवि अभणिओसि समयनीईए । नियमावत्थासरिसं भवया निच्चंपि कायव्वं ॥ १० ॥" अथ शिष्यशिक्षादानम् "तुम्भे-

हिंपि न एसो संसाराडविमहाकडिल्लंमि । सिद्धिपुरसत्थवाहो जत्तेण खणंपि मोत्तव्वो ॥ ११ ॥ नयपडि-कूलेअव्वं वयणं एयस्स नाणरासिस्स । एवं गिहवासचाओ जं सफलो होइ तुम्हाणं ॥ १२ ॥ इहरा परम-गुरूणं आणाभंगो निसेविओ होइ । विहला य हुंति तम्मी नियमा इहलोअ परलोअ ॥ १३ ॥ ता कुलव-हुनाएणं कज्जे निब्भच्छिएहिवि कहिंचि । एअस्स पायमूलं आमरणं तं न मोत्तव्वं ॥ १४ ॥ नाणस्स होइ भागी थिरयरओ दंसणे चरित्ते य धन्ना आवकहाए गुरुकुलवासं न मुंचंति ॥ १५ ॥ एवं चिय वयणीणं अणुसट्ठिं कुणइ एत्थ आयरिओ । तह अज्ज चंदणमिगावईण साहेइ परमगुणे ॥ १६ ॥" ततः उपबृंहणा-नन्तरं साधवः सूरेः पुस्तकोपकरणाद्युपदां कुर्वन्ति । श्रावकाश्च दशाहं सङ्घपूजादि महोत्सवं कुर्वन्ति, अष्टाह्निकास्नात्रादि च । गुरुश्चोपबृंहणां कृत्वा शेषशिष्याणां तदुपासनविनयानुशास्तिं करोति ।

अथ यतीनां द्वादशप्रतिमोद्वहनविधिः ।

तत्र च यतिप्रतिमा द्वादश, ताश्च दुःषमाकाले दुष्कराः सेवार्तसंहननवशात्, धैर्यबलपरीषहसहनाभा-वाच्च । तथापि श्रीआर्यमहागिरेर्जिनकल्पतुलनान्यायेन कश्चनापि धृतिमान् धीरो मुनिः कियतीरपि प्रतिमाः साधयति, तदर्थं तद्विधिरभिधीयते । ताश्च प्रतिमा द्वादश यथा—"मासाइ सत्तंता पढमा दुतइय सत्तरा

इंदी । अहराई इगराई भिक्खूपडिमाण बारसगं ॥ १ ॥" एकमासिकी १ द्वैमासिकी २ त्रैमासिकी ३ चातुर्मासिकी ४ पाञ्चमासिकी ५ षाण्मासिकी ६ साप्तमासिकी ७ पुनः साप्तरात्रिकी ८ साप्तरात्रिकी ९ पुनः साप्तरात्रिकी १० अहोरात्रिकी ११ एकरात्रिकी १२ चेति द्वादशयतिप्रतिमाः । प्रतिमोद्वहनयोग्यमुनिलक्षणं यथा—"संपूर्णविद्यो धृतिमान् वज्रसंहननं वहन् । महासत्वो जिनमते सम्यग् ज्ञाता स्थिराशयः ॥ १ ॥ गुर्वनुज्ञां वहन् चित्ते श्रुताभिगमतत्त्ववित् । विसृष्टदेहो धीरश्च जिनकल्पार्हशक्तिभाक् ॥ २ ॥ परीषहसहो दान्तो गच्छेपि ममतां त्यजन् । दोषधातुप्रकोपेपि न वहन् रागसंभवम् ॥ ३ ॥ अभ्यञ्जनं रसत्यक्तं पानान्नं क्वापि कल्पयन् । ईदृशोर्हति शुद्धात्मा प्रतिमोद्वहनं मुनिः ॥ ४ ॥" प्रतिमोद्वहनविधिर्यथा—"सर्वगच्छपरित्यागो निर्ममत्वं च साधुषु । पुस्तकेषु च पात्रेषु वस्त्रेषु वसतावपि ॥ ५ ॥ रसोज्झितस्य भक्तस्य ग्रहणं वनवासिता । अक्षोभो वज्रपातेपि निर्भयत्वं हरावपि ॥ ६ ॥ अलोभो निजदेहेपि सुखित्वं यातनास्वपि । शीतेऽप्रकम्पो माघेपि तापेऽतापो तपेऽपिहि । ॥ ७ ॥ तृडुद्गमेपि नैर्मूच्छर्यं नैष्क्रोध्यं देहतक्षके । अविस्मयत्वं सर्वत्र चक्रिशक्रर्द्धिदर्शने ॥ ८ ॥ हास्यादिषट्त्यागश्च सर्वभावेष्वलोभता । इत्यादि चर्या सर्वत्र प्रतिमोद्वहने मता ॥ ९ ॥" इति सर्वप्रतिमोद्वहनचर्या । "मृदुध्रुवचराक्षिप्रैर्वारैर्भौमं शनिं विना । आवाहनतपोनन्द्यालोचनादिषु भं शुभम् ॥ १ ॥" ईदृशे चन्द्रबले प्रतिमारम्भः । सर्वासु प्रतिमासु एषैव चर्या, प्रथमा प्रतिमा एकमासिकी सा चैकमासं बोढव्या, अरण्ये स्थितः साधुरेकमासं सदाकायोत्सर्गकारो न किञ्चित् चिन्तयन्

प्रतिमां पालयति । तत्राहार एकदत्त्या, एकैव दत्तिः पानस्य भोजनस्य वा, कदाचित् पानस्य कदाचिद्भोजनस्य, कदाचिद्दत्तियुक्त्या लब्धेन पानेन दिनमनिवाहयति । कदाचिद्भोजनेन दत्तियुक्तिलब्धेन आस्वादमात्रेण, द्वयोरलाभे संतोष एव । इति एकमासिकी प्रतिमा प्रथमा १ द्वितीया द्वैमासिकी अनयैव युक्त्या, तत्र द्वे दत्ती, एका पानस्य द्वितीया भोजनस्य २ तृतीया त्रैमासिकी तथैव, तत्र तिस्रो दत्तयः, द्वे भोजनस्य एका पानस्य, अथवा द्वे पानस्य एका भोजनस्य, मासत्रयमेव ३ चतुर्थी चातुर्मासिकी, मासचतुष्टयमित्थमेव, तत्र चतस्रो दत्तयः, द्वे पानस्य द्वे भोजनस्य ४ पञ्चमी प्रतिमा पाञ्चमासिकी, पञ्चमासान् यावत्तथैव, तत्र पञ्च दत्तयः, तिस्रो भोजनस्य द्वे पानकस्य, अथवा द्वे भोजनस्य तिस्रः पानकस्य ५ षष्ठी प्रतिमा षाण्मासिकी षण्मासान् यावत्तथैव, तत्र षड् दत्तयः, तिस्रो भोजनस्य तिस्रः पानस्य ६ सप्तमी प्रतिमा साप्तमासिकी, सप्तमासान् यावत्तथैव, तत्र सप्त दत्तयः, चतस्रो भोजनस्य तिस्रः पानस्य, अथवा चतस्रः पानस्य तिस्रो भोजनस्य ७ एतासु सप्तस्वपि प्रतिमासु उक्तदत्तीनां नूनं ग्रहणं विधेयं, न प्राणान्तेप्यधिकदत्तिग्रहणम् । उक्तदत्तीनामलाभे संतोष एव इति सप्त प्रतिमाः, तत्र अष्टमी प्रतिमा सप्ताहोरात्राणि पूर्वमेकभक्तं, प्रथमदिने द्वितीयदिने अपानकोवासः, तृतीये एकभक्तं, चतुर्थे अपानकोपवासः, पञ्चमे एकभक्तं, षष्ठे अपानकोपवासः, सप्तमे एकभक्तम्, इति चतुर्थत्रयतपसा समाप्यते । तत्रैकभक्तेपूज्झितभिक्षाग्रहणं, सप्ताहोरात्रं सर्वपरीषहोपसर्गसहः कायोत्सर्गोत्तानासनस्थो निष्प्रकम्पो गमयेत् । भिक्षाग्रहणवर्जितं सदैव

प्रतिमासु कायोत्सर्गसंलीनतायुतउत्कासनकारी तिष्ठेत् इत्यष्टमी प्रतिमा ८ नवमी प्रतिमापि सप्ताहोरात्राणि, तत्र तपश्चरणमष्टमी प्रतिमावत् तत्र सप्ताहोरात्रमुत्कटिकासनदण्डासनयुतस्तिष्ठेत् इति नवमी ९। दशमी प्रतिमा सप्ताहोरात्राणि, तपोऽष्टमीप्रतिमावत्परा, तत्र तदैव गोदोहिकासनवीरासनकुब्जकासनस्थितिः इति दशमी १० एकादशी प्रतिमा अहोरात्रिकी, तत्र पानवर्जितमुपवासद्वयं व्याघ्राश्रितपाणिपादस्थितिः इत्येकादशी ११ द्वादशी प्रतिमैकरात्रिकी, तत्र पानवर्जितमुपवासत्रयं, तत्र निर्निमेषनयनो व्याघ्राश्रितपाणिपादस्तिष्ठेत् १२ इति यतिप्रतिमाद्वादशकम्। सर्वास्वपि प्रतिमासु सर्वगच्छपरित्याग इत्यादिचर्या सर्वप्रतिमासु सदृशी, भिन्नभिन्नोक्ताः प्रत्येकं प्रतिमासु तथैव चर्या विधेयाः। "द्रव्यक्षेत्रकालभावान् दृष्ट्वा मुनिरनामयः। प्रतिमां पूर्वसमये करोतिस्म नचाधुना ॥ १ ॥" द्वादशस्वपि यतिप्रतिमासु सर्वदिनसंख्या मास २८ दिन २६ तत्र तपः संख्यादत्ति ८४० उपवास २६ एकभक्त २८ ॥ इत्याचार्यश्री वर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे प्रतिमोद्वहनकीर्तनो नाम उदयः ॥ २६ ॥

---

१ एकैकांभोजनेपाने दत्तिं गृह्णात्यमौमुनिः यावन्मासंतत्पूर्णे मासेगच्छेविशेत्पुनः १ एवंसदत्तेर्मासस्य वृद्धिमेकैकशोकरोत् तावद्यावदियंसप्तमासैरजनि-सप्तमी २ एकांतरोपवासैश्च विहिताचाम्लपारणैः पानाहारोचितैर्मासा-द्वयहिस्त्तानशायिना ३ निःप्रकंपेनसर्वेपि सर्गवर्गसहिष्णुना अष्टमीप्रतिमासप्ता होरात्रैर्विदधेमुना ४ युग्मं इत्थंनिद्रागरिष्ठेन प्रतिमासप्तभिर्दिनैः उत्कटिकासनस्थेन तेनतेनेनवम्यपि ५ एवंसप्तदिनैरेव दशमीप्रतिमामुना चक्रेवीरासनस्थेन सद्ध्यानस्थिरनेतया ६ कृत्वाप्यष्टमहोरात्र उपलंबितपाणिना स्थित्वावीरासनेचक्रे प्रतिमैकादशीशुभा ७ कृत्वाष्टममसंकोच्य पादौचकरःस्थिरः चक्रेमुनिरोचिद्दादश्यपि द्वादशीमेकरात्रिकी ८ द्वादशी—प्रतिमैकरात्रे इति पुस्तकान्तरेऽधिकः पाठः।

अथ व्रतिनीव्रतदानविधिः ।

तत्र विंशतिः स्त्रियो व्रतं नार्हन्ति, तासु अष्टादशभिदोषैर्यैः पुरुषा व्रतं नार्हन्ति त एव दोषाः अष्टादश गुर्विणी बालवत्सा चेति स्त्रीणां व्रतोपघातकरा दोषा विंशतिः, विंशतिदोषवर्जितां स्त्रियं दीक्षयेत् । कुमारीं वा भुक्तभोगां विरक्तां वा यथायोगेन पतिपुत्रपितृबन्धुभिरनुज्ञातां स्त्रियं दीक्षमाणस्य गुरोः संयमाव्यवच्छेदः साधुवादश्च । यदुक्तमागमे—"पुरिसो अणणुन्नाओ अम्मापि अराइएहिं नियसत्ते । इच्छाओ दिक्खग्गहणं पुरिसाणं न परतंतत्तं ॥ १ ॥ इत्थी पुण परतंता अणणुन्नाया पियापईहिंपि । पुन्नाइ अणाएसा न जुग्गा दिक्खगहणंमि ॥ २ ॥" इति सर्वानुमतायाः स्त्रिया व्रतदानं कार्यम् । तस्य च विधिः । सर्वोपि मुनिव्रत-दानसदृश एव नवरम् । उपनयनं शिखासूत्रापनयनं गुरुकरेण वेषदानं नास्ति । वेषदानमन्यव्रतिनीकरेण, शेषं यतिव्रतदानवत् ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे व्रतिनीव्रतदान-कीर्तनो नाम उदयः ॥ २७ ॥

अथ प्रवर्तिनीपदस्थापनाविधिः ।

इह केचित् प्रवर्तिनीपदं महत्तरापदमेकाभिधानमेव भाषन्ते । केचिच्च पृथक् । अस्माभिश्च सर्वगच्छा-चार्योपाध्यायसम्मततया पृथगेव उच्यते । तत्र प्रवर्तिनीपदार्हा व्रतिनी यथा—"जितेन्द्रिया विनीता च

कृतयोगा धृतागमा। प्रियंवदा प्राञ्जला च दयार्द्रीकृतमानसा ॥ १ ॥ धर्मोपदेशनिरता सस्नेहा गुरु-गच्छयोः। शान्ता विशुद्धशीला च क्षमावत्यतिनिर्मला ॥ २ ॥ निःसङ्गा लिखनाद्येषु कार्येषु सततोद्यता। धर्मध्वजाद्युपधिषु करणीयेषु सत्तमा ॥ ३ ॥ विशुद्धकुलसंभूता सदा स्वाध्यायकारिणी। प्रवर्तिनीपदं सा तु व्रतिनी ध्रुवमर्हति ॥ ४ ॥ इति प्रवर्तिनीपदयोग्यव्रतिनीलक्षणम् ॥ प्रवर्तिनीपदस्थापनाविधिरभिधीयते। यथोक्तगुणयुक्ताया व्रतिन्याः कृतलोचायाः कृतप्रासुकस्तोकजलस्नानायाः श्राद्धजनकृतेन महता महोत्सवेन प्रवर्तिनीपदग्रहणं विधीयते। तत्र समवसरणस्थापनं प्रवर्तिनी पूर्ववत् त्रिः समवसरणं प्रदक्षिणयेत् ततः सदशवेपरजोहरणमुखवस्त्रिकाधारिणी क्षमाश्रमणपूर्वं निषद्यासीनस्य गुरोर्भणति "इच्छाकारेण तुम्हे अम्हं पवत्तिणीपयारोवणियं नंदिकड्ढावणियं वासक्खेवं करेह चेइआइं च वंदावेह" ततो गुरुर्वर्द्धमानविद्याभिमन्त्रितवासैर्वासक्षेपं करोति। ततो गुरुप्रवर्तिन्यौ वर्द्धमानाभिः स्तुतिभिश्चैत्यवन्दनं कुरुतः। श्रुतशान्तिक्षेत्रक्षेत्रादिदेवताकायोत्सर्गस्तुतिकथनानि पूर्ववत्। ततः "पवत्तिणीपयारोवणियं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ ऊ० यावदप्पाणं वो०" कायोत्सर्गश्चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं चतुर्विंशतिस्तवभणनं। ततः प्रवर्तिनी मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य द्वादशावर्तवन्दनं ददाति, ततः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति "इच्छाकारेण तुम्हे अम्हं गच्छसाहुसाहुणीपवत्तणं अणुजाणह" गुरुः कथयति "अणुजाणामि" ततः पट्क्षमाश्रमणयुक्तिर्गुरुवचनयुक्तिश्च पूर्ववत्। ततः संप्रासायामाचार्य पदोचितायां लग्नवेलायां गुरुः प्रवर्तिन्या दक्षिणकर्णे गन्ध-

पुष्पाक्षतैः संपूज्य त्रिः षोडशाक्षरीं परमेष्ठिविद्यां दद्यात्। संपूजनार्थमष्टादशवलयं परमेष्ठिमन्त्रचक्रपटं च दद्यात्। तत एकवेलं लघुनन्दीपाठः, चतुर्विधसङ्घस्य वासदानं, सर्वेऽपि तच्छिरसि वासाक्षतान्निक्षिपन्ति। ततो गुरुर्द्विगुणपादप्रोञ्छनोपविष्टायास्तस्या अनुज्ञां ददाति। यथा—"व्रतिनीवाचनादानं साध्वीनां च प्रवर्तनम्। धर्मव्याख्यापि सततं साधूनामुपधिक्रिया ॥ १ ॥ उपधिग्रहणं चैव साधुसाध्व्योश्च शिक्षणम्। श्राद्धश्राद्ध्योस्तपोनुज्ञा कार्या वत्से सदा त्वया ॥ २ ॥" इति प्रवर्तिन्यां गुर्वाज्ञाः। अथ निषेधाः—व्रतिन्या व्रतदानं च वन्दनकादिदापनम्। कम्बलाद्युपवेशश्च व्रतानुज्ञा तथैव च ॥ १ ॥ इत्यादि वर्जनीयं तु वत्से विनतया त्वया। गुरोर्महत्तरायाश्च लङ्घनीयं च वो नहि ॥ २ ॥" ततः साध्व्यः श्रावकश्राविकास्तां वन्दन्ते श्राविका वन्दनकं न ददाति ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे प्रवर्तिनीपदस्थापना कीर्तनो नाम उदयः ॥ २८ ॥

अथ महत्तरापदस्थापनाविधिभिधीयते।

महत्तरापदनर्हा यथा—"कुरूपा खण्डिताङ्गी च हीनान्वयसमुद्भवा। मूढा दुष्टा दुराचारा सरोगा कटुभाषिणी ॥ १ ॥ सर्वकार्येष्वनभिज्ञा कुमुहूर्तोद्भवा तथा। कुलक्षणाचारहीना युज्यते न महत्तरा ॥ २ ॥"

महत्तरापदार्हा यथा—"सिद्धान्तपारगा शान्ता कृतयोगोत्तमान्वया । चतुःषष्टिकलाज्ञात्री सर्वविद्याविशारदा ॥ १ ॥ प्रमाणादिलक्षणादिशास्त्रज्ञा मञ्जुभाषिणी । उदारा शुद्धशीला च पञ्चेन्द्रियजये रता ॥ २ ॥ धर्मव्याख्याननिपुणा लब्धियुक्ता प्रबोधकृत् । समस्तोपधिसंदर्भकृताभ्यासातिधैर्ययुक् ॥ ३ ॥ दयापरा सदानन्दा तत्त्वज्ञा बुद्धिशालिनी । गच्छानुरागिणी नीतिनिपुणा गुणभूषणा ॥ ४ ॥ सबला च विहारादौ पञ्चाचारपरायणा । महत्तरापदार्हा स्यादीदृशी व्रतिनी ध्रुवम् ॥ ५ ॥" इति महत्तरापदार्हा लक्षणम् । तत्र तिथिवारर्क्षलग्नप्रभृति आचार्यपदस्थापनायोग्यम्, अमारिघोषणावेदियवारादिनिरुञ्छनप्रभृति श्राद्धैर्व्यवहारार्थं विधीयते, सङ्घपूजादिमहोत्सवः सर्वोप्याचार्यपदवत् तथा प्रवर्तिनीपदयोग्या व्रतिनी कृतलोचा लग्नदिने प्राभातिककालग्रहणं स्वाध्यायप्रस्थापनं च कुर्यात्। ततो व्रतिनी चैत्ये धर्मागारे वा समवसरणं त्रिः प्रदक्षिणयेत् । ततो व्रतिनी गुरोः पुरः क्षमाश्रमणपूर्वं भणति "भगवन् इच्छाकारेण तुम्हे अह्मं पुव्वअज्जा चंदणज्जाइ निसेविअ महत्तरापयस्स अणुजाणावणिअं नंदिकड्ढावणिअं वासक्खेवं करेह चेइआइं च वंदावेह" ततो गुरुशिष्ये वर्द्धमानस्तुतिभिश्चैत्यवन्दनं कुरुतः महत्तरा गुरोः वामपार्श्वे तिष्ठति । श्रुतशान्त्यादिकायोत्सर्गस्तुतिपठनं पूर्ववत्, पुनः शक्रस्तवपठनं, अर्हणादिस्तोत्रभणनं ततो "महत्तरापय अणुजाणावणिअं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थऊ० यावदप्पाणं वो० चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं चतुर्विंशतिस्तवपठनं इति गुरुमहत्तरे कुरुतः । ततो गुरुरूर्ध्वसंस्थितो नमस्कारत्रयभणनपूर्वं लघुनन्दीं पठति, तत्पठनानन्तरं "इमं पुण

पट्टवणं पडुच्च अमुगाए महत्तरापयस्स अणुन्ना नंदी पवट्टइ" गुरुरित्युक्त्वा महत्तराशिरसि वासान् क्षिपति। ततो गुरुरुपविश्य गन्धाभिमन्त्रणं मुद्रापञ्चकेन परमेष्ठि १ सौभाग्य २ गरुड ३ मुद्गर ४ कामधेनु ५ मुद्रारूपेण करोति। सङ्घादेरपि वासदानं करोति। ततो महत्तरा क्षमाश्रमणपूर्वं भणति "इच्छाकारेण तुम्हे अह्मं महत्तरापयं अणुजाणह" गुरुः कथयति "अणुजाणामि" ततः षट् क्षमाश्रमणगुरुवाक्यादि पूर्ववत् नवरं। पञ्चमक्षमाश्रमणान्ते महत्तरा समवसरणं त्रिः प्रदक्षिणयेत्। ततः षष्ठं क्षमाश्रमणं दत्त्वा "तुम्हाणं पवेइअं संदिसह साहूणं पवेएमि संदिसह काउस्सग्गं करेमि महत्तरापयं अणुजाणावणिअं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ ऊ० यावदप्पाणं वोसिरामि" चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं चतुर्विंशतिस्तवभणनं च करोति, ततः प्रासायां लग्नवेलायां गुरुः महत्तरां स्कन्धकम्बलोपरि निवेशयति निषद्यां च तत्करे ददाति। ततस्तत्काललग्नवेलायां गुरुः महत्तरादक्षिणकर्णे गन्धपुष्पाक्षतैः संपूज्य गुरुपरम्परागतां पूर्णां वर्धमानविद्यां त्रिः पठति, चतुर्वारं वर्द्धमानविद्यापटं च पूजार्थं ददाति, नामकरणं च अमुकश्रीरिति श्रीवर्णान्तं करोति। ततः आर्यचन्दनाम्रुगावतीसदृशी भवेति आशास्य अनुशास्तिं ददाति। अनुशास्तिर्यथा—"व्रतितीव्रतदानं च व्रतानुज्ञा च गेहिनाम्। साधुसाध्व्यनुशास्तिस्तु श्राद्धीवन्दनदापनम्॥ १॥ इत्यादि कर्म वत्से त्वं कुर्याः काले यथाविधि। व्रतिनां व्रतदानं च प्रतिष्ठां च विवर्जयेः॥ २॥" इति गुरुभिरनुशासिता महत्तरा वन्दनकं दत्त्वा निरुद्धमाचाम्लं गुरुसकाशाद् गृह्णाति। साध्वीश्राविकाश्रावकाजनस्तां वन्दते, श्राविकाश्च द्वादशावर्तिवन्दनं

ददति । महत्तरा धर्मव्याख्यानं करोति । अन्यगच्छेषु सर्वेषु पूर्वावस्थादीक्षिता व्रतिन्यो महत्तरापदमाप्नुवन्ति । अस्मद्गच्छे तु कौमार्यदीक्षितैव महत्तरा भवति । महत्तरा व्रतिन्याः प्रवर्तिनीपदं ददाति न महत्तरापदं । प्रवर्तिनीपदे स्कन्दकम्बलिकासनवर्द्धमानविद्यापददानवर्जितोऽयमेव विधिः पूर्वोदये कथितः ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे महत्तरापदस्थापनकीर्तनो नाम उदय ॥

अथ अहोरात्रचर्याविधिः ।

अथाहोरात्रचर्या व्रतिनो व्रतिन्याः, सा च व्रतिनां व्रतिनीनां चाहोरात्रिकी चर्या न धर्मोपकरणैर्विना भवति । तदर्थमुपकरणानां संख्याः प्रमाणयुक्तयः कथ्यन्ते । ततो जिनकल्पिनां स्थविरकल्पिनां व्रतिनीनां चोपकरणानि । तत्र च तेषां तासां च पुस्तकमषीभाजनलेखनीपट्टिकापुस्तकबन्धपिच्छप्रमार्जनीप्रभृति ज्ञानोपकरणं भूयस्तरमपि यतेर्निष्परिग्रहव्रतं नोपहन्ति । तथा च कृपणीसूचीकर्त्तरीशिलापाषाणदलकदोरककङ्कतवर्तनककाष्ठपात्रीकाष्ठपट्टचतुष्किकादेवसरोपकारिप्रभृति वस्तु पुस्तकादिज्ञानोपकरणसाधनं साधूपकरणसमारचनकरं वसतिनिर्वाहहेतु च न परिग्रहव्रतस्य साधोर्व्रतभङ्गाय, उपकरणं तु साधुशरीरप्रतिबद्धं संयमनिर्वाहकरमुच्यते । तज्जिनकल्पिकानामुपकरणं द्वादशधा । यथा—"पत्तं १ पत्ताबंधो २ पायट्ठवणं ४ च पाय-

केसरिआ ४। पडलाइं ५ रयत्ताणं ६ च गुच्छगो ७ पायनिज्जोगो ८॥ १॥ तिन्नेव ९ य पच्छागा १० रयहरणं ११ चेव होइ मुहपत्ती १२। एसो दुवालसविहो उवही जिणकप्पियाणं तु ॥ २॥ जिणकप्पिया वि दुविहा पाणी पाया पडिग्गहधरा य। पाउरणमपाउरणा इक्किका ते भवे दुविहा ॥ ३॥ दुग २ तिग ३ चउक्क ४ पणगं ५ नव ९ दस १० इक्कारसेव ११ बारसगं १२। एए अट्ठ विकप्पा जिणकप्पे हुंति उवहिस्स ॥ ४॥ पुत्तीरयहरणेहिं दुविहो २ तिविहो अ इक्ककप्पजओ ३। चउहा कप्पदुगेण ४ कप्पतिगेणं तु पंचविहो ५॥५॥ दुविहो तिविहो चउहा पंचविहोवि सपाय निज्जोगो। जायइ नवहा ९ दसहा १० इक्कारसहा ११ दुवालसहा १२॥ ६॥ अहवा दुगं च नवगं उवगरणे हुंति दुन्नि ओ विगप्पा। पाउरणवज्जियाणं विसुद्धजिणकप्पियाणं तु ॥ ७॥ तवेण १ सुत्तेण २ सत्तेण ३ एकत्तेण ४ बलेण व ५। तुलणा पंचहा वुत्ता जिणकप्पे पडिवज्जिए ॥ ८॥ स्थविरकल्पितानामुपकरणानि यथा—एए चेव दुवालस मत्तागअइरेग चोलपट्टो य। एसो चउदसरूवो उवगरणो थेरकप्पम्मि ॥ ९॥ स यथा—पत्तं १ पत्ताबंधो २ पायट्ठवणं च ३ पायकेसरिया। पडलाय ५ रयत्ताणं ६ गुच्छगो ७ पायनिज्जोगो ८॥ १०॥ तिन्नेवय ९ पच्छागा १० रयहरणं चेव ११ होइ मुहपत्ती १२। इत्तो अ मत्तए खलु १३ चउदसमे कमढए चेव १४॥ ११॥ इति साधूनामुपकरणसंख्या ॥ अथोपधीनां प्रमाणम्। तिन्निविहत्थी चउरंगुलं च भाणस्स मज्झिमपमाणं। इत्तो हीणजहन्नं अइरेगयरं तु उक्कोसं॥१२॥ पत्ताबंधपमाणं भाणपमाणेण होइ कायव्वं। जह गंठम्मि कयम्मि कोणा चउरंगुला हुंति ॥१३॥ पत्तगठ-

चणं तह गुच्छगो अ पायपडिलेहणं चेव । तिन्हं चेव पमाणं विहत्थि चउरंगुलं चेव ॥१४॥ अड्ढाइज्जा हत्था दीहा छत्तीस[1] अंगुले रुंदा । बीअं पडिग्गहाओ ससरिआओ अ निप्पन्नं ॥ १५ ॥ कयलीगब्भदलसमा पडला उक्किट्ठमज्झिमजहन्ना । गिम्हे हेमंतंमि आवासासु अ पाणरक्खट्ठा ॥१६॥ तिन्नि चउ पंच गिम्हे चउरो पंच छगं च हेमंते । पंच छसत्त वासासु हुंति घणमसिणरूवा ते ॥१७॥ माणं तु रयत्ताणे भाणपमाणेण होइ निप्पन्नं । पायाहिणं करतं मज्झे चउरंगुलं कमई ॥ १८ ॥ कप्पा आयपमाणा अड्ढाइज्जा य वित्थडाहत्था । दो चेव सुत्तिया उन्नओ अ तइओ मुणेयव्वो ॥ १९ ॥ छत्तीसंगुलदीहं चउवीसं अंगुलाइ दंडो से । अट्ठंगुला दसाओ एगयरं हीणमहियं च ॥२०॥ चउरंगुलं विहत्थी एअं मुहणं तयस्सउ पमाणं । बीओ विय आएसो मुहप्पमाणेण निप्पन्नं ॥२१॥ जो मागहो अ पत्थो सविसेसयरं तु मत्तगपमाणं । दोसुवि दव्वग्गहणं वासावासे अ अहिगारो ॥ २२ ॥ सूओ अणस्स भरियं दुगाउसद्धाणमागओ साहू । भुंजइ एगट्ठाणे एअं किर मत्तगपमाणं ॥२३॥ दुगुणो चउग्गुणो वा हत्थो चउरस्सु चोलपट्टो अ । थेरजुवाणणट्ठा सण्हे थूलम्मि य विसेसो ॥ २४ ॥ संघारुत्तरपट्टो अड्ढारज्जा य आयया हत्था । दुन्हंपि अवित्थारो हत्थो चउरंगुलं चेव ॥ २५ ॥ उपकरणानामर्थो यथा—आयाणे निक्खेवे ठाणनिसीअण तुअट्ट संकोए । पुव्विं पमज्जणट्ठा लिंगट्ठा चेव रयहरणम् ॥ २६ ॥ संपाइमरयरेणु पमज्जणट्ठा वयंति मुहपत्तिं । नासं मुहं च बंधइ तीए वसइं

१ बत्तीसं इत्यपि पुस्तकान्तरे दृश्यते ।

पमज्जंतो ॥ २७ ॥ छक्कायरक्खणट्ठा पायग्गहणं जिणेहिं पन्नत्तं । जे य गुणा संभोए हवंति ते पायग्गहणे वि
॥ २८ ॥ तणगहणानलसेवा निवारणं धम्मसुक्क जाणट्ठा । दिट्ठं कप्पग्गहणं गिलाणमरणट्ठया चेव ॥ २९ ॥
चेउव्व वाउडे वाइए वन्हीक्खद्ध पजणणे चेव । तेसिं अणुग्गहट्ठा लिंगुदयट्ठा य पट्टो उ ॥ ३० ॥ अथ प्रत्येक
बुद्धोपकरणानि अवरे वि सयंबुद्धा हवंति पत्तेअ बुद्धमुणिणोवि । पढमा दुविहा एगे तित्थयरा तदियरा
अवरे ॥ ३१ ॥ तित्थयरवज्जिआणं बोहो १ उवही २ सुअं च ३ लिंगं च ३ । मेआइं तेसिं बोहि जापस्सर
णाइणा होइ ॥ ३२ ॥ मुहपत्ती १ रयहरणं २ कप्पतिगं ५ सत्तपायनिज्जोगे १२ । इय बारसहा उवही होइ
सयं बुद्धसाहूणं ॥ ३३ ॥ हवइ इमेसि मुणीणं सुत्ताहीअं सुअं अहव नेअं । जइ होइ देवसया से लिंगं
अप्पइ अहव गुरुणो ॥ ३४ ॥ जइ एगागीवि हु विहरणक्खमो तारिसी व से इच्छा । तो कुणइ त मन्नह
गच्छवास मणुसरइ निअमेण ॥ ३५ ॥ पत्ते अबुद्धसाहूण होइ वसहाइ दंसणे बोही । पुत्तियरयहरणेहिं
तेसिं जहन्नो दुहा उवही ॥ ३६ ॥ मुहपत्ती रयहरणं तह सत्तय पत्ताया निज्जोगो । उक्कोसो वि नवविहो
सुअं पुणो पुव्वभवगहि अं ॥ ३७ ॥ इक्कारस अंगाइं जहन्नओ होइ लं तहोक्कोसुं । देसेण असंपुन्नाइं हुंति
पुव्वाइं दस तस्स ॥ ३८ ॥ लिंगं तु देवयादइ होइ कइयावि लिंगरहिओ वि । एगागि च्चिय विहरइ नागच्छे
गच्छवासे सो ॥ ३९ ॥ पत्ते अ बुद्धमुणिणो इमाइमाइ एअमुवगरणं । अर्धगाथैव ॥ ४० ॥ अथ साध्वीना-
मुपकरणानि यथा—उवगरणाइं चउदस य चोलपट्टाइ कमटयज्जआइं । अज्जाणवि भणिआइं अहिआणि अ

हुंति ता णवरं ॥ ४१ ॥ ओगाहणंतग १ पट्टो २ अद्धोरुअ ३ चलणिआ य ४ बोधव्वा । अब्भिंतर ५ बाहि- णिअंसिणीअ ६ तह कंचुए चेव ७ ॥ ४२ ॥ उक्कच्छिअ ८ वेकच्छी ९ संघाडी १० चेव खंधगरणी ११ अ । ओहोवहिम्मि एए अज्जाण पन्नवीसं तु ॥ ४३ ॥ अथ प्रत्युपकरणोपयोगो यथा—अह उग्गजणंतरता वसं- चियं गुज्झदेसरक्खट्ठा । तं तु पमाणे णिक्कं घणमसिणं देह मासज्जा ॥ ४४ ॥ पट्टो वि होइ एगो देहपमाणेण सो उ भणियव्वो । छायंतो गहणंतं पडिबद्धो मल्लकच्छोव्व ॥ ४५ ॥ अद्धोरुओ वि ते दोवि गिन्हिओ छा- यए कडीभागं । जाणुपमाणा चलणी असीविआ लंखिआ एव ॥ ४६ ॥ अंतो निअंसणी पुणलीणतरी जाव अद्धजंघाओ । बाहिरगा जाखलु साचि कडिअदोरेण पडिबद्धा ॥ ४७ ॥ छाएइ अणुकुइए उरोरुहे कंचुओ असिव्विओ । एमेव य ओ कच्छिअ सा नवरं दाहिणे पासे ॥ ४८ ॥ वेकच्छिया उ पट्टो कंचुगमुक्कच्छियं च छायंतो । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयम्मि ॥ ४९ ॥ दुन्निति हत्थायामा सिक्खट्ठा एग एग उच्चारे । ओसरणे चउहत्था निसन्न पच्छायणा मसिणा ॥ ५० ॥ खंधगरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुय रक्खट्ठा । खुज्जा करणीओ कीरइ रूववईणं कुडहहेउ ॥ ५१ ॥" पत्तं इत्यादि, पात्रं भाजनं पानान्नग्रहण- स्थापनप्राशनयोग्यं, तच्च त्रिविधं, काष्ठालाबुमृण्मयं नतु स्वर्णरूप्यमणिताम्रकांस्यलोहदन्तचर्ममयम् । यत

१ जिणकप्पियाण मज्जाओ विवत्थाएगवमहीएत्ति जिणकप्पियाइ एवाइ । उक्कोसेणंनुएगवमहीए सत्त य हवंते हहमवि अहिता कइयाविनोहुंति ॥ ५२ ॥ ग्रंथान्तरे इयं गाथा दृश्यते ।

उक्तमागमे—"कंसेसु कंसपाएसु कुंडमोएसु वा पुणो । भुंजंतो असणपाणाइं आयारा परिभस्सइ ॥ १ ॥ सीओदगसमारंभे मत्तधोयणछड्डुणे । जाइं छन्नंति भूआइं दिट्ठो तत्थ असंयमो ॥ २ ॥ पच्छाकम्मं पुरेकम्मं सिआ तत्थ न कप्पई । एअमट्ठं न भुंजंति निग्गंथा गिहिभायणे ॥ ३ ॥" अलाबुपात्रकथने नालिकेरपात्रमप्यन्तर्भवति १ पात्रबन्धः बन्धनझोलिका २ पात्रस्थापनं यस्यां झोलिकायां पात्राणि संस्थाप्य मुनयो भिक्षाटनं कुर्वन्ति तत् पात्रस्थापनं ३ पात्रकेशरी लघुरजोहरणी पात्रप्रतिलेखनार्थं युज्यते ४ पटलाः वस्त्रमयानि पात्राच्छादनार्थं भुजोपरि क्षेप्यवस्त्राणि ५ रजस्त्राणं पात्रवेष्टनकं ६ गुच्छकः पात्रबन्धस्य अधउपरि ऊर्णामयः छादनरूपः प्रतिष्ठानमिति कथ्यते । तच्च अधः पृथिव्यम्बुवनस्पतिसंघट्टनिवारणाय, उपरि चातपनिवारणाय धार्यते ७ पात्रनिर्योगः गुच्छकबन्धनार्थं तृषिकरगबन्धनार्थं च दोरकोपकरणादि सर्वमेतत्पूर्वोक्तमपि पात्रोपकरणं सर्वं पात्रनिर्योगस्यान्तर्भवति । त्रयः प्रच्छादाः पटीद्वयं तृतीया कम्बली १० रजोहरणं धर्मध्वजः ११ मुखवस्त्रिका मुखाच्छादनवस्त्रम् १२ एष द्वादशविधो जिनकल्पिनां साधूनामुपधिः । जिणकप्पिआ इति०—जिनकल्पिनोपि द्विविधाः पाणिपात्रभुजः १ पात्रभुजश्च २ तौ द्वावपि द्विद्विविकल्पौ, पाणिपात्रा द्विविधाः सप्रावरणा १ अप्रावरणाश्च २ । दुगतिग इति—पाणिपात्राणामप्रावरणानां जिनकल्पिनामुपकरणद्वयं त्रयं । पात्रभृतामप्रावरणानां जिनकल्पिनामुपधिः नवविधो दशविधो वा । सप्रावरणानां पात्रभृतां जिनकल्पिनामुपधिरेकादशविधो द्वादशविधो वा इति जिनकल्पे अष्टप्रकार उपधिभेदः । पुत्तिरय०

इति-मुखवस्त्रिकारजोहरणाभ्यां द्विविध उपधिः १ सचैककल्पयुतस्त्रिविधः स च कल्पद्वययुतश्चतुर्विधः ३ स च कल्पत्रययुतः पञ्चविधः ४ तथा च द्विविधो मुखवस्त्रिकारजोहरणरूपः सप्तविधपात्रनिर्योगयुतो नवधा भवति ५ त्रिविधो रजोहरणमुखवस्त्रिकैककल्परूपः सप्तविधपात्रनिर्योगयुतो दशधा भवति ६ चतुर्विधो मुखवस्त्रिकारजोहरणकल्पद्वयरूपः सप्तविधपात्रनिर्योगयुत एकादशधा भवति ७ पञ्चविधो मुखवस्त्रिकारजोहरणकल्पत्रयरूपः सप्तविधपात्रनिर्योगयुतो द्वादशधा भवति ८ आद्यमुपकरणविकल्पचतुष्कमप्रावरणानां पाणिपात्राणां जिनकल्पिनां भवति। अपरं चोपकरणविकल्पचतुष्कं सप्रावरणानां पात्रभृतां जिनकल्पिनां भवति। अथवा विशुद्धजिनकल्पिनां द्विभेदमेवोपकरणं भवति। पाणिपात्राणां रजोहरणमुखवस्त्रिकारूपं द्विविधमेवोपकरणं भवति। पात्रभृतां च मुखवस्त्रिकारजोहरणे सप्तविधपात्रनिर्योगश्च नवविधमुपकरणं भवति इति विशुद्धजिनकल्पिनानुपकरणविकल्पद्वयं, कल्पत्रयेण प्रावरणधारणं जिनकल्पिनां न खलु जिनकल्पविशुद्धिं करोति। जिनकल्पतुलना तु पञ्चविधा। तवेण इति-तपसा १ सूत्रेण २ सत्त्वेन ३ एकत्वेन ४ बलेन च ५ तत्र जिनकल्पे तपः षण्मासं पानान्ने विनापि नेन्द्रियग्लानिहेतु १ सूत्रं च द्वादशाङ्गीगतः ससूत्रः सार्थः सग्रन्थः साङ्गः सभेदः सोपाङ्गः सनिर्युक्तिः ससंग्रहः सव्याकरणः सनिरुक्तः सपरमार्थः सहेतुः सदृष्टान्तः २ सत्त्वं च वज्रपातेप्यप्रकम्पता, शक्रस्योत्तर वैक्रिये सर्वर्द्धित्ववरेप्यलोभता, रम्भाद्यप्सरोऽर्थनेप्यकामता, षण्मासोपवासेपि नानारसलाभेप्यनभिलाषः ३ एकत्वं च सर्वशक्रचक्रवर्द्धचक्रिबले दृष्टेपि नान्या-

पेक्षा, नचापि दुष्टदैवतश्वापदरोगाभिभवेपि परावलोकरक्षणशुश्रूषाभिलाषः, न चापि जिनकल्पिन आत्मसदृशस्यापि स्वपार्श्वे संवासः किं पुनः परेषाम् ४ बलं च मत्तगजसिंहादिव्यालानां चक्रवर्तिकटकस्यापि न मार्गदानम् ५ इति पञ्चविधा जिनकल्पग्रहणे तुलना इति जिनकल्पिनामुपकरणचर्यायुक्तिः ॥ अथ स्थविरकल्पिनामुपकरणानि द्वादश तान्येव पूर्वोक्तानि यथा । पत्तं इति–पात्रं १ पात्रबन्धः २ पात्रस्थापनं ३ पात्रकेशरी ४ पटलाः ५ रजस्त्राणं ६ गुच्छकः ७ इति सप्तविधः पात्रनिर्योगः कल्पत्रयं त्रिपटी कम्बलीरूपं १० रजोहरणं ११ मुखवस्त्रिका १२ इति द्वादशधा स एव मात्रकोत्तरपट्टाभ्यां १४ स्थविरकल्पिनां चतुर्दशधोपकरणमित्युपकरणसंख्या ॥ अथोपकरणानां प्रमाणम् । पात्रस्य मध्यमस्य स्वभावेन वितस्तित्रयमङ्गुलचतुष्कं परिधिः प्रमाणमुत्सेधप्रमाणं च, ततश्चेतो हीनं जघन्यमितोधिकमुत्कृष्टम् इति काष्ठपात्रप्रमाणम्, तथा च नालिकेरालाबुमयेषु तृप्तिकरणकटाहटकादिषु यथाप्राप्तं यथायोग्यं यथाप्रयोजनं प्रमाणं, मृत्पात्रेषु च घटकुण्डादिषु साधुसंख्यापानान्नगवेषणाप्रमाणं, तथा च सर्वत्र यतिपात्रे दृष्टिप्रसरप्रतिलेखनाकरणं शुद्धिर्गवेष्यते इत्येव संस्थानं प्रमाणं, च । यत उक्तमागमे—"जत्थ य करप्पवेसो जत्थ य सव्वत्थ दिट्ठिपसरो अ । तं किर मणिणो पत्तं जुग्गं सेसं पुण अजुग्गं ॥ १ ॥ बारस बाहिं ठाणा बारसठाणा य हुंति मज्झंमि । पत्तपडिलेहणाए पणवीसयमो करप्पंसो ॥ २ ॥" पात्रबन्धप्रमाणं तु । पात्रप्रमाणेन व्यतिरिक्तं कर्तव्यं यथा पात्रबन्धने ग्रन्थौ दत्तौ कोणौ चतुरङ्गुलौ तिष्ठतः । पात्रकस्थापनं गुच्छकश्च पात्रप्रतिलेखनं च त्रयाणां प्रमाणं

वितस्तिश्चत्वारोऽङ्गुलाश्च पात्रस्थापने पात्रस्थापनादनन्तरं वितस्तिश्चत्वारोंगुलाश्च आकुक्षेपार्थं ग्रन्थिदानार्थं च गवेष्यन्ते । गुच्छश्च तद्वत्, पात्रप्रतिलेखन्यां वितस्तिमात्रो दण्डकः, चतुरंगुला दशा, तथा च पटलाः सार्द्धहस्तद्वयदीर्घाः षट्त्रिंशदंगुलपृथुलाः कदलीगर्भपत्रसमा भवन्ति, पुनरपि तेषां प्रमाणं यतिशरीरपात्रोत्सेधप्रमाणेन भवति, ते च ग्रीष्महेमन्तवर्षासु उत्कृष्टमध्यमजघन्याः प्राणिरक्षार्थं भवन्ति, त्रिश्चतुःपञ्चप्रमाणा ग्रीष्मे, चतुःपञ्चषट्कप्रमाणा हेमन्ते, पञ्चषट्सप्तप्रमाणा वर्षासु, ते च निबिडसूत्रव्यूतमसृणवस्त्रमया भवन्ति । रजस्त्राणे प्रमाणं पात्रप्रमाणं, न ततोपि पात्रवेष्टने क्रियमाणे सर्वपरिधिकोणैश्चतुरोंगुलान्न क्रामति तथा विधेयं, कल्पाः साध्वङ्गदीर्घताप्रमाणदैर्घ्याः सार्धद्वयहस्तपृथुला भवन्ति, तत्र द्वौ कार्पासवस्त्रमयौ एकश्च ऊर्णामयः, रजोहरणं च द्वात्रिंशदंगुलप्रमाणं, तत्र चतुर्विंशत्यंगुलो दण्डः, अष्टांगुला दशाः, क्वचिद्दीर्घं हीनमधिकं च भवति, दशानां दण्डस्य च क्वचिन्मुनिकायप्रमाणाद्वा गच्छाचाराद्वा हीनाधिकता भवति, पूर्वं च कम्बलखण्डान्निष्पन्नास्त्रूपाकृष्टा एव दशा आसन्, सांप्रतं तु भिन्नोर्णामय्यः निषद्यायास्तु प्रसाधनं दृढीकरणार्थं धर्मोपकरणसौन्दर्यकरणार्थं च । यत उक्तमागमे — "नियदेहं भूसंतो अणंतसंसारिओ हवई । साहू उपगरणाणं भूसाजुत्ता जिणधम्मकंखट्ठा ॥ १ ॥" तत्र रजोहरणे दण्डभागद्वयच्छादिन्यूर्णानिषद्याः दशावर्जितनिषद्या सर्वदण्डाच्छादिनी वस्त्रमयी निरवद्या । तत्र च कैश्चित् वस्त्रनिषद्योपरि पादप्रोञ्छनकबन्धनं विधीयते । तत्र गच्छाचारः प्रमाणम् । दण्डे च दशाबन्धनं, पूर्वं क्वचिद्रजोहरणदण्डे पतिते केनचित्सादिना

गृहीते कसात्वं नीते तदनन्तरं विधीयते, तत्रापि गच्छारः प्रमाणम्। तत्र च निषद्योपर्यधोदोरकबन्धनं दशामूलादेकांगुले ततो निषद्यायाः सदण्डायाः द्वौ भागौ अधो मुक्त्वा भागत्रये चोपरि शेषे मध्ये द्वितीयदोदकबन्धनं वितस्तिश्चत्वारोंगुलाश्चेति चतुरस्रं मुखवस्त्रिकाप्रमाणं तस्य समारचनावस्त्रस्य पालीं वामतो विधाय स्वतः परत्र भञ्जनेनं द्विगुणं कुर्यात्। ततः पुनस्ततोपि द्विगुणं ततस्तिर्यग्भङ्गेनाष्टगुणं कुर्यात्। मुखवस्त्रिकायाः वामपार्श्वे बहिः वस्त्रपालीधारणं दशानां तु धारणं चोपरि, अत्र द्वितीयोप्यादेशः मुखप्रमाणेन कपोलपृथुलतादियोगेन मुखवस्त्रिकाया आधिक्यमपि भवति न दोषस्तत्र, मागधप्रस्थप्रमाणेन सविशेषे न मात्रकप्रमाणं पूर्णप्रस्थप्रमाणेन शेषकालेषु द्रव्यग्रहणं, तदधिकेन वर्षासु द्रव्यग्रहणं, तच्च मात्रकं सूपेन भोज्येन भरितं गव्यूतद्वयं गतः साधुरेकस्थाने भुङ्क्ते, एतत्किल मात्रकप्रमाणं चोलपट्टस्तु स्थविराणां कृते कटिपरिधेर्द्विगुणः, बृहत्कुक्षीणां मुनीनां कृते कटिपरिधेश्चतुर्गुणः सूक्ष्मस्थूलयोरिति विभाषा, चोलपट्टपरिधानं तु नाभिजान्वोरधउपरि चतुरंगुलप्रकटीकरणं, संस्तारकोत्तरच्छदयोर्दीर्घत्वं सार्धहस्तद्वयं, द्वयोरपि पृथुत्वं चतुरंगुलयुतो हस्तः॥ अथ साधूपकरणानामुपयोगित्वं यथा–वस्तुन आदाननिक्षेपयोः स्थानोपवेशनशयनेषु पूर्वं प्रमार्जनार्थं च रजोहरणमिति रजोहरणोपयोगः। मुखवस्त्रिका तु निरन्तरसूक्ष्मजीवनिवारणार्थं त्रसरेणुप्रमार्जनार्थं भवति, तयाच्छादितवदनस्य नासामुखमारुतेन न हन्यन्ते सूक्ष्मजीवाः, प्रमार्जनकाले च मुनिस्तया कर्णबद्धयावलम्बनेन नासां मुखं च रुणद्धि, इति मुखवस्त्रिकोपयोगः। पात्रग्रहणं तु भूमिपट्टवस्त्रादिषु

जीवरक्षार्थं भोजनसंलीनतार्थं च, ये गुणाः संभोगे ते गुणाः पात्रग्रहणेपि । संभोगे यथा एकप्रणिधानैकसंस्थानतल्लीनता भवति, तथैव पात्रभोजनेनान्नपानादिविकिरणमेकचित्ततापरोपेक्षाभावश्च भवति, इति पात्रोपयोगः । शेषाणां पात्रनिर्योगाणां ग्रहणं पात्ररक्षार्थमेव कल्पत्रयग्रहणं च वनज्वलनजलवायुनिवारणार्थं शुक्ललर्मध्यानार्थं च समाधिनिमित्तग्लानानां मरणे आच्छादनार्थं च, इति कल्पोपयोगः । चोलपट्टग्रहणं तु पुरुषवेदोदयोद्भवरक्षार्थं दीर्घलिङ्गानां लिङ्गरोगिणां लज्जानिवारणार्थं च, इति चोलपट्टोपयोगः । मात्रकोपयोगः पूर्वमेवोक्तः, इह कमठशब्देन केचिच्चोलपट्टं, केचित्संस्तारकोत्तारपटमामनन्ति । पात्रस्थापनं केचिद्भिक्षाटनं झोलिकां केचिदधःसत्कंप्रतिष्ठानं कथयन्ति इत्युपकरणोपयोगाः । अथ प्रत्येकबुद्धोपकरणानि-प्रथमं तेषां व्याख्यानत उपकरणानां तत्रैके स्वयंबुद्धाः एके प्रत्येकबुद्धाः, स्वयंबुद्धा द्विविधा एकेर्हन्तः परे च कैश्चिद्दृष्टान्तैः स्वयमेव बोधिमाप्ताः अर्हतां तु चोलपट्टाद्युपधिश्रुतलिङ्गादि न, तदपरेषां स्वयंबुद्धानां बोध्युपधिश्रुतलिङ्गादि भवति, तेषां बोधिः पूर्वजन्मस्मरणेन, उपधिस्तु तस्य द्वादशधा-मुखवस्त्रिका रजोहरणं २ कल्पत्रयं ३ पात्रनिर्योगः १२ इति स्वयंबुद्धसाधूनां द्वादशधोपधिः । तेषां च श्रुतं पूर्वाधीतं तद्भवाधीतं च भवति, तस्य च लिङ्गं देवतार्पयति । अथ कल्पिताः सुगुरवः, स यद्येकाकी विहरति तादृशी वा तस्येच्छा तदा तथैव विहरति, नो चेद्गच्छवासमनुसरति च । अथ प्रत्येकबुद्धसाधूनामस्यामवसर्पिण्यां चतुर्णां करकण्डु १ द्विमुख २ नमि ३ नग्गकनाम्नां ४ वृषभदृष्टान्तेन जलददृष्टान्तेन वलयदृष्टान्तेन रसालद्रुमदृष्टान्तेन क्रमाद्बोधिरभूत् ।

तेषां जघन्य उपधिर्मुखवस्त्रिकारजोहरणाभ्यामेव, अथवा मुखवस्त्रिकारजोहरणाभ्यां सप्तविधपात्रनिर्योगेन च उत्कृष्टो नवविध उपधिर्भवति। तेषां श्रुतं पुनस्तेषां पूर्वभवाधीतमेव जघन्यमेकादशाङ्गी, उत्कृष्टं च दशोनानि दशपूर्वाणि, तेषां लिङ्गं रजोहरणादि शासनदेवता ददाति, अथवा लिङ्गरहिता अपि भवन्ति, ते महारण्यं गृहमिव विहरन्ति। प्रत्येकबुद्धानामियं स्थितिरिदमुपकरणम्। अथ साध्वीनामुपकरणानि यथा—चतुर्दश तान्येव स्थाविरकल्पियतिसत्कानि एकादश चान्यानि यथा—अवग्रहणांतकं १ पट्ट २ अर्द्धोरुकं ३ चलणिका ४ आभ्यन्तरी ५ बाह्यनिवसनी ६ कञ्चुकं ७ उत्कक्षी ८ वैकक्षी ९ संघाती १० स्कन्धकरणी च ११ इत्योघेन व्रतिनीनां पूर्वैस्सह पञ्चविंशतिरुपकरणानि। अथ तेषामुपयोगो यथा—अवग्रहणान्तकं गुह्यरक्षार्थं देहसङ्गेन घनमसृणवस्त्रमयं सुष्ठु बद्धं धार्यते गुह्यदेहप्रमाणं १ पट्टस्तु देहप्रमाण एकः कटिप्रतिबद्धो मल्लकक्षावद्भवति। अर्द्धोरुकमपि तादृशमेव ताभ्यां पट्टार्धोरुकाभ्यां मीलिताभ्यां कटिश्छाद्यते ३ चलनी जानुप्रमाणा अस्यूता लम्बिता च ४ आभ्यन्तरी यावदर्द्धजङ्घामन्तः परिधीयते ५ बहिर्निवसनी तु कटिदोरकेण प्रतिबद्धं घुंटापर्यन्तं धार्यते ६ कञ्चुकस्तु अस्यूत एव स्तनौ छादयति ७ एवमेवोत्कक्षी दक्षिणपार्श्वप्रतिबद्धा ८ वैकक्षी कञ्चुकमौत्कक्षीं च छादयति ९ संघाती चतुर्विधा द्विहस्तप्रमाणोपाश्रये भवति पादप्रोंछनकलक्षणेत्यर्थः १० तत्र द्वे संघाट्टे त्रिहस्ता ग्रामे भिक्षार्थमेकैकोच्चारप्रस्रवणयोः अपसरणे तु चतुर्हस्ता निखण्डप्रच्छादनी मसृणा १० स्कन्धकरणी चतुर्हस्तविस्तरा वायुविधूतिरक्षार्थं कुब्जकरणी सा प्रच्छादनी रूपवतीनां

रूपप्रच्छादनहेतुः ११ इति साधुसाध्वीनामुपकरणानि ॥ तत्र दण्डाश्चोपकरणबहिर्भूता अपि पशुसर्पनिवारणार्थं मुनिभिरादीयन्ते, ते च साधूनां साध्वीनां च पञ्चविधाः, सहजग्रहणे भूमेः स्कन्धपर्यन्ताः १ ग्लानावष्टम्भे सार्धहस्तद्वयप्रमाणाः २ जलावगाहे संपूर्णकायमानात् सार्धहस्तेनाधिकाः ३ पङ्किलभूमौ प्रावृषि स्थूला देहप्रमाणाः ४ मार्गचङ्क्रमणे स्कन्धपर्यन्ता अनम्राश्च ५ ते च वंश १ श्रीपर्णी २ वटपाद ३ क्षीरवृक्ष ४ सरलकाष्ठमयाः ५ यथालाभेन भवन्ति। ब्रह्मचारिणां च क्षुल्लकानां च प्रथमोपनीतानां च कायप्रमाणाः पलाशचन्दनमया एव दण्डा भवन्ति। व्रतविशेषेषु च ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यानां बिल्वोदुम्बरादिकाष्ठमया यथा लोकेषु प्रसिद्धाः। साधूनां दण्डप्रोंछनं तु मयूरपिच्छमयं क्षुम(?)मयं वा दण्डप्रतिबद्धं भवति। तथा च धर्मोपकरणादिसंकरापनयनार्थं विज्ञेयम्, एवमुपकरणयुक्ताः साधवः साध्व्यः संयमं पालयन्ति, चर्मादिपरिमाणं प्रवचनाद्विज्ञेयम्। अथ साधुः साध्वी च रजनीपश्चिमयामे परमेष्ठिमन्त्रं पठन् संस्तारकादुत्तिष्ठेत्, ततो दण्डप्रोंछनेन प्रतिलिख्य पादपदानि परिमार्जयन् प्रश्रवणमात्रकं यावद्गच्छेत्। ततः प्रश्रवणमात्रकं दण्डप्रोंछनेन प्रतिलिख्य शनैर्मूत्रमुत्सृजेत्, ततश्च तथैव युक्त्या वसतेर्बहिर्गत्वा साधं प्रमार्जितस्थंडिले परिष्ठापयेत्, ततश्च तथैव संस्तारकपार्श्वमागच्छेत्, प्रतिलिख्य संस्तारकं संवृणुयात्। ततश्च काष्ठासनं पादप्रोंछनं वा साधं प्रतिलेखितं निवेश्य तदुपरीर्यापथिकीं प्रतिक्रामेत्, शक्रस्तवं च पठेत् दुःस्वप्नरात्रिप्रायश्चित्तकायोत्सर्गं च कुर्यात्। तत "इच्छामि पडिक्कमिउं पगाम सिज्जाए० याबओ मे राईओ अइयारो कओ तस्स मिच्छामि

दुक्कडं" इति पर्यन्तं कायोत्सर्गपारणचतुर्विंशतिस्तवपाठानन्तरं पठेत्, ततः स्वाध्यायपाठेन नमस्कारजापेन शनैः स्वरेण परेषां विद्याभ्यासं कारयन् निशामतिवाहयेत्, ततश्च घटिकाशेषायां रात्रौ रात्रिप्रतिक्रमणं कुर्यात्। प्रतिक्रमणकायोत्सर्गप्रत्याख्यानादिविधिरावश्यकोदयादवसेयः। ततः अरुणोदये श्रीमदिन्द्रभूति-गणधरस्तुतिपाठपूर्वं प्रतिलेखनामङ्गप्रतिलेखनामुपधिप्रतिलेखनां वसतिप्रतिलेखनां च कुर्यात्, ततः स्वाध्यायं च कुर्यात्, ततो धर्मव्याख्यानं शिष्यपाठनं साध्वीपाठनं स्वयं पठनं श्राद्धश्राद्धीपाठनं धर्मशास्त्रलिखनं च कुर्यात्। ततः पादोने प्रहरे जाते पौरषीप्रतिलेखनां कुर्यात्, ततश्च तृप्तिकरणं गृहीत्वा प्राशुकजलमादाय जिनायतनेषु चतुर्भिः स्तुतिभिश्चैत्यवन्दनं कुर्यात्, ततश्च बहिर्भूमौ मलमूत्रोत्सर्गं विधाय पुनर्वसतिमागच्छेत्, तत्र पुनरीर्यापथिकीं प्रतिक्रामेत्। तथा यत उक्तम्—"सर्वत्र गमनस्यान्ते त्यागे च मलमूत्रयोः। कथान्ते क्रमणान्ते च चैत्यमध्यप्रवेशने ॥ १ ॥ स्थिरवस्त्रप्रयोगे च वन्दनावश्यकादिषु। शक्रस्तवस्य पाठे च भोजनाद्यन्तकर्मणि ॥ २ ॥ अवग्रहणे च प्रत्याख्यानेष्वधीतिषु। षड्जीवकायसंस्पर्शे संघट्टादिपरिग्रहे ॥ ३ ॥ कालग्रहणे च स्वाध्याये जलपाने क्रियाविधौ। सर्वत्र साधुसाध्वीनां सदैर्यापथिकी मता ॥४॥ साधुसाध्वीभिः सदैवैर्यापथिकीप्रतिक्रमणशीलैर्भाव्यम्, तेषां हि सर्वविरतिसामायिकमाजन्म प्रतिपन्नं नैर्यापथिकीं विना शुद्धिमेति, ततः पुनः शक्रस्तवं पठित्वा पारणमुखवस्त्रिकां प्रतिलेखयेत्, तदन्ते इति कथयेत् "पारावेमि भत्तपाणीयं अमुगपच्चक्खाणागारेण पोरसी चउविहारेण" गुरुः कथयति "जाकावि वेलातीए

॥१३२॥

पारावेइ" ततो विधिना त्रिविधपात्राणि प्रतिलिख्य, पिण्डनिर्युक्तिशास्त्रोक्तविधिना भक्तपानगवेषणां कुर्यात्, ततो द्विचत्वारिंशद्दोषविशुद्धं भक्तपानं गृह्णीयात्। साधवः साध्व्यश्च हस्तशतादनन्तरं व्यायामार्थं भिक्षार्थं चान्यकार्यार्थं वानैकाकितया गच्छन्ति। साधुसाध्वीनां विचरं सर्वत्रैव। यदुक्तमागमे—"कतो सुत्तत्थागम परिपुच्छणचोअणा य इक्कस्स। विणओ वेयावच्चं आराहणया य मरणंते ॥१॥ पिल्लेज्जेसणमिक्को पइन्नपमयाजणाओ निच्चभयं। काउमणोवि अकज्जं न तरइ काऊण बहुमज्झे ॥ २ ॥ उच्चारपासवणवंतपित्तमुच्छाविमोहिओ इक्को। सद्दविभाणविहत्थो निक्खवइ व कुणइ उड्डाहं ॥ ३ ॥ एगदिवसेण बहुला सुहाय असुहाय जीवपरिणामा। एगो असुहपरिणओ चइज्ज आलंबणं लद्धुं ॥४॥ सव्वजिणपडिकुट्ठं अणवत्था थेरकप्पतेओ अ। एगो असुहाउत्तो विहसइ तवसंजमं अइरा ॥ ५ ॥" ततो दशवैकालिकपिण्डैषणाध्ययनोक्तयुक्त्या भक्तपानादि गृहीत्वा पुनर्वसतिमागच्छेत्। ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य गमनागमनाद्यालोचनं कुर्यात्। तद्यथा—"भगवन् गमणागमणं आलोएमि सग्गे आवंतेहिं जंतेहिं पुव्वउत्तरअवरदक्खिणदिसि गएहिं कायसन्नावोसिरिया हरियकाय तसकाय थावरकाय संघट्टिया जं खंडिअं जं विराहिअं तस्स मिच्छामि दुक्कडं" इति गमनागमनाद्यालोचनं चैत्यपरिपाट्यागतैर्वा ग्रामागतैर्भिक्षागतैः साधुसाध्वीजनैः सदैव विधेयम्। ततः गोचरचर्याप्रतिक्रमणार्थं कायोत्सर्गं कुर्यात्। तत्र नमस्कारं चिन्तयित्वा मुखेन नमस्कारभणन-

१ बहुआ इति पाठान्तरम्।

पूर्वं "पडिक्कमामि गोअरचरिआए०" इत्यादि दण्डकं पठेत् । ततः "अहो जिणेहिं असावज्जा वित्ती साहूण देसिआ । मुक्खसाहणहेउस्स साहुदेहस्स धारणा" इति मौनेन पठेत् । ततो गुर्वग्रे यथागृहीतं सर्वमन्नपानमालोचयेत् । ततः क्षणं विश्रम्य पञ्च ग्रासैषणादोषान् वर्जयन् भुञ्जीत । आचार्योपाध्यायवाचनाचार्यमहत्तराः साधुसाध्वीजने भिक्षां गते अक्षपोट्टलिकापटेष्टदेवतापूजनमन्त्रस्मरणकर्माणि कुर्वते । ततो भुक्त्वा पात्राणि सम्यक् संलिख्य प्रक्षाल्य संमार्ज्य यथायुक्त्वा बध्नीयात् । ततः पुनरैर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य शक्रस्तवपाठं कुर्यात्, ततश्च क्षणं विश्रम्य गुरुसाधुवैयावृत्यं बालसाध्वध्यापनमुपकरणसमारचनं पात्रादिलेपकरणं लिखनं पठनं च कुर्वन्ति मुनयः । ततश्चतुर्थयामे लग्ने मुनयः प्रतिलेखनां कुर्वन्ति स्वाध्यायं च, तद्विधिस्तु सर्वोऽप्यावश्यकोदये कथयिष्यते । ततः षट्पदीवस्त्राणि षट्पदीजीवनार्थं मुहूर्तं जङ्घासु बध्नन्ति, ततो लघुसाधवश्चतुर्थषष्ठाष्टमभक्ताश्च मुनयः पुनरपि भिक्षाटनं विधाय भुञ्जते । भिक्षाटनभोजनविधिः पूर्ववत्, ततः सायमावश्यककर्म विधेयम्, चतुर्थे प्रहरे शेषे प्रतिलेखना प्रभातवत्, तदन्ते स्वाध्यायपाठश्च, ततो रजनीप्रथमयामे व्यतीते साधवः मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य "भयवं बहुपडिपुन्ना पोरसी राइ संथारए ठामि" इत्युक्त्वा शक्रस्तवं पठन्ति, ततः साधवो यथायोग्यसंस्तारके शेरते । शयनविधिश्चायम्—मुनिः संस्तारकं विधाय तदुपर्युपविष्टः परमेष्ठिमन्त्रं जपेत् अन्यमिष्टमन्त्रं वा, ततः संकोचितकरचरणो वामबाहूपधानेन वामपार्श्वेन शेते । करपादादिप्रसारेण संकोचने च तदङ्गप्रतिलेखनां तत्स्थानप्रतिलेखनां च कुर्यात् । तथा रजनीप्रथम-

॥१३३॥

यामे व्यतीते ब्राह्ममुहूर्तादर्वाक् जाग्रदपि साधुः गाढस्वरपाठालापैर्नान्यं जागरयेत् इत्युत्तराध्ययनरहस्यम्, इत्येवं मुनयो ह्यनिन्यश्चाहोरात्रमवहिताः कषायविनिर्मुक्ताः समरसलीनाः संयमपालनं कुर्वते ॥ इत्याचार्य-श्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे अहोरात्रचर्याकीर्त्तनो नाम उदयः ॥ ३० ॥

अथ साधूनामृतुचर्या व्याख्यानविधियुक्ता कथ्यते ।

सा यथा—"हेमन्तर्तौ भवेत्साधुः प्रायो वसनवर्जितः । अल्पनिद्रस्तथाहारमल्पं भुञ्जीत कर्हिचित् ॥१॥ न तैलाभ्यञ्जनं कुर्यान्न वा कुन्तलधारणम् । न तूलं न निकामं च शयनं नाग्निसेवनम् ॥ २ ॥ नोष्णतीक्ष्णाम्लमधुरभोजनेच्छा रसोद्गमात् । न चान्यकायसंस्पर्शो न पादत्राणसेव च ॥ ३ ॥ न शीतजलपानं च कुर्यान्नो शान्तभोजनम् । रम्यनिर्वातगेहेषु न रतिं पशुवत्सु च ॥ ४ ॥ नारीपण्डादिभिः संगं न कुर्वीत कदाचन । नोष्णोदकादिभि : स्नानं न दीपोद्योतमर्शनम् ॥ ५ ॥ नाच्छादिते च शयनं नोर्णावस्त्रं विना भ्रमः । मूत्रनिष्ठीवनादीनां न च स्थापनमञ्जसा ॥ ६ ॥ पात्रे मात्रे च शुचये देहे भूमौ नखान्तरे । न स्थापयेज्जलावेशं कदाचन मनागपि ॥ ७ ॥ देहसंयमरक्षार्थं संग्रहं कम्बलादिना । कुर्वीत वस्त्रसंयुक्तं वस्त्रहीनं न कम्बलम् ॥ ८ ॥ मार्गाग्रापाढपर्यन्तं मासे मासे महर्षयः । विहारं कुर्वते तेषां स्थितिरेकत्र नोचिता ॥ ९ ॥ स्नेहद्वेपा-

वसौभाग्यं धनस्थानपरिग्रहः । सुखासिका च साधूनां दोषा एकत्र संस्थितेः ॥ १० ॥ मासान्ते ऋतुपर्यन्ते
ऋतुद्वित्रिषु चायने । वर्षान्ते वा मुनीन्द्राणां विहार उचितो ध्रुवम् ॥ ११ ॥ यत उक्तमागमे—संवत्सरं वावि
परं पमाणं बीअं च वासं न तहिं वसज्जा । सुत्तस्स मग्गेण चरिज्ज भिक्खू सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ
॥ १२ ॥ विमृश्येति विहारेषु नालसाः स्युर्महर्षयः । अतोऽभिधीयते कश्चिद्विहारविधिरुत्तमः ॥ १३ ॥ यथा ।
विहारस्य कालो यथा—वर्षाशरद्वर्जिताश्च चत्वार ऋतवोऽद्भुताः । अमेघता सुभिक्षं च पथामपि मनोज्ञता
॥ १४ ॥ अविड्वरो नृपादीनां परचक्राद्यभावता । विहार ईदृशः कालो युज्यते यतिनां परम् ॥ १५ ॥ विहा-
रयोग्या मुनयो यथा—नीरुजः करजङ्घाश्च गतिशक्तिगुणान्विताः । सर्वदेशस्थितिज्ञाश्च सर्वभाषाविचक्षणाः
॥१६॥ अलुब्धाश्च रसस्पर्शस्थानेष्वपि कलाविदः । सर्वविद्याप्रवक्तारः संयमैकधुरंधराः ॥१७॥ पट्विन्द्रिया
युवानश्च परापेक्षाविवर्जिताः । शीतोष्णतृष्णाक्षुन्निद्राविबाधासहनक्षमाः ॥ १८ ॥ बह्वुपकरणाः शान्ता गुर्वा-
ज्ञापालनोद्यताः । अर्हन्ति साधवो नित्यं विहारं नापरे पुनः ॥ १९ ॥ विहारोपकरणानि यथा—सुसार्थो भूरि-
सराः श्लाघ्या बहुता वस्त्रपात्रयोः । सर्वोपकरणव्रातो दण्डप्रोंछनकादिकः ॥ २० ॥ दण्डा अनेकधा भूरि-
पुस्तकत्वं च कम्बलाः । देहे समर्थता धैर्यं विहारेषु गवेष्यते ॥ २१ ॥ विहारायोग्यो देशो यथा—अनार्येषु
सपापेषु सदुर्भिक्षेष्वसाधुषु । सविड्वरेष्वल्पजलआढ्यूपप्लवेषु च ॥२२॥ अनार्यदेशो यथा—सग १ जवण२
सवर ३ बवर ४ काय ५ मुरंडु ६ उड्ड ७ गुड्ड ८ फक्कणया ९ । अक्खायग १० होग ११ रोमय १२ पारस १३

खस १४ खासिया १५ चेव ॥ २३ ॥ डुंबिलय १६ लउस १७ बुक्कस १८ भिलिंग १९ पुलिंद २० कुंच २१ भमर २२ भया २३। कोवाय २४ बीण २५ पंचुअ २६ मोलव २७ मालव २८ कुलग्घाय २९ ॥ २४ ॥ किक्कय ३० किराय ३१ हयमुह ३२ खरमुह ३३ गय ३४ तुरय ३५ मिंढय ३६ हाय ३७ मुहयकन्ना ३८ गयकन्ना ३९ अण्णेवि अणारिआ बहवो ॥ २५ ॥ पावाय चंडकम्मा अणारिआ निग्घिणा निरणुतावी। धम्मुत्ति अक्ख-राइं सुमिणे वि न नज्जए जेसु ॥ २६ ॥ विहारयोग्या यथा—आर्याः सुभिक्षसंपन्नाः परचक्रादिवर्जिताः। अविद्वराः सुपूजाश्च बहुश्राद्धर्षिसंकुलाः ॥ २७ ॥ आर्यदेशा यथा—रायगिहमगह १ चंपा अंगा २ तह ताम-लित्ति वंगाय ३। कंचणउरं कलिंगा ४ वाणारसी चेव कासीअ ५ ॥ २८ ॥ साकेय कोसला ६ गयपुरं च कुरु ७ सोरियं च कुसट्टा य ८। कंपिल्लं पंचाला ९ अहिच्छता जंगला १० चेव ॥ २९ ॥ बारवइ य सुरट्ठा ११ मिहिल विदेहा य १२ वत्थ कोसंबी १३। वंदीपुर संडिब्भा १४ भद्दिलपुरमेव मलया १५ य ॥ ३० ॥ वेरसउ-वत्थ १६ वरुणा अच्छा १७ तह मनि आवइ दसणा १८। सुत्तीमई इचेई १९ बीयभयं सिंधुसोवीरा २० ॥ ३१ ॥ महुरा य सूरसेणा २१ पावाभंगीअ २२ मासपुरिवट्टा २५। सावत्थी अ कुणाला २४ कोकोडिव-रिसं च लाडा २५ ॥ ३२ ॥ से अंबिआ वि अनयरी केअर अद्धं च २६ आरियं भणिअं। जत्थुप्पत्तिजि-णाणं चक्कीणं रामकन्हाणं ॥ ३३ ॥ एतद्देशस्थितः साधुर्विहरेदीदृशे पदे। अनन्तरोक्तमालक्ष्य विधिं श्रेय-स्करं सदा ॥ ३४ ॥ प्रस्थानमूर्ध्वमुदितं दशकादनून-मर्वाक् धनुःशतकपञ्चकतः शुभाय। तत्रैव मण्डलिक-

भूपतिशेपलोकैः स्थेयं तु सप्तदशपञ्चदिनं क्रमेण ॥ ३५ ॥ बुधेन्दुशुक्रजीवानां दिने प्रस्थानमुत्तमम् । पूर्ण-
मास्याममायां च चतुर्दश्यां च नेष्यते ॥ ३६ ॥ अश्विनी पुष्यरेवत्यो मृगो मूलं पुनर्वसू । हस्तज्येष्ठानुराधाः
स्युर्यात्रायै तारकाबले ॥ ३७ ॥ विशाखाश्चोत्तरास्तिस्रस्तथार्द्राभरणीमघाः । अश्लेषा कृत्तिकाश्चैव मृत्यवे-
न्यास्तु मध्यमाः ॥३८॥ ध्रुवैर्मिश्रैर्न पूर्वाह्ने क्रूरैर्मध्यदिने न भैः । अपराह्ने न च क्षिप्रैः प्रदोषे मृदुभिर्नच ॥३९॥
निशीथकाले नो तीक्ष्णैर्निशान्ते च चरैर्नहि । दिने शुभे दिवा यात्रा यात्रा निशि तु भैः शुभैः ॥४०॥ प्राच्या-
दिदिक्चतुष्के क्रमाच्छुभोग्न्यादिसप्तकचतुष्कः । प्रागुत्तरयोः प्रत्यग्याम्योर्मध्योर्मिथोन्यथा परिघः ॥ ४१ ॥
सर्वदिग्गमने हस्तः श्रवणं रेवतीद्वयम् । मृगः पुष्यश्च सिद्धयै स्युः कालेषु निखिलेष्वपि ॥४२॥ प्रस्थानम्—न
गुरौ दक्षिणां गच्छेन्न पूर्वां शनिसोमयोः । शुक्रार्कयोः प्रतीचीं न नोत्तरां बुधभौमयोः ॥ ४३ ॥ मङ्गले मारुते
शूलमीशाने शनिसौम्ययोः । नैर्ऋते शुक्रसूर्याभ्यामाग्नेये गुरुसोमयोः ॥ ४४ ॥ श्रीखण्डदधिमृत्तैलपिष्टसर्पिः
खलान् क्रमात् । वारेकादौ सदा वन्द्या दिग्शूलाशुभभेदिनः ॥ ४५ ॥ दिक्शूलम् । पूर्वस्यामाषाढाश्रवण-
धनिष्ठा विशाखिका याम्यायाम् । पूष्यो मूलमपाच्यां हस्तोदीच्यां च धिष्ण्यशूलानि ॥ ४६ ॥ नक्षत्रशूलम् ।
ज्येष्ठा भद्रपदा पूर्वा रोहिण्युत्तरफाल्गुनी । पूर्वादिषु क्रमात् कीला गतस्यैतेषु नागतिः ॥ ४७ ॥ कीला । पूर्वो-
त्तराग्निनैर्ऋतयमवरुणसमीरशंकरककुप्सु । प्रतिपदमादौ कृत्वा नवस्यन्ताः भवन्ति योगिन्यः ॥४८॥ यत्रो-
परि गता देवी ततो यामार्द्धभुक्तिका । भ्रमन्ती तेन मार्गेण भवेत्तत्कालयोगिनी ॥४९॥ योगिन्यः । अष्टासु

प्रथमाद्येषु प्रहरार्द्धेष्वहर्निशम् । पूर्वस्या वामतो राहुस्तुर्यं तुर्यां व्रजेद्दिजम् ॥ ५० ॥ राहुः । जयाय दक्षिणे राहुर्योगिनी वामतस्तथा । पृष्ठतो द्वयमप्येतच्चन्द्रमाः संमुखः पुनः ॥५१॥ चन्द्रश्चरति पूर्वादौ क्रमाच्च दिक्चतुष्टयम् । मेषादिक्षेषु यात्रायां संमुखस्त्वतिशोभनः ॥ ५२ ॥ शशिप्रवाहे गमनादि शस्तं सूर्यप्रवाहे नहि किंचनापि । प्रष्टुर्जयः स्याद्वहमानभागे रिक्ते तु भागे विफलं समस्तम् ॥ ५३ ॥ प्राणप्रवेशे वहनाडिपादं कृत्वा पुरो दक्षिणमर्कबिम्बम् । गच्छेच्छुभायारिवधे तु सूर्यं पृष्ठे रिपुं शून्यगतं च कुर्यात् ॥ ५४ ॥ हंसः । यामयुग्मेषु रात्र्यन्तयामात् पूर्वदिशो रविः । यात्रास्मिन् दक्षिणे वामे प्रवेशः पृष्ठगे द्वयम् ॥५५॥ रविचारः । प्रतिदिनमेकैकस्यां दिशि पाशः संमुखोऽस्य कालः स्यात् । प्राच्यां शुक्लप्रतिपदमारभ्य ततः क्रमान्मासम् ॥ ५६ ॥ पाशकालौ । कन्यात्रये स्थितेऽर्के प्राच्यां धनुषस्त्रयेऽपि याम्याम् । मीनत्रये परस्यां मिथुनत्रयेऽपि कौबेर्याम् ॥५७॥ वत्सोऽभ्युदेति यस्मिन् संमुखः शस्यते प्रवासविधिः । चैत्यादीनां द्वारं नार्यादीनां प्रवेशश्च ॥५८॥ अग्रतो हरते आयुः पृष्ठतो हरते धनम् । वामदक्षिणयोर्वत्सः सर्वकालं पुनः शुभः ॥ ५९ ॥ वत्सः । उदयति दिशि यस्यां याति यत्र भ्रमेद्वा विचरति नभचक्रे येषु दिग्द्वारभेषु । त्रिविधमिह सितस्य प्रोच्यते संमुखत्वं मुनिभिरुदय एव त्यज्यते तत्र यत्नात् ॥ ६० ॥ संमुखो लोचनं हन्ति दक्षिणेऽशुभकारकः । वामतः पृष्ठतश्चैकः प्रोक्तः शुक्रः शुभो बुधैः ॥ ६१ । इति श्लोकोक्ततिथिवारलग्नेषु नक्षत्रचन्द्रताराबलयोः शकुनानुकूल्ये च विहरेत् । शकुनानुकूल्यं तु वसन्तराजशकुनार्णवयोरवसेयम् । तथा च चतुर्मास्यनन्तरं पौर्ण-

गीतार्थाः ॥ "आपृच्छ्य श्राद्ध- विहारमनुमन्यन्ते त्रयोदश्यामपि तदर्वाक् वर्जितायां विहारकर्मणि मास्यां
यत्र मासमपि ॥ १ ॥ रजन्यां न च विहरेद्दिवसे सन् गुरुणानुज्ञातः । सुसाधुजनं नृपतिमथ क्षेत्रसुरं जनं
"दे- यदुक्तमागमे ॥ २ ॥" गुरुकथिताः साधुपुरमुख्य शक्रक्षेत्रामरनृपतिसाधुपुरमुख्यगुरुकथिताः । षडनुज्ञाः तत्र गृह्णाति साधुर्गृह्णाति तिष्ठति
मुनि- ॥ ३ ॥" चउदिसंपि आउपमाणो इह पुणो ऊग्गहिइ गुरु । पंच उग्गहे सागरसाहम्मि विंदरायगिहवइसागरसाहम्मि
इति मुनेरदत्तादानव्रतभङ्गः स्थितिप्रस्थितिभ्यां षड्नुज्ञारहितः तु अन्यथा षड्भिरनुज्ञातः, तिष्ठेत्तत्र यत्र
बहु जलं न भुञ्जीत किंचनापि श्लेष्मलं न । पुनः हेमन्तवत् चर्यां मुनिराधत्ते "शिशिरे । ऋतुचर्या हेमन्त
चैव वस्त्रं न गृह्णीयाद्बहिरसाहारं । सर्वथा तु भूषात्यागं कुर्याद् मुनिः "वसन्तेथ । शिशिरचर्या इति ॥ १ ॥"
स्मरोल्बणः हि कालो स तु वसन्ते विशेषेण । हि भवन्ति ब्रह्मयुक्तियुक्ता मुनयो सर्वदा ॥ १ ॥ शोभनम्
व्याया- ॥ ३ ॥ स्त्रीपशुवर्जिते वसेत् निर्जनेरण्ये प्रायेण । दिने दिने च विहारं कुर्वीत भिक्षाविशुद्धिं ॥ २ ॥
चैत्र- च अत्र ॥ ४ ॥" कल्पतर्पणम् विदध्यात् अस्वाध्यायनिवृत्त्यर्थं । सुरभिसंगमे तिष्ठेत् मुनिस्तिष्ठेत् हि मशीलो
सर्वेपि जनाः निजनिजकुलदेवतापूजनार्थं सर्वत्र भूमण्डले यावत् वैशाखकृष्णप्रतिपदं शुक्लपक्षसीमारभ्य
ततस्तदप- । कल्पते ग्रहणादि तत्रागमपाठकाल न, कालः अस्वाध्यायः मुनीनामस्वाध्यायः तेन विदधति, पशुमहिषवधं
दिने योग्ये तपोयोग्ये आलोचनात्तपोयोग्ये व्यतीनायामालोचनात्तपोयोग्ये वैशाखकृष्णप्रतिपदि विधिः, चायं तस्य । कुर्यात् कल्पतर्पणं नयनार्थं
मुनयोल्पजलै- ॥ १ ॥" शुभम् भं आलोचनादिषु आद्याटनतपोनन्त्यालोचनादिषु । विया शनिं सौमं मृदुध्रुवचरक्षिप्रैर्वारे "

॥१३६॥

वस्त्राणि क्षालयन्ति, ततः पूर्वाह्णे अपराह्णे वा ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य द्वादशावर्तव-न्दनकं दत्त्वा क्षमाश्रमणपूर्वं भणति "भगवन् छमासिकायसंदिसावओ भगवन् छमासिकायपडिगाहउं" गुरुः कथयति "संदिसावेह पडिगाहेह" ततो मुनियुग्मं संघट्टं विधाय पूर्वोक्तयुक्त्या तृप्तिकरणं गृहीत्वा गृह-स्थगृहं प्रतिनिर्गच्छति, तत्र शुभाशुभशकुनान्वेषणं कुर्यात्, यदि शुभं शकुनादि भवति तदा गन्तव्यं, नोचेदन्यस्मिन् शुभदिने कल्पतर्पणारम्भो विधेयः, शुभे शकुने तु गृहस्थगृहं गत्वा तृप्तिकरणे प्रासुकजलं गृहीत्वा ततो गृहस्थकांस्यकचोलकेन सधवाकरेण कल्पतर्पणजलं स्कन्धकम्बलिकाञ्चलयुतेन दक्षिणहस्तेन धारयित्वा तथैव रीत्या वसतिमानयेत् शुभपट्टकोपरि स्थापयेच्च। ततः सर्वेऽपि साधव ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य गुरुज्येष्ठान् क्रमेण स्तोकोदकेन पादौ प्रक्षाल्य कल्पतर्पणं गृह्णन्ति, तस्येयं रीतिः—कल्पतर्पणग्राही पट्टकस्थः पादौ भूनावस्पृष्टौ कुर्यात्, मिलितौ करौ च प्रसारयेत्, ततोऽन्ययतिर्लघुरजोहरणाग्रेण कल्पतर्पणजलं मना-ग्मनाग् विकिरति, स च तद्ग्राही पूर्वं कराभ्यां गृह्णाति, तत अध उपरि करौ निधाय च, ततः स्कन्धसंमुखं स्नानमुद्रया, ततः पट्टसंमुखं च, ततो मुनयः स्वस्वोपकरणानि प्रतिलिख्य प्रतिलिख्य कल्पतर्पणजलेनाभि-षिञ्चन्ति वसतिं च तथैव। इति कल्पतर्पणविधिः। अयं च विधिः कार्त्तिककृष्णप्रतिपदनन्तरमपि विधीयते, तथा च प्रमादात् संनिधिस्थितयां सिद्धान्तस्य च वाचने॥ नवरात्रद्वयेऽतीते कल्पतर्पणमिष्यते॥ इति वसन्त-चर्या॥ "अथ ग्रीष्मे च मुनयः कायोत्सर्गपरायणाः। आतापयन्त आत्मानं कुर्वन्त्यातपसेवनम्॥ १॥ न

शीतलजलाकाङ्क्षां न शीतस्थानसेवनम् । पानकादिपानं च कुर्वते स्नानमेव च ॥२॥ वैयावृत्यकृतां क्वापि सन्तोषाय मुनीश्वराः । गृह्णन्ति पानकादीनि शीतस्थानजलादि च ॥ ३॥ सहन्ते प्रायशस्तत्र मलदंशपरीषहम् । नार्तिं च कुर्वते क्वापि न रतिं च मुनीश्वराः ॥ ४ ॥ अस्नानव्रतमादिष्टं मुनीनां सर्वदा जिनैः । ग्रीष्मे विशेषात् सिद्धान्तमध्योक्तमभिधीयते ॥ ५ ॥ संतिमे सुहुमा पाणा घसासु भिलुगासु य । जेउ भिक्खू सिणायंतो (ते) विडे लुप्पिलावए ॥ ६ ॥ तम्हा ते न सिणायंति सीएण उसिणेण वा । जावज्जीवं वयं घोरं असिणाणमहिट्ठगा ॥ ७ ॥ सिणाणं अदुवा कप्पं लद्धं पउमगाणिआ । गायस्सु वट्टणट्ठाए नायरंति कयाइवि ॥ ८ ॥ ग्रीष्मे षट्पदिकारक्षां विशेषात् कुरुते मुनिः । चिरकालोषितं पानमन्नं प्रासुकमुज्झति ॥ ९ ॥" इति ग्रीष्मऋतुचर्या । वर्षाकाले साधूनामुच्चारप्रस्रवणखेलहेतुमात्रकत्रयं गवेष्यते । "अथ वर्षासु साधुः स्याद्विहारक्रिययोज्झितः । एकस्थाने स्थितिं कुर्यात् सुभिक्षे निरुपद्रवे ॥ १॥ गृहस्थैरात्मनोर्थं च कृतानि रुचिराणि च । घृष्टघृष्टानि सद्मानि श्रयेत् खातजलानि च ॥ २ ॥ प्रहरे प्रहरे पात्रं मार्जयेत् फुल्लिभीतितः । आरोग्यार्थं संयमार्थं विकृतीः सर्वथा त्यजेत् ॥ ३ ॥ ग्लानः कश्चन गृह्णाति न दोषस्तत्र विद्यते । नियमांश्च पुनः कुर्याद्यथाशक्ति घनागमे ॥ ४ ॥ काष्ठासनेष्वासनं च काष्ठपट्टेषु संलयम् । तदा विदधते धीराः प्राणिरक्षार्थमेव च ॥ ५ ॥ पक्वान्नमपि सिद्धान्नं न गृह्णीयाच्चिरोषितम् । न ग्राह्यं गृहिवेश्मभ्यः पानान्नौषधवर्जितम् ॥ ६ ॥ पूर्वं परिगृहीतं च पात्रपट्टादि न त्यजेत् । नव्यं न परिगृह्णीयात् पौषधागारमध्यगम् ॥ ७ ॥ निर्जलायां दिशि

प्राप्ते कार्ये महति सांधिके । सपादयोजनं पञ्चयोजनीं वा व्रजेन्मुनिः ॥ ८ ॥ निशायां तत्र न स्थेयं दिवैवा लयमाव्रजेत् । पानीयं प्रायशश्चोष्णं गृह्णीयात् काञ्जिकं च वा ॥ ९ ॥ पाणिपात्रो मुनिस्तत्र सूक्ष्ममेघेपि वर्षति । न गच्छेत् क्वापि भिक्षार्थं यावन्निर्मेघतां भवेत् ॥ १० ॥ साधुः पात्रधरो मेघे सूक्ष्मे वर्षति कर्हिचित् । निर्याति कम्बलच्छन्नो भिक्षार्थं क्षुत्परीषहात् ॥ ११ ॥ तत्र याते महत्यब्दे तिष्ठेद्देवकुलेऽथवा । उपाश्रयेष्वा रामे वा चरेदल्पे घने ततः ॥ १२ ॥ स्नेहं पुष्पं तथोत्तिंगं प्राणमण्डं च फुल्लिकाम् । बीजं च हरितां चाष्ट सूक्ष्माणि परिरक्षति ॥ १३ ॥ तानि सूक्ष्माणि च स्वस्ववर्णैर्वस्तुभिराश्रयात् । भवन्ति प्रतिलेख्यानि साधुभिश्च समाहितैः ॥ १४ ॥ गृहस्थगृहमायाति मुनौ वर्षति वारिदे । यद्दृष्ट्वा पच्यते तत्र गृह्णन्ति मुनिपुङ्गवाः ॥ १५ ॥ मुनिर्वर्षागमे किंचित् तपः संधातुमिच्छति । कायोत्सर्गं तथा योगोद्वहनं लीनतामपि ॥ १६ ॥ विकृत्याहरणं चैव तथा दिग्गमनं क्वचित् । ईहते तत्परं सर्वं गुर्वादेशाद्विधीयते ॥ १७ ॥ प्रमार्जनादिकं कर्म विधेयं च पुनः पुनः । दिशं वा विदिशं गच्छेदन्यसाधौ प्रकाश्य ताम् ॥ १८ ॥ एवं भाद्रपदे शुक्लपञ्चम्यां पर्वसत्तमम् । भवेत् पर्युषणा नाम चतुर्थ्यामपि वा क्वचित् ॥ १९ ॥ पर्युषणापरिवर्जितमन्यत् पर्वोत्सवव्रततपांसि । कुर्वीत न मलमासे प्रारब्धतपस्तु विदधीत ॥ २० ॥ उपवासव्रतं चैव मुक्त्वा पर्युषणामपि । देवपित्र्यादिकं चान्यत् मलमासे न कारयेत् ॥ २१ ॥ विवाहदीक्षाव्रतबन्धकर्माण्यारम्भमुद्यापनमुज्झयित्वा । अन्यानि पित्र्याणि सदैवतानि विधापयेदेव बुधोपि मासे ॥ २२ ॥ लौकिकेपि—अग्न्याधेयं प्रतिष्ठां च यज्ञ-

दानप्रतिग्रहान् । वेदव्रतवृषोत्सर्गचूडाकरणमेखलाः ॥ २३ ॥ मङ्गल्यमभिषेकं च मलमासे विवर्जयेत् । मलमासज्ञानं यथा—अमावास्याद्वयं यत्र द्वयसंक्रमणान्तरे । मलमासः स विज्ञेयस्त्यक्त्वा पञ्च तुलादिकाः ॥२४॥ अमावास्यामतिक्रम्य यदा स्यात्संक्रमो रवेः । स पाश्चात्यो मलो मासः शुद्धोऽग्रे मास उच्यते ॥ २५ ॥ पज्जुसणे चउमासे पक्खियपव्वट्ठमीसु नायव्वा । ताओ तिहिओ जासिं उवेइ सूरो न अन्नाओ ॥ २६ ॥ पच्चक्खाणं पूआ जिणंदचंदाण तासु कायव्वा । इहरा आणाभंगो आणाभंगंमि मिच्छत्तं ॥ २७ ॥ दशाश्रुतस्कन्धभाष्यात्—उदये या तिथिः प्रोक्ता घटिकैकापि या भवेत् । सा तिथिः सकला ज्ञेया विपरीता तु पैतृके ॥ २८ ॥ यां तिथिं समनुप्राप्योदयं याति दिवाकरः । पलार्द्धं च पलांशं च तां प्रशंसन्ति दैविकाः ॥ २९ ॥ अन्यच्च मलमासवर्ज्यमाह—सर्वं विवर्जितं कर्म भानुलङ्घाधिमासयोः । पैतृकं त्वधिमासेपि कुर्यान्नो भानुलङ्घिते ॥ ३० ॥ यथा—अनित्यमनिमित्तं च दानं च महदादिकम् । अग्न्याधानाध्वरास्तीर्थदेवयात्रामरेक्षणम् ॥ ३१ ॥ देवारामतडागादिप्रतिष्ठा मौञ्जिबन्धनम् । अग्नीनां स्वीकृतिः काम्यवृषोत्सर्गस्य निष्क्रमः ॥३२॥ राज्ञोभिषेकः प्रथमश्चूडाकर्मव्रतानि च । अन्नप्राशनमारम्भो गृहाणां च प्रवेशनम् ॥ ३३ ॥ व्रतारम्भसमासिं च कर्म काम्यं च पाप्मनः । प्रायश्चित्तं च सर्वस्य मलमासे विवर्जयेत् ॥ ३४ ॥ तत्र सङ्घसमक्षं च विदध्यात् कल्पवाचनाम् । तथा केशापनयनं विधिस्तस्याभिधीयते ॥ ३५ ॥" यथा तत्र साधूनां केशापनयनं त्रिधा, क्षुरमुण्डनं कर्त्तरीमुण्डनं लोचश्च । पक्षे २ कर्तरीमुण्डनम्, मासे २ क्षुरमुण्डनम्, चतुर्मासान्ते षण्मासान्ते

वर्षान्ते वा लोचः, क्षुरमुण्डनकर्तरीमुण्डनयोरपि क्षमाश्रमणवन्दनकादि सर्वं लोचवत नवरं "दुक्करं कियं इंगिणी साहिया" इति गुरुवचनं लोचं विना अन्यत्र न । "हस्तत्रये मृगज्येष्ठे पौष्णादित्यश्रुतिद्वये । क्षुरकर्म शुभं प्रोक्तं कार्यौत्सुक्ये तु सर्वदा ॥ १ ॥" इह यदुक्तं कार्यौत्सुक्ये तु सर्वदेति—"तीर्थे प्रेतक्रियायां च दीक्षायामौपपातिके । पितृमातृक्षये क्षौरे नक्षत्रादि न चिन्तयेत् ॥ १ ॥" तत्रोपनयनप्रव्रज्याचार्यपदस्थापनपर्युषणादिषु नियमाल्लोचमुण्डनादि कर्तव्यमेव । तत्र यदि क्षौरनक्षत्रं न स्यात् तथापि तत्कार्यौत्सुक्ये प्रोक्तव्यतिरिक्तेऽपि नक्षत्रे लोचादिक्षुरकर्म विधेयम् । स च लोचः कैश्चिद्भाद्रपदपौषवैशाखेषु चातुर्मासिको विधीयते, कैश्चिच्च भाद्रपदफाल्गुनयोः षाण्मासिकः क्रियते, कैश्चित्सांवत्सरिको भाद्रपदे पर्युषणासन्न एव विधीयते । अथ तदर्थं लोचविधिरभिधीयते—यथा कार्यौत्सुक्यवर्जिते लोचे शुभेषु क्षौरनक्षत्रतिथिवारेषु चन्द्रबले च लोचकारयिता दृढसत्त्वो गुरुपुरतः ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य क्षमाश्रमणपूर्वं भणति "भगवन् लोचमुहपत्तिअं पडिलेहेमि" ततो मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य क्षमाश्र० "भगवन् लोयं संदिसावेमि" गुरुः कथयति "संदिसावेह अणुन्नायं मए" ततो लोचकारयिता साधून् विनयपूर्वकमर्थयित्वा लोचं कारयति, ततो लोचानन्तरं मुनिरैर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य चैत्यवंदनं कुर्यात्, ततो गुरुपुरः समेत्य मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य द्वादशावर्तवन्दनकं ददाति, ततः क्षमाश्र० भगवन् "लोयं पवेएमि संदिसह किं भणामो" गुरुः कथयति "वंदित्ता पवेएह" पुनः शिष्यः क्षमाश्रम० "केसा मे पज्जुसिया इच्छामि अणुसट्ठिं" गुरुः कथयति "दुक्करं कियं

इंगिणी साहिआ" पुनः शिष्यः क्षमाश्रम० "तुम्हाणं पवेइयं संदिसह साहूणं पवेएमि" गुरुः कथयति "खमा-समणाणं हत्थेणं सुत्तेणं अत्थेणं तदुभएणं गुरुगुणेहिं वुड्ढाहिं नित्थारग पारगो होइ" ततः शिष्यः क्षमाश्रम० "संदिसह काउसग्गं करेमि ? ततः केसेसु पज्जवसिज्जमाणेसु सम्मं जन्न अहिआसिअं कूइयं कक्कराइयं तस्स ओहडावणिअत्थं करेमि काउसग्गं अन्नत्थ उ० जाव अप्पाणं वोसिरामि" चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं चतुर्विंशतिस्तवभणनं। केचिन्नमस्कारं चिन्तयन्ति भणन्ति च। ततो लोचकारयिता यथायुक्त्या साधून् वन्दते। जिनकल्पिनां लोचदिने उपवासः स्थविरकल्पिनामाचाम्लमन्यद्वा प्रत्याख्यानं यथाशक्ति। इति लोचविधिः। "सामान्यमुनयो वस्त्रक्षालनं प्रावृषि क्वचित् कुर्वन्ति श्रूयते यस्माद्वाक्यं प्रवचनोदितम् ॥ १ ॥ अप्पत्ते अंचिअ वासे सव्वं उवहिं धुवंति जयणाए। असईए उदगस्स ऊ जहन्नओ पायनिज्जोगो ॥ २ ॥ आयरियगिलाणाणं मयला मयला पुणो वि धोविज्जा। साहुगुरुणत्तो लोगम्मिवि जीरणं इयरे ॥ ३ ॥" साधवः सर्वेपि ग्रीष्मान्ते सर्वाणि वस्त्राणि क्षालयन्ति न वर्षासु उपधिं विशेषेण। तथा च आचार्योपाध्यायग्लानवस्त्राणि दैवतवस्त्राणि च मलिनानि मलिनानि सर्वदैव क्षालयन्ति। तथा च प्रहरत्रयादुपरि प्रासुकं वारि तिलोदगं तुषोदकं यवोदकं उष्णोदकं न कल्पते तच्च सचित्ततामेति। यत उक्तमागमे—"उसिणोदकं तिदंडुक्कलिअं फासुअ जलं च जइ कप्पं। नवरि गिलाणाइकए पहरतिगोवरि विअरिअव्वं ॥ १ ॥ जायइ चित्तयासे गिम्हंमि य पहरपंचगस्सुवरि। चउ पहरुवरि सिसिरे वासासु पुणो तिपहरुवरि ॥ २ ॥

इमामेवंविधां चर्यां वहन्तो मुनिकुञ्जराः । वर्षाकालमतिक्रम्य शरदं प्राप्नुवन्ति ते ॥ ३ ॥ इति वर्षर्तुचर्या । शरत्कालेऽपि साधूनामियं चर्या प्रकीर्तिता । न विहारो न वा वस्त्वादानं पानान्नवर्जितम् ॥ ४ ॥" इति शरच्चर्या । अथ व्याख्याविधिः । "आचार्या वा उपाध्याया मुनयश्च महत्तराः । सङ्घाग्रतो यद् व्याख्यानं कुर्वन्ति तदिहोच्यते ॥ १ ॥ उत्कालिकं कालिकं च सिद्धान्तं द्वादशाङ्गकम् । व्याख्येयमत्र योगादि कायोत्सर्गसमन्वितम् ॥ २ ॥ त्रिषष्टिशलाकापुंसां चरितान्यखिलान्यपि । तथा च गणभृत्साधुसाध्वीनां च पुरातनम् ॥३॥ श्रावकाणां श्राविकाणां धर्मदृष्टान्तहेतवे । कथानकानि मुनयः कथयन्ति सविस्तरम् ॥ ४ ॥ अनित्यतामशरणं भवमेकत्वमन्यताम् । अशौचमाश्रवविधिं संवरं कर्मनिर्जरम् ॥ ५ ॥ धर्मस्वाख्याततालोकं द्वादशीं बोधभावनाम् । व्याख्यान्ति मुनयः प्राय इति द्वादश भावनाः ॥ ६ ॥ सिद्धान्तटीकाचुर्ण्यादिप्रसङ्गादपरं पुनः । प्रमाणशास्त्रं जैनं च व्याख्येयं ध्येयमेव च ॥७॥ अन्यानि पठनीयानि तर्कसंवादहेतवे । तत्त्वं धर्मानुषंगत्वं व्याख्येयं परमार्हतम् ॥ ८ ॥ निरुक्तिर्ज्योतिषं छन्दः शिक्षा व्याकरणं तथा । कल्पः षडङ्गअध्येतव्या शास्त्रव्याख्यानहेतवे ॥ ९ ॥ वेदाः पुराणानि तथा स्मृतयः शिल्पभाषितम् । एतानि नाध्येतव्यानि व्याख्येयानि न कुत्रचित् ॥ १० ॥ वैद्यकं कामशास्त्रं च दण्डनीतिं च जीविकाम् । मीमांसामिति शास्त्राणि न पठन्ति मुनीश्वराः ॥ ११ ॥ वर्षाकाले विशेषेण साधुर्धर्मकथां वदेत् । यतो हि धर्मकालस्सोपरकार्यविवर्जितः ॥ १२ ॥ तथा पर्युषणासन्ने काले कल्पस्य वाचनाम् । कुर्वन्ति मुनयः शान्ताः सर्वथैव दिनत्रयम् ॥ १३ ॥ तत्र श्राद्ध-

प्रार्थनायां विधेयो वाचनाक्रमः । यत्तत्र ते विदधति सङ्घार्चनमहोत्सवम् ॥ १४ ॥ अथवा सर्वशास्त्राणि पठनीयानि साधुभिः । व्याख्यानं चरणं चैव विधेयं परमागमे ॥ १५ ॥ यत उक्तमागमे—सव्वं सिक्खियव्वं न समायरियव्वम् ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे ऋतुचर्याव्याख्यानकीर्तनो नाम उदयः ॥ ३१ ॥

अथ मुनीनामन्तसंलेखनाविधिः ।

सा च नीरोगाणां कर्मक्षयमोक्षकाङ्क्षिणामप्राप्तेपि मरणकाले द्वादशवर्षा भवति। सा यथा—"चत्तारि विचित्ताइं विगइनिज्जूहियाइं चत्तारि । संवत्सरे अ दुन्निउ एगंतरिअं च आयामं ॥ १ ॥ ताइं निविगओ अ तवो छम्मासे परिमिअं च आयामं । अवरे वि अ छमासे होइ विगिट्ठं तवो कम्मं ॥ २ ॥ वासं कोडी सहिअं आयामं कट्टु आणुपुव्वीए । गिरिकंदरं च गंतु पाओवगमं पवज्जेइ ॥ ३ ॥" चतुःसंवत्सरीं यावत् विचित्राणि तपांसि अन्तरितान्येकभक्तैः षष्ठाष्टमदशमद्वादशचतुर्दशपक्षक्षपणमासक्षपणादीनि । ततः पुनः चतुःसंवत्सरीं यावत्तान्येव तपांसि निर्विकृतिकान्तरितानि । ततः संवत्सरद्वयं यावत् निर्विकृतिकान्तरितान्याचाम्लानि । ततः षण्मासीं यावत् चतुर्थषष्ठादितपःकरणे परिमितभोजनमाचाम्लम् । ततः षण्मासीं यावद्दशमतप आचाम्लान्तरितम् । ततो वर्षं यावत् कोटिसहितमाचाम्लमाचाम्लस्य कोट्याग्रभागेणान्या-

चाम्लकोटिं मीलयति निरन्तराचाम्लमित्यर्थः। ततो गिरिगह्वरे गत्वा पादपोपगमानशनं कृत्वा वाञ्छितां गतिं प्राप्नोति। इति द्वादशवार्षिकीसंलेखना अन्तरापि द्वादशवर्षाणां मृतस्य साधोर्न दोषः। "अथागमोक्तरीत्या च व्रतं पालयतो मुनेः। कदाचिज्जायते रोगः कष्टाद्वा पूर्वकर्मतः ॥ १ ॥ चिकित्सा तत्र नो कार्या स चेदार्तिं न गच्छति। आर्तिं गच्छति कर्तव्या प्रधानस्य मुनेः पुनः ॥ २ ॥ कर्तव्यैव स रक्ष्यः स्यादुपायैर्विषमैरपि। अकृत्यैरपि तेन स्याद्विना शून्यं च शासनम् ॥३॥" यत उक्तमागमे "मा कुणउ जइ तिगिच्छं अहियासेउण जइ तरइ सम्मं। अहिया संतस्स पुणो जइसे जोगा न हायंति ॥ ४ ॥ निच्चं पवयणसोहा (करण) चरणुज्जुयाणं साहूणं। संविग्गविहारीणं सव्वपयत्तेण कायव्वं ॥ ५ ॥ हीणस्स विसुद्धपरूवगस्स नाणाहिअस्स कायव्वं। जिणकप्पग्गहणत्थं[1] करंति लिंगावसेसे चि ॥ ६ ॥ कृते चिकित्सिते बाढं यदि रोगो न शाम्यति। तदा ध्रुवं मुनेर्ज्ञेयं मरणं पूर्ण आयुषि ॥ ७ ॥" तथा च श्रीयोगशास्त्रपञ्चमप्रकाशोदितबाह्याभ्यन्तरकालज्ञानचिन्हैर्मरणमासन्नं विज्ञाय मुनेरन्त्याराधना विधेया, तस्या ईदृशो विधिः—"नाव(श्यं)भाविनि मरणे दिनमुहूर्तादिशुद्धिर्गवेष्या, तत्र ग्लानसमीपे चतुर्विधसङ्घसंघट्टनापूर्वं जिनबिम्बमानयेत्। ततो ग्लानस्य दृष्टौ प्राप्तसत्वे वा ग्लाने सहचारिणि स्थापितार्हत्स्तुतिचतुष्कयुक्तां चैत्यवन्दनां कुर्यात्। ततः शान्तिनाथश्रुतक्षेत्रभुवनशासनवैयावृत्यकरदेवताकायोत्सर्गस्तुतयः पूर्ववत्। ततः आराधनादेवताकायोत्सर्गश्चतुर्वि-

---

१. जणचित्तगाहत्थं इति पाठान्तरम्।

शलिस्तवचतुष्कचिन्तनं मुखेन चतुर्विंशतिस्तवपठनं पुनः शक्रस्तवं पठित्वा शान्तिनाथस्तोत्रभणनं, जय-वीयरायगाथाकथनं, ततः आराधनाकारकः आचार्य उपाध्यायः साधुर्वाचनाचार्यो वा निपद्यायामुपविश्य वासाभिमन्त्रणं करोति। ततः उत्तमार्थाराधनार्थं "वासक्खेवं करेह" इतिग्लानमुखात् कथापयित्वा तच्छिरसि वासाक्षतक्षेपं कुर्यात्। ततो ग्लानो नमस्कारत्रयं पाठपूर्वकं पठति। "जेमे जाणंति जिणा अवराहा जेसु जेसु ठाणेसु। तेहिं आलोएमि आउवठिओ सव्व कालं पि ॥ १ ॥ छउमत्थो मूढमणो कित्तिअमित्तं पि संभरइ जीवो। जं च न समरामि अहं मिच्छामिदुक्कडं तस्स ॥ २ ॥ जंजं मणेणं बद्धं जंजं वायाइ भासिअं किंचि। जं जं काएण कयं मिच्छामि दुक्कडं तस्स ॥ ३ ॥ गहिऊणय मुक्काये जम्मणमरणेसु जाइं देहाइं। पावेसु पसत्ताइं वोसिरिआइं मए ताइं ॥ ४ ॥" इति (गाथा) ग्लानाद्भाणयित्वा तस्यालोचनां दद्यात्। आलोचनाविधिस्तु प्रायश्चित्ताधिकारादवसेयः। ततो ग्लानः प्रत्येकमाचार्योपाध्यायसाधुसाध्वीश्रावकश्रा-विकाः क्षमयति। तत इतिगाथां कथयेत्—"साहूय साहूणीओ सावय सावीओ चउविहो संघो। जम्म-णवइ काए हिआ आसाइओ तंपि खामेमि ॥ १ ॥ आयरिय उवज्झाए सीसे साहम्मिए कुलगणे अ। जे मे कया कसाया सव्वे तेसिं च खामेमि ॥ २ ॥ खामेमि सव्वजीवे सव्वे जीवा खमंतु मे। मित्ति मे सव्वभूएसु वेरं मज्झ न केणइ ॥ ३ ॥ अरिहंत देवो गुरुणो सुसाहुणो महप्पमाणं इअ सम्मत्तं गहिअं मए विसेसेण चरणम्मि ॥ ४ ॥" ततो ग्लानः "करेमि भंते सामाइयं० इति सर्वविरतिसामायिकदण्डकं त्रिरुच-

रति। तत उत्थापनावत् त्रिः पञ्चमहाव्रतोच्चारणं करोति। ततः चत्तारि मंगलं इत्यारभ्य केवलिपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि इति पर्यन्तं त्रिरुच्चरति, ततो नमस्कारभणनपूर्वं नमो समणस्स भगवओ महइ महावीरस्स उत्तिमट्ठिए ठाइमाणो पच्चक्खाइ सव्वं पाणाइवायं १ सव्वं मुसावायं २ सव्वं अदिन्नादाणं ३ सव्वं मेहुणं ४ सव्वं परिग्गहं ५ सव्वं कोहं ६ सव्वं माणं ७ सव्वं मायं ८ सव्वं लोहं ९ पिज्जं १० दोसं ११ कलहं १२ अब्भक्खाणं १३ अरइरइ १४ पेसुन्नं १५ परपरिवायं १६ मायामोसं १७ मिच्छादंसणसल्लं १८ इच्चेइयाइं अट्ठारसपावट्ठाणाइं तिविहं तिविहेणं वोसरइ, ततो भवचरिमं पच्चक्खाइ तिविहंपि आहारं असणं खाइमं साइमं अन्नत्थणा भोगेणं सहसागारेणं महत्तरागारेणं सव्वसमाहिवत्तिआगारेणं वोसिरामि। इति सागारमनशनप्रत्याख्यानम्। अणागारं तु भवचरिमं तु पच्चक्खाइ चउविहंपि आहारं असणं पाणं खाइमं साइमं अन्नत्थणा० सहसा० वोसिरामि इत्यानागारमिदम्। ततः संघः शान्तिनिमित्तं "नित्थारगपारगाहोइ" इति भणन् तत्संमुखं वासाक्षतानि क्षिपति, तदा तस्य कृतानशनस्य मुनेः त्रिविधाहारप्रत्याख्यानस्य केवलमुष्णोदकमेव देयं नान्यत्। तस्याग्रतः "अट्ठावयम्मि उसहो वीरो पावाइ चंप वसुपुज्जो। उज्जयंतम्मि उनेमी सम्मेए सेसया सिद्धा ॥ १ ॥ निव्वाणं संपत्तो चउदसभत्तेण पढमजिनचंदो। सेसा मासिएणं वीरजिणंदो य छट्ठेणं ॥ २ ॥ एगागी वीरजिणो तित्तिसमुणीहिं संजुओ पासो। पंचहिं सएहिं छत्तीसएहिं नेमी गओ सिद्धिं ॥ ३ ॥ मल्लिसुपासं पंचहिं सएहिं छहिं वासुपुज्ज जिणनाहो। अट्ठहिसएहिं धम्मो तिउत्तरेहिं च पउ-

माओ ॥ ४ ॥ नवहिं सएहिं संती छहिं सहस्सेहिं परिवुडो विमलो । उसहदसत्तणंतो सेसा उ सहस्स परिवारा ॥ ५ ॥ मा सुयह जग्गियव्वे पलाइअव्वे य कीसवीसमह । तिन्निजणा अणुलग्गा रोगो य जरा य मच्चू य ॥ ६ ॥ हा जीव पाव भमिहिसि जाइ जोणीसयाइं बहुआइं । भवसयसहस्स दुलहंपि जिणमयं एरिसं लद्धुं ॥ ७ ॥ पावो पमायवसओ जीवो संसारकज्ज-मुज्जुत्तो । दुक्खेहिं न निव्विन्नो सुखेहिं न चेव परितुट्ठो ॥ ८ ॥ जोवेण जाणिअ विसज्जिआणि जाइसएसु देहाणि । थोवेहि तओ सयलंपि तिहुयणं हुज्ज पडिहत्थं ॥ ९ ॥ नहदंत मंसकेसट्ठिएसु जीवेण विप्पमुक्केसु । तेसुवि हविज्ज कइलासमेरुगिरिसंनिहा कूडा ॥ १० ॥ हिमवंत मलय मंदर दीवोदहि धरणि सरिसरासीओ । अहियअरो आहारो छुहिएण हारिओ हुज्जा ॥ ११ ॥ जं जनेण लंपीयं धम्माग्यवजगडिएण तंपि इहं । सव्वेसुवि अगडतलायनइसमुद्देसु न वि हुज्जा ॥ १२ ॥ पीयं त्थणयत्छीरं सागरसलिलाओ बहुपरं हुज्जा । संसारम्मि अणंते माऊणं अन्नमन्नाणं ॥ १३ ॥ पत्ता य कामभोगा कालमणंतं इहं सउवभोगा । अपुव्वं पिव मन्नइ तहवि हु जीवो मणे सुक्खम् ॥ १४ ॥ जाणइ अ जहा भोगिड्ढि संपया सव्वमेव धम्मफलं । तहवि दढमूढहियओ पावे कम्मे जणो रमइ ॥ १५ ॥ जाणिज्जइ चिंतिज्जइ जम्मजरामरणसंभवं दुक्खं । नय विसएसु विरज्जइ अहो सुबद्धो कवडगंठी ॥ १६ ॥ जाणइ य जह मरिज्जइ अमरं तंपि हु जरा विणासेइ । नय उविग्गो लोओ अहो रहस्सं सुनिम्मायं ॥ १७ ॥ दुपयं चउप्पयं बहुपयं च अपयं समिद्ध महणं वा । अणविकएवि कयन्तो हरइहयासो अपरितंतो ॥ १८ ॥

गयणस्स अणंतत्तं अप्पडिघाओ जहेव जीयस्स । तह उत्तमाण जाए धीरत्तं मरणसमयम्मि ॥ १९ ॥" नय न ज्झाइ सो दियहो० २० । इति गाथाव्याख्यानं तीर्थस्तोत्राणि शाश्वताशाश्वतचैत्यस्तोत्राणि आराधनाकुलकं च पठेत् । उत्तराध्ययनभवभावनाव्याख्यानं च कुर्यात्, संवेगरङ्गशाला तस्याग्रे भणनीया, श्राद्धाः संघपूजादिमहोत्सवं बहु कुर्वन्ति । एतत्संग्रहो यथा--"संघजिणपूयवंदण उसगत्थयसोहितयणु खमगंधा । नवकारसम्मसमईअ चउसरणासाणतित्थथुइ ॥ १ ॥ अनेन विधिना साधुः कृतपर्यन्तसाधनः । कालानुभावतो मोक्षं स्वर्गं वा गच्छति ध्रुवम् ॥ २ ॥" इति पर्यन्ताराधनाविधिः ॥ अथ अचित्तमुनिशरीरपरिष्ठापनाविधिरुच्यते—साधौ परासुतां गते तच्छरीरस्यैव क्रियां सर्वे मुनयः कुर्वन्ति । तद्दूरमध्यासन्ने स्थंडिलत्रयं कुर्यात्, तत्र श्वेतसुगन्धिकुङ्कुमाञ्चितं श्वेतवस्त्रत्रयं धारयेत्, एकं मध्यप्रस्तरणे एकं प्रावरणे एकमुपरिप्रच्छादने, दिवा वा रात्रौ वा मृतस्य साधोर्मुखं तत्कालमेव मुखवस्त्रिकया प्रच्छादयेत् । पाणिपादाङ्गुष्ठाङ्गुलिमध्यानि ईषदीषद् विदारयेत्, करपादाङ्गुष्ठाङ्गुलीः परस्परं बध्नीयात्, यदा रात्रौ म्रियते तदा जागरणं कार्यम् । तत्र ये शिष्याः शिशवः कातराः अगीतार्थाः ते सर्वे ततोऽपसारणीयाः । ये पुनर्गीतार्था अभीरवो जितनिद्रा उपायकुशला आशुकारिणः अप्रमादास्तैस्तन्निकटे स्थातव्यं, प्रस्रवणमात्रमपि अपरिष्ठापितं पार्श्वे स्थापयितव्यं हृदये शिला दातव्या यदि शव उत्तिष्ठति ततो गीतार्था वामहस्तेन मात्रकात् मूत्रं गृहीत्वा तमाच्छोटयन्ति । मन्त्रो यथा "गाहाय मा उट्ठ वुज्झ वुज्झ गुज्झ मा मुज्झ" इति निशि शवजागरण-

कम्। शोको मृते परे साधौ मुनीनां नैव विद्यते ॥ ४ ॥ इत्याचार्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे यतिधर्मोत्तरायणे यत्यन्तक्रियाकीर्तनो नाम उदयः ॥ ३२ ॥ संपूर्णं यतिधर्मोत्तरायणम्।

॥ इति श्रीमण्डलाचार्यकमलसूरिविकासि-खरतरगच्छमालाद्वितीयपुष्परूपे श्रीवर्धमान-सूरिविरचित आचारदिनकरस्य प्रथमविभागः संपूर्णः।

अथ प्रतिष्ठाविधि प्रारभ्यते।

प्रतिष्ठा नाम देहिनां वस्तुनश्च प्राधान्यमान्यवस्तुहेतुकं कर्म, यथा यतिराचार्यपदेन योग्यपदेन वा, ब्राह्मणो वेदसंस्कारेण, क्षत्रियो राज्यमहत्तरपदाभिषेकेण, वैश्यः श्रेष्ठित्वेन, शूद्रो राजसन्मानेन, शिल्पी महत्तमत्वेन, एतेषां तिलकाभिषेकमन्त्रक्रियाभिः प्राधान्यमुपजायते, न तैस्तिलकादिभिस्तेषां देहपुष्टिर्जायते, किंतु तत्क्रियाप्रतिपादनात् दैवतप्रवेशेन तादृशी युक्तिर्जाघटीति। तथैव पाषाणादेर्घटितस्याघटितस्य जिनशिवविष्णुबुद्धचण्डीक्षेत्रपालादिनामकरणं तद्विषयपूजा च प्रवर्तते, तत्र कारणमिदं भुवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकानां तत्तदधिष्ठानात् प्रभावसिद्धिर्मूर्तिषु, गृहवापीकूपानां तथैव सिद्धानां चार्हदादीनां प्रतिष्ठा-

विधौ कृते तत्प्रतिमायां प्रभावव्यतिरेकः संघटते, तत्र न तेषां मुक्तिपदलीनानामवतारः, किंतु प्रतिष्ठादेवताप्रवेशादेव सम्यग्दृष्टिसुराधिष्ठानाच्च प्रभावः, स्थापनार्हत्त्वे च पूजाविशेषः, ततः प्रथमं जिनबिम्बप्रतिष्ठा १ चैत्यप्रतिष्ठा २ कलशप्रतिष्ठा ३ ध्वजप्रतिष्ठा ४ बिम्बकरप्रतिष्ठा ५ देवीप्रतिष्ठा ६ क्षेत्रपालप्रतिष्ठा ७ गणेशादिदैवतप्रतिष्ठा ८ सिद्धमूर्तिप्रतिष्ठा ९ देवतावसरसमवसरणप्रतिष्ठा १० मन्त्रपदप्रतिष्ठा ११ पितृमूर्तिप्रतिष्ठा १२ यतिमूर्तिप्रतिष्ठा १३ ग्रहप्रतिष्ठा १४ चतुर्णिकायदेवप्रतिष्ठा १५ गृहप्रतिष्ठा १६ वाप्यादिजलाशयप्रतिष्ठा १७ वृक्षप्रतिष्ठा १८ अट्टालकादिप्रतिष्ठा १९ दुर्गप्रतिष्ठा २० भूम्याद्यधिवासना चेति २१ क्रमेण वक्ष्यते। तत्र जिनबिम्बप्रतिष्ठायां शैलमयकाष्ठमयदन्तमयधातुमयलेप्यमयगृहप्रूज्यचैत्यस्थापितबिम्बानां प्रतिष्ठा १ चैत्यप्रतिष्ठायां महाचैत्यदेवकुलिकामण्डपमण्डपिकाकोट्टडिकाप्रतिष्ठा २ कलशप्रतिष्ठायां स्वर्णपाषाणमृत्कलशानां प्रतिष्ठा ३ ध्वजप्रतिष्ठायां पताकामहाध्वजराजध्वजादिप्रतिष्ठा ४ बिम्बपरिकरप्रतिष्ठायां जलपट्टासनतोरणादिप्रतिष्ठा ५ देवीप्रतिष्ठायामम्बादिसर्वदेवीनां गच्छदेवतानां शासनदेवतानां कुलदेवतानां प्रतिष्ठा ६ क्षेत्रपालप्रतिष्ठायां वटुकनाथहनुमन्नारसिंहादिपुरपूजितदेशपूजितप्रतिष्ठा ७ गणेशादिदैवतप्रतिष्ठायां मातृधणादिप्रतिष्ठा ८ सिद्धमूर्तिप्रतिष्ठायां पुण्डरीकगौतमादिपूर्वसिद्धप्रतिष्ठा ९ देवतावसरसमवसरणप्रतिष्ठायामक्षवलयस्थापनाचार्यपञ्चपरमेष्ठिसमवसरणप्रतिष्ठा १० मन्त्रपटप्रतिष्ठायां धातूत्कीर्णवस्त्रमयप्रतिष्ठा ११ पितृमूर्तिप्रतिष्ठायां प्रासादस्थापितगृहस्थापितपट्टिकास्थापितगलच्छिव्वरिकास्थापितपि-

तृप्रतिष्ठा १२ यतिमूर्तिप्रतिष्ठायामाचार्योपाध्यायसाधुमूर्तिस्तूपप्रतिष्ठा १३ ग्रहप्रतिष्ठायां सूर्यचन्द्रग्रहतारा-
नक्षत्रप्रतिष्ठा १४ चतुर्णिकायदैवतप्रतिष्ठायां दिक्पालेन्द्रसर्वदेवशासनयक्षादिप्रतिष्ठा १५ गृहप्रतिष्ठायां
भित्तिस्तम्भदेहलीद्वारश्रीहट्टतृणगृहादिप्रतिष्ठा १६ वाप्यादिजलाशयप्रतिष्ठायां वापीकूपतडागनिर्झरतडा-
गिकाचिवरिकाधर्मजलाशयनिमित्तजलाशयप्रतिष्ठा १७ वृक्षप्रतिष्ठायां वाटिकावनदेवतादिप्रतिष्ठा १८ अट्टा-
लकादिप्रतिष्ठायां स्थण्डिलपद्यादिप्रतिष्ठा १९ दुर्गप्रतिष्ठायां दुर्गप्रतोलीयन्त्रादिप्रतिष्ठा २० भूम्याद्यधिवा-
सनायां पूजाभूमिसंवेशभूम्यासनभूमिविहारभूमिनिधिभूमिक्षेत्रभूमिप्रभृतिभूमिजलवह्निचुल्लीशकटीवस्त्रभूष-
णमाल्यगन्धताम्बूलचन्द्रोदयशय्यापर्याणपादत्राणसर्वपात्रसर्वौषधिमणिदीपभोजनभाण्डागारकोष्ठागारपुस्त-
कजपमालीवाहनशस्त्रकवचप्रक्षरस्फुरद्ध्वादिगृहोपकरणक्रयविक्रयसर्वभोग्योपकरणचमरसर्ववादित्रसर्ववस्त्व
धिवासना २१ ताश्च द्वारप्रतिष्ठाद्वारक्रमेण वक्ष्यन्ते । यथाप्रथमं बिम्बप्रतिष्ठा—"विषमैरङ्गुलैर्हस्तैः कार्यं
बिम्बं न तत्समैः । द्वादशाङ्गुलतो हीनं बिम्बं चैत्ये न धारयेत् ॥ १ ॥ ततस्त्वधिकमागारे सुखाकाङ्क्षी न
पूजयेत् । लोहाश्मकाष्ठमृद्दन्तचित्रगोविड्मयानि च ॥ २ ॥ बिम्बानि कुशलाकाङ्क्षी न गृहे पूजयेत् क्व-
चित् । खण्डिताङ्गानि वक्राणि परिवारोज्झितानि च ॥ ३ ॥ प्रमाणाधिकहीनानि विषमाङ्गस्थितीनि च ।
अप्रतिष्ठानि दुष्टानि बिम्बानि मलिनानि च ॥ ४ ॥ चैत्ये गृहे न धार्याणि बिम्बानि सुविचक्षणैः । धातुलेप्यमयं
सर्वं व्यङ्गं संस्कारमर्हति ॥ ५ ॥ काष्ठपाषाणनिष्पन्नं संस्कारार्हं पुनर्नहि । यच्च वर्षशतातीतं यच्च स्थापित-

मुत्तमैः ॥ ६ ॥ तद्व्यङ्गमपि पूज्यं स्याद्बिम्बं तन्निष्फलं नहि । तच्च धार्यं परं चैत्ये गेहे पूज्यं न पण्डितैः ॥ ७ ॥ चतुर्भिः कलापकम् । प्रतिष्ठिते पुनर्बिम्बे संस्कारः स्यान्न कर्हिचित् । संस्कारे च कृते कार्या प्रतिष्ठा तादृशी पुनः ॥ ८ ॥ यदुक्तम्—संस्कृते तुलिते चैव दुष्टस्पृष्टे परीक्षिते । हृते बिम्बे च लिङ्गे च प्रतिष्ठा पुनरेव हि ॥९॥ अथ शास्त्रान्तरेष्वपि श्रूयते । यथा—अतीताब्दशतं यच्च यच्च स्थापितमुत्तमैः । तद्व्यङ्गमपि पूज्यं स्याद्बिम्बं तन्निष्फलं नहि ॥ १० ॥ नखाङ्गुलीबाहुनासांघ्रीणां भङ्गेष्वनुक्रमात् । शत्रुभीर्देशभङ्गश्च धनबन्धुकुलक्षयः ॥११॥ पीठयानपरीवारध्वंसे सति यथाक्रमम् । जैन(नैज)वाहनभृत्यानां नाशो भवति निश्चितम् ॥१२॥ आरभ्यैकाङ्गुलाद्बिम्बाद्यावदेकादशाङ्गुलम् । गृहेषु पूजयेद्बिम्बमूर्ध्वं प्रासादगं पुनः ॥ १३ ॥ प्रतिमाकाष्ठलेप्याश्मदन्तचित्रायसां गृहे । मानाधिका परीवाररहिता नैव पूज्यते ॥१४॥ रौद्री निहन्ति कर्तारमधिकाङ्गी तु शिल्पिनम् । हीनाङ्गी द्रव्यनाशाय दुर्भिक्षाय कृशोदरी ॥ १५ ॥ वक्रनासातिदुःखाय ह्रस्वाङ्गी क्षयकारिणी । अनेत्रा नेत्रनाशाय स्वल्पा स्याद्भोगवर्जिता ॥ १६ ॥ जायते प्रतिमा हीनकटिराचार्यघातिनी । जङ्घाहीना भवेद्भ्रातृपुत्रमित्रविनाशिनी ॥ १७ ॥ पाणिपादविहीना तु धनक्षयविधायिनी । चिरपर्युषितार्चा तु नादर्तव्या यतस्ततः ॥ १८ ॥ अर्थहृत्प्रतिमोत्ताना चिन्ताहेतुरधोमुखी । आधिप्रदा तिरश्चीना नीचोचस्था विदेशदा ॥ २० ॥ अन्यायद्रव्यनिष्पन्ना परवास्तुदलोद्भवा । हीनाधिकाङ्गी प्रतिमा स्वपरोन्नतिनाशिनी ॥२१॥ प्रासादतुर्यभागस्य समानप्रतिमा मता । उत्तमा यत्कृते सा तु कार्यैकोनाधिकाङ्गुला ॥ २२ ॥ अथवा स्वदशाङ्गेन

हीनस्याप्यधिकस्य च । कार्या प्रासादपादस्य शिल्पिभिः प्रतिमा समा ॥ २३ ॥ सर्वेषामपि धातुनां रत्नस्फटिकयोरपि । प्रवालस्य च बिम्बेषु चैत्यमानं यदृच्छया ॥ २४ ॥ प्रासादगर्भगेहार्धे भित्तितः पञ्चधा कृते । यक्षाद्याः प्रथमे भागे देव्यः सर्वा द्वितीयके ॥ २५ ॥ जिनार्कस्कन्दकृष्णानां प्रतिमाः स्युस्तृतीयके । ब्रह्मा तु तुर्यभागेऽस्य लिङ्गमीशस्य पञ्चमे ॥२६॥ ऊर्ध्वदृग् द्रव्यनाशाय तिर्यग्दृग् भोगहानये । दुःखदा स्तब्धदृष्टिश्चाधोमुखी कुलनाशिनी ॥ २७ ॥ चैत्ये गृहे नवं बिम्बं कारयन् स्नातकः कृती । सप्तधा निजनामार्हं जैनबिम्बं विधापयेत् ॥ २८ ॥" अथातः संप्रवक्ष्यामि गृहे बिंबस्य लक्षणं । एकांगुलं भवेच्छ्रेष्ठं द्व्यंगुलं धननाशनं १ त्र्यंगुले जायते सिद्धिः पीडा स्याच्चतुरंगुले । पंचांगुले तु वृद्धिः स्यादुद्वेगस्तु षडंगुले २ सप्तांगुले गवां वृद्धिर्हानिरष्टांगुले मता । नवांगुले पुत्रवृद्धिर्धननाशो दशांगुले ३ एकादशांगुलं बिंबं सर्वकामार्थकारकं । एतत् प्रमाणमाख्यातं तत ऊर्द्ध्वं न कारयेत् ४ इति गृहेबिंबः । सप्तविशुद्धिर्यथा—नाड्याविरोधः १ षट्काष्टकादिपरिहारः २ योन्यविरोधः ३ वर्गाद्यविरोधः ४ गणाविरोधः ५ लभ्यालभ्यसम्बन्धः ६ राश्याधिपत्यविरोधः ७ एतदर्थंजिनानां जन्मनक्षत्राणि जन्मराशयः कथ्यन्ते यथा—"वैश्वी १ ब्राह्मी २ मृगाः ३ पुनर्वसु ४ मघा ५ चित्रा ६ विशाखा ७ स्तथा राधा ८ मूल ९ जलर्क्ष १० विष्णु ११ वरुणर्क्षा १२ भाद्रपादोत्तरा १३। पौष्णं १४ पुष्य १५ यमर्क्ष १६ दाहनयुताः १७ पौष्णा १८ श्विनी १९ वैष्णवा २० दास्री २१ त्वाष्ट्र २२ विशाखिका २३ यैम २४ युता जन्मर्क्षमालार्हताम् ॥१॥ चापो १ गौर्मिथुनद्वयं ४ मृगपतिः ५ कन्या ६ तुला ७ वृश्चिका ८ चाप-

९ श्राप १० मृगास्य ११ कुम्भ १२ शफरा १३ मत्स्यः १४ कुलीरो १५ हुडुः १६ । गौ १७ श्रीनो १८ हुडु १९ रेणवक्त्र २० हुडुका २१ कन्या २२ तुला २३ कन्यका २४ विज्ञेयाः क्रमतोऽर्हतां मुनिजनैः सूत्रोदिता राशयः ॥ २ ॥ एतद्राश्यनुमानेन नाम येनार्हतां समम् । युज्यते कारकस्यास्य बिम्बं कार्यं तदर्हतः ॥ ३ ॥ बिम्बं मणिमयं चन्द्रसूर्यकान्तमणीमयम् । सर्वं समगुणं ज्ञेयं सर्वाभी रत्नजातिभिः ॥ ४ ॥ स्वर्णरूप्यताम्रमयं वाच्यं धातुमयं परम् । कांस्यसीसवङ्गिमयं कदाचिन्नैव कारयेत् ॥ ५ ॥ तत्र धातुमये रीतिमयमाद्रियते क्वचित् । निषिद्धो मिश्रधातुः स्याद्रीतिः कैश्चिच्च गृह्यते ॥६॥ कार्यो दारुमयश्चैत्ये श्रीपर्ण्या चन्दनेन वा । बिल्वेन वा कदम्बेन रक्तचन्दनदारुणा ॥ ७ ॥ पियालोदुम्बराभ्यां वा क्वचिच्छिंशिमयापि वा । अन्यदारूणि सर्वाणि बिम्बकार्ये विवर्जयेत् ॥ ८ ॥ अशुभस्थाननिष्पन्नं सत्रासं मशकान्वितम् । सशिरं चैव पाषाणं बिम्बार्थं न समानयेत् ॥९॥ नीरोगं सुदृढं शुभ्रं हारिद्रं रक्तमेव वा । कृष्णं हरिं च पाषाणं बिम्बकार्ये नियोजयेत् ॥१०॥ भूमावपनितगोमयमथ मृत्स्ना पूतभूमिसंभूता । लेप्यमयबिम्बकार्ये वर्णा विविधा गवेष्यन्ते ॥११॥ तन्मध्ये च शलाकायां बिम्बयोग्यं च यद्भवेत् । तदेव दारु पूर्वोक्तं निवेश्यं पूतभूमिजम् ॥ १२ ॥ एवं निष्पन्नबिम्बस्य प्रतिष्ठा गृहमेधिना । विधाप्या सा विधेया च गुरुणा गुणशालिना ॥ १३ ॥ आचार्यैः पाठकैश्चैव साधुभिर्ज्ञातसत्क्रियैः । जैनविप्रैः क्षुल्लकैश्च प्रतिष्ठा क्रियतेऽर्हतः ॥ १४ ॥ दीक्षायां स्थापनायां च शस्तं मूलं पुनर्वसू । स्वातिर्मैत्रं करं श्रोत्रं पौष्णं ब्राह्मुत्तरात्रयम् ॥ १५ ॥ प्रतिष्ठायां धनिष्ठा च पुष्यः सौम्यं मघापि च । सस-

दोषोज्झितेष्वेषु प्रतिष्ठोडुषु शस्यते ॥ १६ ॥ संवत्सरस्य मासस्य दिनस्यर्क्षस्य सर्वथा । कुजवारोज्झिता शुद्धिः प्रतिष्ठायां विवाहवत् ॥ १७ ॥ जन्मर्क्षे दशमे चैव षोडशेष्टादशे तथा । त्रयोविंशे पञ्चविंशे प्रतिष्ठां नैव कारयेत् ॥ १८ ॥ ग्रहणस्थं ग्रहैर्भिन्नमुदितास्तमितग्रहम् । क्रूरमुक्ताग्रगाक्रान्तं नक्षत्रं परिवर्जयेत् ॥१९॥ स्थापयितुः शिष्यस्य च गोचरशुद्धौ गुरोस्तु चन्द्रबले । स्थापनदीक्षे कार्ये जन्मेन्दुग्रहास्तु सा ग्राह्या ॥२०॥ लग्नशुद्धिर्यथा—सौरार्कक्षितिसूनवस्त्रिरिपुगा द्वित्रिस्थितश्चन्द्रमा एकद्वित्रिखपञ्चबन्धुषु बुधः शस्तः प्रतिष्ठाविधौ । जीवः केन्द्रनवस्वधीषु भृगुजो व्योमत्रिकोणे तथा पातालोदययोः सराहुशिखिनः सर्वे त्वुपान्ते शुभाः ॥ २१ ॥ इयमुत्तमलग्नस्थितिः । मध्यमाचेयम् । स्वेर्कः केन्द्रनवारिगः शशधरः सौम्यो नवास्तारिगः षष्ठो देवगुरुः सितस्त्रिधनगो मध्यः प्रतिष्ठाक्षणे । अर्केन्दुक्षितिजाः सुते सहजगो जीवो व्ययास्तारिगः शुक्रो व्योमसुते विमध्यमफलः सौरिश्च सद्भिर्मतः ॥ २२ ॥ अधमा यथा—सर्वे परत्र वर्ज्या जन्मस्मरगः शिखी शशियुतश्च । शुभदस्त्रिशत्रुसंस्थोऽपरत्र मध्यो विधुन्तुदस्तद्वत् ॥ २३ ॥ भौमेनार्केण वा युक्ते दृष्टे वाग्निभयं

---

१ मगासिराईभासढ चित्तपोसहिएविसुत्तसुहा । जइनगुरुसुक्कोवा बालोवुड्ढोवअत्थमिओ १ दसतिन्निदिणे बालो पणदिणवक्कं च भिगुसुओ पुढो । पत्रिमपुव्वासुक्कमा गुरुविजहसंभवंनेउ २ अइप्पवुहविहप्पइ सणिवारा सुंदरवयग्गहाण । चित्तपइट्ठाए पुणोविविहप्पईसोमबुहसुक्क ३ मुत्तचउदसिपनरसिनव अट्ठमिछट्ठिबारसीनउत्री । सेसाययवयग्गहणे गुणावहासुविपक्खेसु ४ सियपक्खेपडिवईवीय पंचमीदसमीतेरसि पुन्ना । कसिणेपडिवइवीया पंचमिसुद्धयापइट्ठाए ५ उत्तररोहणिहत्थाणुराहसयतिमयपुव्वभद्दथय पुस्स । पुणव्वसुखेइ मुस्सिणिसवणएसपए ६ महमियसिरहत्थुत्तर अणुराहारेवईसवणमूलं । पुस्स पुणवसु रोहिणिसाइ धणिट्ठापइट्ठाए ७ ।

भवेत्। पञ्चत्वं शनिना युक्ते समृद्धिस्त्विन्दुजन्मना ॥ २४ ॥ चन्द्रस्योत्तमयुक्तिर्यथा—सिद्धार्चितत्वं जायेत गुरुणा युतवीक्षिते। शुक्रयुक्तेक्षिते चन्द्रे प्रतिष्ठायां समृद्धयः ॥ २५ ॥ विनाशयुक्तिर्यथा—सूर्ये विबले गृहपो गृहिणी मृगलाञ्छने धनं भृगुजे। वाचस्पतौ तु सौख्यं नियमान्नाशं समुपयाति ॥ २६ ॥ उदयनभस्तलहिबुकेष्वस्तमये च त्रिकोणसंज्ञे च। सूर्यशनैश्चरवक्राः प्रासादविनाशनं प्रकुर्वन्ति ॥ २७ ॥ अङ्गारकः शनिश्चैव राहुभास्करकेतवः। भृगुपुत्रसमायुक्ताः सप्तमस्थास्त्रिकापहाः ॥ २८ ॥ स्थपतिस्थापककर्तॄणां सद्यःप्राणवियोगकाः। तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सप्तमस्थान् विवर्जयेत् ॥ २९ ॥ बलीयसि सुहृद्दृष्टे केन्द्रस्थे रविनन्दने। त्रिकोणगे च नेष्यन्ते शुभारम्भा मनीषिभिः ॥ ३० ॥ निधनव्ययधर्मस्थकेन्द्रगो वा धरासुतः। अपि सौख्यसहस्राणि विनाशयति पुष्टिमान् ॥ ३१ ॥ क्रूरग्रहसंयुक्ते दृष्टे वा शशिनि सूर्यलुप्तकरे। मृत्युं करोति कर्तुः कृता प्रतिष्ठा शनौ याम्ये ॥ ३२ ॥ शुभयोगयुक्तिर्यथा—बलवति सूर्यस्य सुते बलहीनेऽङ्गारके बुधे चैव। मेषवृषस्थे सूर्ये क्षपाकरे चार्हती स्थाप्या ॥ ३३ ॥ न तिथिर्न च नक्षत्रं न वारो न च चन्द्रमाः। लग्नमेकं प्रशंसन्ति त्रिषडेकादशे रवौ ॥ ३४ ॥ हिबुकोदयनवमाम्बरपञ्चमगृहगः सितोऽथवा जीवः। लघु हन्ति लग्नदोषांस्तटरुह इव निम्नगावेगः ॥ ३५ ॥ लग्नं दोषशतेन दूषितमसौ चन्द्रात्मजो लग्नगः केन्द्रे वा विमलीकरोति सुचिरं यद्यर्कबिम्बाच्च्युतः। शुक्रस्तद्द्विगुणं सुनिर्मलवपुर्लग्नस्थितो नाशयेत् दोषाणामघलक्षमप्यपहरेल्लग्नस्थितो वाक्पतिः ॥ ३६ ॥ ये लग्नदोषाः कुनवांशदोषाः पापैः कृता दृष्टनिपातदोषाः। लग्ने गुरु-

स्नान् विमलीकरोति फलं यथाम्भः कतकद्रुमस्य ॥३७॥ सुतहिबुकवियद्विलग्नधर्मेष्यमरगुरुर्यदि दानवार्चितो वा । यदशुभमुपयाति तच्छुभत्वं शुभमपि वृद्धिमुपैति तत्प्रभावात् ॥३८॥ इत्यनेनानुमानेन नवांशस्यानुसारतः । कार्या षड्वर्गसंशुद्धिः स्थापनादीक्षयोः शुभा ॥३९॥ कार्यमात्यन्तिकं चेत्स्यात्तदा बहुगुणान्वितम् । स्वल्पदोषं समाश्रित्य लग्नं सत्सर्वमाचरेत् ॥ ४० ॥" इत्येवंविधे लग्ने प्रतिष्ठा विधेया । तत्रोत्कृष्टत्वेन धनुःशतं क्षेत्रशुद्धिः, मध्येन धनुःपञ्चाशत् जघन्येन धनुपञ्चविंशतिक्षेत्रशुद्धिर्विधेया । क्षेत्रशुद्धियुक्तिर्यथा—शुद्धमृत्तिकापर्यन्तं भूमिखननं, ततः काष्ठास्थिचर्मकेशनखदन्ततृणामेध्यावकराणां दूरतोपसारणं, तत्र च गौरसुरभिमृत्स्नापरिक्षेपः, ततः उपरि गोमूत्रगोमयस्थापनं, ततो देशे वा तत्र नगरे ग्रामे वा दिनसप्तकममारिघोषणं राज्ञो देशनगराधिपतेः बहुपदादानपूर्वकमनुज्ञाग्रहणं, स्थपतिभ्यो वस्त्रकेयूरकटकमुद्रिकादिदानम् । प्रतिष्ठायां करणीयानि यथा—पञ्चशतयोजनमध्ये गताचार्योपाध्यायसाधुसाध्वीश्राविकाणामाह्वानं कौसुम्भसूत्रकौसुम्भवस्त्ररञ्जनं कुमारीकर्तितसूत्रप्रगुणीकरणं पवित्रस्थानात् समस्तकूपवापीतडागनिर्झरतटिनीविवरिकोज्झवृक्षप्रस्रावजलानयनं गङ्गोदकानयनं च कलशैर्वेदिकारचनं दिक्पालपूजोपकरणस्थापनानि, चतुर्णां स्नपनकराणामुभयकुलविशुद्धानामखण्डिताङ्गानां नीरोगाणां सौम्यानां दक्षाणामधीतस्नपनविधीनां कृतोपवासानां प्रगुणीकरणं, चतसृणां चौषधिपेषणकारिणीनामुभयकुलविशुद्धानां सपुत्रभर्तृकाणां सतीनामखण्डिताङ्गीनां दक्षाणां शुचीनां सचेतनानां प्रगुणीकरणं, दिग्वलयर्थं च नानान्नपक्वान्नपाचनमक्षतपात्रकृता-

भग्नतन्दुलप्रस्थकरणं, सणबीज १ लाज २ कुलत्थ ३ यव ४ कङ्गु ५ माष ६ सर्षप ७ रूपसप्तधान्यमीलनं, धान्य १ मुद्ग २ माष ३ चणक ४ यव ५ गोधूम ६ तिल ७ रूपं सप्तधान्यन्यत्। सण १ कुलत्थ २ मसूर ३ वल्ल ४ चणक ५ व्रीहि ६ चपलक ७ रूपं सप्तधान्यमन्यत्। कर्पूरकस्तूरीश्रीखण्डागरुकुङ्कुमसिल्हक कुष्ठमांसीमुराप्रभृतिगन्धकालागरुदशाङ्गपञ्चाङ्गद्वादशाङ्गद्वात्रिंशदङ्गसिल्हकसर्ज्जरसकुन्दुरकप्रभृतिधूपाः कर्पूरकस्तूरिकापुष्पवासवासितश्रीखण्डचूर्णवासाः सुरससुगन्धपञ्चवर्णपुष्पजात्यानयनं सुवर्णरूप्यप्रवालराजावर्तकमौक्तिकपञ्चरत्नाष्टकसंग्रहः कौसुम्भकङ्कणविंशतिप्रगुणीकरणं श्वेतसर्षपानयनमष्टमसर्षपपोट्टलिकाकरणं सिद्धार्थदधिघृताक्षततन्दुलदूर्वाचन्दनजलरूपार्घप्रगुणीकरणं दर्पणानयनमृद्धिवृद्धिमदनफलसमेतकङ्कणकाष्ठककरणं वेदिचतुष्टयकरणं दशजववारशराववापनं दशजववारशरावकरणं षट्त्रिंशदुत्तरशतमृत्तिकाकलशकरणमेकरूप्यकचोलिकाकरणं सुवर्णशलाकैककरणं नन्द्यावर्तपट्टं श्रीपर्णीमयमेकं तस्य प्रगुणीकरणमाच्छादनपट्टद्वादशहस्तमिताः षट्, एका मातृशाटिका दशहस्ता मुद्ग ५ यव ५ गोधूम ५ चणक ५ तिलमया ५ प्रत्येकं पञ्चपञ्चपञ्चविंशतिकर्करिकाः सर्वे प्रत्येकमाण(ढ)कप्रमाणाः मोदककरणं वाटकरणं क्षैरेयीकरणं करम्बकरणं कृसराकरणं भक्तकरणं घृतखण्डसंमिश्रपोलिकाचूर्णकरणं पूपिकाकरणं प्रत्येकमेतेषां वस्तूनां कृते शरावसम्पादनं तथा नालिकेरक्रमुकद्राक्षाखर्जूरशर्करावर्षोपलवाताम्राम्रातफलवीरण्टकदाडिमबीजपूराम्रेक्षुकदलीफलजम्बीरकरुणाराजादनबदराक्षोटोदारचारकलिकानिमज्जकपिशृङ्गप्रभृत्यार्द्रशुष्कफलानयनं ततो वेष्टितं

रक्तसूत्रं रक्तसूत्रवेष्टितकङ्कणिकाः पञ्चनिरुञ्छनकर्त्र्यः सपुत्रभर्तृकाः कुलीनाश्चतस्रः कञ्चुलिकाचतुष्टयकरणं दीपगर्भशरावदशककरणं घृतगुडसहितमङ्गदीपचतुष्टयं क्रयाणकत्रिशती षष्टिसहिताप्रगुणीकरणं प्रियङ्गु-कर्पूरगोरोचनादीनां हस्तलेपार्थमानयनं घृतभाजनकरणं सौवीरघृतमधुशर्करारूपं नेत्राञ्जनं शलाकार्थं वादि-त्रढक्काहुक्कतालकांस्यतालमृदङ्गपट्टहभेरीझल्लरिद्रगडझर्झरवीणापणवशृङ्गमुखहुडुक्काहलात्रंवकधूमलाप्रियवा-दिकातिमिलाप्रभृतिवादित्रानयनं शङ्खनयनंपूर्णभाजनमेकं वल्लमयपूपकानां शरावाः पञ्च, छगणमूत्रघृत-दधिदुग्धदर्भरूपगव्याङ्गदर्भोदकेन पञ्चगव्यस्नपनं पञ्चगव्यानयनं गजवृषभविषाणोत्पाटितमृत्तिका-वल्मीक-मृत्तिका-राजद्वारमृत्तिका-पर्वतमृत्तिका-नद्युभयकूलनदीसंगममृत्तिकापद्मसरोवरमृत्तिकामोलनं सुवर्णक-लशपञ्चकं तदभावे रूप्यकलशपञ्चकं तदभावे ताम्रमयं मृण्मयं वा क्रयाणकप्रतिबद्धाः पुटिकाः त्रिशतीषष्टि-सहिताः। तेच यथा—अथ प्रतिष्ठोपयोगिनां षष्ट्यधिकत्रिशतसंख्यानां क्रयाणकानां नामानि कीर्त्यन्ते यथा—
मदनफल १ मधुयष्टी २ तुम्बी ३ निम्ब ४ महानिम्ब ५ बिम्बी ६ इन्द्रवारुणी ७ स्थूलेन्द्रवारुणी ८ कर्कटी ९ कुटज १० इन्द्रयव ११ मूर्वा १२ देवदाली १३ विडङ्गफल १४ वेतस १५ निचुल १६ चित्रक १७ दन्ती १८ उन्दरकर्णी १९ कोशातकी २० राजकोशातकी २१ करञ्ज २२ चिरबिल्ल २३ पिप्पली २४ पिप्पलीमूल २५ सैन्धव २६ सौवर्चल २७ कृष्णसौवर्चल २८ बिडलवण २९ पाक्यलवण ३० समुद्रलवण ३१ यवक्षार ३२ रोमक ३३ स्वर्जिका ३४ वचा ३५ एला ३६ क्षुद्रैला ३७ बृहदेला ३८ त्रुटि ३९ महात्रुटि ४० सर्षप ४१

आसुरी ४२ कृष्णसर्षप ४३ इति मदनादिगणः। त्रिवीज ३ आलविनी ४ त्रिफला ५ स्नुही ६ शङ्खपुष्पी ७ नीलिनी ८ रोध्र ९ बृहद्रोध्र १० कृतमाल ११ कम्पिल्लक १२ स्वर्णक्षीरी १३ इति कुम्भादिगणः। कुष्ठ १ बिल्व २ काश्मरी ३ अरणी ४ अरणिका ५ पाटला ६ कुवेराक्षी ७ सेनाक ८ कण्टकारिका ९ क्षुद्रकण्टकारिका १० शालिपर्णी ११ पृश्निपर्णी १२ गोक्षारु १३ देवदारु १४ रास्ना १५ यव १६ शतपुष्पी १७ कुलत्थ १८ माक्षिक १९ पौक्षिक २० क्षौद्र २१ सित्थुक २२ शर्करा कुष्ठादिगणः। ७९। अपामार्ग १ त्रिकटु ४ नागकेशर ५ त्वक् ६ पत्र ७ हरिद्रा ८ राल ९ दारुहरिद्रा १० श्रीखण्ड ११ शोभाञ्जन १२ रक्तशोभाञ्जन १३ मधुशोभाञ्जन १४ मधूक १५ रसांजन १६ हिङ्गुपत्री १७ इति वेल्लादिगणः। ९६। तगर १ बला २ अतिबला ३ इति भद्रदार्वादिगणः। ९९। दूर्वा १ श्वेतदूर्वा २ गण्डदूर्वा ३ जवासक ४ दुरालभा ५ वासा ६ कपिकच्छू ७ क्षुद्रा ८ शतावरी ९ गुञ्जा १० श्वेतगुञ्जा ११ प्रियङ्गु १२ पद्म १३ पुष्कर १४ नीलोत्पल १५ सौगन्धिक १६ कुमुद १७ शालूक १८ वितुन्नक १९ इति दूर्वादिगणः ॥११७॥ जीवन्ती १ काकोली २ क्षीरकाकोली ३ मेद ४ महामेद ५ मुद्गपर्णी ६ माषपर्णी ७ ऋषभक ८ जीवक ९ मधुयष्टी १० इति जीवन्त्यादिगणः ॥१२७॥ विदारी १ क्षीरविदारी २ एरण्ड ३ रक्तैरण्ड ४ वृश्चिकाली ५ पुनर्नवा ६ श्वेतपुनर्नवा ७ नागबला ८ गांगेरुकी ९ सहदेवी १० कृष्णसारिवा ११ हंसपदी १२। इति विदार्यादिगणः। उशीर १ लामज्जक २ चन्दन ३ रक्तचन्दन ४ कालेयक ५ परूषक ६ इति दार्व्यादिगणः ॥१४५॥ पद्मक १ पुण्डरीक २ वृद्धि ३

तुकाक्षीरी ४ सिद्धि ५ कर्कटाशृङ्गी ६ गुडूची ७ इति पद्मकादिगणः ॥१५२॥ द्राक्षा १ कटुफल २ कतक ३ राजादन ४ दाडिम ५ शाक ६ इति परूषादिगणः ॥१५८॥ अञ्जन १ सौवीर २ मांसी ३ गन्धमांसी ४ इति अंजनादिगणः ॥१६२॥ कडका १ पाठा २ पटोल्यादिगणः ॥१६४॥ धान्यक १ गुडूच्यादिगणः ॥१६५॥ काकमाची १ ग्रन्थिल २ किराततिक्त ३ शैलेय ४ सहचर ५ सप्तपर्ण ६ कारवेल्ली ७ बदरी ८ आरग्वधादिगणः ॥१७३॥ बीजक १ तिनस २ भूर्ज ३ अर्जुन ४ खदिर ५ कदर ६ मेषशृंगी ७ लव ८ सिंसिपा ९ ताल १० अगर ११ पलाश १२ शाल १३ क्रमुक १४ अजकर्ण १५ अश्वकर्ण १६ अशनादिगणः ॥१८९॥ वरुण १ मोराट २ अजशृंगी ३ अरुष्कर ४ इतिवरुणादिगणः ॥१९३॥ रूषक १ तुत्थ २ हिंगु ३ कासीस ४ पुष्पकासीस ५ शिलाजतु ६ इति रूषकादिगणः ॥१९९॥ वेल्लंतर १ वृकस्थल २ पाषाणभेद ३ इक्वंटा ४ कास ५ इक्षु ६ नल ७ दर्भ ८ शितवार ९ मर्क १० पिप्पली ११ सुवर्चला १२ इन्दीवर १३ इति वेल्लंतरादिगणः ॥२१२॥ जिंगिणी १ सरल २ कदली ३ अशोक ४ एलवालुक ५ सल्लकी ६ रोध्रादिगणः ॥२१८॥ अर्क १ अलर्क १ विशल्या ३ भारंगी ४ ज्योतिष्मती ५ कटभी ६ श्वेतकटभी ७ इंगुदी ८ इति अर्कादिगणः ॥२२६॥ सुरसा १ श्वेतसुरसा २ फणिज्जक ३ कृष्णकुबेर ४ कुबेर ५ महवक ६ अजकर्णी ७ क्षुवक ८ कपित्थपत्री ९ नदीकान्त १० काकमाची ११ आवसु १२ केशमुष्टि १३ भूतृण १४ निर्गुंडी १५ इति सुरसादिगणः ॥२४१॥ मुष्कक १ इति मुष्ककादिगणः ॥२४२॥ अतिविषा १ जीरक २ उपकुंचिका ३ कृष्णजीरक ४

॥१५०॥

अजमो ५ अजमोद ६ चव्य ७ वत्सकादिगणः ॥२४९॥ पुष्करपत्री १ मंजिष्ठा २ शाल्मलि ३ मोचरस ४ सुनन्दा ५ धातकी ६ प्रियंग्वादिगणः ॥ ॥२५५॥ अंबष्ठा १ नंदी २ कच्छुरा ३ इति अंबष्ठादिगणः ॥२५८॥ भल्लातक १ मुस्तादिगणः ॥२५९।२६०॥ वट १ पिप्पल २ उदुंबर ३ जंबू ४ राजजंबू ५ काकजंबू ६ कपीतन ७ आम्र ८ पियाल ९ तिंदुक १० इति न्यग्रोधादिगणः ॥२७०॥ तुरुष्क १ वालक २ नेत्रवालक ३ अधःपुष्पी ४ क्षेमक ५ त्वचा ६ तमालपत्र ७ थोयेयक ८ नख ९ श्रीवेष्ट १० कुन्दुरुक ११ कुंकुम १२ गुग्गुल १३ एलादिगणः ॥ २८३ ॥ सातला १ वृषगंधा २ पीलु ३ श्यामादिगणः ॥ २८६ ॥ त्रायमाण १ खटी २ सोमराजी ३ श्रावणी ४ महाश्रावणी ५ शमी ६ मंडूकपत्री ७ हपुषा ८ काकनाशा ९ काकजंघा १० पर्यटक ११ विषचारि १२ राजहंस १३ पुष्करमूल १४ अश्मन्तक १५ कोविदार १६ रोहितक १७ वंश १८ वेणु १९ अंकोल्ल २० कौंडिन्य २१ फल्गु २२ श्लेष्मातक २३ तिंतिडीक २४ अम्लवेतस २५ कपित्थ २६ केशाम्र २७ नालिकेर २८ सचलिंद २९ खर्जूर ३० बीजपूर ३१ नारिंग ३२ जंभीर ३३ निंबुक ३४ आम्रातक ३५ पालेवत ३६ मदनफल ३७ आरुक ३८ वीर कुरंटक ४० अक्षोट ४१ चांगीरी ४२ अम्लिका ४३ करीर ४४ काकंडी ४५ वास्तुक ४६ कुसुंभ ४७ लाक्षा ४८ लांगली ४९ मिश्रेया ५० गंडरीक ५१ काकसी ५२ वरुणा ५३ मूलक ५४ तंडुलीयक ५५ द्रोणपुष्पी ५६ तामलकी ५७ ब्राह्मी ५८ ब्रह्मजीरी ५९ अरिष्ट ६० पुत्रजीव ६१ सहदेवी ६२ कूष्मांडक ६३ महातुंबी ६४ चिर्भटी ६५ कटुचिर्भटी ६६ शुनिकर्ण ६७ अहिमार ६८ विष्णु-

वास ९ कचूर १० कुष्ठ ११ एला १२ तज १३ तमालपत्र १४ नागकेशर १५ लवंग १६ कंकोल १७ जाइफल १८ जातिपत्रिका १९ नख २० चंदन २१ सिल्हक २२ वीरण २३ शोभांजनमूल २४ ब्राह्मी २५ शैलेय २६ चंपकफल २७ इति सर्वौषधिप्रथमवर्गानयनम्। सहदेवी १ वला २ कुष्ठं ३ प्रियंगु ४ स्वत्वक् ५ च गालवः ६। दर्भमूलं ७ तथा दूर्वा ८ सर्वौषध्य उदाहृताः ॥ १ ॥ इति द्वितीयसर्वौषधिवर्गः। विष्णुक्रान्ता १ शंखपुष्पी २ वचा ३ चव्यं ४ यवासकम् ५। भर्मरी ६ भृंगराजश्च ७ वासा ८ चैव दुरालभा ९ ॥ १ ॥ भाङ्गी १० प्रियंगु ११ रास्ना १२ च राठा १३ पाठा १४ महौषधम् १५। वत्सकः १६ सहदेवी १७ च स्थिरा १८ नागबला १९ वरी २० ॥ २ ॥ दूर्वा २१ वीरण २२ मुंजौ २३ च मुस्ता २४ लामज्जकं २५ जलम् २६। जीवन्ती २७ रुदती २८ ब्राह्मी २९ चतुःपत्री ३० तथांबुजम् ३१ ॥ ३ ॥ जीवक ३२ र्षभकौ ३३ चैव मेदश्चैव ३४ महापरः ३५। वासन्ती ३६ मागधी ३७ मूलं ३८ जपा ३९ भृंगी ४० सल्लकी ४१ ॥ ४ ॥ नकुली ४२ मुद्गपर्णी ४३ च माषपर्णी ४४ च तिंतिडी ४५। श्रीपर्णी ४६ कृष्णपर्णी च जाति ४७ मंडूकपर्णिका ४८ ॥ ५ ॥ राजहंसो ४९ महाहंसः ५० श्रीफलो ५१ मकरंदकः ५२। शोभांजनो ५३ र्जुनश्चैव ५४ कर्पासः ५५ पिप्पलो ५६ वटः ५७ ॥ ६ ॥ फल्गुः ५८ प्लक्षः ५९ सिंदुवारः ६० करवीरश्च ६१ वेतसः ६२। कदंबः ६३ कंटशैलश्च ६४ कल्हारो ६५ राट ६६ इत्यपि ॥ ७ ॥ वरुणो ६७ बीजपूरश्च ६८ मेषशृंगी ६९ पुनर्नवा ७०। वज्रकंदो ७१ विदारी ७२ च शृगाली ७३ रजनीद्वयम् ७४ ॥ ८ ॥ चित्रकं ७५ नलमूलं ७६ च कोरण्टः ७७ शतपत्रिका ७८। कुमारी ७९ नागद-

मनी ८० गौरी ८१ निंबश्च ८२ शाल्मलिः ८३ ॥ ९ ॥ कृतमालश्च ८४ मंदार ८५ इंगुदी ८६ शाल ८७ इत्यपि । शरपुंखा ८८ श्वगन्धा ८९ च वज्रशूलं ९० मयूरकः ९१ ॥ १० ॥ भूतकेशी ९२ रुद्रजटा ९३ रक्ता ९४ च गिरिकर्णिका ९५ । पातालतुंग्य ९६ तिविषा ९७ वज्रवृक्षश्च ९८ शाबरः ९९ ॥ ११ ॥ चक्षुष्या १०० च लज्जिरिका १०१ लक्ष्मणा १०२ लिंगलांछना १०३ । काकजंघा १०४ पटोल १०६ श्च सुरा १०६ तेजोवती १०७ तथा ॥ १२ ॥ कनकद्रुश्च १०८ भूनिंब १०९ एतेषां मूलमुत्तमम् । शतमूलमिति ख्यातं मिलितं शास्त्रवेदिभिः ॥ १३ ॥ इति शतमूलम् । शतावरी १ सहदेवी २ शिरा ३ जीवा ४ पुनर्नवा ५ । मयूरकः ६ कुष्ठ ७ वचे ८ सहस्रं मूलमुच्यते ॥ १ ॥ सहस्रसंख्या वृक्षाणां जातेर्मूलाभिसंग्रहात् । सहस्रमूलमुद्दिष्टमिति कैश्चिन्निगद्यते ॥ २ ॥ इति सहस्रमूलवर्गः ॥ दधि १ दुग्धं २ घृतं ३ चेक्षुरसं ४ पञ्चममंबु ५ च । आर्हतानां मते पञ्चामृतमेतन्निगद्यते ॥ १ ॥ इति पञ्चामृतम् । तथा च वेदिघटानयने तीर्थजलानयने वेदिस्थापने औषधिवर्तने सर्वेष्वेपु स्थानेषु गीतनृत्यवादित्रबहुलो महानुत्सवो विधेयः ॥ इति प्रतिष्ठासामग्री संपूर्णा ॥

प्रतिष्ठाविधिरादिष्टः पूर्वं श्रीचन्द्रसूरिभिः । संक्षिप्तो विस्तरेणायमागमार्थाद्वितन्यते ॥ १ ॥ प्रतिष्ठाकारयितुर्गृहे प्रथमं शान्तिकं पौष्टिकं कुर्यात् । अतश्चश्रीचन्द्रसूरिप्रणीता प्रतिष्ठायुक्तिः, महाप्रतिष्ठाकल्पापेक्षयाल्पतरेति ज्ञायते । ततः श्रीआर्यनन्दिक्षपकचन्दनन्दिइन्द्रनन्दीश्रीवज्रस्वामिप्रोक्तप्रतिष्ठाकल्पदर्शनात् सविस्तरा लिख्यते । यथा—तत्र नवनिष्पन्नबिम्बं शुभदिने शुभशकुनैः सुपवित्रं कृतान्तश्चंदनलेपनं बहिः-

सुधापङ्कितं चन्द्रोदयविराजितच्छदि सधवाकृतसहरिद्रोदकं तन्दुलचूर्णमण्डनं चैत्यं समानयेत्। लघुगृहपूजाविम्बं च एतदुक्तसंस्क्रियं गृहमानयेत्। ततः स्थिरविम्बस्याधः पञ्चरत्नं कुम्भकारचक्रमृत्तिकासहितं स्थापयेत्। चलविम्बस्याधस्तु पूतलुदीवालुकां समूलं गोकर्णमात्रदर्भं च स्थापयेत्। पूर्वं येभ्यो येभ्यो जलाशयेभ्यो महोत्सवेन जलमानीयते, तेषु तेषु गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यबलिपूजनमन्त्रपूर्वकं विधाय ततो जलमानयेत्। मन्त्रो यथा—ॐ वं वं वं नमो वरुणाय पाशहस्ताय सकलयादोधीशाय सकलजलाध्यक्षाय समुद्रनिलयाय सकलसमुद्रनदीसरोवरपर्वतनिर्झरकूपवापीस्वामिने अमृताङ्गकाय देवाय अमृतं देहि २ अमृतं झर २ अमृतं स्रावय २ नमस्ते स्वाहा गन्धं गृहाण २ पुष्पं गृहाण २ धूपं गृहाण २ दीपं गृहाण २ नैवेद्यं गृहाण २ बलिं गृहाण २ जलं देहि २ स्वाहा। ततो मण्डपमध्ये वेदिरचना, वेदिस्थापनवेदिप्रतिष्ठाविधिर्विवाहाधिकाराद्वसेयः। वेदिमध्ये चलविम्बस्थापनम्, स्थिरविम्बं तु तथैव जलपट्टोपरि स्थापयेत्, वेदिमध्ये त्वन्यच्चलविम्बं देववन्दनाप्रथमपूजाकर्मार्थं स्थापयेत्। तत्पार्श्वेषु श्वेतवारकोपरि यववारकनिवेशनं चतुर्दिक्षु तथा च गोधूमचूर्णमयघृतगुडसहितकौसुम्भसूत्रवर्त्तियुक्तमङ्गलदीपचतुष्टयस्थापनं चतुर्दिक्षु वेद्यन्तरालेषु, वेदिस्थापनं तु चैत्ये मण्डपकोणचतुष्के गृहे गृहे त्वङ्गणे वेद्यामष्टासु दिक्षु दिक्पालस्थापनं, वेदिबहिर्भागे संक्षिप्तपूजा च लघुस्नात्रविध्यनुसारेण, स्नात्रकाराः पूर्वोक्ताश्चत्वारः तत्र समानेयाः, पूर्वोक्ताश्चतस्रो नार्यः सकङ्कणाः कषायमांगल्यमूलीअष्टकवर्गसर्वौषधिशतमूलीसहस्रमूलीपेषणं पवित्रविधिना सोत्सवं कुर्वन्ति। तानि पञ्चरत्नमूलि-

कादीनि संपिष्य पृथक् शरावकेषु संस्थाप्य उपर्यन्यशरावान् दत्वा कौसुम्भसूत्रेण संवेष्ट्य तदुपरि नामानि लिखित्वा स्थापयेत् । एका च कुमारी पक्षद्वयविशुद्धा स्नाता कृतालंकारा सकंकणा सौवीरघृतमधुशर्करासहितं नेत्रांजनं पिनष्टि । ततश्च रूप्यकच्चोलिकायां विन्यस्य शरावसंपुटे संस्थाप्यं, तस्यै च कौशेयकंचुलिका देया । ततः स्नात्रकारा वर्णानुसारेण जिनोपवीतोत्तरीयोत्तरासंगभृतः कृतधम्मिल्लाः शुचिवस्त्रप्रावरणाः कृतोपवासाः सकंकणमुद्रिकाः समीपस्था विधेयाः, प्रतिष्ठागुरुश्च कृतोपवासः सदशश्वेतवस्त्रभृतकँकणालंकृतप्रकोष्ठः स्वर्णमुद्रांकितसावित्रीकः स्नात्रकारचतुष्टययुक्तः चतुर्विधश्रमणसंघसहितः सर्वदिक्षु भूतबलिं ददाति, बकुलपूपादिसर्ववस्तु दिक्षु निक्षिपति । भूतबलिमंत्रो यथा-"ॐ सर्वेपि सर्वपूजाव्यतिरिक्ता भूतप्रेतपिशाचगणगंधर्वयक्षराक्षसकिंनरवेतालाः स्वस्थानस्था अमुं बलिं गृह्णन्तु, सावधानाः सुप्रसन्नाः विघ्नं हरन्तु, मंगलं कुर्वन्तु" अनेन गुरुरिति भूतबलिं दत्वा, स्नात्रकारवपूंषि कवचमन्त्रेण कवचयति। कवचमन्त्रो यथा-ॐ नमो अरिहंताणं शिरसि, ॐ नमो सिद्धाणं मुखे, ॐ नमो आयरियाणं सर्वांगे, ॐ नमो उवज्झायाणं आयुधम् ॐ नमो लोए सव्व साहूणं इति दक्षिण हस्तेन कवची करणं-ततः स्नात्रकाराः लघु स्नात्र विधिना स्नात्रं कुर्वन्ति । आरात्रिकादि च कुर्वन्ति ॥ (पानु ६०-६२)

बीजा केटलाक प्रतिष्ठा कल्पमां खात विधि तथा शिला स्थापन विधि विस्तार आपेलो नथी. एटले उपयोगी होवाथी ते लखवामां आवे छे.

॥ चैत्य प्रतिष्ठामां भूमि पूजन खातविधि-शिला न्यास-
प्राथमिक मुख्य अंगो छे

प्रासादा वीतरागस्य, पुरमध्ये सुखावहाः । गुरुकल्याण कर्तार-श्चतुर्दिक्षु प्रकल्पयेत् ॥

जे भूमि उपर चैत्य बनाववुं होय ते भूमिनी परीक्षा करवी. शुद्ध-शल्य वगरनी-वृद्धि करनारी-नक्की करी वृषभ चक्र-सुती जागती वि. जोई शुभ मुहूर्त नक्की करेल खुणामां खात करवुं. प्रथम विधि पूर्वक स्नात्र भणावी-अक्षत मिश्रित पुष्पादि लई पंचरत्नादि युक्त कुंभ स्थापन करवो. संक्षिप्त-ग्रह पूजन दिक्-पालपूजन अष्टमंगल-करवा-पूर्वादि दिशामां अर्घ्य आपवा-दिकपालना नाम पूर्वक....आगच्छ २ अर्घ्यं प्रतीच्छ २ स्वाहा.

आरती मंगल दीवो शांति कणश करी. शांति जलनो भूमिमां छंटकाव करे-पूर्ण कणश लई समस्त भूमिमां प्रदक्षिणा आपे. जे पुरुष खात करवाना होय तेने वज्र पंजर-अंगरक्षा करे भूमिमां मध्यभागे उभो रही वास्तु पुरुषनुं आह्वाहन करे ते नीचे प्रमाणे—

ॐ वास्तोष् पतये ब्रह्मणे नमः । इह आगच्छ २ स्वाहा-तिष्ठ २ स्वाहा-पूजां प्रतीच्छ २ स्वाहा ।.... चन्दनं समर्पयामि स्वाहा-पुष्पाणि-धूपं-दीपं-वस्त्रं-फलं, नैवेद्यं अक्षतादिकं-समर्पयामि स्वाहा-ऐम दरेक वस्तु समर्पे-हाथ जोडी प्रार्थना करे.

वास्तुपुरुष नमस्तेऽस्तु, भूमिशय्यारत प्रभो, मच्चैत्यं सम्पूर्णं समृद्धं कुरु २ स्वाहा ॥

वास्तु-विसर्जन करे-विसर विसर पुनरा गमनाय स्वाहा.

खात-करवानी वस्तु-साधनो-(कोदाली वि०) शुद्ध करी जे स्थाने खोदवानुं होय त्यां खोदवानी-मूहूर्तें शरुआत करे. पछी केसर चंदन छांटे वाजिंत्र वगाडे यथा शक्ति प्रभावना करे. खाडो पाणी नीकणे त्यां सुधी अथवा :कठण पत्थर नीकणे त्यां सुधी खोदवो. शुभ मुहूर्तें शीला स्थापन नीचे प्रमाणे विधि पूर्वक करे.

कूर्म प्रतिष्ठा विधिः (प्रतिष्ठा कल्पोक्त)

चैत्यकर्म विधावत्र, कूर्मो भूमौ निधीयते । यत्पीठनिहितं चैत्यं, चिरस्थायि भवेद् ध्रुवम् ॥१॥

भा० टी०—चैत्य कार्यना निर्माणमां नीचे भूमिमां कूर्म स्थापित करी तेनी पीठ उपर चैत्य बनाववाथी ते स्थिर अने चिरस्थायी बने छे.

सामग्री—सोनानो काचबो १ । पंचरत्ननी पोटली ९ । माटीना कलशिया ५ । कलशियानां ढांकणां ९ । उपशिला-शिलाओनां संपुट ५ । सात धान्य कोरां मुठ्ठि ५ । सातधान्यना बाकला थाली १ । स्नात्र-पूजानो सामान । पंचामृतनो कलशियो १ । पुष्प सर्व जातनां । फल सूकां-लीलां । डाभनी शली ५ । ५ । जलनो कलश १ । कूर्मने ओढाववानुं वस्त्र-हाथ १ । सिंहासन १ । पंचतीर्थीप्रतिमा १ । आरीसो १ ।

दीवो फाणसमां १ । आरती भरेली १ । दीवासलीनी पेटी १ । मंगलदीवो भरेलो १ । न्हाना कलशिया ४ । गेवासूत्र कोयो १ । स्नात्रकार ४ । धोतियां उत्तरासण ४, ४ । प्रक्षालनी कुंडी १ । अंग लूंछणां ३ । वाला कुंची १ । पाट म्होटो १ शिलाओना अभिषेक माटे ॥

विधि—कूर्म प्रतिष्ठाविधि प्रतिष्ठा कल्पोमां नीचे प्रमाणे मले छे, जे स्थानमां कूर्म स्थापवो होय त्यां मुहूर्तना दिवसे प्रथम पूर्व प्रतिष्ठित प्रतिमा सिंहासन उपर पधरावी स्नात्र पूजा भणाववी, आरती उतारवी, मंगल दीवो करवो, अने पछी त्यां चैत्यवंदन करवुं. जे जिनना नामथी कूर्म प्रतिष्ठानुं मुहूर्त होय ते जिननुं चैत्यवंदन बोलवुं, कदापि ते तीर्थंकरनुं चैत्यवंदन याद न होय तो—'ॐ नमः पार्श्वनाथाय विश्वचिन्तामणीयते ।' इत्यादि चैत्यवंदन कहीने "नमुत्थुणं" कही उभा थई ३ स्तुतिओ कह्या पछी 'श्रीशान्तिनाथ आराधनार्थं काउसग्ग करुं ? इच्छं, श्रीशान्तिनाथ आराधनार्थं करेमि काउसग्गं, वंदण वत्तियाए०' इत्यादि पूरो पाठ बोली १ नवकारनो काउ० पारी नमोऽर्हत्० कही—

श्रीमते शान्तिनाथाय, नमः शान्तिविधायिने । त्रैलोक्यस्याऽमराधीश-मुकुटाभ्यर्चितांह्ये ॥१॥

ए स्तुति कहेवी, पछी सुअदेवयाए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० १ नोकारनो काउ० पारी नमोऽर्हत्० स्तुति—

यस्याः प्रसादमतुलं, संप्राप्य भवन्ति भव्यजननिवहाः । अनुयोगवेदिनस्तां, प्रयतः श्रुतदेवतां वन्दे ॥२॥

ए स्तुति कही, पछी श्रीशान्तिदेवयाए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० १ नोकारनो काउ० नमोऽर्हत् स्तुति—
उन्मृष्टरिष्ठ-दुष्ट-ग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि । संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥३॥
कही, श्रीशासनदेवयाए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० १ नोकारनो काउ० नमोऽर्हत्० स्तुति—
या पाति शासनं जैनं, सद्यः प्रत्यूहनाशिनी । साभिप्रेतसमृद्ध्यर्थं, भूयात् शासनदेवता ॥४॥
कही, अम्बादेवीए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० १ नोकारनो काउ० नमोऽर्हत्० स्तुति०—
अम्बा बालांकिताङ्कासौ, सौख्यख्यातिं ददातु नः । माणिक्यरत्नालङ्कार-चित्रसिंहासनस्थिता ॥५॥
कही, खित्तदेवनाए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० नवकारनो काउ० नमोऽर्हत्० स्तुति—
यस्याः क्षेत्रं समाश्रित्य, साधुभिः साध्यते क्रिया । सा क्षेत्रदेवता नित्यं, भूयान्नः सुखदायिनी ॥६॥
कही, अधिवासना देवीए करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० १ लोगस्स सागर वरगंभीरा सुधीनो काउ० नमोऽर्हत्० स्तुति—

पातालमन्तरिक्षं, भवनं वा या समाश्रिता नित्यम् । साऽत्रावतरतु जैने, कूर्मे ह्यधिवासना देवी ॥७॥
कही, समस्तवेयावच्चगराणं सम्मदिट्ठिसमाहिगराणं करेमि काउ० अन्नत्थ० १ नोकारनो काउ० नमोऽर्हत्० स्तुति—

सर्वे यक्षाम्बिकाद्या ये, वैयावृत्यकराः सुराः । क्षुद्रोपद्रवसंघातं, ते द्रुतं द्रावयन्तु नः ॥८॥

कह्यी पछी उभां उभां १ नवकार पूरो गणी बेसीने 'नमुत्थुणं' कहेवो. 'जावंति चेइआइं० जावंतकेविसाहू० नमोऽर्हत्० स्तवनने स्थाने 'शान्ति शान्ति निशान्तं' इत्यादि लघुशान्ति स्तव कहीने 'जयवीयराय' पूरा कहेवा. ते पछी स्नात्रनुं अभिषेकजल ते वास्तु भूमिमां बधे छांटवुं, दश दिक्पालोनुं आह्वान करी बलिक्षेप करवो, अने ते पछी स्थापनीय शिलासंपुटो तैयार करवा, जो प्रासाद पाषाणनो बनाववो होय तो शिलाओ पाषाणनी अने इंटोनो बनाववो होय तो शिलाओ पण इंटोनी तैयार करवी अने वास्तुभूमिना ४ खूणा-ओमां ४ अने मध्यमां १, आम ५ खाडा शिलाओ करतां कइंक म्होटा खणावीने राख्या होय ते प्रत्येक म्होटा खाडाने नीचे मध्यमां एक एक न्हानो खाडो खणाववो. आ न्हाना खाडाओमां १-१ माटीनो न्हानो कलशियो (कुलडुं) सात धान्य अने पंचरत्न सहित मूकवो, कलशिआ उपर माटीनुं ढांकणुं देवुं अने ते उपर लग्न समय आवतां शिला संपुटो थापवा, शिलासंपुटो जे उपर-नीचे बे बे शिलाओ राखीने करेला होय तेओने प्रथम स्नात्र जल वडे पखालीने पछी नाल वाला कलेशोथी शुद्ध जले अभिषेक करी केसर चंदननुं विलेपन करवुं अने जे शिलासंपुट जे खाडामां स्थापवानो होय ते त्यां लइ जवो, जो संपुटो वधारे भारे होय अने मुहूर्तना समयमां बराबर जमावीने स्थिर करतां लग्ननो समय निकली जवानो भय होय तो नीचे डाभनी १-१ शली मूकीने संपुटो पोतपोताना खाडामां बराबर जमावी देवा अने ज्यारे स्थापनानो समय आवी पहोंचे त्यारे नीचेथी डाभनी शिलाओ काढी लेवी. शिलासंपुटो ए वास्तवमां ५

शिलाओ छे, अने आ शिलाओनां नाम अनुक्रमे १ नन्दा, २ भद्रा, ३ जया, ४ विजया अने ५ पूर्णा छे अने आनी स्थापना अनुक्रमे १ आग्रेयी,* २ नैर्ऋती, ३ वायवी, ४ ऐशानी, ए दिशाओमां अने मध्यमां करवी. मध्यमां प्रतिष्ठाप्य पूर्णा शिला उपर निम्न मुख वालो कूर्म (काचबो) अने त्रण रेखा वाली श्रेष्ठ कोडी, आ बे वस्तुओ स्थापन करवी. कूर्म बनतां सुधी सोनानो बनाववो, के जेथी वास्तु भूमिमां शल्य दोष होय तो ते टली जाय, कूर्मने पंचामृत वडे अभिषेक करीने पछी शिला उपर स्थापवो, लग्ननो समय आवे त्यारे उपर्युक्त क्रम प्रमाणे ज बधी शिलाओ प्रतिष्ठित करवी अने उपर वासक्षेप नाखीने शिलाओनी प्रतिष्ठा करवी. मध्यशिला उपर कूर्म स्थापन करतां—

"ॐ ह्रीँ श्रीँ कूर्म तिष्ठ तिष्ठ देवगृहं धारय धारय स्वाहा" आ मंत्र बोली उपर वासक्षेप नाखवो, कूर्म प्रतिष्ठा–देवगृह, प्रासाद, रथशाला, गृह आदि दरेक वास्तुना निर्माणमां थवी जोइये, जेमां कूर्म प्रतिष्ठा करवी होय ते वास्तुनुं नाम मंत्र मध्ये बोलवुं, कूर्म प्रतिष्ठित करी वासक्षेप कर्या पछी सोभाग्य १, सुरभि २, प्रवचन ३, कृतांजलि ४, अने गरुड ५, आ पांच मुद्राओ देखाडवी, पछी इरियावही पडिक्कमवा पूर्वक पूर्वोक्त विधि प्रमाणे संपूर्ण चैत्यवंदन करवुं. आ चैत्य वंदनमां छट्ठी स्तुति कह्या पछी–श्री प्रतिष्ठा देवतायै

* विष्णु संहितामां आग्नेयी दिशानो अर्थ गृहद्वारनो जमणो भाग, आवो कर्यो छे, जेम के–
"पुनः कृष्टेष्टकाधानं, कुर्याद् द्वारे तु कल्पिते । द्वारस्य दक्षिणे भागे, कर्तव्या प्रथमेष्टिका ॥"

करेमि काउसग्गं, अन्नत्थ० इत्यादि कहीने १ लोगस्स सागरवरगंभिरा सुधीनो काउस्सग्ग करी पारीने नमोऽर्हत् कही–

"यदधिष्ठिताः प्रतिष्ठाः, सर्वाः सर्वास्पदेषु नन्दन्ति। जैनं कूर्मं सा विशतु, देवता सुप्रतिष्ठमिदम् ॥"

आ स्तुति कहेवी. शेष विधि प्रथम प्रमाणे करवी. चैत्यवंदन विधि कर्या बाद अक्षतांजलि भरीने–

"जह सिद्धाण पइट्ठा, तिलोकचूडामणिम्मि सिद्धिए। आचंदसूरियं तह, होउ इमा सुपइट्ठत्ति ॥१॥

जह सग्गस्स पइट्ठा, समत्थलोयस्स मज्झयारम्मि। आचंदसूरियं तह, होउ इमा सुपइट्ठत्ति ॥२॥

जह मेरुस्स पइट्ठा, दीवसमुद्दाण मज्झयारम्मि। आचंदसूरियं तह, होउ इमा सुपइट्ठत्ति ॥३॥

जह जंबुस्स पइट्ठा, जंबुदीवस्स मज्झयारम्मि। आचंदसूरियं तह, होउ इमा सुपइट्ठत्ति ॥४॥

जह लवणस्स पइट्ठा, समत्थउदहीण मज्झयारम्मि। आचंदसूरियं तह, होउ इमा सुपइट्ठत्ति ॥५॥

आ मंगल गाथाओ भणी अक्षताञ्जलि कूर्म उपर नाखवी, स्नात्रकारोए अक्षतांजलि उपरान्त पुष्पांजलि पण नांखवी, ते पछी कूर्म उपर वस्त्राछादन करी ज्यारे बाजुमां ईंटो चणीने उपर शिला अथवा पत्थरनुं पाटियुं ढांकी देवरावबुं के जेथी कूर्म उपर शिला आदिनुं दबाण न आवे.

परिच्छेद ४. शिलान्यास विधि :

वास्तूनां पादरूपिण्यः, शिलान्यस्ता विधानतः । चिरायुष्कत्वकारिण्यो, वेश्मनां भर्तुरप्यथ ॥१०॥

भा० टी०—शिलाओ वास्तु (घर, मंदिर आदि)ना पाया रूप गणाय छे, तेथी शिलाओ विधि पूर्वक स्थापन करवाथी घर तथा घरस्वामीनुं दीर्घायुष्य करनारी थाय छे.

सामग्री—शिला ४–५ अथवा ९, उपशिला ४–५ अथवा ८, निधिकलश ४–५ वा ९, पंचरत्न पोटली ४–५ वा ९, वस्त्रो ४–५ वा ९ हाथहाथनां, तेमां (४ शिलापक्षे-रातुं, श्याम, नीलुं अने श्वेत, ५ शिलापक्षे–रातुं, श्याम, नीलुं अने २ श्वेत अने ९ शिलापक्षे–रातुं, श्याम, नीलुं, कालुं, आस्मानी, पीलुं अने ३ श्वेत), गेवासूत्र कोयो १, सातधानना वधिवाकला थाली १, शुद्ध जले भरेला घडा २, अभिषेक योग्य कलशिया ४, कांसानी थाली १, वेलण १, म्होटो पाट १ (वेदीना बदलामां) सर्वौषधि चूर्ण पडिकुं १, शिलालूंछणां वस्त्र ३, रुई (दीवेट माटे), पुंभो १, घसेला केसरनी वाटकी २, दीवो १, धूपधाणुं १, गंगाजल, तीर्थजल, अक्षत, सोना-रूपा वा तांबानो कूर्म १, घृत (दीवा तथा निधिकलशने योग्य), दूध, दहि, साकर, दशांग धूप पडिकुं १, अगरबत्ती पडिकुं १, पुष्पो सुगंधि पूजायोग्य, वासक्षेप पडिकुं १, गृहपति १, शिल्पी १, स्नात्रकार १ अने रत्न धातु आदिनी ९ पोटलीओ.

शिलाभिषेक–शिलाओनो प्रथम अभिषेक करी पछी छे यथास्थान प्रतिष्ठित करवी जोइये, ज्यां शिला-

न्यास करवानो होय ते वास्तुभूमिना ईशान अथवा नैर्ऋत कोणमां अेक चोरस वेदी बनाववी, वास्तुमाने जेवडी शिलाओ होय तेने अनुसार अभिषेकवेदी बनाववी, शिलाओ ४-५-८-९ पैकी केटली छे. अने तेओनुं दैर्घ्य-विस्तार केटलो छे, अे बधो विचार करीने शिलाओ सारी रीते रही शके तेवा प्रमाणमां वेदी बनावीने ते उपर शिलाओ-उपशिलाओ अने कलशोनो अभिषेक करवो. अभिषेक सोनाना, रूपाना, त्रांबाना अथवा माटीना ५ कलशो वडे करवो, ओछामां ओछा १ कलशथी पण अभिषेक करी शकाय छे. गंगा, जमना, नर्मदा, सरस्वती, आदि महानदियो तथा शुभ तीर्थोनां शुद्ध जलो यथालाभ प्राप्त करी अभिषेकना जलमां मेलववां, जलमां सर्वौषधि चूर्ण, सुवर्ण रज, सुगंधि द्रव्यो अने सुगंधि पुष्पो नाखीने ते जलना भरेला म्होटा घडा उपर वस्त्राछादन करी उपर हाथ देइ बृहच्छान्तिनो अखंड पाठ बोलवो अने ते पछी ते जल वडे अभिषेकना कलशो भरवा. शिलाओ, उपशिलाओ अने निधिकलशो वेदी उपर प्रथम यथास्थान गोठवी देवा, वेदीना अभावे लाकडानो म्होटो पाट गोठवीने ते उपर त्रांबा पीतलनी कथरोटो गोठवी तेमां शिलाओ राखीने पण अभिषेकनुं कार्य करवुं. बधी तैयारी थइ गया पछी स्नातविलिप्त स्थपति अथवा गृहपति हाथमां जलकलश लेइने-

"ॐ हिरण्यगर्भाः पाविन्यः, शुचयो दुरितच्छिदः । पुनन्तु शान्ताः श्रीमत्य, आपो युष्मान् मधुच्युतः ॥१॥"

आ मंत्रश्लोक बोली नन्दा शिलानो अभिषेक करे, अे ज प्रकारे प्रत्येक वार कलश भरी उपरनो मंत्र

बोली अनुक्रमे 'भद्रा' आदि बधी शिलाओनो अभिषेक करे. शिलानी साथेज तेनी उपशिला तथा निधि कलशनो पण अभिषेक करी लेवो, बधी शिलाओना अभिषेक थइ गया पछी शुद्ध जले पखाली अने शुद्ध वस्त्रे लूंछीने शिलाओ कोरी करी उपर घसेला केसर चंदनना छांटा नाखवा, धूप उखेववो, पुष्पो चढाववां अने दिशापालोना वर्णानुसारि वर्णनां वस्त्रो ओढाडवां, ते पछी उपशिला, शिलायुगलो तथा निधि कलशो पोतपोताना स्थापना स्थाने पहोंचाडवां, एम प्रतिष्ठा करवा माटे तैयार राखवां.

शिलान्यास करतां पहेलां नीचेना श्लोको बोलीने खाडाओमां त्यां रत्न–धात्वादिनो न्यास करवो. रत्नो, धातुओना ककडाओ, औषधिओ तथा धान्योनी वानीओ लाल वा पीला शुद्ध वस्त्रखंडोमां बांधीने राखवी, ८ पोटलीओमां दरेकमां १–१ रत्न, धातु खंड, औषधी, धान्यवानी मूकवी अने ९ मी पोटली आ बधी चीजोनी बांधवी अने मुहुर्तनो समय आवे ते पहेलांज अेक अेक मंत्रश्लोक बोली आ पोटलीओ मूकवी.

शिलान्यास अने रत्नादिन्यासना मंत्रो :

१ ॐ इन्द्रस्तु महतां दीप्तः, सर्वदेवाधिपो महान् । वज्रहस्तो गजारूढ–स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥२॥
२ ॐ अग्निस्तु महतां दीप्तः, सर्वतेजोधिपो महान् । मेषारूढः शक्तिहस्त–स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥३॥
३ ॐ यमस्तु महतां दीप्तः, सर्वप्रेताधिपो महान् । महिषस्थो दण्डहस्त–स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥४॥
४ ॐ निर्ऋतिस्तु महादीप्तः, सर्वक्षेत्राधिपो महान् । खड्गहस्तः शिवारूढ–स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥५॥

५ ॐ वरुणस्तु महादीप्तः, सर्ववार्यधिपो महान् । नक्रारूढः पाशहस्त-स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥६॥
६ ॐ वायुस्तु महतां दीप्तः, सर्वमण्डलपो महान् । ध्वजाहस्तो मृगारूढ-स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥७॥
७ ॐ कुबेरस्तु महादीप्तः, सर्वयक्षाधिपो महान् । निधिहस्तो गजारूढ-स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥८॥
८ ॐ ईशानस्तु महादीप्तः, सर्वयोगाधिपो महान् । शूलहस्तो वृषारूढ-स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥९॥
९ ॐ धरणस्तु महादीप्तः, सर्वसर्पाधिपो महान् । पद्मारूढो नागहस्त-स्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥१०॥

उपरना अेकथी आठ सुधीनो अेक अेक मंत्रश्लोक बोलीने नीचे लखेल धातुओ औषधिओ, रत्नो अने धान्योने पूर्वादि ८ दिशाना खाडाओमां अनुक्रमे मूकवां, अने छेल्लो श्लोक बोलीने मध्यना खाडामां बधा पदार्थो मूकवा. न्यसनीय रत्न-धातु-औषधि-धान्यो नीचे प्रमाणे छे-

अनेन क्रमयोगेन, रत्नन्यासं तथोत्तमम् । पूर्वादिक्रमयोगेन, रत्नधात्वौषधानि च ॥११॥
वज्र-वैडूर्य-मुक्ताश्च, इन्द्रनीलं सुनीलकम् । पुष्परागं च गोमेदं, प्रवालं पूर्वतः क्रमात् ॥१२॥
हैमं रौप्यं ताम्रकांस्ये, रीतिका नाग-वङ्गकौ । पूर्वादिक्रमतश्चैव, आयसं चैवमन्ततः ॥१३॥
वचा वह्निः सहदेवी, विष्णुक्रान्ता च वारुणी । संजीवनी ज्योतिष्मती, ईश्वरी पूर्वतः क्रमात् ॥१४॥
यवो व्रीहिस्तथा कंगु-र्जूर्णाश्च तिलैर्युताः । शाली मुद्गाः समाख्याता, गोधूमाश्च क्रमेण तु ॥१५॥

भा० टी०—पूर्व दिशाथी मांडीने सृष्टिक्रमे रत्न-धातु-औषधि-बीजोनो आ क्रमथी न्यास करवो

जोइये, रत्नोमां–१ हीरो, २ वैडूर्य (अकीक), ३ मोती, ४इन्द्रनील, ५ महानील, ६ पुष्पराग (पुखराज), ७ गोमेद, अने ८ प्रवाल ए पूर्वादि दिशाना खाडाओमां क्रमे स्थापवां. धातुओ–१ सोनुं, २ रूपुं, ३ त्रांबु, ४ कांसु, ५ पीतल, ६ सीसुं, ७ कथीर, अने ८ लोहडुं पूर्वादिमां अनुक्रमे स्थापन करवी. औषधिओमां–१ वचा (घोडावज), २ चित्रक, ३ सहदेवी, ४ विष्णुक्रान्ता, ५ वारुणी, ६ संजीवनी, ७ ज्योतिष्मती (मालकांगणी) अने ८ ईश्वरी (शिवलिंगी); आ औषधिओ पूर्वादिक्रमे स्थापवी. धान्योमां–१ जव, २ व्रीहि, ३ कांग, ४ जूर्णा (जुवार) ५ तल, ६ शालि, ७ मग, अने ८ गेहुं ए धान्यो पूर्वादिमां अनुक्रमे स्थापवां. अने मध्य खातमां सर्वरत्नो, धातुओ, औषधिओ अने धान्यो स्थापवां. ते पछी त्यां शिला प्रतिष्ठित करवी. आ रत्नादिन्यास जेटली शिलाओ स्थापवी होय तेटला खातोमां करवो.

चतुःशिला प्रतिष्ठा :—

१. नन्दानी स्थापनामां—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव।" आ प्रमाणे कहीने आग्नेयकोणना खातमां उपशिला स्थापन करी, (२) "ॐ पद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ पद्मनिधयेनमः" एम कही तेमां 'पद्म'निधिकलश स्थापवो, ते पछी (३) "ॐ नन्दे ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ नन्दायै नमः" ए मंत्र भणी उपर नन्दाशिलानो न्यास करवो अने उपर वासक्षेप करवो, सुगंध द्रव्यो छांटवां, अने नीचे प्रमाणे पार्थना करवी.

"वीर्येणादिवराहस्य, वेदार्यैस्त्वभिमंत्रिताम् । वसिष्ठनन्दिनीं नन्दां, प्राक् प्रतिष्ठापयाम्यहम् ॥१६॥"

"सुमुहूर्ते सुदिवसे, सा त्वं नन्दे ! निवेशिता । आयुः कारयितुर्दीर्घं, श्रियां चाग्र्यामिहाऽऽनय ॥१७॥"

२. भद्रानी स्थापनामां—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ महापद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ महापद्मनिधये नमः" (३) "ॐ भद्रे ! इहागच्छ, इहतिष्ठ, ॐ भद्रायै नमः ।" आ मंत्रो वडे नैर्ऋत कोणमां उपशिला निधिकलश अने भद्राशिलाने नन्दानी जेम स्थापी वासक्षेपादि करीने नीचेनो प्रार्थना श्लोक कहेवो.

"भद्राऽसि सर्वतोभद्रा, भद्रे ! भद्रं विधीयताम् । कश्यपस्य प्रियसुते !, श्रीरस्तु गृहमेधिनः ॥१८॥

३. जयानी स्थापनामां—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ शंख ! इहागच्छ, इह तिष्ठ, ॐ शंखनिधये नमः" (३) "ॐ जये ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ जयायै नमः" आ मंत्रो वडे–जयाने वायव्य कोणमां सुप्रतिष्ठित करीने प्रार्थना करवी.

"जये ! विजयतां स्वामी, गृहस्याऽस्य माहात्म्यतः । आचन्द्रार्कं यशश्चास्य, भूम्यामिह विरोहतु ॥१९ ।"

४. पूर्णानी स्थापनामां—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ सुभद्र ! इहागच्छ, इह तिष्ठ, ॐ सुभद्रनिधये नमः ।" (३) "ॐ पूर्णे ! इहाऽऽगच्छ, इहतिष्ठ, ॐ पूर्णायैनमः ।" आ मंत्रोथी पूर्णाने ईशान कोणमां प्रतिष्ठित करी प्रार्थना करे.

"त्वयि संपूर्णचन्द्राभे !, न्यस्तायां वास्तुनस्तले । भवत्वेष गृहस्वामी, पूर्णे ! पूर्णमनोरथः ॥२०॥"

पंचशिला प्रतिष्ठा :—

१. नन्दा—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ पद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, पद्मनिधये नमः ।" (३) "ॐ नन्दे ! इहाऽऽगच्छ इह तिष्ठ, ॐ नन्दायै नमः ।" आ मंत्रो वडे नन्दाने आग्नेय कोणमां स्थापन करीने नीचेना श्लोकोथी प्रार्थना करवी.

"नन्दे ! त्वं नन्दिनी पुंसां, त्वमत्र स्थापयाम्यहम् । वेश्मनि त्विह संतिष्ठ, यावचन्द्रार्कतारकाः ॥२१॥"

"आयुः कामं श्रियं देहि, देववासिनि ! नन्दिनि !। अस्मिन् रक्षा त्वया कार्या, सदा वेश्मनि यत्नतः ॥२२॥"

२. भद्रा—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ महापद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ महापद्मनिधये नमः ।" (३) "ॐ भद्रे ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ भद्रायै नमः ।" आ मंत्रो द्वारा नैर्ऋत कोणमां भद्राकी प्रतिष्ठा करी आ षट्पदी वडे प्रार्थना करवी.

"भद्रे ! त्वं सर्वदा भद्रं, लोकानां कुरु काश्यपि !। आयुदा कामदा देवि !, सुखदा च सदा भव ॥२३॥"

त्वामत्र स्थापयाम्यद्य, गृहेऽस्मिन् भद्रदायिनि !।

३. जया—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव ।" (२) "ॐ शंख ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ शंखनिधये नमः ।" (३) "ॐ जये ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ जयायै नमः ।" आ मंत्रो द्वारा वायव्य

कोणमां जयाशिलाने प्रतिष्ठित करी आ षट्पदी वडे प्रार्थना करवी.

" गर्गगोत्रसमुद्भूतां, त्रिनेत्रां च चतुर्भुजाम् । गृहेऽस्मिन् स्थापयाम्यत्र, जयां चारुविलोचनाम् ॥
नित्यं जयाय भूत्यै च, स्वामिनो भव भार्गवि ! ॥२४॥ "

४. रिक्ता—(१) " ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव । " (२) " ॐ मकर ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ मकरनिधये नमः । " (३) " ॐ रिक्ते ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ रिक्तायै नमः । " आ मंत्रो द्वारा ईशान कोणमां रिक्ताशिलाने स्थापीने आ श्लोकथी प्रार्थना करवी.

"रिक्ते ! त्वं रिक्तदोषघ्ने !, सिद्धिमुक्तिप्रदे ! शुभे । सर्वदा सर्वदोषघ्नि ! तिष्ठऽस्मिन् तत्रनंदिनि ॥२५॥"

५. पूर्णा—(१) " ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव । " (२) " ॐ सुभद्र ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ सुभद्रनिधये नमः । " (३) " ॐ पूर्णे ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ पूर्णायै नमः । " आ मंत्रो वडे वास्तुना मध्य भागमां आधारशिला, निधिकलश अने पूर्णाशिला प्रतिष्ठित करी पासे दीपक मूकीने आ श्लोको बोलीने प्रार्थना करवी.

" पूर्णे ! त्वं सर्वदा पूर्णान्, लोकान् संकुरु काश्यपि ! आयुर्दा कामदा देवि !, धनदा सुतदा भव ॥२६॥ "

" गृहाधारा वास्तुमयी, वास्तुदीपेन संयुता । त्वामृते नास्ति जगता-माधारश्च जगत्त्रये ॥२७॥ "

नवशिला प्रतिष्ठा :—

१. नन्दा—(१) " ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव । " (२) " ॐ पद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ पद्मनिधये नमः । " (३) " ॐ अग्नये नमः, ॐ शक्तये नमः । " (४) " ॐ नन्दे ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ ॐ नन्दायै नमः । " आ मंत्रो वडे आग्नेय कोणमां नन्दाने प्रतिष्ठित करी आ श्लोक वडे प्रार्थना करवी.

" नन्दे ! त्वं नन्दिनी पुंसां, त्वामत्र स्थापयाम्यहम् । प्रासादे त्विह संतिष्ठ, यावच्चन्द्रार्कतारकाः ॥२८॥ "

२. भद्रा—" ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव । " (२) " ॐ महापद्म ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ महापद्मनिधये नमः । " (३) " ॐ यमाय नमः, ॐ दण्डाय नमः । " (४) " ॐ भद्रे ! इहागच्छ, इह तिष्ठ, ॐ भद्रायै नमः । " आ मंत्रो द्वारा दक्षिणमां भद्रशिलाने स्थापन करी आ श्लोक बोली प्रार्थना करवी.

" भद्रे ! त्वं सर्वदा भद्रं, लोकानां कुरु काश्यपि ! । त्वामत्र स्थापयाम्यद्य, प्रसादे भद्रदायिनि ! ॥२९॥ "

३. जया—(१) " ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भवः । " (२) " ॐ शंखे ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ शंखनिधये नमः । " (३) " ॐ निर्ऋतये नमः, ॐ खड्गाय नमः । " (४) " ॐ जये ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ जयायै नमः । " आ मंत्रोथी नैर्ऋत कोणमां जयानी प्रतिष्ठा करी आ श्लोक वडे प्रार्थना करवी.

" गर्गगोत्रसमुद्भूतां, त्रिनेत्रां च चतुर्भुजाम् । प्रासादे स्थापयाम्यत्र जयां चारुविलोचनाम् ॥३०॥ "

४. रिक्ता—(१) ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव । " (२) "ॐ मकर ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ ॐ मकर

निधये नमः।" (३) "ॐ वरुणाय नमः, ॐ पाशाय नमः।" (४) "ॐ रिक्ते ! इहागच्छ, इह तिष्ठ, ॐ रिक्तायै नमः।" आ मंत्रो द्वारा रिक्तानी पश्चिम दिशामां प्रतिष्ठा करी—
"रिक्ते ! त्वं रिक्तदोषघ्ने !, ऋद्धिवृद्धिप्रदे ! शुभे ! । सर्वदा सर्वदोषघ्ने ! तिष्ठाऽस्मिन् तत्रनंदिनी ॥३१॥"
आ श्लोकथी प्रार्थना करवी.

५, अजिता—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव।" (२) "ॐ कुन्द ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ कुन्दनिधये नमः।" (३) "ॐ वायवे नमः नमः, ॐ अंकुशाय नमः।" (४) "ॐ अजिते ! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ अजितायै नमः।" आ मंत्रो द्वारा वायव्य कोणमां अजिताने प्रतिष्ठित करी—
"अजिते ! सर्वदा त्वं मां, कामानामजितं कुरु। प्रासादे तिष्ठ संहृष्ठा, यावचन्द्रार्कतारकाः ॥३२॥"
आ श्लोक वडे प्रार्थना करवी.

६. अपराजिता—(१) "ॐ आधारशिले ! सुप्रतिष्ठिता भव।" (२) "ॐ नील ! इहागच्छ, इह तिष्ठ, ॐ नीलनिधये नमः।" (३) "ॐ कुबेराय नमः, ॐ गदायै नमः।" (४) "ॐ अपराजिते ! इहाऽऽगच्छ इह तिष्ठ, ॐ अपराजितायै नमः।" आ मंत्रो बोली उत्तरदिशाभागमां अपराजिताने स्थापी—
"स्थिराऽपराजिते भूत्वा, कुरु मामपराजितम्। आयुर्दा धनदा चात्र, पुत्रपौत्रप्रदा भव ॥३३॥"
आ श्लोके करीने प्रार्थना करवी.

७. शुक्ला—(१) "ॐ आधारशिले! सुप्रतिष्ठिता भव!" (२) "ॐ कच्छप! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ कच्छपनिधये नमः।" (३) "ॐ ईशानाय नमः, ॐ त्रिशूलाय नमः।" (४) "ॐ शुक्ले! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ शुक्लायै नमः।" आ मंत्रोथी ईशान कोणमां शुक्लाने प्रतिष्ठित करी—

"शुक्ले! त्वं देहि मे स्थैर्य, स्थिरा भूत्वाऽत्र सर्वदा। आयुः कामं श्रियं चापि, प्रासादेऽत्र ममाऽनघे! ॥३४॥"

आ श्लोक वडे प्रार्थना करवी.

८. सौभागिनी—(१) "ॐ आधारशिले! सुप्रतिष्ठिता भव।" (२) "ॐ मुकुन्द! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ मुकुन्दनिधये नमः।" (३) "ॐ इन्द्राय नमः, ॐ वज्राय नमः।" (४) "ॐ सौभागिनि! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ सौभागिन्यै नमः।" आ मंत्रोथी सौभागिनीने पूर्वमां प्रतिष्ठित करी—

"प्रासादेऽत्रस्थिरा भूत्वा, सौभागिनि! शुभं कुरु। धनधान्यसमृद्धिं च, सर्वदा कुरु नन्दिनि! ॥३५॥"

आ श्लोकथी प्रार्थना करवी.

९. धरणी—(१) "ॐ आधारशिले! सुप्रतिष्ठिता भव।" (२) "ॐ खर्व! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ खर्वनिधये नमः।" (३) "ॐ नागाय नमः, ॐ उत्तराय नमः।" (५) "ॐ धरणि! इहाऽऽगच्छ, इह तिष्ठ, ॐ धरण्यै नमः।" आ मंत्रो वडे वास्तुना मध्य भागमां धरणिशिलाने स्थापीने—

"धरणि! लोकधरणीं, त्वामत्र स्थापयाम्यहम्। निर्विघ्नं धारय त्वं मे, प्रासादं सर्वदा शुभे! ॥३६॥"

आ श्लोक भणी प्रार्थना करवी.

ए पछी अभिषेक करीये तैयार राखेलो सुवर्ण, रूप्य, वा ताम्रमय कूर्म हाथमां लेइने "ॐ कूर्म ! इहाऽऽ-
गच्छ, इह तिष्ठ, ॐ कूर्माय: नमः।" ए मंत्र वडे मध्यशिला ऊपर कूर्मनी प्रतिष्ठा करी वासक्षेप पूर्वक
केसर चंदनादिके पूजा करवी, धूप उखेववो, अंते—

"सर्वलक्षणसंपन्न !, कूर्म ! भूधरणांक्षम !। चैत्यं कर्तुं महीपृष्ठे, ममाज्ञां दातुमर्हसि ॥३७॥"

आ श्लोक वडे प्रार्थना करी कूर्म ऊपर पुष्पांजलि नांखवी. पछी वाजिंत्रो वगडाववां, दिग्पालोने बलिदान
आपवुं, गृहस्वामीए यथाशक्ति याचकोने दान देवुं. साधर्मिकभक्ति प्रभावनादिक करवुं, शिल्पीनो
सत्कार करवो.

महोत्सव शरु करता नवा भरावाता प्रतिमाजी माटे करातो विधि.

गुरुः स स्नात्रकारः सचतुर्विधसंघोधिकृतजिनस्तुतिगर्भां चैत्यवन्दनां करोति। ततः शान्तिनाथाराधनार्थं
कायोत्सर्गः चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं, स्तुतिकथनं तु यथा—"श्रीमते शान्तिनाथाय नमः शान्तिविधायिने।
त्रैलोक्यस्यामराधीशमुकुटाभ्यर्चितांघ्रये ॥१॥" ततः श्रुतदेवतादिकायोत्सर्गेषु सर्वेषु नमस्कारचिन्तनं, स्तु-
तिर्यथा—"यस्याः प्रासादपरिवर्धितशुद्धबोधाः पारं व्रजन्ति सुधियः श्रुततोयराशेः। सानुग्रहा मयि समी-
हितसिद्धयेऽस्तु सर्वज्ञशासनरता श्रुतदेवतासौ ॥१॥" ततो भुवनदेवताकायोत्सर्गः। स्तुतिः—"ज्ञानादि-

गुणयुतानां नित्यं स्वाध्यायसंयमरतानाम् । विदधातु भुवनदेवी शिवं सदा सर्वभूतानाम् ॥१॥" क्षेत्रदेवताकायोत्सर्गः । स्तुतिः—"यस्याः क्षेत्रं समाश्रित्य साधुभिः साध्यते क्रिया । सा क्षेत्रदेवता नित्यं भूयान्नः सुखदायिनी ॥१॥" ततः शांतिदेवताकायोत्सर्गः । स्तुतिः—"उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि । संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥१॥" शासनदेवताकायोत्सर्गः । स्तुतिः—"या पातिशासनं जैनं सद्यः प्रत्यूहनाशिनी । साभिप्रेतसमृद्ध्यर्थं भूयाच्छासनदेवता ॥१॥" अम्बिकाराधनार्थं कायोत्सर्गः । स्तुतिः—"अम्बा बालांकितांकासौ सौख्यस्यान्तं दधातु नः । माणिक्यरत्नालंकारचित्रसिंहासनस्थिता ॥१॥" अच्छुसादेवीकायोत्सर्गः । स्तुतिः—"रसितमुच्चतुरंगमनायकं विशतु कांचनकांतिरिहाच्युता । धृतधनुःफलकासिशरैः करैरसितमुच्चतुरंगमनायकम् ॥१॥" समस्तवैयावृत्यकरकायोत्सर्गः । स्तुतिः—"सर्वे यक्षाम्बिकाद्या ये वैयावृत्यकरा जिने । रौद्रोपद्रव[1]संघातं ते द्रुतं द्रावयन्तु नः ॥१॥" ततः पूर्णनमस्कारं भणित्वा शक्रस्तवभणनं अर्हणादिस्तोत्रभणनं जयवीयरागाथाकथनं, ततो गुरुः स्वस्य सकलीकरणं करोति । तद्विधिर्यथा—ॐ नमो अरिहंताणं हृदयं रक्ष रक्ष, ॐ नमो सिद्धाणं ललाटं रक्ष रक्ष, ॐ नमो आयरियाणं शिखां रक्ष रक्ष, ॐ नमो उवज्झायाणं कवचं सर्वशरीरं रक्ष रक्ष, ॐ नमो सव्वसाहूणं अस्त्रम्, इति सर्वत्र त्रिस्त्रिः अङ्गन्यासः । ततः सप्त वारान् शुचिविद्यारोपणं । शुचिविद्या यथा ॐ नमो अरिहंताणं, ॐ नमो

---

[1] क्षुद्रोपद्रव इत्यपि पाठः ।

सिद्धाणं, ॐ नमो आयरियाणं, ॐ नमो उवज्झायाणं, ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ नमो आगासगामीणं, ॐ नमो चारणलद्धीणं, ॐ हः क्षः नमः, ॐ अशुचिः शुचिर्भवामि स्वाहा, अनेन सर्वांगशुचीकरणं। केचित्स्नात्रकारांगरक्षामपि अनेनैव मन्त्रेण कथयन्ति। ततः संक्षेपात् दिक्पालपूजनं, ततो गुरुर्बलिमभिमन्त्रयति। मन्त्रो यथा—ॐ ह्रीँ क्ष्वीं सर्वोपद्रवं विम्बस्य रक्ष २ स्वाहा अनेनैकविंशतिवारान् बलिमभिमन्त्रयेत्। ततोभिमन्त्रितबलिं स्नात्रकारा जलदानपूर्वकं धूपदानपूर्वकं सर्वदिक्षु बलिं निक्षिपन्ति। ततः स्नात्रकारा अभिनवविम्बस्योपरि पुष्पांजलिं निक्षिपन्ति। वृत्तं यथा—"अभिनवसुगंधिवासितपुष्पौघभृता सुधूपगंधाढ्या। विम्बोपरि निपतन्ती सुखानि पुष्पांजलिः कुरुताम् ॥१॥" ततो गुरुर्नवबिम्बस्याग्रतः मध्यांगुलीद्वयोर्ध्वीकरणेन रौद्रदृष्ट्या तर्जनीमुद्रां दर्शयति। ततो वामकरेण जलं गृहीत्वा रौद्रदृष्ट्या बिम्बमाच्छोटयति। केषांचिन्मते स्नात्रकारा एव वामहस्तोदकेन प्रतिमामाच्छोटयन्ति। ततो गुरुर्बिम्बस्य तिलकं पूजनं च स्नात्रकारकरात् कारयति, ततो गुरुर्बिम्बस्य मुद्गरमुद्रां दर्शयति, ततोऽक्षततन्दुलभृतं स्थालं ददाति, ततो वज्रमुद्रया गरुडमुद्रया बिम्बस्य नेत्ररक्षां करोति, ततो बलिमन्त्रेण करामर्शेन बिम्बस्य सर्वशरीरे कवचं करोति। बलिमन्त्रो यथा—ॐ ह्रीँ क्ष्वीं सर्वोपद्रवं बिम्बस्य रक्ष रक्ष स्वाहा, अनेनैव मन्त्रेण दशस्वपि दिक्षु त्रिस्त्रिः पठनेन पुष्पाक्षतक्षेपेण दिग्बन्धः। ततः आर्द्राः स्नात्रकारा वा बिम्बोपरि सणलाजकुलत्थयवकंगुमाषसर्षपरूपं सप्तधान्यकं क्षिपन्ति। सप्तधान्यक्षेपवृत्तम्—"सर्वौष-

धीवहुलमंगलयुक्तिरूपं संप्रीणनाकरमपारशरीरिणां च। आदौ प्रभोः प्रतिनिधेरधिवासनायां सम्मानमस्तु निहितं दुरितापहारि ॥१॥" ततो गुरुर्जिनमुद्रया कलशमभिमन्त्रयति। मन्त्रो यथा—ॐ नमो यः सर्वशरीरावस्थिते महाभूते आगच्छ २ जलं गृहाण २ स्वाहा। ततः सर्वौषधिचंदनाद्यभिमन्त्रयति। मन्त्रो यथा—ॐ नमो यः सर्वशरीरावस्थिते महाभूते आगच्छ २ सर्वौषधिचंदनसमालंभनं गृहाण २ स्वाहा। समालंभनं चार्चिक्यमुच्यते। ततः पुष्पाणि अभिमन्त्रयति। मन्त्रो यथा—ॐ नमो यः सर्वशरीरावस्थिते महाभूते आगच्छ २ सर्वतो मेदिनी पुष्पं गृहाण स्वाहा ॐ नमो यः बलिं दह २ महाभूते तेजोधिपते धुधु धूपं गृह्ण २ स्वाहा। तत एभिरेव मन्त्रैर्बिम्बस्य जलसर्वौषधिचंदनपुष्पधूपोद्ग्राहणपूजा क्रमात् कर्तव्या अनाक् २ ततो बिम्बांगुलौ पञ्चरत्नं वध्यते। वृत्तं—"स्वर्णमौक्तिकसविद्रुमरूप्यै राजपट्टशकलेन समेतम्। पञ्चरत्नमिह मंगलकार्ये देव दोषनिचयं विनिहन्तु ॥१॥" ततः स्नात्रकाराः पूर्वोक्तरूपाः प्रत्येकं चतुः चतुः कलशैः कलशमुद्रया बहुगीताद्यविस्तरेण स्नात्रं कुर्वन्ति, चत्वारोपि कलशचतुष्कं जिनबिम्बोपरि प्रक्षिपन्ति। कलशक्षेपानन्तरं चंदनतिलककरणं पुष्पारोपणं धूपोत्क्षेपणं बिम्बस्य कुर्वन्ति। एतेषु कलशक्षेपेषु नमस्कारपाठ एव। ततः प्रथमं हिरण्योदकेन स्नपनं। वृत्तं—"सुपवित्रतीर्थनीरेण संयुतं गन्धपुष्पसंमिश्रम्। पततु जलं बिम्बोपरि सहिरण्यं मन्त्रपरिपूतम् ॥१॥" द्वितीयं पञ्चरत्नस्नात्रं, अत्र पञ्चरत्नं प्रवालमौक्तिकसुवर्णरजताम्ररूपं। वृत्तं यथा—"नानारत्नौघयुतं सुगंधि पुष्पाधिवासितं नीरम्। पतताद्विचित्रवर्णं मन्त्राढ्यं स्थापनाबिम्बे ॥१॥"

तृतीयं प्लक्षाश्वत्थशिरीषोदुम्बरवटमध्यक्वल्लीकषायजलस्नानं। वृत्तं—"प्लक्षाश्वत्थोदुम्बरशिरीषवल्कादिकल्कसंसृष्टम्। बिम्बे कषायनीरं पततादधिवासितं जैने ॥१॥" चतुर्थं पर्वतपद्मतडागनदीसंगमनदीतटद्वयमृत्तिकागोशृंगवल्मीकमृत्तिकादिस्नानं। वृत्तं—"पर्वतसरोनदीसंगमादिमृद्भिश्च मन्त्रपूतानि। उद्वर्त्य जैनबिम्बं स्नपयाम्यधिवासनासमये ॥१॥" पञ्चमं पञ्चगव्यदर्भोदकस्नात्रं। वृत्तं—"दधिदुग्धघृतछगणप्रस्रवणैः पञ्चभिर्गवांगभवैः। दर्भोदकसंमिश्रैः स्नपयामि जिनेश्वरप्रतिमाम् ॥१॥" षष्ठं सहदेवीबलाशतमूलीशतावरीकुमारीगुहसिंहीव्याघ्रीसदौषधिस्नात्रं। वृत्तं यथा—"सहदेव्यादिसदौषधिवर्गेणोद्वर्तितस्य बिम्बस्य। संमिश्रं बिम्बोपरि पतज्जलं हरतु दुरितानि ॥१॥" सप्तमं मयूरशिखाविरहकअंकोल्ललक्ष्मणाप्रभृति पवित्रमूलिकास्नात्रं। वृत्तं—"स्वपवित्रमूलिकावर्गमर्दिते तदुदकस्य शुभधारा। बिम्बेऽधिवाससमये यच्छतु सौख्यानि निपतन्ती ॥ १ ॥" ततः कुष्ठादिप्रथमाष्टकवर्गस्य अष्टमं स्नात्रं। वृत्तं यथा—"नानाकुष्ठाद्यौषधिसंमिश्रे तद्युतं पतन्नीरम्। बिम्बे कृतसन्मन्त्रं कर्मौघं हन्तु भव्यानाम् ॥ १ ॥ ततो नवमं मेदादिद्वितीयाष्टकवर्गस्नात्रं। वृत्तम्—"मेदाद्यौषधिभेदोपरोष्टवर्गः स्वमन्त्रपरिपूतः। जिनबिम्बोपरि निपतत् सिद्धिं विदधातु भव्यजने ॥ १ ॥" इति नव स्नात्राणि। ततः सूरिरुत्थाय गरुडमुद्रया मुक्ताशुक्तिकमुद्रया परमेष्ठिमुद्रया वा प्रतिष्ठाप्यदेवताह्वानं तदग्रतो भूत्वा ऊर्ध्वः सन् करोति। मन्त्रो यथा—ॐ नमोऽर्हत्परमेश्वराय चतुर्मुखपरमेष्ठिने त्रैलोक्यगताय अष्टदिग्भागकुमारीपरिपूजिताय देवाधिदेवाय दिव्यशरीराय त्रैलो-

क्ष्यमहिताय आगच्छ २ स्वाहा। ततो दिक्पालाह्वानं संक्षेपेण करोति यथा—"इन्द्रमग्निं यमं चैव नैर्ऋतं वरुणं तथा। वायुं कुबेरमीशानं नागं ब्रह्माणमेव च ॥ १ ॥" मन्त्रो यथा— ॐ इन्द्राय सायुधाय सवाहनाय सपरिजनाय इह जिनेन्द्रस्थापने आगच्छ २ स्वाहा। एवमग्नये एवं दशानामपि दिक्पालानामाह्वानमात्रमेव। ततो बिम्बोपरि पुष्पांजलिक्षेपः वृत्तम्—"सर्वस्थिताय विबुधासुरपूजिताय सर्वात्मकाय विदुदीरितविष्टपाय। स्थाप्याय लोकनयलप्रसदप्रदाय पुष्पांजलिर्भवतु सर्वसमृद्धिहेतुः ॥ १ ॥" ततो दशमं हरिद्रादिसर्वौषधिस्नात्रं। वृत्तं यथा—"सकलौषधिसंयुक्त्या सुगन्धया घर्षितं सुगतिहेतोः। स्नपयामि जैनबिम्बं मन्त्रितलन्नीरनिवहेन ॥ १ ॥" ततो द्वितीयं सहदेव्यादिसर्वौषधि एकादशं स्नात्रं। वृत्तं यथा—"सर्वामयदोषहरं सर्वप्रियकारकं च सर्वविदः। पूजाभिषेककाले निपततु सर्वौषधीवृन्दम् ॥ १ ॥" द्वादशं विष्णुक्रान्तादिशतमूलस्नात्रं। वृत्तं यथा—"अनन्तसुखसंघातकन्दकादम्बिनीसमम्। शतमूलमिदं बिम्बस्नात्रे यच्छतु वांछितम् ॥ १ ॥" त्रयोदशं शतावर्यादिसहस्रमूलीस्नात्रं। वृत्तं—"सहस्रमूलसर्वर्द्धिसिद्धिमूलमिहार्हतः। स्नात्रे करोतु सर्वाणि वांछितानि महात्मनाम् ॥ १ ॥" ततो गुरुणा दृष्टिदोषघाताय सिद्धजिनमन्त्रो दक्षिणहस्तास्पर्शेन बिम्बे न्यसनीयः। मन्त्रो यथा–इहागच्छन्तु जिनाः सिद्धा भगवन्तः स्वसमयेनेहानुग्रहाय भव्यानां स्वाहा। अथवा हुँ क्षुँ ह्रीँ क्ष्वीँ ॐ भः स्वाहा। अथ लोहेनास्पृष्टसिद्धार्थरक्षापोट्टलिकाः सूरिणाभिमन्त्रिताः स्नात्रकारैः बिम्बदक्षिणकरे बन्धनीयाः। तदभिमन्त्रो यथा—ॐ क्षाँ क्षीँ

क्ष्वीँ स्वीँ स्वाहा । चन्दनतिलकं च विधेयं बिम्बस्य । ततो गुरुरूर्ध्वीभूय कृताञ्जलिः जिनपुरतो विज्ञप्तिकां करोति । साचेयं—स्वागताः जिनाः सिद्धाः प्रसाददाः सन्तु, प्रसादं धिया कुर्वन्तु, अनुग्रहपरा भवन्तु, स्वागतमनुस्वागतम् । ततो गुरुरञ्जलिमुद्रया मन्त्रपूर्वकं सुवर्णभाजनस्थमर्घं पूर्वोक्तं बिम्बाग्रतो निवेदयेत् । मन्त्रो यथा ॐभः अर्घं प्रतिच्छन्तु पूजां गृह्णन्तु जिनेन्द्राः स्वाहा । ततः पुनर्दिक्पालाह्वानं तेषां प्रत्येकमर्घदानं यथा—ॐ इन्द्राय सायुधाय सवाहनाय सपरिकराय इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं गृहाण २ स्वाहा, एवं ॐ अग्नये सा० ॐ नैर्ऋताय सा०, ॐ वरुणाय सा०, ॐ वायवे सा०. ॐ कुबेराय सा०, ॐ ईशानाय सा० शेषं पूर्ववत् । ॐ नागेभ्यः सा०, ॐ ब्रह्मणे सा०, एवं सायुधाय सवाहनाय कथनपूर्वं अर्घ्यदानं । ततश्चतुर्दशं पुष्पस्नात्रं वृत्तं—"अधिवासितं सुमन्त्रैः सुमनः किञ्जल्कराजितं तोयम् । तीर्थजलादिसुयुक्तं कलशोन्मुक्तं पततु बिम्बे ॥ १ ॥" पञ्चदशं सिल्हककुष्ठमांसीमुराचंदनागुरुकर्पूरादियुक्तगन्धस्नानिकास्नात्रं । वृत्तं यथा—"गन्धांगस्नानिकया सन्मृष्टं तदुदकस्य धाराभिः । स्नपयामि जैनबिम्बं कर्मौघोच्छित्तये शिवदम् ॥ १ ॥" ततः षोडशं वासस्नात्रं शुक्ला गन्धा वासा उच्यन्ते, ते च मनाक् कृष्णा गन्धा इति । वृत्तं—"हृद्यैराह्लादकरैः स्पृहणीयैर्मन्त्रसंस्कृतैर्जैनीम् । स्नपयामि सुगतिहेतोः प्रतिमामधिवासितैर्वासैः ॥१॥" सप्तदशं चन्दनस्नात्रं । वृत्तं—"शीतलसरससुगन्धिर्मनोमतश्चन्दनद्रुमसमुत्थः । चन्दनकल्कः सजलो मन्त्रयुतः पततु जिनबिम्बे ॥ १ ॥" अष्टादशं कुंकुमस्नात्रं ।वृत्तं—"काश्मीरजलसुविलिप्तं बिम्बं तन्नीरधार-

याभिनवम् । सन्मन्त्रयुक्त्या शुचि जैनं स्नपयामि सिद्ध्यर्थम् ॥ १ ॥" एतैर्वस्तुभिर्जिनबिम्बमालिप्य एतद्वस्तुसंमिश्रेण जलेन स्नात्रं सर्वेषु स्नात्रेष्वन्तराले चन्दनचर्चनं पुष्पारोपणं धूपदानं ततो बिम्बस्यादर्शं दर्शयेत् । आदर्शदर्शनमन्त्रो यथा–"आत्मावलोकनकृते कृतिनां यो वहति सच्चिदानन्दम् । भवति स आदर्शोयं गृह्णातु जिनेश्वरप्रतिच्छन्दम् ॥ १ ॥" तत एकोनविंशतितमं तीर्थोदकस्नात्रं । वृत्तं यदा–"जलधिनदीह्रदकुण्डेषु यानि सलिलानि तीर्थशुद्धानि । तैर्मन्त्रसंस्कृतैरिह बिम्बं स्नपयामि सिद्ध्यर्थम् ॥ १ ॥" विंशतितमं कर्पूरस्नात्रं । वृत्तं–"शशिकरतुषारधवला निर्मलगन्धा सुतीर्थजलमिश्रा । कर्पूरोदकधारा सुमन्त्रपूता पततु बिम्बे ॥ १ ॥" ततः पुष्पाञ्जलिक्षेपः । वृत्तं–नानासुगन्धपुष्पौघरञ्जिता चिंचरीककृतनादा । धूपामोदविमिश्रा पततात्पुष्पांजलिर्बिम्बे ॥ १ ॥" तत एकविंशतितममष्टोत्तरशतमृन्मयकलशैः शुद्धजलैः स्नात्रम् । वृत्तं यथा–"चक्रे देवेन्द्रराजैः सुरगिरिशिखरे योभिषेकः पयोभिर्नृत्यन्तीभिः सुरीभिर्ललितपदगमं तूर्यनादैः सुदीपैः । कर्तुं तस्यानुकारं शिवसुखजनकं मन्त्रपूतैः सुकुम्भैर्बिम्बं जैनं प्रतिष्ठाविधिवचनपरः पूजयाम्यत्र काले ॥ १ ॥" ततो गुरुरभिमन्त्रितचन्दनेन वामकरधृतां प्रतिमां दक्षिणकरे सर्वाङ्गमालिम्पति । चन्दनाभिमन्त्रणं सूरिमन्त्रेण अधिवासनामन्त्रेण वा कार्यम् । अधिवासनामन्त्रो यथा–ॐ नमः शान्तये हूँ क्षूँ हूँ सः अथवा ॐ नमो पयाणुसारीणं कविलपर्यंतः सूरिमन्त्रः । ततः कुसुमारोपणं धूपोत्क्षेपणं वासक्षेपं च करोति, ततो

१ वदति इति पाठान्तरम् । २ सर्वदानन्दम् इति पाठान्तरम् ।

गुरुः प्रियंगुकर्पूरगोरोचनाभिर्हस्तलेपं विधाय मदनफलसहितं कङ्कणबन्धं करोति बिम्बस्य। तन्मन्त्रो यथा— ॐ नमो खीरासवलद्धीणं, ॐ नमो महुयासवलद्धीणं, ॐ नमो संभिन्नसोईणं, ॐ नमो पयाणुसारीणं, ॐ नमो कुट्ठबुद्धीणं जंमियं विज्जं पउंजामि सा मे विज्जा पसिज्झओ ॐ अवतर २ सोमे २ कुरु २ कुरु २ वग्गु २ निवग्गु २ सुमणे सोमणसे महुमहुरे कविल ॐ कः क्षः स्वाहा कंकणबन्धनम् कौसुम्भसूत्रमदनफलारिष्टमयं कण्ठबाहुप्रकोष्ठचरणेषु क्रियते। ततोऽधिवासनामन्त्रेण गुरुर्मुक्ताशुक्तिमुद्रया मस्तकस्कन्धद्वयजानुद्वयरूपाणि बिम्बस्य पञ्चाङ्गानि ससवेलं स्पृशति। अधिवासनामन्त्रो यथा ॐ नमः शान्तये हूँ क्षूँ हूँ सः। धूपश्च देयः। ततः परमेष्ठिमुद्रां कृत्वा गुरुः पुनरपि जिनाह्वानं करोति। मन्त्रो यथा—ॐ नमोऽर्हत्परमेश्वराय चतुर्मुखपरमेष्ठिने त्रैलोक्यगताय अष्टदिग्भागकुमारीपरिपूजिताय देवाधिदेवाय दिव्यशरीराय त्रैलोक्यमहिताय आगच्छ २ स्वाहा। ततो नन्द्यावर्तपूजा। चलबिम्बे नन्द्यावर्तविधिं विधाय नन्द्यावर्तोपरि प्रतिमां स्थापयेत्। स्थिरबिम्बे तु निश्चलस्थिते बिम्बाग्रतः वेदिमध्ये वा नन्द्यावर्तपूजनं। तद्विधिश्चायं गुरुर्निषद्यायामुपविश्य नन्द्यावर्तं पूजयति, कर्पूरसंमिश्रीखण्डससलेपलिप्ते श्रीपर्णीपट्टे कर्पूरकस्तूरिकागोरोचनासंमिश्रकुंकुमरसेन प्रथमं नवकोणः प्रदक्षिणतया नन्द्यावर्तो लिख्यते। यथामध्याद्बहिर्वलयक्रमः तन्मध्ये नन्द्यावर्तं दक्षिणपार्श्वे सौधर्मेन्द्रशक्रस्थापना वामे च ईशानेन्द्रस्थापना अधः श्रुतदेवास्थापना तत्र सौधर्मेन्द्रः काञ्चनवर्णश्चतुर्भुजः गजवाहनः पञ्चवर्णवस्त्रावरणः पाणिद्वयेनाञ्जलिबद्धः एकपाणौ अभयं एकपाणौ वज्रं। ईशानेन्द्रस्तु श्वेतवर्णो

वृषभवाहनः नीललोहितवस्त्रः चतुर्भुजः जयभृत् शूलचापभृत् २ करद्वयेनांजलिकृच्च । श्रुतदेवता श्वेतवर्णा श्वेतवस्त्रधारिणी हंसवाहना श्वेतसिंहासनासीना भामण्डलालंकृता चतुर्भुजा श्वेताब्जवीणालंकृतवामकरा पुस्तकमुक्ताक्षमालालंकृतदक्षिणकरा ततस्तत्परिधौ वृत्तवेष्टनं बहिर्गृहाष्टकविरचनं तत्राष्टदलेषु क्रमेण न्यासः ॐ नमोऽर्हद्भ्यः स्वाहा, ॐ नमः सिद्धेभ्यः स्वाहा, ॐ नम आचार्येभ्यः स्वाहा, ॐ नमः उपाध्यायेभ्यः स्वाहा, ॐ नमः सर्वसाधुभ्यः स्वाहा, ॐ नमो ज्ञानाय स्वाहा, ॐ नमो दर्शनाय स्वाहा, ॐ नमश्चारित्राय स्वाहा। ततः परिधौ वृत्तवलयं तद्बहिश्चतुर्दिक्षु चतुर्विंशतिदलस्थापनं, तेषु क्रमेण स्थापनं यथा–ॐ नमो मरुदेव्यै। स्वाहा १ ॐ नमो विजयायै स्वाहा २ ॐ नमः सेनायै स्वाहा ३ ॐ नमः सिद्धार्थायै स्वाहा ४ ॐ नमो मङ्ग-लायै स्वाहा ५ ॐ नमः सुसीमायै स्वाहा ६ ॐ नमः पृथ्व्यै स्वाहा ७ ॐ नमो लक्ष्मणायै स्वाहा ८ ॐ नमो रामायै स्वाहा ८ ॐ नमो नन्दायै स्वाहा १० ॐ नमो विष्णवे स्वाहा ११ ॐ नमो जयायै स्वाहा १२ ॐ नमः श्यामायै स्वाहा १३ ॐ नमः सुयशसे स्वाहा १४ ॐ नमः सुव्रतायै स्वाहा १५ ॐ नमोऽचिरायै स्वाहा १६ ॐ नमः श्रियै स्वाहा १७ ॐ नमो देव्यै स्वाहा १८ ॐ नमः प्रभावत्यै स्वाहा १९ ॐ नमः पद्मावत्यै स्वाहा २० ॐ नमो वप्रायै स्वाहा २१ ॐ नमः शिवायै स्वाहा २२ ॐ नमो वामायै स्वाहा २३ ॐ नमस्त्रिशलायै स्वाहा २४। ततः पुनः परिधिमण्डलं तत्र षोडशदलरचना तेषु दलेषु ॐ नमो रोहिण्यै स्वाहा १ ॐ नमः प्रज्ञप्त्यै स्वाहा २ ॐ नमो वज्रशृंखलायै स्वाहा ३ ॐ नमो वज्रांकुश्यै स्वाहा ४ ॐ नमोऽप्रतिचक्रायै स्वाहा ५ ॐ नमः

पुरुषदत्तायै स्वाहा ६ ॐ नमः काल्यै स्वाहा ७ ॐ नमो महाकाल्यै स्वाहा ८ ॐ नमो गौर्यै स्वाहा ९ ॐ नमो गन्धार्यै स्वाहा १० ॐ नमो महाज्वालायै स्वाहा ११ ॐ नमो मानव्यै स्वाहा १२ ॐ नमोऽच्छुप्तायै स्वाहा १३ ॐ नमो वैरोट्यायै स्वाहा १४ ॐ नमो मानस्यै स्वाहा १५ ॐ नमो महामानस्यै स्वाहा १६। ततो बहिःपरिधिं विधाय चतुर्विंशति दलानि कुर्यात् तेषु क्रमेण ॐ नमः सारस्वतेभ्यः स्वाहा १ ॐ नम आदित्येभ्यः स्वाहा २ ॐ नमो वह्निभ्यः स्वाहा ३ ॐ नमो वरुणेभ्यः स्वाहा ४ ॐ नमो गर्दतोयेभ्यः स्वाहा ५ ॐ नमस्तुषितेभ्यः स्वाहा ६ ॐ नमोऽव्याबाधितेभ्यः स्वाहा ७ ॐ नमोरिष्टेभ्यः स्वाहा ८ ॐ नमोऽग्न्याभेभ्यः स्वाहा ९ ॐ नमः सूर्याभेभ्यः स्वाहा १० ॐ नमश्चन्द्राभेभ्यः स्वाहा ११ नमः सत्याभेभ्यः स्वाहा १२ ॐ नमः श्रेयस्करेभ्यः स्वाहा १३ ॐ नमः क्षेमंकरेभ्यः स्वाहा १४ ॐ नमो वृषभेभ्यः स्वाहा १५ ॐ नमः कामचारेभ्यः स्वाहा १६ ॐ नमो निर्वाणेभ्यः स्वाहा १७ ॐ नमो दिशान्तरक्षितेभ्यः स्वाहा १८ ॐ नम आत्मरक्षितेभ्यः स्वाहा १९ ॐ नमः सर्वरक्षितेभ्यः स्वाहा २० ॐ नमो मारुतेभ्यः स्वाहा २१ ॐ नमो वसुभ्यः स्वाहा २२ ॐ नमोऽश्वेभ्यः स्वाहा २३ ॐ नमो विश्वेभ्यः स्वाहा २४। ततो बहिः परिधिं विधाय चतुःषष्ठिदलानि विधाय ततोऽनुक्रमेण ॐ नमश्चमराय स्वाहा १ ॐ नमो वलये स्वाहा २ ॐ नमो धरणाय स्वाहा ३ ॐ नमो भूतानन्दाय स्वाहा ४ ॐ नमो वेणुदेवाय स्वाहा ५ ॐ नमो वेणुदारिणे स्वाहा ६ ॐ नमो हरिकान्ताय स्वाहा ७ ॐ नमो हरिसहाय स्वाहा ८ ॐ नमोऽग्निशिखाय स्वाहा ९ ॐ नमोऽग्निमानवाय स्वाहा १० ॐ नमः पुण्याय स्वाहा ११

ॐ नमो वशिष्ठाय स्वाहा १२ ॐ नमो जलकान्ताय स्वाहा १३ ॐ नमो जलप्रभाय स्वाहा १५ ॐ नमोऽमितगतये स्वाहा १५ ॐ नमोऽमितवाहनाय स्वाहा १६ ॐ नमो वेलंबाय स्वाहा १७ ॐ नमः प्रभञ्जनाय स्वाहा १८ ॐ नमो घोषाय स्वाहा १९ ॐ नमो महाघोषाय स्वाहा २० ॐ नमः कालाय स्वाहा २१ ॐ नमो महाकालाय स्वाहा २२ ॐ नमः सुरूपाय स्वाहा २३ ॐ नमः प्रतिरूपाय स्वाहा २४ ॐ नमः पूर्णभद्राय स्वाहा २५ ॐ नमो मणिभद्राय स्वाहा २६ ॐ नमो भीमाय स्वाहा २७ ॐ नमो महाभीमाय स्वाहा २८ ॐ नमः किंनराय स्वाहा २९ ॐ नमः किंपुरुषाय स्वाहा ३० ॐ नमः सत्पुरुषाय स्वाहा ३१ ॐ नमो महापुरुषाय स्वाहा ३२ ॐ नमोऽहिकायाय स्वाहा ३३ ॐ नमो महाकायाय स्वाहा ३४ ॐ नमो गीतरतये स्वाहा ३५ ॐ नमो गीतयशसे स्वाहा ३६ ॐ नमः संनिहिताय स्वाहा ३७ ॐ नमो महाकायाय स्वाहा ३८ ॐ नमो धात्रे स्वाहा ३९ ॐ नमो विधात्रे स्वाहा ४० ॐ नम ऋषये स्वाहा ४१ ॐ नम ऋषिपालाय स्वाहा ४२ ॐ नम ईश्वराय स्वाहा ४३ ॐ नमो महेश्वराय स्वाहा ४४ ॐ नमः सुवक्षसे स्वाहा ४५ ॐ नमो विशालाय स्वाहा ४६ ॐ नमो हासाय स्वाहा ४७ ॐ नमो हासरतये स्वाहा ४८ ॐ नमः श्वेताय स्वाहा ४९ ॐ नमो महाश्वेताय स्वाहा ५० ॐ नमः पतंगाय स्वाहा ५१ ॐ नमः पतंगरतये स्वाहा ५२ ॐ नमः सूर्याय स्वाहा ५३ ॐ नमश्चन्द्राय स्वाहा ५४ ॐ नमः सौधर्मेंद्राय स्वाहा ५५ ॐ नम ईशानेन्द्राय स्वाहा ५६ ॐ नमः सनत्कुमारेन्द्राय स्वाहा ५७ ॐ नमो माहेन्द्राय स्वाहा ५८ : ॐ नमो ब्रह्मेन्द्राय स्वाहा ५९ नमो लान्तकेन्द्राय स्वाहा ६० ॐ नमः शुक्रे-

न्द्राय स्वाहा ६१ ॐ नमः सहस्रारेन्द्राय स्वाहा ६२ ॐ नम आनतप्राणतेन्द्राय स्वाहा ६३ ॐ नम आरणाच्युतेन्द्राय स्वाहा ६४। तद्बहिः परिधिं विधाय चतुःषष्टि दलानि कृत्वाऽनुक्रमेण च तेषु दलेषु ॐ नमश्चमरदेवीभ्यः स्वाहा १ ॐ नमो बलिदेवीभ्यः स्वाहा २ ॐ नमो धरणदेवीभ्यः स्वाहा ३ ॐ नमो भूतानन्ददेवीभ्यः स्वाहा ४ ॐ नमो वेणुदेवदेवीभ्यः स्वाहा ५ ॐ नमो वेणुदारिदेवीभ्यः स्वाहा ६ ॐ नमो हरिकान्तदेवीभ्यः स्वाहा ७ ॐ नमो हरिसहदेवीभ्यः स्वाहा ८ ॐ नमोऽग्निशिखदेवीभ्यः स्वाहा ९ ॐ नमोऽग्निमानवदेवीभ्यः स्वाहा १० ॐ नमः पूर्णदेवीभ्यः स्वाहा ११ ॐ ममो वशिष्ठदेवीभ्य स्वाहा १२ ॐ नमो जलकान्तदेवीभ्यः स्वाहा १३ ॐ नमो जलप्रभदेवीभ्यः स्वाहा १४ ॐ नमोऽमितगतिदेवीभ्यः स्वाहा १५ ॐ नमोऽमितवाहनदेवीभ्यः स्वाहा १६ ॐ नमो वेलम्बदेवीभ्यः स्वाहा १७ ॐ नमः प्रभञ्जनदेवीभ्यः स्वाहा १८ ॐ नमो घोषदेवीभ्यः स्वाहा १९ ॐ नमो महाघोषदेवीभ्यः स्वाहा २० ॐ नमः कालदेवीभ्यः स्वाहा २१ ॐ नमो महाकालदेवीभ्यः स्वाहाः २२ ॐ नमः सुरूपदेवीभ्यः स्वाहा २३ ॐ नमः प्रतिरूपदेवीभ्यः स्वाहा २४ ॐ नमः पूर्णभद्रदेवीभ्यः स्वाहा २५ ॐ नमो मणिभद्रदेवीभ्यः स्वाहा २६ ॐ नमो भीमदेवीभ्यः स्वाहा २७ ॐ नमो महाभीमदेवीभ्यः स्वाहा २८ ॐ नमः किंनरदेवीभ्यः स्वाहा २९ ॐ नमः किंपुरुषदेवीभ्यः स्वाहा ३० ॐ नमः सत्पुरुषदेवीभ्यः स्वाहाः ३१ ॐ नमो महापुरुषदेवीभ्यः स्वाहा ३२ ॐ नमोऽहिकायदेवीभ्यः स्वाहा ३३ ॐ नमो महाकायदेवीभ्यः स्वाहा ३४ ॐ नमो गीतरतिदेवीभ्यः स्वाहा ४५ ॐ नमो गीतयशोदेवीभ्यः स्वाहा ३६ ॐ

नमः संनिहितदेवीभ्यः स्वाहा ३७ ॐ नमः सन्मानदेवीभ्यः स्वाहा ३८ ॐ नमो धातृदेवीभ्यः स्वाहा ३९ ॐ नमो विधातृदेवीभ्यः स्वाहा ४० ॐ नमः ऋषिदेवीभ्यः स्वाहा ४१ ॐ नमऋषिपालदेवीभ्यः स्वाहा ४२ ॐ नम ईश्वरदेवीभ्यः स्वाहा ४३ ॐ नमो महेश्वरदेवीभ्यः स्वाहा ४४ ॐ नमो सुवक्षोदेवीभ्यः स्वाहा ४५ ॐ नमो विशालदेवीभ्यः स्वाहा ४६ ॐ नमो हासदेवीभ्यः स्वाहा ४७ ॐ नमो हासरतिदेवीभ्यः स्वाहा ४८ ॐ नमः श्वेतदेवीभ्यः स्वाहा ४९ ॐ नमो महाश्वेतदेवीभ्यः स्वाहा ५० ॐ नमः पतङ्गदेवीभ्यः स्वाहा ५१ ॐ नमः पतङ्गरतिदेवीभ्यः स्वाहा ५२ ॐ नमः सूर्यदेवीभ्यः स्वाहा ५३ ॐ नमश्चन्द्रदेवीभ्यः स्वाहा ५४ ॐ नमः सौधर्मेन्द्रदेवीभ्यः स्वाहा ५५ ॐ नम ईशानेन्द्रदेवीभ्यः स्वाहा ५६ ॐ नमः सनत्कुमारेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ५७ ॐ नमो माहेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ५८ ॐ नमो ब्रह्मेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ५९ ॐ नमो लान्तकेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ६० ॐ नमः शुक्रेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ६१ ॐ नमः सहस्रारेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ६२ ॐ नम आनतप्राणतेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ६३ ॐ नम आरणाच्युतेन्द्रपरिजनाय स्वाहा ६४ ततो बहिः परिधिं विधाय चतुर्विंशति दलानि कुर्यात् तेषु दलेषु क्रमेण ॐ नमो गोमुखाय स्वाहा १ ॐ नमो महायक्षाय स्वाहा २ ॐ नमस्त्रिमुखाय स्वाहा ३ ॐ नमो यक्षनायकाय स्वाहा ४ ॐ नमस्तुम्बरवे स्वाहा ५ ॐ नमः कुसुमाय स्वाहा ६ ॐ नमो मातङ्गाय स्वाहा ७ ॐ नमो विजयाय स्वाहा ८ ॐ नमोऽजिताय स्वाहा ९ ॐ नमो ब्रह्मणे स्वाहा १० ॐ नमो यक्षाय स्वाहा ११ ॐ नमः कुमाराय स्वाहा १२ ॐ नमः षण्मुखाय स्वाहा १३ ॐ नमः पातालाय स्वाहा १४ ॐ नमः किंनराय स्वाहा १५ ॐ

नमो गरुडाय स्वाहा १६ ॐ नमो गन्धर्वाय स्वाहा १७ ॐ नमो यक्षेशाय स्वाहा १८ ॐ नमः कुबेराय स्वाहा १९ ॐ नमो वरुणाय स्वाहा २० ॐ नमो भृकुटये स्वाहा २१ ॐ नमो गोमेधाय स्वाहा २२ ॐ नमः पार्श्वाय स्वाहा २३ ॐ नमो मातंगाय स्वाहा २४। ततो बहिः परिधिं विधाय चतुर्विंशति दलानि कुर्यात् तेषु दलेषु गोमुखादिक्रमेण ॐ नमश्चक्रेश्वर्यै स्वाहा १ ॐ नमोऽजितबलायै स्वाहा २ ॐ नमो दुरितायै स्वाहा ३ ॐ नमः कालिकायै स्वाहा ४ ॐ नमो महाकालिकायै स्वाहा ५ ॐ नमः श्यामायै स्वाहा ६ ॐ नमः शान्तायै स्वाहा ७ ॐ नमो भृकुटयै स्वाहा ८ ॐ नमः सुतारिकायै स्वाहा ९ ॐ नमोऽशोकायै स्वाहा १० ॐ नमो मानव्यै स्वाहा ११ ॐ नमश्चण्डायै स्वाहा १२ ॐ नमो विदितायै स्वाहा १३ ॐ नमोऽङ्कुशायै स्वाहा १४ ॐ नमः कन्दर्पायै स्वाहा १५ ॐ नमो निर्वाण्यै स्वाहा १६ ॐ नमो बलायै स्वाहा १७ ॐ नमो धारिण्यै स्वाहा १८ ॐ नमो धरणप्रियायै स्वाहा १९ ॐ नमो नरदत्तायै स्वाहा २० ॐ नमो गान्धार्यै स्वाहा २१ ॐ नमोऽम्बिकायै स्वाहा २२ ॐ नमः पद्मावत्यै स्वाहा २३ ॐ नमः सिद्धायिकायै स्वाहा २४। ततो बहिः परिधिं विधाय दश दलानि कृत्वा क्रमेण ॐ नम इन्द्राय स्वाहा १ ॐ नमोऽग्नये स्वाहा २ ॐ नमो यमाय स्वाहा ३ ॐ नमो नैर्ऋतये स्वाहा ४ ॐ नमो वरुणाय स्वाहा ५ ॐ नमो वायवे स्वाहा ६ ॐ नमः कुबेराय स्वाहा ७ ॐ नम ईशानाय स्वाहा ८ ॐ नमो ब्रह्मणे स्वाहा ९ ॐ नमो नागेभ्यः स्वाहा १० तत उपरि परिधिं विधाय दश दलानि कृत्वा क्रमेण ॐ नमः सूर्याय स्वाहा १ ॐ नमश्चन्द्राय स्वाहा २ ॐ नमो भौमाय स्वाहा ३ ॐ नमो बुधाय

स्वाहा ४ ॐ नमो गुरवे स्वाहा ५ ॐ नमः शुक्राय स्वाहा ६ ॐ नमः शनैश्चराय स्वाहा ७ ॐ नमो राहवे स्वाहा ८ ॐ नमः केतवे स्वाहा ९ ॐ नमः क्षेत्रपालाय स्वाहा १० ततः परिधिं विदध्यात् ततो बहिश्चतुष्कोणं भूमिपुरं चतुश्चतुर्वज्राङ्कितं कोणेषु लक्षवर्णाङ्कितं च तत्र तन्मध्ये ईशानदिशि ॐ नमो वैमानिकेभ्यः स्वाहा १ आग्नेये ॐ नमो भुवनपतिभ्यः स्वाहा २ नैर्ऋते ॐ नमो व्यन्तरेभ्यः स्वाहा ३ वायव्ये ॐ नमो ज्योतिष्केभ्यः स्वाहा। इति नन्द्यावर्तस्थापना। अथ पूजा। "कल्याणवल्लीकन्दाय कृतानन्दाय साधुषु। सदा शुभविवर्त्ताय नन्द्यावर्ताय ते नमः ॥ १ ॥" अनेन नन्द्यावर्तोपरि कुसुमाञ्जलिक्षेपः नन्द्यावर्ते ॐ नमः सर्वतीर्थकरेभ्यः सर्वगतेभ्यः सर्वविद्भ्यः सर्वदर्शिभ्यः सर्वहितेभ्यः सर्वदेभ्यः इह नन्द्यावर्तस्थापनायां स्थिताः सातिशयाः सप्रातिहार्याः सचलगुणाः सज्ञानाः ससंघाः सदेवासुरनराः प्रसीदन्तु इदमर्घ्यं गृह्णन्तु २ गन्धं गृह्णन्तु २ पुष्पं गृह्णन्तु २ धूपं गृह्णन्तु २ दीपं गृह्णन्तु २ अक्षतान् गृह्णन्तु २ नैवेद्यं गृह्णन्तु २ स्वाहा। एवं क्रमेणार्घ्यपाद्यगन्धपुष्पधूपदीपाक्षतनैवेद्यदानम्। आर्या—"सौधर्माधिप शक्र प्रधान चेशाननाथ जनवरद। भगवति वाग्देवि शिवं यूयं रचयध्वमासन्नम् ॥ १ ॥" अनेन सौधर्मेन्द्रेशानेन्द्रवाग्देवतासु पुष्पाञ्जलिक्षेपः। ततो नन्द्यावर्तदक्षिणे शक्रं प्रति—"उद्वृत्तासुरकोटिकूटघटनासंघट्टसंहारणः स्फारः स्फूर्जितवज्रसज्जितकरः शच्यङ्गसंगातिमुत्। कल्पानेकवितानसंततिपराभूताघविस्फूर्जित श्रीतीर्थंकरपूजनेत्र भवतु श्रीमान् हरिः सिद्धये ॥ १ ॥" ॐ नमः सौधर्मेन्द्राय तप्तकाञ्चनवर्णाय सहस्राक्षाय पाकपुलोमजम्भविध्वंसनाय शचीकान्ताय वज्र-

हस्ताय द्वात्रिंशल्लक्षविमानाधिपतये पूर्वदिगधीशाय सामानिकपार्षद्यत्रयस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकलौकान्तिकाभियोगिककैल्बिषिकयुतः स्वदेवीतदेवीयुतः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा ततो जलं गृहाण २ स्वाहा गन्धं गृहाण २ स्वाहा पुष्पं गृहाण २ स्वाहा अक्षतान् गृहाण २ स्वाहा फलानि गृहाण २ स्वाहा धूपं गृहाण २ स्वाहा दीपं गृहाण २ स्वाहा नैवेद्यं गृहाण २ स्वाहा सर्वोपचारान् गृहाण २ स्वाहा इत्येतैराह्वानं संनिहितीकरणं जलगन्धपुष्पाक्षतफलधूपदीपनैवेद्यदानमर्घ्यपाद्यदानं च। ततः "शूलालंकृतहस्तशस्तकरणश्रीभूषितप्रोल्लसद्देवारातिसमूहसंहृतिपरः त्विड्ढनिर्जितागेश्वरः। ईशानेन्द्रजिनाभिषेकसमये धमार्थसंपूजितः प्रीतिं यच्छ समस्तपातकहरां विघ्नौघविच्छेदनात् ॥ १ ॥" ॐ नम ईशानेन्द्राय स्फटिकोज्वलाय शूलहस्ताय यज्ञविध्वंसनाय अष्टाविंशतिलक्षविमानाधिनाथाय सामानिकपार्षद्य० शेषं पूर्ववत्। अथ सरस्वतीं प्रति—"जनतान्धकारहरणार्कसंनिभे गुणसंततिप्रथनवाक्समुच्चये। श्रुतदेवतेऽत्र जिनराजपूजने कुमतीर्विनाशय कुरुष्व वाञ्छितम् ॥१॥" संधिवर्षणी छन्दः। ॐ ह्रीँ श्रीँ भगवति वाग्देवते वीणापुस्तकमौक्तिकाक्षवलयश्वेताब्जमण्डितकरे शशधरनिकरगौरि हंसवाहने इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ शेषं पूर्ववत्। ततः प्रथमवलये "अर्हन्त ईशाः सकलाश्च सिद्धा आचार्यवर्या अपि पाठकेन्द्राः मुनीश्वराः सर्वसमीहितानि कुर्वन्तु रत्नत्रययुक्तिभाजः ॥ १ ॥" अनेन प्रथमवलये अर्हदादिषु पुष्पाञ्जलिक्षेपः। ततः—"विश्वाग्रस्थितिशालिनः समुदया संयुक्तसन्मानसा नानारूप-

विचित्रचित्रचरिताः संत्रासितांतर्द्विषः। सर्वाध्वप्रतिभासनैककुशलाः सर्वैर्नताः सर्वदा: श्रीमत्तीर्थकरा भवन्तु भविनां व्यामोहविच्छित्तये ॥ १ ॥" ॐ नमो भगवद्भ्योऽर्हद्भ्यः सुरासुरनरपूजितेभ्यस्त्रिलोकनायकेभ्योऽष्टकर्मनिर्मुक्तेभ्योऽष्टादशदोषरहितेभ्यः चतुस्त्रिंशदतिशययुक्तेभ्य पञ्चत्रिंशद्वचनगुणसहितेभ्यः भगवन्तोऽर्हन्तः सर्वविदः सर्वगा इहप्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छत २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ स्वाहा गन्धं गृह्णन्तु २ स्वाहा अक्षतान् गृह्णन्तु २ स्वाहा फलानि गृह्णन्तु २ स्वाहा मुद्रां गृह्णन्तु २ स्वाहा धूपं गृह्णन्तु २ स्वाहा दीपं गृह्णन्तु २ स्वाहा नैवेद्यं गृह्णन्तु २ स्वाहा सर्वोपचारान् गृह्णन्तु २ स्वाहा शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं कुर्वन्तु २ पुष्टिं कुर्वन्तु २ स्वाहा ऋद्धिं कुर्वन्तु २ वृद्धिं कुर्वन्तु २ सर्वसमीहितं कुर्वन्तु स्वाहा। ततः—"यदीर्घकालसुनिकाचितबन्धबद्धमष्टात्मकं विषमचारमभेद्यकर्म। तत्संनिहत्य परमं पदमापि यैस्ते सिद्धा दिशन्तु महतीमिह कार्यसिद्धिम् ॥१॥" ॐ नमः सिद्धेभ्योऽशरीरेभ्यो व्यपगतकर्मबन्धनेभ्यश्चिदानन्दमयेभ्योऽनन्तवीर्येभ्यो भगवन्तः सिद्धाः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं शेषं पूर्ववत्। ततः—"विश्वस्मिन्नपि विष्टपे दिनकरीभूतं महातेजसा यैरर्हद्भिरितेषु तेषु नियतं मोहान्धकारं महत्। जातं तत्र च दीपतामविकलां प्रापुः प्रकाशोद्गमादाचार्याः प्रथयन्तु ते तनुभृतामात्मप्रबोधोदयम् ॥ १ ॥" ॐ नमः आचार्येभ्यो विश्वप्रकाशकेभ्यो द्वादशाङ्गगणिपिटकधारिभ्यः पञ्चाचाररतेभ्यो भगवन्त आचार्याः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं० शेषं पूर्ववत्। ततः—"पाषाणतुल्योऽपि नरो यदीयप्रसादलेशाल्लभते

सपर्याम् । जगद्धितः पाठकसंचयः स कल्याणमालां वितनोत्वभीक्ष्णम् । ॥१॥" ॐ नम उपाध्यायेभ्यो निरन्तरद्वादशाङ्गपठनपाठनरतेभ्यः सर्वजन्तुहितेभ्यः दयामयेभ्यो भगवन्त उपाध्याया इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं० शेषं पूर्ववत । तयः—"संसारनीरधिमवेत्य दुरन्तमेव यैः संयमाख्यवहनं प्रतिपन्नमाशु । ते साधकाः शिवपदस्य जिनाभिषेके साधुव्रजा विरचयन्तु महाप्रबोधम् ॥१॥" ॐ नमः सर्व साधुभ्यो मोक्षमार्गसाधकेभ्यः शान्तेभ्योऽष्टादशसहस्रशीलाङ्गधारिभ्यः पञ्चमहाव्रतनिष्ठितेभ्यः परमहितेभ्यो भगवन्तः साधवः इह प्रति० शेषं पूर्ववत् । ततः—"कृत्याकृत्ये भवशिवपदे पापपुण्ये यदीयप्राप्त्या जीवाः सुषमविषमा विन्दते सर्वथैव ।तत्पश्चाङ्ग प्रकृतिनिचयैरप्यसंख्यैर्विभिन्नं ज्ञानं भूयात् परमतिमिरव्रातविध्वंसनाय ॥१॥" ॐ नमो ज्ञानायानन्ताय लोकालोकप्रकाशकाय निर्मलायाप्रतिपातिने सप्ततत्त्वनिरूपणाय भगवन् ज्ञान इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं गृहाण २ पुष्पं गृहाण २ अक्षतान् गृहाण २ फलानि गृहाण २ मुद्रां गृहाण २ धूपं गृहाण २ दीपं गृहाण २ नैवेद्यं गृहाण २ सर्वोपचारान् गृहाण २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं कुरु २ पुष्टिं कुरु २ ऋद्धिं कुरु २ वृद्धिं कुरु २ सर्वसमीहितानि कुरु २ स्वाहा । ततः—"अविरतिविरतिभ्यां जातखेदस्य जन्तोर्भवति यदि विनष्टं मोक्षमार्गप्रदायि । भवतु विमलरूपं दर्शनं तन्निरस्ताखिलकुमतविषादं देहिनां बोधिभाजाम् ॥१॥" ॐ नमो दर्शनाय मुक्तिमार्गप्रापणाय निष्पापाय निर्बन्धनाय निरञ्जनाय निर्लेपाय भगव-

दर्शन इह प्रति० शेषं पूर्ववत्। ततः—"गुणपरिचयं कीर्ति शुभ्रां प्रतापमखण्डितं दिशति यदिहामुत्र स्वर्गं शिवं च सुदुर्लभम्। तदमलमलं कुर्याच्चित्तं सतां चरणं सदा जिनपरिवृढैरप्याचीर्णं जगत्स्थितिहेतवे ॥१॥" ॐ नमश्चारित्राय विश्वत्रय पवित्राय निर्मलाय स्वर्गमोक्षप्रदाय वाञ्छितार्थप्रदाय भगवंश्चारित्र इह प्रतिष्ठा० शेषं पूर्ववत्॥ ततो द्वितीयवलये—"महादयामयह्रदः श्रीतीर्थंकरमातरः। प्रसन्नाः सर्वसंघस्य वाञ्छितं ददतां परम् ॥१॥" अनेन द्वितीयवलये जिनमातृयुक्ते पुष्पाञ्जलिक्षेपः "इक्ष्वाकुभूमिसंभूता नाभिवामाङ्गसंस्थिता। जननी जगदीशस्य मरुदेवास्तु नः श्रिये ॥१॥" ॐ नमः श्रीमरुदेव्यै नाभिपत्न्यै श्रीमदादिदेव जनन्यै विश्व-हितायै करुणात्मिकायै आदि सिद्धायै भगवति श्रीमरुदेवि इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहिता भव स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं गृहाण २ पुष्पं गृहाण २ अक्षतान् गृहाण २ फलानि गृहाण २ मुद्रां गृहाण २ धूपं गृहाण २ दीपं गृहाण २ नैवेद्यं गृहाण २ सर्वोपचारान् गृहाण २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं कुरु २ पुष्टिं कुरु२ ऋद्धिं कुरु २ वृद्धिं कुरु २ सर्वसमीहितानि कुरु २ स्वाहा।१। "अयो-ध्यापुरसंसक्ता जितशत्रुनृपप्रिया। विजया विजयं दद्याज्जिनपूजामहोत्सवे ॥१॥" ॐ नमः श्रीविजयायै श्रीअजितस्वामिजनन्यै भगवति श्रीविजये इह प्रति० शेषं पूर्ववत्।२। "श्रावस्तीरचितावासा जितारिहृद यप्रिया। सेना सेनां परां हन्यात्सदा दुष्टाष्टकर्मणाम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसेनायै श्रीसंभवस्वामिजनन्यै भगवति श्रीसेने इह प्रति० शेषं पूर्ववत्।३। "विनीताकृतवासायै प्रियायै संवरस्य च। नमः सर्वार्थसिद्ध्यर्थं

सिद्धार्थायै निरन्तरम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीसिद्धार्थायै श्रीमदभिनन्दनस्वामीजनन्यै भगवति श्रीसिद्धार्थे इह प्रतिष्ठामहोत्सवे० शेषं पूर्ववत् ।४। "कोशला कुशलं धात्री मेघप्रमददायिनी। सुमङ्गला मङ्गलानि कुरुताज्जिनपूजने ॥१॥" ॐ नमः श्रीसुमङ्गलायै सुमतिस्वामिजनन्यै भगवति श्रीसुमङ्गले इह प्रति० शेषं पूर्ववत् ।५। "धरधाराधरे विद्युत्कोशाम्बीकुशलप्रदा। सुसीमा गतसीमानं प्रसादं यच्छतु ध्रुवम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसुसीमायै श्रीपद्मप्रभस्वामिजनन्यै भगवति सुसीमे इह प्रति० शेषं पूर्ववत् ।६। "वाणारसीरसाधात्रीप्रतिष्ठे सुप्रतिष्ठिता। पृथ्वी पृथ्वीं मतिं कुर्यात् प्रतिष्ठादिषु कर्मसु ॥१॥" ॐ नमः श्रीपृथ्व्यै श्रीसुपार्श्वस्वामिजनन्यै भगवति श्रीपृथ्वि इह प्रति० शेषं पूर्ववत्। ७। "देवि चन्द्रपुरीवासे महसेननृपप्रिये। लक्ष्मणे लक्ष्मनिर्मुक्तं सज्ज्ञानं यच्छ साधुषु ॥१॥" ॐ नमः श्रीलक्ष्मणायै श्रीचन्द्रप्रभस्वामिजनन्यै भगवति लक्ष्मणे इह० शेषं पूर्ववत् ।८। "काकन्दीसुन्दरावासे सुग्रीवश्रीबलप्रदे। रामेऽभिरामां मे बुद्धिं चिदानन्दे प्रदीयताम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीरामायै श्रीसुविधिस्वामिजनन्यै भगवति रामे इह प्रति० शेषं पूर्ववत् ।९। "भद्रिलाभद्रशमने श्रीमदृढरथप्रिये। नन्दे मे परमानन्दं प्रयच्छ जिनपूजने ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीनन्दायै शीतलस्वामिजनन्यै भगवति श्रीनन्दे इह० शे० ।१०। "कृतसिंहपुरावासा विष्णुर्विष्णुहृदि स्थिता। वेवेष्टु भविनां चित्तमहानन्दाध्वसिद्धये ॥१॥" ॐ नमः श्रीविष्णवे श्रीश्रेयांसस्वामिजनन्यै भगवति श्रीविष्णो इह प्रति० शेषं पू० ॥ ११ ॥ "चंपानिष्कम्पताकृत्ये वसुपूज्यप्रमोददे। जये जयं षडङ्गस्यारिषड्वर्गस्य दीयताम्

॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीजयायै वासुपूज्यस्वामिजनन्यै भगवति जये इह० शे० । १२ । "कांपीलपुरसंवासा कृतवर्मकृतादरा । श्यामा क्षामां विदध्यान्मे मतिं दुष्टत्वशालिनीम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीश्यामायै श्रीविमलस्वामिजनन्यै भगवति श्रीश्यामे इह० शे० । १३ । "सिंहसेनेशितुः कान्तायोध्याबोधप्रदायिनी । सुयशा यशसे भूयाद्विमलायाचलाय च ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसुयशसे श्रीमदनन्तस्वामिजनन्यै भगवति श्रीसुयशः इह प्रति० शेषं पू० । १४ । "श्रीमद्रत्नपुरावासा भानुदेवहृदि प्रिया । सुव्रता सुव्रते वुद्धिं करोतु परमेश्वरी ।१५। ॐ नमः श्रीसुव्रतायै श्रीधर्मस्वामिजनन्यै भगवति सुव्रते इ० प्र० शे० । १६ । "हस्तिनापुरसंस्थायै दयामयपरात्मने । प्रियायै विश्वसेनस्य अचिरायै चिरं नमः ॥१॥" ॐ नमः श्रीअचिरायै शान्तिस्वामिजनन्यै भगवति श्रीअचिरे इह० शे० । १६ । "हस्तिनापुरवासिन्यै प्रियायै शूरभूपतेः । नमः श्रियै श्रियां वृद्धिकारिण्यै करुणावताम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीश्रियै श्रीकुन्थुनाथजनन्यै भगवति श्रीः इह० शे० । १७ । "सुदर्शनस्य कान्तायै नमो हस्तिपुरस्थिते । तुभ्यं देवि महादेवि भृत्यकल्पद्रुमप्रभे ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीदेव्यै अरनाथजनन्यै भगवति श्रीदेवि इ० शे० । १८ । "मिथिलाकृतसंस्थाना कुम्भभूपालवल्लभा । प्रभावती प्रभावत्यै देहस्थित्यै सदास्तु नः ॥१॥" ॐ नमो भगवत्यै श्रीप्रभावत्यै श्रीमल्लिनाथजनन्यै भगवति श्रीप्रभावति इ०शे० । १९ । श्रीमद्राजगृहावासा सुमित्रक्ष्मापतिप्रिया । पद्मा पद्मावबोधं नः करोतु कुलवर्द्धिनी ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीपद्मायै श्रीसुव्रतस्वामिजनन्यै भगवति श्रीपद्मे इ० शे० । २० । "मिथिलाकृतसंस्थाने विजयक्ष्मा-

पवल्लभे । वप्रे त्वं वप्रतां गच्छ क्रोधादिद्विड्भयादिषु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीवप्रायै नमिनाथजनन्यै भगवति श्रीवप्रे इ० शे० । २१ । श्रीसौर्यपुरसंसक्ता समुद्रविजयप्रिया । शिवा शिवं जिनार्चायां प्रददातु दयामयी ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीशिवायै नेमिनाथजनन्यै भगवति श्रीशिवे इ० शे० । २२ । "वाणारसीकृतस्थानेऽश्वसेनाङ्गपरिष्ठिते । वामे सर्वाणि वामानि निकृन्तय जिनार्चने ॥ १ ॥ ॐ नमः श्रीवामायै श्रीपार्श्वनाथजनन्यै भगवति श्रीवामे इ० शे० । २३ । "श्रीमत्कुण्डपुरावासे सिद्धार्थनृपवल्लभे । त्रिशले कलयाजस्रं संघे सर्वत्र मङ्गलम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीत्रिशलायै श्रीवर्द्धमानस्वामिजनन्यै भगवति श्रीत्रिशले इ० शे० । २४ । ॐ नमो भगवतीभ्यः सर्वजिनजननीभ्यो विश्वमातृभ्यो विश्वहिताभ्यः करुणात्मिकाभ्यः सर्वदुरितनिवारणीभ्यः समस्तसंतापविच्छेदिनीभ्यः सर्ववाञ्छितप्रदाभ्यः सर्वाशापरिपूरणीभ्यः भगवत्यो जिनजनन्यः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु संनिहिता भवन्तु स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं गृह्णन्तु २ पुष्पं गृह्णन्तु २ अक्षतान् गृ० फ० गृ० मुद्रां धूपं० दीपं० नैवेद्यं सर्वोपचारान् गृह्णन्तु शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा। अनेन सर्वजिनजननीनां परिपिण्डितपूजा ॥१॥ अथ तृतीयवलये "यासां मन्त्रपदैर्विशिष्टमहिमप्रोद्भूतभूत्युत्करैः षट् कर्माणि कुलाध्वसंश्रितधियः क्षेमात्क्षणात् कुर्वते । ता विद्याधरवृन्दवन्दितपदा विद्यावलीसाधने विद्यादेव्य उरुप्रभावविभवं यच्छन्तु भक्तिस्पृशाम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन तृतीयवलये पुष्पाञ्जलिक्षेपः । "शङ्खाक्षमालाशरचापशालिचतुःकरा

कुन्दतुषारगौरा । गोगामिनी गीतवरप्रभावा श्रीरोहिणी सिद्धिमिमां ददातु ॥ १ ॥" ॐ ह्रीँ नमः श्रीरोहिण्यै विद्यादेव्यै भगवति श्रीरोहिणि इह प्रति० आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहिता भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ पुष्पं २ अक्षतान् २ फलानि २ मुद्रां० धूपं० दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृहाण २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं० २ पुष्टिं० २ ऋद्धिं० २ वृद्धिं० २ सर्वसमीहितानि कुरु २ स्वाहा । १। "शक्तिसरोरुहहस्ता मयूरकृतयानलीलया कलिता । प्रज्ञप्तिर्विज्ञप्तिं शृणोतु नः कमलपत्राभा ॥१॥" ॐ हँसँक्लीँ नमः श्रीप्रज्ञप्त्यै विद्यादेव्यै भगवति श्रीप्रज्ञप्ति इ० शे० । २। सशृङ्खलगदाहस्ता कनकप्रभविग्रहा । पद्मासनस्था श्रीवज्रशृङ्खला हन्तु नः खलान् ॥१॥" ॐ नमः श्रीवज्रशृङ्खलायै विद्यादेव्यै भगवति वज्रशृङ्खले इह० शेषं पूर्ववत् ।३। "निस्त्रिंश १ वज्र २ फलको ३ त्तमकुन्त ४ युक्तहस्ता सुतप्तविलसत्कलधौतकान्तिः । उन्मत्तदन्तिगमना भुवनस्य विघ्नं वज्रांकुशी हरतु वज्रसमानशक्तिः ॥१॥" ॐ लँ लँ लँ नमः श्रीवज्रांकुशायै विद्यादेव्यै भगवति श्रीवज्रांकुशे इ० शे० ।४। "गरुत्मत्पृष्ठ आसीना कार्तस्वरसमच्छविः । भूयादप्रतिचक्रा नः सिद्धये चक्रधारिणी ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअप्रतिचक्रायै वि० अप्रतिचक्रे इ० शे० । ५ । खड्गस्फरांकितकरद्वयशासमाना मेघाभसैरिभपटुस्थितिभासमाना । जात्यार्जुनप्रभतनुः पुरुषाग्रदत्ता भद्रं प्रयच्छतु सतां पुरुषाग्रदत्ता ॥१॥" ॐ हं सः नमः श्रीपुरुषदत्तायै वि० श्रीपुरुषदत्ते इह० शेषं ।६। "शरदम्बुधरप्रमुक्तचञ्चद्गगनतलाभतनुद्युतिर्दयाढ्या । विकचकमलवाहना गदाभृत् कुशलमलंकुरुतात्सदैव काली ॥१॥" ॐ ह्रीँ

नमः श्रीकालिकायै विद्या० श्रीकालिके इह० शेषं ॥७॥ "नरवाहन शशधरोपलोज्वला रुचिराक्षसूत्रफ-
लविस्फुरत्करा । शुभघंटिकापविवरेण्यधारिणी भुवि कालिका शुभकरा महापरा ॥१॥" ॐ हूँ धें नमो महा-
महाकाल्यै विद्या० श्रीमहाकालिके इह० शेषं० ।८। "गोधासनसमासीना कुन्दकर्पूरनिर्मला । सहस्रपत्रसं-
युक्तापाणिगौरी श्रियेस्तु नः ॥१॥" ॐ एँ नमः श्रीगौर्यै वि० श्रीगौरि इह० शेषं० ।९। "शतपत्रस्थितचरणा
मुसलं वज्रं च हस्तयोर्दधती । कमनीयांजनकान्तिर्गान्धारी गां शुभां दद्यात् ॥१॥" ॐ गं गां नमः श्रीगा-
न्धारि इह० शेषं० ॥१०॥ "मार्जारवाहना नित्यं ज्वालोद्भासिकरद्वया । शशाङ्कधवला ज्वाला देवी भद्रं
ददातु नः ॥१॥" ॐ क्लीँ नमः श्रीमहाज्वालायै वृषवाहना वि० श्रीमहाज्वाले इह० शे० ।११। "नीलाङ्गी
नीलसरोजवाहना वृक्षभासमानकरा । मानवगणस्य सर्वस्य मङ्गलं मानवी दद्यात् ॥१॥" ॐ वचनमः श्रीमा-
नव्यै वि० श्रीमानवि इ० शेषं० । १२ । "खड्गस्फुरत्स्फुरितवीर्यवदूर्ध्वहस्ता सदन्दशूकवरदापरहस्तयुग्मा ।
सिंहासनाब्जमुदतारतुषारगौरा वैरोट्ययाप्यभिधयास्तु शिवाय देवी ॥ १ ॥" ॐ जं जः नमः श्रीवैरोट्यायै
विद्या० श्रीवैरोट्ये इह० शेषं० । १३ । "सव्यपाणिधृतकार्मुकस्फरान्यस्फुरद्विशिखखड्गधारिणी । विद्युदाभ-
तनुरश्ववाहनाऽच्छुप्तिका भगवती ददातु शम् ॥ १ ॥" ॐ अं ऐँ नमः श्रीअच्छुप्तायै विद्या० श्रीअच्छुप्ते
इह० शेषं० । १४ । "हंसासनसमासीना वरदेन्द्रायुधान्विता । मानसी मानसीं पीडां हन्तु जाम्बूनदच्छविः
॥ १ ॥" ॐ ह्रीँ अर्हं नमः श्रीमानस्यै वि० श्रीमानसि इह० शेषं० । १५ । "करखड्गरत्नवरदाढ्यपाणिभृच्छ-

शिनिभा मकरगमना। संघस्य रक्षणकरी जयति महामानसी देवी ॥१॥" ॐ हं हं हं सं नमः श्रीमहामानस्यै विद्या० भ० श्रीमहामा० इह० शेषं० । १६ । ॐ ह्मौं नमः षोडश विद्यादेवीभ्यः सायुधाभ्यः सवाहनाभ्यः सपरिकराभ्यः विघ्नहरीभ्यः शिवंकरीभ्यः भगवत्यः विद्यादेव्यः इह० प्रति० आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तुस्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृह्णन्तु शान्ति कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा अनेन सर्वविद्यादेवीनां परिपिण्डितपूजा ॥ ततश्चतुर्थवलये "सम्यग्दृशः सुमनसो भवससकान्तः-संप्रासनिर्वृतिपथाः प्रथितप्रभावाः। लौकान्तिका रुचिरकान्तिभृतः प्रतिष्ठाकार्ये भवन्तु विनिवारितसर्वविघ्नाः ॥१॥" अनेन वृत्तेन लौकांतिकवलये पुष्पाञ्जलिप्रक्षेपः। "शुभ्रामरालगमनाः प्रियंगुपुष्पाभवसनकृतशोभाः। सारस्वता अनिमिषा जयन्ति वीणानिनादभृतः ॥ १ ॥" ॐ नमः सारस्वतेभ्यो लौकान्तिकेभ्यः सारस्वताः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छत इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णीत संनिहिता भवत २ स्वाहा जलं गृह्णीत गन्धं गृह्णीत पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृह्णीत शान्ति कुरुत तुष्टिं कुरुत पुष्टिं कु० ऋद्धिं कु० वृद्धिं कु० सर्वसमीहितानि यच्छत २ स्वाहा । १ । "आदित्यसमशरीरकान्तयोरुणसमानवरवसनाः। आदित्याः श्वेततुरंगवाहनाः कमलहस्ताश्च ॥ १ ॥" ॐ नमो आदित्येभ्यो लौकान्तिकेभ्यः आदित्याः सायुधाः शे० पू० । २ । नीलाम्बराः कपिलकान्तिधारिणश्छा-

गवाहनासीनाः । शकटीकरा वरेण्या दहन्तु जडतां च वह्निसुराः ॥ १ ॥" ॐ नमो वह्निभ्यो लौकान्तिकेभ्यो
वह्नयः सायुधाः शेषं पूर्ववत् ।३। घनवर्णा झषगमनाः पीतसुसिचयाः स्वहस्तधृतपाशाः । वरुणा वरेण्यबुद्धिं
विदधतु सर्वस्य संघस्य ॥ १ ॥" ॐ नमो वरुणेभ्यो लौकान्तिकेभ्यो वरुणाः सायुधाः शेषं पू० ।४। "नीला
मयूरपत्राः सुपीतवसनाश्च धान्ययुतहस्ताः । रचयन्तु गर्दतोयाः सर्वं वाञ्छितफलं सुहृदः ॥ १ ॥" ॐ नमो
गर्दतोयेभ्यो लौकान्तिकेभ्यो गर्दतोयाः सायु० शे० ।५। "शशधरकरसमवर्णा हरहारसमानवसनकृत-
शोभाः हंसासनाः करयुगे सरोजसहिताः सदा तुषिताः ॥ १ ॥" ॐ नमस्तुषितेभ्यो लौका० सायु० शेषं
पू० ।६। "नरयानस्था धृतपञ्चवर्णवसनाः प्रियंगुतुल्यरुचः । अव्याबाधा वीणासनाथहस्ताः शुभं ददताम् ॥१॥"
ॐ नमोऽव्याबाधेभ्यो लौका० अव्याबाधाः सा० शेषं पू० ।७। "श्यामाश्च शोणवसनाः कुरङ्गयानाः कुठार-
हस्ताश्च । मङ्गलकरा अरिष्टा अरिष्टघातं विरचयन्तु ॥ १ ॥" ॐ नमोऽरिष्टेभ्यो लौका० अरिष्टाः सा० शेषं
पू० ।८। "अरुणा अरुणनिवसनाः पाशाङ्कुशधारिणः ससम्यक्त्वाः । अग्न्याभाः शूकरगा निघ्नन्तु समस्त-
दुरितसंघातम् ॥ १ ॥" ॐ नमोऽग्न्याभेभ्यो लौ० अग्न्याभाः सायु० शे० ।८। कुलिशाङ्कितनिजहस्ताः सूर्य-
निभाः शुभनिवसनकृतशोभाः । रचिताः स्वरथविमानाः सूर्याभा ददतु वः शौर्यम् ॥ १ ॥" ॐ नमः सूर्या-
भेभ्यो लौ० सूर्याभाः सा० शेषं पू० ।१०। "चन्द्राभाश्चन्द्ररुचः क्षमाशुभाप्त्यै शुभैर्युता वसनैः । कलशस्थाः
कुमुदभृतो हरन्तु दुरितानि सर्वलोकानाम् ॥ १ ॥" ॐ नमश्चन्द्राभेभ्यो लौ० चन्द्राशाः सा० शेषं पूर्ववत्

। ११ । शुक्लाः शुक्लनिवसनाः सत्याभाः सत्यवृषभकृतगमनाः । शुभ्राभ्रसूत्रमालां दधतो हस्तद्वये नित्यम् ॥१॥" ॐ नमः सत्याभेभ्यो लौ० सत्याभाः सा० शे० । १२ । "भविषु सदा श्रेयस्करधवलाः शुचिनीलनिवसना गजगाः । कुर्वन्तु शिवं श्रेयस्करा वरदाभयोर्जितकरद्वयाः ॥१॥" स्रग्धरा । ॐ नमः श्रेयस्करेभ्यो लौ० श्रेयस्कराः सा० शेषं पू० । १३ । "पीताम्बरकायरुचः कमलधराः कमलवाहना धवलाढ्याः । क्षेमंकरा जिनार्चनभाजः क्षेमंकराः सदा सुमनोमुख्याः ॥ १ ॥" स्रग्धरा । ॐ नमः क्षेमंकरेभ्यो लौ० क्षेमंकरा० सा० शेषं० । ।१४। "दूर्वाङ्कुशाङ्किताभ्यां हस्ताभ्यां लक्षिताश्च माञ्जिष्ठाः । हरितसितगुदयरुचिरितिवृषगतिवरचरणयुगवृषभाः ॥१॥" ॐ नमो वृषभेभ्यो लौ० वृषभाः सा० शेषं० । १५ । "संध्यारुचिवसना गरुडवाहनाः पञ्चवर्णकायरुचः । रचयन्तु कामचाराश्चक्रकरा निर्मलं चरिताम् ॥ १ ॥" ॐ नमः कामचारेभ्यो लौ० कामचाराः सा० शेषं० ।१६। "श्वेता हंसासीनाः श्वेतैर्वस्त्रैः शुभावयवपुष्टाः । निर्वाणा निर्वाणं यच्छन्तु प्रौढशक्त्यङ्काः ॥१॥" ॐ नमो निर्वाणेभ्यो लौ० निर्वाणाः सा० शेषं० । १७ । "नीला अरुणनिवसनाः पाशच्छुरिकाकरा गरुडगमनाः । नित्या दिगन्तरक्षितदेवा विजयं प्रयच्छन्तु ॥ १ ॥" ॐ नमो दिगन्तरक्षितेभ्यो लौ० दिगन्तरक्षिताः सा० शे० । १८ । "तरणीसंस्थाः कदलीदलाभवस्त्राः कपोतकायरुचः । वरदाभयहस्ता आत्मरक्षिताः कुशलमादधताम् ॥ १ ॥" ॐ नम आत्मरक्षितेभ्यो लौ० आत्मरक्षिता० सा० शेषं० । १९ । "कुर्कुटरथाश्च हरिताः पीनाम्बरधारिणः कुलिशहस्ताः । जिनपूजनपर्वणि सर्वरक्षिताः सन्तु संनिहिताः ॥ १ ॥" ॐ नमः सर्वरक्षि-

तेभ्यो लौं० सर्वरक्षिताः सा० शेषं० । २० । "हरिणगमनहरिततरकरणशुकमुखनिभवसनरुचिरमरुतः । केतूच्छ्राया नित्यं देयासुर्मंगलं देवाः ॥ १ ॥" वैश्या आर्या । ॐ नमो मरुद्भ्यो लौं० मरुतः सा० शेषं० । २१ । "विशिखधनुरुदितकरयुगलिततरसुधवलकरणवसनभृतः कमठगतिरचितपदरचनविततिभुवनवरवस्तुनिवहम् ॥ १ ॥" सर्वलघुरार्या । ॐ नमो वसुभ्यो लौं० वसवः सा० शेषं० । २२ । "अश्वमुखाः कपिलरुचः श्वेताम्बरधारिणः सरोजकराः । अश्वा महिषारूढाविस्रोतसिकां विघटयन्तु ॥ १ ।" ॐ नमोऽश्वेभ्यो लौं० अश्वाः सा० शेषं० ।२३। "कुशदूर्वाङ्कितहस्ताः काञ्चनरुचयः सिताम्बरच्छन्नाः । गजगा विश्वेदेवा लोकस्य समीहितं ददताम् ॥ १ ॥" ॐ नमो विश्वेदेवेभ्यो लौं० विश्वेदेवाः सा० शेषं । २४ । ॐ नमः सर्वेभ्यो लौकान्तिकेभ्यः सम्यग्दृष्टिभ्योर्हद्भक्तेभ्यो भवाष्टकान्तः प्राप्य मुक्तिपदेभ्यः सर्वे लौकान्तिकाः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु स्वाहा गन्धं गृह्णन्तु पुष्पं० अक्षतान्० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचा० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा इति सर्वलौकान्तिकानां परिपिण्डितपूजा ॥ अथ पञ्चमवलये—"ये तीर्थेश्वरजन्मपर्वणिसमं देवाप्सरःसंचयैः शृङ्गे मेरुमहीधरस्य मिमिलुः सर्वर्द्धिवर्द्धिष्णवः । ते वैमानिकनागलोकगगनावासाः सुराधीश्वराः प्रत्यूहप्रतिघातकर्मणि चतुःषष्टिः समायान्त्विह ॥१॥" अनेन वृत्तेन इन्द्रवलये पुष्पाञ्जलिप्रक्षेपः । "मेघाभो रक्तवसनचूडामणिविराजितः । असुराधीश्वरः क्षेमं चमरोत्र प्रयच्छतु ॥१॥" ॐ नमः श्रीचमराय असुरभवन-

पतीन्द्राय श्रीचमरेन्द्रः सायुधः सवाहनः सपरिच्छदः अङ्गरक्षकसामानिकपार्षदत्रयस्त्रिंशल्लोकपालानिकप्र-
कीर्णकाभियोगिककैल्बिषिकयुतः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो
भव स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं गृ० पुष्पं० अक्षतान् फलं० मुद्रां० धूपं दीपं० नैवेद्यं० सर्वोप० शान्तिं कुरु
२ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा ।१। "पयोदतुल्यदेहरुग् जपासुमाभवस्त्रभृत्।
परिस्फुरच्छिरोमणिर्बलिः करोतु मङ्गलम् ॥१॥" प्रमाणिका। ॐ नमः श्रीबलये असुरभवनपतीन्द्राय श्रीब-
लीन्द्रः सायुधः सवाहनः शेषं पू० ।२। "स्फटिकोज्वलचारुच्छविर्नीलाम्बरभृत्फणत्रयाङ्कशिराः। नानायुध-
धारी धरणनागराट् पातु भव्यजनान् ॥१॥" आर्या। ॐ नमः श्रीधरणाय नागभवनपतीन्द्राय श्रीधरणेन्द्र-
सा० शेष० ।३। "काशश्वेतः शौर्योपेतो नीलाच्छायो विद्युन्नादः। दक्कर्णाख्यं चिन्हं बिभ्रद् भूतानन्दो भूयाद् भूत्यै
॥१॥" विद्युन्माला। ॐ नमः श्रीभूतानन्दाय नागभवनपतीन्द्राय श्रीभूतानन्देन्द्र सा० शे० ।४। "हेमका-
न्तिर्विशुद्धिवस्त्रस्ताक्षर्यकेतुः प्रधानशस्त्रः। शुद्धचेताः सुदृष्टिरत्नं वेणुदेवः श्रियं करोतु ॥१॥" लघुमुखीछन्दः।
ॐ नमः श्रीवेणुदेवाय सुवर्णभवनपतीन्द्राय श्रीवेणुदेवेन्द्र सा० शेषं० ।५। "ताक्षर्यधारी चामीकरप्रभः श्वेत-
वासा विद्रावयन्द्विपः। देवभक्तोपिविस्फारयन् मनो वेणुदारी लक्ष्मीं करोत्वलम्॥१॥" पङ्क्तिजातिः। ॐनमः श्री
वेणुदारिणे सुवर्णभवनपतीन्द्राय श्रीवेणुदारीन्द्र सा० शे०।६। "रक्ताङ्गरुग् नीलवरेण्यवस्त्रः सुरेशशस्त्रध्वज-
राजमानः। इह प्रतिष्ठासमये करोतु समीहितं श्रीहरिकान्तदेवः॥१॥" ॐनमः श्रीहरिकान्ताय विद्युद्भवनपती

न्द्राय श्रीहरिकान्त सा० शे०।७। "रक्तप्रभाधः कृतपद्मरागो वज्रध्वजोत्पादितशक्रभीतिः। रम्भादलाभाद्भुत-नक्तकश्रीः सहानुवादो हरिसंज्ञ इन्द्रः ॥१॥" उपजातिः। ॐ नमः श्रीहरिसंज्ञाय श्रीहरिसंज्ञ सा० शेषं०।८। "कुम्भध्वजश्चारुतरारुणश्रीः सुचङ्गदेहो हरितान्तरीयः। भक्त्या विनम्रोऽग्निशिखो महेन्द्रो दारिद्र्यमुद्रां श्लथतां करोतु॥१॥" उपजातिः। ॐ नमः श्रीअग्निशिखाय अग्निभवनपतीन्द्राय श्रीअग्निशिख सा० शे०।९। "अग्निमानवविभुर्घटध्वजः पद्मरागसमदेहदीधितिः। इन्द्रनीलसमवर्णवस्त्रभो मङ्गलानि तनुताज्जिनार्चने ॥ १ ॥" रथोद्धता। ॐ नमः श्रीअग्निमानवाय श्रीअग्निभवनपतीन्द्राय श्रीअग्निमानव सा० शे०।१०। "विद्रुमद्रुमजपल्लवकान्तिः क्षेमपुष्पसमचीरपरीतः। सिंघलाञ्छनधरः कृतपुण्योऽगण्यसद्गुणगणोऽस्तु स पुण्यः ॥१॥" स्वागता। ॐ नमः श्रीपुण्याय द्वीपभवनपतीन्द्राय श्रीपुण्य सा० शेषं०।११। "सान्ध्यदिवाकरसमदेहः शारदगगनसमावृतवस्त्रः। हरिणमृगारियुतोद्धतकेतुर्भद्रकरः प्रभुरस्तु वशिष्ठः ॥१॥" उपचित्रा। ॐ नमः श्रीवशिष्ठाय द्वीपभवनपतीन्द्राय श्रीवशिष्ठ सा० शेषं०।१२। "पयोदनिर्मुक्तशशाङ्कसत्करः प्रभाभिरामद्युतिरश्वकेतनः। कलिन्दकन्याजलधौतकालिमा सुवर्णवस्त्रो जलकान्त उत्तमः ॥१॥" वंशस्थम्। ॐ नमः श्रीजलकान्ताय उदधिभवनपतीन्द्राय जलकान्त सा० शे०।१३। "कैलासलास्योद्यतयज्ञसूदनप्रख्याङ्गकान्तिः कलिताश्वलाञ्छनः। भग्नेन्द्रनीलाभशिवातिरोचनः श्रेयःप्रबोधाय जलप्रभोऽस्तु नः ॥१॥" इन्द्रवं०। ॐ नमः श्रीजलप्रभाय उदधिभ० श्रीजलप्रभ सा० शेषं।१४। "कनककलितकान्तिरम्यदेहः कुमुदविततिवर्णवसुधारी। धवलकरटिकेतु

राजमानोप्यमितगतिरिहास्तु विघ्नहर्ता ॥१॥" जगत्याम् । ॐ नमः श्रीअमितगतये दिग्भवनपतीन्द्राय श्री-अमितगते सा० शेषं० ।१५। "कृतमालसमद्युतिदेहधरः कलधौतदलोपमवस्त्रधरः । सुरवारणकेतुवरिष्ठरथो मितवाहनराट् कुरुतात् कुशलम् ॥१॥" जगत्याम् । ॐ नमः श्रीमितवाहनाय दिग्भव० श्रीमितवाहन सा० शेषं ।१६। "लसच्चारुवैराटकोदश्विकायः प्रवालाभशिग्युग्ममिष्टं दधानः । मरुद्वाहिनीवाहनप्रष्ठकेतुः स वेलम्बदेवेश्वरः स्तान्मुदे नः ॥१॥" भुजङ्गप्रयातं । ॐ नमः श्रीवेलम्बाय वायुभवनपतीन्द्राय श्रीवेलम्ब सा० शेषं ।१७। "नवार्कसंस्पृष्टतमालकायरुक् सुपक्वबिम्बोपमवर्णकर्पटः । सुतीक्ष्णदंष्ट्रं मकरं ध्वजे वहन् प्रभञ्जनोऽस्त्वामयभयञ्जनाय नः ॥१॥" वंशस्थं । ॐ नमः श्रीप्रभञ्जनाय वायुभवन० श्रीप्रभञ्जन सा०शेषं० ।१८। "तप्तकलधौतगात्रद्युतिभ्राजितश्चन्द्रकिरणाभवस्त्रैरदभ्राजितः । वर्द्धमानध्वजः शक्रविभाजितो घोषनामा शिवे लोचनभ्राजितः ॥१॥" चन्द्राननं । ॐ नमः श्रीघोषाय स्तनितभवनपतीन्द्राय श्रीघोष सा० शेषं ।१९। "ज्वलद्धहितसार्जुनप्रख्यकायः पशुस्वामिहासद्युतिव्यूतवासाः । शरावध्वजालिङ्गितश्रीविलासो महाघोषदेवाधिराजः श्रियेस्तु ॥१॥" भुजङ्गप्रयातं । ॐ नमः श्रीमहाघोषाय स्तनितभव० श्रीमहाघोष सा० शेषं० ।२०। "विलसत्तमालदलजालदीधितिर्दिवसादिसूर्यसदृशान्तरीयकः । धृतपुष्पनीपकलितध्वजोदयो जयतात् स कालकृतसंज्ञकः प्रभुः ॥१॥" संधिवर्पिणी । ॐ नमः श्रीकालाय पिशाचव्यन्तरेन्द्राय श्रीकालः सायुधः सवाहनः सपरिच्छदः अङ्गरक्षकसामानिकपार्षद्यानीकप्रकीर्णकाऽऽभियोगिककैल्बिषिकयुतः इह प्र० शेषं०

।२१। "गगनतलचलवद्वरिष्ठवर्णः कपिलतराम्बरवर्धमानशोभः । कुसुमयुतकदम्बकेतुधारी स महाकालसुराधिपोऽद्भुतश्रीः ॥१॥" वृत्तम् । ॐ नमः श्रीमहाकालाय पिशाचव्यन्तरेन्द्राय श्रीमहाकाल सा० शे० । २२ । "भुजगश्रेणीयामुनवेणीसमवर्णो हेमच्छेदारग्वधपुष्पोपमवासाः । केतुस्थानस्फूर्जन्निर्गुण्डीवरवक्षाः सर्वैर्मान्यो भूयाद्भूत्यै स सुरूपः॥१॥" मत्तमयूरं । ॐ नमः श्रीसुरूपाय भूतव्यंतरेन्द्राय श्रीसुरूप सा० शे० । २३ । "नन्दीश्वरोऽञ्जनगिरीश्वरशृङ्गतेजाः सच्चम्पकद्रुकुसुमप्रतिरूपवस्त्रः । शेफालिकाविरचितोन्नतभावकेतुः सेतुर्विपज्जलनिधौ प्रतिरूप इष्टः ॥१॥" वसन्ततिलका । ॐ नमः श्रीप्रतिरूपाय भूतव्यन्तरेन्द्राय श्रीप्रतिरूप सा० शेषं ।२४। "विरचितबहुकामश्यामदेहप्रभाढ्यो लसदरुणपटाभान्यकृतोरुप्रवालः । प्रकटवटवरिष्ठं केतुमुच्चैर्दधानः परमरिपुविघातं पूर्णभद्रः करोतु ॥१॥" मालिनी । ॐ नमः श्रीपूर्णभद्राय श्रीपूर्णभद्र सा०शे०।२५। "कुवलयदलकान्तिप्राप्तसौभाग्यशोभः प्रसृमरवरजावारक्तसुव्यक्तवासाः । अनुपमबहुपादक्ष्मारुहत्केतुमिच्छन् जयति जिनमतस्यानन्दको माणिभद्रः ॥१॥" मालिनी । ॐ नमः श्रीमाणिभद्राय यक्षव्यन्तरेन्द्राय श्रीमाणिभद्र सा० शे० । २६ । स्फटिकनिभैः शरीरभवरोचिषां समूहैर्गगनतलादतुलावगमनाम्बराभिषक्तैः । शयनपदाधिरूढचिरध्वजाभियोगैः पटुतरभूरिलक्ष्मकलितः स भीमदेवः ॥ १ ॥" अष्टौजातिः । ॐ नमः श्रीभीमदेवाय राक्षसव्यन्तरेन्द्राय श्रीभीम सा० शेषं० । २७ । "शरच्चन्द्रज्योतिर्निचयरचिताशां धवलयन् स्फुरद्राजावर्तप्रभवसनशोभाप्रकटनः । स्वकेतौ खट्वाङ्गं दधदविकलं कल्मषहरो महाभीमः श्रीमान् विदलयतु विघ्नं तनुभृ-

ताम् ॥१॥" शिखरिणी । ॐ नमः श्रीमहाभीमाय राक्षसव्यन्तरेन्द्राय श्रीमहाभीम सा० शे० ।२८। "नीलाश्यामच्छविमविकलामङ्गसङ्गे दधानो वासः पीतं परिणतरसालाभमाभासयंश्च । रक्ताशोकं कुवलयनयनापादसंस्पर्शयोग्यं बिभ्रत्केतौ प्रभुरभिभवं किंनरो न्यक्करोतु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीकिंनराय किंनरव्यन्तरेन्द्राय श्रीकिंनर सा० शेषं० । २९ । "रम्येन्दीवरचञ्चरीकविकसद्वर्धिष्णुदेहद्युतिः सज्जाम्बूनदपुष्पवर्णवसनप्रोद्भूतशोभाभरः । रक्ताशोकपिशङ्गितध्वजपटः प्रस्फोटितारिव्रजः स्वामी किंपुरुषः करोतु करुणां कल्पद्रुकल्पं स्पृशन् ॥ १ ॥ ॐ नमः श्रीकिंपुरुषाय किंनरव्यन्तरेन्द्राय किंपुरुष सा० शेषं० । ३० । "शरदुद्गतचन्द्रदेहरुक् फलिनीनीलवरेण्यवस्त्रभाक् । कृतचम्पकभूरुहो ध्वजे विपदं सत्पुरुषो निहन्तु नः ॥ १ ॥" तिष्ठव्रजातौ । ॐ नमः श्रीसत्पुरुषाय किंपुरुषव्यन्तरेन्द्राय श्रीसत्पुरुष सा० शे० । ३१ । "शशाङ्कमणिसंकुलद्युतिविराजिताङ्गः सदा तमालदलनिर्मलप्रवरवाससां धारणः । सुवर्णकुसुमक्षमारुहविलासिकेतूद्गमो महापुरुषदेवराड् भवतु सुप्रसन्नोऽधुना ॥१॥" पृथ्वी । ॐ नमः श्रीमहापुरुषाय किंपुरुषव्यन्तरेन्द्राय श्रीमहापुरुष सा० शे० ।३२। "अम्भोदश्रेणिमुक्तत्रिदशपतिमणिस्पष्टरूपान्तरीक्ष छायापायप्रदायिस्वचरणमहसा भूषितारक्तवस्त्रः । नागाख्यक्ष्मारुहोद्यद्ध्वजपटलपरिच्छन्नकाष्ठान्तरालः कल्याणं वो विदध्यादविकलकलया देवराजोऽहिकायः ॥ १ ॥" स्रग्धरा । ॐ नमः श्रीअहिकायाय महोरगव्यन्तरेन्द्राय श्रीअहिकाय सा० शे० । ३३ । "ईषन्नीलाभदेहोऽस्तशिखरिशिखरासीनपीनप्रभाढ्यप्रादुर्भूतार्कवर्णप्रकटसमुदयस्तैन्यकृद्वस्त्रलक्ष्मीः । नागद्रुस्फारधाराधरपथगम-

नोद्यत्पताकाविनोदः श्रीवृद्धिं देहभाजां वितरतु सुरराट् श्रीमहाकायनामा ॥१॥" स्रग्धरा। ॐ नमः श्रीमहाकायाय महोरगव्य० श्रीमहाकाय सा० शेषं० । ३४ । "क्षीरोदसलिलस्नातलक्ष्मीकान्तवर्णविराजितः संध्याभ्रवस्त्रवितानविस्तृतचेष्टितैरपराजितः । केतुधृततुम्बरुवृक्षलक्षितसर्वेदारिपुनिर्जयः श्रीगीतरते नु कृतोद्यमखण्डितोरुविपद्भयः ॥ १ ॥" गीता। ॐ नमः श्रीगीतरतये गन्धर्वव्यः श्रीगीतरते सा० शे० । ३५ । "श्यामलकोमलाभकरुणार्जितबहुसौभाग्यसंहतिः कुङ्कुमवर्णवर्णनीयद्युतिमत्सिचयनिवारितांहसिः । कुसुमोद्भासचारुतरतरुवरतुम्बरुकेतुधारणो रचयतु सर्वमिष्टमतिगुणगणगीतयशाः सुदारुणः ॥१॥" द्विपदी। ॐ नमः श्रीगीतयशसे गन्धर्वव्य० श्रीगीतयशः सा० शेषं० । ३६ । "विशदशरदिन्दुकरकुन्दसमदेहरुग् नीलमणिवर्णवसनप्रभाजालयुक् । विश्वरूपोल्लसद्यानकेतूच्छ्रितः संनिहितदेवराडस्तु निकटस्थितः ॥१॥" चन्द्राननं। ॐ नमः श्रीसंनिहिताय अणपन्निव्यः श्रीसंनिहित सा० शेषं० । ३७। स्फटिकोज्ज्वलप्रचलदंशुसंवरो विलसत्तमालदलसंनिभाम्बरः । सन्माननायकहरिर्गरुत्मता ध्वजसंस्थितेन कलितः श्रियेस्तु नः ॥ १ ॥" उपजातिः। ॐ नमः श्रीसन्मानाय अणपन्निव्य० श्रीसन्मान सा० शेषं० । ३८। "जम्बूनदाभवपुरुत्थदीधितिः प्रस्फारितोरुफलिनीसमाम्बरः । फलहस्तवानरवरिष्ठकेतुभाग् धाता दधातु विश्रुतार्मनिन्दिताम् ॥ १ ॥" उपजातिः। ॐ नमः श्रीधात्रे पणपन्निव्य० श्रीधातः सा० शेषं० । ३९ । "आरग्वधाङ्गकुसुमोपमकायकान्तिर्मोचादलप्रतिमव-

१ सर्वेदानवनिर्जयः इत्यपि पाठः । २ अभीप्सिताम् इत्यपि पाठः ।

त्रविराजमानः। केतुप्रहसवरवानरचित्तहारी विश्वं विशेषसुखितं कुरुताद्विधाता ॥ १ ॥" वसन्ततिलका। ॐ नमः श्रीविधात्रे पणपन्निन्द्र० श्रीविधातः सा० शे० ।४०। "चन्द्रकान्तकमनीयविग्रहः सांध्यरागसममम्बरं वहन्। कुम्भविस्फुरितशालिकेतनो भूरिमङ्गलमृषिः प्रयच्छतु ॥१॥" रथोद्धता। ॐ नमः श्रीऋषये ऋषिपातव्यन्तरेन्द्राय श्रीऋषे सा० शे० ।४१। "कृतकलधौतशङ्खाब्धिफेनेश्वरस्मितसमश्लोकगुणवृन्दहृतसंवरः। साधुबन्धूकबन्धुप्रकृष्टाम्बरः कुम्भकेतुः स ऋषिपालदेवेश्वरः ॥१॥" श्रीचन्द्राननं। ॐ नमः श्रीऋषिपालाय ऋषिपातिन्द्र० श्रीऋषिपाल सा० शे० ।४२। "शङ्खकुन्दकलिकाभतनुश्रीः क्षीरनीरनिधिनिर्मलवासाः। उक्षरक्षितमहाध्वजमाली संप्रयच्छतु स ईश्वर ईशः ॥ १ ॥" स्वागता। ॐ नमः श्रीईश्वराय भूतवादिव्यन्तरेन्द्राय श्रीईश्वर सा० शे०। ४३। "महेश्वरः शक्तुरशोभमानः पताकयाविष्कृतवैरिघातः। शुक्लाङ्गकान्त्यम्बरपूरितश्रीः श्रेयांसि संघस्य सदा ददातु ॥ १ ॥" उपजातिः। ॐ नमः श्रीमहेश्वराय भूतवादिन्द्र० श्रीमहेश्वर सा० शे० ।४४। "विक्षिप्तदानवचयः कलधौतकान्तिः श्रीवत्सकेतुरतिनीलमनोज्ञवासाः। संक्षिप्तपापकरणः शरणं भयार्त्तौ वक्षः समाश्रयतु शुद्धहृदां सुवक्षाः ॥१॥" वसन्ततिलका। ॐ नमः श्रीसुवक्षसे कन्दिन्द्र० श्रीसुवक्षः सा० शे० ।४५। "सुहेमपुष्पिकाविकाशसप्रकाशविग्रहः प्रियङ्गुनीलशीलिताम्बरावलीकृतग्रहः। मुकुन्दहृद्यलक्ष्मकेतुरेनसां विघातनो विशालनामकः सुरः सुरेश्वरः सनातनः ॥ १ ॥" नाराचं। ॐ नमः श्रीविशालाय क्रन्दिन्द्र० श्रीविशाल सा० शेषं० ।४६। "क्षमापुष्पस्फूर्जत्तनुविरचनावर्णललितः सुवर्णाभैर्वस्त्रैः समणिव-

लयैश्चापि कलितः । निजे चोच्चैः केतौ मृगपतियुवानं परिवहन् यशोहासं हासः प्रदिशतु जिनार्चाधृतधियाम् ॥१॥” शिखरिणी । ॐ नमः श्रीहासाय महाक्रन्दिव्य० श्रीहास सा० शे० ।४७। “फलिनीदलाभविमलाङ्गरुचिः कृतमालपुष्पकृतवस्त्ररुचिः । हरिकेतुरुल्लसितहास्यरतिः कुशलं करोतु विभुहास्यरतिः ॥ १ ॥” जलगत्यां । ॐ नमः श्रीहास्यरतये महाक्रन्दितव्य० श्रीहास्यरते सा० शे० । ४८ । “क्षीराम्भोधिप्रचलसलिलापूर्णकम्बुप्रणालीनिर्यद्धाराधवलवसनक्षेत्रवित्रस्तपापः । चक्रं केतौ दशशतविशिष्टारयुक्तं दधानः श्वेतः श्वेतं गुणगणमलंकाररूपं करोतु ॥ १ ॥” मन्दाक्रान्ता । ॐ नमः श्रीश्वेताय कूष्माण्डव्यन्तरेन्द्राय श्रीश्वेत सा० शेषं० । ४९ । “वलक्षं स्वदेहं वसनमपि बिभ्रद्ध्वजपटप्रतिक्रीडच्चक्रोन्मथितरिपुसंघातपृतनः । लसल्लीलाहेलादलितभविकापायनिचयो महाश्वेतस्त्राता भवतु जिनपूजोत्सुकधियाम् ॥ १ ॥” ॐ नमः श्रीमहाश्वेताय कूष्माण्डव्य० श्रीमहाश्वेत सा० शे० ।५०। “विमलविद्रुमविभ्रमभृत्तनुर्धवलवस्त्रसमर्पितमङ्गलः । वरमरालमनोहरकेतनः पतगराट् परिरक्षतु सेवकान् ॥१॥” ॐ नमः श्रीपतगाय पतगव्य० श्रीपतग सा० शे० ।५१। “पतगरतिरचासपद्मरागच्छविरतिशुभ्रसिचाविचार्यशोभः । प्रगुणितजनसंसहंसकेतुः किसलयतां कुशलानि सर्वकालम् ॥१॥” पुष्पिताग्रा । ॐ नमः श्रीपतगरतये पतगव्य० श्रीपतगरते सा० शे० । ५२ । “सप्ताश्वप्रचलरथप्रतिष्ठिताङ्ग धृतहरिकेतन इष्टपद्मचक्रः । सकलवृषविधानकर्मसाक्षी दिवसपतिर्दिशतात्तमोविनाशम् ॥१॥” उपच्छन्दसिकं । ॐ नमः श्रीसूर्याय ज्योतिष्केन्द्राय श्रीसूर्य सा० शे० ।५३। “अमृतमयशरीरविश्वपुष्टिप्रदकु-

मुदाकरदत्तबोधनित्यम् । परिकरितसमस्तधिष्ण्यचक्रैः शशधर धारय मानसप्रसादम् ॥१॥" पुष्पिताग्रा । ॐ नमः श्रीचन्द्राय ज्योतिष्केन्द्राय श्रीचन्द्र सा० शे० । ५४ । "सम्यक्त्वव्यतिरेकतर्जितमहामिथ्यात्वविस्फूर्जितः पाणिप्रापितवज्रखण्डितमहादैत्यप्रकाण्डस्थितिः । पौलोमीकुचकुम्भसंभ्रमधृतध्यानोग्रदक्षावलिः श्रीशक्रः क्रतुभुक्पतिर्वितनुतादानन्दभूतिं जने ॥१॥" शार्दूलविक्रीडितं । ॐ नमः श्रीशक्राय सौधर्मकल्पेन्द्राय श्रीशक्र सायुधः सवाहनः सपरिच्छदः सामानिकाङ्गरक्षत्रयस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोगिककैल्विपिकयुतः इह प्रति० शेषं० ।५५। "ईशानाधिपते ककुद्मदयनश्वेताङ्गशूलायुधः श्रीतीर्थंकरपादपङ्कजसदासेवैकपुण्यव्रतः । यज्ञध्वंसवरिष्ठविक्रमचत्कारक्रियामन्दिर श्रीसंघस्य समस्तविघ्ननिवहं द्रागेव दूरीकुरु ॥१॥" ॐ नमः श्रीईशानाय ईशानकल्पेन्द्राय श्रीईशान इह प्रति० शेषं० ।५६। "किरीटकोटिप्रतिकूटचञ्चचामीकरासीनमणिप्रकर्षः । सनत्कुमाराधिपतिर्जिनार्चाकाले कलिच्छेदनमातनोतु ॥१॥" ॐ नमः श्रीसनत्कुमाराय सनत्कुमारकल्पेन्द्राय श्रीसनत्कुमार इह० शेष० ।५७। "महैश्वर्यो वर्यार्यमकिरणजालप्रतिनिधिप्रतापप्रागल्भ्याद्भुतभुवनविस्तारितयशाः । चमत्काराधायिध्वजविधुततोरासमुदयः ध्वजिन्या दैत्यान् घ्नन् सपदि स महेन्द्रो विजयते ॥१॥" ॐ नमः श्रीमहेन्द्रायमाहेन्द्रकल्पेन्द्राय श्रीमहेन्द्र इह० शेषं० ।५८। "हंसावियोजनवियोजितवातसाम्यभ्राम्यद्विमानरुचिरीकृतदेवमार्गः । ब्रह्मा हिरण्यसमगण्यशरीरकान्तिः कान्तो जिनार्चन इह प्रकटोऽस्तु नित्यम् ॥१॥ ॐ नमः श्रीब्रह्मणे ब्रह्मकल्पेन्द्राय श्रीब्रह्मम् इह० शेषं० ।५९। "पङ्-

विधाविधुतदैत्यलण्डली मण्डितोत्तमयशश्रयाचिरम् । अर्हतां विपुलभक्तिभासिनी लान्तकेश्वरचमूर्विराजताम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीलान्तकाय लान्तककल्पेन्द्राय श्रीलान्तक इह शेषं० ।६०॥ "दिनेशकान्ताश्ममयं विमानमधिश्रितः श्रीधनरूपदृष्टिः । शुक्रः परिक्रान्तदनूद्भवालिर्लालित्यमर्हद्भवने करोतु ॥१॥" ॐ नमः श्रीशुक्राय शुक्रकल्पेन्द्राय श्रीशुक्र इह शेषं० ।६१। सहस्रग्भिरुल्लासितोद्यत्किरीटः सहस्रासुराधीश्वरोद्रासनार्थी । सहस्रारकल्पेऽद्भुतश्चक्रवर्ती सहस्रारराजोऽस्तु राज्यप्रदाता ॥१॥" ॐ नमः श्रीसहस्राराय सहस्रारक० श्रीसहस्रार इह शेषं ।६२। "सैन्यसंहतिविनाशितासुराधीशपूःसमुदयो दयानिधिः । आनतो विनतिमञ्जसा दधत्तीर्थनायकगणस्य नन्दतु ॥१॥" ॐ नमः श्रीआनतेन्द्राय आनतप्राणतकल्पेन्द्राय श्रीआनत शेषं० ।६७। "जिनपतिजिनस्नात्रे पूर्वं कृताधिकगौरवे विपुलविमलां सम्यग्दृष्टिं हृदि प्रचुरां दधत् । त्रिदशनिवहे कल्पोद्भूते सुकर्ममतिं ददत् जगति जयति श्रीमानिन्द्रो गुणानतिरच्युतः ॥१॥" ॐ नमः श्रीअच्युताय आरणाच्युतकल्पेन्द्राय श्रीअच्युत इह शेषं० ।६४। ॐ नमः चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रेभ्यः सम्यग्दृष्टिभ्यः जिनच्यवनजन्मदीक्षाज्ञाननिर्वाणनिर्मितमहिमभ्यः सर्वे चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रा भवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकाधिपत्यभाजो निजनिजविमानवाहनारूढा निजनिजायुधधारिणः निजनिजपरिवारपरिवृताः अङ्गरक्षकसामानिकपार्षद्यत्रायस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोगिककैल्बिषिकजुष इह प्रतिष्ठामहोत्वे आगच्छत २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु स्वाहा जलं गृह्णन्तु गन्धं० पुष्पं० अक्षता०

फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं सर्वोपचारान् गृह्णन्तु शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं २ ऋद्धिं० २ वृद्धिं २ सर्वसमीहितानि कुर्वन्तु स्वाहा । अनेन सर्वेन्द्राणां परिपिण्डितपूजा ॥ ततः षष्ठवलये—"स्वं स्वं पतिं नित्यमनुव्रजन्त्यः सम्यक्त्वकाम्यं तु हृदं वहन्त्यः । परिच्छदैः स्वैरनुयातमार्गाः सुरेन्द्रदेव्योऽत्र भवन्तु तुष्टाः ।१।" अनेन षष्ठवलये पुष्पाञ्जलिक्षेपः । "कौसुम्भवस्त्राभरणाः श्यामाङ्ग्योऽद्भुततेजसः । देव्यः श्रीचमरेन्द्रस्य कृतयत्ना भवन्त्विह ॥१॥" ॐ नमः श्रीचमरेन्द्रदेवीभ्यः श्रीचमरेन्द्रदेव्यः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः सश्रीकाः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छत २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णीत २ संनिहिता भवत २ स्वाहा जलं गृह्णीत २ गन्धं० पुष्पं० अक्ष० फला० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृ० २ शान्तिं कुरु० २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितं यच्छत स्वाहा ।१। "प्रियंगुश्यामकरणाः शरणं भयभागिनाम् । बलिदेव्यः प्रभातार्कसमवासोधराः स्फुटम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीबलीन्द्रदेवीभ्यः श्रीबलिदेव्यः सायुधाः सवाहनाः शेषं० पूर्ववत् ।२। नीलाम्बरपरिच्छन्नाः पुण्डरीकसमप्रभाः । धरणेन्द्रप्रियाः सन्तु जिनस्नात्रे समाहिताः ॥१॥" ॐ नमः श्रीधरणेन्द्रदेवीभ्यः श्रीधरणेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३। "तुषारहारगौराङ्गयः प्रियङ्गुसमवाससः । आयान्तु जिनपूजायां भूतानन्दवधूव्रजाः ॥१॥" ॐ नमः श्रीभूतानन्ददेवीभ्यः श्रीभूतानन्देन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४। "तप्तचामीकरच्छेदतुल्यनिःशल्यविग्रहाः । लूताजालसमाच्छादा वेणुदेवस्त्रियः श्रिये ॥१॥" ॐ नमः श्रीवेणुदेवेन्द्रदेवीभ्यः श्रीवेणुदेवेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५। "आरग्वधसुमश्रेणीसमसंवरतेजसः।

श्वेताम्बरा वेणुदारिदेव्यः सन्तु समाहिताः ॥१॥ ॐ नमः श्रीवेणुदारीन्द्रदेवीभ्यः श्रीवेणुदारीन्द्रदेव्यः सा० शे० ।६। "पद्मरागारुणरुचो हरिकान्तमृगेक्षणाः। विष्णुकान्तापुष्पसमवाससः सन्तु सिद्धये ॥१॥" ॐ नमः श्रीहरिकान्तेन्द्रदेवीभ्यः श्रीहरिकान्तेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।७। "कृतविद्रुमसंकाशकायकान्तिविराजिताः। प्रियङ्गुवर्णवसनाः श्रिये हरिसहस्त्रियः ॥१॥" ॐ नमः श्रीहरिसहेन्द्रदेवीभ्यः श्रीहरिसहेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।८। "बन्धूककलिकातुल्यां बिभ्रत्यो वपुषि श्रियम्। अतसीपुष्पसंकाशवस्त्रा अग्निशिखस्त्रियः ॥१॥" ॐ नमः श्रीअग्निशिखेन्द्रदेवीभ्यः श्रीअग्निशिखेन्द्रदेव्यः। स० शे० ।९। "रक्ताशोकलसत्पुष्पवर्णनीलतमाम्बराः। अग्निमानवदेवेन्द्ररमण्यः सन्तु भद्रदाः ॥१॥" ॐ नमः श्रीअग्निमानवदेवेन्द्रदेवीभ्यः श्रीअग्निमानवदेव्यः सा० शे० । १० । नवोदितार्ककिरणकरणा अरुणाधराः। नीलाम्बराः पुण्यराजकान्ताः कान्ति ददत्वरम् ॥ १ ॥ ॐ नमः श्रीपूर्णेन्द्रदेवीभ्यः श्रीपूर्णेन्द्रदेव्यः सा० शे० । ११ । लसत्कोकनदच्छायां दधत्यो निजवर्ष्मणि। फलिनीवर्णवस्त्राढ्या वशिष्ठमहिलाः श्रिये ॥ १ ॥ ॐ नमः श्रीवशिष्ठेन्द्रदेवीभ्यः श्रीवशिष्ठेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १२ । "स्फटिकच्छायसत्कायनीलवर्णाढ्यवाससः। कुर्वन्तु सर्वकार्याणि जलकान्तमृगेक्षणाः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीजलकान्तेन्द्रदेवीभ्यः जलकान्तेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १३ । "भागीरथीप्रवाहाभदेहद्युतिमनोहराः। नीलाम्बराः श्रिये सन्तु जलप्रभमृगीदृशः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीजलप्रभेन्द्रदेवीभ्यः श्रीजलप्रभेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १४ । "हेमपुष्पीपुष्पसमं बिभ्रत्यो धाम विग्रहे। श्री-

मदमितगतीन्द्रप्रियाः शुभ्राम्बराः श्रिये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअमितगतीन्द्रदेवीभ्यः श्रीअमितगतीन्द्रदेव्यः सा० शे० । १५ । "खर्जूरतर्जनाकारिविलसद्वर्ष्मतेजसः । श्वेतवस्त्रा धिये सन्तु मितवाहनवल्लभाः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमितवाहनेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमितवाहनेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १६ । "प्रियङ्गुचङ्गिमोत्तुङ्गभङ्गदाम्यङ्गतेजसः । वेलम्बवल्लभाः सांध्यरागारुणसिचः श्रिये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीवेलम्बेन्द्रदेवीभ्यः श्रीवेलम्बेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १७ । "कदलीदललालित्यविलम्बिवपुषः श्रिया । प्रभञ्जनप्रियाः प्रीताः सन्तु मञ्जिष्ठवाससः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीप्रभञ्जनदेवेन्द्रदेवीभ्यः श्रीप्रभञ्जनेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १८ । "सच्चम्पकोल्लसत्कोरकाभकायाः सिताम्बराः । घोषप्रियतमाः प्रेम पुष्णन्तु पुरुषस्त्रियः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीघोषेन्द्रदेवीभ्यः श्रीघोषेन्द्रदेव्यः सा० शे० । १९ । "महाघोषमहिष्यस्तु धृतचन्द्राभवाससः । हारिद्रहारिकरणाः कुर्वन्तु करुणां सताम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमहाघोषेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहाघोषेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २० । "कज्जलश्यामलरुचो धृतपीततराम्बराः । कालकान्ताः शुभं कालं कलयन्तु महात्मनाम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीकालेन्द्रदेवीभ्यः श्रीकालेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।२१। "भ्रमद्भ्रमरविभ्राजिशरीरोग्रमनोहराः । वर्षाविद्युत्समसिचो महाकालप्रियाः श्रिये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमहाकालेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहाकालेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २२ । "भाद्रवारिधरश्यामकायप्रद्युतलुत्विषः । सुरूपकान्ता रात्रीशकान्तवस्त्राः समाहिताः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसुरूपेन्द्रदेवीभ्यः श्रीसुरूपेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २३ । "कालिन्दीजलकल्लोलविलोलवपुरिङ्गिताः । स्फटिकोज्ज्वलची-

राश्च प्रतिरूपस्त्रियः श्रिये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीप्रतिरूपेन्द्रदेवीभ्यः श्रीप्रतिरूपेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २४ । "शातकुम्भनिभैर्श्लिः कलिताः श्यामलत्विषः । पूर्णभद्रस्त्रियः पूर्णभद्रं कुर्वन्तु सर्वतः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीपूर्णभद्रेन्द्रदेवीभ्यः श्रीपूर्णभद्रदेव्यः सा० शे० । २५ । "नवार्ककरसंस्पृष्टतमालोत्तममूर्तयः । कर्पूरोपमवस्त्राश्च माणिभद्राङ्गनाः श्रिये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमाणिभद्रदेवीभ्यः श्रीमाणिभद्रदेव्यः सा० शे० । २६ । "चन्द्रकान्तप्रतीकाशसप्रकाशवपुर्धराः । नीलाम्बरा भीमनार्यः सन्तु सर्वार्थसिद्धये ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीभीमेन्द्रदेवीभ्यः श्रीभीमेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २७ । "क्षीरोदधिक्षीरधौतमुक्ताहारसमप्रभाः । इन्द्रनीलोपमसिचो महाभीमस्त्रियोऽद्भुताः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमहाभीमेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहाभीमेन्द्रदेव्यः सा० शे० । २८ । "प्रियङ्गुरङ्गाङ्गरुचः स्फटिकोज्ज्वलवाससः । प्राणेश्वर्यः किंनरस्य कुर्वन्तु कुशलं सताम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीकिंनरेन्द्रदेवीभ्यः श्रीकिंनरेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।२०। "नीलकायरुचः कान्ताः कान्ताः किंपुरुषस्य च । चन्द्रोज्ज्वलाच्छादधराः सन्तु विघ्नभिदाकृतः ॥१॥" ॐ नमः श्रीकिंपुरुषेन्द्रदेवीभ्यः श्रीकिंपुरुषेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३०। "सत्कुन्दकलिकाजालवलक्षतनुतेजसः । नीलवस्त्राः सत्पुरुषवशा वाञ्छितदायिकाः ॥१॥" ॐ नमः श्रीसत्पुरुषेन्द्रदेवीभ्यः श्रीसत्पुरुषेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३१। "महापुरुषदेव्यस्तु शङ्खोज्ज्वलतनूधराः । प्रियङ्गुप्रियवर्णाभवस्त्राः सन्त्वत्र संस्थिताः ॥१॥" ॐ नमः श्रीमहापुरुषेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहापुरुषेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३२। "अन्तरिक्षप्रख्यरुचो धृतपीताम्बरस्रजः । अहिकायमहिष्यस्तु घ्नन्तु विघ्नं जिनार्चने ॥१॥" ॐ नमः

श्रीअहिकायेन्द्रदेवीभ्यः श्रीअहिकायेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३३। "महाकायस्त्रियः श्यामकमनीयाङ्गराजिताः। पीताम्बराश्च सङ्घस्य कुर्वन्तु कुलवर्द्धनम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीमहाकायेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहाकायेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३४। "वीणाकराः श्यामरुचः कौसुम्भवसनावृताः। सन्तु गीतरतेर्देव्यः ससंगीता जिनार्चने ॥१॥" ॐ नमः श्रीगीतरतीन्द्रदेवीभ्यः श्रीगीतरतीन्द्रदेव्यः सा० शे० । ३५ । "श्रीमद्गीतयशोदेव्यः श्यामाः संगीतसंगताः। कुरुविन्दारुणसिचः सन्तु संतापशान्तये ॥१॥" ॐ नमः श्रीगीतयशइन्द्रदेवीभ्यः श्रीगीतयशइन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३६। मौक्तिकप्रख्यवपुषो नीलाम्बरमनोहराः। देव्यः संनिहितेन्द्रस्य सन्तु संनिहिता इह ॥१॥" ॐ नमः श्रीसंनिहितेन्द्रदेवीभ्यः श्रीसंनिहितेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३७। "नवोद्यतपारदरुचो राजावर्ताभवाससः। सन्मानकान्ताः कीर्तिं नः कुर्वन्तु कुशलप्रदाः ॥१॥ ॐ नमः श्रीसन्मानेन्द्रदेवीभ्यः श्रीसन्मानेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।३८। "कृतमालपुष्पमालावर्णा हरितवाससः। धातुर्विदधतां कान्ताः कमनीयार्चनामतिम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीधात्रिन्द्रदेवीभ्यः श्रीधात्रिन्द्रदेव्यः सा० शे० । ३९ । "संतसकाञ्चनरुचः प्रियङ्गुप्रभनक्तकाः। जिनार्चनेषु दद्यासुर्विधातुर्वल्लभा बलम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीविधात्रिन्द्रदेवीभ्यः श्रीविधात्रिन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४०। "चन्द्रकान्ताभकायाढ्या मञ्जिष्ठासिचयाद्भुताः। ऋपिपत्न्य ऋपीन्द्राणां सन्तु व्रतमतिप्रदाः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीऋपीन्द्रदेवीभ्यः श्रीऋपीन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४१। ऋपिपालाम्बु-

---

१ कन्ति न इति पाठः ।

जद्दशः शशाङ्ककिदणोज्ज्वलाः। रक्ताम्बरा वरं सर्वसङ्घस्य ददतां सदा ॥१॥" ॐ नमः श्रीक्षपालेन्द्रदेवीभ्यः श्रीक्षपालेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४२। "शङ्खोज्ज्वलमनोज्ञाङ्ग्यः स्नातशेषाभवाससः। ईश्वरस्य प्रियतमाः सङ्घे कुर्वन्तु मङ्गलम् ॥ १ ॥" ॐ नमः ईश्वरेन्द्रदेवीभ्यः श्रीईश्वरेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४३। "क्षीराब्धिगौराः काशाभवाससो वारिजाननाः। महेश्वरस्य दयिता दयां कुर्वन्तु देहिषु ॥१॥" ॐ नमः श्रीमहेश्वरेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४४। "सुवर्णवर्णनीयाङ्ग्यो मेचकाम्बरडम्बराः। सुवक्षसः सुवक्षोजाः कान्ता यच्छन्तु वाञ्छितम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसुवक्षइन्द्रदेवीभ्यः श्रीसुवक्षइन्द्रदेव्यः सा० शे० । ४५। "विशालहारिद्ररुचः सुनीलसिचया अपि। विशालदेव्यः कुर्वन्तु सर्वापत्क्षणनं क्षणात् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीविशालेन्द्रदेवीभ्य श्रीविशालेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४६। "अतसीपुष्पसंकाशैरङ्गैः शुच्यः शुभेङ्गिताः। पीताम्बरधरा हासविलासिन्यः समाहिताः ॥१॥" ॐ नमः श्रीहासेन्द्रदेवीभ्यः श्रीहासेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४७। "नीलाङ्गकान्तिकलिताः शातकुम्भाभवाससः। श्रीहास्यरतिकामिन्यः कामितं पूरयन्तु नः ॥१॥" ॐ नमः श्रीहास्यरतीन्द्रदेवीभ्यः श्रीहास्यरतीन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४८। क्षीराम्भोनिधिनिर्गच्छच्छेषाभतनुवाससः। श्वेताम्बुजेक्षणाः शत्रून् क्षपयन्तु मनीषिणाम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीश्वेतेन्द्रदेवीभ्यः श्रीश्वेतेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।४९। शेषाहिदशनज्योतिर्व्यूतवासोविभूषिताः। शरत्तारकदेहाश्च महाश्वेतस्त्रियो मुदे ॥१॥"

१ शङ्खाभवाससः इति पाठः ।

ॐ नमः श्रीमहाश्वेतेन्द्रदेवीभ्यः श्रीमहाश्वेतेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५०। "अशोकनवपुष्पालीरक्तदेहरुचोऽधिकम् । कुन्देन्दुधवलाच्छाया जयन्ति पतगश्रियः ॥१॥" ॐ नमः श्रीपतगेन्द्रदेवीभ्य श्रीपतगेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५१। "कामिन्यः पतगरतेः स्फुटविद्रुमतेजसः । विशुद्धवसनाः सन्तु सर्वसंघमनोमुदे ॥ १॥ " ॐ नमः श्रीपतगरतीन्द्रदेवीभ्यः श्रीपतगरतीन्द्रदेव्यः सा० शे० । ५२ । "प्रदीप्तदेहरुग्ध्वस्तध्वान्तसंहतयः सिताः । रक्ताभवसनाः सूर्यचकोराक्ष्यो महामुदे ॥१॥" ॐ नमः श्रीसूर्येन्द्रदेवीभ्यः श्रीसूर्येन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५३। "सुधागिरः सुधाधाराः सुधादेहाः सुधाहृदः । सुधाकरस्त्रियः सन्तु स्नात्रेस्मिन् प्रकिरत्सुधाः[1] ॥१॥" ॐ नमः श्रीचन्द्रेन्द्रदेवीभ्यः श्रीचन्द्रेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५४। "पौलोमीप्रमुखाः शक्रमहिष्यः काञ्चनत्विषः । पीताम्बरा जिनार्चायां सन्तु संदत्तकल्पनाः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसौधर्मशक्रेन्द्रदेवीभ्यः श्रीसौधर्मशक्रेन्द्रदेव्यः सा० शे० ।५५। "गौरीप्रभृतयो गौरकान्तयः कान्तसंगताः । देव्य ईशाननाथस्य सन्तु सन्तापहानये ॥१॥" ॐ नमः श्रीईशानेन्द्रदेवीभ्यः श्रीईशानेन्द्रदेव्यः सा० शे० । ५६ । सनत्कुमारादीन्द्राणां देव्यो न सन्ति । यत उक्तमागमे—"उववाओ देवीणं कप्पदुगं जाव पुरओ सहस्सारो । गमणागमणं नत्थि अच्चुअपरओ सुराणं पि ॥ १ ॥" अतः सनत्कुमारादीन्द्राणां परिजनपूजैव, सा चेन्द्रपूजासहचारिणी, तथा व्यन्तरज्योतिष्केन्द्राः त्रायस्त्रिंशल्लोकपालवर्जिताः पठनीयाः, शुक्रादिकल्पेन्द्राः कैल्बिषिकावर्जिताः पठनीयाः, अत्र च

---

[1] प्रकरत्सुधाः इति पाठः ।

देवेषु कैल्बिषिकाः परमाधार्मिकाश्च न पूजनीयाः, किंत्विन्द्रपरीवारसाहचर्येण अखण्डितसूत्रपाठे न दोषः। अन्ये तु ग्रैवेयकानुत्तरसुराः पार्श्वपूजायां जृम्भकादयश्च पूजयिष्यन्ते। ॐ ह्रीँ नमश्चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रदेवीभ्यः सम्यग्दर्शनवासिताभ्योऽनन्तशक्तिभ्यः श्रीचतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रदेव्यः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः साभियोगिकदेव्यः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं॰ पुष्पं अक्षतान्॰ फलानि॰ मुद्रां॰ धूपं॰ दीपं॰ नैवेद्यं॰ गृह्णन्तु सर्वोपचारान्॰ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं॰ पुष्टिं॰ ऋद्धिं॰ वृद्धिं॰ सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा। अनेन चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रदेवीनां परिपिण्डितपूजा। ततः ससमवलये। "ये केवले सुरगणे मिलिते जिनाग्रे श्रीसङ्घरक्षणविचक्षणतां विदध्युः। यक्षास्त एव परमर्द्धिविवृद्धिभाज आयान्तु शान्तहृदया जिनपूजनेऽत्र ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन ससमवलये शासनयक्षाणां पुष्पाञ्जलिक्षेपः। "स्वर्णाभो वृषवाहनो द्विरदगोयुक्तश्चतुर्बाहुभिः विभ्रद्दक्षिणहस्तयोश्च वरदं भुक्ताक्षमालामपि। पाशं चापि हि मातुलिङ्गसहितं पाण्योर्वहन् वामयोः संघं रक्षतु दाक्ष्यलक्षितमतिर्यशोत्तमो गोमुखः ॥१॥" ॐ नमो गोमुखयक्षाय श्रीयुगादिजिनशासनक्षाकारकाय श्रीगोमुखयक्ष सायुध सवाहन सपरिच्छदः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं॰ पुष्पं॰ अक्षतान्॰ फलानि॰ मुद्रां॰ धूपं॰ दीपं॰ नैवेद्यं सर्वोपचारान् गृहाण २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं॰ पुष्टिं॰ ऋद्धिं॰ वृद्धिं सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा

।१। “द्विरदगमनकृच्छितिश्चाष्टबाहुश्चतुर्वक्त्रभाग्यमुद्गरं वरदमपि च पाशमक्षावलिं दक्षिणे हस्तवृन्दे वहन्। अभयमविकलं तथा मातुलिङ्गं सृणिशक्तिमाभासयत् सततमतुलं वामहस्तेषु यक्षोत्तमोसौ महायक्षकः ॥१॥” इच्छादण्डकः। ॐ नमो महायक्षाय श्रीअजितस्वामिजिनशासनरक्षाकारकायश्रीमहायक्ष सायु० सवा० शेषं पूर्ववत् ।२। “त्र्यास्यः श्यामो नवाक्षः शिखिगमनरतः षड्भुजो वामहस्तः प्रस्तारे मातुलिङ्गाक्षवलयभुजगान् दक्षिणे पाणिवृन्दे। बिभ्राणो दीर्घजिह्वद्विषदभयगदासादिताशेषदुष्टः कष्टं संघस्य हन्यात्त्रिमुखसुरवरः शुद्धसम्यक्त्वधारी ॥१॥” ॐ नमः श्रीत्रिमुखयक्षाय श्रीसंभवस्वामिज्जिनशासनरक्षाकारकाय श्रीत्रिमुखयक्ष सा० शेषं० ।३। “श्यामः सिन्धुरवाहनो युगभुजो हस्तद्वये दक्षिणे मुक्ताक्षावलिमुत्तमां परिणतं सन्मातुलिङ्गं वहन्। वामेऽप्यङ्कुशमुत्तमं च नकुलं कल्याणमालाकरः श्रीयक्षेश्वर उज्ज्वलां जिनपतेर्दद्यान्मतिं शासने ॥१॥” ॐ नमः श्रीयक्षेश्वरयक्षाय श्रीअभिनन्दनस्वामिजि० श्रीयक्षेश्वरयक्ष शे० ।४। “वर्णश्वितो गरुडगमनो वेदबाहुश्च वामे हस्तद्वन्द्वे सुललितगदां नागपाशं च बिभ्रत्। शक्तिं चक्राद्वरदमतुलं दक्षिणे तुम्बरुः स प्रस्फीतां नो दिशतु कमलां संघकार्येऽव्ययां च ॥१॥” ॐ नमः श्रीतुम्बरवे सुमतिस्वामिजि० श्रीतुम्बरो शे० ।५। “नीलस्तुरङ्गगमनश्च चतुर्भुजाढ्यः स्फूर्जत्फलाभयसुदक्षिणपाणियुग्मः। बभ्रक्षसूत्रयुतवामकरद्वयश्च सङ्घं जिनार्चनरतं कुसुमः पुनातु ॥१॥” ॐ नमः श्रीकुसुमाय श्रीपद्मप्रभस्वामिजि० श्रीकुसुम शे० ।६। “नीलो गजेन्द्रगमनश्च चतुर्भुजोपि बिल्वाहिपाशयुतदक्षिणपाणियुग्मः। वज्राङ्कुशप्रगुणितीकृतवामपाणि-

मातङ्गराड् जिनमतेर्द्विषतो निहन्तु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमातङ्गयक्षाय श्रीसुपार्श्वजि० श्रीमातङ्गयक्ष शे०
।७। "श्यामानिभो हंसगतिस्त्रिनेत्रो द्विबाहुधारी कर एव वामे। सन्मुद्गरं दक्षिण एव चक्रं वहन् जयं
श्रीविजयः करोतु ॥ १ ॥ ॐ नमः श्रीविजययक्षाय श्रीचन्द्रप्रभस्वामिजि० श्रीविजययक्ष शे० ।८। "कूर्मा-
रूढो धवलकरणो वेदबाहुश्च वामे हस्तद्वन्द्वे नकुलमतुलं रत्नमुत्तंसयंश्च। मुक्तामालां परिमलयुतं दक्षिणे
बीजपूरं सम्यग्दृष्टिप्रसमरधियां सोऽजितः सिद्धिदाता ॥१॥" ॐ नमः श्रीअजितयक्षाय श्रीसुविधिस्वामिजि०
श्रीअजितयक्ष शे० ।९। "वसुमितभुजयुक् चतुर्वक्त्रभाग् द्वादशाक्षो रुचा सरसिजविहितासनो मातु-
लिङ्गाभये पाशयुग्मुद्गरं दधदति गुणमेव हस्तोत्करे दक्षिणे चापि वामे गदां सृणिनकुलसरोद्भवाक्षावलीर्ब्र-
ह्मनामा सुपर्वोत्तमः ॥१॥" इच्छादण्डकः। ॐ नमः श्रीब्रह्मणे श्रीशीतलस्वामिजि० श्रीब्रह्मन् शे० ।१०।
"त्र्यक्षो महोक्षगमनो धवलश्चतुर्दोर्वामेऽथ हस्तेयुगले नकुलाक्षसूत्रे। संस्थापयंस्तदनु दक्षिणपाणियुग्मे स-
न्मातुलिङ्गकगदेऽवतु यक्षराजः ॥१॥" ॐ नमः श्रीयक्षराजाय श्रीश्रेयांसस्वामिजि० श्रीयक्षराज० शे० ।११।
"श्वेतश्चतुर्भुजधरो गतिकृच्च हंसे कोदण्डपिङ्गलसुलक्षितवामहस्तः। सद्बीजपूरशरपूरितदक्षिणान्यहस्तद्वयः
शिवमलंकुरुतात्कुमारः ॥१॥" ॐ नमः श्रीकुमारयक्षाय श्रीवासुपूज्यस्वामिजि० श्रीकुमारयक्ष शे० ।१२।
"शशधरकरदेहरुग् द्वादशाक्षस्तथा द्वादशोद्यद्भुजो बर्हिगामी परं षण्मुखः फलशरकरवालपाशाक्षमालां म-
हाचक्रवस्तूनि पाण्युत्करे दक्षिणे धारयन् तदनु च ननु वामके चापचक्रस्फरान् पिङ्गलां चाभयं साङ्कुशं

सज्जनानन्दनो विरचयतु सुखं सदा षण्मुखः सर्वसंघस्य सर्वासु दिक्षु प्रतिस्फुरितोद्यद्यशाः ॥१॥" इच्छादण्डकः । ॐ नमः श्रीषण्मुखयक्षाय श्रीविमलस्वामिजि० श्रीषण्मुखयक्ष शे० ।१३। "खड्वाङ्गत्रिमुखः षडभ्यकधरो वादोर्गतिर्लोहितः पद्मं पाशमसिं च दक्षिणकरव्यूहे वहन्नञ्जसा । मुक्ताक्षावलिखेटकोरगरिपू वामेषु हस्तेष्वपि श्रीविस्तारमलंकरोतु भविनां पातालनामा सुरः ॥१॥" ॐ नमः श्रीपातालाय श्रीअनन्तस्वामिजि० श्रीपातालयक्ष शेषं ।१४। "त्र्यास्यः षण्नयनोरुणः कमठगः षड्बाहुयुक्तोभयं विस्पष्टं फलपूरकं गुरुगदां चावामहस्तावलौ । बिभ्रद्वामकरोच्चये च कमलं मुक्ताक्षमालां तथा बिभ्रत्किंनरनिर्जरो जनजरारोगादिकं कृन्ततु ॥१॥" ॐ नमः श्रीकिंनरयक्षाय श्रीधर्मस्वामिजि० श्रीकिंनरयक्ष शे० ।१५। "श्यामो वराहगमनश्च वराहवक्त्रश्चतुर्भुजधरो गरुडश्च पाण्यो । सव्याक्षसूत्रनकुलोप्यथ दक्षिणे च पाणिद्वये धृतसरोरुहमातुलिंगः ।१।" ॐ नमः श्रीगरुडयक्षाय श्रीशान्तिनाथजि० श्रीगरुडयक्ष शे० ।१६। "श्यामश्चतुर्भुजधरः सितपत्रगामी बिभ्रच्च दक्षिणकरद्वितयेपि पाशम् ॥विस्फूर्जितं च वरदं किल वामपाण्योर्गन्धर्वराट् परिधृताङ्कुशवीजपूरः ॥१॥" ॐ नमः श्रीगन्धर्वयक्षाय श्रीकुन्थनाथजि० श्रीगन्धर्वयक्ष शे० ।१७। "वसुशशिनयनः षडास्यः सदा कम्बुगामी धृतद्वादशोद्यद्भुजः श्यामलः तदनु च शरपाशसद्बीजपूराभयासिस्फुरन्मुद्गरान् दक्षिणे स्फारयन् करपरिचरणे पुनर्वामके चभुशूलाङ्कुशानक्षसूत्रं स्फरं कार्मुकं दधदवितथवाक् स यक्षेश्वराभिख्यया लक्षितः पातु सर्वत्र भक्तं जनम् ॥१॥" इच्छादण्डकः । ॐ नमः श्रीयक्षेश्वराय श्रीअर-

नाथजि० श्रीयक्षेश्वर शेषं० ।१८। "अष्टाक्षाष्टभुजश्चतुर्मुखधरो नीलो गजोद्यद्गतिः शूलं पर्शुमथाभयं च वरदं पाण्युच्चये दक्षिणे। वामे मुद्गरमक्षसूत्रममलं सद्बीजपूरं दधत् शक्तिं चापि कुवेरकूबरधृताभिख्यः सुरः पातु वः ॥१॥" ॐ नमः श्रीकुवेराय श्रीमल्लिनाथजि० श्रीकुवेरयक्ष शेषं० ।१९। "श्वेतो द्वादशलोचनो वृषगतिर्वेदाननः शुभ्ररुक् सज्जात्यष्टभुजोऽथ दक्षिणकरव्राते गदां सायकान्। शक्तिं सत्फलपूरकं दधदथो वामे धनुः पङ्कजं पर्शुं बभ्रुमपाकरोतु वरुणः प्रत्यूहविस्फूर्जितम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीवरुणयक्षाय श्रीमुनिसुव्रतस्वामिजि० श्रीवरुणयक्ष शे० ।२०। "स्वर्णाभो वृषवाहनोष्टभुजभाग् वेदाननो द्वादशाक्षो वामे करमण्डलेऽभयमथो शक्तिं ततो मुद्गरम्। बिभ्रद्वै फलपूरकं तदपरे वामे च बभ्रुं पविं पर्शुं मौक्तिकमालिकां भृकुटिराड्विस्फोटयेत्संकटम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीभृकुटियक्षाय श्रीनेमिस्वामिजि० श्रीभृकुटियक्ष शेषं० ।२१। षड्बाहुस्त्र्यकभाक् शितिस्त्रिवदनो बाह्यं नरं धारयन् पर्शूद्यत्फलपूरचक्रकलितो हस्तोत्करे दक्षिणे। वामे पिङ्गलशूलशक्तिललितो गोमेधनामा सुरः सङ्घस्यापि हि ससभीतिहरणो भूयात्प्रकृष्टो हितः ॥१॥" ॐ नमः श्रीगोमेधयक्षाय श्रीनेमिनाथजि० श्रीगोमेधयक्ष शेषं० ।२२। "खर्वः शीर्षफणः शितिः कमठगो दन्त्याननः पार्श्वकः श्यामोद्भासिचतुर्भुजः सुगदया सन्मातुलिङ्गेन च ? स्फूर्जद्दक्षिणहस्तकोऽहिनकुलभ्राजिष्णु वामस्फुरत्पाणिर्यच्छतु विघ्नकारि भाविनां विच्छित्तिमुच्छेकयुक् ॥१॥ ॐ नमः श्रीपार्श्वयक्षाय श्रीपार्श्वनाथजि० श्रीपार्श्वयक्ष शेषं० ।२३। "श्यामो महाहस्तिगतिर्द्विबाहुः सद्बीजपूराङ्कितवामपाणिः। द्विजिह्वश-

न्त्र्यदवामहस्तो मातङ्गयक्षो वितनोतु रक्षाम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीमातङ्गयक्षाय श्रीवर्द्धमानस्वामिजि० श्रीमातङ्गयक्ष सायु० शे० ।२४। ॐ नमश्चतुर्विंशतिशासनयक्षेभ्यश्चतुर्विंशतिजिनशासनरक्षकेभ्यः सर्वे शासनयक्षा इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान् फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं सर्वोपचारं गृह्णन्तु २ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा । इति सर्वशासनयक्षाणां परिपिण्डितपूजा ॥ अथ अष्टमवलये—"यासां संस्मरणाद्भवन्ति सकलाः संपद्गणा देहिनां दिक्पूजाकरणैकशुद्धमनसां स्युर्वाञ्छिता लब्धयः । याः सर्वाश्रमवन्दितास्त्रिजगतामाधारभूतांश्च या वन्दे शासनदेवताः परिकरैर्युक्ताः सेशास्त्रातमनः ॥१॥" अनेन अष्टमवलये शासनदेवीपुष्पाञ्जलिक्षेपः ॥ स्वर्णाभा गरुडासनाष्टभुजयुग् वामे च हस्तोच्चये वज्रं चापमथाङ्कुशं गुरुधनुः सौम्याशया बिभ्रती । तस्मिंश्चापि हि दक्षिणेऽथ वरदं चक्रं च पाशं शरान् संचक्रापरचक्रभञ्जनरता चक्रेश्वरी पातु नः ॥१॥" ॐ नमः श्रीचक्रेश्वर्यै ऋषभनाथशासनदेव्यै श्रचक्रेश्वरि सायुधा सवाहना सपरिकरा इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहिता भव २ स्वाहा जलं गृहाण गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् शान्तिं कुरु २ तुष्टिं० कुरु २ पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा ।१।

१. मशान्तागताः इति पाठान्तरम् ।

"गोगामिनी धवलरुक्च चतुर्भुजाढ्या वामेतरं वरदपाशविभासमाना। वामं च पाणियुगलं सृणिमातुलिङ्ग-युक्तं सदाजितबला दधती पुनातु ॥१॥" ॐ नमः श्रीअजितबलायै श्रीअजितनाथशासनदेव्यै श्रीअजितबले सा० शे० ।२। "मेषारूढा विशदकरणा दोश्चतुष्केण युक्ता मुक्तामालावरदकलितं दक्षिणं पाणियुग्मम्। वामं तच्चाभयफलशुभं बिभ्रती पुण्यभाजां दद्याद्भद्रं सपदि दुरितारातिदेवी जनानाम् ॥१॥" ॐ नमः श्रीदुरितारये श्रीसंभवनाथशा० श्रीदुरितारे सा० शे० ।३। "श्यामाभा पद्मसंस्था वलयवलिचतुर्बाहुविभ्राजमाना पाशं विस्फूर्जस्फूर्जस्वलमपि वरदं दक्षिणे हस्तयुग्मे। बिभ्राणा चापि वामेऽङ्कुशमपि कविषं भोगिनं च प्रकृष्टा देवीनामस्तु काली कलिकलितकलिस्फूर्तितद्भूतये नः ॥१॥" ॐ नमः श्रीकाल्यै अभिनन्दननाथशा० श्रीकालि सा० शे० ।४। स्वर्णाभाम्भोरुहकृतपदा स्फारबाहाचतुष्का सारं पाशं वरदममलं दक्षिणे हस्तयुग्मे। वामे रम्याङ्कुशमतिगुणं मातुलिङ्गं वहन्ती सद्भक्तानां दुरितहरणी श्रीमहाकालिकास्तु ॐ नमः श्रीमहाकालिकायै श्रीसुमतिनाथशा० श्रीमहाकालिके सा० शे० ।५। "श्यामा चतुर्भुजधरा नरवाहनस्था पाशं तथा च वरदं करयोर्दधाना। वामान्ययोस्तदनु सुन्दरबीजपूरं तीक्ष्णाङ्कुशं च परयोः प्रमुदेऽच्युतास्तु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअच्युतायै श्रीपद्मप्रभस्वामिजि० श्रीअच्युते शे० ।६। "गजारूढा पीता द्विगुणभुजयुग्मेन सहिता लसन्मुक्तामालां वरदमपि सव्यान्यकरयोः। वहन्ती शूलं चाभयमपि च सा वामकरयोर्निशान्तं भद्राणां प्रतिदिशतु शान्ता सदुदयम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीशान्तायै श्रीसुपार्श्वनाथजि०

श्रीशान्ते शेषं० । ७ । "पीता विडालगमना भृकुटिश्चतुर्दोर्वामे च हस्तयुगले फलकं सुपर्शुम् । तत्रैव दक्षिणकरेऽप्यसिमुद्गरौ च विभ्रत्यनन्यहृदयान् परिपातु देवी ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीभृकुटये श्रीचन्द्रप्रभस्वामिशा० श्रीभृकुटे शे० । ८ । "वृषभगतिरथोच्चचारुबाहाचतुष्का शशधरकिरणाभा दक्षिणे हस्तयुग्मे । वरदरसजमाले विभ्रती चैव वामे सृणिकलशमनोज्ञा स्तात् सुतारा महद्ध्यै ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसुताराये श्रीसुविधिजिनशा० श्रीसुतारे शे० । ९ । "नीला पद्मकृतासना वरभुजैर्वेदप्रमाणैर्युता पाशं सन्मरदं च दक्षिणकरे हस्तद्वये विभ्रती । वामे चाङ्कुशवर्मणी बहुगुणाऽशोका विशोका जनं कुर्यादप्सरसां गणैः परिवृता नृत्यद्भिरानन्दितैः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्री अशोकायै श्रीशीतलनाथशा० श्रीअशोके शे० । १ । श्रीवत्साप्यथ मानवी शशिनिभा मातङ्गजिद्वाहना वामं हस्तयुगं तटाङ्कुशयुतं तस्मात्परं दक्षिणम् । गाढं स्फूर्जितमुद्गरेण वरदेनालंकृतं विभ्रती पूजायां सकलं निहन्तु कलुषं विश्वत्रयस्वामिनः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीमानव्यै श्रीश्रेयांसजि० श्रीमानवि शे० । ११ । "श्यामा तुरगासना चतुर्दोः करयोर्दक्षिणयोर्वरं च शक्तिम् । दधती किल वामयोः प्रसूनं सुगदा सा प्रवरातान्च चण्डा ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीचण्डायै श्रीवासुपूज्यजि० श्रीचण्डे शेषं० । १२ । "विजयाम्बुजगा च वेदबाहुः कनकाभा किल दक्षिणद्विपाण्योः । शरपाशधरा च वामपाण्योर्विदिता नागधनुर्धराऽवताद्वः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीविदितायै श्रीविमलजि० श्रीविदिते शे० । १३ । पद्मासनोज्ज्वलतनुश्चतुराढ्यबाहुः पाशासिलक्षितसुदक्षिणहस्तयुग्मा । वामे च हस्तयुगलेऽङ्कुशखेटकाभ्यां

रम्याङ्कुशा दलयतु प्रतिपक्षवृन्दम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअङ्कुशायै श्रीअनन्तजि० श्रीअङ्कुशे शेषं० ।१४। "कन्दर्पा धृतपरपन्नगाभिधाना गौराभा झषगमना चतुर्भुजा च । सत्पद्माभययुतवामपाणियुग्मा कल्हाराङ्कुशभृतदक्षिणद्विपाणिः ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीकन्दर्पायै श्रीधर्मजिनशा० श्रीकन्दर्पे शे० । १५ । "पद्मस्था कनकरुचिश्चतुर्भुजाभूत्कल्हारोत्पलकलिताऽपसव्यपाण्योः । करकाम्बुजसव्यपाणियुग्मा निर्वाणा प्रदिशतु निर्वृतिं जनानाम् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीनिर्वाणायै श्रीशान्तिजि० श्रीनिर्वाणे शे० । १६ । "शिखिगा सुचतुर्भुजाऽतिपीता फलपूरं दधती त्रिशूलयुक्तम् । करयोरपसव्ययोश्च सव्ये करयुग्मे तु भुशुंडिभृद्बलाऽव्यात् ॥१॥" ॐ नमः श्रीबलायै अच्युतायै श्रीकुन्थुजि० श्रीबले शे० । १७ । "नीलाभाब्जपरिष्ठिता भुजचतुष्काढ्यापसव्ये करद्वन्द्वे कैरवमातुलिङ्गकलिता वामे च पाणिद्वये । पद्माक्षावलिधारिणी भगवती देवार्चिता धारिणी सङ्घस्याप्यखिलस्य दस्युनिवहं दूरीकरोतु क्षणात् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीधारिण्यै श्रीअरजि० श्रीधारिणि शे० । १८ । "कृष्णा पद्मकृतासना शुभ्रमथप्रोद्यच्चतुर्बाहुभृत् मुक्ताक्षावलिमद्भुतं च वरदं संपूर्णमुद्बिभ्रती । चश्चदक्षिणपाणियुग्ममितरस्मिन्वामपाणिद्वये सच्छक्ति फलपूरकं प्रियतमा नागाधिपास्यावतु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीवैरोट्यायै श्रीमल्लिजि० श्रीवैरोट्ये शे० । १९ । "भद्रासना कनकरुक्तनुरुच्चबाहुरक्षावलीवरददक्षिणपाणियुग्मा । सन्मातुलिङ्गयुतशूलितदन्यपाणिरच्छुप्तिका भगवती जयतान्नृदत्ता ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीनरदत्तायै

१ देवार्चने इति पाठः ।

श्रीमुनिसुव्रतस्वामिजि० श्रीनरदत्ते शे० । २० । "हंसासना शशिसितोरुचतुर्भुजाढ्या खड्गं वरं सदपसव्यकरद्वये च । सव्ये च पाणियुगले दधती शकुन्तं गान्धारिका बहुगुणा फलपूरमव्यात् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीगान्धार्यै श्रीनेमिजि० श्रीगान्धारि शे० । २१ । "सिंहारूढा कनकतनुरुग् वेदबाहुश्च वामे हस्तद्वन्द्वे कुशततनुभुवौ बिभ्रती दक्षिणेऽत्र । पाशाम्राली सकलजगतां रक्षणैकार्द्रचित्ता देव्यम्बा नः प्रदिशतु समस्ताघविघ्नं समाशु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअम्बायै श्रीअम्बे शे० । २२ । स्वर्णाभोत्तमकुर्कुटाहिगमना सौम्या चतुर्बाहुभृद् वामे हस्तयुगेऽङ्कुशं दधिफलं तत्रापि वै दक्षिणे । पद्मं पाशमुदश्चयन्त्यविरतं पद्मावती देवता किंनर्यर्चितनित्यपादयुगला संघस्य विघ्नं ह्रियात् ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीपद्मावत्यै श्रीपार्श्वजि० श्रीपद्मावति शे० । २३ । "सिंहस्था हरिताङ्गरुग् भुजचतुष्केण प्रभावोर्जिता नित्यं धारितपुस्तकाभयलसद्वामान्यपाणिद्वया । पाशाम्भोरुहराजिवामकरभाग् सिद्धायिका सिद्धिदा श्रीसङ्घस्य करोतु विघ्नहरणं देवार्चने संस्मृता ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीसिद्धायिकायै श्रीवर्धमानजि० श्रीसिद्धायिके सा० शे० । २४ । ॐ नमः श्रीजिनशासनचतुर्विंशतिजिनशासनदेवीभ्यो विघ्नहारिणीभ्यः सर्ववाञ्छितदायिनीभ्यः समस्तशासनदेव्यः इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृह्णन्तु २ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा । इति समस्तशासनदेवीनां परिपिण्डितपूजा ॥ ततो नवमवलये—

"दिक्पालाः सकला अपि प्रतिदिशं स्वं स्वं बलं वाहनं शस्त्रं हस्तगतं विधाय भगवत्स्नात्रे जगद्दुर्लभे। आनन्दोल्बणमानसा बहुगुणं पूजोपचारोच्चयं संधाय प्रगुणं भवन्तु पुरतो देवस्य लब्धासनाः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन दिक्पालवलये पुष्पाञ्जलिप्रक्षेपः। "सम्यक्त्वस्थिरचित्तचित्रितककुप्कोटीरकोटीपटत् सङ्घस्योत्कटराजपट्टपटुतासौभाग्यभाग्याधिकः। दुर्लक्षप्रतिपक्षकक्षदहनज्वालावलीसंनिभो भास्वद्भाल निभालयेन्द्र भगवत्स्नात्राभिषेकोत्सवम् ॥ १ ॥" ॐ वषट् नमः श्रीइन्द्राय तप्तकाञ्चनवर्णाय पीताम्बराय ऐरावणवाहनाय वज्रहस्ताय द्वात्रिंशल्लक्षविमानाधिपतये अनन्तकोटिसुरसुराङ्गनासेवितचरणाय ससानीकेश्वराय पूर्वदिगधीशाय श्रीइन्द्र सायुध सवाहन सपरिच्छद इह प्रतिष्ठामहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृहाण २ शान्तिं कुरु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितं देहि २ स्वाहा। १। नीलाभाच्छादलीलाललितविलुलितालङ्कृतालंभविष्णुस्फूर्जद्रोचिष्णुरोचिर्निचयचतुरतावञ्चितोदञ्चिदेहः। नव्याम्भोदप्रमोदप्रमुदितसमदाकर्णविद्वेषिधूमध्वान्तध्वंसिध्वजश्रीरधिकतरधियं हव्यवाहो धिनोतु ॥ १ ॥" ॐ नमः श्रीअग्नये सर्वदेवमुखाय प्रभूततेजोमयाय आग्नेयाय दिगधीश्वराय कपिलवर्णाय छागवाहनाह नीलाम्बराय धनुर्बाणहस्ताय श्रीअग्ने सा० शे०। २। "मणिकिरणकदम्बाडम्बरालम्बितुंगोत्तमकरणशरण्यागण्यनित्यार्हदाज्ञाः। बलिभुवनविभावैः स्वैरगन्धा सुधान्ता गुरुवरभुवि लात्वा यान्तु ते दन्दशूकाः ॥ १ ॥" ॐ ह्रीँ फुँ

नमः श्रीनागेभ्यः पातालस्वामिभ्यः श्रीनागमण्डल सा० शेषं पूर्ववत् । ३ । “दैत्यालीमुण्डखण्डीकरणसुडमरोदण्डशुण्डप्रचण्डदोर्दण्डाडम्बरेण प्रतिहरिदनुगं भापयन् विघ्नजातम् । कालिन्दीनीलमीलत्सलिलविलुनितालङ्कृतोद्यल्लुलायन्यस्ताङ्घ्रिर्धर्मराजो जिनवरभुवने धर्मबुद्धिं ददातु ॥ १ ॥” ॐ घं घं नमो यमाय धर्मराजाय दक्षिणदिगधीशाय समवर्तिने धर्माधर्मविचारकरणाय कृष्णवर्णाय चर्मावरणाय महिषवाहनाय दण्डहस्ताय श्रीयम सा० शे० । ४ । “प्रेतान्तप्रोतगण्डप्रतिकडितलुडन्मुण्डितामुण्डधारी दुर्वारीभूतवीर्याध्यवसितलसितापायनिर्घातनार्थी । काश्यांमर्शप्रदीप्यत्कुणथकृतवदो नैऋतैर्यासपार्श्वस्तीर्थेशस्नात्रकाले रचयतु निर्ऋतिर्दुष्टसंघातघातम् ॥ १ ॥” ॐ हसकलह्रीँ नमः ह्रीँ श्रीँ निर्ऋतये नैर्ऋतदिगधीशाय धूम्रवर्णाय व्याघ्रचर्मवृताय मुद्गरहस्ताय प्रेतवाहनाय श्रीनिर्ऋते सा० शे० । ५ । “कल्लोलोल्चणलोललालितचलत्प्रालम्बमुक्तावलीलीलालम्भिततारकाढ्यगगनः सानन्दसन्मानसः । स्फूर्जन्मागधसुस्थितादिविबुधैः संसेव्यपादद्वयो वृद्धिं श्रीवरुणो ददातु विशदां नीतिप्रतानाद्भुतः ॥ १ ॥” ॐ वं नमः श्रीवरुणाय पश्चिमदिगधीशाय समुद्रवासाय मेघवर्णाय पीताम्बराय पाशहस्ताय मत्स्यवाहनाय श्रीवरुण सा० शे० । ६ । “ध्वस्तध्वान्तध्वजाग्रस्फुटललंपटाटंकशंकः पङ्कजातश्लथनमथनः पार्श्वसंस्थायिदेवः । अर्हत्सेवाविदलितसमस्ताघसंघो विदध्यात् व्याप्तान्तस्थप्रचुररजसां नाशनं श्रीनभस्वान् ॥ १ ॥” ॐ यं नमः श्रीवायवे वायव्यदिगधीशाय धूसराङ्गाय रक्ताम्बराय हरिणवाहनाय ध्वजप्रहरणाय श्रीवायो सा० शे० । ७ । “दिननाथलक्षसमदीप्तिदीपि-

तास्विलदिग्विभागमणिरम्यपाणियुक् । सद्गण्यपुण्यजनसेवितक्रमो धनदो दधातु जिनपूजने धियम् ॥ १ ॥" ॐ यं ३ नमः श्रीधनदाय उत्तरदिगधीशाय सर्वयक्षेश्वराय कैलासस्थाय अलकापुरीप्रतिष्ठाय शक्रकोशाध्यक्षाय कनकाङ्गाय श्वेतवस्त्राय नरवाहनाय रत्नहस्ताय श्रीधनद सा० शे० ।८। "उद्यत्पुस्तकसस्तहस्तनिवहः संन्यस्तपापोद्भवः शुद्धध्यानविधूतकर्मविमलो लालित्यलीलानिधिः । वेदोच्चारविशारिचारुवदनोन्मादः सदा सौम्यदृग् ब्रह्मा ब्रह्मणि निष्ठितं वितनुताद्भव्यं समस्तं जनम् ॥ १ ॥" ॐ नमो ब्रह्मणे ऊर्ध्वलोकधीश्वराय सर्वसुरप्रतिपन्नपितामहाय स्थविराय नाभिसंभवाय काञ्चनवर्णाय चतुर्मुखाय श्वेतवस्त्राय हंसवाहनाय कमलसंस्थाय पुस्तककमलहस्ताय श्रीब्रह्मन् सा० ।९। "क्षुभ्यत्क्षीराब्धिगर्भाम्बुनिवहसततक्षालिताम्भोजवर्णः स्वं सिद्धर्द्धिप्रगल्भीकरणविरचितात्यन्तसम्पातिनृत्यः । तार्तीयाक्षिप्रतिष्ठस्फुटदहनवनज्वालया लालिताङ्गः शम्भुः शं भासमानं रचयतु भविनां क्षीणमिथ्यात्वमोहः ॥१॥" ॐ नमः श्रीईशानाय ईशानदिगधीशाय सुरासुरनरवन्दिताय सर्वभुवनप्रतिष्ठिताय श्वेतवर्णाय गजाजिनवृताय वृषभवाहनाय पिनाकशूलधराय श्रीईशान सा० शे० ।१०। ॐ नमः सर्वेभ्यो दिक्पालेभ्यः शुद्धसम्यग्दृष्टिभ्यः सर्वजिनपूजितेभ्यः सर्वेपि दिक्पालाः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः इह नन्द्यावर्तपूजने आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृह्णन्तु २ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा । इति सर्व-

दिक्पालानां परिपिण्डितपूजा ॥ ततो दशमवलये—"सर्वे ग्रहा दिनकरप्रमुखाः स्वकर्मपूर्वोपनीतफलदानकरा जनानाम्। पूजोपचारनिकरं स्वकरेषु लात्वा सन्त्वागताः सपदि तीर्थकरार्चनेऽत्र ॥१॥" अनेन वृत्तेन ग्रहवलयेषु पुष्पाञ्जलिक्षेपः। "विकसितकमलावलीविनिर्यत्परिमललालितपूतपादवृन्दः। दशशतकिरणः करोतु नित्यं भुवनगुरोः परमार्चने शुभौघम् ॥१॥" ॐ घृणि २ नमः श्रीसूर्याय सहस्रकिरणाय रत्नादेवीकान्ताय वेदगर्भाय यमयमुनाजनकाय जगत्कर्मसाक्षिणे पुण्यकर्मप्रभावकाय पूर्वदिगधीशाय स्फटिकोज्वलाय रक्तवस्त्राय कमलहस्ताय सप्ताश्वरथवाहनाय श्रीसूर्य सायुधः सवाहनः सपरिच्छदः इह नन्द्यावर्तपूजने आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं० पुष्पं० फलानि० मुद्रां० धूपं०दीपं० नैवेद्यं० सर्वोपचारान्० शान्तिं कुरु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा। १। "प्रोद्यत्पीयूषपूरप्रसृमरजगतीपोषनिर्दोषकृत्यव्याप्तृत्तो ध्वान्तकान्ताकुलकलितमहामानदत्तापमानः। उन्माद्यत्कण्टकालीदलकलितसरोजालिनिद्राविनिद्रश्चन्द्रश्चन्द्रावदातं गुणनिवहमभिव्यातनोत्वात्मभाजाम् ॥१॥" ॐ चं चं चं नमश्चन्द्राय शम्भुशेखराय षोडशकलापरिपूर्णाय तारागणाधीशाय वायव्यदिगधीशाय अमृताय अमृतमयाय सर्वजगत्पोषणाय श्वेतवस्त्राय श्वेतदशवाजिवाहनाय सुधाकुम्भहस्ताय श्रीचन्द्र सायु० शे०। २। "ऋणाभिहन्ता सुकृताधिगन्ता सदैववक्रः क्रतुभोजिमान्यः। प्रमाथकृद्विघ्नसमुच्चयानां श्रीमङ्गलो मंगलमातनोतु ॥१॥" ॐ हूं हुं हं सः नमः श्रीमङ्गलाय दक्षिणदिगधीशाय विद्रुमवर्णाय

रक्ताम्बराय भूमिस्थिताय कुद्दालहस्ताय श्रीमङ्गल सा० शे० ।३। "प्रियङ्गुप्रख्याङ्गो गलदमलपीयूषनिकष-
स्फुरद्वाणीत्राणीकृतसकलशास्त्रोपचयधीः । समस्तप्रासीनामनुपमविधानं शशिसुतः प्रभूताराातीनामुपनयतु
भङ्गं स भगवान् ॥ १ ॥" ॐ ऐं नमः श्रीबुधाय उत्तरदिगधीशाय हरितवस्त्राय कलहंसवाहनाय पुस्तकह-
स्ताय श्रीबुध सा० शेषं० ।४। "शास्त्रप्रस्तारसारप्रततमतिवितानाभिमानातिमानप्रागल्भ्यः शम्भुजम्भक्ष-
यकरदिनकृद्विष्णुभिः पूज्यमानः । निःशेषास्वप्नजातिव्यतिकरपरमाधीतिहेतुर्बृहत्याः कान्तः कान्तादिवृद्धिं
भवभयहरणः सर्वसङ्घस्य कुर्यात् ॥१॥" ॐ जीव २ नमः श्रीगुरुवे बृहतीपतये ईशानदिगधीशाय सर्वदे-
वाचार्याय सर्वग्रहबलवत्तराय काञ्चनवर्णाय पीतवस्त्राय पुस्तकहस्ताय श्रीहंसवाहनाय श्रीगुरो सा० शे०।५।
"दयितसंव्रतदानपराजितः प्रवरदेहि शरण्य हिरण्यदः । दनुजपूज्यजयोशन सर्वदा दयितसंवृतदानपरा-
जितः ॥१॥" ॐ सुं नमः श्रीशुक्राय दैत्याचार्याय आग्नेयदिगधीशाय स्फटिकोज्ज्वलाय श्वेतवस्त्रास कुम्भ-
हस्ताय तुरगवाहनाय श्रीशुक्र सा० शे० ।६। माभूद्विपत्समुदयः खलु देहभाजां द्रागित्युदीरितलघिष्ठग-
तिर्नितान्तम् । कादम्बिनीकलितकान्तिरनन्तलक्ष्मीं सूर्यात्मजो वितनुताद्विनयोपगूढः ॥ १ ॥" ॐ शः नमः
शनैश्चराय पश्चिमदिगधीशाय नीलदेहाय नीलांबराय परशुहस्ताय कमठवाहनाय श्रीशनैश्चर सा० शे० ।७।
"सिंहिकासुतसुधाकरसूर्योन्मादसादनविषादविघातिन् । उद्धतं झटिति शत्रुसमूहं श्राद्धदेव भुवनानि न-
यस्व ॥१॥" ॐ क्षः नमः श्रीराहवे नैर्ऋतदिगधीशाय कज्जलश्यामलाय श्यामवस्त्राय परशुहस्ताय सिंहवा-

॥१९३

ह्नाय श्रीराहो सा० शे० ।८। “सुखोत्पातहेतो विपद्वार्धिसेतो निषद्यासमेतोत्तरीयार्धकेतो । अभद्रानुपे-
तोपमाछायुकेतो जयाशंसनाहर्निशं तार्क्ष्यकेतो ॥१॥” ॐ नमः श्रीकेतवे राहुप्रतिच्छन्दाय श्यामाङ्गाय श्या-
मवस्त्राय पन्नगवाहनाय पन्नगहस्ताय श्रीकेतो सा० शे० ।९। “समरडमरसंगमोद्दामराडम्बराडम्बलंबोल
सद्विंशतिप्रौढबाहूपमाप्राससर्पाधिपालंकृतिः । निशितकठिनखड्गखङ्गजाकुन्तविस्फोटकोदण्डकाण्डाळली-
यष्टिशूलोरुचक्रक्रमभ्राजिहस्तावलिः । अतिघनजनजीवनपूर्ण विस्तीर्णसद्वर्णदेहद्युताविद्युदुद्भूतिभाग् भोगि-
हारोरुरत्नच्छटासंगति । मनुजदनुजकीकसोत्पन्नकेयूरताडङ्करम्योर्मिकास्फारशीर्षण्यसिंहानोल्लासभास्वत्तमः
क्षेत्रपः ॥ १ ॥” ॐ क्षां क्षीं क्षूं क्षौं क्षः नमः श्रीक्षेत्रपालाय कृष्णगौरकाञ्चनधूसरकपिलवर्णाय कालमेघमे-
घनादगिरिविदारणआल्हादनप्रल्हादनखञ्जकभीमगोमुखभूषणदुरितविदारणदुरितारिप्रियंकरप्रेतनाथप्रभृति-
प्रसिद्धाभिधानाय विंशतिभुजादण्डाय वर्वरकेशाय जटाजूटमंण्डिताय वासुकीकृतजिनोपवीताय तक्षक-
कृतमेखलाय शेषकृतहाराय नानायुधहस्ताय सिंहचर्मावरणाय प्रेतासनाय कुक्कुरवाहनाय त्रिलोचनाय आ-
नन्दभैरवाद्यष्टभैरवपरिवृताय चतुःषष्टियोगिनीमध्यगताय श्रीक्षेत्रपालाय सा० शे० ।१०। ॐ नमः श्री-
आदित्यादिग्रहेभ्यः कालप्रकाशकेभ्यः शुभाशुभकर्मफलदेभ्यः नमः कालमेघादिक्षेत्रपालेभ्यः ग्रहाः क्षेत्रपालाः
सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः इह नन्द्यावर्तपूजने आगच्छन्तु इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनि-
हिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० सर्वो-

पचारान् गृह्णन्तु २ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमाहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा। इति ग्रहक्षेत्रपालानां परिपिण्डितपूजा। इति नन्द्यावर्तवलयदशकपूजाक्रमः॥ ततः तद्भूमिपुरमध्ये प्रकीर्णकपूजा। यथा आग्नेये असुरनागसुपर्णविद्युदग्निद्वीपोदधिदिक्पवनस्तनितरूपा दशविधा भुवनपतयो निज २ वर्णवस्त्रवाहनध्वजधराः सकलत्राः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः प्रभूतभक्त्य इह नन्द्यावर्तपूजने आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु संनिहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा।१। नैर्ऋते पिशाचभूतयक्षराक्षसकिंनरकिंपुरुषमहोरगगन्धर्वअणपन्निपणपन्निऋषिपातिभूतपातिक्रन्दिमहाक्रन्दिकूष्मांडपतगरूपा व्यन्तरा निज २ वर्णवस्त्रवाहनध्वजधराः सकलत्राः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः प्रभूतभक्त्य इह नन्द्यावर्तपूजने आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं गृह्णन्तु २ संनिहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० पुष्पं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० धूपं० दीपं० नैवेद्यं सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं० वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा।२। वायव्ये चन्द्रसूर्यग्रहनक्षत्रतारकरूपा ज्योतिष्कादयो निज २ वर्णवस्त्रवाहन० शेषं पूर्ववत्।३। ईशाने सौधर्मेशानसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मलान्तकशुक्रसहस्रारानतप्राणतआरणाच्युतकल्पभवाः सुदर्शनसुप्रभमनोरमसर्वभद्रसुविशालसुमनसः सौमनसप्रियंकरादित्यग्रैवेयकभवा विजयवैजयन्तजयन्तापराजित-

सर्वार्थसिद्धपञ्चानुत्तरभवा वैमानिकाः निज २ वर्ण० शे० ।४। पूर्वस्यां सर्वे दशविधा जृम्भका निज २ वर्ण० शे० ।५। दक्षिणस्यां रुचकवासिन्यः पट्पञ्चाशद्दिक्कुमार्यः निज २ वर्ण० शेषं० । ६ । पश्चिमायां चतुःषष्टि-योगिन्यः निज २ वर्ण० शे० ।७। उत्तरस्यां सर्वे वीरभूतपिशाचयक्षराक्षसवनदैवतजलदैवतस्थलदैवताका-शदैवतप्रभृतयो निज २ वर्ण० शेषं० ।८। ततश्च पातालभूलोकस्वर्गलोकवासिनोऽष्टनवत्युत्तरशतभेदा देवा निज २ वर्ण० शे० ।१०। अत्र च सौधर्मेन्द्रस्य नन्द्यावर्तपार्श्वे इन्द्रमध्ये दिक्पालमध्ये त्रिः पूजा, ईशाने-न्द्रस्याप्येवं त्रिः पूजा, चन्द्रसूर्ययोर्ग्रहमध्ये इन्द्रमध्ये च द्विः पूजा, तत्र स्थानान्तरे एकस्यापि पुनः पुनः पूजा क्रमकृता स्यान्न दोषाय, यथा शान्तिकुन्थ्वराणां जिनमध्ये चक्रिमध्ये च संस्थानपूजने, तथा च पूजास्त-वादौ न पुनरुक्तदोषः । यत उक्तमागमे "सज्झायज्झाणतवोसहेसु उवएसथुइपयाणेसु । संतगुणकित्तणेसु अ न हुंति पुणरुत्तदोसा उ ॥१॥" अत्र च पूजने प्रतिष्ठाकर्मकारिभिर्स्तेहनत्रब्रचारिभिः स्वहस्तेन नन्द्या-वर्तवलयदेवतानां पूजा विधेया, अष्टकोणाग्निकुण्डे च तत्समीपे घृतपायसखण्डैरिक्षुखण्डैर्नानाफलैः प्रत्येकं परमेष्ठिरत्नत्रयजिनमातृविद्यादेवीलौकान्तिकेन्द्रेन्द्राणीशासनयक्षशासनयक्षिणीदिक्पालग्रहशेषदेवतानां प्रत्येकं नामग्रहणेन तत्पूजामन्त्रैः स्वाहान्तेन होमो विधेयः । क्षुल्लकयतिभ्यां तु प्रतिष्ठाकारिभ्यां सर्वसावद्य-संगविरताभ्यां केवलं पूजैव स्वयं मन्त्रं पठित्वा पार्श्वस्थगृहस्थकरैः कारणीया न तु स्वयं कार्या, यत उक्तमागमे —"सुव्वइ यवइररिसिणा कारवणंपि अणुट्ठिअ मिमस्सु । वायगगन्थेसु तहा एअगणादेसणा चेव ॥१॥"

ततः साधुक्षुल्लकौ स्वाहास्थाने मन्त्रे होमवर्जिते नम एग्र कथयतः, नन्द्यावर्तपूजायां स्थापनासंख्यया परिपि-
ण्डितपूजासंख्यया तत्संख्यजलचुलुक १ चन्द्रनादितिलक २ पुष्प ३ अक्षतमुष्टि ४ नालिकेरजाति ५ मुद्रा
६ धूपपुटिका ७ दीप ८ नैवेद्य शरावादि ९ नववस्तुस्वरूपं प्रगुणीकार्यं। जलाचमन २९१ चन्दनतिलक २९१
पुष्प २९१ अक्षतमुष्टि २९१ नालिकेरजाति प्रत्येक २९१ रूप्यस्वर्णमुद्रा २९१ धूपपुटिका २९१ दीप २९१ नैवे-
द्यशरावाः २९१ तथा च ब्राह्मणब्रह्मचारिक्रियमाणप्रतिष्ठाया एतदधिका होमार्थं घृतपायसखण्डमिश्रशरा-
विकाः २९१ सर्वफलजातिप्रत्येकं २९१ प्रादेशमात्राः पिप्पलसहकारकपित्थोदुम्बराशोकबकुलद्रुमसमिद्गणा
बहवः पश्चाङ्गुलीमीलितहस्तेन दक्षिणेन होमः। इति नन्द्यावर्तपूजाविधिः ॥ तत्र नन्द्यावर्तमध्ये यदि चल-
बिम्बं भवति तदा नन्द्यावर्तमध्ये स्थिरबिम्बं तु मनसा तत्र स्थापयेत्, तत एकनवत्युत्तरद्विशतहस्तमात्रेण
सदशवस्त्रेण नन्द्यावर्तपट्टमाच्छादयेत्, नन्द्यावर्ताच्छादनोपरि नानाविधनालिकेरबीजपूरनारिंगपनसद्राक्षा-
दिसुमधुरसुगन्धशुष्कार्द्रफलाढौकनं खाद्यकन्दजातिढौकनं च, ततो वेदिकायां चतुष्कोणेषु चतुर्गुणकुमारी-
कर्तितसूत्रवेष्टनं बाह्ये ततश्चतुर्दिक्षु धवलितस्थपनकोपरि यववारकस्थापनं, एकस्या एकस्या घटपरम्पराया-
श्चतुर्दिक्षु इत्यर्थः, अनया युक्त्या षोडश भवन्ति, यववारास्तु यवव्रीह्यङ्कुरमयाः, ततश्चतुर्षु वेदिकोणेषु बाट
१ क्षीरेयी २ करम्ब ३ कूसरा ४ कुर ५ चूरिमापिंडि ६ पूपक ७ भृताः सप्त २ शरावाः स्थाप्यन्ते। ततश्च
त्वारः स्वर्णकलशा मृत्कलशा वा चन्दनचर्चिताः सकंकणाः सस्वर्णमुद्राः सजलाः सपिधानाः नन्द्यावर्तचतु-

ष्कोणेषु धवलस्थापनकेषु स्थाप्याः, घृतगुडसहितमङ्गलप्रदीपचतुष्टयं नन्द्यावर्तपट्टचतुर्दिक्षु स्थापयेत् । पुनश्चतुर्दिक्षु सहिरण्यसकपर्दिकरक्षासहितजलधान्यसहितचतुर्वारकस्थापनं, तेषु सुकुमारिकापूजाकङ्कणबन्धः, तेषामुपरि चतुर्यववारकस्थापनं, तेषां च चतुर्गुणेन कौसुम्भसूत्रेण प्रत्येकं वेष्टनम्, ततः शक्रस्तवेन चैत्यवन्दनं ततोऽधिवासनालग्नसमये समासन्ने पुष्पसमेतऋद्धिवृद्धिमदनफलारिष्टकङ्कणारोपणं बिम्बस्य नवेन सदशेन चतुर्विंशतिहस्तप्रमाणेन चन्दनचर्चितेन पुष्पान्वितेन श्वेतवस्त्रेण बिम्बाच्छादनं, पार्श्ववेष्टने मातृशाटिका एका च देया, तदुपरि चन्दनच्छटाः पुष्पपूजनं च, ततो गुरुर्बिम्बस्याधिवासनं करोति । अधिवासनामन्त्रो यथा "ॐ नमो खीरासवलद्धीणं ॐ नमो महुआसवलद्धीणं ॐ नमो संभिन्नसोईणं ॐ नमो पयाणुसारीणं ॐ नमो कुट्ठबुद्धीणं जमियं विज्जं पउंजामि सा मे विज्जा पसिज्झउ ॐ अवतर २ सोमे २ ॐ वग्गु २ ॐ निवग्गु २ सुमणसे सोमणसे महुमहुरे कविल ॐ कक्षः स्वाहा । अथवा ॐ नमः शान्तये ह्रूं क्षुं ह्रूं सः अनेन सर्वाङ्गेषु हस्तन्यासेन बिम्बस्याधिवासनं । ततः शालि १ यव २ गोधूम ३ मुद्ग ४ वल्ल ५ चणक ६ चवलक ७ रूपैः सप्तधान्यैः पुष्पयुक्तैरञ्जलिभिराच्छादितबिम्बस्य स्नपनं । सप्तधान्यस्नपनवृत्तं यथा—"सर्वप्राणसमं सर्वधारणं सर्वजीवनम् । अजीवजीवदानाय भवत्वन्नं महार्चने ॥ १ ॥" पुष्पारोपणं धूपोत्क्षेपणं सर्वत्र । धूपोत्क्षेपवृत्तं यथा—"ऊर्ध्वगतिदर्शनालोकदर्शितानन्तरोर्ध्वगतिदानः । धूपो वनस्पतिरसः प्रीणयतु समस्तसुरवृन्दम् ॥२॥" सपुत्राः सधवाश्चतस्रो वस्यो वा स्त्रियो निरुञ्छनविधिं कुर्वन्ति, ताभ्यो हिरण्यदानं पुनर्वि-

म्बाग्रे प्रचुरमोदकपक्वान्नढौकनं, ततः षष्ट्यधिकशतत्रयक्रयाणकपृथक्पुटिकाढौकनं, श्राद्धा आरात्रिकावतारणं कुर्वन्ति, केचिन्मङ्गलं प्रदीपं च कुर्वन्ति, ततश्चैत्यवन्दनं ततोऽधिवासना देव्याराधनार्थं "करेमि काउस्सग्गं" गुरुश्राद्ध इति कायोत्सर्गं करोति "अन्नत्थ यावदप्पाणं वोसिरामि" चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा स्तुतिकथनं यथा—"विश्वाशेषसुवस्तुषु मन्त्रैर्याजस्रमधिवसति वसतौ। सेमामवतरतु श्रीजिनतनुमधिवासनादेवी ॥ १ ॥" अथवा "पातालमन्तरिक्षं भवनं वा या समाश्रिता नित्यम्। सात्रावतरतु जैनीं प्रतिमामधिवासनादेवी ॥ १ ॥" ततः श्रुतदेवीशान्तिदेव्यम्बाक्षेत्रदेवीशासनदेवीसमस्तवैयावृत्तकरकायोत्सर्गाः स्तुतयश्च पूर्ववत्। पुनः शक्रस्तवकथनं ततो गुरुणोपविश्य बिम्बाग्रे स्वागता: जिनाः सिद्धाः प्रसाददाः सन्तु, प्रसादं धिया कुर्वन्तु, अनुग्रहपरा भवन्तु, भव्यानां स्वागतमनुस्वागतमिति विज्ञप्तिकावचने धारणा कार्या। इत्यधिवासनाविधिः।

अधिवासनारात्रौ दिवा प्रतिष्ठा प्रायः करणीया। इतरथा स्वमासन्नयोरधिवासनाप्रतिष्ठालग्नयोः किंचित्कालं विलम्बं विधाय अधिवासनातो विभिन्ने लग्ने प्रतिष्ठा कार्या। तस्य चायं विधिः—प्रथमं "उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि। संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥ १ ॥" इति वृत्तेन सर्वदिक्षु सजलं शान्तिबलिदानम्। ततश्चैत्यवन्दनम्। प्रतिष्ठादेवतायाः कायोत्सर्गः। चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा स्तुतिश्च यथा—"यदधिष्ठिताः प्रतिष्ठाः सर्वाः सर्वास्पदेषु नन्दन्ति। श्रीजिनबिम्बं

प्रविशतु सदेवता सुप्रतिष्ठमिदम् ॥१॥" ततः शासनदेवीक्षेत्रदेवीसमस्तवैयावृत्यकरकायोत्सर्गाः स्तुतयश्च पूर्ववत्। ततो धूपोत्क्षेपः। ततः प्रतिष्ठालग्ने गुरुः सर्वजनं दूरीकृत्य परिच्छदां बध्वा बिम्बस्य वस्त्रमपनयेत्। घृतपूर्णपात्रं पुरो ढौकयेच्च। ततो रूप्यपात्रस्थापितसौवीरघृतमधुशर्करापिष्टमिलितं स्वर्णशलाकया गृहीत्वा प्रतिमानेत्रोन्मीलनं करोति वर्णन्यासपूर्वकम्। हां ललाटे। श्रीं नयनयोः। ह्रीं हृदये। रैं सर्वसंधिषु। लौं प्रकारः। कुम्भकेन न्यासः। शिरसि अभिमन्त्रितवासदानं सूरिमन्त्रेण वासाभिमन्त्रणमाचार्यपदयुक्तिवत्। ततः चन्दनाक्षतपूजिते बिम्बदक्षिणकर्णे सप्तवेलमाचार्यमंत्रकथनं ततस्त्रिपञ्चसप्तवारान् प्रतिष्ठामंत्रेण दक्षिणहस्तेन बिम्बं स्पृशेत् चक्रमुद्रया १ प्रतिष्ठामंत्रो यथा—ॐ वीरे २ जय वीरे सेणवीरे महावीरे जये विजये जयन्ते अपराजिते ॐ ह्रीं स्वाहा। अयं प्रतिष्ठामंत्रः। ततो दधिभाण्डढौकनं दर्पणदर्शनं दृष्टेश्च रक्षणाय सौभाग्याय स्थैर्याय च सौभाग्यपरमेष्ठिसुरभिप्रवचनगरुडरूपपञ्चमुद्राकरणपूर्वकं ॐ अवतर २ सोमे सोमं कुरु २ ॐ वग्गु २ निवग्गु २ सुमणसे सोमणसे महुमहुरे ॐ कविलकक्षः स्वाहा इति मंत्रः सर्वाङ्गेषु न्यसनीयः। ततः स्त्रीभिर्निरुञ्छनं। ततः स्थिरप्रतिमाया मंत्रेण स्थिरीकरणं। मंत्रो यथा—ॐ स्थावरे तिष्ठ २ स्वाहा। चलप्रतिमायाः पुनरयं मंत्रो न्यसनीयः। ॐ जये श्रीं ह्रीं सुभद्रे नमः। ततः पद्ममुद्रया मंत्रेण रत्नासनस्थापनम्। इदं रत्नमयमासनमलंकुर्वन्तु इहोपविष्टा भव्यानवलोकयन्तु हृष्टदृष्ट्यादिजिनाः स्वाहा। ततः ॐ लौं गन्धान्

१ गा विशतु इति पाठः।

प्रतीच्छन्तु स्वाहा। ॐ ह्रीं पुष्पाणि प्रतीच्छन्तु स्वाहा। ॐ ह्रीं धूपं भजन्तु स्वाहा। इति मंत्रे क्रमेण गन्धपुष्पधूपदानं। ततो मंत्रपाठपूर्वकं पुष्पाञ्जलित्रयप्रक्षेपः। मंत्रो यथा—ॐ ह्रीं सकलसत्वालोककर अवलोकय भगवन् अवलोकय स्वाहा। ततः परिच्छदामपनीय सर्वसंघं संघट्य गन्धपुष्पधूपदीपनैवद्यवस्त्रालंकारैर्महापूजा। ततो मोरण्डसुकुमारिकाप्रभृतिनैवेद्यदानं लवणारात्रिकावतारणं। ततः ॐ ह्रीं भूतवलिं जुषन्तु स्वाहा इति मंत्रेण भूतवलिदानं विम्बाग्रे। ततः संघसहितेन गुरुणा चैत्यवन्दनं विधेयं। ततः पुनः श्रुतदेवीशान्तिदेवीक्षेत्रदेवता अम्बासमस्तवैयावृत्यकरकायोत्सर्गजाः स्तुतयश्च पूर्ववत्। ततः प्रतिष्ठादेवीकायोत्सर्गस्तुतिश्च यथा—"यदधिष्ठिताः प्रतिष्ठाः सर्वाः सर्वास्पदेषु नन्दन्ति। श्रीजिनविम्बं सा विशतु देवता सुप्रतिष्ठितमिदं ॥१॥" ततो नमस्कारपूर्वकं शक्रस्तवं पठित्वा शान्तिस्तवभणनं। ततः सङ्घसमन्वितेन गुरुणा मङ्गलगाथापाठपूर्वकं असंमिताक्षताञ्जलिक्षेपो विधेयः। मङ्गलगाथा यथा—"जह सिद्धाणपइट्ठा तिलोयचूडामणिम्मि सिद्धपये। आचन्दसूरिअं तह होउ इमा सुप्पइट्ठित्ति ॥ १ ॥ जह सग्गस्स पइट्ठा समग्गलोयस्स मज्झयारम्मि। आचन्दसू० ॥२॥ जह मेरुस्स पइट्ठा समग्गलोयस्स मज्झयारम्मि। आचन्दसू० ॥३॥ जह जम्बूस्स पइट्ठा समग्गदीवाण मज्झयारम्मि। आचन्दसू० ॥ ४ ॥ जह लवणस्स पइट्ठा समग्गऊदधिण मज्झयारम्मि। आचन्दसूरिअं तह होउ इमा सुप्पइट्ठित्ति ॥ ५ ॥" तत आभिरेव गाथाभिः पुष्पाञ्जलिक्षेपः। ततो मुखोद्घाटनं। महापूजामहोत्सवः। ततः प्रवचनमुद्रया गुरुर्धर्मदेशनां करोति। देशना यथा—

"घुइदाण मंतनासो आह्वणं तह जिणाण दिसिबन्धो। नेत्तुम्मीलण देसण गुरुअहिगारा इहं कप्पे ॥१॥ रायावलेण वड्डइ जसेण धवलेण सयलदिसिभाए। पुन्नं बन्धइ विउलं सुपइट्ठा जस्स देसम्मि ॥ २ ॥ अवहणइ रोगमारिं दुब्भिक्खं हणइ कुणइ सुहभावे। भावेण कीरमाणा सुपइट्ठा सयललोयस्स ॥ ३ ॥ जिणबिम्बपइट्ठं जे करन्ति तह कारवन्ति भत्तीए। अणुमन्नन्ति पइदिणं सव्वे सुहभाइणो हुन्ति ॥ ४ ॥ दव्वं तमेवमन्नह जिणबिम्बपइट्ठणाइ कज्जेसु। जं लग्गइ तं सहलं दोग्गइ जणणं हवइ सेसं ॥५॥ एवं नाऊण सया जिणवरबिम्बस्स कुणह सुपइट्ठं। पावेह जेण जरामरणवज्जिअं सासयं ठाणं ॥ ६ ॥" इत्येते प्रतिष्ठागुणाः ॥ ततोऽष्टाह्निकामहिमा । गुरोर्वस्त्रपात्रपुस्तकवसतिकङ्कणमुद्रादिदानं । सर्वसाधुभ्यो वस्त्रान्नदानं सङ्घपूजा पञ्चरत्नादिवर्तनकारिणीभ्यो वस्त्रभूषणदानं स्नपनकारेभ्यः स्वर्णकटकमुद्रादानं अञ्जनपेषिण्यै कन्यायै वस्त्रभूषणमातृशाटिकादानं । ततस्त्रिपञ्चसप्तनवदिनानि देशकालाद्यपेक्षया प्रतिष्ठादेवतास्थापनं नन्द्यावर्तरक्षणं च। तत्र प्रत्यहं उत्तरोत्तरस्नात्रपूजनविधिर्विधेयः। सचायमुच्यते। प्रथमं पूर्वोक्तश्राद्धदिनचर्यामध्यगतार्हत्कल्पोक्तविधिना जिनपूजनं आरात्रिककरणं च। ततः श्राद्धः स्नपनपीठं प्रक्षाल्य स्वयं स्नातानुलिप्तः शुचिवस्त्रधारी कङ्कणस्वर्णमुद्राङ्कितहस्तो जिनोपवीतोत्तरासङ्गधर उत्तरासङ्गवसनेन मुखमाच्छाद्य चलस्थिरप्रतिमाया अग्रतः स्थित एकाकी द्वित्रिचतुः पञ्चयुतो वा कुसुमाञ्जलिं सर्वैः समं करसंपुटे निधाय इति पठेत् ॥ पञ्चविंशतिः कुसुमाञ्जलि—"लक्ष्मीरद्यानवद्यप्रतिभपरिनिगद्याद्य पुण्यप्रकर्षोत्क-

पैराकृष्यमाणा करतलमुकुलारोहमारोहति स्म । शश्वच्छ्रियानिविश्वोपशमविशदनोद्भासविस्मापनीयं स्नात्रं सुत्रामयात्राप्रणिधि जिनविभोर्यत्समारभ्यमेतत् ॥ १ ॥ कल्याणोल्लासलास्यप्रसृमरपरमानन्दकन्दायमानं मन्दामन्दप्रबोधप्रतिनिधिकरुणाकारकन्दायमानम् । स्नात्रं श्रीतीर्थभर्तुर्धनसमयमिवात्मार्थकन्दायमानं दद्याद्भक्तेषु पापप्रशमनमहिमोत्पादकं दायमानम् ॥ २ ॥ देवादेवाधिनाथप्रणमननववानन्तचारिप्राणप्राणावयानमकदितविकटव्यक्तिभक्तिप्रधानम् । शुक्लं शुक्लं च किंचिच्चिदधिगमसुखं सत्सुखं स्नात्रमेतन्नन्द्यान्नन्द्याप्रकृष्टं दिशतु शमवतां संनिधानं निधानं ॥ ३ ॥ विश्वात्संभाव्य लक्ष्मीः क्षपयति दुरितं दर्शनादेव पुंसामासन्नो नास्ति यस्य त्रिदशगुरुरपि प्राज्यराज्यप्रभावे । भावान्निर्मुच्य शोच्यानजनि जिनपतिर्यः समायोगयोगी तस्येयं स्नात्रवेला कलयतु कुशलं कालधर्मप्रणाशे ॥ ४ ॥ नालीकं यन्मुखस्याप्युपमितिमलभत्क्वापि वार्तान्तराले नालीकं यन्न किंचित्प्रवचन उदितं शिष्यपर्षत्समक्षम् । नालीकं चापशक्त्या व्यरचयत न यस्य सद्रोहमोहं नालीकं तस्य पादप्रणतिविरहितं नोऽस्तु तत्स्नात्रकाले ॥५॥” स्रग्धरावृत्तानि । अनेन वृत्तपञ्चकेन कुसुमाञ्जलिक्षेपः ॥ १ ॥ “फणिनिकरविवेष्टनेऽपि येनोज्झितमतिशैत्यमनारतं न किंचित् । मलयशिखरिशेखरायमाणं तदिदं चन्दनमर्हतोऽर्चनेस्तु ॥१॥” अनेन वृत्तेन चन्दनचर्चनं । शक्रस्तव पाठः—“ऊर्ध्वाधोभूमिवासित्रिदशदनुसुतक्ष्मास्पृशां घ्राणहर्षप्रौढिप्रासप्रकर्षः क्षितिरुहरजसः क्षीणपापावगाहः । धूपोऽकूपा-

१ राकृष्टमाना इति पाठः ।

रकल्पप्रभवमृतिजराकष्टविस्पष्टदुष्टस्फूर्जत्संसारपाराधिगममतिधियां विश्वभर्तुः करोतु ॥१॥" अनेन वृत्तेन सर्वकुसुमाञ्जल्यन्तराले धूपदानं बिम्बस्य ॥१॥ पुनः कुसुमाञ्जलिं करे गृहीत्वा—"कल्पायुःस्थितिकुम्भकोटिविटपैः सर्वैस्तुरापाङ्गणैः कल्याणप्रतिभासनाय विततप्रव्यक्तभक्तया नतैः। कल्याणप्रसरैः पयोनिधिजलैः शक्तयाभिषिक्ताश्च ये कल्याणप्रभवाय सन्तु सुधियां ते तीर्थनाथाः सदा ॥१॥" रागद्वेषजविग्रहप्रथमनः संक्लिष्टकर्मावलीविच्छेदादपविग्रहः प्रतिदिनं देवासुरश्रेणिभिः। सम्यक्चर्चितविग्रहः सुतरसा निर्धूतमिथ्यात्ववक्त्रेजःक्षिप्तपविग्रहः स भगवान्भूयाद्भवोच्छित्तये॥२॥ संक्षिप्ताश्रवविक्रियाक्रमणिकापर्युल्लसत्संवरं पणमध्यप्रतिवाम्यवैरिजलधिप्रष्टम्भने संवरम्। उद्यत्कामनिकामदाहहुतभुग्विध्यापने संवरं वन्दे श्रीजिननायकं मुनिगणप्राप्तप्रशंसं वरम् ॥३॥ श्रीतीर्थेश्वरमुत्तमैर्निजगुणैः संसारपाथोनिधेः कल्लोलप्लवमानवप्रवरतासंधानविध्यापनम्। वन्देऽनिन्द्यसदागमार्थकथनप्रौढप्रपञ्चैः सदा कल्लोलप्लवमानप्रवरतासंधानविध्यापनम् ॥४॥ स्नात्रं तीर्थपतेरिदं सुजनताग्लानिःकलालालसं जीवातुर्जगतां कृपाप्रथनकृत्कल्पं सुराधीश्वरैः अङ्गीकुर्म इदं भवाग्र वल्लुलस्फूर्तैः प्रभावैर्निजैः स्नात्रं तीर्थपतेरिदं सुजनताग्लानिःकलालालसम् ॥ ६ ॥" शार्दूलविक्रीडितवृत्तानि। अनेन वृत्तपञ्चकेन कुसुमाञ्जलिप्रक्षेपः। "दूरीकृतो भगवतान्तरसंश्रयो यो ध्यानेन निर्मलतरेण स एव रागः। मुक्त्यै सिषेविपुरमुं जगदेकनाथमङ्गे विभाति निवसन् घुसृणच्छलेन ॥१॥" अनेन वृत्तेन कुङ्कुमचर्चनं। शक्रस्तवपाठः ऊर्ध्वाधो०। अनेन वृत्तेन धूपदानम् ॥ पुनः कुसुमाञ्जलिं करे गृहीत्वा—"प्रभोः पदद्वन्द्वे

वितरणसुधाभुक् शिखरिणीव संभूतश्रेयो हरिमुकुटमालाशिखरिणी। विभाति प्रश्लिष्टा समुदयकथा वैशिखरिणी न तेजःपुञ्जाढ्या सुखरसनकाङ्क्षाशिखरिणणी ॥१॥ जगद्वन्द्या मूर्तिः प्रहरणविकारैश्च रहितो विशालां तां मुक्तिं सपदि सुददाना विजयते। विशालां तां मुक्तिं सपदि सुददाना विजयते दधाना संसारच्छिदुरपरमानन्दकलिता ॥२॥ भवाभासंसारं हृदिहरणकम्पं प्रति नयत् कलालम्बः कान्तप्रगुणगणनासादकरणः। तृतीयचतुर्थौ पादौ प्रथमद्वितीयतुल्यावेव ज्ञेयौ ॥३॥ जयं जीवं भानुं बलिनमनिशं संगत इलाविलासः सत्कालक्षितरलसमानो विसरणे। चतुर्थपद्येऽपि प्रथमद्वितीयपादौ तुल्यावेव तृतीयचतुर्थावेव ज्ञेयौ ॥ ४ ॥ अमाद्यद्वेषोऽर्हन्नवनमनतिक्रान्तकरणैरमाद्यद्वेषोऽर्हन्नवनमनतिक्रान्तकरणैः। सदा रागत्यागी विलसदनवद्यो विमथनः सदारागत्यागी विलसदनवद्यो विमथनः ॥५॥" शिखरिणीवृत्तानि। अनेन वृत्तपञ्चकेन कुसुमाञ्जलिक्षेपः। "घ्राणतर्पणसमर्पणापटुः कॢप्तदेवघटनागवेषणः। यक्षकर्दम इनस्य लेपनात्कर्दमं हरतु पापसंभवम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन यक्षकर्दमविलेपनं विम्बस्य। पुनः शक्रस्तवपाठः। ऊर्ध्वाधो०। अनेन वृत्तेन धूपोत्क्षेपः ॥ ३ ॥ पुनः कुसुमाञ्जलिं करे गृहीत्वा—"आनन्दाय प्रभव भगवन्नङ्गसङ्गावसान आनन्दाय प्रभव भगवन्नङ्गसङ्गावसान। आनन्दाय प्रभवभगवन्नङ्गसङ्गावसान आनन्दाय प्रभवभगवन्नङ्गसङ्गावसान ॥ १ ॥ भालप्राप्त[1]-प्रस्मरमहाभागनिर्मुक्तलाभं[2] देवव्रातप्रणतचरणाम्भोज हे देवदेव। जातं ज्ञानं प्रकटभुवनत्रातसज्जन्तुजातं

१ लाभप्राप्त इति पाठः २ मालं इति पाठः।

हंसश्रेणीधवलगुणभाक् सर्वदा ज्ञातहंसः ॥ २ ॥ जीवन्नन्तर्विषमविषयच्छेदक्लृप्तासिधार जीवस्तुत्यप्रथितजननाम्भोनिधौ कर्णधारः। जीवप्रौढिप्रणयनमहासूत्रणासूत्रधार जीवस्पर्धारहितशिशिरेन्द्रोपमेयाब्दधार ॥ ३ ॥ पापाकाङ्क्षामथन मथनप्रौढिविध्वंसिहेतो क्षान्त्याद्यास्थानिलय निलयश्रान्तिसंप्राप्ततत्क। साम्यक्राम्यन्नयननयनव्यासिजातावकाश स्वामिन्नन्दाशरणशरणप्राप्तकल्याणमाला ॥ ४ ॥ जीवाः सर्वे रचितकमल त्वां शरण्यं समेताः क्रोधाभिख्याज्वलनकमलकान्तविश्वारिचक्रम्। भव्यश्रेणीनयनकमलप्राग्विबोधैकभानो मोहासौख्यप्रजनकमलच्छेदमस्मासु देहि ॥ ५ ॥" मन्दाक्रान्तावृत्तानि। अनेन०। "निरामयत्वेन मलोज्झितेन गन्धेन सर्वप्रियताकरेण। गुणैस्त्वदीयाऽतिशयानुकारी तवागमां गच्छतु देवचंद्रः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बे कर्पूरारोपणम्। पुनः शक्रस्तवपाठः। ऊ० धूपोत्क्षेपः ॥४॥ पुनः कु०—"संसारवारिनिधितारण देवदेव संसारनिर्जितसमस्तसुरेन्द्रशैल। संसारबन्धुरतया जितराजहंस संसारमुक्त कुरु मे प्रकटं प्रमाणम् ॥ १ ॥ रोगादिमुक्तकरणप्रतिभाविभास कामप्रमोदकरणव्यतिरेकघातिन्। पापाष्टमादिकरणप्रतपःप्रवीण मा रक्ष पातकरणभ्रमकीर्णचित्ताम् ॥ २ ॥ त्वां पूजयामि कृतसिद्धिरमाविलासं नम्रक्षितीश्वरसुरेश्वरसद्विलासम्। उत्पन्नकेवलकलापरिभाविलासं ध्यानाभिधानैमयचंचदनाविलासम् ॥ ३ ॥ गम्यातिरेकगुणपापभरावगम्या न व्याप्नुते विषयराजिरपारनव्या। सेवाभरेण भवतः प्रकटेरसे वा तृष्णा कुतो भवति तुष्टिव(म)तां च तृष्णा

१ पदे हित इति पाठः। २ मयचन्दनताविलासं इति।

॥४॥ वन्दे त्वदीयवृषदेशनसद्मदेवजीवातुलक्षितिमनन्तरमानिवासम् । आत्मीयमानकृतयोजनविस्तराढ्यं जीवातुलक्षितिमनन्तरमानिवासम् ॥ ५ ।" वसन्ततिलकावृत्तानि । अनेन० । "नैर्मल्यशालिन इमेऽप्यजडा अपिण्डाः संप्राससद्गुणगणा विपदां निरासाः । त्वद्ज्ञानवज्जिनपते कृतमुक्तिवासा वासाः पतन्तु भविनां भवदीयदेहे ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन विम्बे वासक्षेपः । पुनः शक्रस्तवपाठः ऊ० धूपोत्क्षेपः ॥ ५ ॥ पुनः कु०— "सुरपतिपरिक्लृप्तं त्वत्पुरो विश्वभर्तुः कलयति परमानन्दक्षणं प्रेक्षणीयम् । न पुनरधिकरागं शान्तचित्ते विधत्ते कलयति परमानन्दक्षणं प्रेक्षणीयम् ॥ १ ॥ सदयसदयवार्तानर्तितामर्त्यहर्षा विजयविजयपूजाविस्तरे सन्निकर्षा । विहितविहितबोधादेशना ते विशाला कलयकुलयमुच्चैर्मय्यनत्यार्द्रचित्ते ॥ २ ॥ विरचितमहिमानं माहिमानन्दरूपं प्रतिहतकलिमानं कालिमानं क्षिपन्तम् । जिनपतिमभिवन्दे माभिवन्देतिघातं सुविशद-गुणभारं गौणभारङ्गसारम् ॥ ३ ॥ सुभवभृदनुकम्पानिर्विशेषं विशेषं क्षपितकलुषसंघातिप्रतानं प्रतानम् । पदयुगमभिवन्दे ते कुलीनं कुलीनं उपगतसुरपर्षत्सद्धिमानं विमानम् ॥ ४ ॥ किरणकिरणदीप्तिर्विस्तरागो-तिरागो विधुतविधुतनूजाक्षान्तिसाम्योऽतिसाम्यः । विनयविनययोग्यः संपरायो परायो जयति जयतिरो-धानैकदेहः कदेहः ॥५॥" मालिनीवृत्तानि । अनेन० "श्रितफणपतिभोगः क्लृप्तसर्वाङ्गयोगः श्लथितसद्दृढरोगः श्रेष्ठनापोपभोगः । सुरवपुषितरोगः सर्वसंपन्नभोगः स्फुटमृगमदभोगः सोऽस्तु सिद्धोपयोगः ॥ १ ॥" अनेन

१ मुक्तिः इति पाठः ।

वृत्तेन बिम्बे मृगमदलेपः । पुनः शक्रस्तवपाठः । ऊ० धूपोत्क्षेपः ॥६॥ पुनः कु०—"यशश्चारशुभ्रीकृतानेकलोकः सुसिद्धान्तसन्तर्पितच्छेकलोकः । महातत्त्वविज्ञायिसंवित्कलोकः प्रतिक्षिप्तकर्मारिवैपाकलोकः ॥ १ ॥ विमानाधिनाथस्तुताङ्घ्रिद्वयश्रीविमानातिरेकाशयः काशकीर्तिः । विमानाप्रकाशैर्महोभिः परीतो विमानाधिकैर्लक्षितो नैव किंचित् ॥ २ ॥ क्षमासाधनानन्तकल्याणमालः क्षमासज्जनानन्तवन्द्याङ्घ्रियुग्मः । जगद्भावनानन्तविस्तारितेजा जगद्व्यापनानन्तपूःसार्थवाहः ॥ ३ ॥ वपुःसंकरं संकरं खण्डयन्ति महासंयमं संयमं संतनोति । कलालालसं लालसं तेजसे तं सदाभावनं भावनं स्थापयामि ॥४॥ विशालं परं संयमस्थं विशालं विशेषं सुविस्तीर्णलक्ष्मीविशेषम् । नयानन्दरूपं स्वभक्तान्नयानं जिनेशं स्तुतं स्तौमि देवं जिनेशम् ॥६॥" भुजङ्गप्रयातवृत्तानि । अनेन० । "देवादेवाद्यभीष्टः परमपरमहानन्ददाताददाता कालः कालप्रमाथी विशरविशरणः संगतश्रीगतश्रीः । जीवाजीवाभिमर्शः कलिलकलिलताखण्डनाहोंडिनार्हो द्रोणाद्रोणोऽस्यलेपः कलयति लयतिग्मापवर्गापवर्गम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बे कालगुरुलेपः । पुनः शक्रस्तावपाठः । ऊ० धूपोत्क्षेपः ॥ ७ ॥ पुनः कु०—"विधूतकर्माखिलःसनाननो विधूतहारावलितुल्यकीर्तिभाक् । प्रयोगमुक्तानिशयोर्जितस्थितिः प्रयोगशाली जिननायकः श्रिये ॥ १ ॥ सुपुण्यसंदानितकेशवप्रियः सदैवसंदानितपोविधानकः । सुविस्तृताशोभनवृत्तिरेन्द्रकास्तिरस्कृताशोभनपापतापनः ॥ २ ॥ स्थितातातिः पुण्यभृतां क्षमालया पुरोपि यस्य

१ निस्मृता इति पाठः ।

प्रथिताक्षमालया। तमेव देवं प्रणमामि सादरं पुरोपचीर्णेन महेन सादरं ॥ ३ ॥ कलापमुक्तव्रतसंग्रहक्षमः कलापदेववासुरवन्दितक्रमः। कलापवादेन विवर्जितो जिनः कलापमानं वितनोतु देहिषु ॥ ४ ॥ निदेशसंभावितसर्वविष्टपः सदाप्पदंभावित दस्युसंहतिः। पुराजनुर्भावितपोमहोदयःसनामसंभावितसर्वचेष्टितः ॥ ५ ॥'' वंशस्थ वृत्तानि। अनेन०। ''विभूषणोऽप्यद्भुतकान्तविभ्रमः सुरूपशाली धुतभीरविभ्रमः। जिनेश्वरो भात्यनघो रविभ्रमः प्रसादकारी महसातिविभ्रमः ॥ १ ॥'' अनेन वृत्तेन बिम्बात्पुष्पलंकारावतरणम्। पुनः शा० ऊ० धूपोत्क्षेपणं ॥ ८ ॥ पुनः कु०—''प्रासंगताप्तं जिननाथचेष्टितं प्रासंगमत्यद्भुतमोक्षवर्त्मनि। प्रासंगतां त्यक्तभवाश्रयाशये प्रासंगवीराद्यभिदे नमांसि ते ॥ १ ॥ कल्याणकल्याणकपञ्चकस्तुतः संभारसंभारमणीयविग्रहः। संतानसंतानवसंश्रितस्थिति कन्दर्पकन्दर्पभराज्जयेज्जिनः ॥ २ ॥ विश्वान्धकारैककरापवारणः क्रोधेभविस्फोटकरापवारणः। सिद्धान्तविस्तारकरापवारणः श्रीवीतरागोऽस्तु करापवारणः ॥ ३ ॥ संभिन्नसंभिन्ननयप्रमापणः सिद्धान्तसिद्धान्तनयप्रमापणः। देवाधिदेवाधिनयप्रमापणः संजातसंजातनयप्रमापणः ॥ ४ ॥ कालापयानं कलयत्कलानिधिः कालापरश्लोकचिताखिलक्षितिः। कालापवादोज्झितसिद्धिसंगतः कालापकारी भगवान् श्रियेऽस्तु नः ॥५॥'' इन्द्रवंशावृत्तानि। अनेन०। ''प्रकृतिभासुरभासुरसेवितो धृतसुराचलराचलसंस्थितिः। स्नपनपेषणपेषणयोग्यतां वहतु संप्रति संप्रतिविष्टरः ॥ १ ॥'' अनेन वृत्तेन

१ स्तुतभीरु इति पाठः। २ प्रमाथकारी इति पाठः।

स्नपनपीठक्षालनं। पुनः शा० उ० धूपोत्क्षेपः। ९। कु०—"निहितसत्तमसत्तमसंश्रयं ननु निरावरणं वरणं श्रियाम्। धृतमहः करणं करणं धृतेर्नमत लोकगुरुं कगुरुं सदा ॥ १ ॥ सदभिनन्दननन्दनशोभ्यको जयति जीवनजीवनशैत्य भाक्। उदितकंदलकंदलखण्डनः प्रथितभारतभारतदेशनः ॥ २ ॥ नृपविधापनकार्यपरम्परासुसदनं सदनं चपलं भुवि। अतिवसौख्यकुले परमे पदे दकमलंकमलंकमलंभुवि ॥ ३ ॥ तव जिनेन्द्र विभाति सरस्वती प्रवरपारमिता प्रतिभासिनी। न यदुपांतगताऽवति बुद्धगीः प्रवरपारमितापतिभासिनी ॥ ४॥ सदनुकम्पन कंपनवर्जित ःक्षतविकारणकारणसौहृद। जय कृपावनपावनतीर्थकृत् विमलमानस मानससद्यशः ॥ ५ ॥" द्रुतविलम्बितवृत्तानि। अनेन०। "न हि मलभरो विश्वस्वामिंस्त्वदीयतनौ क्वचिद्विदितमिति च प्राज्ञैः पूर्वैरथाप्यधुनाभवैः। स्नपनसलिलं स्पृष्टं सद्भिर्महामलमान्तरं नयति निधनं मार्ज्यं बिम्बं वृथा तव देव हि ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बमार्जनं। पुनः शा० ऊ० धूपोत्क्षेपः। १०। पुनः कु०—"संवरः प्रतिनियुक्तसंवरो विग्रहः प्रकमनीयविग्रह। संयतः सकलुपैरसंगतः पङ्कहृद्दिशतु शान्तिपङ्कहृत् ॥ १ ॥ जम्भजित्प्रणतसुरजम्भजित्संगतः शिवपदं सुसंगतः। जीवनः सपदि सर्वजीवनो निर्वृतिर्भविकदत्तनिर्वृतिः ॥ २ ॥ निर्जरप्रनिनुतश्च निर्जरः पावनः श्रितमहात्रपावनः। नायको जितदयाविनायको हंसगः सविनयोरुहंसगः ।३। भाविनप्रवरसत्कृपागयः पाशयश्चिभरदेवसंस्तुतः। संस्तुतो दमवतां सनातनो नातनः कुगतिमत्कृभृन्मृधा ॥ ४ ॥ लोभकारिपरिमुक्तभूपणो भूपणो विगतसर्वपातकः। पातकः कुमनसां महाचलो हाचलोपकरणो जिनः

श्रिये ॥ ५ ॥" रथोद्धतावृत्तानि । अनेन० । "कार्यं कारणमीश सर्वभुवने युक्तं दरीदृश्यते त्वत्पूजाविषये द्वयं तदिति न प्राप्नोति योगं क्वचित् । यस्मात्पुष्पममीभिरर्चकजनैस्त्वन्मस्तके स्थाप्यते तेषामेव पुनर्भवी शिवपदे स्फीतं फलं प्राप्नुयात् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बशिरसि पुष्पारोपणं । पुनः श० ऊ० धूपोत्क्षेपः । ११ । पुनः कु०—"महामनोजन्मनिषेव्यमाणो नन्याययुक्तोत्थित एव मर्त्यैः । महामनोजन्मनिकृन्तनश्च नन्याययुग्रक्षिततीर्थनाथः ॥ १ ॥ कामानुयाता निधनं विमुञ्चन्प्रियानुलापावरणं विहाय । गतो विशेषान्निधनं पदं यः स दुष्टकर्मावरणं भिनत्तु ॥ २ ॥ मृदुत्वसंत्यक्तमहाभिमानो भक्तिप्रणम्रोरुसहस्रनेत्रः । अम्भोजसंलक्ष्यतमाभिमानः कृतार्थतात्मस्मृतिघस्रनेत्रः ॥३॥ समस्तसंभावनया वियुक्तप्रतापसंभावनयाभिनन्दन् । अलालसंभावनयानकाङ्क्षी वरिष्ठसंभावनया न काङ्क्षी ॥४॥ समस्तविज्ञानगुणावगन्ता गुणावगन्ता परमाभिरामः । रामाभिरामः कुशलाविसर्पः. शिलाऽवसर्पो जयताज्जिनेन्द्रः ॥ ५ ॥" उपजातिवृत्तानि । अनेन० । "रम्यैरनन्तगुणषड्रसशोभमानैः सद्वर्णवर्णिततमैरमृतोपमेयः । स्वाङ्गैरवाद्यफलविस्तरणैर्जिनार्चामर्चामि वर्चसि परैः कृतनित्यचर्चैः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बाग्रतः फलढौकनम् । पुनः श० ऊ० धूपोत्क्षेपः ।१२। पुनः कु०—"करवालपातरहितां जयश्रियं करवालपातरहितां .जयश्रियम् । विनयन्नयापदसुचारिसंयमो विनयन्नयापदसुचारिसंयमः ॥ १ ॥ इनमन्धतामसहरं सदासुखं प्रणमामि कामितफलप्रदायकम् । इनमन्धताम-

१ नयाभिलाषी इति पाठः ।

सद्दरं सदा सुखं विजये च तेजसि परिष्ठितं चिरम् ॥ २ ॥ निजभावचौरदमनं दयानिधिं दमनं च सर्वमुनिमण्डलीभृतम् । मुनिमञ्जसा भवल ससयोनिधौ निलसक्तवीर्यसहितं नमामि तम् ॥ ३ ॥ बहुलक्षणौधकमनीयविग्रहः क्षणमात्रभिन्नकमनीयविग्रहः । कमनीयविग्रहपदावतारणो भवमुक्तमुक्तकुपदावतारणः ॥४॥ सुरनाथमानहरसंपदञ्चितः क्षतराजमानहरहासकीर्तिभाक् । विगतोपमानहरणोद्धृताशयो विगताभिमानहरवध्यशातनः ॥ ५ ॥" संधिवर्पिणीवृत्तानि । अनेन० । "धाराधाराभिमुक्तोद्रसवलसवलेक्षोदकाम्याद्काम्या भिक्षाभिक्षाविचारस्वजनितजनितप्रातिमानोऽतिमानः । प्राणप्राणप्रमोदप्रणयननयनंधातहंधातहन्ता श्रीदः श्रीदप्रणोदी स्वभवनभवनः काकतुण्डाकतुण्डा ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन अगरुक्षेपः । पुनः श० ऊ० धूपोत्क्षेपः ।१३। पुनः कु०—"ज्ञानकेलिकलितं गुणनिलयं विश्वसारचरितं गुणनिलयम् । कामदाहदहनं परममृतं स्वर्गमोक्षसुखदं परमम्तम् ॥ १ ॥ स्वावबोधरचनापरमहितं विश्वजन्तुनिकरे परमहितम् । रागसक्तिमनसां परमहितं दुष्टचित्तसुमुचां परमहितम् ॥ २ ॥ भव्यभावजनतापविहननं भव्यभावजनतापविहननम् । जीवजीवभवसारविनयनं जीवजीवभवसारविनयनम् ॥ ३ ॥ कालपाशपरिघातबहुबलं कालपाशकृतहारविहरणम् । नीलकण्ठसखिसन्निभनिनदं नीलकण्ठहसितोत्तमयशसम् ॥ ४ ॥ न्यायबन्धुरविचारविलसनं लोकबन्धुरविचारिसुमहसम् । शीलसारसनवीरतनुधरं सर्वसारसनवीरमुपनये ॥५॥" जगतीजातिवृत्तानि । अनेन० । "विनयविनयवाक्यस्फारयुक्तोरयुक्तः पुरुपपुरुपकाराद्भावनीयोवनीयः । जयतु जयतुपारो दीप्रमादे

प्रमादे सपदि सपदिभङ्क्ता वासधूपः सधूपः ॥१॥" अनेन वृत्तेन संयुक्त धूपोत्क्षेपणं । पुनः श० ऊ० । धूपोत्क्षेपः ।१४। पुनः कु०—"आतनायिनिकरं परिनिघ्नन्नाततायिचरितः परमेष्ठी । एकपादरचनासुकृताशीरेकपाददयिताकमनीयः ॥ १ ॥ वर्षदानकरभाजितलक्ष्मीश्चारुभीरुकरिभाजितवित्तः । मुक्तशुभ्रतरलालसहारो ध्वस्तभूरितरलालसकृत्यः ॥२॥ युक्तसत्यवहुमानवदान्यः कल्पितद्रविणमानवदान्यः । देशनारचित्तसाधुविचारो मुक्तताविजितसाधुविचारः ॥ ३ ॥ उक्तसंशयहरोरुकृतान्तस्तान्तसेवकपलायकृतान्तः । पावनीकृतवरिष्ठकृतान्तस्तां तथा गिरमवेत्य कृतान्तः ॥ ४ ॥ यच्छतु श्रियमनर्गलदानो दानवस्त्रिदशपुण्यनिदानः । दानवार्थकरिविभ्रमयानो यानवर्जितपदोतिदयानः ॥ ९ ॥" स्वागतावृत्तानि । अनेन० । "अमृतविहितपोषं शैशवं यस्य पूर्वादमृतपथनिदेशादद्भुर्धरा कीर्तिरासीत् । अमृतरचितभिक्षा यस्य वृत्तिर्व्रतादोरमृतममृतसंस्थस्यार्चनायास्तुतस्य ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन विम्बे जलपूजा । पुनः श० ऊ० । धूपोत्क्षेपः ।१५। पुनः कु०—"विश्वेशः क्षितिलसमानमानमानः प्रोद्याती मरुदुपहारहारहारः । संत्यक्तप्रवरवितानतानतानः सामस्त्याद्विगतविगानगानगानः ॥१॥ विस्फूर्जन्मथितविलासलासलासः संक्षेपक्षपितविकारकारकारः । सेवार्थव्रजितविकालकालकालश्चारित्रक्षरितनिदानदानदानः ॥ २ ॥ पूजायां प्रभवदपुण्यपुण्यपुण्यस्तीर्थार्थे विलसदगण्यगण्यगण्यः । सद्व्याथानैः स्फुरदवलोकलोकलोको दीक्षायां हतभवजालजालजालः ॥ ३ ॥ स्मृत्यैव क्षतकरवीरवीरवीरः पादान्तप्रतिनतराजराजराजः । सद्विद्याजितशतपत्रपत्रपत्रः पार्श्वस्थप्रवरविमानमानमानः ॥४॥

नेत्रश्रीजितजलवाहवाहवाहो योगित्वामृतघनशीतशीतशीतः । वैराग्यादधृतसुवालवालवालो नामार्थोत्थितमुदधीरधीरधीरः ॥५॥" प्रहर्षिणीवृत्तानि । अनेन० । "क्षणनताडनमर्दनलक्षणं किमपि कष्टमवाप्य तितिक्षितम् । त्रिभुवनस्तुतियोग्ययदक्षतैस्तव तनुष्व जने फलितं हि तत् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन विम्बे अक्षतारोपणम् । पुनः शा० ऊ० धूपोत्क्षेपः ।१६। पुनः कु०—"तारंतारङ्गमलनैः स्यादवनारंसारं सारङ्गेक्षणनार्यक्षतसारम् । कामं कामं घातितवन्तं कृतकामं वामं वामं हृतमुज्झितगतवामम् ॥ १ ॥ देहं देहं लब्ध्वा नम्रोरुविदेहं भावं भावं मुक्त्वा वेगं हृतभावम् । नारं नारं शुद्धभवन्तं भुवनारं मारं मारं विश्वजयं तं सुकुमारम् ॥ २ ॥ देवं देवं पादतलालग्नरदेवं नाथंनाथं चान्तिकदीप्यच्छुरनाथम् । पाकं पाकं संयमयन्तं कृतपाकं वृद्धं वृद्धं कुड्मलयन्तं सुरवृद्धम् ॥ ३ ॥ कारं कारंभाविरसानामुपकारं काम्यं काम्यंभाविरसानामतिकाम्यम् । जीवं जीवंभाविरसानामुपजीवं वन्देवन्दे भाविरसानामभिवन्दे ॥४॥ सर्वैः कार्यैः संकुलरत्नं कुलरत्नं शुद्धस्फूर्त्या भावविवितानं विवितानम् वन्दे जातत्रासससमाधिं ससमाधि तीर्थाधीशं संगनसङ्गं गतसङ्गम् ॥५॥" मत्तमयूरवृत्तानि । अनेन० । "स्वामिन् जायेताखिललोकोऽभयरक्षो नामोच्चारात्तीर्थकराणामनघानाम् । यत्तद्बिम्बे रक्षणकर्म व्यवसेयं तत्र प्रायः श्लाघ्यतमः स्याद्व्यवहारः ॥१॥" अनेन वृत्तेन बिम्बशरीरे ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः रूपैः पञ्चशून्यैः पञ्चाङ्गरक्षा । पुनः शा० ऊ० धूपोत्क्षेपः ।१७। पुनः कु० —"वद्गनीनासुगं वद्गनीना

१ संगमसंगं इति पाठः ।

सुगं सानुकम्पाकरं सानुकम्पाकरम्। मुक्तसंघाश्रयं मुक्तासंघाश्रयं प्रीतिनिर्यातनं प्रीतिनिर्यातनम् ॥१॥ सर्वदा दक्षणं पारमार्थे रतं सर्वदा दक्षणं पारमार्थेरतम्। निर्जराराधनं संवराभासनं संवराभासनं निर्जराराधनम् ॥ २ ॥ तैजसं संगतं संगतं तैजसं दैवतं वन्धुरं वन्धुरं दैवतम्। सत्तमं चागमाचागमात्सत्तमं साहसे कारणं कारणं साहसे ॥ ३ ३ विश्वसाधारणं विश्वसाधारणं वीतसंवाहनं वीतसंवाहनम्। मुक्तिचंद्रार्जनं मुक्तिचंद्रार्जनं सारसंवाहनं सारसंवाहनं ॥ ४ ॥ कामलाभासहं पापरक्षाकरं पापरक्षाकरं कामलाभासहम्। वाणवीवर्धनं पूरकार्याधरं पूरकार्याधरं वाणवीवर्धनम् ॥ ५ ॥" चन्द्राननच्छन्दांसि। अनेन०। "संसारसंसारसुतारणाय संतानसंतानकतारणाय। देवाय देवायतितारणाय नामोस्तु नामोस्तुतितारणाय ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बस्य निरुञ्छनकरणम्। पुनः श० ऊ० धूपोत्क्षेपः। १८। पुनः कु०—"सदातनुं दयाकरं दयाकरं सदातनुं। विभावरं विसंगरं विसंगरं विभावरम् ॥ १ ॥ निरञ्जनं निरञ्जनं कुपोषणं कुपोषणं। सुराजितं सुराजितं धराधरं धराधरम् ॥ २ ॥ जनं विधाय रञ्जनं कुलं वितन्य संकुलं। भवं विजित्य सद्भवं जयं प्रतोष्य वै जयम् ॥ ३ ॥ घनं शिवं शिवं घनं चिरन्तनं तनं चिरं। कलावृतं वृतं कलाभुवः समं समं भुवः ॥ ४ ॥ नमामि तं जिनेश्वरं सदाविहारिशासनं। सुराधिनाथमानसे सदाविहारिशासनम् ॥ ५ ॥" प्रमाणिकावृत्तानि। अनेन०। "प्रकटमानवमानवमण्डलं प्रगुणमानवमानवसंकुलम्। नमणिमानवमानवरं चिरं ज-

१ सारसंवासनं सारसंवासनं इति पाठः।

यति मानवमानवकौस्तुभम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बे मालारोपणम् । पुनः शा० ऊ० पुनर्धूपदानं । १९ ।
पुनः कु०—"बहुशोकहरं बहुशोकहरं कलिकालमुदं कलिकालमुदम् । हरिविक्रमणं हरिविक्रमणं स कलाभिमतं सकलाभिमतम् ॥ १ ॥ कमलाक्षमलं विनयायतनं विनयायतनं कमलाक्षमलम् । परमातिशयं वसुसंवलभं वसुसंवलभं परमातिशयम् ॥ २ ॥ अनिपाटवपाटवलं जयिनं हतदानवदानवसुं सगुणम् । उपचारजवारजनाश्रयणं प्रतिमानवमानवरिष्ठरुचम् ॥ ३ ॥ सरमं कृतमुक्तिविलासरमं भयदंभयमुक्तमिलाभयदम् । परमंत्रजनेत्रमिदं परमं भगवन्तमये प्रभुताभगवम् ॥ ४ ॥ भवभीतनरप्रमदाशरणं शरणं कुशलस्यमुणीशरणम् । शरणं प्रणमामि जिनं सदये सदये हृदि दीप्तमहागमकम् ॥ ६ ॥" जगतीवृत्तामि । अनेन० ।
"आशातना या किल देवदेव मया त्वदर्चारचनेऽनुपक्ता । क्षमस्व तां नाथ कुरु प्रसादं प्रायो नराः स्युः प्रचुरप्रमादाः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बस्य अञ्जलिना बद्धेन अपराधक्षामणम् । पुनः शा० ऊ० पुनर्धूपदानं । २० ।
पुनः कु०—"करकलितपालनीयः कमनीयगुणैकनिधिमहाकरणः । करकलितपालनीयः स जयति जिनपतिरकर्मकृतकरणः ॥ १ ॥ विनयनयगुणनिधानं सदारतावर्जनं विसमवायम् । वन्दे जिनेश्वरमहं सदारतावर्जनं विसमवायम् ॥ २ ॥ जलनापवारणमहं नमामि सुखदं विशालवासचयम् । जलतापवारणमहं नमामि सुखदं विशालवासचयम् ॥ ३ ॥ शृङ्गारसमर्यादं यादःपतिवत्सदाप्यगाधं च । शृङ्गारसमर्यादं यादःपतिवन्दितं प्रणिपतामि ॥ ४ ॥ भीमभवार्णवपोतं वन्दे परमेश्वरं सितश्लोकम् । उज्झितकलत्रपोतं वन्दे परमेश्वरं

सितश्लोकम् ॥ ५ ॥" गीतयः । अनेन० । "नीरस्य तर्षहरणं ज्वलनस्य तापं तार्क्ष्यस्य गारुडमनङ्गतनोर्विभूपाम् । कुर्मो जिनेश्वर जगत्त्रयदीपरूप दीपोपदां तव पुरो व्यवहारहेतोः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन विम्बस्य दीपदानम् । पुनः ख० कु० पुनर्धूपदानं । २१ । पुनः कु०—"वनवासं वनवासं गुणहारिणहारिवपुषं वपुषम् । विजयानं विजयानं प्रभुं प्रभुं नमत नमत वलिनं वलिनम् ॥ १ ॥ सोमकलं सोमकलं पङ्के हितं पङ्के हितम् । पुण्ये पुण्य वहिर्मुख वहिर्मुख महितं महितं परं परं धीरं धीरम् ॥ २ ॥ स्मृतिदायी स्मृतिदायी जिनो जिनोपास्तिकायः कायः । नखरायुध न खरायुध वन्द्योवन्द्यो यहृद्यहृत्कान्तः कान्तः ॥ ३ ॥ कुलाकुलाहरहरहारः करणः करणः विश्वगुरुर्विश्वगुरुः । कविराट् कविराट् महामहा कामः कामः ॥ ४ ॥ कल्याणं कल्याणं प्रथयन् प्रथयन् हितेहिते प्रख्यः प्रख्यः । परमेष्ठी परमेष्ठी लालो लालो वितर वितर सत्त्वं सत्त्वम् ॥५॥" खंधाजातिः । अनेन० । "धीराधीरावगाहः कलिलकलिलताछेदकारीदकारी प्राणि प्राणिप्रयोगः सरुचिसरुचिताभासमानः समानः । कल्पाकल्पात्मदर्शः परमपरमताछेददक्षोददक्षो देवादेवात्महृद्यः स जयति जयतिर्यत्प्रकृष्टः प्रकृष्टः ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन विम्बे दर्पणाढौकनं । पुनः श० ऊ० धूपदानं । २२ । पुनः कु०—"अनारतमनारतं सगुणसंकुलं संकुलं विशालकविशालकं स्मरगजेसमंजे समम् । सुधाकरसुधाकरं निजगिरा जितं राजितं जिनेश्वरजिनेश्वरं प्रणिपतामि तं तामितम् ॥१॥ जरामरणबाधनं विलयसाधुतासाधनं नमामि परमेश्वरं स्तुतिनिषक्तवागीश्वरम् । जरामरणबाधनं विलयसाधुतासाधनं कुरङ्गनयनालटत्कटुकटाक्षतीव्रव्रतम्

॥२॥ अनन्यशुभदेशनावशगतोरुदेवासुरं पुराणपुरुपार्दनप्रचलदक्षभङ्गिश्रियम् । अशेषमुनिमण्डलीप्रणतिरञ्जिताखण्डलं पुराणपुरुपार्दनप्रचलदक्षभङ्गिश्रियम् ॥ ३ ॥ स्मरामि तव शासनं सुकृतसत्त्वसंरक्षणं महाकुमनवारणं सुकृतसत्त्वसंरक्षणात् । परिस्फुरदुपासकं मृदुतया महाचेतनं वितीर्णजननिर्वृतिं मृदुतया महाचेतनम् ॥४॥ पयोधरविहारणं जिनवरं श्रियां कारणं पयोधरविहारणं सरलदेहिनां तारणम् । अनङ्गकपरासनं नमत मङ्क्षु तीर्थेश्वरं अनङ्गकपरासनं विधृतयोगनित्यस्मृतम् ॥५॥" पृथ्वीवृत्तानि । अनेन । "त्वय्यज्ञाते स्तुतिपदमहो किं त्वयि ज्ञातरूपे स्तुत्युत्कण्ठा न तदुभयथा त्वत्स्तुतिर्नाथ योग्या । तस्मात्सिद्ध्युदवृजनविधिना किंचिदाख्यातिभाजो लोका भक्तिप्रगुणहृदया नापराधास्पदं स्युः ॥ १ ॥" इति वृत्तं पठित्वा अभिकृतजिनस्तोत्रं पठेत् । पुनः श० ऊ० धूपदानं ।२४। पुनः कु०—"कुलालतां च पर्याप्तं निर्माणे शुभकर्मणाम् । कुलालतां च पर्याप्तं वन्दे तीर्थपतिं सदा ॥१॥ जयताज्जगतामीशः कल्पवत्तापमानदः । निरस्तममतामायः कल्पवत्तापमानदः ॥२॥ महामोहमहाशैल पविज्ञानपरायण । परायणपविज्ञान जय पारगतेश्वर ॥३॥ समाहितपरीवार परीवारसमाहित । नमोस्तु ते भवच्छेत्रे भवच्छेत्रे नमोस्तु ते ॥ ४ ॥ वराभिख्यवराभिख्य कृपाकर कृपाकर । निराधार निराधार जयानतजयानन ॥५॥" श्लोकाः । अनेन० । "नस्वर्गाप्सरसां सुखा मदुदयो ना नारकच्छेदने नो संसारपरिक्षितौ न च पुनर्निर्वाणनित्यस्थितौ । त्वत्पादद्वितयं नमामि भगवन्किंत्वेककं प्रार्थये त्वद्भक्तिर्मम मानसे भवभवे भूयाद्विभो निश्चला ॥ १ ॥" अनेन

वृत्तेन अञ्जलिं कृत्वा बिम्बाग्रे विज्ञसिकां कुर्यात् । पुनः श० ऊ० धूपदानं । २४ । पुनः कु०—"अधिकवि-
रसः शृङ्गाराङ्गः समासपरिग्रहो जयति जगतां श्रेयस्कारो तवागमविग्रहः । अधिकविरसः शृङ्गाराङ्गः समास-
परिग्रहो न खलु कुमतव्यूहे यत्र प्रवर्तितविग्रहः ॥ १ ॥ विषयविषमं हन्तुं मङ्क्षु प्रगाढभवभ्रमं बहुलब-
लिनो देवाधीशा नितान्तमुपासते । तव वृषवनं यस्मिन्कुज्ञान्महत्तमयोगिनो बहुलबलिनो देवाधीशा निता-
न्तमुपासते ॥ २ ॥ समवसरणं साधुव्याघ्रैर्वृषैरहिभिर्वरं जयति मधुभित्क्लसानेकाविनश्वरनाटकम् । तव
जिनपते काङ्क्षापूर्तिं प्रयच्छतु संकुलं समवसरणं साधुव्याघ्रैर्वृषैरहिभिर्वरम् ॥३॥ तव चिदुदयो विश्वस्वामि-
न्नियर्ति विशङ्कितो जलधरपदं स्वर्गव्यूहं भुजङ्गगृहं परम् । जलधरपदस्वर्गव्यूहं भुजङ्गगृहं परं त्यजति भवता
कारुण्याढ्याक्षिपक्ष्मकटाक्षितः ॥ ४ ॥ विशदविशदप्राज्यप्राज्यप्रवारणवारणा हरिणहरिण श्रीद श्रीदप्रबो-
धनबोधना । कमलकमलव्यापव्यापद्दरीतिदरीतिदा गहनगहन श्रेणीश्रेणी विभाति विभाति च ॥ ५ ॥"
हरिणीवृत्तानि । अनेन० । "जयजयजयदेवदेवाधिनाथो लसत्सेवया प्रीणितस्वान्त कान्तप्रभप्रतिघवह्नुलदा-
वनिर्वापणे पावनाम्भोदवृष्टे विनष्टाखिलाद्यव्रज । मरणभयहराधिकध्यानविस्फूर्जितज्ञानदृष्टिप्रकृष्टेक्षणाशं-
सन त्रिभुवनपरिवेषनिःशेषविद्वज्जनश्लाघ्यकीर्तिस्थितिख्यातिताश प्रभो ॥१॥" अनेन वृत्तेन बिम्बाग्रतोऽ-
ञ्जलिं बध्वा क्षणं ध्यानं । पुनः शक्रस्तवपाठः । ऊर्ध्वाधो० अनेन धूपोत्क्षेपः ।२५। एवं पञ्चविंशतिभिर्कुसुमा-
ञ्जलयः प्रक्षिप्यन्ते । एतान्येव कुसुमाञ्जलिकाव्यान्यन्तर्गतविधिकाव्यपञ्चविंशतिरहितानि पञ्चविंशत्युत्तर-

शतसंख्यानि स्तुतिकुसुमाञ्जलिमहाकाव्यं ज्ञेयं विद्वद्भिर्भणनीयं पठनीयं पाठनीयं च ॥

ततोऽनन्तरं प्रतिष्ठायां नन्द्यावर्तेऽविसृष्टे तथैव रीत्या नन्द्यावर्ते शक्रेशानपरमेष्ठिजिनमातृलौकान्तिकविद्यादेवीइन्द्रइन्द्राणीशासनयक्षशासनयक्षिणीदिक्पालग्रहचतुर्णिकायदेवादिपूजनं तथैव विधेयं नवरं पृथक् मुद्राफलशरावादिढौकनं प्रतिष्ठादिनादन्यत्रदिने नास्ति किंतु गन्धपुष्पादिभिः सामान्यपूजैव विधेया । नन्द्यावर्ते तु विसृष्टे सर्वदा पर्वणि वा प्रतिमाप्रवेशे वा शान्तिके वा पौष्टिके वा बृहत्स्नात्रविधौ विधेये नन्द्यावर्तवलयक्रमो न स्थाप्यः किंतु पृथगेव भिन्नपीठेषु क्रमेण दिक्पालसक्षेत्रपालग्रहचतुर्णिकायदेवस्थापनं तेषां तत्र स्थापनं च पूर्वनिर्मितमूर्तिधातुकाष्ठपाषाणनिर्मितप्रतिमास्थापनम् । अथवा नानाधातुभिः कुङ्कुमचन्दनाद्यैर्वा तन्मूर्तिलिखनं उत तिलकमात्रदानेन स्थापनं पीठे यथादिग्भागं दिक्पालानां ग्रहाणां च प्रदक्षिणावर्तया च आवाहनं संस्थापनं पूजनं कुसुमाञ्जलिक्षेपादि नन्द्यावर्तविधिकथितविधिनैव तैरेव काव्यैर्विधेयं । एवं दिक्पालग्रहदेवगणपूजनं विधाय जिनबिम्बस्य पञ्चामृतस्नात्रं कुर्वीत । तद्यथा । पुनः कुसुमाञ्जलिं करे गृहीत्वा । "पूर्वं जन्मनि मेरुभूध्रशिखरे सर्वैः सुराधीश्वरै राज्योद्भूतिमहे महर्द्धिसहितैः पूर्वेऽभिषिक्ता जिनाः । तामेवानुकृतिं विधाय हृदये भक्तिप्रकर्षान्विताः कुर्मः स्वस्वगुणानुसारवशतो बिम्बाभिषेकोत्सवम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः । पुनः पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा । "मृत्कुम्भाः कलयन्तु रत्नघटितां पीठं पुनर्मेरुतामानीतानि जलानि सप्तजलधिक्षीराब्धितामतताम् । बिम्बं पारगतत्वममत्र सकलः संघः सुराधी-

शतां येन स्यादयमुत्तमः सुविहितः स्नात्राभिषेकोत्सवः ॥१॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः। पुनः पुष्पाञ्जलिं करे गृहीत्वा। "आत्मशक्तिसमानीतैः सत्यं चामृतवस्तुभिः। तत्राब्धिकल्पनां कृत्वा स्नापयामि जिनेश्वरम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः। ततः क्षीरभृतं कलशं करे गृहीत्वा। "भगवन्मनोगुणयशोनुकादिदुग्धाब्धितः समानीतम्। दुग्धं विदग्धहृदयं पुनातु दत्तं जिनस्नात्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन क्षीरस्नात्रम्। पुनः दधिभृतं कलशं करे गृहीत्वा। "दधिमुखमहीध्रवर्णं दधिसागरतः समाहृतं भक्त्या। दधि विदधातु शुभविधिं दधिसारपुरस्कृतं जिनस्नात्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन दधिस्नात्रम्। पुनः घृतभृतं कुम्भं गृहीत्वा। "स्निग्धं मृदु पुष्टिकरं जीवनमतिशीतलं सदाभिख्यम्। जितमतवधघृतमेतत्पुनातु लग्नं जिनस्नात्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन घृतस्नात्रम्। पुनरिक्षुरसभृतं कलशं गृहीत्वा। "मधुरिमधुरीणविधुरितसुधाधराधार आत्मगुणवृत्त्या। शिक्षयतादिक्षुरसो विचक्षणौघं जिनस्नात्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन इक्षुरसस्नात्रम्। पुनः शुद्धजलभृतकलशं गृहीत्वा। "जीवनममृतं प्राणदमकलुषितमदोषमस्तसर्वरुजम्। जलममलमस्तु तीर्थाधिनाथबिम्बानुगे स्नात्रे ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन जलस्नात्रम्। इति पञ्चामृतस्नात्रम्। पुनः सहस्रमूलमिश्रजलकलशं गृहीत्वा। "विघ्नसहस्रोपशमं सहस्रनेत्रप्रभावसद्भावम्। दलयतु सहस्रमूलं शत्रुसहस्रं जिनस्नात्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन सहस्रमूलस्नात्रम्। पुनः शतमूलमिश्रितजलकलशं गृहीत्वा। "शतमर्त्यसमानीतं शतमूलं शतगुणं शताख्यं च। शतसंख्यं वाञ्छितमिह जिनाभिषेके सपदि कुरुतात् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन शतमूल-

स्नात्रम् । पुनः सर्वौषधिगर्भितं जलकलशं गृहीत्वा । "सर्वप्रत्यूहहरं सर्वसमीहितकरं विजितसर्वम् । सर्वौषधिमण्डलमिह जिनाभिषेके शुभं ददताम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन सर्वौषधिस्नात्रम् । ऊर्ध्वाधो० । अनेन वृत्तेन धूपोत्क्षेपणं । शक्रस्तवपाठः । ततो यथाशक्त्या स्वर्णरूप्यताम्रछिकयोगत्रिकयोगरीतिमृण्मयकलशसमारचनम् । तेच कलशाः स्थपनकोपरि स्थाप्यन्ते । यथाशक्ति स्नात्रसंख्यया अष्टोत्तरशतचतुःषष्टिपञ्चविंशतिषोडशाष्टपञ्चचतुस्त्रिद्व्येकसंख्याः । तेच चन्दनागरुकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमैः स्वस्तिककरणैश्चतुर्दिक्षु पूज्यन्ते । तत्कण्ठेषु पुष्पमालाभिर्विभूषणम् । ततः सर्वतीर्थाहृतेन पूर्वोक्तजलमन्त्रपूतेन चन्दनागरुकस्तूरीकर्पूरकुङ्कुममिश्रितेन पाटलादिपुष्पाधिवासितेन निर्मलजलेन तान्कलशान्पूरयेत् । ततः स्नात्रकाराः पूर्वोक्तवेषभृतो जिनोपवीतोत्तरासङ्गयुजो बद्धधम्मिल्लाः कृतस्नाना द्वादशतिलकाङ्किताः परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा तान्कलशान्स्वस्वकरयोर्गृह्णन्ति । ततस्तेऽपरे च श्राद्धाः स्वस्वाभ्यासानुसारेण जिनस्तुतिगर्भदण्डकस्तोत्रादि परिवर्तयन्ति पूर्वकविकृतानि जिनाभिषेककाव्यानि पठन्ति च । ततः नमो अरिहन्ताणं नमोऽर्हत्सिद्धाचार्यो० । "पूर्वं जन्मनि विश्वभर्तुरधिकं सम्यक्त्वभक्तिस्पृशः स्तुतेः कर्म समीरवारिदमुखं काष्ठाकुमार्यो व्यधुः । तत्कालं तविषेश्वरस्य निबिडं सिंहासनं प्रोन्नतं वातोद्धूतसमुद्धुरध्वजपटप्रख्यां स्थितिं व्यानशे ॥१॥ क्षोभात्तत्र सुरेश्वरः प्रग्रसरकोपप्रसाक्रान्तधीः कृत्वालक्तकसिक्तकूर्मसदृशं चक्षुःसहस्रं दधौ । वज्रं च स्मरणागतं करगतं कुर्वन्प्रयुक्तावधिज्ञानात्तीर्थकरस्य जन्मभुवने भद्रंकरं ज्ञातवान् ॥ २ ॥ नन नम इति शब्दं व्यापयंस्तीर्थ-

नाथं स झटिति नमति स्म प्रौढसम्यक्त्वभक्तिः । तदनु दिवि विमाने सा सुघोषाख्यघण्टा सुररिपुमदमोदाघातिशब्दं चकार ॥ ३ ॥ द्वात्रिंशल्लक्षविमानमण्डले तत्समा महाघण्टाः । ननदुः सुदुःप्रधर्षा हर्षोत्कर्षं वितन्वन्त्यः ॥ ४ ॥ तस्मान्निश्चित्य विश्वाधिपतिजनुरथो निर्जरेन्द्रः स्वकल्पान् कल्पेन्द्रान्व्यन्तरेन्द्रानपि भुवनपतींस्तारकेन्द्रान्समस्तान् । आह्वायाह्वाय तेषां स्वमुखभवगिराख्याय सर्वं स्वरूपं श्रीमत्कार्तस्वराद्रेः शिरसि परिकरालंकृतान्प्राहिणोच्च ॥ ५ ॥ ततः स्वयं शक्रसुराधिनाथः प्रविश्य तीर्थंकरजन्मगेहम् । परिच्छदैः सार्धमथो जिनाम्बां प्रस्वापयामास वरिष्ठविद्यः ॥ ६ ॥ कृत्वा पञ्चवपूंषि विष्टपपतिः संधारणं हस्तयोश्छत्रस्योद्वहनं च चामरयुगप्रोद्धासनाचालनम् । वज्रेणापि धृतेन नर्तनविधिं निर्वाणदातुः पुरो रूपैः पञ्चभिरेवमुत्सुकमनाः प्राचीनबर्हिर्व्यधात् ॥ ७ ॥ सामानिकाङ्गरक्षैरेवं परिवारितः सुराधीशः । बिभ्रत्त्रिभुवननाथं प्राप सुराद्रिं सुरगणाढ्यम् ॥८॥ तत्रेन्द्रास्त्रिदशाप्सरः परिवृता विश्वेशितुः संमुखं मङ्क्ष्वागत्य नमस्कृतिं व्यधुरलं स्वालङ्कृतिभ्राजिताः । आनन्दान्ननृतुस्तथा सुरगिरिस्तुङ्गैरथाद्रिराभास्वरैः शृङ्गैः काञ्चनदानकर्मनिरतो भातिस्म भक्त्या यथा ॥ ९ ॥ अतिपाण्डुकम्बलाया महाशिलायाः शशाङ्कधवलायाः । पृष्ठे शशिमणिरचितं पीठमधुर्देवगणवृषभाः ॥१०॥ तत्राधायोत्सङ्गे ईशानसुरेश्वरो जिनाधीशम् । पद्मासनोपविष्टो निबिडां भक्तिं दधौ मनसि ॥११॥ इन्द्रादिष्टास्तत आभियोगिकाः कलशगणमथानिन्युः । वेदरसखवसु ८०६४ संख्यं मणिरजतसुवर्णमृद्रचितम् ॥ १२ ॥ कुम्भाश्च ते योजनमात्रकावक्त्रा आयाम औन्नत्यमथैषु चैवम् । दशाष्टवार्हत्कर-

योजनानि द्विव्येकधातुप्रतिपन्नगर्भाः ॥ १३ ॥ नीरैः सर्वसरित्तडागजलधिप्रख्यातान्यनीराशयाऽनीतैः सुन्दर-
गन्धगर्भिततरैः स्वच्छैरलं शीतलैः । भृत्यैर्देवपतेर्मणीमयमहापीठस्थिताः पूरिताः कुम्भास्ते कुसुमस्रजां समु-
दयैः कण्ठेषु संभाविताः ॥१४॥ पूर्वमच्युतपतिर्जिनेशितुः स्नात्रकर्म विधिवद्व्यधान्महत् । तैर्महाकलशवा-
रिभिर्घनैः प्रोल्लसन्मलयगन्धधारिभिः ॥१५॥ चतुर्वृषभशृङ्गोत्थधाराष्टकमुदञ्चयन् । सौधर्माधिपतिः स्नात्रं
विश्वभर्तुरपूरयत् ॥१६॥ शेषं क्रमेण तदनन्तरमिन्द्रवृन्दं कल्पासुरर्क्षवननाथमुखं व्यधत्त । स्नात्रं जिनस्य
कलशैः कलितप्रमोदं प्राचारवेर्षविनिवारितसर्वपापम् ॥१७॥ तस्मिन्नक्षणे बहुलवादितगीतनृत्यगर्भं महं च
सुमनोप्सरसो व्यधुस्तम् । येनादधे स्फुटसदाविनिविष्टयोगस्तीर्थंकरोपि हृदये परमाणु चित्तम् ॥ १८ ॥ मेरु-
शृङ्गे च यत्स्नात्रं जगद्भर्तुः सुरैः कृतम् । बभूव तदिहास्त्वेतदस्मत्करनिषेकतः ॥१९॥" इति पठित्वा सर्वैः स्नात्र-
कारैः समकालं जिनबिम्बे कलशाभिषेकः करणीयः । पुनः पुनरन्तिमं श्लोकं पठित्वा जिनस्नात्रं करणीयम् ॥
एवं स्नात्रविधौ निर्वर्तिते कोमलैर्धूपचूर्णवासितैर्वस्त्रैर्जिनबिम्बं मार्जयेत् । "कस्तूरिकाकुङ्कुमरोहणद्रुः कर्पू-
रकक्कोलविशिष्टगन्धम् । विलेपनं तीर्थपतेः शरीरे करोतु संघस्य सदा विशुद्धिम् ॥ १ ॥ तुरापाड्स्नात्रपर्यन्ते
विदधे यद्विलेपनम् । जिनेश्वरस्य तद्भूयादत्र बिम्बेऽस्मदाहृतम् ॥ २ ॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बे कस्तूरिकाकु-
ङ्कुमकर्पूरश्रीखण्डादिविलेपनम् ॥ "मालतीविचकिलोज्ज्वलमल्लीकुन्दपाटलसुवर्णसुमैश्च । केतकैर्विरचिता
जिनपूजा मङ्गलानि स कलानि विदध्यात् ॥१॥ स्नात्रं कृत्वा सुराधीशैर्जिनाधीशस्य वर्ष्मणि । यत्पुष्पारोपणं

चक्रे तदस्त्वस्मत्करैरिह ॥२॥" अनेन वृत्तद्वयेन पुष्पमालादिपूजा। "केयूरहारकटकैः पट्टभिः किरीटैः सत्कुण्डलैर्मणिमयीभिरथोर्मिकाभिः। बिम्बं जगत्त्रयपतेरिह भूषयित्वा पापोच्चयं सकलमेव निकृन्तयामः ॥१॥ या भूषा त्रिदशाधीशैः स्नात्रान्ते मेरुमस्तके। कृता जिनस्य सात्रास्तु भविकैर्भूषणार्जिता ॥२॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बस्य मुकुटहारकुण्डलादिभूषणपरिधापनम्। "सन्नालिकेरफलपूररसालजम्बुद्राक्षारूपकखुदाडिमनागरिङ्गैः। वातामपूगकदलीफलजम्भमुख्यैः श्रेष्ठैः फलैर्जिनपतिं परिपूजयामः ॥ १ ॥ यत्कृतं स्नात्रपर्यन्ते सुरेन्द्रैः फलढौकनम्। तदिहास्मत्करादस्तु यथासंपत्ति निर्मितम् ॥ २ ॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बाग्रतोऽक्षतढौकनम्। "निर्झरनदीपयोनिधिवापीकूपादितः समानीतम्। सलिलं जिनपूजायामह्नाय निहन्तु भवदाहम् ॥१॥ मेरुशृङ्गे जगद्भर्तुः सुरेन्द्रैर्यज्जलार्चनम्। विहितं तदिह प्रौढिमातनोत्वरमाहृतम् ॥२॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बाग्रे जलकलशढौकनम्। "कर्पूरागरुचन्दनादिभिरलं कस्तूरिकामिश्रितैः सिह्लाद्यैः सुसुगन्धिभिर्बहुतरै रूपैः कृशाननृद्धृतैः। पातालक्षितिनिगोनिवासिमरुतां संप्रीणकैरुत्तमैर्धूमाक्रान्तनभस्तलैर्जिनपतिं संपूजयामोऽधुना ॥१॥ या धूपपूजा देवेन्द्रैः स्नात्रानन्तरमादधे। जिनेन्द्रस्यास्मदुत्कर्षादस्तुसात्र महोत्सवे ॥ २ ॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बस्य धूपदानम्। "अन्तर्ज्योतिर्द्योतितो यस्य कायो यत्संस्मृत्या ज्योतिरुत्कर्षमेति। तस्याभ्याशे निर्मितं दीपदानं लोकाचारख्यापनाय प्रभाति ॥ १ ॥ या दीपमाला देवेन्द्रैः सुमेरौ स्वामिनः कृता। सात्रान्तर्गतमस्माकं विनिहन्तु तमोभरम् ॥ २ ॥" अनेन वृत्तद्वयेन बिम्बाग्रे दीपदानम्। "ओदनै-

विविधैः शाकैः पक्वान्नैः षड्रसान्वितैः । नैवेद्यैः सर्वसिद्ध्यर्थं जायतां जिनपूजनम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन बिम्बाग्रे नैवेद्यढौकनम् । "गोधूमतन्दुलतिलैर्हरिमन्थकैश्च मुद्गाढकीयवकलायमकुष्टकैश्च । कुल्माषवल्लचणचीनकदेवधान्यैर्मत्यैः कृता जिनपुरः फलदोऽस्तु ॥१॥" अनेन वृत्तेन जिनाग्रतः सर्वधान्यढौकनम् । "शुण्ठीकणामरिचरामठजीरधान्यश्यामासुराप्रभृतिभिः पटुवेसवारैः । संढौकनं जिनपुरो मनुजैर्विधीयमानं मनांसि यशसा विमलीकरोतु ॥१॥" अनेन वृत्तेन जिनाग्रतः सर्ववेसवारढौकनम् । "उशीरवटिकाशिरोज्वलनचव्यधात्रीफलैर्वलासलिलवत्सकैर्घनविभावरीवासकैः । वचावरविदारिकामिशिशताह्वयाचन्दनैः प्रियङ्गुतगरैर्जिनेश्वरपुरोऽस्तु नो ढौकनम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन जिनप्रतिमाग्रतः सर्वौषधीढौकनम् । "भुजङ्गवल्लीछदनैः सिताभ्रकस्तूरिकैलासुरपुष्पमिश्रैः । सजातिकोशैः सममेव चूर्णैस्ताम्बूलमेवं तु कृतं जिनाग्रे ॥१॥" अनेन वृत्तेन जिनबिम्बाग्रे ताम्बूलढौकनम् । "सुमेरुशृङ्गे सुरलोकनाथः स्नात्रावसाने प्रविलिप्य गन्धैः । जिनेश्वरं वस्त्रचयैरनेकैराच्छादयमास निपक्तभक्तिः ॥ १ ॥ ततस्तदनुकारेण सांप्रतं श्राद्धपुङ्गवाः कुर्वन्ति वसनैः पूजां त्रैलोक्यस्वामिनोऽग्रतः ॥ २ ॥" अनेन वृत्तद्वयेन जिनबिम्बस्य वस्त्रपूजा । "सुवर्णमुद्रामणिभिः कृतास्तु पूजा जिनस्य स्नपनावसाने । अनुष्ठिता पूर्वसुराधिनाथैः सुमेरुशृङ्गे धृतशुद्धभावैः ॥१॥" अनेन वृत्तेन सुवर्णरूप्यटङ्कमुद्रामणिभिर्बिम्बस्याग्रपूजा जिनबिम्बाग्रतो विस्तीर्णश्रीपर्णीपीठं अन्योत्तमकाष्ठपीठं वा न्यस्य भूमिं वा शुद्धगोमयेन समारचय्य पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा । "मङ्गलं श्रीमदर्हन्तो मङ्गलं जिनशासनम् । मङ्गलं

सकलः संघो मङ्गलं पूजका अमी ॥१॥" अनेन वृत्तेन पीठोपरि वा समारचितभूमौ वा पुष्पाञ्जलिक्षेपः। "आत्मालोकविधौ जनोपि सकलस्तीवं ततो दुश्चरं दानं ब्रह्मपरोपकारकरणं कुर्वन्परिस्फूर्जति। सोऽयं यत्र सुखेन राजति स वै तीर्थाधिपस्याग्रतो निर्मेयः परमार्थवृत्तिविदुरैः संज्ञानिभिर्दर्पणम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन चन्दनमयं वा स्वर्णरूप्ययवमयं वा तन्दुलमयं वा जिनबिम्बाग्रे दर्पणं लिखेत्। जिनेन्द्रपादैः परिपूज्य पृष्ठेरतिप्रभावैरपि संनिकृष्टम्। भद्रासनं भद्रकरं जिनेन्द्रं पुरो लिखेन्मङ्गलसत्प्रयोगम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन चन्दनमयं वा स्वर्णरूप्यमयं वा जिनबिम्बाग्रतो भद्रासनं लिखेत् ॥ २ ॥ "पुण्यं यशः समुदयः प्रभुता महत्त्वं सौभाग्यधीविनयशर्ममनोरथांश्च। वर्धन्त एव जिननायक ते प्रसादात् तद्वर्धमानयुगसंपुटमादधानः ॥१॥" अनेन वृत्तेनचं० जिनाग्रतो वर्धमानसंपुटं लिखेत् ।३। "विश्वत्रये च स्वकुले जिनेशो व्याख्यायते श्रीकलशायमानः। अत्रोऽत्र पूर्णं कलशं लिखित्वा जिनार्चनाकर्म कृतार्थयामः ॥१॥" अनेन वृत्तेन चन्दन० जिनप्रतिमाग्रतः पूर्णकलशं लिखेत्। ४। "अन्तः परमज्ञानं यद्भाति जिनाधिनाथहृदयस्य। तच्छ्रीवत्सव्याजात्प्रकटीभूतं बहिर्वन्दे ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेनचं० जिनाग्रे श्रीवत्सं लिखेत् ।५। "त्वद्वध्यपञ्चशरकेतनभावक्लृप्तं कर्तुं मुधा भुवननाथ निजापराधम्। सेवां तनोति पुरतस्तव मीनयुग्मं श्राद्धैः पुरो विलिखितोरुनिजाङ्गयुक्त्या ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन चं० जिनाग्रे मत्स्ययुग्मं लिखेत्। ६। "स्वस्तिभूगगननागविष्टपेषूदितं जिनवरोदयेक्षणात्। स्वस्तिकं तदनुमानतो जिनस्याग्रतो बुधजनैर्विलिख्यते ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेनचं० जिन-

बिम्बाग्रे स्वस्तिकं लिखेत् । ७ । "त्वत्सेवकानां जिननाथ दिक्षु सर्वासु सर्वे निधयः स्फुरन्ति । अतश्चतुर्धा नवकोणनन्द्यावर्तः सतां वर्तयतां सुखानि ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेनचं० जिनबिम्बाग्रे नन्द्यावर्तं लिखेत् । ८ । ततोऽष्टमङ्गलानि गन्धैः पुष्पैः फलैः पक्वान्नैः पूजयेत् । ततः पुष्पमालां गृहीत्वा । "दर्पणभद्रासनवर्द्धमानपूर्णघटमत्स्ययुग्मैश्च । नन्द्यावर्तश्रीवत्सविस्फुटस्वस्तिकैर्जिनार्चासु ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन पुष्पमालां जिनबिम्बोपरि न्यसेत् । अष्टमाङ्गलिक्यस्थापना यथा । तदनन्तरं पुष्पं गृहीत्वा "देवेन्द्रैः कनकाद्रिमूर्द्धनि जिनस्नात्रेण गन्धार्पणैः पुष्पैर्भूषणवस्त्रमङ्गलगणैः संपूज्य मातुः पुनः । आनीयान्यतएवमत्र भविका बिम्बं जगत्स्वामिनस्तत्कृत्यानि समाप्य कल्पितमतः संप्रापयन्त्यास्पदम् ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन बिम्बं स्नपनपीठादुत्थाप्य यथास्थानं स्थापयेत् । स्थिरबिम्बे तु । आज्ञाहीनं क्रियाहीनं मंत्र० ।१। अनेन पुष्पारोपणम् । तदनन्तरं पूर्वरीत्या आरात्रिकमाङ्गलिकादिकर्मकरणं पूजाकर्मवत् । तदनन्तरं चैत्यवन्दनं साधुवन्दनं च दिक्पालक्षेत्रपालग्रहस्थापनां प्रति । "यान्तु देवगणाः सर्वे पूजामादाय मामकीम् । सिद्धिं दत्त्वा च महतीं पुनरागमनाय च ॥१॥" इत्युक्त्वा पुष्पारोपणेन ग्रहदिक्पालक्षेत्रपाल विसर्जनम् । इति बृहत्स्नात्रविधिः ॥ ॥ नवप्रतिष्ठिते बिम्बे प्रतिष्ठास्वखिलास्वपि । शान्तिके पौष्टिके चैव पर्वसु प्रौढकर्मसु ॥१॥ तीर्थे नव्यासु यात्रासु प्राप्ते बिम्बे नवेपि च । बृहत्स्नात्रविधिर्योज्यः स्याद्वादोऽन्यत्र कर्मणि ॥ २ ॥" इति बृहत्स्नात्रविध्युपयोगः ॥ ॥ एवं दिनत्रिपञ्चसप्तकं द्रव्यक्षेत्रकालभावापेक्षया बृहत्स्नात्रविधिना नन्द्यावर्तसहितेन पूजा विधेया । ततो नन्द्यावर्त-

विसर्जनम् । तस्य चायं विधिः । पूर्वक्रमेण सर्ववलयदेवताः संपूज्य ततो बहिर्वलये यान्तु देवगणाः सर्वे० इत्युक्त्वा ॐ ग्रहाः सक्षेत्रपालाः पुनरागमनाय स्वाहा । तन्मध्यवलये । यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ दिक्पालाः पुनरागमनाय स्वाहा । तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ शासनयक्षिण्यः पुनरागमनाय स्वाहा । तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ सर्वेन्द्रदेव्यः पुनरागमनाय स्वाहा । तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ सर्वेन्द्राः पुनराग० । तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ सर्वलोकान्तिकाः पुनराग० तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ विद्यादेव्यः पुनरा० । तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ जिनमातरः पुनरा० । पुनस्तन्मध्यवलये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ पञ्चपरमेष्ठिनस्सरत्नत्रयाः पुनरा०।। तन्मध्ये यान्तु देव० इत्युक्त्वा ॐ वाग्देवते पुनरा० । ॐ ईशानेन्द्र पुनरा० । ॐ सौधर्मेन्द्र पुनरा० । ततः ॐ ह्रीं श्रीपरमदेवतासनपरमेष्ठ्यधिष्ठानश्रीनन्द्यावर्त पुनरागमनाय स्वाहा । आज्ञाहीनं० ॥ १ ॥अञ्जलिं बध्वा विसर्जनं । इतिनन्द्यावर्तविसर्जनविधिः ॥ ॥ अथ कङ्कणमोचनविधिः । ततः उत्कृष्टतया वर्षेण कङ्कणमोचनं मध्यस्थतया षण्मासैः जघन्यतया मासेन पक्षेण दशाहेन सप्ताहेन त्र्यहेण वा । तत्र जिनपुरः पीठद्वये दिक्पालसक्षेत्रपालग्रहस्थापनं बृहत्स्नात्रविधिना पञ्चामृतस्नात्रं सर्वौषधिस्नात्रं जिनस्नात्रं तथैव च । ततो बृहत्स्नात्रविधेरन्तिमश्लोकेन मेरुशृङ्गेत्यादि अष्टोत्तरशतशुद्धजलकलशस्नात्रं नानागन्धैर्विलेपनं पुष्पधूपदीपनैवेद्यपूजनं पूर्ववत् । ततो दिक्पालसक्षेत्रपालग्रहपूजा पूर्ववत् । लघुस्नात्रविधियुक्त्या ततश्चैत्यवन्दनं चतुर्भिः

॥२११॥

स्तुतिभिः शान्तिस्तवपाठः । ततः कङ्कणमोचनार्थं प्रतिष्ठादेवताविसर्जनार्थं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ० यावत्० अप्पाणं० चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं भणनं च । ततः श्रुतशान्तिक्षेत्रभुवनशासनवैय्यावृत्यकरदेवताकायोत्सर्गाः स्तुतयश्च पूर्ववत् । ततः सौभाग्यमुद्रया बिम्बे मन्त्रन्यासः । सचायं ॐ अवतरअवतरसोमे २ कुरु २ वग्गु २ निवग्गु २ सोमेसोमणसे महुमहुरे कविल ॐ कः क्षः स्वाहा इत्युक्त्वा पञ्चपरमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा मङ्गलगीतनृत्यवाद्येपूल्लसत्सु मदनफलारिष्टादिकङ्कणं बिम्बादुत्तार्य अविधवायाः करे देयं । ततो बिम्बे वासान् निक्षिप्य ॐ विसर २ प्रतिष्ठादेवते स्वाहा इति मन्त्रं पठित्वा अञ्जलिमुद्रां कृत्वा विसर्जनं दिक्पालग्रहविसर्जनं पूर्ववत् । यान्तु देव० १ आज्ञाहीनं० इत्यादि यावत्कङ्कणमोचनं न भवति तावद्बृहत्स्नात्रविधिना नित्यं स्नात्रं । कङ्कणमोचने कृते लघुस्नात्रविधिना वर्षं यावत् नित्यं स्नात्रं । ततो वर्षग्रन्थौ पूर्णे बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं विधायोत्तरोत्तरपूजा विधेया । इति कङ्कणमोचनविधिः ॥ ॥ अथाचार्यान्तरेण मोचनविधिः । प्रतिष्ठानन्तरं दिन ३।५।७।९ कङ्कणत्रोटनं करणीयं । तत्र नान्दीफलानि करणीयानि । खीच पायली २ पूयडी २७ पञ्चामृतस्नात्रं करणीयं । घृत १ दुग्ध २ दधि ३ खंड ४ सर्वौषधि ५ चन्दनकर्पूरोद्वर्तनैः बिम्बे प्रथमं पूजां विधाय । नमोऽर्हत्सिद्धाचा० पूर्वकं । "उवणेउ मङ्गलं वो जिणाण मुहलालिजालसंवलिआ । तित्थपवत्तणसमए तियसविमुक्का कुसुमवुट्ठी ॥ १ ॥" अग्रतः कुसुमाञ्जलिर्मोक्तव्यः । "जाहिजूहियकुन्दमन्दारनीलुप्पलवरकमलसिन्दुवारचम्पय । समुज्जलपसरन्तपरिमलवहुलगन्धलुद्धनचन्तमहुयर । इय

कुसुमंजलिजिणचलणि चिंतय पावपणासं मुक्कियतारायणसरिसभवेवह पूरउ आस ॥ २ ॥" पदयोर्मो-
क्त्वा । "सयवत्तकुंदमालय वहुविहकुसुमाइ पंचवन्नाइं । जिणनाहन्हवणकाले दिंतु सुरा कुसुमांजली
हत्था ॥ ३ ॥" हस्तयोः । "मुक्कजिणवमुक्कजिणवन्हवणकालम्मि कुसुमंजलिसुरवरिहि महमहंततिहुअणमह-
ग्घिय निवडंतजिणपयकमलि हरउ दुरिउ सिरिसमणसंघहा वीरजिणंदहपयकमलि देवहिमुक्कसतोस । सा
कुजमंजलि अवहरउ भवियह दुरिय असेस ॥ ४ ॥" शिरसि । ततो धूपोद्ग्राहः । अहिणवेहिं कणयकल-
सेहिं खीरोयहिजलभरिएहिं सुरवरेहिं करयलि धरेविणु अहिसित्तउ पासजिणु मेरुसिहरि जयजय भणे-
विणु हियआइं पडंत निव्ववेउ वे । पावगिम्हतवियाइ घणसमयस्सव पढमं मज्जणसलिलं मुणिवरस्स ॥१॥
वालत्तणम्मि सामिय सुमेरुसिहरम्मि कणयकलसेहिं । तियसासुरेहि न्हविओ ते धण्णा जेहिं दिट्ठोसि
॥२॥" प्रथमं सामान्यस्नात्रं पानीयधाराचन्दनतिलकं पुष्पारोपणं सर्वस्नात्रेषु करणीयं । धूपो देयः । तद-
नन्तरं घृतस्नात्रं नमोऽर्हत्सि० "घृतमायुर्वृद्धिकरं भवति परं जैनगात्रसंपर्कात् । तद्भगवतोभिषेके पातु घृतं
घृतसमुद्रस्य ॥१॥" पानीयधाराद्यं० । अथ दुग्धस्नात्रं । "दुग्धं दुग्धाम्भोधेरुपाहृतं यत्सुरासुरवरेन्द्रैः । तद्ब-
लपुष्टिनिमित्तं भवतु मतां भगवदभिषेके ॥ २ ॥" पानीयधाराद्यं० । अथ दधि० । "दधि मङ्गलाय सततं
जिनाभिषेकोपयोगतोऽभ्यधिकम् । भवतु भविनां शिवाध्वनि दधि जलधेराहृतं त्रिदशैः ॥ ३ ॥" पानीय-
धाराद्यं० । अथ इक्षुरस० । इक्षुरसोदादुपहृत इक्षुरसः सुरवरैस्तदभिषेके । भवदवसदवथु भविनां जनयतु

शैत्यं सदानन्दम् ॥ ४ ॥" पानीयधारार्घं० । ततः कस्तूरेण कर्पूरेण वा पीठिकया उद्वर्त्य कलस १०८ स्नात्रं । ततः पुनः कुसुमाञ्जलिक्षेपः । ततः सर्वौषधिस्नात्रं । "सर्वौषधीषु निवसति अमृतमिदं सत्यमर्हदभिषेकात् । तत्सर्वौषधिसहितं पञ्चामृतमस्तु वः सिद्ध्यै ॥ ५ ॥" ततः अङ्गप्रक्षालनं लूहनं विलेपनं च । सुरभिपुष्पैः पूजनं । ततः फलपत्रपूगाक्षतधूपदीपजलनान्दीफलढौकनं । अगरूत्क्षेपः । शुचिस्थाले ग्रहपूजास्थापना । ॐ नमः सूर्याय इत्यादि ॥ ॥ अथ ग्रहशान्तिः । "प्रणम्य सर्वभावेन देवं विगतकल्मषम् । ग्रहशान्तिं प्रवक्ष्यामि सर्वविघ्नप्रणाशिनीम् ॥ १ ॥ सम्यक्स्तुता ग्रहाः सर्वे शान्तिं कुर्वन्ति नित्यशः । तेनाहं श्रद्धया किंचित्पूजां वक्ष्ये विधानतः ॥ २ ॥ ग्रहवर्णानि गन्धानि पुष्पाणि च फलानि च । अक्षतानि हिरण्यानि धूपाश्च सुरभीणि च ॥ ३ ॥ एवमादिविधानेन ग्रहाः सम्यक्प्रपूजिताः । व्रजन्ति तोषमत्यर्थं तुष्टाः शान्तिं ददाति च ॥ ४ ॥ बन्धूकपुष्पसंकाशो रक्तोत्पलसमप्रभः । लोकनाथो जगद्दीपः शान्तिं दिशतु भास्करः ॥ १ ॥ शङ्खहारमृणालाभः काशपुष्पनिभोपमः । शशाङ्को रोहिणीभर्ता सदा शान्तिं प्रयच्छतु ॥ २ ॥ धरणीगर्भसंभूतो बन्धुजीवनिभप्रभः । शान्तिं ददातु वो नित्यं कुमारो वक्रगः सदा ॥ ३ ॥ शिरीषपुष्पसंकाशः कृशाङ्गो भूषणार्जनः । सौमपुत्रो बुधः सौम्यः सदा शान्तिं प्रयच्छतु ॥ ४ ॥ सुवर्णवर्णसंकाशो भोगदायुःप्रदो विभुः । देवमन्त्री महातेजा गुरुः शान्तिं प्रयच्छतु ॥ ५ ॥ काशकुन्देन्दुसंकाशः शुक्रो वै ग्रहपुंगवः । शान्तिं करोतु वो नित्यं भृगुपुत्रो महायशाः ॥ ६ ॥ नीलोत्पलदलश्यामो वैडूर्याञ्जनसमप्रभः । शनैश्चरो विशालाख्यः सदा

शान्तिं प्रयच्छतु ॥ ७ ॥ अतसीपुष्पसंकाशो मेचकाकारसन्निभः । शान्तिं दिशतु वो नित्यं राहुश्चन्द्रार्कमर्दनः ॥ ८ ॥ सिन्दूररुधिराकारो रक्तोत्पलसमप्रभः । प्रयच्छतु सदा शान्तिं केतुरारक्तलोचनः ॥ ९ ॥ वर्णसंकीर्तनैरित्थं स्तुताः सर्वे नवग्रहाः । शान्तिं दिशन्तु मे सम्यक् अन्येषामपि देहिनाम् ॥ १० ॥ एवं शान्तिं समायोज्य पूजयित्वा यथाविधि । तद्भक्तलिङ्गिनां पश्चाद्भोजनं दानमाचरेत् ॥ ११ ॥ स्वल्पमन्नं ग्रहस्योक्तमादौ दत्वा विचक्षणः । पश्चात्काम्यिकमाहारं दत्वा तं भोजयेन्नरः ॥ १२ ॥ नानाभक्ष्यविशेषैश्च तथा मिष्टान्नपानकैः । यावद्भवन्ति संतुष्टास्तावत्संभोज्य पूजयेत् ॥ १३ ॥ तेषां संतोषमात्रेण ग्रहास्तोषमुपागताः । आतुरस्यार्तिहरणं कुर्वन्ति मुदिताः सदा ॥ १४ ॥" कुङ्कुमकर्पूरकस्तूरिकागोरोचनाभिर्ग्रहा मण्डनीयाः । कणयरपुष्प १ कुमुद २ जासूद ३ चम्पक ४ सेवन्ती ५ जाइ ६ वेउल ७ कुन्द ८ नीली ९ पुष्पैः पूजनीयाः । द्राक्षा १ इक्षु २ पूग ३ नारङ्ग ४ करुण ५ बीजपूर ६ खजूर ७ नालिकेर ८ दाडिम ९ फलानि ढौकनीयानि । नैवेद्यं यथाशक्ति । धूपवासकर्पूरादिपूजा कर्तव्या । मूलमंत्रेण बलिमभिमन्त्र्य भूतबलिक्षेपः । ततो दिक्पालपूजा । ततो लूणपाणी आरती मङ्गलप्रदीपःदेववन्दनप्रतिष्ठा देवताविसर्जनार्थं कङ्कणमोचनार्थं करेमि काउस्सग्गं लोगस्स उज्जो० १ । चिन्तनं पाठश्च । ततः श्रुतदेव्याराधनार्थं करेमि काउस्सग्गं नवकार १ चिन्तनं नमोऽर्हं० सुयदेवयाभग० ॥ १ ॥ ततो वाग्देव्यारा० "वाग्देवी वरदीभूतपुस्तकापद्मलक्षितौ । आतोद्या बिभ्रती हस्तौ पुस्तिकापद्मलक्षितौ ॥ २ ॥" शान्तिदेव्यारा० । "उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्नि-

मित्तादिः । संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥ ३॥" अथ क्षेत्रदेवी० । यस्याः क्षेत्रं० ॥४॥ ततः समस्तवैयावृत्त्यकराराधना० । सम्मदंसणजुत्ता जिणमयभत्ताणहियसमजुत्ता । जिणवेयावच्चगरा सव्वे मे हुंतु संतिकरा ॥ ५ ॥ ततः सौभाग्यमुद्रया ॐ अवतर २ सोमे २ कुरु २ वग्गु २ निवग्गु २ सोमे सोमणसे महुमहुरे कविल ॐ कः क्षः स्वाहा । अनेन मन्त्रेण मङ्गलाचारपूर्वकं कङ्कणछोटनं सुमुहूर्ते कर्तव्यम् ततः ॐ विसर २ प्रतिष्ठादेवता स्वाहा । अञ्जलिमुद्रयाविसर्जनम् । "देवा देवार्चनार्थं ये पुरुहूताश्चतुर्विधाः । ते विधायार्हतः पूजां यान्तु सर्वे यथागतम् ॥ १ ॥" ततः शान्तिपठनं संघवात्सल्यं यथाशक्ति द्वादशमासिकं स्नात्रं वर्षग्रन्थिः करणीयः । इति प्रतिष्ठाधिकारे कङ्कणछोटनविधिः आचार्यान्तरोक्तः ॥ ॥ तथा चैत्यस्थापनीयेषु ग्रहस्थापनीयेषु धातुकाष्ठपाषाणदन्तनिर्मितेषु बिम्बेषु प्रतिष्ठाकर्म सदृशमेव किंतु लेप्यमयेऽयं विशेषः। लेप्यबिम्बे स्नात्रकर्म दर्पणप्रतिच्छन्दप्रविष्टे दर्पण एव कुर्यात् । शेषं पूर्ववत् । तथाच गृहपूज्यबिम्बानां कृतायां प्रतिष्ठायां यदि तत्रैव लब्धे गृहे स्थाप्यमाने पूर्वप्रतिष्ठितकङ्कणमोचनविधिं कुर्यात् । अन्यत्र वा गृहपूज्यबिम्बे कुतोपि गृहे स्थापनं भवति तत्रैव कङ्कणमोचनं कुर्यात् । यदि वा तद्बिम्बमन्यत्र गृहान्तरे ग्रामान्तरे वा देशान्तरे वा स्थाप्यं भवति तदा तस्य कङ्कणमोचनं तत्र नीत्वा प्रवेशकमहोत्सवैः कुर्यात् । कङ्कणमोचनस्य स एव विधिः । इति प्रतिष्ठाधिकारे जिनबिम्बप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १ ॥

अथ चैत्यप्रतिष्ठाविधिः ॥२॥ सचायं बिम्बप्रतिष्ठासदृशे लग्ने बिम्बप्रतिष्ठानन्तरं तत्कालमेव दिनमास-

पञ्चवर्षान्तरेषु वा अंघमीलनम् । चैत्यचतुर्दिक्षु वेदिकाकरणं कुर्वीत । ततश्चतुर्विंशतितन्तुसूत्रेण अन्तर्बहिर्वेष्टितेन चैत्यरक्षाकरणं शान्तिमंत्रेण । ततः स्नात्रकारपञ्चकम् औषधिवर्तकनारीपञ्चकं पूर्ववत् । तथैव रसाञ्जनसौवीरमाक्षिकवर्तनं नास्ति । ततो बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रं विधाय सप्तधान्यवर्धापनं बिम्बवत् रक्षाबन्धनं च बिम्बवत् । ततो रौद्रदृष्ट्या मध्याङ्गुलिद्वयोर्ध्वीकरणेन वामकरजलेन चैत्याछोटनम् । ततश्चैत्यस्य वस्त्राच्छादनम् उपरि च पूर्ववत् । नानागन्धफलपुष्पैः पूजनम् । ततो नन्द्यावर्तस्थापनं पूजनं सर्वं बिम्बप्रतिष्ठावत् । ततः संप्राप्तायां लग्नवेलायां वासक्षेपपूर्वं जिनप्रतिष्ठामंत्रं पठित्वा वास्तुदेवतामंत्रं पठेत् । सचायं ॐ ह्रींश्रींक्षांक्षींक्षूंह्रांह्रीं भगवति वास्तुदेवते ल ५ क्षि५ इह चैत्ये अवतर २ तिष्ठ २ स्वाहा इति वासक्षेपपूर्वकं देहल्यां द्वारश्रियां शिखरे सप्तसप्तवेलं वासान् क्षिपेत् । ततो वेद्यन्तेषु नैवेद्यशरावादि पूर्ववत् । ततः प्रतिष्ठाता पुनः बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रं कुर्यात् । ततश्चैत्यात् वस्त्रापनयनं महोत्सवश्च सर्वोपि पूर्ववत् । ततः प्रतिष्ठादेवता विसर्जनं शक्रस्तवकायोत्सर्गास्तुतिप्रभृति सर्वं पूर्ववत् । ततः प्रतिष्ठितध्वजारोपश्चैत्ये । ध्वजप्रतिष्ठा तदधिकाराज्ज्ञेया । ततो नन्द्यावर्तविसर्जनं पूर्ववत् । महाचैत्यप्रतिष्ठावत् मण्डपप्रतिष्ठा । किंतु जिनस्नात्रमेकवेलमेव । देवकुलिकाप्रतिष्ठायां वेदिकरणं वेदिबलिविधानं । बृहन्नन्द्यावर्तपूजनं नास्ति किंतु लघुनन्द्यावर्तपूजनं । तस्य चायं विधिः । पूर्ववन्नन्द्यावर्तलिखनं । तद्दक्षिणपार्श्वे धरणेन्द्रस्थापनं वामपार्श्वे अम्बादेवीस्थापनं अधः श्रुतदेवीस्थापनं । उपरि गौतमगणधरस्थापनं । प्रथमवलये पञ्चपरमेष्ठिरत्नत्रयस्थापनं ।

द्वितीयवलये विद्यादेवीस्थापनं । तृतीयवलये शासनयक्षिणीस्थापनं । चतुर्थवलये दिक्पालस्थापनं । पञ्चमवलये ग्रहक्षेत्रपालस्थापनं । ततो बहिश्चतुर्दिक्षु चतुर्णिकायदेवस्थापनं । एषाम् आवाहनं पूजनं सर्वं पूर्ववत् । इति पञ्चवलयो नन्द्यावर्तविधिः । अन्यत्सर्वं चैत्यवत् । मण्डपिकाप्रतिष्ठा देवकुलिकाप्रतिष्ठावत् । कोष्ठिकादिप्रतिष्ठायां सूत्रेण रक्षाकरणं दिक्पालग्रहपूजनं वास्तुदेवतामंत्रेण वासक्षेपः ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे चैत्यप्रतिष्ठाविधिः ॥ २ ॥

अथ कलशप्रतिष्ठाविधिः ॥ ३ ॥ सचायम् । तत्र भूमिशुद्धिः पूर्ववत् । लग्नशुद्धिः प्रतिष्ठावत् । गन्धोदकैः पुष्पैर्भूम्यधिवासनं च । तत्र पूर्वमेव आदितस्तद्भूमौ पञ्चरत्नकं कुम्भकारचक्रमृत्तिकासहितं भूम्यन्तर्निक्षिपेत् । तत्रोपरिकलशं स्थापयेत् । ततः सर्वजलाशयेभ्यः पवित्रस्थानाज्जलानयनं पूर्ववत् । ततो बृहत्स्नात्रविधिना चैत्यबिम्बे स्नात्रकरणम् । लघुपञ्चवलयनन्द्यावर्तस्थापनं पूजनं पूर्ववत् । तथाच जिनबिम्बचैत्यमण्डपदेवकुलिकामण्डपिकाकलशध्वजगृहबिम्बप्रतिष्ठाकारयितॄणां नृणां याज्यानां गृहे पूर्वमेव शान्तिकं पौष्टिकं च कुर्यात् । तथा नन्द्यावर्तपूजनानन्तरं सर्वदिक्षु दिक्पालनामग्रहणपूर्वकं शान्तिबलिं दद्यात् । यथा ॐ इन्द्राय नमः ॐ इन्द्र इह कलशप्रतिष्ठायां इमं बलिं गृहाण २ स्थपकस्थापककर्तॄणां संघस्य जनपदस्य शान्तिं तुष्टिं पुष्टिं कुरु २ स्वाहा । एवं सर्वदिक्पालानां सर्वदिगभिमुखं बलिदानं । तत्र बलिदाने पूर्वं जलचुलुकक्षेपः पश्चाद्गन्धच्छटा ततः पुष्पक्षेपः ततो रान्द्धसप्तधान्यक्षेपः अनेनैव मंत्रेण सर्वेषाम् ॐ अग्नये नमः ॐ अग्नये-

इत्यादि सर्वेषाम्। पूर्वोक्ताभिः स्त्रीभिः पूर्वोक्तसर्वौषधिवर्तनम्। स्नात्रकारप्रगुणीकरणं पूर्ववत्। सकलीकरणं पूर्ववत्। स्वस्य स्नात्रकाराणां च शुचिच्चिारोपणं पूर्ववत्। ततो देवाग्रे चैत्यवन्दनं चतसृभिः स्तुतिभिः शान्तिदेवताश्रुतदेवताशासनदेवताक्षेत्रदेवतासमस्तवैयावृत्यकरकायोत्सर्गाः स्तुतयश्च पूर्ववत्। पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा। "पूर्णं येन सुमेरुशृङ्गसदृशं चैत्यं सुदेदीप्यते यः कीर्तिं यजमान धर्मकथनप्रस्फूर्जितां भाषते। यः स्पर्धां कुरुते जगत्त्रयमहादीपेन दोर्वारिणा सोऽयं मङ्गलरूपमुख्यगणनः कुम्भश्चिरं नन्दतु ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन कलशे पुष्पाञ्जलिप्रक्षेपः। तदनन्तरम् आचार्येण मध्याङ्गुलिद्वयोर्ध्वीकरणेन तर्जनीमुद्रा रौद्रदृष्ट्या देया। तदनु वामकरे जलं गृहीत्वा कलश आच्छोटनीयः ततः कलशस्य चन्दनेन तिलकं पुष्पादिभिः पूजनं ततो मुद्गरमुद्रादर्शनं। ततः ॐ ह्रींक्ष्वांसर्वोपद्रवं रक्ष रक्ष स्वाहा। अतेन मंत्रेण कण्ठे हस्तस्पर्शेन कलशस्य चक्षूरक्षा कलशोपरि ससधान्यक्षप्रक्षेपः पूर्ववत्। ततो हिरण्यगर्भितकलशचतुष्टयेन कलशस्य स्नात्रम्। वृत्तम्। "यत्पूतं भुवनत्रयसुरासुराधीशदुर्लभं वर्ण्यम्। हेम्ना तेन विमिश्रं कलशे स्नात्रं भवत्वधुना ॥ १ ॥" ततः सर्वौषधि १ मूलिका २ गन्धोदक ३ वासोदक ४ चन्दनोदक ५ कुङ्कुमोदक ६ कर्पूरोदक ७ कुसुमोदक ८ भरितैः कलशैः स्नात्रवृत्तैरेव किन्तु वृत्तमध्ये जिनबिम्बस्थाने कलशकुम्भइत्याद्युच्चारणं विधेयम्। ततः पञ्चरत्नसिद्धार्थसमेतरक्षापोट्टलिकाबन्धः पूर्ववत्। ततः ॐ अर्हत्परमेश्वराय इहागच्छतु २ अनेन मन्त्रेण वामहस्तधृतदक्षिणकरेण कलशं चन्दनेन सर्वाङ्गमालिप्य पुष्पसमेतमदनफलऋद्धिवृद्धियुतबन्धनम्। कलशे धूप-

दानं पूर्ववत् । कङ्कणबन्धनं । ततः स्त्रीभिर्निरुंछनकरणम् । सुरभिमुद्रा १ परमेष्ठिमुद्रा २ गरुडमुद्रा ३ अञ्जलिमुद्रा ४ गणधरमुद्रा ५ दर्शनम् । सूरिमन्त्रेण वारत्रयमधिवासनं । ॐ स्थावरे तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा अनेन वस्त्राच्छादनम् । तदुपरि पूर्ववत् जम्बीरादिफलसप्तधान्यकपुष्पपत्रपरिक्षेपः । ततः कलस्यारात्रिकावतरणं । वृत्तं यथा "दुष्टसुरासुररचितं नरैः कृतं दृष्टिदोषजं विघ्नम् । तद्गच्छत्वतिदूरं भविककृतारात्रिकविधानैः ॥१॥" चैत्यवन्दनं । ततोऽधिवासनादेव्या आराधनानिमित्तं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ० यावत् अप्पा० चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा अधिवासनदेवीस्तुतिकथनं पूर्ववत् । किंतु जैनबिम्बस्थाने जैनकलशे इति कथनीयम् । ततः शान्तिदेव्यम्बिकादेवीसमस्तवैयावृत्यकरकायोत्सर्गाः स्तुतयश्च पूर्ववत् । ततः पुनः पूर्ववत् शान्तिबलिदानं शक्रस्तवेन चैत्यवन्दनं बृहच्छान्तिस्तवभणनं प्रतिष्ठादेवताराधनार्थं करेमि काउस्सग्गं कायोत्सर्गश्चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं चतुर्विंशतिस्तवभणनं । यदधिष्ठिताः प्रतिष्ठा० इति स्तुतिपाठः । सूरिः स्वयं अक्षतैरञ्जलिं कृत्वा लोकाश्च तथाक्षतभृताञ्जलीन् समीपे विधाय मङ्गलगाथाः पठेत् । नमोऽर्हत्सिद्धा० १ जह सग्गस्स० २ जह मेरुस्स० ३ जह लवणस्स० ४ जह जम्बुस्स० ५ । ततः पूर्ववृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः वस्त्रापनयनं महोत्सवो धर्मदेशना पूर्ववत् । ततः प्रासादमूर्ध्नि मण्डपमूर्ध्नि वा कलशारोपणं तदारोपकस्य स्थपतेः वस्त्रकङ्कणादिदानं अष्टाह्निकामहोत्सवः साधुभ्यो वस्त्रपात्रान्नदानं संघार्चा मार्गणदीनतोषणं । पाषाणमये कलशे चैत्यसमासिसमकालरोपिते चैत्यप्रतिष्ठैव सैव पूर्णा प्रतिष्ठा । तस्मिंश्च कालान्तरारोपिते

अगमेव प्रतिष्ठाविधिः । मृत्कलशे च विवाहमण्डपाद्यारोपिते परमेष्ठिमन्त्रेणैव वासक्षेपप्रतिष्ठा ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे कलशप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ ३ ॥

अथ ध्वजप्रतिष्ठाविधिः ॥ ४ ॥ स चायम् । भूमिशुद्धिः पूर्ववत् । तत्र भूमौ गन्धोदकपुष्पादिसत्कारः पूर्ववत् । अमारिघोषणं पूर्ववत् । संघाह्वानं वेदिकारचनं बृहद्दशवलयनन्द्यावर्तलिखनं दिक्पालस्थानं च पूर्ववत् । ततः सूरिः कङ्कणमुद्रिकाहस्तः सदशवस्त्रपरिधानः सकलीकरणं कृत्वा शुचिविद्यां चारोपयति पूर्ववत् । स्नपनकारान् पूर्वोक्तरूपान् अभिमन्त्रयते कलशारोपणवत् । सर्वदिक्षु बलिदानं धूपसहितं सोदकं क्रियते । बल्यभिमन्त्रणमन्त्रो यथा—ॐ ह्रीं क्ष्वीं सर्वोपद्रवं रक्ष २ स्वाहा । दिक्पालाह्वानं बिम्बप्रतिष्ठावत् । ततः शान्तिबलिं दत्वा मूलबिम्बस्य बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रम् । तदत्र चैत्यवन्दनं चतसृभिः स्तुतिभिः संघसहितेन गुरुणा कार्यम् । ततः शान्ति १ श्रुत २ क्षेत्र ३ भुवन ४ शासन ५ वैयावृत्यकर ६ कायोत्सर्गस्तुतयः पूर्ववत् । ततो वंशे कुसुमाञ्जलिक्षेपः । वृत्तम् । "रत्नोत्पत्तिर्बहुसरलता सर्वपर्वप्रयोगः स्पष्टोच्चत्वं गुणसमुदयो मध्यगम्भीरता च । यस्मिन्सर्वा स्थितिरतितरां देवभक्तप्रकारा तस्मिन्वंशे कुसुमविततिर्भव्यहस्तोद्गतास्तु ॥ १ ॥" चन्दनचर्चनं पुष्पादिभिः पूजनं हिरण्यगर्भितजलकलशस्नानानि कलशवत् । ततः क्रमेण कर्पूर १ पञ्चरत्नचूर्ण २ कस्तूरी ३ गोशृङ्गचतुष्पथराजद्वारवल्मीकमृत्तिका ४ सूल्य ५ गरु ६ सहस्रमूली ७ गन्ध ८ वास ९ चन्दन १० कुङ्कुम ११ तीर्थोदक १२ कनकमिश्रजल १३ कलशैः पूर्वैरेव वृत्तैर्ध्वजनामाङ्कितैः ध्वज-

दण्डस्य स्नात्रम् । ततः पञ्चामृतस्नात्रम् । ततो बृहत्स्नात्रविधिकाव्यैरेव । ततो वंशस्य चन्दनेन चर्चनं पुष्पारोपणं धूपदानं बृहस्नात्रविधिकाव्यैरेव । ऋद्धिवृद्धिसर्षपमदनफलरूपकङ्कणबन्धो बिम्बप्रतिष्ठावत् । नन्द्यावर्तपूजनं । प्रासायां लग्नवेलायां सदशवस्त्रेण वंशस्याच्छादनं । पञ्चमुद्रान्यासः कलशावत् । चतुर्भिः स्त्रीभिर्निरुंछनकरणम् । ततो ध्वजपट्टाधिवासनं वासधूपादिप्रदानतः । ॐ श्रीँठः अनेन ध्वजवंशस्याभिमन्त्रणम् । ततो जववारफलजातिबलिनैवेद्यढौकनम् । आरात्रिकावतरणं । ध्वजसामाङ्कितकलशारात्रिकवृत्तेन । पुनरधिकृतजिनस्तुत्या चैत्यवन्दनम् । ततः शान्तिनाथस्याराधनार्थं करेमि काउस्सग्गं । वन्दण० अन्नत्थ० यावत् अप्पाणं वो० चतुर्विंशतिस्तवचिन्तनं पारयित्वा स्तुतिपाठः । यथा—श्रीमते शान्तिना० ॥ १ ॥ ततः श्रुत० १ शान्तिदेवी २ शासनदेव्य ३ म्बिका ४ क्षेत्रदेव्य ५ धिवासनदेवी ६ समस्तवैयावृत्यकर ७ कार्योत्सर्गस्तुतयः पूर्ववत् । ततः उपविश्य शक्रस्तवपाठः बृहच्छान्तिस्तवभणनं बलिदाने ससधान्यं फलजातिदानं वासपुष्पधूपाधिवासनं वस्त्रस्यापनयनं ततो वंशे ध्वजपट्टारोपणं ध्वजस्यारोपितपदस्य चैत्यपार्श्वे त्रिःप्रदक्षिणाकरणं ततः प्रासादशिखरे पुष्पाञ्जलिक्षेपः कलशस्नपनम् । वृत्तम्—"कुलधर्मजातिलक्ष्मीजिनगुरुभक्तिप्रमोदितोन्नतिदे । प्रासादे पुष्पाञ्जलिरयमस्मत्करकृतो भूयात् ॥ १ ॥" अनेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः । चैत्यस्याग्रतां प्रपन्नस्य कलशस्य विशेषतः । ध्वजारोपविधौ स्नानं भूयाद्भक्तजनैः कृतम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन शिखरे कलशस्नपनम् । ध्वजगृहे पञ्चरत्ननिक्षेपः । सर्वगृहदृष्टे शुभे लग्ने शुभांशके ध्वजनिक्षेपः । सूरिमन्त्रेण वासनि-

क्षेपः। फलं जातिसप्तधान्यबलिमोरिण्डकमोदकादिवस्तूनां प्रभूतानां प्रक्षेपणम्। महाध्वजस्य ऋजुगत्या दक्षिणकरे प्रतिमाया बन्धनम्। प्रवचनमुद्रया सूरिणा धर्मदेशना कार्या। संघार्चनम् अष्टाह्निका पूजा। ततो विषमदिने त्रिपञ्चसप्तसंख्ये जिनपूजनं कृत्वा बृहत्स्नात्रविधिना भूतबलिं दत्वा चैत्यवंदनं विधाय शान्ति १ श्रुत २ क्षेत्र ३ भुवन ४ शासन ५ समस्तवैयावृत्तकरकायोत्सर्गस्तुतिदानं विधाय महाध्वजस्य छोटनम्। ततः पूर्ववत् नन्द्यावर्तविसर्जनं साधुभ्यो वस्त्रान्नपानदानं यथाशक्त्या मार्गणदीनपोषणं। ध्वजरूपं यथा—
"त्रिग्रैवेयकशिखरः प्रमाणमानो ध्वजस्य वै दण्डः। दण्डतृतीयांशोनो भवति तथा ध्वजपटोर्धपृथुः॥ १॥ शुभ्रो वा रक्तो वा विचित्रवर्णोथवासघंटाभृत्। ध्वजदण्डः स्वर्णमयो वंशमयो वाऽन्यमयः॥२॥" पताकाप्रतिष्ठायां तु सूरिमन्त्रेण वासक्षेपश्च विधेयः चन्दनचर्चनं पुष्पारोपणं चेति। महाध्वजप्रतिष्ठायां तु बिम्बपरिकरशिखरमारभ्य समण्डपं प्रासादमन्तरवगाह्य पुनर्बहिः परिवृत्य ध्वजदण्डाश्लेषी महाध्वजः। स च जिनाग्रतो नीयते। तत्र कुङ्कुमरसेन मायाबीजं लिख्यते तदन्तश्च कुङ्कुमेनानुरज्यते तत्प्रान्ते पञ्चरत्नं बध्यते सूरिमंत्रेण वासक्षेपश्च विधेयः। ततो महाध्वजाधिरोपणम्॥४॥ अथ राजध्वजाः मत्स्यसिंहवानरकलशगजवरत्रातालचामरदर्पणचक्रमण्डलाङ्किताः बहुभेदाः तेषां च प्रतिष्ठा नृपगृहे विधेया। तत्र पौष्टिककरणं बृहत्स्नात्रविधिना गृहबिम्बे स्नात्रं बृहद्दशवलयनन्द्यावर्तस्थापनं पूजनं च जिनबिम्बप्रतिष्ठावत्। ततः संपूर्णनिष्पन्नं ध्वजं पूर्ववत् शोधितायां पञ्चरत्नगर्भितायां पृथिव्यामूर्ध्वीकुर्यात्। ततस्तन्मूले अनेकनैवेद्यफलमु-

द्राढौकनं। ततो वासान् गृहीत्वा सूरिपदोचिताभिर्द्वादशमुद्राभिर्वर्धमानविद्यया अभिमंत्रयेत्। तत ध्वजप्रतिष्ठामंत्रेण अष्टोत्तरशतवारं वासक्षेपं कुर्यात्। मंत्रो यथा—ॐ जये २ जयन्ते अपराजिते ह्रीं विजये अनिहते अमुम् अमुकचिह्नाङ्कितं ध्वजम् अवतर २ शत्रुविनाशं जयं यशो देहि २ स्वाहा। ततो गन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यैः ध्वजपूजनं ॐ जये गन्धं गृहाण २ एवम्। अक्षतान् पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं गृहाण शान्तिं तुष्टिं जयं कुरु २ स्वाहा इति सर्वपूजा दानं। तनो दिनत्रयं ध्वजरक्षणं महोत्सवराजप्रतिष्ठाकारकाय गृह्यगुरवे स्वर्णाभरणवस्त्रादि दद्यात्। दीनोद्धरणं माहनपोषणं। ततस्तृतीयेह्नि ध्वजापनयनं जयादेवीविसर्जनं नन्द्यावर्तविसर्जनं च पूर्ववत्॥ इति नृपध्वजप्रतिष्ठा॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे ध्वजप्रतिष्ठाविधिः संपूर्णः॥४॥

अथ जिनबिम्बपरिकरप्रतिष्ठाविधिः॥५॥ स चायं यदि जिनबिम्बेन सह परिकरो भवति तदा जिनजिनबिम्बप्रतिष्ठायामेव वासक्षेपमात्रेण परिकरप्रतिष्ठा पूर्यते। पृथग्भूते परिकरे पृथक्प्रतिष्ठा विधीयते। परिकराकारो यथा। बिम्बाधो गजसिंहकीचरूपाङ्कितं सिंहासनं पार्श्वयोश्चमरधरौ तयोर्बहिश्चाञ्जलिकरौ मस्तकोपरिक्रमोपरि तु छत्रत्रयं तत्पार्श्वयोरुभयोः काञ्चनकलशाङ्कितशुण्डाग्रं श्वेतगजद्वयं गजोपरि झर्झरवाद्यकराः पुरुषाः तदूर्ध्वयोः मालाकारौ शिखरे शङ्खध्माः तदुपरि कलशः। मतान्तरे सिंहासनमध्यभागे हरिणद्वयतोरणाङ्कितधर्मचक्रं तत्पार्श्वयोः ग्रहमूर्तयः। एवं निष्पन्ने परिकरे बिम्बप्रतिष्ठोचिते लग्ने भूमिशुद्धिकरणं अमारिघोषणं संघाह्वानं बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रं तत्पूजनं कलशपूजावत्। ततः परिकरे सप्तधान्यवर्धापनम्

अङ्गुलिद्वयोर्ध्वीकरणेन रौद्रदृष्ट्या वामहस्तचुलुकेन जलाच्छोटनं अक्षतभृतपात्रदानम् । ततः ॐ ह्रीं श्रीं जयन्तु जिनोपासकाः सकला भवन्तु स्वाहा । इति मंत्रेण परिकरस्य गन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यैः पूजनं सदशवस्त्रेणाच्छादनं ततश्चतसृभिः स्तुतिभिश्चैत्यवन्दनं ततः शान्तिश्रुतक्षेत्रभुवनशासनवैयावृत्तकरप्रतिष्ठादेवताकायोत्सर्गाः स्तुतयः पूर्ववत् । ततः संप्राप्तायां लग्नवेलायां द्वादशभिर्मुद्राभिः सूरिमंत्रेण वासमभिमंत्र्य सर्वजनं दूरतः कृत्वा एभिर्मन्त्रैर्वासक्षेपं विदध्यात् । मंत्रो यथा—ॐ ह्रीं श्रीं अप्रतिचक्रे धर्मचक्राय नमः इति धर्मचक्रे वासक्षेपस्त्रिः । ॐ घृणिचद्रां ऐं क्ष्रौं ठः ठः क्षां क्षीं सर्वग्रहेभ्यो नमः इति ग्रहेषु वासक्षेपस्त्रिः । ॐ ह्रीं क्ष्रौं आधारशक्तिकमलासनाय नमः इति सिंहासने वासक्षेपस्त्रिः । ॐ ह्रीं श्रीं अर्हद्भक्तेभ्यो नमः इति अञ्जलिकरद्वये वासक्षेपस्त्रिस्त्रिः । ॐ ह्रीं चं चामरकरेभ्यो नमः इति चामरकरद्वये वासक्षेपस्त्रिस्त्रिः । ॐ ह्रीं विमलवाहनाय इति गजद्वये वासक्षेपस्त्रिस्त्रिः । पुर २ पुष्पकरेभ्यो नमः इति मालाधरद्वये वासक्षेपस्त्रिस्त्रः । ॐ श्रीं शङ्खधराय नमः इति शङ्खधरे वासक्षेपस्त्रिस्त्रिः । ॐ पूर्णकलशाय नमः इति कलशे वासक्षेपस्त्रिस्त्रिः । ततः अनेकफलनैवेद्यढौकनं । पुनर्जिनस्नात्रं बृहत्स्नात्रविधिना ततश्चैत्यवन्दनं प्रतिष्ठादेवताविसर्जनं कायोत्सर्गं चतुर्विंशतिस्तवचिंतनं भणनं च नन्द्यावर्तविसर्जनं पूर्ववत् । अष्टाहिकामहोत्सवः संघपूजनं दीनमार्गणपोषणं । जलपट्टप्रतिष्ठायां तु जलपट्टोपरि बृहन्नन्द्यावर्तस्थापनं च पूर्ववत् । जलपट्टे क्षीरस्नानं पञ्चरत्ननिक्षेपः वस्त्रमंत्रेण वासक्षेपः नन्द्यावर्तविसर्जनं ॥ इति कलशप्रतिष्ठा ॥ ॥ तोरणप्रतिष्ठायां तु बृहत्स्नात्रवि-

धिना जिनस्नात्रं मुकुटमंत्रेण तोरणे द्वादशमुद्राभिर्मन्त्रितवासक्षेपः । मुकुटमंत्रो यथा—ॐ अआइईउऊ-ऋॠ इत्यादिहकारपर्यन्तं नमो जिनाय सुरपतिमुकुटकोटिसंघट्टितपदाय इति तोरणे समालोकय २ स्वाहा ॥ इति तोरणप्रतिष्ठा ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे परिकरप्रतिष्ठाविधिः संपूर्णः ॥५॥

अथ देवीप्रतिष्ठाविधिः ॥६॥ स चायम् । तत्र देव्यस्त्रिधा प्रासाददेव्यः १ संप्रदायदेव्यः २ कुलदेव्यश्च ३। प्रासाददेव्यः पीठोपपीठेषु क्षेत्रोपक्षेत्रेषु गुहास्थिता भूमिस्थिताः प्रासादस्थिता वा स्वयंभूतरूपा वा मनुष्य-निर्मितरूपा वा । संप्रदायदेव्यः अम्बासरस्वतीत्रिपुरातारप्रभृतयो गुरूपदिष्टमन्त्रोपासनायाः । कुलदेव्यः चण्डीचामुण्डाकण्टेश्वरीसत्यकासुशयनाव्याघ्रराजीप्रभृतयः एतासां प्रतिष्ठा तुल्यैव । तत्र प्रतिष्ठाकार-यितुर्ग्रहशान्तिकं पौष्टिकं च कुर्यात् । ततः प्रासादे गृहे वा बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं । देवीप्रासादे ग्रह-प्रतिमा नीत्वा स्नात्रं कुर्यात् । ततः पूर्वोक्तरीत्या भूमिशुद्धिं विधाय पञ्चरत्नं तत्र न्यस्य तदुपरि कदम्बकाष्ठ-पीठं संस्थाप्य तदुपरि देवीप्रतिमां न्यसेत् । स्थिरप्रासाददेवीप्रतिमां तु कुलपीठोपरि पञ्चरत्नन्यासपूर्वकं न्य-सेत् । ततः कुडव २ मात्रमिलितैः सर्वान्नैर्देवीप्रतिमां संवर्धयेत् । मन्त्रो यथा—ॐ श्रीं सर्वान्नपूर्णे सर्वान्ने स्वाहा । ततः स्नात्रकारचतुष्टयं पूर्वोक्तलक्षणं प्रगुणीकुर्यात् । सूरिणा आत्मा स्नात्रकाराश्च मुद्राकङ्कणसहि-तसदशवस्त्रसहिता विधेयाः । ततः स्वस्य तेषां च व्यङ्गरक्षान्यासो यथा—ॐ ह्रीं नमो ब्रह्माणि हृदये । ॐ

ह्रीं नमो वैष्णवि भुजयोः । ॐ ह्रीं नमः सरस्वति कण्ठे । ॐ ह्रीं नमः परमभूषणे मुखे । ह्रीं नमः सुगन्धे नासिकयोः । ॐ ह्रीं नमः श्रवणे कर्णयोः । ॐ ह्रीं नमः सुदर्शने नेत्रयोः । ॐ ह्रीं नमो भ्रामरि भ्रुवोः । ॐ ह्रीं नमो महालक्ष्मि भाले । ॐ ह्रीं नमः प्रियकारिणि शिरसि । ॐ ह्रां नमो भुवनस्वामिनि शिखायां । ॐ ह्रीं नमो विश्वरूपे उदरे । ॐ ह्रीं नमः पद्मवासे नाभौ । ॐ ह्रीं नमः कामेश्वरि गुह्ये । ॐ ह्रीं नमो विश्वोत्तमे ऊर्वोः । ॐ ह्रीं नमः स्तम्भिनि जान्वोः । ॐ ह्रीं नमः सुगमने जङ्घयोः । ॐ ह्रीं नमः परमपूज्ये पादयोः । ॐ ह्रीं नमः सर्वगामिनि कवचम् । ॐ ह्रीं नमः परमरौद्रि आयुधं । इति गुरुः स्वस्य स्नात्रकाराणां च अङ्गरक्षां कुर्यात् । ततः पञ्चगव्येन देवीस्नात्रम् । वृत्तम्—"विश्वस्यापि पवित्रतां भगवती प्रौढानुभावैर्निजैः संधत्ते कुशलानुबन्धकलिता मर्त्यामरोपासिता । तस्याः स्नात्रमिहाधिवासनविधौ सत्पञ्चगव्यैः कृतं नो दोषाय महाजनागमकृतः पन्थाः प्रमाणं परम् ॥१॥" ततः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा—"सर्वाशापरिपूरिणि निजप्रभावैर्यशोभिरपि देवि । आराधनकर्तॄणां कर्तय सर्वाणि दुःखानि ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः ॥ १ ॥ पुनः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा—"यस्याःप्रौढदृढप्रभावविभवैर्वाचंयमाः संयमं, निर्दोषं परिपालयन्ति कलयन्त्यनन्यत्कलाकौशलम् । तस्यै नम्रसुरासुरेश्वरशिरःकोटीरतेजश्छटाकोटिस्पृष्टशुभाङ्घ्रये त्रिजगतां मात्रे नमः सर्वदा ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः ॥ २ ॥ पुनः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा—"न व्याधयो न विपदो न महान्तराया नैवायशांसि न वियोगविचेष्टितानि । यस्याः प्रसादवशतो बहुभक्तिभाजामाविर्भवन्ति हि कदाचन

सास्तु लक्ष्म्यै ॥ १ ॥" अनेन वृ० ॥ ३ ॥ पुनः—"दैत्यच्छेदोद्यतायां परमपरमतक्रोधबोधप्रबोधक्रीडानिर्व्रीडपीडाकरणमशरणं वेगतो धारयन्त्या। लीलाकीलाकर्पूरजनिनिजनिजक्षुत्पिपासाविनाशः क्रव्यादामास यस्यां विजयमविरतं सेश्वरा वस्तनोतु ॥ १ ॥" अनेन वृ० ॥ ४ ॥ पुनः—"लुलायदनुजक्षयं क्षितितले विधातुं सुखं चकार रभसेन या सुरगणैरतिप्रार्थिता। चकार रभसेन या सुरगणैरतिप्रार्थिता तनोतु शुभमुत्तमं भगवती प्रसादेन सा ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन० ॥ ५ ॥ पुनः—"सा करोतु सुखं माता बलिजित्तापवारिणी। प्राप्यते यत्प्रसादेन बलिजित्तापवारिणी ॥ १ ॥" अनेन वृ० ॥ ६ ॥ पुन पु०—"जयन्ति देव्याः प्रभुतामतानि निरस्तनिःसंचरतामतानि। निराकृताः शत्रुगणाः सदैव संप्राप्य यां लक्ष्मु जयै सदैव ॥ १ ॥" अनेन वृ० ॥ ७ ॥ पुनः—"सा जयति यमनिरोधनकर्त्री संपत्कारी सुभक्तानाम्। सिद्धिर्यत्सेवायासत्यागेऽपि हि सुभक्तानाम् ॥ १ ॥" अनेन वृ० ॥ ८ ॥ एवमष्ट पुष्पाञ्जलयः प्रक्षिप्यन्ते। ततो देवीपुरतो भगवत्या मण्डलं संस्थापयेत्। तस्य चायं विधिः। तत्र प्रथमं षट्कोणचक्रं लिखेत्। तन्मध्ये भगवतीं सहस्रबाहुं नानाप्रहरणधारिणीं शुक्लाम्बरां सिंहवाहनां लिखेत् संस्थापयेत् कल्पयेद्वा। ततः षट्कोणेषु आदितः प्रदक्षिणक्रमेण। ॐ ह्रीं जम्भे नमः १॥ ॐ ह्रीं जम्भिन्यै नमः २॥ ॐ ह्रीं स्तम्भे नमः ३॥ ॐ ह्रीं स्तम्भिन्यै नमः ४॥ ॐ ह्रीं मोहे नमः ५ ॥ ॐ ह्रीं मोहिन्यै नमः ६ ॥ ततो बहिर्वलयं विधाय अष्टदलं कुर्यात्। तत्र प्रदक्षिणक्रमेण।

१ प्रबोध इति पाठः।

ह्रीं श्रीं ब्रह्माण्यै नमः १ ॥ ह्रीं श्रीं माहेश्वर्यै नमः २ ॥ ह्रीं श्रीं कौमार्यै नमः ३ ॥ ह्रीं श्रीं वैष्णव्यै नमः ४ ॥ ह्रीं श्रीं वाराह्यै नमः ५ ॥ ह्रीं श्रीं इन्द्राण्यै नमः ६ ॥ ह्रीं श्रीं चामुण्डायै नमः ७ ॥ ह्रीं श्रीं कालिकायै नमः ८ ॥ ततो वलयं विधाय षोडशदलं कृत्वा प्रदक्षिणक्रमेण । ह्रीं श्रीं रोहिण्यै नमः १ ॥ ह्रीं श्रीं प्रज्ञप्त्यै नमः २ ॥ ह्रीं श्रीं वज्रशृङ्खलायै नमः ३ ॥ ह्रीं श्रीं वज्राङ्कुश्यै नमः ४ ॥ ह्रीं श्रीं अप्रतिचक्रायै नमः ५ ॥ ह्रीं श्रीं पुरुषदत्तायै नमः ६ ॥ ह्रीं श्रीं काल्यै नमः ७ ॥ ह्रीं श्रीं महाकाल्यै नमः ८ ॥ ह्रीं श्रीं गौर्यै नमः ९ ॥ ह्रीं श्रीं गान्धार्यै नमः १० ॥ ह्रीं श्रीं महाज्वालायै नमः ११ ॥ ह्रीं श्रीं मानव्यै नमः १२ ॥ ह्रीं श्रीं वैरोट्यायै नमः १३ ॥ ह्रीं श्रीं अच्छुप्तायै नमः १४ ॥ ह्रीं श्रीं मानस्यै नमः १५ ॥ ह्रीं श्रीं महामहामानस्यै नमः १६ ॥ पुनर्वलयं कृत्वा बहिश्चतुःषष्टिदलं विधाय प्रदक्षिणक्रमेण । ॐ ब्रह्माण्यै नमः १ ॥ ॐ कौमार्यै नमः २ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ३ ॥ ॐ शाङ्कर्यै नमः ४ ॥ ॐ इन्द्राण्यै नमः ५ ॥ ॐ कङ्काल्यै नमः ६ ॥ ॐ कराल्यै नमः ७ ॥ ॐ काल्यै नमः ८ ॥ ॐ महाकाल्यै नमः ९ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः १० ॥ ॐ ज्वालामुख्यै नमः ११ ॥ ॐ कामाख्यायै नमः १२ ॥ ॐ कापालिन्यै नमः १३ ॥ ॐ भद्रकाल्यै नमः १४ ॥ ॐ दुर्गायै नमः १५ ॥ ॐ अम्बिकायै नमः १६ ॥ ॐ ललितायै नमः १७ ॥ ॐ गौर्यै नमः १८ ॥ ॐ सुमङ्गलायै नमः १९ ॥ ॐ रोहिण्यै नमः २० ॥ ॐ कपिलायै नमः २१ ॥ ॐ शूलकटायै नमः २२ ॥ ॐ कुण्डलिन्यै नमः २३ ॥ ॐ त्रिपुरायै नमः २४ ॥ ॐ कुरुकुल्लायै नमः २५ ॥ ॐ भैरव्यै नमः २६ ॥ ॐ भद्रायै नमः २७ ॥ ॐ चन्द्रावत्यै नमः २८ ॥ ॐ नारसिंह्यै नमः

२९ ॥ ॐ निरञ्जनाय नमः ३० ॥ ॐ हेमकान्त्यै नमः ३१ ॥ ॐ प्रेतासन्यै नमः ३२ ॥ ॐ ईश्वर्यै नमः ३३॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ३४ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ३५ ॥ ॐ वैनायक्यै नमः ३६ ॥ ॐ यमघण्टायै नमः ३७ ॥ ॐ हरसिद्ध्यै नमः ३८ ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः ३९ ॥ ॐ तोतलायै नमः ४० ॥ ॐ चण्ड्यै नमः ४१ ॥ ॐ शाङ्खिन्यै नमः ४२ ॥ ॐ पद्मिन्यै नमः ४३ ॥ ॐ चित्रिण्यै नमः ४४ ॥ ॐ शाकिन्यै नमः ४५ ॥ ॐ नारायण्यै नमः ४६ ॥ ॐ पलादिन्यै नमः ४७ ॥ ॐ यमभगिन्यै नमः ४८ ॥ ॐ सूर्यपुत्र्यै नमः ४९ ॥ ॐ शीतलायै नमः ५० ॥ ॐ कृष्णपासायै नमः ५१ ॥ ॐ रक्ताक्ष्यै नमः ५२ ॥ ॐ कालरात्र्यै नमः ५३ ॥ ॐ अवकाश्यै नमः ५४ ॥ ॐ सृष्टिन्यै नमः ५५ ॥ ॐ जयायै नमः ५६ ॥ ॐ विजयायै नमः ५७ ॥ ॐ धूम्रवर्ण्यै नमः ५८ ॥ ॐ वेगेश्वर्यै नमः ५९ ॥ ॐ कात्यायन्यै नमः ६० ॥ ॐ अग्निहोत्र्यै नमः ६१ ॥ ॐ चक्रेश्वर्यै नमः ६२ ॥ ॐ महाम्बिकायै नमः ६३ ॥ ॐ ईश्वरायै नमः ६४ ॥ पुनः वलयं कृत्वा द्विपञ्चाशद्दलं विधाय दक्षिणक्रमेण । ॐ क्रों क्षेत्रपालाय नमः १ ॥ ॐ क्रों कपिलाय नमः २॥ ॐ क्रों बटुकाय नमः ३॥ ॐ क्रों नारसिंहाय नमः ४॥ ॐ क्रों गोपालाय नमः ५॥ ॐ क्रोंभैरवाय नमः ६ ॥ ॐ क्रोंगरुडाय नमः ७ ॥ ॐ क्रोंरक्तसुवर्णाय नमः ८ ॥ ॐ क्रोंदेवसेनाय नमः ९ ॥ ॐ क्रोंरुद्राय नमः १०॥ ॐ क्रोंवरुणाय नमः ११॥ ॐ क्रोंभद्राय नमः १२॥ ॐ क्रोंवज्राय नमः १३॥ ॐ क्रोंवज्रजङ्घाय नमः १४ ॥ ॐ क्रोंस्कन्दाय नमः १५ ॥ ॐ क्रोंकुरवे नमः १६ ॥ ॐ क्रों प्रियंकराय नमः १७॥ ॐ क्रोंप्रियमित्राय नमः १८॥ ॐ क्रोंवह्नये नमः १९॥ ॐ क्रोंकन्दर्पाय नमः २०॥ ॐ क्रोंहंसाय नमः २१ ॥ ॐ क्रोंएकजङ्घाय नमः

२२ ॥ ॐ क्रोंघण्टापथाय नमः २३ ॥ ॐ क्रोंदजकाय नमः २४ ॥ ॐ क्रोंकालाय नमः २५ ॥ ॐ क्रोंमहाकालाय नमः २६ ॥ ॐ क्रोंमेघनादाय नमः २७ ॥ ॐ क्रोंभीमाय नमः २९ ॥ क्रोंमहाभीमाय नमः २९॥ ॐ क्रों तुङ्गभद्राय नमः ३० ॥ ॐ क्रोंविद्याधराय नमः ३१ ॥ ॐ क्रोंवसुमित्राय नमः ३२ ॥ ॐ क्रोंविश्वसेनाय नमः ३३॥ ॐ क्रोंनागाय नमः ३४॥ ॐ क्रोंनागहस्ताय नमः ३५ ॥ ॐ क्रोंप्रद्युम्नाय नमः ३६ ॥ ॐ क्रोंकम्पिल्लाय नमः ३७ ॥ ॐ क्रोंनकुलाय नमः ३८॥ ॐ क्रोंआह्लादाय नमः ३९ ॥ ॐ क्रोंत्रिमुखाय नमः ४० ॥ ॐ क्रोंपिशाचाय नमः ४१ ॥ ॐ क्रोंभूतभैरवाय नमः ४२ ॥ ॐ क्रोंमहापिशाचाय नमः ४३ ॥ ॐ क्रोंकालमुखाय नमः ४४ ॥ ॐ क्रोंशुनकाय नमः ४५ ॥ ॐ क्रोंअस्थिमुखाय नमः ४६॥ ॐ क्रोंरेतोवेधाय नमः ४७ ॥ ॐ क्रोंस्मशानचाराय नमः ४८॥ ॐ क्रोंकेलिकलाय[1] नमः ४९ ॥ ॐ क्रोंभृङ्गाय नमः ५०॥ ॐ क्रोंकण्टकाय नमः ५१ ॥ ॐ क्रोंविभीषणाय नमः ५२ ॥ पुनर्वलयं कृत्वा अष्टदलं कुर्यात् । तत्र प्रदक्षिणक्रमेण । ह्रीं श्रीं भैरवाय नमः १ ॥ ह्रीं श्रींमहाभैरवाय नमः २ ॥ ह्रीं श्रींचण्डभैरवाय नमः ३ ॥ ह्रीं श्रींरुद्रभैरवाय नमः ४ ॥ ह्रीं श्रींकपालभैरवाय नमः ५ ॥ ह्रीं श्रींआनन्दभैरवाय नमः ६ ॥ ह्रीं श्रींकंकालभैरवाय ननः ७ ॥ ह्रीं श्रींभैरवभैरवाय नमः ८ ॥ पुनस्तदुपरिवलयं कृत्वा । ॐ ह्रीं श्रींसर्वाभ्यो देवीभ्यः सर्वस्थाननिवासिनीभ्यः सर्वविघ्नावनाशिनीभ्यः सर्वदिव्यधारिणीभ्यः सर्वशास्त्रकरीभ्यः सर्ववर्णाभ्यः सर्वमन्त्रमयीभ्यः सर्वतेजोमयीभ्यः सर्वविद्या-

१ केलिकलायेति पाठः ।

मयीभ्यः सर्वमन्त्राक्षरमयीभ्यः सर्वर्द्धिदाभ्यः सर्वसिद्धिदाभ्यो भगवत्यः पूजां प्रयच्छन्तु स्वाहा इति वलयरूपेण न्यसेत् । तत उपरि वलयं कृत्वा दश दलानि विधाय प्रदक्षिणक्रमेण । ॐ इन्द्राय नमः १ ॥ ॐ अग्नये नमः २ ॥ ॐ यमाय नमः ३ ॥ ॐ निर्ऋतये नमः ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ५ ॥ ॐ वायवे नमः ६ ॥ ॐ कुवेराय नमः ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ८ ॥ ॐ नागेभ्यो नमः ९ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः १० ॥ पुनर्वलयं कृत्वा दशादलं विविधाय प्रदक्षिणक्रमेण ॐ आदित्याय नमः १ ॥ ॐ चन्द्राय नमः २ ॥ ॐ मङ्गलाय नयः ३ ॥ ॐ वुधाय नमः ४ ॥ ॐ गुरवे नमः ५ ॥ ॐ शुक्राय नमः ६ ॐ शनैश्चराय नमः ७ ॥ ॐ राहवे नमः ८ ॥ ॐ केतवे नमः ९ ॥ ॐ क्षेत्रपालाय नमः १० ॥ ततो वहिश्चतुरस्रं भूमिपुरं कुर्यात् । तन्मध्ये ईशाने गणपतिं पूर्वस्यां अम्बां आग्नेय्यां कार्तिकेयं दक्षिणस्यां यमुनां नैऋत्ये क्षेत्रपालं पश्चिमायां महाभैरवम् वायव्ये गुरून् उत्तरस्यां गङ्गाम् । एवं भगवतीमण्डलं न्यस्य पूजनं कुर्यात् । ॐ ह्रीं नमः अमुकदेव्यै अमुकभैरवाय अमुकवीराय अमुकयोगिन्यै अमुकदिक्पालाय अमुकग्रहाय एवं भगवन् अमुक अमुके आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं वलिं चरुं आचमनीयं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं पुष्पं अक्षतान् फलं मुद्रां धूपं दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान्० शान्तिं कुरु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितं० स्वाहा । अनेन मन्त्रेण प्रत्येकं यथाक्रमं सर्वदेवदेवीनां सर्ववस्तुभिः सर्वोपचारैः पूजनं होमश्च त्रिकोणे कुण्डे घृतमधुगुग्गुलुभिः तत्संख्यया नन्द्यावर्तवत् विधेया । होममन्त्रश्च–ॐ रां अमुको देवः अमुका देवी वा संतर्पितास्तु स्वाहा इति विधिं विधाय

देवीप्रतिमां सदशवस्त्रेणाच्छादयेत्। उपरि चन्दनाक्षतफलपूजनं। जिनमते देवप्रतिष्ठायां वेदीकरणं नास्ति। ततः संप्राप्तायां लग्नवेलायां गुरुरेकान्तं विधाय प्रतिष्ठां कुर्यात्। तत्र वासाः—चन्दनकुङ्कुमकक्कोलकर्पूरविष्णुक्रान्ताशतावरीवालकदूर्वाप्रियङ्गुउशीरतगरसहदेवीकुष्ठकर्चूरमांसीशैलेयकुसुम्भकरोध्रबलात्वक्कद्रव्य २५पञ्चविंशतिवस्तुमयाः प्रगुणीक्रियन्ते। वासाभिमन्त्रणं सौभाग्यमुद्रया अधिकृतदेवीमन्त्रेण। ततो वासक्षेपः पूर्वं सर्वेष्वङ्गेषु देव्याः प्रस्तुतदेवीमन्त्रपाठपूर्वकं मायाबीजं न्यसेत्। ततो वस्त्रमपनीय सर्वजनसमक्षं गन्धाक्षताद्यैः पूजयेत्। ततो भगवत्याः स्नात्रं। प्रथमं क्षीरकलशं गृहीत्वा—"क्षीराम्बुधेः सुराधीशैरानीतं क्षीरमुत्तमम्। अस्मिन्भगवतीस्नात्रे दुरितानि निकृन्ततु ॥१॥" पुनः दधिकलशं गृहीत्वा—"घनं घनबलाधारं स्नेहपीवरमुज्ज्वलम्। संदधातु दधि श्रेष्ठं देवीस्नात्रे सतां सुखम् ॥ २ ॥" पुनः घृतकलशं गृहीत्वा—"स्नेहेषु मुख्यमायुष्यं पवित्रं पापतापहृत्। घृतं भगवतीस्नात्रे भूयादमृतमञ्जसा ॥ ३ ॥" पुनः मधुकलशं गृहीत्वा—"सर्वौषधिरसं सर्वरोगहृत्सर्वरञ्जनम्। क्षौद्रं क्षुद्रोपद्रवाणां हन्तु देव्यभिषेचनात् ॥ ४ ॥" ततः सर्वौषधिमिश्रितं जलकलशं गृहीत्वा—"सर्वौषधिमयं नीरं नीरं सद्गुणसंयुतम्। भगवत्यभिषेकेऽस्मिन्नुपयुक्तं श्रियेऽस्तु नः ॥ ५ ॥" मांसीचूर्णं गृहीत्वा—"सुगन्धं रोगशमनं सौभाग्यगुणकारणम्। इह प्रशस्तं मांस्यास्तु मार्जनं हन्तु दुष्कृतम् ॥ ६ ॥" पुनश्चन्दनचूर्णं गृहीत्वा—"शीतलं शुभ्रममलं धुततापरजोहरम्। निहन्तु सर्वप्रत्यूहं चन्दनेनाङ्गमार्जनम् ॥७॥" पुनः कुङ्कुमचूर्णं गृहीत्वा— "काश्मीरजन्मजैश्चूर्णैः स्वभावेन सुगन्धिभिः। प्रमा-

॥२२२॥

जैयाम्यहं देव्याः प्रतिमां विघ्नहानये ॥ ८ ॥" एवं स्नात्रपञ्चकं प्रमार्जनत्रयं कृत्वा देव्याः पुरः स्त्रीजनोचितं सर्वं वस्त्रभूषणगन्धमाल्यमण्डनादि ढौकयेत्। नैवेद्यं बहुप्रकारं च। ततः प्रतिष्ठायां परिपूर्णायां मण्डलविसर्जनं नन्द्यावर्तविसर्जनवत्। ततः कन्यापूजनं गुरुभ्यो दानं महोत्सवः संघपूजा महाप्रतिष्ठावत्। इयं च प्रतिष्ठादेवीनां प्रासादसंप्रदायकुलदेवीनां त्रिविधानामपि पूजनं गुर्वागमात् कुलाचाराज्ज्ञेयम्। ग्रंथविस्तरभयात् आगमस्य अप्रकाश्यत्वात् नोपदर्शितम्। यदुक्तम्—"इदमागमसर्वस्वं गोपनीयं प्रयत्नतः। गोपनाज्जायते सिद्धिः संशयश्च प्रकाशनात् ॥ १ ॥" तथा सर्वदेवानां प्रतिष्ठा तत्तद्देवीमन्त्रेण तत्तत्कल्पोक्तेन गुरूपदिष्टेन वा विधेया। शेषं कर्म सर्वदेवीप्रतिष्ठासु सदृशम्। यासां च देवीनां अप्रसिद्धत्वात् कल्पादर्शनात् गुरूपदेशाभावात् नामोद्दिष्टो मन्त्रो न ज्ञायते तासां अम्बामन्त्रेण वा चण्डीमन्त्रेण वा त्रिपुरामन्त्रेण वा प्रतिष्ठा विधेया। अत्र देवीप्रतिष्ठायां शासनदेवीगच्छदेवीकुलदेवीपुरदेवीभुवनदेवीक्षेत्रदेवीदुर्गादेवीनां सर्वासामेक एव प्रतिष्ठाविधिः ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे देवीप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ ६ ॥

अथ क्षेत्रपालादिप्रतिष्ठाविधिः ॥ ७ ॥ स चायम्। पूर्वं तत्प्रतिष्ठाकारयितुर्ग्रहशान्तिकं पौष्टिकं च कुर्यात्। ततो बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रं विधाय क्षेत्रपालादिमूर्तिं जिनचरणाग्रे स्थापयेत्। प्रासादे वा गृहे वा क्षेत्रपालस्य द्विधा मूर्तिः कायरूपा वा लिङ्गरूपा वा प्रतिष्ठाविधिरेकस्तयोः। ततः पूर्वोक्तवेदीमण्डलं स्थापयेत्। तत्पूजनं च पूर्ववत्। ततो मिलितेन पञ्चामृतेन क्षेत्रपालमूलमन्त्रेण तन्मूर्तौ स्नात्रम्। मूलमन्त्रो यथा

–ॐ क्षां क्षीं क्षूं क्षैं क्षौं क्षः क्षेत्रपालाय नमः अयमेव मूलमन्त्रः। ततः एकान्तिकं विधाय गुरुर्वासक्षेपणं मूलमन्त्रेण सर्वाङ्गेषु त्रिस्त्रिः प्रतिष्ठां कुर्यात्। ततो याज्याः तिलचूर्णं करम्बयूषकृशराबकुललपनश्रीभिः तत्पुरो नैवेद्यं ढौकयेत्। कुङ्कुमतैलसिन्दूररक्तपुष्पैस्तन्मूर्तिं पूजयेत्। क्षेत्रपालबटुकनाथकपिलनाथहनुमन्नारसिंहादिवीरपुरपूजितदेशपूजितानां एकएव प्रतिष्ठाविधिः किंतु गृहक्षेत्रपालस्य गृहे कपिलगौरकृष्णादीनां प्रासादे-बटुकनाथस्य श्मशाने हनुमतः पुरपरिसरे नारसिंहादीनां पुरपूजितानां देशपूजितानां नागादीनां गूगाप्रभृतीनां तत्तत्स्थानेषु प्रतिष्ठार्थं मन्त्राश्च तत्तदाम्नायतो ज्ञेयाः। मूलमन्त्रैरेव प्रतिष्ठा॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे क्षेत्रपालादिप्रतिष्ठाविधिः॥ ७॥

अथ गणपतिप्रतिष्ठाविधिः॥ ८॥ स चायम्। तत्र गणपतेर्मूर्तयः प्रासादस्थाः पूजनीयाः धारणीयाश्च विद्यागणेशाः द्विभुजचतुर्भुजषड्भुजनवभुजाष्टादशभुजाष्टोत्तरशतभुजरूपाः गुरूपदेशविशेषेण बहुविधा भवन्ति। तासां तिसृणामेकैव प्रतिष्ठा। तत्र गणपतिकल्पे तन्मूर्तयः स्वर्णरूप्यताम्ररीरीकाचस्फटिकप्रवालपद्मरागचन्दनरक्तचन्दनश्वेतार्कमूलप्रभृतिवस्तुमय्यो विविधा विवधफलदायिन्यः सुखसंतुष्टा भवन्ति तासां प्रभावो गूढो गुर्वागमादवसेयः। प्रतिष्ठा चोक्तपूर्वमूलमंत्रेण माक्षिकस्नानम्। मूलमंत्रो यथा–ॐ गां गीं गूं गैं गौं गः गणपतये नमः। ततो वासस्थाने सिन्दूरेणैव प्रतिष्ठा सर्वाङ्गेषु त्रिस्त्रिः मूलमंत्रेणैव। ततोऽष्टोत्तरशतमोदकढौकनम्। एवं प्रतिष्ठां विधाय अञ्जलिं कृत्वा स्तुतिं पठेत्। यथा—"जयजय लम्बोदर परशुवरदयुक्ता-

पसव्यहस्तयुग । सव्यकरमोदकाभयधरयावकवर्णपीतलसिक ॥ १ ॥ मूषकवाहनपीवरजङ्घाभुजवस्तिलम्बि-गुरुजठरे । वारणमुखैकरद वरद सौम्य जयदेव गणनाथ ॥ २ ॥ सर्वाराधनसमये कार्यारम्भेषु मङ्गलाचारे । मुख्ये लम्भे लाभे देवैरपि पूज्यसे देव ॥३॥" माणुधणादीनां आद्यकुलदेवतानां एवमेव प्रतिष्ठा ब्रह्मशान्तिमन्त्रेण ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे गणपत्यादिप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ ८ ॥

अथ सिद्धमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः ॥९॥ सचायम् । तत्र सिद्धाः पञ्चदशभेदाः जिनशासने । तत्र स्वलिङ्गसिद्धानां स्त्रीनरनपुंसकरूपाणां पुण्डरीकब्राह्मीप्रभृतीनां परलिङ्गसिद्धानां वल्कलचीरीप्रभृतीनां स्त्रीनरनपुंसकरूपाणां मत्स्येन्द्रगोरक्षादीनां प्रतिष्ठाविधिरेक एव । तत्र यदि तेषां प्रतिष्ठां गृही कारयति तदा तद्गृहे शान्तिकं पौष्टिकं कुर्यात् । ततो बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं विधाय प्रतिष्ठां कुर्वीत । ततो मूलमंत्रेण सिद्धमूर्तेः पञ्चामृतस्नात्रं विधाय ततो मूलमंत्रेणैव वासक्षेपं कुर्यात् त्रिस्त्रिः सर्वाङ्गेषु । मूलमंत्रो यथा—ॐ अंआंह्रीं नमो सिद्धाणं बुद्धाणं सर्वसिद्धाणं श्रीआदिनाथाय नमः तथा तत्तल्लिङ्गसिद्धानां प्रतिष्ठायां तत्तल्लिङ्गधराणां पूजनं तत्तद्वस्तुपात्रभोजनदानं । यदि यतयः प्रतिष्ठां कुर्वन्ति तदा मूलमंत्रेण वासक्षेपादेव सिद्धप्रतिष्ठा पूर्यते । जिण १ अजिण २ तित्थ ३ अतित्थ ४ इत्थी ५ गिह ६ अन्न ७ सलिंग ८ नर ९ नपुंस १० पत्तेय ११ संबुद्धाय १२ बुद्धबोहि १३ क्क १४ णिक्काय १५ इति सिद्धभेदाः पञ्चदश ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे सिद्धमूर्तिप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ ९ ॥

अथ देवतावसरप्रतिष्ठाविधिः ॥१०॥ स चायम् । देवतावसरसमवसरणप्रतिष्ठायां बिम्बप्रतिष्ठावल्लग्नं भूमिशुद्धिश्च तद्वत् । तत्र पोषधागारे सुविलिप्ते विशिष्टोल्लोचशोभिते सूरिः सुस्नातः कङ्कणमुद्रिकाहस्तः सदशाव्यङ्गनव्यवस्त्रप्रावरणः पवित्रसुखासनासीनः समवसरणपूजनं विधिवत् भूमिशुद्धिस्नानं सकलीकरणं कुर्यात् । स च विधिः सूरिमंत्रकल्पात् गुर्वागमादवसेयः । गोप्यत्वादिह नोच्यते । तत उपलिप्तभूमौ सूरि-र्निषद्यासीनः पवित्रचतुष्किकायां सुवर्णरूप्यताम्रकांस्यस्थालोपरि गङ्गासागरसिन्धुसागराभ्यां तत्कल्पोक्त-विधिना समानीतान् अक्षान् सूरिहस्तप्रमाणेन सार्धमुष्टित्रयप्रमाणान् सिंहीव्याघ्रीहंसीकपर्दिकासहितान् संस्थापयेत् । तदुपरि अन्तरन्तः क्रमसंकुचितमणिवलयत्रयं स्थापयेत् । तत्र गच्छरीतिः केषांचिद्गच्छे वल-यानि न भवन्ति । केषांचिद्गच्छान्तरे तानि रूप्यसुवर्णमणिमयगोलिकाप्रोतानि भवन्ति । अस्मद्गच्छे वल-यत्रयं स्फटिकमयमेकं तदुपरि मध्ये शङ्खाक्षाश्चतुर्दिक्षु शङ्खाक्षस्थापनं च मध्ये महत्तरः सूर्यकान्तमणिः चतु-र्दिक्षु कनीयांसो मणयः क्रमेण बृहदक्षोपरि स्थाप्याः तन्मध्ये सार्धत्र्यङ्गुलः स्फटिकमयः स्थापनाचार्यः स्थाप्यः । ततः सूरिर्बिम्बप्रतिष्ठावद्दिक्पालानाहूय स्वस्य शुचिविद्या सकलीकरणं च पूर्ववत्कुर्यात् । ततो द-क्षिणां रौद्रदृष्ट्या मध्याङ्गुलिद्वयोर्द्ध्वीकरणेन ॐ ह्रींक्ष्रीं सर्वोपद्रवं समवसरणस्य रक्ष २ स्वाहा इति रक्षां कृत्वा सर्वं समवरसरणं दुग्धेन स्नपयेत् यक्षकर्दमेन विलेपयेत् वस्त्रेणाच्छादयेत् । ततो विद्यापीठेन वारत्रयं वास-क्षेपं कुर्यात् । इत्यधिवासना ॥ ततः प्रतिष्ठालग्ने संप्राप्ते गुरुणा हेमकङ्कणमुद्रिका श्वेताव्यङ्गवस्त्रविभूषितेन

सौभाग्य १ प्रवचन २ परमेष्ठि ३ कृताञ्जलि ४ सुरभि ५ चक्र ६ गरुड ७ आरात्रिक ८ गणधररूपेण मुद्राष्टकेन मंत्राधिराजस्य पञ्चप्रस्थानस्य जापं कृत्वा प्रविश्यमानश्वासेन सकलमूलमंत्रेण वारत्रयं धूपाद्युत्क्षेपपूर्वकं वस्त्रमपनीय प्रतिष्ठा कार्या। पूर्वं वासाः पञ्चविंशतिद्रव्यमया देवीप्रतिष्ठाधिकारोक्ता द्वादशमुद्राभिः मंत्रणीयाः। ततः पूर्वलब्धिपदानि पठित्वा वासक्षेपो विधेयः। ततः ॐ वग्गु इत्यारभ्य एकविद्यापीठेन सप्तवेलं वासक्षेपेण सर्वाक्षाणां प्रतिष्ठा। ततो द्वितीयविद्यापीठेन बहिर्वलयस्य चतुःपरमेष्ठियुतस्य पञ्चपरमेष्ठियुतस्य पञ्चवेलं वासक्षेपेण प्रतिष्ठा। ततस्तृतीयविद्यापीठेन मध्यवलयस्य त्रिवेलं वासक्षेपेण प्रतिष्ठा। ततश्चतुर्थविद्यापीठेन मध्यवलयस्य मुख्यपरमेष्ठियुतस्य एकवेलं वासक्षेपेण प्रतिष्ठा। ततो मूलमंत्रस्य शतपत्रपुष्पैः शाल्यक्षतैर्वा अष्टोत्तरशतजापः। ततः समवसरणस्तोत्रेण परमेष्ठिमंत्रस्तोत्रेण चैत्यवन्दनं। ततो दिक्पालविसर्जनं पूर्ववत्। ततः ॐ विसर २ प्रतिष्ठादेवते स्वस्थानं गच्छ २ स्वाहा। अनेन प्रतिष्ठादेवताविसर्जनम्। अत्र समवसरणं पूजनं गोप्यतया नोक्तं सूरिमंत्रकल्पादवसेयम्॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे देवतावसरसमवसरणप्रतिष्ठा संपूर्णा॥ १०॥

अथ मंत्रपट्टप्रतिष्ठाविधिः॥११॥ स चायम्। तत्र मंत्रपट्टा धातुमयाः स्वर्णरूप्यताम्रघटिताः काष्ठमया वा मिलितेन पञ्चामृतेन संस्नाप्य गन्धोदकेन शुद्धोदकेन प्रक्षाल्य यक्षकर्दमेनानुलिप्य पञ्चविंशतिवस्तुरूपवासक्षेपेण प्रतिष्ठा करणीया। वासक्षेपमंत्रन्यासो यथालिखितमंत्रपाठेनैव। उत्कीर्णमूर्तौ च ॐ ह्रीं अमुक-

देवाय अमुकदेव्यै वा नमः इति मंत्रन्यासः। वस्त्रमये पट्टमये लिखितचित्रमूर्तौ लिखितयन्त्रे वा समवसरणे वा भरिते वा तल्लिखितमंत्रपाठेन तद्देवगर्भनमस्कारेण वा वासक्षेपमात्रेण प्रतिष्ठा पूर्यते। अत्र परमार्थेन स्नपनवर्जितेषु पट्टादिषु दर्पणबिम्बेषु स्नपनादि विधेयम्। स्नपनादिरहिता प्रतिष्ठा अप्रमाणा॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे मंत्रपट्टप्रतिष्ठा संपूर्णा॥ ११॥

अथ पितृमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः॥१२॥ सचायम्। गृहिणां पितृमूर्तयः प्रासादस्थापिताः शैलमय्यो भवन्ति। गृहपूजितास्तु धातुमय्यः पट्टिकास्थापिता वा पट्टलिखिता वा भवन्ति। कण्ठपरिधेयाश्छिच्छरिकारूपा नामाङ्किता वा भवन्ति तासां सर्वासां एक एव प्रतिष्ठाविधिः। बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रं विधाय तत्स्नात्रोदकेन त्रिविधामपि पितृमूर्ति स्नपयेत्। ततो गुरुर्वासक्षेपेण तन्मूर्तिषु तन्मंत्रन्यासं कुर्यात्। प्रतिष्ठामंत्रो यथा-ॐ नमो भगवते अरिहंते जिणस्स महाबलस्स महाणुभावस्स सिवगइगयस्स सिद्धस्स बुद्धस्स अक्खलिअपभावस्स तद्भक्तो अमुकवर्णः अमुकज्ञातीयः अमुकगोत्र अमुकपौत्र अमुकपुत्रः अमुकजनक इह मूर्तौ अवतरतु २ सन्निहितः तिष्ठतु २ निजकुल्यानां पुत्रभ्रातृव्यपौत्रादीनां जिनभक्तिपूर्वकं दत्तं आहारं च वस्त्रं पुण्यकर्म प्रतीच्छतु शान्तिं तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं समीहितं करोतु स्वाहा। अनेन त्रिस्त्रिः वासक्षेपेण प्रतिष्ठा। ततः साधर्मिकवात्सल्यं संघपूजा च॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे पितृमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः॥ १२॥

अथ यतिमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः॥ १३॥ स चायम्। प्रासादप्रतिष्ठितायां पोषधागारप्रतिष्ठितायां वा साधु-

मूर्तौ यतिस्तूपे वा इयं युक्तिः। आचार्यमूर्तिस्तूपयोः—ॐ नमो आयरियाणं भगवंताणं णाणीणं दंसणीणं पंचविहायारसुट्ठिआणं इह भगवन्तो आयरिया अवयरन्तु साहुसाहुणी सावयसावियाकयं पूअं पडिच्छन्तु सव्वसिद्धिं दिसन्तु स्वाहा। अनेन मंत्रेण त्रिर्वासक्षेपः। उपाध्यायमूर्तिस्तूपयोः—ॐ नमो उवज्झायाणं भगवन्ताणं बारसंगपढगपाढगाणं सुअहराणं सज्झायज्झाणसत्ताणं इह उवज्झाया भगवन्तो अवयरन्तु साहु० शेषं पूर्ववत्। अनेन मंत्रेण त्रिर्वासक्षेपः। साधुसाध्वीमूर्तिस्तूपयोः—ॐ नमो सव्वसाहूणं भगवन्ताणं पञ्चमहव्वयधराणं पञ्चसमियाणं तिगुत्ताणं तवनियमनाणदंसणजुत्ताणं मुक्खसाहगाणं साहुणो भगवन्तो इह अवयरन्तु भगवईओ साहुणीओ इह अवयरन्तु साहुसा० शेषं पूर्ववत् ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे यतिमूर्तिप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १३ ॥

अथ ग्रहप्रतिष्ठाविधिः ॥ १४ ॥ स चायं पूर्वप्रासादे वा गृहे वा बृहत्स्नात्रविधिना जिनमूर्तिं स्नपयेत्। ततः समकालप्रतिष्ठार्थं नवापि ग्रहमूर्तीः स्थापयेत्। उपयुक्तत्वात् एकस्य द्वयोः त्रयाणां चतुःपञ्चानां वा कार्यापेक्षया मूर्तिस्थापनं कुर्यात्। ग्रहाणां काष्ठमयमूर्तित्वे क्रमेणादित्यादीनां रक्तचन्दनश्रीखण्डखदिरनिम्बकदम्बधातकीशेफालीबब्बूलबदरीकाष्ठमय्यो मूर्तयो भवन्ति। तेषां च धात्वपेक्षया क्रमेण सूर्यादीनां ताम्ररूप्यत्रपुसीसस्वर्णरूप्यलोहकांस्यरीरीमय्यो मूर्तयो भवन्ति। तेषां च कुण्डलमुद्रिकादौ स्थापने पद्मरागमुक्ताफलप्रवालमरकतपुष्परागवज्रइन्द्रनीलगोमेदवैडूर्यैः स्थापनाः। तासां मूर्तीनां स्थापनानां च एक एव

प्रतिष्ठाक्रमः । तेषामायुधवाहनानि वास्तुशास्त्रेभ्योऽवसेयानि । प्रतिष्ठाविधिरयम् । जिनस्नात्रानन्तरं पञ्चविंशतिवस्तुवासैः मंत्रन्यासः पूर्वं च सर्वेषां क्षीरस्नात्रम् । सूर्यमंत्रो यथा–ॐ ह्रीं श्रीं घृणि २ नमः सूर्याय भुवनप्रदीपाय जगच्चक्षुषे जगत्साक्षिणे भगवन् श्रीसूर्य इह मूर्तौ स्थापनायां अवतर २ तिष्ठ २ प्रत्यहं पूजकदत्तां पूजां गृहाण २ स्वाहा ॥ १ ॥ चन्द्रमन्त्रो यथा–ॐ चंचंचुरुचुरु नमश्चन्द्राय औषधीशाय सुधाकराय जगज्जीवनाय सर्वजीवितविश्वंभराय भगवन् श्रीचन्द्र इह० शेषं पूर्ववत् ॥ २ ॥ भौममंत्रो यथा–ॐ ह्रीं श्रीं नमो मङ्गलाय भूमिपुत्राय वक्राय लोहितवर्णाय भगवन् मङ्गल इह० शेषं० ॥ ३ ॥ बुधमंत्रो यथा–ॐ क्रौंप्रौं नमः श्रीसौम्याय सोमपुत्राय ग्रहधुलाय हरितवर्णाय भगवन् बुध इहा० शेषं० ॥ ४ ॥ जीवमंत्रो यथा—ॐ जीवजीव नमः श्रीगुरवे सुरेन्द्रमन्त्रिणे सोमाकाराय सर्ववस्तुदाय सर्वशिवंकराय भगवन् श्रीबृहस्पते इह २ शेषं० ॥ ५ ॥ शुक्रमंत्रो यथा–ॐ श्रों श्रीं नमः श्रीशुक्राय काव्याय दैत्यगुरुवे संजीवनीविद्यागर्भाय भगवन् श्रीशुक्र इह० शेषं० ॥ ६ ॥ शनिमंत्रो यथा–ॐ शमशम नमः शनैश्चराय पङ्गवे महाग्रहाय श्यामवर्णाय नीलवासाय भगवन् श्रीशनैश्चर इह० शेषं० ॥ ७ ॥ राहुमंत्रो यथा–ॐ रं रं नमः श्रीराहवे सिंहिकापुत्राय अतुलबलपराक्रमाय कृष्णवर्णाय भगवन् श्रीराहो इह० शेषं० ॥ ८ ॥ केतुमंत्रो यथा–ॐ धूमधूम नमः श्रीकेतवे शिखाधराय उत्पातदाय राहुप्रतिच्छन्दाय भगवन् श्रीकेतो इह० शेषं० ॥ ९ ॥ एभिर्मंत्रैः क्रमेण त्रिस्त्रिः वासक्षेपेण प्रतिष्ठा संपद्यते । ततोऽनन्तरं चैत्यवन्दनं शान्तिपाठः । नक्षत्राणां प्रतिष्ठा तु तत्तद्दैवत-

मंत्रैर्वा संक्षेपेण संपद्यते । शेषो विधिर्ग्रहवत् । तद्दैवतमंत्राः शान्त्यधिकारे कथयिष्यन्ते । तारकाणां तु प्रतिष्ठा ॐ ह्रीं श्रीं अमुकर्क्षे अमुकतारके इहावतर २ तिष्ठ २ आराधककृतां पूजां गृहाण २ स्थिरीभव स्वाहा । अनेन मंत्रेण वासक्षेपः । सर्वतारकाणां शेषो विधिर्ग्रहवत् ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे सूर्यादिनवग्रहप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १४ ॥

अथ चतुर्णिकायदैवतमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः ॥१५॥ सचायं भुवनपतीनां दशविधानां विंशतीन्द्राणां व्यन्तराणां षोडशविधानां वा त्रिंशदिन्द्राणां वैमानिकानां द्वादशकल्प नवग्रैवेयक पञ्चाणुत्तरभवानां दशेन्द्राणां तत्तद्वर्णकाष्ठधातुरत्नघटितमूर्तीनामयं प्रतिष्ठाविधिः । चैत्ये वा गृहे वा पूर्वं बृहत्स्नात्रविधिना जिनस्नात्रम् । ततो मिलितेन पञ्चामृतेन दैवतप्रतिमास्नात्रम् । ततः पञ्चविंशतिवस्तुवासैः वासक्षेपः धूपदानं यक्षकर्दमलेपनं पुष्पादिपूजा । प्रतिष्ठामंत्रो यथा—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं क्लूं कुरु २ तुरु २ कुलु २ चुरु २ चुलु २ चिरि २ चिलि २ किरि २ किलि २ हर २ सर २ ह्रूं सर्वदेवेभ्यो नमः अमुकनिकायमध्यगत अमुकजातीय अमुकपद अमुकव्यापार अमुकदेव इह मूर्तिस्थापनायां अवतर २ तिष्ठ २ चिरं पूजकदत्तां पूजां गृहाण २ स्वाहा । इति प्रतिष्ठामंत्रः । निकायस्थाने भुवनपतिव्यन्तरवैमानिककथनं जातिस्थाने भुवनपतिष्वसुरादिकथनं व्यन्तरेषु पिशाचादिकथनं वैमानिकेषु सौधर्मभवादिकथनं पदस्थाने इन्द्रसामानिकपार्षद्यत्रायस्त्रिंशअङ्गरक्षलोकपालानिकप्रकीर्णकाभियोगिककैल्बिषिकलौकान्तिकजृम्भकादिकथनं कर्मकथने तद्गुणकृतकीर्तनवर्णआयुधपरि-

वारकथनं । इति मन्त्र-मध्ये अमुकस्थाने विवक्षा । एवं देवीनामपि । अत्र गणिपिटकयक्षशासनयक्षिणीब्रह्मशान्तिप्रतिष्ठा व्यन्तरेष्वन्तर्भवति कन्दर्पादिप्रतिष्ठा वैमानिकेषु लोकपालानां प्रतिष्ठा भवनपतिषु निर्ऋतेः प्रतिष्ठा व्यन्तरेषुज्योतिषाणां प्रतिष्ठा ग्रहप्रतिष्ठायामन्तर्भूता ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे चतुर्णिकायदेव प्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १५ ॥

अथ गृहप्रतिष्ठाविधिः ॥१६॥ सचायं वास्तुशास्त्रानुसारेण सूत्रधारैर्यथासंस्थानविधिरचिते गृहे राजमन्दिरे सामान्यमन्दिरे वा सम एव प्रतिष्ठाक्रमः । यथा पूर्वं तत्र गृहे जिनबिम्बमानीय बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं विधाय तत्स्नात्रजलेन सर्वत्र गृहे अभिषेचनं कुर्यात् । ततः पूर्वबहिर्द्वारे देहलीं निर्मलजलक्षालितां गन्धपुष्पधूपदीप नैवेद्यपूजितां लिखितोंकारां द्वारश्रियं च तथाविधां धौतचर्चितपूजितां लिखितह्रींकारां त्रिर्वासक्षेपेण द्वयोरपि प्रतिष्ठां विदध्यात् । मंत्रो यथा—ॐ ह्रीं देहल्यै नमः । ॐ ह्रीं द्वारश्रियै नमः । बाहिस्तो वामे गङ्गायै नमः । दक्षिणे यमुनायै नमः । इति मन्त्रैर्जलगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यदानपूर्वं त्रिस्त्रिर्वासक्षेपेण प्रतिष्ठा । सर्वेष्वपि द्वारेष्वियमेव प्रतिष्ठा । ततोऽन्तः प्रविश्य सर्वभित्तिभागेषु ॐ अं अपवारिण्यै नमः । इति मन्त्रेण द्वारवत्प्रतिष्ठा । ततः शालासु द्वारेषु पूर्ववत् । स्तम्भेषु च ॐ श्रीं शेषाय नमः । सर्वस्तम्भेषु द्वारविधिना इयमेव प्रतिष्ठा । ततो मध्यशालासु द्वारेषु बहिःस्तम्भेषु भित्तिषु पूर्ववत् । तद्भूमौ च ॐ ह्रीं मध्यदेवतायै नमः इति तद्विधिना वासक्षेपेण प्रतिष्ठा । ततोऽपवरकेषु ॐ आं श्रीं गर्भश्रियै नमः । द्वारभि-

त्तिच्छदिस्तम्भेषु पूर्ववत्। ततः पाकशालायां ॐ श्रीं अन्नपूर्णायैनमः। कोष्ठागारेऽप्ययमेव मन्त्रः। भाण्डागारे ॐ श्रीं महालक्ष्म्यै नमः। जलागारे ॐ वं वरुणाय नमः। नयनागारे ॐ शों सं वेशिन्यै नमः। देवतागारे ॐ ह्रीं नमः। उपरितनभूमिकासु सर्वासु ॐ आं क्रों किरीटिन्यै नमः। हस्तिशालायां ॐ श्रीं श्रिये नमः। अश्वशालायां ॐ रें रेवंताय नमः। गोमहिषीछागीवृषभशालासु ॐ ह्रीं अडनडिकिलि २ स्वाहा। आस्थानशालासु ॐ मुखमण्डिन्यै नमः। इति सर्वागारेषु पूर्वोक्तवासैः पूर्वोक्तद्वारे स्तम्भच्छदिभित्तिविधिना प्रतिष्ठां विधायाङ्गणमागच्छेत्। तत्र कलशप्रतिष्ठावत् दिक्पालानाहूय शांतिबलिं दद्यात्। ततोऽनंतरं शांतिकं पौष्टिकं च कुर्यात्। स्वगुरुस्वज्ञातिभ्यो भोजनतांबूलवस्त्रदानं। हट्टे ॐ श्रीवाञ्छितदायिन्यै नमः। मठे ॐ ऐंवाग्वादिन्यै नमः। उटजेषु ॐ ह्रीं क्लूं सर्वायै नमः। धातुघटनशालायां ॐ भूतधात्र्यै नमः। तृणागारे ॐ शों शांतायै नमः। सत्रागारे पाकशालावत्। प्रपायां पानीयशालावत्। होमशालायां ॐ रं अग्नये नमः। एतासु सर्वासु द्वारच्छदिभित्तिप्रतिष्ठा पूर्ववत्। अन्येषां गृहाणां नीचकर्मणां विप्रादीनामकृत्यत्वान्न कथितः प्रतिष्ठाविधिः॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे गृहप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १६ ॥

अथ जलाशयप्रतिष्ठाविधिः॥ १७॥ सचायं—"पूर्वाषाढा शतभिषक् रोहिणी वासवं तथा। जलाशयप्रतिष्ठायां नक्षत्राणि नियोजयेत् ॥ १ ॥" पूर्वं जलाशयकारयितुर्गृहे शांतिकं पौष्टिकं च कुर्यात्। ततः सर्वोपकरणानि गृहीत्वा जलाशये गच्छेत्। तत्र पूर्वं जलाशयेषु चतुर्विंशतितन्त्रसूत्रेण रक्षा पूर्ववत्। तत्र जिन-

बिम्बं संस्थाप्य बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं कुर्वन्ति। ततो जलाशये पञ्चगव्यं निक्षिप्य जिनस्नात्रोदकं निक्षिपेत्। ततो जलाशयाग्रे लघुनन्द्यावर्तस्थापनं पूर्ववत्। किन्तु मध्ये नन्द्यावर्तस्थाने वरुणस्थापनं। ततस्तेषां सर्वेषां पूजा पूर्ववत्। विशेषेण त्रिवेलं पूजा वरुणस्य। ततस्त्रिकोणाग्निकुण्डेऽमृतमधुपायसनानाफलैः प्रत्येकं नन्द्यावर्तस्थापना। देवताभिधानैः प्रणवपूर्वकैः स्वाहान्तैः होमः। किंतु वरुणस्याष्टोत्तरशताहुतयः पृथक्। तत आहुतिशेषं सर्वं जलं जलाशये निक्षिपेत्। ततो गुरुः पञ्चामृतभृतकलशं करे गृहीत्वा तज्जलाशयमध्ये धारां क्षिपन् इति मन्त्रं पठेत्। ॐ वं वं वं वं वं वलप् वलिप् नमो वरुणाय समुद्रनिलयाय मत्स्यवाहनाय नीलांबराय अत्र जले कलाशये वा अवतर २ सर्वदोषान् हर २ स्थिरीभव २ ॐ अमृतनाथाय नमः इति सप्तवेलं पठेत्। ततोऽनेनैव मन्त्रेण पञ्चरत्नं न्यसेत्। वासक्षेपः। ततो देहलीस्तम्भभित्तिद्वारच्छदि अङ्गण प्रतिष्ठा गृहवत्। तत्समीपे प्रतिष्ठासूचकयूपस्तम्भं प्रतिष्ठादौ ॐ स्थिरायै नमः इति मन्त्रेण न्यसेत्। तथा च वापीकूपतडागप्रवाहकुल्यानिर्झरतडागिकाविवरिकाधर्मजलाशयनिमित्तजलाशयेष्वियमेव प्रतिष्ठा॥ इति जलाशयप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १७॥

अथ वृक्षप्रतिष्ठाविधिः॥ १८॥ सचायं स्ववर्धिते पुरातने वा आश्रयणीयवृक्षे प्रतिष्ठा विधीयते। तन्मूले जिनबिम्बं न्यस्य बृहत्स्नात्रं कुर्यात्। लघुनन्द्यावर्तस्थापनं पूजनं होमश्च पूर्ववत्। ततो जिनस्नात्रोदकेन तीर्थजलमिश्रेण अष्टोत्तरशतकलशैः वृक्षमभिषिञ्चेत्। वासक्षेपश्च कौसुम्भसूत्रेण रक्षाबन्धनं च गन्धपुष्पधूप-

दीपनैवेद्यदानं । अभिषेकवासक्षेपरक्षामन्त्रो यथा–ॐ क्षं यां रां चं चुरु २ चिरि २ वनदैवत अत्रावतर २ तिष्ठ २ श्रियं देहि वाञ्छितदाता भव भव स्वाहा । ततः साधुपूजनं संघपूजनं नन्द्यावर्तविसर्जनं च पूर्ववत् । वाटिकारामवनदेवताप्रतिष्ठास्वयमेव विधिः ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे वृक्षवनदेवताप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १८ ॥

अथाट्टालकादिप्रतिष्ठाविधिः ॥ ९ ॥ स चायं अट्टालके स्थण्डिले नवबद्धपद्यायां जिनबिम्बं संस्थाप्य बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं कुर्यात् । लघुनन्द्यावर्तस्थापनं पूजनं होमश्च पूर्ववत् । ततो जिनस्नात्रोदकेन सर्वत्र अट्टालकस्थण्डिलपद्यादिप्रोक्षणं वासक्षेपश्च । प्रोक्षणवासक्षेपमन्त्रो यथा–ॐ ह्रीं स्थां २ स्थीं २ भगवति भूमिमातः अत्रावतर २ पूजां गृहाण २ सर्वसमीहितं देहि २ स्वाहा । अनेनैव मन्त्रेण चतुर्विंशतितन्तुसूत्रेण रक्षाकरणम् । गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यदानं पूर्ववत् । नन्द्यावर्तविसर्जनं पू० । ततोऽनन्तरं साधुपूजनं संघपूजनं च ॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे अट्टालकादिप्रतिष्ठा संपूर्णा ॥ १९ ॥

अथ दुर्गयंत्रप्रतिष्ठाविधिः ॥ २० ॥ सचायम् । नवकृते दुर्गे पूर्वं चतुर्विंशतितन्तुसूत्रेण बहिरन्तः शान्तिमंत्रेण रक्षां कुर्यात् । ततस्तन्मध्ये ईशानदिग्भागे जिनबिम्बं न्यस्य बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं विधाय बृहद्दशवलय–नन्द्यावर्तस्थापनं होमं च बिम्बप्रतिष्ठावत्कुर्यात् । ततः शान्तिकं पौष्टिकं च यथाविधि कुर्यात् । ततः शान्तिकपौष्टिककलशजलं गृहीत्वा अन्तर्बहिश्च धारां दद्यात् । प्रतिकपिशीर्षं प्रतिकोष्टकं वासक्षेपं च कुर्यात् । धारादानवासक्षेपमंत्रो यथा–ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं व्लूं दुर्गे दुर्गमे दुःप्रधर्षे दुःसहे दुर्गे अवतर २ तिष्ठ २

दुर्गस्योपद्रवं हर २ डमरं हर २ दुर्भिक्षं हर २ परचक्रं हर २ मरकं हर २ सर्वदा रक्षां शान्ति तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं कुरु २ स्वाहा। एवं दुर्गप्रतिष्ठां विधाय प्रतोलीप्रतिष्ठां द्वारप्रतिष्ठां च कुर्यात्। अयं च विशेषः अधोभागे दक्षिणे ॐ अनन्ताय नमः। वामे ॐ वासुकये नमः। उपरि दक्षिणे ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। वामे ॐ गं गणेशाय नमः। ततोऽनन्तरं दुर्गस्य मध्यभागं समागत्य गोमयानुलिप्तभूमौ ऊर्ध्वीभूय कलशाविधिवत् दिक्पालानाहूय शान्तिबलिं कलशाविधिवद्दद्यात्। ततो नन्द्यावर्तविसर्जनं पूर्ववत्। ततः साधुपूजनं संघपूजनं च। यंत्रप्रतिष्ठायां तु भैरवादियंत्राणां चैकैव प्रतिष्ठा। तत्र यंत्रेषु पूर्णीभूतेषु तन्मूले जिनबिम्बं न्यस्य बृहत्स्नात्रविधिना स्नात्रं विधाय तत्स्नात्रोदकेन मंत्रमभिषिच्य वासक्षेपं कुर्यात्। वासक्षेपमंत्रो यथा—ॐ ह्रीं षट् २ लिहि २ ग्रन्थे ग्रन्थिनि भगवति यंत्रदेवते इह अवतर २ शत्रून् हन २ समीहितं देहि २ स्वाहा। ततोऽन्तरं अनेनैव मंत्रेण रक्षाबन्धः ततो वैज्ञानिकसन्मानम्॥ इति प्रतिष्ठाधिकारे दुर्गयंत्रप्रतिष्ठाविधिः संपूर्णः ॥२०॥

अथाधिवासनाविधिः ॥२॥ सचायम्। अधिवासनां तु वासक्षेपेण कुलाभिषेकेनहस्तन्यासेन वा भवति। पूजाभूम्यधिवासने—"ॐ लल। पवित्रितायां मंत्रैकभूमौ सर्वसुरासुराः। आयान्तु पूजां गृह्णन्तु यच्छन्तु च समीहितम् ॥१॥" शयनभूम्यधिवासने—"ॐ लल। समाधिसंहतिकरी सर्वविघ्नापहारिणी। संवेशदेवतात्रैव भूमौ तिष्ठतु निश्चला ॥२॥" आसनभूमौ—"ॐ लल। शेषमस्तकसंदिष्टा स्थिरा सुस्थिरमङ्गला। निवेशभूमावत्रास्तु देवता स्थिरसंस्थितिः ॥३॥" विहारभूमौ—"ॐ लल। पदे पदे निधानानां खा-

॥२२९॥

लीनामपि दर्शनम् । करोतु प्रीतहृदया देवी विश्वंभरा ममः ॥ ४ ॥" क्षेत्रभूमौ—"ॐ लल । समस्तरम्यवृक्षाणां धान्यानां सर्वसंपदाम् । निदामस्तु मे क्षेत्रभूमिः संप्रीतमानसा ॥ ५ ॥" सर्वोपयोग्यभूमिषु च सर्वासु—"ॐ लल। यत्कार्यमहमत्रैकभूमौ संपादयामि च। तच्छीघ्रं सिद्धिमायातु सुप्रसन्नास्तु मे क्षितिः॥६॥" जलाधिवासने—"ॐ वव। जलं निजोपकाराय परोपकृतयेऽथवा। पूजार्थायाथ गृह्णामि भद्रमस्तु न पातकम् ॥ ७ ॥" वन्ह्यधिवासने—"ॐ रं। धर्मार्थकार्यहोमाय स्वदेहार्थाय वाऽनलम्। संधुक्षयामि नः पापं फलमस्तु ममेहितम् ॥८॥" चुल्ल्यधिवासने—"ॐ रं। अग्न्यगारमिदं शान्तं भूयाद्विघ्नविनाशनम्। तद्युक्तिपाकेनान्येन पूजिताः सन्तु साधवः ॥९॥" शकट्यधिवासने—"ॐ रं। सर्वदेवेष्ठदानस्य महातेजोमयस्य च। आधारभूता शकटी वन्हेरस्तु समाहिता ॥१०॥" वस्त्राधिवासने—"ॐ श्रीं। चतुर्विधमिदं वस्त्रं स्त्रीनिवाससुखाकरम्। वस्त्रं देहधृतं भूयात्सर्वसंपत्तिदायकम् ॥११॥" भूषणाधिवासने—"ॐ श्रीं। मुकुटाङ्गदहारार्धहाराः कटकनूपुरे। सर्वभूषणसंघातः श्रियेऽस्तु वपुषा धृतः ॥१२॥" माल्याधिवासने—"ॐ श्रीं। सर्वदेवस्य संतृप्तिहेतु माल्यं सुगन्धि च। पूजाशेषं धारयामि स्वदेहेन त्वदर्चना ॥ १३ ॥" गन्धाधिवासने—"ॐ लं। कर्पूरागरुकस्तूरीश्रीखण्डशशिसंयुतः। गन्धपूजादिशेषो मे मण्डनाय सुखाय च ॥ १४ ॥" ताम्बूलाधिवासने—"ॐ श्रीं। नागवल्लीदलैः पूगकस्तूरीवर्णमिश्रितैः। ताम्बूलं मे समस्तानि दुरितानि निकृन्ततु ॥१५॥" चन्द्रोदयच्छत्रयोरधिवासने—"ॐ श्रीं ह्रीं। मुक्ताजालसमाकीर्णं छत्रं राज्यश्रियः समम्। श्वेतं

विविधवर्णं वा दद्याद्राज्यश्रियं स्थिराम् ॥१६॥" शय्यासनसिंहासनाद्यधिवासने—"ॐ ह्रीं लल। इदं शय्यासनं सर्वं रचितं कनकादिभिः। वस्त्रादिभिर्वा काष्ठाद्यैः सर्वसौख्यं करोतु मे ॥१७॥" गजतुरङ्गादिपर्याणाधिवासने—"ॐ स्थांस्थीं। सर्वावष्टम्भजननं सर्वासनसुखप्रदम्। पर्याणं वर्यमत्रास्तु शरीरस्य सुखावहम् ॥१८॥" पादत्राणाधिवासने—"ॐ सः। काष्ठचर्ममयं पादत्राणं सर्वाङ्घ्रिरक्षणम्। नयतान्मां पूर्णकामकारिणीं भूमिमुत्तमाम् ॥१९॥" सर्वपात्राधिवासने—"ॐ क्रां। स्वर्णरूप्यताम्रकांस्यकाष्ठमृच्चर्मभाजनम्। पानान्नहेतु सर्वाणि वाञ्छितानि प्रयच्छतु ॥२०॥" सर्वौषधाधिवासने—"ॐ सुधासुधा। धन्वन्तरिश्च नासत्यौ मुनयोऽत्रिपुरस्सराः। अत्रौषधस्य ग्रहणे निघ्नन्तु सकला रुजः ॥२१॥" मण्यधिवासने—"ॐ वं हं सः। मणयो वारिधिभवा भूमिभागसमुद्भवाः। देहिदेहभवाः सन्तु प्रभावाद्वाञ्छितप्रदाः ॥ २२ ॥" दीपाधिवासने—"ॐ जप २। सूर्यचन्द्रश्रेणिगतसर्वपापतमोपहः। दीपो मे विघ्नसंघातं निहन्यान्नित्यपार्वणः ॥ २३ ॥" भोजनाधिवासने—"ॐ हन्तु २। पूजादेवबलेः शेषं शेषं च गुरुदानतः। भोजनं मम तृप्त्यर्थं तुष्टिं पुष्टिं करोतु च ॥ २४ ॥" भाण्डागारकोष्ठागाराधिवासनं गृहप्रतिष्ठायां ज्ञेयम् ॥ २५ ॥ पुस्तकाधिवासने—"ॐ ऐं। सारस्वतमहाकोशनिलयं चक्षुरुत्तमम्। श्रुताधारं पुस्तकं मे मोहध्वान्तं निकृन्ततु ॥ २६ ॥" जपमालाधिवासने—"ॐ ह्रीं। रत्नैः सुवर्णैर्बीजैर्या रचिता जपमालिका। सर्वजापेषु सर्वाणि वाञ्छितानि प्रयच्छतु ॥२७॥" वाहनाधिवासने—"ॐ यां यां। तुरङ्गहस्तिशकटरणमर्त्योढवाहनम्। गमने सर्वदुःखानि हत्वा सौख्यं प्रय-

॥२३०॥

च्छतु ॥२८॥" सर्वशस्त्राधिवासने-"ॐ द्रां द्रीं ह्रीं । अमुक्तं चैव मुक्तं च सर्वं शस्त्रं सुतेजितम् । हस्तस्थं शत्रुघाताय भूयान्मे रक्षणाय च ॥ २९ ॥" कवचाधिवासने-"ॐ रक्ष २ । लोहचर्मयो दंशो वज्रमंत्रेण निर्मितः । पततोऽपि हि वज्रान्मे सदा रक्षां प्रयच्छतु ॥ १ ॥" प्रक्षराधिवासने-"ॐ रक्ष २ । तुरंगस्यास्य रक्षार्थं प्रक्षरं धारितं सदा । कुर्यात्पोषं स्वपक्षीये परपक्षे च खण्डनम् ॥ २ ॥" स्फराधिवासने-"ॐ रक्ष २ । सर्वोपनाहसहितः सर्वशस्त्रापवारणः । स्फरः स्फुरतु मे युद्धे शत्रुवर्णक्षयंकरः ॥ ३ ॥" गोमहिषीवृषभाधिवासने-"ॐ घन २ । गावो नानाविधैर्वर्णैः श्यामला महिषीगणाः । वृषभाः सर्वसंपत्तिं कुर्वन्तु मम सर्वदा ॥ ३१ ॥" गृहोपकरणाधिवासने-"ॐ श्रीं । गृहोपकरणं सर्वं स्थाली घट उलूखलम् । स्थिरं चलं वा सर्वत्र सौख्यानि कुरुताद्गृहे ॥३२॥" क्रेयाधिवासने-"ॐ श्रीं । गृह्यमाणं मया सर्वं क्रयवस्तु निरन्तरम् । सदैव लाभदं भूयात्स्थिरं सुखदमेव च ॥ ३३ ॥" विक्रयाधिवासने-"ॐ श्रीं । एतद्वस्तु च विक्रेयं विक्रीणामि यदञ्जसा । तत्सर्वं सर्वसंपत्तिं भाविकाले प्रयच्छतु ॥ ३४ ॥" सर्वभोग्योपकरणाधिवासने—"ॐ खं खं । सर्वभोग्योपकरणं सजीवं जीववर्जितम् । तत्सर्वं सुखदं भूयान्माभूत्पापं तदाश्रयम् ॥ ३६ ॥" चामराधिवासने—"ॐ चं चं । गोपुच्छसंभवं हृद्यं पवित्रं चामरद्वयम् । राज्यश्रियं स्थिरीकृत्य वाञ्छितानि प्रयच्छतु ॥३६॥" सर्ववाद्याधिवासने—"ॐ वद । सुषिरं च तथाऽऽनद्धं ततं घनसमन्वितम् । वाद्यं प्रौढेन शब्देन रिपुचक्रं निकृन्ततु ॥ ३७ ॥" उक्तव्यतिरिक्तसर्ववस्त्वधिवासने—"ॐ श्रीं आत्मा । सर्वाणि यानि वस्तूनि

मम यान्त्युपयोगिताम् । तानि सर्वाणि सौभाग्यं यच्छन्तु विपुलां श्रियम् ॥३८॥" यस्य वस्तुनो न कस्य जीवाजीवरूपस्य गृह्यमाणस्याधिवासनं तत्तन्मंत्रेण विधेयम् । उक्तव्यतिरिक्तस्यान्तिममंत्रेण विधेयम् । चन्द्रबलमात्रेण शुभदिने अधिवासना विधीयते—"भद्रं कुरुष्व परिपालय सर्ववंशं विघ्नं हरस्व विपुलां कमलां प्रयच्छ । जैवातृकार्कसुरसिद्धजलानि यावत्स्थैर्यं भजस्व वितनुष्व समीहितानि ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन सर्वदेवदेवीकलशध्वजादिस्थापनं विधेयम् । "अर्हन्मते कदाचिन्न प्रतिष्ठा निशि जायते । विशेषेण निषिद्धा तु जिनवल्लभसूरिभिः ॥२॥" ॥ ॥ अथ सर्वेषां प्रतिष्ठादिनशुद्धिर्यथा । "अथामरस्थापनमुत्तरायणे स्वदेववारर्क्षतिथिक्षणादिषु । सिते च पक्षे शशितारयोर्बले विधौ विलग्ने च शुभावलोकिते ॥ १ ॥ रोहिण्युत्तरपौष्णवैष्णवकरादित्याश्विनीवासवानुराधेन्दवजीवभेषु गदितं विष्णोः प्रतिष्ठापनम् । पुष्यश्रुत्यभिजित्सु चेश्वरकयोर्वित्ताधिपस्कन्दयोर्मैत्रे तिग्मरुचेः करे निर्ऋतिभे दुर्गादिकानां स्मृतम् ॥ २ ॥ गणपरिवृढरक्षोयक्षभूतासुराणां प्रमथफणिसरस्वत्यादिकानां सपौष्णम् । श्रवसि सुगतनाम्नो वासवे लोकपानां निगदितमखिलानां स्थापनं च स्थिरेषु ॥ ३ ॥ सप्तर्षयो यत्र चरन्ति धिष्ण्ये कार्या प्रतिष्ठा खलु तत्र तेषाम् । श्रीव्यासवाल्मीकिघटोद्भवानां यथा स्मृता वाक्पतिभग्रहाणाम् ॥ ४ ॥ सिंहोदये दिनकरो मिथुने महेशो नारायणश्च युवतौ घटभे विधाता । देव्यो द्विमूर्तिभवने च निवेशनीयाः क्षुद्राश्चरे स्थिरगृहे निखिलाश्च देवाः ॥ ५ ॥ तेजस्विनी क्षेमकृदग्निदाहविधायिनी स्याद्वरदा दृढा च । आनन्दकृत्कल्पनिवासिनी च सूर्यादिवारेषु भवेत्प्रतिष्ठा ॥६॥

केन्द्रत्रिकोणभववर्तिषु सद्ग्रहेषु चन्द्रार्कभौमशनिषु त्रिषडायगेषु । सांनिध्यमेति नियतं प्रतिमासु देवः कर्तुः सुतार्थसुखसंपदरोगिता च ॥ ७ ॥ सौम्या लग्नाद्याश्रिता मूर्तिपूर्वान् भावान्वीर्यैरुत्कटा वर्धयन्ति । षष्ठं हित्वा भावमेते हि तत्र शत्रुध्वंसं कर्तुरुत्पादयन्ति ॥ ८ ॥ संवत्सरादितिथिवारगुणास्ततश्च योगाभिधं प्रकरणं करणप्रशंसा । भानां फलानि तदनु क्षणजा गुणाश्च पश्चादुपग्रहफलं रविसंक्रमेऽथ ॥९॥ स्याद्गोचरः शशिबलं च विलग्नचिन्ता संस्कारजाश्च विधयोऽग्निपरिग्रहान्ताः । यात्राविवाहविधिरालयसन्निवेशो वेश्मप्रवेशनवस्त्रक्षुरप्रतिष्ठाः ॥ १० ॥" इति सर्वेषां अधिवासनवर्जितानां दिनशुद्धिः लग्नशुद्धिश्च ॥ ॥ अथ प्रतिष्ठालक्षणम् । "पूर्वशिरस्कां स्नातां सुवर्णरत्नाम्बुभिश्च सुसुगन्धैः । नानातूर्यनिनादैः पुण्याहैर्वेदनिर्घोषैः ॥१॥ ऐन्द्र्यां दिशीन्द्रलिङ्गा मन्त्राः प्राग्दक्षिणेऽग्निलिङ्गाश्च । जप्तव्या द्विजमुख्यैः पूज्यास्ते दक्षिणाभिश्च ॥२॥ यो देवः संस्थाप्यस्तन्मन्त्रैश्चानलं द्विजो जुहुयात् । अग्निनिमित्ताऽनिमिषाः प्रोक्तानीन्द्रध्वजोत्थेन ॥३॥ विष्णोर्भागवतान्मगांश्च सवितुः शम्भोः सभस्मद्विजान् मातॄणामपि मातृमण्डलविदो विप्रान्विदुर्ब्रह्मणः । शाक्यान्सर्वहितस्य शुद्धमनसो नग्ना जिनानां विदुर्ये यं देवमुपाश्रिताः स्वविधिना तैस्तस्य कार्या क्रिया ॥४॥ इति प्रतिष्ठालक्षणम् । प्रासादे पूर्णनिष्पन्ने स्थापना क्रियतेऽर्हतः । विष्णोर्विनायकस्यापि देव्याः सूर्यस्य सर्वथा ॥१॥ शिवस्य मूर्तियुक्तस्य द्वारेण स्यात्प्रवेशनम् । लिङ्गस्याच्छन्नप्रासादे प्रवेशो गगनाध्वजा ॥ २ ॥ अर्हद्विष्णुगणाधीशसूर्यदेवीपिनाकिनाम् । क्रमात्प्रदक्षिणास्तिस्रः पञ्चत्र्यश्चैकखण्डकाः ॥ ३ ॥ वर्जयेदर्हतः पृष्ठिं दृष्टिं पशुप-

तेरपि। वैकुण्ठसूर्ययो पार्श्वौ चण्डीं सर्वत्र वर्जयेत् ॥ ४ ॥ अतः पुराद्बहिः कार्यं देव्या नूतनमालयम्। अन्य प्रासादकरणे विभाषैव प्रदर्शिता ॥ ५ ॥ कुण्डाग्रस्य च कूपस्य कोणस्य विटपस्य च। अट्टालकस्य स्तम्भस्य द्वारे वेधो विगर्हितः ॥ ६ ॥ उच्छ्रायभूमिं द्विगुणां त्यक्त्वा चैत्ये चतुर्गुणाम्। वेधादिदोषो नैव स्यादेवं त्वष्टमतं यथा ॥ ७ ॥ अत्युचात्वादेककत्वात्तथाच पृथुलाङ्गणात्। अत्युचपीठाद्भूपानां तद्गृहे वेध इष्यते ॥८॥

अथशान्तिकाधिकार विधिः।

स यथा। तत्रादौ गुरुर्गृह्यगुरुर्वा सुस्नातः कङ्कणमुद्राङ्कितकरः सदशाव्यङ्गश्वेतवस्त्रधरो भवेत्। शान्तिककारोऽपि तादृग्वेषभूषणधारी सभ्रातृपुत्रो भवेत्। गीतनृत्यवाद्यादिनारीमङ्गलगायनाचारं च प्रगुणीकुर्यात्। ततो बृहत्स्नात्रविधिनारभेत्। प्रथमं स्नात्रपीठे शान्तिनाथप्रतिमास्थापनम्। निश्चयेन तत्प्रतिमाया अलाभे अन्यजिनप्रतिमाया अपि शान्तिनाथप्रतिमाकल्पनम्। मन्त्रो यथा—ॐ नमोऽर्हद्भ्यस्तीर्थकरेभ्यः समवसत्वत्र तीर्थकरनाम पञ्चदशकर्मभूमिभवस्तीर्थकरो योऽत्राराध्यते सोऽत्र प्रतिमायां सन्निहितोऽस्तु। अनेन मन्त्रेण जिनप्रतिमायां यस्य तीर्थकरस्य कल्पना विधीयते स तीर्थकरः प्रतिमायां पूजितो भवति। अत एव वासक्षेपेणान्यप्रतिमायां शान्तिजिनकल्पना। तदनन्तरं पूर्वमर्हत्कल्पवि-

१ पार्श्वौ इति पाठः।

भिना पूर्णां पूजां विधाय । ततो बृहत्स्नात्रविधियुक्त्या कुसुमाञ्जलिक्षेपं विदध्यात् । ततो बिम्बाग्रे पवित्राणि स्वर्णरूप्यताम्रकांस्यमयानि वा सप्त पीठानि न्यसेत् । तत्र प्रथमपीठे पञ्चपरमेष्ठिस्थापनं । अक्षतैस्तिलकैर्वा मालाक्रमेण द्वितीयपीठे दिक्पालस्थापनं । तथैव दिक्क्रमेण तृतीयपीठे राशिस्थापनत्रयंत्रयं कृत्वा चतुर्दिक्षु चतुर्थपीठे नक्षत्रस्थापनं सप्तकं २ कृत्वा चतुर्दिक्षु । पञ्चमपीठे ग्रहस्थापनं दिक्क्रमेण क्षेत्रपालवर्जितम् । षष्ठपीठे विद्यादेवीस्थापनं चतुष्कं कृत्वा चतुर्दिक्षु । सप्तमपीठे गणपतिकार्तिकेयक्षेत्रपालपुरदेवता-चतुर्णिकायदेवस्थापनं । ततः परमेष्ठीपूजनं पूर्ववत् । पञ्चहस्तवस्त्राच्छादनम् । तत्र शेषं नन्द्यावर्तवत् । दिक्पालपूजनं नन्द्यावर्तवत् । तत्र दशहस्तवस्त्राच्छादनम् । राशिपूजनं यथा । पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा । "मेषवृषमिथुनकर्कटसिंहकनीवाणिजादिचापधराः । मकरघनमीनसंज्ञाः संनिहिता राशयः सन्तु ॥१॥" अने वृत्तेन राशिपीठोपरि पुष्पाञ्जलिप्रक्षेपः । मेषंप्रति । मङ्गलस्य निवासाय सूर्योच्चत्वकराय मेषाय पूर्वसंस्थाय नमः । प्रथमराशये ॐ नमो मेषाय मेष इह शान्तिकमहोत्सवे आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं आचमनीयं गृहाण २ सन्निहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं अक्षतान् फलानि पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान् शान्तिं कुरु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि यच्छ २ स्वाहा । अनेन मन्त्रेण सर्वोपचारैर्मेषपूजनं । वृषंप्रति । "चन्द्रोच्चकरणो याम्यदिशिस्थायी कवेर्गृहं । वृषः सर्वाणि पापानि

१ अर्धेरः इति पाठः ।

शांतिकेऽत्र निकृन्ततु ॥ १ ॥" ॐ नमो वृषाय वृष इह शेषं पूर्ववत् ॥ २ ॥ मिथुनंप्रति । "शशिनंदनगेहाय राहूच्चकरणाय च । पश्चिमाशास्थितायास्तु मिथुनाय नमः सदा ॥ १ ॥" ॐ नमो मिथुनाय मिथुन इह शेषं० ॥ ३ ॥ कर्कंप्रति । "वाक्पतेरुच्चकरणं शरणं तारकेशितुः । कर्कटं धनदाशास्थं पूजयामो निरन्तरम् ॥ १ ॥" ॐ नमः कर्काय कर्क इह शेषं० ॥ ४ ॥ सिंहंप्रति । "पद्मिनीपतिसंवासः पूर्वाशाकृतसंश्रयः । सिंहः समस्तदुःखानि विनाशयतु धीमताम् ॥ १ ॥" ॐ नमः सिंहाय सिंह इह शेषं० ॥ ५ ॥ कन्यांप्रति । "बुधस्य सदनं रम्यं तस्यैवोच्चत्वकारिणी । कन्या कृतान्तदिग्वासा ममानन्दं प्रयच्छतु ॥ १ ॥" ॐ नमः कन्यायै कन्ये इह शेषं० ॥ ६ ॥ तुलांप्रति । "यो दैत्यानां महाचार्यस्तस्यावासत्वमागतः । शनेरुच्चत्वदातास्तु पश्चिमास्थस्तुलाधरः ॥ १ ॥" ॐ नमस्तुलाधराय तुलाधर इह शेषं० ॥ ७ ॥ वृश्चिकं प्रति । "भौमस्य तु सुखं क्षेत्रं धनदाशाविभासकः । वृश्चिको दुःखसंघातं शान्तिकेऽत्र निहन्तु नः ॥ १ ॥" ॐ नमो वृश्चिकाय वृश्चिक इह शेषं० ॥ ८ ॥ धन्विनंप्रति । "सर्वदेवगणाचर्यस्य सदनं पददायिनः । सुरेन्द्राशास्थितो धन्वी धनवृद्धिं करोतु नः ॥ १ ॥" ॐ नमो धन्विने धन्विन् इह शेषं० ॥ ९ ॥ मकरंप्रति । "निवासः सूर्यपुत्रस्य भूमिपुत्रोच्चताकरः । मकरो दक्षिणासंस्थः संस्थाभीतिं विहन्तु नः ॥ १ ॥" ॐ नमो मकराय मकर इह शेषं० ॥ १ ॥ कुम्भंप्रति । "ग्रहेशतनयस्थानं पश्चिमानन्ददायकः । कुम्भः करोतु निर्दंभं पुण्यारंभं मनीषिणाम् ॥ १ ॥" ॐ नमः कुम्भाय कुम्भ इय शेषं० ॥ ११ ॥ मीनंप्रति । "कवेरुच्चत्वदातारं क्षेत्रं सुरगुरोरपि । वन्दामहे नृधर्माशापावनं मीन

मुत्तमम् ॥ १ ॥" ॐ नमो मीनाय मीन इह शेषं० ॥ १२ ॥ एभिर्मन्त्रैः प्रत्येकपूजा । ततोऽनंतरं ॐ मेषवृषमिथुनकर्कसिंहकन्यातुलवृश्चिकधनमकरकुम्भमीनाः सर्वराशयः स्वस्वस्वाम्यधिष्ठिताः इहशान्तिके आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं आचमनीयं गृह्णन्तु २ सन्निहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं० अक्षतान्० फलानि० मुद्रां० पुष्पं० धूपं दीपं नैवद्यं० सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु० तुष्टिं० पुष्टिं० ऋद्धिं वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा । अनेन सर्वराशीनां संकुलपूजा । ततो द्वादशहस्तवस्त्रेणाच्छादनं । ततो नक्षत्रपीठे पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा—"नासत्यप्रमुखा देवा अधिष्ठितनिजोडवः । अत्रैत्य शान्तिके सन्तु सदा सन्निहिताः सताम् ॥१॥" अनेन वृत्तेन नक्षत्रपीठे पुष्पाञ्जलिक्षेपः । ततः अश्विनीं प्रति—ॐ ज्वीं नमो नासत्याभ्यां स्वाहा इति मूलमंत्रः । ॐ नमो नासत्याभ्यां अश्विनीस्वामिभ्यां नासत्यौ इह० शान्तिके आगच्छतं इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं आचमनीयं गृह्णीतं संनिहितौ भवतं स्वाहा जलं गृह्णीतं २ गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान् गृह्णीतं २ शान्तिं कुरुतं २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि ददतं २ स्वाहा । द्विवचनम् ॥ १ ॥ भरणीं प्रति—ॐ यं यं नमो यमाय स्वाहा इति मूलमंत्रः । ॐ नमो यमाय भरणीस्वामिने यम इह शान्तिके आगच्छ २ इदमर्घ्यं बलिं चरुं २ आचमनीयं गृहाण २ संनिहितो भव २ स्वाहा । जलं गृहाण २ गन्धं गृहाण २ अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान् । शान्तिं कुरु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा । एकवचनं

॥२॥ कृत्तिकां प्रति–ॐ रं रं नमो अग्नयेस्वाहा इति मूलमंत्रः। ॐ नमो आग्नये कृत्तिकास्वामिने अग्ने इह० शेषं० एकवचनं ॥३॥ रोहिणीं प्रति–ॐ ब्रह्म ब्रह्मणे नमः इति मूलमंत्रः। ॐ नमो ब्रह्मणे रोहिणीश्वराय ब्रह्मन् इह० शेषं। एकव० ॥४॥ मृगशिरः प्रति—ॐ चं चं नमश्चन्द्राय नमः स्वाहा इति मूलमंत्रः। ॐ नमश्चन्द्राय मृगशिरोधीशाय चन्द्र इह० शेषं० एकवच० ॥ ५ ॥ आर्द्रां प्रति–ॐ द्रु द्रु नमो रुद्राय स्वाहा इति मूलमंत्रः। ॐ नमो रुद्राय आर्द्रेश्वराय रुद्र इह० शेषं० एकव० ॥ ६ ॥ पुनर्वसुं प्रति–ॐ जनि २ नमो अदितये स्वाहा इति मूल०। ॐ नमो अदितये पुनर्वसुस्वामिन्यै अदिते इह० शेषं० एक० स्त्रीलिङ्गे सन्निहिता भव २ इति ॥ ७ ॥ पुष्यं प्रति—ॐ जीव २ नमो बृहस्पतये स्वाहा इति मूल०। ॐ नमो बृहस्पतये पुष्याधीशाय बृहस्पते इह० एक० ॥ ८ ॥ आश्लेषां प्रति—ॐ फुं फुं नमः फणिभ्यः स्वाहा इति मूल०। ॐ नमः फणिभ्य आश्लेषास्वामिभ्यः इह शान्तिके आगच्छत २ इदमर्घ्यं गृह्णीत २ सन्निहिता भवत २ स्वाहा जलं गृह्णीत गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान्० शान्तिं कुरुत २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि दद्ध्वं २ स्वाहा। बहुवचनं ॥ ९ ॥ मघांप्रति–ॐ स्वधा नमः पितृभ्यः स्वाहा इति मूल०। ॐ नमः पितृभ्यो मघेशेभ्यः पितर इह० शेषं० बहुवचनेन ॥१०॥ पूर्वाफाल्गुनीं प्रति–ॐ ऐं नमो योनये स्वाहा इति मूल०। ॐ नमः योनये पूर्वाफाल्गुनीस्वामिन्यै योने इह० एकवच० स्त्रीलिङ्गेन सन्निहिता भव २ इति ॥११॥ उत्तराफाल्गुनीं प्रति–ॐ घृणि २ नमोऽर्यम्णे उत्त-

॥२३४॥

राफाल्गुनीस्वामिने अर्यमन् इह० शेषं० एक० ॥ १२ ॥ हस्तं प्रति—ॐ घृणि २ नमो दिनकराय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो दिनकराय हस्तस्वामिने दिनकर इह० शेषं० एक० ॥१३॥ चित्रांप्रति—ॐ तक्ष २ नमो विश्वकर्मणे स्वाहा इति मूल० । ॐ नमश्चित्रेशाय विश्वकर्मन् इह० शेषं० एक० ॥ १४ ॥ स्वातिं प्रति—ॐ यः यः नमो वायवे स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो वायवे स्वातीशाय वायो इह० शेषं० एक० ॥१५॥ विशाखांप्रति—ॐ वषट् नम इन्द्राय स्वाहा । ॐ रं रं नमो अग्नये स्वाहा इति मूलमंत्रौ । ॐ नम इन्द्राग्निभ्यां विशाखास्वामिभ्यां इन्द्राग्नी इह० शेषं० द्विव० ॥१६॥ अनुराधांप्रति—ॐ नमःघृणि २ नमो मित्राय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो मित्राय अनुराधेश्वराय मित्र इह० शेषं० एक० ॥ १७ ॥ ज्येष्ठां प्रति—ॐ वषट् नम इन्द्राय स्वाहा इति मूल० । ॐ नम० इन्द्राय ज्येष्ठेश्वराय इन्द्र इह० शेषं० एक० ॥ १८ ॥ मूलं प्रति—ॐ षषा नमो निर्ऋतये स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो नैऋताय मूलाधीशाय नैऋते इह० शेषं० एक० ॥ १९ ॥ पूर्वाषाढां प्रति—ॐ वं वं नमो जलाय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो जलाय पूर्वाषाढास्वामिने जल इह० शेषं० एक० ॥ २० ॥ उत्तराषाढां प्रति—ॐ विश्व २ नमो विश्वेदेवेभ्यः स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो विश्वेदेवेभ्यः उत्तराषाढास्वामिभ्यः विश्वेदेवा इह० शेषं० बहु ॥ २१ ॥ अभिजितं प्रति—ॐ ब्रह्म २ नमो ब्रह्मणे स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो ब्रह्मणे अभिजिदीशाय ब्रह्मन् इह० शेषं० एक० ॥ २२ ॥ श्रवणं प्रति—ॐ अं नमो विष्णवे स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो विष्णवे श्रवणाधीशाय विष्णो इह० शेषं० एक ॥ २३ ॥ धनिष्ठां प्रति—ॐ नमो व-

सुभ्यः स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो वसुभ्यो धनिष्ठेशेभ्यः वसवः इह० शेषं० बहु० ॥ २४ ॥ शतभिषजं प्रति —ॐ वं वं नमो वरुणाय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो वरुणाय शतभिषगीशाय इह० शेषं० एक० ॥ २५ ॥ पूर्वाभाद्रपदां प्रति—ॐ नमो अजपादाय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो अजपादाय पूर्वाभद्रपदेश्वराय अजपाद इह० शेषं० एक० ॥ २६ ॥ उत्तराभद्रपदां प्रति—ॐ नमो अहिर्बुध्न्याय उत्तराभद्रपदेश्वराय अहिर्बुध्न्य इह० शेषं० ॥ २७ ॥ रेवतीं प्रति—ॐ घृणि २ नमः पूष्णे स्वाहा इति मन्त्रः । ॐ नमः पूष्णे रेवतीशाय पूषन् इह० शेषं० एक० ॥ २८ ॥ एतेषां मन्त्रेण प्रत्येकं पूजा । ॐ नमः सर्वनक्षत्रेभ्यः सर्वनक्षत्राणि सर्वनक्षत्रेशा० इह शान्तिके आगच्छन्तु २ इदम० आचमनीयं गृह्णन्तु २ सन्निहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं० सर्वसमीहितं ददतु स्वाहा । अनेन मन्त्रेण सर्वसंकुलपूजा । उपरि अष्टाविंशतिहस्तवस्त्राच्छादनं ॥ ४ ॥ ततः पञ्चमपीठे ग्रहपूजनं नन्द्यावर्तवत् नवहस्तवस्त्राच्छादनं ॥ ५ ॥ षष्ठपीठे षोडशविद्यादेवीपूजनं नन्द्यावर्तवत् । षोडशहस्तवस्त्राच्छादनं ॥ ६ ॥ सप्तमपीठे गणपतिं प्रति—ॐ गं नमो गणपतये स्वाहा इति मूल० । ॐ नमो गणपतये सायुधाय सवाहनाय सपरिकराय गणपते इह० शेषं पुल्लिंगेन एकवचनेन । विशेषेण मोदकनैवेद्यम् ॥ १ ॥ कार्तिकेयं प्रति—ॐ क्लीं नमः कार्तिकेयाय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमः कार्तिकेयाय सायुधाय सवाहनाय सपरिकराय कार्तिकेय इह० शेषं पुंल्लिं० एक० ॥ २ ॥ क्षेत्रपालपूजा पूर्ववत् ॥३॥ पुर-

देवतां प्रति–ॐ मं मं नमः पुरदेवाय स्वाहा इति मूल० । ॐ नमः पुरदेवाय सायुधाय सवाहनाय सपरिकराय पुरदेव इह० शेषं० पुं० ॥ ४ ॥ चतुर्णिकायदेवपूजनं पूर्ववत् ॥ ५ ॥ अष्टहस्तवस्त्राच्छादनं । इति सर्वेषां पूजां विधाय त्रिकोणकुण्डे होमः । परमेष्ठिसंतर्पणे खण्डघृतपायसैः श्रीखण्डश्रीपर्णीसमिद्भिर्होमः । दिक्पालसंतर्पणे घृतमधुफलैः प्लक्षाश्वत्थसमिद्भिर्होमः । ग्रहसंतर्पणे क्षीरमधुघृतैः फलसहितैः कपित्थाश्वत्थसमिद्भिर्होमः । विद्यादेवीसंतर्पणे घृतपायसखण्डफलैरश्वत्थसमिद्भिर्होमः । गणपतिसंतर्पणे मोदकैः उदुम्बरसमिद्भिर्होमः । कार्तिकेयसंतर्पणे मधूकपुष्पैः सघृतैः प्लक्षसमिद्भिर्होमः । क्षेत्रपालसंतर्पणे तिलपिण्डैर्धत्तूरसमिद्भिर्होमः । पुरदेवतासंतर्पणे घृतगुडक्षौद्रैर्वटसमिद्भिर्होमः । चतुर्णिकायदेवसंतर्पणे नानाफलैः पायसैः प्राससमिद्भिर्होमः । सर्वत्र होमे मूलमन्त्राः । समिधः सर्वत्र प्रादेशप्रमाणाः । एवं सर्वेषां पूजनं होमं च विधाय पुष्पाञ्जलिक्षेपादनन्तरं यः सर्वोपि बृहत्स्नात्रविधिः कथितः स्नपनविधिः स सर्वोपि विधेयः । ततः स्नात्रानन्तरं स्नात्रोदकं सर्वं ग्राह्यम् । सर्वतीर्थजलं च संमील्य बिम्बाग्रे सुविलिप्तभूमौ चतुष्किकोपरि न्यस्तस्य यथासंपत्तिकृतस्य बद्धकण्ठस्य मदनफलादिरक्षस्य शान्तिकलशस्य मध्ये निक्षिपेत् । रक्षादिबन्धनं सर्वत्र शान्तिमन्त्रेण । ततः कलशमध्ये स्वर्णरूप्यमुद्राः पूगफलानि नालिकेरं च शान्तिमन्त्रेण न्यसेत् । ततः शुद्धोदकैरखण्डधारया द्वौ स्नात्रकारौ स्नात्रकलशं पूरयतः । उपरिच्छदाधारेण आकलशमूलावलम्बि सदशवस्त्रं बध्नीयात् । गुरुश्च कुशेन तां जलधारां शान्तिकलशे निपतन्तीं शान्तिकदण्डकं पठन्नभिमन्त्रयति । शान्ति-

दण्डको यथा—"नमः श्रीशान्तिनाथाय सर्वविघ्नापहारिणे। सर्वलोकप्रकृष्टाय सर्ववाञ्छितदायिने ॥ १ ॥"
इह हि भरतैरावतविदेहजन्मनां तीर्थकराणां जन्मसु चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्राश्चलितासना विमानघण्टाटङ्कार-क्षुभिताः प्रयुक्तावधिज्ञानेन जिनजन्मविज्ञानपरमतममहाप्रमोदपूरिताः मनसा नमस्कृत्य जिनेश्वरं सकल-सामानिकाङ्गरक्षपार्षद्यत्रयस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोगिकसहिताः साप्सरोगणाः सुमेरुशृङ्गमाग-च्छन्ति। तत्र च सौधर्मेन्द्रेण विधिना करसंपुटानीतांस्तीर्थकरान् पाण्डुकम्बलातिपाण्डुकम्बलातिरक्तकम्बला शिलासु न्यस्तसिंहासनेषु सुरेन्द्रक्रोडस्थितान् कल्पितमणिसुवर्णादिमययोजनमुखकलशाहृतैस्तीर्थवारिभिः स्नपयन्ति। ततो गीतनृत्यवाद्यमहोत्सवपूर्वकं शान्तिमुद्घोषयन्ति। ततस्तत्कृतानुसारेण वयमपि तीर्थकर-स्नात्रकरणानंतरं शान्तिकमुद्घोषयामः। सर्वे कृतावधानाः सुरासुरनरोरगाः शृण्वन्तु स्वाहा। ॐ अर्हन्नमो २ जय २ पुण्याहं २ प्रीयतां २ भगवन्तोऽर्हन्तो विमलकेवला लोकपूज्यास्त्रिलोकेश्वरास्त्रिलोकोद्योतकरा महाति-शया महानुभावा महातेजसो महापराक्रमा महानंदा ॐ ऋषभ अजितसंभव अभिनंदनसुमतिपद्मप्र-भसुपार्श्वचन्द्रप्रभसुविधिशीतलश्रेयांसवासुपूज्यविमलअनन्तधर्मशान्तिकुन्थुअरमल्लिमुनिसुव्रतनमिनेमि-पार्श्ववर्धमानान्ता जिना अतीतानागतवर्तमानाः पञ्चदशकर्मभूमिसंभवाः विहरमाणाश्च शाश्वतप्रतिमागताः भुवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकभुवनसंस्थिताः तिर्यक्लोकनन्दीश्वररुचकेषु कारककुण्डलवैताढ्यगज-दंतवक्षस्कारमेरुकृतनिलया जिनाः सुपूजिताः सुस्थिताः शांतिकरा भवन्तु स्वाहा। देवाश्चतुर्णिकाया भवन

पतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकास्तदिन्द्राश्च साप्सरः सायुधाः सवाहनाः सपरिकराः प्रीताः शान्तिकरा भवन्तुस्वाहा। ॐ रोहिणीप्रज्ञप्तीवज्रशृङ्खलावज्राङ्कुशीअप्रतिचक्रापुरुषदत्ताकालीमहाकालीगौरीगान्धारीसर्वास्त्रमहाज्वालामानवीवैरोट्याअछुप्तामानसीमहामानसीरूपाः षोडशविद्यादेव्यः प्रीताः शान्तिकारिण्यो भवन्तु स्वाहा। ॐ अर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुपरमेष्ठिनः सुपूजिताः प्रीताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा अश्विनी भरणी कृत्तिका रोहिणी मृगशिर आर्द्रा पुनर्वसु पुष्य आश्लेषा मघा पूर्वाफाल्गुनी उत्तराफाल्गुनी हस्त चित्रा स्वाती विशाखा अनुराधा ज्येष्ठा मूळ पूर्वाषाढा उत्तराषाढा अभिजित् श्रवण धनिष्ठा शतभिषक् पूर्वाभद्रपदा उत्तराभद्रपदा रेवतीरूपाणि नक्षत्राणि प्रीतानि शान्तिकराणि भवन्तु स्वाहा। ॐ मेषवृषमिथुनकर्कसिंहकन्यातुलवृश्चिकधनुर्मकरकुम्भमीनरूपा राशयः सुपूजिताः सुप्रीताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा ॐ सूर्यचन्द्राङ्गारकबुधगुरुशुक्रशनैश्चरराहुकेतुरूपा ग्रहाः सुपूजिताः प्रीताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा। ॐ इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाननागब्रह्मरूपा दिक्पालाः सुपूजिताः सुप्रीताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा। ॐ गणेशस्कन्दक्षेत्रपालदेशनगरग्रामदेवताः सुपूजिताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा। ॐ अन्येऽपि क्षेत्रदेवा जलदेवा भूमिदेवाः सुपूजिताः सुप्रीता भवन्तु शान्तिं कुर्वन्तु स्वाहा। अन्याश्च पीठोपपीठक्षेत्रोपक्षेत्रवासिन्यो देव्यः सपरिकराः सवटुकाः सुपूजिता भवन्तु शान्तिं कुर्वन्तु स्वाहा। ॐ सर्वेऽपि तपोधनतपोधनी श्रावक श्राविका भवाश्चतुर्णिकायदेवाः सुपूजिताः सुप्रीताः शान्तिं कुर्वन्तु स्वाहा। ॐ अत्रैव देश-

नगरग्रामगृहेषु दोषरोगवैरिदौर्मनस्यदारिद्र्यमरकवियोगदुःखकलहोपशमेन शान्तिर्भवतु। दुर्मनोभूतप्रेतपिशाचयक्षराक्षसवैतालझोटिंकशाकिनीडाकिनीतस्करातताथिनां प्रणाशेन शान्तिर्भवतु। भूकम्पपरिवेषविद्युत्पातोल्कापातक्षेत्रदेशनिर्घातसर्वोत्पातदोषशमनेन शान्तिर्भवतु। अकालफलप्रसूतिवैकृत्यपशुपक्षिवैकृत्याकालदुश्चेष्टाप्रमुखोपप्लवोपशमनेन शान्तिर्भवतु। ग्रहगणपीडितराशिनक्षत्रपीडोपशमेन शान्तिर्भवतु। जाङ्गिकनैमित्तिकाकस्मिकदुःशकुनदुःस्वप्नोपशमेन शान्तिर्भवतु। "उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि। संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥१॥ या शान्तिः शान्तिजिने गर्भगते वाजनिष्ट वा जाते। सा शान्तिरत्र-भूया-त्सर्वसुखोत्पादनाहेतुः ॥२॥" अत्र च गृहे सर्वसंपदागमेन सर्वसन्तानवृद्ध्या सर्वसमीहितसिद्ध्या सर्वोपद्रवनाशेन माङ्गल्योत्सवप्रमोदकौतुकविनोददानोद्भवेन शान्तिर्भवतु। भ्रातृपत्नीपितृपुत्रमित्रसम्बन्धिजननित्यप्रमोदेन शान्तिर्भवतु। आचार्योपाध्यायतपोधनतपोधनीश्रावकश्राविकारूपसंघस्य शान्तिर्भवतु। सेवकभृत्यदासद्विपदचतुष्पदपरिकरस्य शान्तिर्भवतु। अक्षीणकोष्ठागारबलवाहनानां नृपाणां शान्तिर्भवतु। श्रीजनपदस्य शान्तिर्भवतु श्रीजनपदमुख्यानां शान्तिर्भवतु श्रीसर्वाश्रमाणां शान्तिर्भवतु चातुर्वर्ण्यस्यशान्ति० पौरलोकस्य शान्ति० पुरमुख्यानां शान्ति० राज्यसन्निवेशानां शान्ति० गोष्ठिकानां शान्ति० धनधान्यवस्त्रहिरण्यानां शान्ति० ग्राम्याणां शान्ति० क्षेत्रिकाणां शान्ति० क्षेत्राणां शान्ति०। "सुवृष्टा सन्तु जलदाः सुवाताः सन्तु वायवः। सुनिष्पन्नास्तु पृथिवी सुस्थितोऽस्तु जनोऽखिलः ॥ १ ॥" ॐ

तुष्टिपुष्टिऋद्धिवृद्धिसर्वसमीहितसिद्धिर्भूयात्। 'शिवमस्तु सर्वजगतः परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः। दोषाः प्रयान्तु नाशं सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥१॥ सर्वेऽपि सन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः। सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद्दुःखभाग्भवेत् ॥२॥ जगत्यां सन्ति ये जीवाः स्वस्वकर्मानुसारिणः। ते सर्वे वाञ्छितं स्वं स्वं प्राप्नुवन्तु सुखं शिवम् ॥ ३ ॥ इति शान्तिदण्डकं जलधाराभिमंत्रणसहितं त्रिःपठेत्। शान्तिकलशजलेन शान्तिकारयितारं सपरिवारमभिषिञ्चेत्। सर्वत्र गृहं ग्रामं च दिक्पालादिसर्वदैवतविसर्जनं पूर्ववत्। इति शान्तिकम्। "सर्वत्र गृहिसंस्कारे सूतिमृत्युविवर्जिते। प्रतिष्ठासु च सर्वासु षण्मास्यां वत्सरेऽथ वा ॥१॥ आरब्धे च महाकार्ये जातेष्युत्पातदर्शने। रोगे दोषे महाभीतौ सङ्कटोपगमेऽपि च ॥२॥ गतभूम्यादिलाभे च महापापस्य संभवे। कारापयं (कर्तव्यं) शान्तिकं नूनं धीमद्भिर्गृहमेधिभिः ॥ ३ ॥ दुरितानि क्षयं यान्ति रोगदोषौ च शाम्यतः। दुष्टदेवासुरामर्त्याः सपत्नाः स्युः पराङ्मुखाः ॥ ४ ॥ सौमनस्यं शुभं श्रेयस्तुष्टिः पुष्टिर्विवर्धते। समीहितस्य सिद्धिः स्याच्छान्तिकस्य विधानतः ॥ ५ ॥" इति सामान्यशान्तिकफलम्। शान्तिकान्ते साधुभ्योऽपि फलवस्त्रपात्रभोजनोपकरणदानं दद्यात्। अत्र गृहे कथिते गृहाधिपस्य नामोच्चारं कुर्यात् ॥ इति गृहशान्तिकम् ॥

अथ नक्षत्रग्रहशान्तिकं कथ्यते। कुग्रहैः क्रूरवेधैर्वाप्युत्पातैर्ग्रहणैरपि। दूषिते जन्मनामर्क्षे प्रमादादथ कर्मणि ॥१॥ अयुक्तधिष्ण्येऽविहिते, जातयोः सार्पमूलयोः। ज्येष्ठायां पुत्रसुतयोर्धिष्ण्योत्पन्नेऽथ वा गदे

॥२॥ ग्रहचक्रेषु वधकृद्दशायामागतेष्युडोः । एतत्कारणसंप्राप्तौ कुर्यान्नक्षत्रशान्तिकम् ॥ ३ ॥ गोचरे वाम-
वेधे च तथाष्टवर्गसंश्रये । कार्येऽबले ग्रहे जाते जन्मकाले दशासु च ।४॥ एतेषु कारणेष्वेव कुर्वीत ग्रहशा-
न्तिकम् । ऋक्षशान्तिकमृक्षेऽत्र तद्वारे ग्रहशान्तिकम् ॥५॥ ॥ तत्र प्रथमं नक्षत्रशान्तिकं लिख्यते । यथा
–पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा–"अश्विन्यादीनि धिष्ण्यानि संमतान्यङ्घिजादिभिः । युतानि शान्तिं कुर्वन्तु पूजि-
तान्याहुतिक्रमैः ॥१॥" अनेन वृत्तेन स्थापनादौ पीठोपरि पुष्पाञ्जलिक्षेपः । अश्विनीशान्तिके अश्विनीकु-
मारमूर्तिद्वयं संस्थाप्य पूर्वोक्तविधिना संपूज्य सर्वौषधिभिर्घृतमधुगुग्गुलसहिताभिर्होमं कुर्यात् । सर्वेषु न-
क्षत्रहोमेषु कुण्डं चतुष्कोणं । समिधोऽश्वत्थन्यग्रोधप्लक्षार्कमय्यः प्रादेशप्रमाणाः । आहुतयः प्रत्येकं नक्षत्रं
प्रति अष्टाविंशतिहोमः । स्वस्वमूलमंत्रैः संस्थापनं पीठोपरि तिलकमात्रेण प्रकृतिमय्या वा स्थापना ॥ १ ॥
भरणीशान्तिके यमं संस्थाप्य पूर्ववत्संपूज्य घृतगुग्गुलमधुमिश्रितेन विशेषेण होमः ॥२॥ कृत्तिकाशान्तिके
अग्निं संस्थाप्य पूर्ववत्संपूज्य तिलयवघृतैर्होमः ॥३॥ रोहिणीशान्तिके ब्रह्माणं संस्थाप्य पूर्ववत्संपूज्य तिलय-
वघृतैः सदर्भैर्होमः ॥४॥ मृगशिरःशान्तिके चन्द्रं संस्थाप्य पू० घृतयुताभिः सर्वौषधिभिर्होमः ॥ ५ ॥ आ-
र्द्राशान्तिके शम्भुं संस्थाप्य पू० घृततिलहोमः ॥ ६ ॥ पुनर्वसुशां० अदितिंसंपूज्य कुसुम्भलाक्षामदयन्ती-
मांसीप्रभृतिभिर्घृतयुतैर्होमः ॥ ७ ॥ पुष्यशां० जीवंसंपूज्य तिलयवघृतकुशैर्होमः ॥ ८ ॥ आश्लेषाशान्तौ
नागान्संपूज्य क्षीरघृताभ्यां होमः । आश्लेषाजातस्य शान्तिकं मूलविधानादवसेयम् ॥ ९ ॥ मघाशान्तिके

पितृन्संपूज्य घृतमिश्रितैस्तिलपिण्डैर्होमः ॥ १० ॥ पूर्वाफाल्गुनीशान्तिके योनिं संपूज्य मधूकपुष्पैः सघृतैर्होमः ॥११॥ उत्तराफाल्गुनीशान्तौ सूर्यं संपूज्य घृतमधुयुतैः कमलैर्होमः ॥१२॥ हस्तशान्तौ सूर्यं संपूज्य घृतमधुयुतैः कमलैर्होमः ॥१३॥ चित्राशान्तौ विश्वकर्माणं संपूज्य तिलमधुघृतैर्होमः ॥ १४ ॥ स्वातीशान्तौ वायुसंपूज्य घृतफलैर्होमः ॥१५॥ विशाखाशान्तौ इन्द्राग्नी संपूज्य घृतमधुपायसैः केवलघृतेन वा होमः ॥१६॥ अनुराधाशान्तौ सूर्यं संपूज्य घृतमधुयुतैः कमलैर्होमः ॥ १७ ॥ ज्येष्ठाशान्तौ इन्द्रं संपूज्य घृतमधुपायसैर्होमः ॥१८॥ ज्येष्ठाजातयोः कन्यापुत्रयोः गृहमध्यगतस्य ज्येष्ठस्य कुम्भस्य ताम्रचरोः स्थालस्य भाजनस्य विप्रादेर्दानं विधेयम् । तावत्पिता तस्य मुखं न पश्यति । तत्कर्मणोऽकरणे ज्येष्ठस्य पितामहस्य पितुः पितृव्यस्य महत्तरस्य विनाशो भवति ॥१८॥ मूलशान्तौ निर्ऋतिं संपूज्य तिलसर्षपाऽऽसुरीकटुतैललवणघृतैर्होमः ॥ १९ ॥" ॥ तत्र ज्येष्ठामूलाश्लेषागण्डान्तव्यतीपातवैधृतिशूलविष्टिवज्रविष्कम्भपरिघाऽतिगण्डजातानां बालकानां मुहूर्तघटिकापादभवेलादिवारादिभवा दोषा ज्योतिश्शास्त्रादवसेयाः । शान्तिकं चात्रोच्यते ॥

अथ मूलाश्लेषाविधानम् ॥ "अभुक्तमूलसंभवं परित्यजेच्च बालकम् । समातृकं पिताथ व न तन्मुखं विलोकयेत् ॥१॥ तदाद्यपादके पिता विपद्यते जनन्यथ । धनक्षयस्तृतीयके चतुर्थकः शुभावहः ॥ २ ॥ प्रतीप-

१ तथान्त्यपादके इति पाठः ।

मन्त्यपादतः फलं तदेव सार्पभे । तदुक्तदोषशान्तये विधेयमत्र शान्तिकम् ॥ ३ ॥ शतौषधीमूलमृदम्बुरत्नसद्बीजगर्भैः कलशैः समंत्रैः । कुर्याज्जनित्रीपितृबालकानां स्नानं शुभार्थं सह होमदानैः ॥४॥" पूर्वं विलिप्तभूमौ । "कर्पूरचन्दनामोदवासितैर्मन्त्रसंस्कृतैः । स्वस्तिकः स्वस्तिकृद्भूयादक्षतैरक्षतैः कृतः ॥१॥" तदुपरि श्रीपर्णीपीठं संस्थाप्य तदुपरि ग्रहनवकं संस्थाप्य तेषां मध्ये पुरुषाकारमूललिखनं सुरभिद्रव्यैः । आश्लेषायां सर्पलिखनम् । तदुपरि ॐ ह्रीं अहये नमः इति लिखित्वा कलशः स्थाप्यते सुरभिद्रव्यमिश्रपानीयैः पूर्यते । अष्टोत्तरशतप्रमाणाभिः पुष्पशुष्कार्द्रफलमुद्रान्विताभिर्धूपदीपनैवेद्यैः कलश पूजनं तत्कलशस्याच्छादनाय हस्तद्वादशमात्रवस्त्रं तदग्रे पूर्वाभिमुखशिशुमातुरुपवेशाय हस्तदशमात्ररक्तवस्त्रं तदग्रे पूर्वाभिमुखः शिशुनिमित्तं सुवर्णमयाङ्गुलीयकं नालिकेरद्वयं कलशमध्ये पूर्वं स्थापयेत् । शुष्कार्द्रफलैश्च पूरयेत् । एकं नारिकेलं शान्तिकसमये कलशे निक्षिपेत् । ततः ॐ नमो भगवते अरिहउ सुविहिनाहस्स पुष्पदन्तस्स सिज्झउ मे भगवई महाविज्जा पुप्फे सुपुप्फे पुप्फदन्ते पुप्फवइ ठः ठः स्वाहा । अनेन एकविंशतिवारं दर्भेण कलशस्य जलमभिमन्त्र्य शतमूलचूर्णं निक्षिप्य बालं शिरस्यभिषिञ्चेत् कलशेन । अत्र कुम्भे नारिकेलं न्यसेत् । ततोऽनन्तरं बालस्य मदनफलऋद्धयरिष्टयुतानि कङ्कणानि सर्वाङ्गेषु बध्नीयात् । ततो बालकरे रूप्यमुद्रादानं । कण्ठे स्वर्णमयी सूलपत्रिकापरिधापनं । अधिवासनाच्छादनं बिम्बवत् । ततो वस्त्रेणाच्छादितं बालं पितु समीपे संस्थापयेत् । ततो गुरुः लग्नवेलायां बालस्स कर्णे इतिमन्त्रं त्रिः पठेत् । यथा—"जं मूलं सुविहिजम्मेण

जायं विग्घविणासणं । तं जिणस्स पइट्ठाए बालस्स सुशिवंकरं ॥ १ ॥" ततोऽनन्तरं बालस्य कपोले चपेटा-त्रयं देयं । ततो रुदन्तं बालकं वामहस्तेन पितुरर्पयेत् पश्चान्महामहोत्सवेन वासगृहं यान्ति । बालस्य कण्ठे-मूले मूलवृक्षाङ्कितं आश्लेषायां सर्पाङ्कितं स्वर्णमयं रूप्यमयं वा पत्रकं परिधापयेत् । इति मूलाश्लेषाविधा-नम् ॥ गुरवे स्वर्णमुद्रिकादानं । बालकस्य मण्डिपरिधापनं । कन्याया वस्त्रत्रयस्य परिधापनं । केचिच्च मूलपा-दचतुष्के भिन्नं स्नात्रं बालस्याहुः । "दिग्बन्धकरणपूर्वं प्रक्षिप्य बलिं विधाय रक्षां च । अङ्गेषु शिशुजनन्यो-र्विधिवन्मन्त्राक्षराण्यस्येत् ॥ १ ॥ लक्षाक्षतप्रमाणं प्रथमं स्नानं समन्त्रमिह विहितम् । मूलाद्यपाददोषान् हरतु पितुर्वितनुताद्भद्रम् ॥ २ ॥ युगन्धर्यां ततः स्नानं तथैव विहितं हितम् । दोषान्द्वितीयपादस्य जनन्या हरति क्षणात् ॥ ३ ॥ तृतीयं सर्षपस्थानं दोषतानवहेतवे । भूयात्तृतीयपादस्य धनवृद्धिनिबन्धनम् ॥ ४ ॥ सप्तधान्य-मयं स्नानं चतुर्थं मन्त्रपूर्वकम् । सर्वदोषापहं भूयात्सर्वसंपत्तये पितुः ॥ ५ ॥ अष्टादशार्हत्प्रतिमा विधेया स्ना-नोदकान्येकतमे च कुम्भे । विधाय कुर्यादभिषेकमेके कृतस्य बालस्य शुभाभिवृद्ध्यै ॥ ६ ॥ दर्शयेत्तदनु द-र्पणं शिशोरर्घपात्रमपि दर्शयेत्तथा । पद्ममुद्गरगरुत्मदादिका मुद्रिकाः प्रकटयेत्ततो गुरुः ॥ ७ ॥ बीजपूरकना-रिकेलबदरप्रमुखैः फलैः । पूरिताङ्कमथो बालं वाससाच्छादयेद्गुरुः ॥८॥ लग्नसमयेऽथ बालकमुत्थाप्य विलोक्य दर्शिन मुखमस्य । तदनु च घृतपात्रेऽसौ साक्षात्सर्वोप्यवेक्षेत[1] ॥ ९ ॥ नश्यन्ति दुरिततत्तयः स्फूर्जन्ति समं

---

१ घृतभृतपात्रे साक्षात्सर्वोप्यवीक्षेत इति पाठः ।

ततोऽपि कुशलानि । मूलविधाने विहिते सिद्ध्यन्ति मनोरथाः सर्वे ॥ १० ॥ आश्लेषामूलजातानां शिशूनां न पिता मुखम् । पश्येद्यावन्न द्वितीयागमे शान्तिकमाचरेत् ॥ ११ ॥ गण्डान्तव्यतिपातभद्रादिषु समयजातेषु । बालेषु सूतकान्ते शान्तिकमेवं विधातव्यम् ॥ १२ ॥ तिथिवारेन्दुलग्नादि न पश्येद्धिष्ण्य आगते । तच्छान्तिकं प्रकुर्वीत विष्ट्यादिसूतकान्ततः ॥ १३ ॥ त्रिज्येष्ठे च त्रिवेण्यां च कन्याद्वयसमुद्भवे । जाते हीनाधिकाङ्गे च मूलस्नानं प्रशस्यते ॥ १४ ॥ तथा अथवा श्रीपुष्पदन्तमन्त्रस्नानानन्तरं बालस्य कङ्कणबन्धादर्वाक्[1] विध्यन्तरमामनन्ति । यथापूर्वं दिग्बन्धनं । यथा पूर्वादिशि ॐ इन्द्राय नमः इन्द्राण्यै नमः । ॐ अग्नये नमः आग्नेय्यै नमः । ॐ यमाय नमः याम्यै नमः । ॐ निर्ऋतये नमः नैर्ऋत्यै नमः । ॐ वरुणाय नमः वारुण्यै नमः । ॐ वायवे नमः वायव्यै नमः । ॐ कुबेराय नमः कौबेर्यै नमः । ॐ ईशानाय नमः ईशान्यै नमः । ॐ नागेभ्यो नमः नागीण्यै नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः ब्रह्माण्यै नमः । ॐ इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाननागब्रह्मणो दिगधीशाः स्वस्वशक्तियुताः सायुधबलवाहनाः स्वस्वदिक्षु सर्वदुष्टक्षयं सर्वविघ्नोपशान्तिं कुर्वन्तु २ स्वाहा इति पुष्पाक्षतक्षेपैर्दिग्बन्धनं नैवेद्यक्षेपश्च । ततः मातृशिश्वोः अङ्गेषु मन्त्रन्यासश्च यथा—ॐ मस्तके—श्रीं—ललाटे भ्रूं—भ्रुवोः—ह्रीं नेत्रयोः—ह्रीं नासायां—ऐं कर्णयोः—ह्रीं कण्ठे—ह्रीं हृदि—हूं बाह्वोः—ग्लां उदरे—क्लीं नाभौ—हः लिङ्गे—ह्रौं जङ्घयोः—यः पादयोः—क्लूं सर्वसंधिषु । ततोऽनन्तरं पूर्वोक्तश्लोकपाठपूर्वं मूलचतुःपादकथितवस्तु कोरा-

[1] ईदृशाः प्रयोगा रूढाः ।

त्रमयं स्नात्रं क्रमेण ४ । तदनन्तरं पूर्वोक्तशतमूल्याद्यौषधस्नात्रं क्रमेण । ततः पूर्वोक्तजिनस्नात्रोदकेन स्नात्रम् । ततस्तीर्थोदकशुद्धजलस्नात्रम् । तदनन्तरं दर्पणदर्शनं अर्घपात्रदर्शनं शिशोः कारयेत् । पद्ममुद्गरगरुडकामधेनुपरमेष्ठिरूपाः पञ्च मुद्राश्च बालकशिरसि कुर्यात् । ततो बीजपूरादिफलसहितं बालं वाससाच्छादितं नयेत् । तदनन्तरं लग्नवेलायां मुखमुद्घाट्य दधिपात्रे घृतपात्रे पिता बालमुखं दृष्ट्वा पश्चात्साक्षादवलोकयेत् । अयं च विधिः पूर्वशान्तिकमध्ये पृथग्वा कार्यः । इति मूलविधानम् ॥

पूर्वाषाढादिशान्तिकानि ॥ पूर्वाषाढाशान्तिके वरुणं संस्थाप्य पूर्ववत्संपूज्य घृतमधुगुग्गुलकमलैर्होमः ॥ २० ॥ उत्तराषाढाशान्तिके विश्वेदेवान्संपूज्य मधुसर्वान्नसर्वफलैर्होमः ॥ २१ ॥ अभिजित्शान्तौ ब्रह्माणं सं० घृततिलयवदर्भैर्होमः ॥ २२ ॥ श्रवणशान्तौ विष्णुंसं० सर्वत्र घृतयुतवस्तुहोमः ॥ २३ ॥ धनिष्ठाशान्तौ वसून्संपूज्य घृतमधुमुक्ताफलहोमः ॥ २४ ॥ शतभिषक्शान्तौ वरुणं सं० घृतमधुफलकमलहोमः ॥ २५ ॥ पूर्वाभाद्रपदाशान्तौ अजपादं सं० घृतमधुभ्यां होमः ॥ २६ ॥ उत्तराभाद्रपदाशान्तौ अहिर्बुध्न्यं सं० घृतमधुहोमः ॥ २७ ॥ रेवतीशान्तौ सूर्यं सं० घृतमधुयुतैः कमलैर्होमः ॥ २८ ॥ ॐ नमो आश्विन्यादिरेवतीपर्यन्तनक्षत्रेभ्यः सर्वनक्षत्राणि सायुधानि सवाहनानि सपरिच्छदानि इह नक्षत्रशान्तिके आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं आचमनीयं गृह्णन्तु २ सन्निहितानि भवन्तु स्वाहा २ जलं गृह्णन्तु २ गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा । इति

नक्षत्राणां संकुलपूजा । नक्षत्रपीठोपरि अष्टाविंशतिहस्तप्रमाणसदशात्यङ्गवस्त्राच्छादनं कुर्यात् । शान्तिके क्रियमाणे यस्य नक्षत्रस्य शान्तिकं विधीयते तस्यैव अनया रीत्या होमः । शेषाणां होमः पूजा च पूर्ववत् । केचिच्च भिन्नमपि नक्षत्रशान्तिकर्माचक्षते ॥

अथ ग्रहशान्तिकम् ॥ तत्र पूर्वं ग्रहस्थापनम् । शुद्धभूमौ गोमयानुलिप्तायां श्रीखण्डश्रीपर्णीपीठेचन्दनानुलिप्ते स्वस्ववर्णैर्ग्रहान्स्थापयेत् विधिपूजितायास्तीर्थकरप्रतिमायाः पुरः । तेषां स्थापनकृतिर्यथा–"मध्ये तु भास्करं विद्याच्छशिनं पूर्वदक्षिणे । दक्षिणे लोहितं विद्याद्बुधः पूर्वोत्तरेण तु ॥ १ ॥ उत्तरेण गुरुं विद्यात्पूर्वेणैव तु भार्गवम् । पश्चिमेन शनिं विद्याद्राहुं दक्षिणपश्चिमे ॥ २ ॥ पश्चिमोत्तरतः केतुः स्थाप्यश्च किल तन्दुलैः । मार्तण्डे मण्डलं वृत्तं चतुरस्रं निशाकरे ॥२॥ महीपुत्रे त्रिकोणं स्याद्बुधे वै बाणसन्निभम् । गुरौ तु पट्टिकाकारं पञ्चकोणं तु भार्गवे ॥४॥ धनुराकृतिर्मन्दे तु शूर्पाकारं तु राहवे । केतवे तु ध्वजाकारं मण्लानि नवैव तु ॥५॥ शुक्रार्कौ प्राङ्मुखौ ज्ञेयौ गुरुसौम्यावुदङ्मुखौ । प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शेषाश्च दक्षिणामुखा ॥६॥" इति ग्रहाणां मण्डलस्थापनविधिः प्रतिष्ठाष्टाह्निकादिषु स्थापनीयः श्रेयः स्यात् । तत एवं संस्थाप्य पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा–"जगद्गुरुं नमस्कृत्य श्रुत्वा सद्गुरुभाषितम् । ग्रहशान्तिं प्रवक्ष्यामि लोकानां सुखहेतवे ॥१॥ जिनेन्द्रैः खेचरा ज्ञेयाः पूजनीया विधिक्रमात् । पुष्पैर्विलेपनैर्धूपैर्नैवेद्यैस्तुष्टिहेतवे ॥२॥ पद्मप्रभस्य मार्त-

ण्डश्चन्द्र श्चन्द्रप्रभस्यच । वासुपूज्यो भूमिपुत्रो बुधोऽप्यष्टजिनेश्वराः ॥३॥ विमलानन्तधर्माराः शान्तिः कुन्थुर्नेमिस्तथा । वर्धमानो जिनेन्द्राणां पादपद्मे बुधं न्यसेत् ॥४॥ ऋषभाजितसुपार्श्वा अभिनन्दनशीतलौ । सुमतिः संभवः स्वामी श्रेयांसश्च बृहस्पतिः ॥५॥ सुविधिः कथितः शुक्रः सुव्रतश्च शनैश्चरः । नेमिनाथो भवेद्राहुः केतुः श्रीमल्लिपार्श्वयोः ॥६॥ जन्मलग्ने च राशौ च पीडयन्ति यदा ग्रहाः । तदा संपूजयेद्धीमान्खेचरैः सहितान् जिनान् ॥७॥ गन्धपुष्पादि भिर्धूपैर्नैवेद्यैः फलसंयुतैः । वर्णसदृशदानैश्च वासोभिर्दक्षिणान्वितैः ॥ ८ ॥ आदित्यसोममङ्गलबुधगुरुशुक्राः शनैश्चरो राहुः । केतुप्रमुखाः खेटा जिनपतिपुरतोऽवतिष्ठन्तु ॥ ९॥ जिनानामग्रतः स्थित्वाग्रहाणां तुष्टिहेतवे । नमस्कारस्तवं भक्त्या जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ १० ॥ भद्रबाहुरुवाचेदं पञ्चमः श्रुतकेवली । विद्याप्रवादतः पूर्वं ग्रहशान्तिविधिस्तवः ॥११ ॥" इति भणित्वा पञ्चवर्णपुष्पाञ्जलिं क्षिपेत् । ततः सूर्यपूजने–ॐ घृणि २ नमः श्रीसूर्याय सहस्रकिरणाय रत्नादेवीकान्ताय वेदगर्भाय यमयमुनाजनकाय जगत्कर्मसाक्षिणे पुण्यकर्मप्रभावकाय पूर्वदिगधीशाय स्फटिकोज्ज्वलाय रक्तवस्त्राय कमलहस्ताय ससाश्वरथवाहनाय श्रीसूर्यः सायुधः सवाहनः सपरिच्छदः इह ग्रहशान्तिके आगच्छ २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चरुं आचमनीयं गृहाण २ सन्निहितो भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं पुष्पं अक्षतान् फलानि मुद्रां धूपं दीपं नैवेद्यं० सर्वोपद्रवान् शान्तिं कुरु तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितं देहि २ स्वाहा ॥ "अदितेः कुक्षिसं-

१ प्यष्टजिनेषु न इति पाठः । २ दीपैः फलनैवेद्यसंयुतैरिति पाठः ।

भूतो भ(ध)रण्यां विश्वपावनः । काश्यपस्य कुलोत्तंसः कलिङ्गविषयोद्भवः ॥ १ ॥ रक्तवर्णः पद्मपाणिर्मन्त्रमूर्तिस्त्रयीमयः । रत्नदेवीजीवितेशः ससाश्वोऽरुणसारथिः ॥ २ ॥ एकचक्ररथारूढः सहस्रांशुस्तमोपहः । ग्रहनाथ ऊर्ध्वमुखः सिंहराशौ कृतस्थितिः ॥ ३ ॥ लोकपालोऽनन्तमूर्तिः कर्मसाक्षी सनातनः । संस्तुतो वालखिल्यैश्च विघ्नहर्ता दरिद्रहा ॥४॥ तत्सुता यमुना वापी भद्रायमशनैश्चराः । अश्विनीकुमारौ पुत्रौ निशाहा दैत्यसूदनः ॥ ५ ॥ पुन्नागकुङ्कुमैर्लेपै रक्तपुष्पैश्च धूपनैः । द्राक्षाफलैर्गुडान्नेन प्रीणितो दुरितापहः ॥ ६ ॥ पद्मप्रभजिनेन्द्रस्य नामोच्चारेण भास्करः । शान्तिं तुष्टिं च पुष्टिं च रक्षां कुरुकुरु (ध्रुवं) द्रुतम् ॥ ७ ॥ सूर्यो द्वादशरूपेण माठरादिभिरावृतः । अशुभोऽपि शुभस्तेषां सर्वदा भास्करो ग्रहः ॥ ८ ॥ इति सूर्यपूजा ॥ ॥

चन्द्रपूजने—ॐ पंचंचं नमश्चन्द्राय शम्भुशेखराय षोडशकलापरिपूर्णाय तारागणाधीशाय आग्नेयदिगधीशाय अमृतमयाय सर्वजगत्पोषणाय श्वेतशरीराय श्वेतवस्त्राय श्वेतदशवाजिवाहनाय सुधाकुम्भहस्ताय श्रीचन्द्रः सा० शेषं पूर्ववत् ॥ "अत्रिनेत्रसमुद्भूतः क्षीरसागरसंभवः । जातो यवनदेशे च चित्रायां समदृष्टिकः ॥ १ ॥ श्वेतवर्णः सदाशीतो रोहिणीप्राणवल्लभः । नक्षत्र ओषधीनाथस्तिथिवृद्धिक्षयंकरः ॥२॥ मृगाङ्कोऽमृतकिरणः शान्तो वासुकिरूपभृत् । शम्भुशीर्षकृतावासो जनको बुधरेवयोः ॥ ३ ॥ अर्चितश्चन्दनैः श्वेतैः पुष्पैर्धूपवरेक्षुभिः । नैवेद्यपरमान्नेन प्रीतोऽमृतकलामयः ॥ ४ ॥ चन्द्रप्रभजिनाधीशनाम्ना त्वं भगणाधिपः । प्रसन्नो भव शान्तिं च कुरु रक्षां जयश्रियम् ॥ ५ ॥" इति चन्द्रपूजा ॥ २ ॥ भौमपूजने—ॐ ह्रीं हूं

हं सः नमः श्रीमङ्गलाय दक्षिणादिगधीशाय विद्रुमवर्णाय रक्ताम्बराय भूमिस्थिताय कुद्दालहस्ताय श्रीमङ्गलाय सा० । शेषं० । "भौमोहिमालवे जातःआषाढायां धरासुतः । रक्तवर्ण ऊर्द्धदृष्टिर्नवार्चिस्साक्षको बली ॥ १ ॥ प्रीतः कुङ्कुमलेपेन विद्रुमैश्च विभूषणैः पूगैर्नैवेद्यकासारै रक्तपुष्पैः सुपूजितः ॥ २ ॥ सर्वदा वासुपूज्यस्य नाम्नासौ शान्तिकारकः ॥ रक्षां कुरु धरापुत्र अशुभोपि शुभो भव ॥३॥" इति भौमपूजा ॥३॥ बुधपूजने-ॐ एं नमः श्रीबुधाय उत्तरदिगधीशाय हरितवर्णाय हरितवस्त्राय कलहंसवाहनाय पुस्तकहस्ताय श्रीबुध सा० शेषं० ॥ "मगधेषु धनिष्टायां पञ्चार्चिः पीतवर्णभृत् । कटाक्षदृष्टिकः श्यामः सोमजो रोहिणीभवः ॥१॥ कर्कोट-रूपो रूपाढ्यो धूपपुष्पानुलेपनैः । दुग्धान्नैर्वरनारङ्गैस्तर्पितः सोमनन्दनः ॥२॥ विमलानन्तधर्माराशान्तिकुन्थुन-मिस्तथा । महावीरादिनामस्थःशुभो भूयात्सदा बुधः ॥ ३ ॥" इति बुधपूजा ॥४॥ ॥ बृहस्पतिपूजने—ॐ जीव २ नमः श्रीगुरवे बृहतीपतये ईशानदिगधीशाय सर्वदेवाचार्याय सर्वग्रहबलवत्तराय.काञ्चनवर्णाय पीत-वस्त्राय पुस्तकहस्ताय हंसवाहनाय श्रीगुरो सा० शेषं० ॥ "बृहस्पतिः पीतवर्ण इन्द्रमंत्री महामतिः । द्वाद-शार्चिर्देवगुरुः पद्मश्च समदृष्टिकः ॥१॥ उत्तराफाल्गुनीजातः सिन्धुदेशसमुद्भवः । दधिभाजनज-वारैः पीत-पुष्पैर्विलेपनैः ॥२ ॥ ऋषभाजितसुपार्श्वा अभिनंदनशीतलौ । सुमतिः संभवः स्वामी श्रेयांसो जिननायकः ॥ ३ ॥ एतत्तीर्थकृतां नाम्ना पूजया च शुभो भव । शान्तिं तुष्टिं च पुष्टिं च कुरु देवगणार्चितः ॥४॥" इति गुरुपूजा ॥ ५ ॥ शुक्रपूजने—ॐ सुं नमः श्रीशुक्राय दैत्याचार्याय आग्नेयदिगधीशाय स्फटिकोज्ज्वलाय

श्वेतवस्त्राय कुम्भहस्ताय तुरगवाहनाय श्रीशुक्र सा० शेषं० ॥ "शुक्रः श्वेतो महापद्मः षोडशार्चिः कटाक्षदृक् । महाराष्ट्रेषु ज्येष्ठायामथाभूद्भृगुनन्दनः ॥१॥ दानवाचार्यो दैत्यगुरुर्विद्यासंजीविनीविधिः[1] । सुगन्धचन्दनालेपैः सितपुष्पैः सुपूजितः ॥२॥ घृतनैवेद्यजन्बीरैस्तर्पितो भार्गवो ग्रहः । नाम्ना सुविधिनाथस्य हृष्टोऽरिष्टनिवारकः ॥ ३ ॥" इति शुक्रपूजा ॥ ६ ॥ ॥ शनिपूजने—ॐ शः नमः शनैश्चराय पश्चिमदिगधीशाय नीलदेहाय नीलाम्बराय परशुहस्ताय कमठवाहनाय श्रीशनैश्चर सा० शेषं० ॥ "शनैश्चरः कृष्णवर्णश्छायाजो रेवतीभवः । नीलवर्णः सुराष्ट्रायां शाङ्गः पिङ्गलकेशकः ॥ १॥ रविपुत्रो मन्दगतिः पिप्पलादनमस्कृतः रौद्रमूर्तिरधोदृष्टिः स्तुतो दशरथेन च ॥ २ ॥ नीलपत्रिकया प्रीतस्तैलेन कृतलेपनः । उत्पित्तकाचकासारतिलदानेन तर्पितः ॥३॥ मुनिसुव्रतनाथस्य आख्यया पूजितः सदा । अशुभोऽपि शुभाय स्यात्ससार्चिः सर्वकामदः ॥४॥" इति शनिपूजा ॥ ७॥ ॥ राहुपूजने—ॐ क्षः नमः श्रीराहवे नैर्ऋतिदिगधीशाय कज्जलश्यामलाय श्यामलवस्त्राय परशुहस्ताय सिंहवाहनाय श्रीराहो सा० शेषं० ॥ "शिरोमात्रः कृष्णकान्तिर्ग्रहमल्लस्तमोमयः । पुलकश्च अधोदृष्टिर्भरण्यां सिंहिकासुतः ॥१ ॥ संजातो बर्बरकूले सधूपैः कृष्णलेपनैः । नीलपुष्पेनारिकेलैस्तिलमाषैश्च तर्पितः ॥२॥ राहुः श्रीनेमिनाथस्य पादपद्मेऽतिभक्तिभाक् । पूजितो ग्रहकल्लोलः सर्वकाले सुखावहः ॥ ३ ॥" इति राहुपूजा ॥ ८ ॥ ॥ केतुपूजने—ॐ नमः श्रीकेतवे राहुप्रतिच्छदाय श्यामा-

[1] निधिः इतिपाठः ।

ङ्गाय श्यामवस्त्राय पन्नगवाहनाय पन्नगहस्ताय श्रीकेतो सा० शेषं० ॥ "पुलिन्दविषये जातोऽनेकवर्णोऽहिरूपभृत् । आश्लेषायां सदा क्रूरः शिखिभौमतनुः फणी ॥ १ ॥ पुण्डरीककन्धश्च कपालतोरणः खलः । कीलकस्तामसो धूम्रो नानानामोपलक्षितः ॥२॥ मल्लेः श्रीपार्श्वनाथस्य नामधेयेन राक्षसौ । दाडिमैश्च विचित्राद्यैस्तर्प्यते चित्रपूजया ॥ ३ ॥ राहोः सप्तमराशिस्थः कारणे दृश्यतेऽम्बरे । अशुभोऽपि शुभो नित्यं केतुर्लोके महाग्रहः ॥ ४ ॥ इति केतुपूजा ॥ ९ ॥ ॥ततो नवग्रहपीठोपरि सदशान्यञ्जनव्यवस्त्रं नवहस्तप्रमाणं दद्यात् ॥ "जिननामकृतोच्चारा देशनक्षत्रवर्णकैः । स्तुताश्च पूजिता भक्त्या ग्रहाः सन्तु सुखावहाः ॥ १ ॥ जिननामाग्रतः स्थित्वा ग्रहाणां सुखहेतवे । नमस्कारशतं भक्त्या जपेदष्टोत्तरं नरः ॥ २ ॥ एवं यथानामकृताभिषेका आलेपनैर्धूपनपूजनैश्च । फलैश्च नैवेद्यवरैर्जिनानां नाम्ना ग्रहेन्द्राः शुभदा भवन्तु ॥ ३ ॥ साधुभ्यो दीयते दानं महोत्साहो जिनालये । चतुर्विधस्य संघस्य बहुमानेन पूजनम् ॥ ४ ॥ भद्रबाहुरुवाचेदं पञ्चमः श्रुतकेवली । विद्याप्रवादतः पूर्वाद्ग्रहशान्तिविधिं शुभम् ॥ ५ ॥" ग्रहाणां सर्वेषां मध्योक्तपुष्पफलनैवेद्यैः पूजनम् । अन्यच्च सूर्यादीनां ग्रहाणां क्रमेण पुष्पाणि पूजार्थं—रक्तकरवीर १ कुमुद २ जासूद ३ चम्पक ४ शतपत्री ५ जाती ६ बकुल ७ कुन्द ८ पञ्चवर्णपत्री ९ ॥ फलानि क्रमेण—द्राक्षा १ पूग २ नारिङ्ग ३ जम्बीर ४ बीजपूर ५ खर्जूर ६ नालिकेर ७ दाडिम ८ खारीक ९ अक्षोड १० ॥ क्रमेण नैवेद्यानि—गुडौदन १ क्षीर २ कंसार ३ घृतपूर ४ दधिकरम्ब ५ भक्तघृत ६ किशर ७ माष ८ सावरथउ ९ ॥ ततः सूर्यशान्तिके—घृतमधुकमलहोमः । सर्वेषां

मूलमन्त्रेण अष्टोत्तरशताहुतिप्रमाणः । समिधः सर्वत्र पिप्पलन्यग्रोधप्लक्षमय्यः । तन्दुलश्वेतवस्त्रतुरगदानं ॥१॥ चन्द्रशान्तिके–घृतसर्वौषधिहोमः । तन्दुलमुक्ताफलश्वेतवस्त्रदानम् ॥ २ ॥ मङ्गलशान्तिके–घृतमधुसर्वधातुहोमः रक्ताम्बररक्ततुरगदानं ॥३॥ बुधशान्तिके–घृतमधुप्रियङ्गुहोमः मरकतधेनुदानं ॥४॥ गुरुशान्तिके—घृतमधुयवतिलहोमः स्वर्णपीतवस्त्रदानं ॥ ५ ॥ शुक्रशान्तिके—पञ्चगव्यहोमः श्वेतरत्नधेनुदानं ॥ ६ ॥ शनिशान्तिके—तिलघृतहोमः कृष्णगोवृषभनीलमणिदानं ॥ ७ ॥ राहुशान्तिके—तिलघृतहोमः छागशस्त्रादिदानं ॥ ८ ॥ केतुशान्तौ तिलघृतहोमः ऊर्णालोहदानं ॥ ९ ॥ होमे कुण्डं त्रिकोणमेव । ॐ नमः सूर्यसोमाङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतुभ्यो ग्रहेभ्यः सर्वे ग्रहाः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः इह ग्रहशान्तिके आगच्छन्तु २ इदमर्घ्यं० आचमनीयं गृह्णन्तु २ सन्निहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं० सर्वोपचारान्० शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं० सर्वसमीहितानि यच्छन्तु २ स्वाहा ॥ इति ग्रहाणां संकुलपूजा ॥

प्रकारान्तरेण ग्रहपूजा ॥ अथवा अन्यच्च ग्रहाणां पूजा बालावबोधाय देशभाषयैव यथा—श्रीआदिनाथस्याग्रे कुङ्कुमश्रीखण्डमयं रविबिम्बं लिख्यते । बिम्बपट्टलिकायां पात्री ९ पूग ९ पत्र ९ नालिकेर १ काचाकपूरवालु १ नैवेद्यलापसीपाइली ९ पीतपटउलाखंडु १ पहिरावणी द्रामु १ लोह ९ होमस्तिलयवघृतेन क्रियते ॥१॥ सोमपूजने—श्रीखण्डमयं चन्द्रबिम्बं श्रीचन्द्रप्रभस्याग्रे लिखनीयं । पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ बीजपूर १ काचा-

कपूरवालु १ नैवेद्यंवटक ९ पहिरावणीजादरूखण्डु १ द्रामु १ लोह ९ होम० ॥ २ ॥ मङ्गलपूजने—कुङ्कुमेन मङ्गलो लिख्यते । पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ नारङ्ग १ काचाकपूरवालु १ नैवेद्यलाडूसत्कचूरि रक्तपटला खण्ड १ पहिरावणीमुद्रा १ लोहडिया ९ होम० ॥ ३ ॥ बुधपूजने—गोरोचनामयं बुधबिम्बं लिख्यते । पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ करुणाफल १ काचाकपूरवालु १ नैवेद्य[illegible]सत्कवाकुला पाइली ९ मुद्रा १ लोहडिया ९ परिधापनिका सोवनवलउखण्ड १ होम० ॥ ४ ॥ बृहस्पतिपूजने—सुवर्णमयोऽथवा कुङ्कुममयो जिनस्याग्रे लिख्यते । पीतयज्ञोपवीत १ पात्री ९ पूग ९ काचाक० नैवेद्य घूघरीसाणा ३ पहि० अगहिलखण्ड १ मुद्रा १ लो० ९ दाडिमफल १ होम० ॥ ५ ॥ शुक्रपूजने—रूप्यमयोऽथवा कुङ्कुममयो जिनस्याग्रे लिख्यते । चन्द्रप्रभस्य पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ काचाक० केलाफल ९ पहिरावणी जादरूखण्डु १ मुद्रा १ लोह ९ नैवेद्य मुहाली ९ होम० ॥ ६ ॥ शनिपूजने—लोहमयः कस्तूरीमयो वा शनिर्लिख्यते । पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ काचाक० नालिकेर १ नै० तिलवटि परिधापनिका कृष्णपटोलाखण्ड १ लो० ९ होम० ॥ ७ ॥ राहुपूजने—कस्तूरीमयो राहुर्लिख्यते । पात्री ९ पत्र ९ पूग ९ काचाक० वटकानि नैवेद्य मुद्रा १ लो० ९ पहिरावणी पाटु खण्ड १ नालिकेर १ होम० ॥ ८ ॥ ॥ विल्कलतारकगमनविधिः ॥ यदा उचालके गम्यते तदा शुक्रे अस्तंगते चल्यते । यदा शुक्रो दृश्यते तदा स्थित्वा कुद्दलाडकं जलमृत्तिकाभ्यां भृत्वा मार्गे खनित्वा क्षिपेत् तदुपरि गम्यते । यत्र ग्रामे स्थीयते ततो ग्रामादग्रभूमौ गत्वा पश्चाद्व्याघुट्य ग्रामे स्थीयते तारकपीडा न भवति ॥

इति प्रकारान्तरेण ग्रहपूजा ॥

अथ ग्रहशान्तिस्नानानि ॥ अथ लोकोपचारेण ग्रहशान्त्यर्थं स्नानानि यथा ॥—"मनःशिलैलासुरदारुकुङ्कुमैरुशीरयष्टीमधुपद्मकान्वितैः । सताम्रपुष्पैर्विषमस्थिते रवौ शुभावहं स्नानमुदीरितं वुधैः ॥१॥ पञ्चगव्यगजदानविमिश्रैः शङ्खशुक्तिकुमुदस्फटिकैश्च । शीतरश्मिकृतवैकृतहर्तृ स्नानमेतदुदितं नृपतीनाम् ॥ २ ॥ विल्वचन्दनबलारुणपुष्पैर्हिङ्गुलूकफलिनीबकुलैश्च । स्नानमद्भिरिह मांसियुताभिर्भौमदौस्थ्यविनिवारणमाहुः ॥ ३ ॥ गोमयाक्षतफलैः सरोचनैः क्षौद्रशुक्तिभवमूलहेमभिः । स्नानमुक्तमिदमत्र भूभृतां बौधजाऽशुभविनाशनं बुधैः ॥ ४ ॥ मालतीकुसुमशुभ्रसर्षपैः पल्लवैश्च मदयन्तिकोद्भवैः । मिश्रमम्बु मधुकेन च स्फुटं वैकृतं गुरुकृतं निकृन्तति ॥ ५ ॥ एलया च शिलया समन्वितैर्वारिभिः सफलमूलकुङ्कुमैः । स्नानतो भृगुसुतोपपादितं दुःखमेति विलयं न संशयः ॥ ६ ॥ असिततिलाञ्जनरोध्रबलाभिः शतकुसुमाघनलाजयुताभिः । रवितनये कथितं विषमस्थे दुरितहृदाप्लवनं मुनिमुख्यैः ॥७॥ सदौषधैर्यान्ति गदा विनाशं यथा यथा दुःखभयानि तन्त्रैः । तथोदितस्नानविधानतोऽपि ग्रहाशुभं नाशमुपैत्यवश्यम् ॥ ८ ॥ अर्कादब्राह्ममहीरुहात्खदिरतोऽपामार्गतः पिप्लादाद्रौदुम्बरशाखिनोप्यथ शमीदूर्वाकुशेभ्यः क्रमात् । सूर्यादिग्रहमण्डलस्य समिधो होमाय कार्या वुधैः सुस्निग्धाः सरलाश्च वोवनिचिताः (१) प्रादेशमात्राश्च ताः ॥ ९ ॥ धेनुः शङ्खोऽरुणरुचिवृषः काञ्चनं पीतवस्त्रं श्वेतश्चाश्वः सुरभिसिता कृष्णलोहं महाजः । सूर्यादीनां मुनिभिरुदिता दक्षिणास्तद्ग्रहाणां

स्नानैर्दानैर्हवनबलिभिस्तेऽत्र तुष्यन्ति यस्मात् ॥१०॥ देवब्राह्मणवन्दनाद्गुरुवचःसंपादनात्प्रत्यहं साधूनामपि भाषणाच्छ्रुतिरवश्रेयःकथाकर्णनात्। होमादध्वरदर्शनाच्छुचिमनोभावाज्जपाद्दानतो नो कुर्वन्ति कदाचिदेव पुरुषस्यैवं ग्रहाः पीडनम् ॥ ११ । विकालचर्यां मृगयां च साहसं सुदूरयानं गजवाजिवाहनम्। गृहे परेषां गमनं च वर्जयेद्ग्रहेषु राजा विषमस्थितेष्विह ॥ १२॥ धार्यं तुष्ट्यै विद्रुमं भौमभान्वो रूप्यं शुक्रेन्द्वोश्च हेमेन्दुजस्य। मुक्ता सूरेर्लोहमर्कात्मजस्य राजावर्तः कीर्तितः शेषयोश्च ॥ १३ ॥ माणिक्यं तरणेः सुजात्यममलं मुक्ताफलं शीतगोर्माहेयस्य च विद्रुमं मरकतं सौम्यस्य गारुत्मतम्। देवेज्यस्य च पुष्परागमसुरामात्यस्य वज्रं शनेर्नीलं निर्मलमन्ययोश्च गदिते गोमेदवैडूर्यके ॥१४॥ ॥ राहुकेत्वोः शनिवारे पूजा शान्तिकं च ॥ "यथा बाणप्रहाराणां कवचं वारणं भवेत्। तथा देवोपघातानां शान्तिर्भवति वारणम् ॥१॥" तथा च नक्षत्रस्य ग्रहस्य विशेषपूजने प्रस्तुतनक्षत्रग्रहयोः प्राधान्येन स्थापनं विशेषपूजाहोमौ च शेषाणां परिकरवत् स्थापनं समपूजा च। नक्षत्रग्रहादीनां विसर्जनं पूर्ववत्। यान्तु देव० आज्ञाहीनं इत्यादि ॥ इति ग्रहशान्तिकम् ॥ ॥

॥ सूर्यादिग्रहस्तुतिः ॥ "जपाकुसुमसंकाशं काश्यपेयं महाद्युतिम्। तमोरिं सर्वपापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ॥ १ ॥ दध्याभं खण्डकाकारं क्षीरोदधिसमुद्भवम्। नमामि सततं सोमं शम्भोर्मुकुटभूषणम् ॥ २ ॥ धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कान्ति समप्रभम्। कुमारं शक्तिहस्तं च मङ्गलं प्रणमाम्यहम् ॥ ३ ॥ प्रियङ्गुकलिकाश्यामं

१ यस्मिन् इति पाठः।

रूपेणाप्रतिमं बुधम् । सौम्यं सोमगणोपेतं नमामि शशिनः सुतम् ॥ ४ ॥ देवानां च ऋषीणां च गुरुं काञ्चनसंनिभम् । बुद्धिभूतं त्रिलोकस्य प्रणमामि बृहस्पतिम् ॥ ५ ॥ हेमकुन्दमृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुम् । सर्वशास्त्रप्रवक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ॥ ६ ॥ नीलाञ्जनसमाकारं रविपुत्रं महाग्रहम् । छायामार्तण्डसंभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ॥ ७ ॥ अर्धकायं महावीर्यं चन्द्रादित्यविमर्दनम् । सिंहिकागर्भसंभूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम् ॥ ८ ॥ पलालधूमसंकाशं तारकाग्रहमर्दकम् । रुद्राद्रुद्रतमं घोरं तं केतुं प्रणमाम्यहम् ॥ ९ ॥ इदं व्यासमुखोद्भूतं यः पठेत्सुसमाहितः । दिवा वा यदि वा रात्रौ तेषां शान्तिर्भविष्यति ॥१०॥ ऐश्वर्यमतुलं चैवमारोग्यं पुष्टिवर्धनम् । नरनारीवश्यकरं भवेद्दुःस्वप्ननाशनम् ॥ ११ ॥ ग्रहनक्षत्रपीडां च तथा चाग्निसमुद्भवम् । तत्सर्वं प्रलयं याति व्यासो ब्रूते न संशयः ॥ १२ ॥" इति ग्रहपूजनान्ते त्रिः पठेत् शान्त्यर्थम् ।

अथ पौष्टिक विधिः ।

सचायम् । श्रीयुगादिजिनबिम्बं चन्दनचर्चितपीठोपरि संस्थाप्य पूर्ववत्पूजां विधाय तद्बिम्बालाभे पूर्ववत् ऋषभबिम्बं परिकल्प्य बृहत्स्नात्रविधिना पञ्चविंशतिपुष्पाञ्जलीन्प्रक्षिपेत् । ततः प्रतिमाग्रे पञ्च पीठानि पूर्ववत्वसंस्थाप्य प्रथमपीठे चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्रस्थापनं पूजनं च पूर्ववत् । द्वितीयपीठे दिक्पालस्थापनं पूजनं

च पूर्ववत् । तृतीयपीठे सक्षेत्रपालग्रहस्थापनं पूजनं च पूर्ववत् । चतुर्थपीठे षोडशविद्यादेवीस्थापनं पूजनं च पूर्ववत् । पञ्चमपीठे पद्मद्रहदेवीस्थापनं । तत्पूजनविधिरभिधीयते । प्रथमं पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा "श्रीह्रीधृतयः कीर्तिर्बुद्धिर्लक्ष्मीश्च षणमहादेव्यः । पौष्टिकसमये संघस्य वाञ्छितं पूरयन्तु मुदा ॥ १ ॥" अनेन वृत्तेन पुष्पाञ्जलिक्षेपः । ॐ श्रियै नमः । ॐ ह्रियै नमः । ॐ धृतये नमः । ॐ कीर्त्यै नमः । ॐ बुद्ध्यै नमः । ॐ लक्ष्म्यै नमः । इत्युक्त्वा पीठे षण्णां क्रमेण संस्थापनं कुर्यात् । श्रियं प्रति—ॐ श्रीं श्रियै नमः इति मूलमंत्रः ॥ "अम्भोजयुग्मवरदाभयपूतहस्ता पद्मासना कनकवर्णशरीरवस्त्रा । सर्वाङ्गभूषणधरोपचिताङ्गयष्टिः श्रीः श्रीविलासमतुलं कलयत्वनेकम् ॥ १ ॥" ॐ श्रियै पद्मद्रहनिवासिन्यै श्रियै नमः श्रि इह पौष्टिके आगच्छ २ सायुधा सवाहना सपरिकरा इदमर्घ्यं० आचमनीयं गृहाण २ सन्निहिता भव २ स्वाहा जलं गृहाण २ गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान्० शान्तिं कुरु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं० सर्वसमीहितानि देहि २ स्वाहा । अनेन सर्वपूजा करणं ॥ १ ॥ ह्रियं प्रति—ॐ ह्रीं ह्रियै नमः इति मूलमन्त्रः ॥ "धृम्राङ्गयष्टिरसिखेटकबीजपूरवीणाविभूषितकरा धृतरक्तवस्त्रा । ह्रीर्घोरवारणविघातनवाहनाढ्या पुष्टीश्च पौष्टिकविधौ विदधातु नित्यम् ॥ १ ॥" ॐ नमो ह्रियै महापद्मद्रहवासिन्यै ह्रि इह० शेषं० ॥ २ ॥ धृतिं प्रति—ॐ ध्रां ध्रीं ध्रौं ध्रः धृतये नमः इति मूल० ॥ "चन्द्रोज्वलाङ्गवसना शुभमानसौकः पत्रिप्रयाणकृदनुत्तरसत्प्रभावा । स्रक्पद्मनिर्मलकमण्डलुबीजपूरहस्ता धृतिं धृतिरिहातनिशामा-

दधातु ॥ १ ॥" ॐ नमो धृतये तिगिञ्छिद्रहवासिन्यै धृते इह० शेषं० ॥३॥ कीर्तिं प्रति—ॐ ध्रीं श्रः कीर्तये नमः इति मूल० ॥ "शुक्लाङ्गयष्टिरुडुनायकवर्णवस्त्रा हंसासना धृतकमण्डलुकाक्षसूत्रा । श्वेताब्जचामरविलासिकरातिकीर्तिः कीर्तिं ददातु वरपौष्टिककर्मणात्र ॥ १ ॥" ॐ नमः कीर्तये केशरिद्रहवासिन्यै इह० शेषं० ॥४॥ बुद्धिं प्रति—ॐ ऐं धीं बुद्धये नमः इति मूल० ॥ "स्फारस्फुरत्स्फटिकनिर्मलदेहवस्त्रा शेषाहिवाहनगतिः पटुदीर्घशोभा । वीणोरुपुस्तकवराभयभासमानहस्ता सुबुद्धिमधिकां प्रददातु बुद्धिः ॥ १ ॥" ॐ नमो बुद्धये महापुण्डरीकद्रहवासिन्यै बुद्धे इह० शेषं० ॥५॥ लक्ष्मीं प्रति—ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं महालक्ष्म्यै नमः इति मूल० ॥ "ऐरावणासनगतिः कनकाभवस्त्रदेहा च भूषणकदम्बकशोभमाना । मातङ्गपद्मयुगलप्रसृतातिकान्तिवेदप्रमाणककरा जयतीह लक्ष्मीः ॥ १ ॥" ॐ नमोलक्ष्म्यै पुण्डरीकद्रहवासिन्यै लक्ष्मि इह० शेष० ॥ ६ ॥ ततः ॐ श्रीह्रीधृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्म्यो वर्षधरदेव्यः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदा इह पौष्टिके आगच्छन्तु २ इदं० आचमनीयं गृह्णन्तु २ सन्निहिता भवन्तु २ स्वाहा जलं गृह्णन्तु २ गन्धं अक्षतान् फलानि मुद्रां पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं सर्वोपचारान् २ शान्तिं कुर्वन्तु २ तुष्टिं पुष्टिं ऋद्धिं वृद्धिं सर्वसमीहितानि यच्छन्तु स्वाहा । अनेन संकुलपूजा । एवं पीठपञ्चकस्थापनां संपूज्य क्रमेण प्रत्येकं मूलमंत्रैर्होमं कुर्यात् । अत्र पौष्टिके सर्वोपि होमोऽष्टकोणकुण्डे आम्रसमिद्भिः इक्षुदण्डखर्जूरद्राक्षाघृतपयोभिः । ततः पूर्वप्रक्षिप्तासु पुष्पाञ्जलिषु जिनबिम्बे बृहत्स्नात्रविधिना परिपूर्णं स्नात्रं कुर्यात् । तच्च स्नात्रोदकं तीर्थोदकसंमिश्रं शान्तिककलशवत् संस्था-

॥२४७॥

पिते प्रगुणीकृते पौष्टिककलशे निक्षिपेत् । तत्र सुवर्णरूप्यमुद्राढ्यं नालिकेरं निक्षिपेत् । कलशं सम्यक्संपूजयेत्पूर्ववत् । छदिसंलग्नं कलशतलस्पर्शिसदशाव्यङ्गवस्त्रं चोपरि लम्बयेत् । पीठपञ्चके च क्रमेण चतुःषष्टिकरषोडशकरदशकरपट्टकरैर्वस्त्रैराच्छादनं । गुरुस्नात्रकारगृहाध्यक्षकलशाः पूर्वमेव सकङ्कणा विधेयाः स्वर्णकङ्कणमुद्रिके च गुरुवे देये सदशाव्यङ्गश्वेतकौशेयं च । ततः स्नात्रकारद्वयं पूर्ववदखण्डितधारया शुद्धोदककलशे निक्षिपति ॥ गुरुश्च कुशेन पतन्तीं धारां पौष्टिकदण्डकं पठन् निक्षिपति । पौष्टिकदण्डको यथा—"येनैतद्भुवनं निजोदयपदे सर्वाः कला निर्मलं शिल्पं (शल्यं) पालनपाठनीतिसुपथे बुद्ध्या समारोपितम् । श्रेयाय: पुरुषोत्तमस्त्रिभुवनाधीशो नराधीशतां किंचित्कारणमाकलय्य कलयन्नर्हन् शुभायादिमः ॥१॥" इह हि तृतीयारावसाने पट्पूर्वलक्षवयसि श्रीयुगादिदेवे परमभट्टारके परमदैवते परमेश्वरे परमतेजोमये परमज्ञानमये परमाधिपत्ये समस्तलोकोपकाराय विपुलनीतिविनीतिख्यापनाय प्राज्यं राज्यं प्रवर्तयितुकामे सम्यग्दृष्टयश्चतुःषष्टिसुरासुरेन्द्राश्चलितासना निर्दम्भसंरम्भभाजोऽवधिज्ञानेन जिनराज्याभिषेकसमयं विज्ञाय प्रमोदमेदुरमानसाः निजनिजासनेभ्य उत्थाय ससम्भ्रमं सामानिकाङ्गरक्षकत्रायस्त्रिंशल्लोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोगिकलोकान्तिकयुजः साप्सरोगणाः सकटकाः स्वस्वविमानकल्पान् विहायैकत्र संवलिता इक्ष्वाकुभूमिमागच्छन्ति । तत्र जगत्पतिं प्रणम्य सर्वोपचारैः संपूज्याभियोगिकानादिश्य संख्यातिगैर्योजनमुखैर्मणिकलशैः सकलतीर्थजलान्यानयन्ति । ततः प्रथमार्हतं पुरुषप्रमाणे मणिमये सिंहासने कटिप्रमाणपादपीठपुरस्कृते दि-

व्याम्बरधरं सर्वभूषणभूषिताङ्गं भगवन्तं गीतनृत्यवाद्यमहोत्सवे सकले प्रवर्तमाने नृत्यत्यप्सरोगणे प्रादुर्भवति दिव्यपञ्चके सर्वसुरेन्द्रास्तीर्थोदकैरभिषिञ्चन्ति त्रिभुवनपतिं तिलकं पट्टबन्धं च कुर्वन्ति शिरस्युल्लासयन्ति श्वेतातपत्रं, चालयन्ति चामराणि, वादयन्ति वाद्यानि, शिरसा वहन्त्याज्ञां प्रवर्तयन्ति च। ततो वयमपि कृततदनुकाराः स्नात्रं विधाय पौष्टिकमुद्घोषयामः। ततस्त्यक्तकोलाहलैर्धृतावधानैः श्रूयतां स्वाहा ॐ पुष्टिरस्तु रोगोपसर्गदुःखदारिद्र्यडमरदौर्मनस्यदुर्भिक्षमरकेतिपरचक्रकलहवियोगविप्रणाशात्पुष्टिरस्तु आचार्योपाध्यायसाधुसाध्वीश्राविकाणां पुष्टिरस्तु ॐ नमोऽर्हद्भ्यो जिनेभ्यो वीतरागेभ्यस्त्रिलोकनाथेभ्यः भगवन्तोर्हन्तः ऋषभाजित० वर्धमानजिनाः २४ भरतैरावतविदेहसंभवा अतीतानागतवर्तमानाः विहरमाणाः प्रतिमास्थिताः भुवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकविमानभुवनस्थिताः नन्दीश्वररुचककुण्डलेषुकारमानुषोत्तरवर्षधरवक्षस्कारवैताढ्यमेरुप्रतिष्ठा ऋषभवर्धमानचन्द्राननवारिषेणाः सर्वतीर्थंकराः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा। ॐ चमरबलिधरणभूतानन्दवेणुदेववेणुदारिहरिकान्तहरिसह अग्निशिखाग्निमानवपुण्यवसिष्ठजलकान्तजलप्रभअमितगतिमितवाहनवेलम्बप्रभञ्जनघोषमहाघोषकालमहाकालसुरूपप्रतिरूपपुर्णभद्रमणिभद्रभीममहाभीमकिंनरकिंपुरुषसत्पुरुषमहापुरुष अहिकाय महाकाय ऋषिगीतरतिगीतयशसन्निहितसन्मानधातृविधातृऋषिऋषिपालईश्वरमहेश्वरसुवक्षविशालहास्यहास्यरतिश्वेतमहाश्वेतपतङ्गपतगरतिचन्द्रसूर्यशक्रेशानसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्म-
भुवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकाः सम्यग्दृष्टिसुराः सायुधाः सपरिवाराः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा।

लान्तक (शुक्रारणा) शुक्रसहस्रारणाच्युतनामानश्चतुष्षष्टिसुरासुरेन्द्राः सायुधाः सवाहनाः सपरिवाराः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा । इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाननागब्रह्मरूपा दिक्पालाः सायुधाः सवाहनाः सपरिच्छदाः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा । ॐ सूर्यचन्द्राङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतुरूपा ग्रहाः सक्षेत्रपालाः पुष्टिं कुर्वन्तु २ स्वाहा । ॐ रोहिणी १६ षोडशविद्यादेव्यः सा० सवा० सप० पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा । ॐ श्री ह्री धृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीवर्षधरदेव्यः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा । ॐ गणेशदेवताः पुरदेवताः पुष्टिं कुर्वन्तु स्वाहा । अस्मिंश्च मण्डले जनपदस्य पुष्टिर्भवतु जनपदाध्यक्षाणां पुष्टिर्भवतु राज्ञां पुष्टिर्भवतु राज्यसन्निवेशानां पुष्टिर्भवतु पुरस्य पुष्टिर्भवतु पुराध्यक्षाणां पु० ग्रामाध्यक्षाणां पु० सर्वाश्रमाणां पु० सर्वप्रकृतीनां पु० पौरलोकस्य पु० पार्षद्यलोकस्य पु० जैनलोकस्य पु० अत्र च गृहे गृहाध्यक्षस्य पुत्रभ्रातृस्वजनसम्बन्धि। लत्रमित्रसहितस्य पु० एतत्समाहितकार्यस्य पु० तथा दासभृत्यसेवककिंकरद्विपदचतुष्पदबलवाहनानां पु० भाण्डागारकोष्ठागाराणां पुष्टिरस्तु ॥ "नमः समस्तजगतां पुष्टिपालनहेतवे । विज्ञानज्ञानसामस्त्यदेशकायादिमाऽर्हते ॥१॥ येनादौ सकला सृष्टिर्विज्ञानज्ञानमापिता । स देवः श्रीयुगादीशः पुष्टिं तुष्टिं करोत्विह ॥२॥" यत्र चेदानीमायतननिवासे तुष्टिपुष्टिऋद्धिवृद्धिमाङ्गल्योत्सवविद्यालक्ष्मीप्रमोदवाञ्छितसिद्धयः सन्तु शान्तिरस्तु पुष्टिरस्तु ऋद्धिरस्तु वृद्धिरस्तु यच्छ्रेयस्तदस्तु "प्रवर्धतां श्रीः कुशलं सदास्तु प्रसन्नतामश्नुतु देववर्गः । आनन्दलक्ष्मीगुरुकीर्तिसौख्यसमाधियुक्तोऽस्तु समस्तसंघः ॥१॥ सर्वमङ्गल० ॥ २ ॥" इति दण्डकं त्रिः पठित्वा पौष्टिककलशे पूर्णं

पौष्टिककारकः कुशेनाभिषिञ्चेत् । गृहे च सुहृद्गृहे च तेन जलेन सदाभ्युक्षणं कुर्यात् । पीठपञ्चकविसर्जनं पूर्ववत् यान्तु देवगणा० इत्यादि आज्ञाहीनं० इत्यादि साधुभ्यो वस्त्रान्नपानदानं विपुलं गुरुपूजनं च सर्वोपचारैः ॥ "सर्वत्र गृहिसंस्कारे सूतिमृत्युविवर्जिते । दीक्षाग्रहणतश्चादौ व्रतारम्भे समस्तके ॥ १ ॥ प्रतिष्ठासु च सर्वासु राज्यसंघपदे तथा । सर्वत्र शोभनारम्भे सर्वेष्वपि च पर्वसु ॥ २ ॥ महोत्सवे च संपूर्णे महाकार्ये समापिते । इत्यादिस्थानकेष्वाहुः पौष्टिकस्य विधापनम् ॥ ३ ॥ आधयो व्याधयश्चैव दुरितं दुष्टशात्रवः । पापानि च क्षयं यान्ति महत्पुण्यं विवर्धते ॥ ४ ॥ सुप्रसन्ना देवताः स्युर्यशोवृद्धिमहाश्रियः । आनन्दश्च प्रतापश्च महत्त्वं पुष्टिमृच्छति ॥५॥ आरब्धं च महाकार्यं प्रयत्नादेव सिद्ध्यति । भूतग्रहपिशाचादि दोषा धिष्ण्यग्रहैः कृताः ॥ ६ ॥ रोगाश्च प्रलयं यान्ति न विघ्नं क्वापि जायते । पौष्टिकस्य फलं प्राहुरित्याचारविचक्षणाः ॥ ७ ॥" इति पौष्टिकम् ॥ "सर्वत्र गृहिसंस्कारे सूतिमृत्युविवर्जिते । प्रारब्धे च महाकार्ये प्रतिष्ठास्वखिलास्वपि ॥ १ ॥ राज्याभिषेकसमये शान्तिकं पौष्टिकं द्वयम् । विधापयेद्विशुद्धात्मा तत्त्वाचारविचक्षणः ॥ २ ॥

इत्याचार्यवर्धमानसूरिकृते आचारदिनकरे उभयधर्मस्तम्भे पौष्टिककीर्तनो नाम उदयः ॥ ३५ ॥

अथ वलिविधान विधिः

मचागम् । वलिशब्देन तत्तद्दैवतसन्तर्पणख्यातं नैवेद्यमुच्यते । सच नाना (स्वा) खाद्यपेयचूष्यलेह्या-न्नपानखादिमस्वादिमसहितो देवताग्रत उपह्रियते । तत्र देवताविशेषेण वलीनां वलिदानविधेरपि भेदः । स चोच्यते । अर्हतोऽग्रतः तद्दिनगृहाचारभोज्याहाराणां सर्वेषां तैलकाञ्जिकपक्ववर्जितानां ढौकनं पवित्रपात्रेण तत्कालराद्धस्याग्रपिण्डस्य ढौकनं । न तत्र देवनैवेद्यकृते पृथक्पाकाद्युपक्रमो विधेयः । पुरापि भगवानायुः कर्माणि समीपस्थे गृहीतव्रतः स्वयोगनिष्पन्नैराहारैः शरीरधारणमकृत अतो भवि-कैरपि स्वमानसस्य सन्तोषाय भगवतो नैवेद्यस्थाने गृहमानुषभोजनार्थं कृत एव आहारः पुरस्क्रियते । तत्र नैवेद्यं नानाखाद्यपेयचूष्यलेह्योदनघृतव्यञ्जनपक्वान्नरागषाडवक्षीरदधिगुडादिसमन्वितं पवित्रे पात्रे स्वर्णमये रूप्यमये ताम्रमये कांस्यमये वा स्वसंपदुचिते निधाय जिनबिम्बाग्रतः सुविलिप्तभूमौ संस्थाप्य अञ्जलिं बद्ध्वा परमेष्ठिमन्त्रं पठित्वा इति पठेत् ॥ "अर्हन्तः प्राप्तनिर्वाणा निराहारा निरञ्जनाः । जुषन्तु वलिमेतं मे मनःस-न्तोषहेतवे ॥ १ ॥" इति जिनबिम्बवलिः ॥ ॥ विष्णुरुद्रवलौ तु गृहव्यापारस्वयोगनिष्पन्नान्नादेव कल्प्यते । यतः श्रुतिवाक्यम्—"पितरस्तर्पयामास रामः कन्दैः फलैरपि । यदन्नं पुरुषोऽश्नाति तदन्नं तस्य देवताः ॥१॥ पितॄणां च पुनः कार्यं मनःकामितभोजनम् । दद्यात्स्वगुरुविप्रेभ्यस्ततस्तृप्यन्ति ते सदा ॥ २ ॥" इति पितृव्य-

वहारबलिः ॥ ॥ "पूजां विधाय देवीनां स्वस्वाम्नायविशेषतः । भवन्ति बलयो देयास्तद्वत्परिकरेऽपि च॥१॥" देवीपूजने नानापक्वान्नकरम्भसप्तधान्यबकुलयुतो बलिर्देयः । गणपतेः सद्यस्कमोदकैर्बलिः । क्षेत्रपाल भेदानां तिलपूर्णतैलकरम्बैः सपूपकादिबकुलकैर्बलिः । चक्रपूजने नन्द्यावर्तादिपूजने नानापक्वान्नोदनव्यञ्जनयुतो बलिर्भिन्नभिन्नपात्रैस्तत्संख्यया दीयते । प्रत्येकं सुरासुरेश्वरग्रहदिक्पालविद्यादेवीलोकान्तिकजिनमातॄणां परमेष्ठिचतुर्णिकायदेवानां भिन्नभिन्नपात्रैर्बलिः । शाकिनीभूतवेतालग्रहयोगिनीनां मिश्रधान्यतैलनानामुख दीपसहितः चतुःपथे बलिः । तादृश एव बलिः भूतप्रेतपिशाचराक्षसादीनां संतर्पणाय श्मशाने । निधिलाभे तु निधिदेवतोचितो बलिर्दीयते । निधिदेवतावचनाभावे तु निधिसमीपे सुलिप्तभूमौ धनदं संस्थाप्य पूर्ववत्पूजां विधाय निधिग्रहणं कुर्यात् ॥ "पृष्ठे कृत्वा गुरुं शुक्रं वत्सं च कुलदेवताम् । मातरः पूजनाकाले स्थापनीया मनीषिभिः ॥ १ ॥ प्रायेण देवताः सर्वा जिना अशिववर्जिताः । तद्वर्णगन्धैः पुष्पैश्च पूजनीया मनीषिभिः ॥ १ ॥ यो बलिः कथितः पूर्वं प्रतिष्ठाशान्तिकादिषु । विधेयः सर्वदेवानां स एवार्हतदर्शने ॥३॥ सर्वदेवोपहारेषु सर्वदेव्यर्चनेषु च । निजगुर्वागमः सर्वः प्रमाणं कार्य उत्तमैः ॥ ४ ॥" इति बलिविधानम्

अथ प्रायश्चित्त विधिः ।

सचायम् । इह हि प्रायश्चित्तं नाम प्रमादकृतस्य विशुद्धिहेतु । तत्र च क्रोधमानमायालोभप्रकोपैः शब्द-

रूपरसगन्धस्पर्शैः प्रेरित आत्मा जानन्नपि पुण्यपापोपायं फलविपाकं च यदाचरति न तस्य प्रायश्चित्ता-चरणेनापगमः। तत्कर्म भवान्तरे भुक्तमेव क्षीयते। अथोग्रतपसा अथवा वाङ्मनश्चिन्मयाविर्भावेण शुक्ल-ध्यानेन तत्कर्म क्षीयते नान्यथा। यत उक्तमागमे—"पावाणं खलु भो कडाणं कम्माणं पुव्वं दुचिन्नाणं दुप्पडिकंताणं वेअइत्ता मुक्खो नत्थि। अवेअइत्ता तवसा वा जोसइत्ता" ॥ ॥ तथा च—अज्ञानत्वेना(?) नानाभोगेन परानुवृत्त्या भयेन हास्येन नृपादिबलात्कारेण प्राणरक्षार्थं गुरुसंघप्रत्यनीकविनाशार्थं परबन्धन-मरकदुर्भिक्षादि संकटे कृतानां पातकानामपगमः सद्गुरुगीतार्थप्रोक्तप्रायश्चित्तविधिसमाचरणेन घटते। तत्र सम्यक् पातकागमकारकं प्रायश्चित्तविधिं न केवलिनं विना कोपि जानाति। दुर्ज्ञेयो हि शीघ्रविदार्य-माणवस्त्रतन्तुच्छेद कालज्ञाये (?) तेन मनःपरिमाणामोद्भवः शुभाशुभः कर्मबन्धः। सूक्ष्मा गतिर्हि मनः परिणामस्य। सूक्ष्मसूक्ष्मप्रमाणा हि दूरवृतान्तरा असंख्याः परिणामाः। क्रोधमानमायालोभरागद्वेषप-श्चप्रकारविषयाणां मनोगतानां तत्पातकपरिच्छेदकर्तॄणां परिणामानां च दूरान्तराः संख्यातीता भावानां गतयः। अतः केवलज्ञानं विना दूरवर्त्तिभिश्चतुर्भिर्ज्ञानैरपि प्रायश्चित्तविधिः। तथापि दुःषमकाले श्रुताक्षरैर्गीता-र्थश्रुतधरोपदेशैः किंचित्प्रायश्चित्तविधिरङ्गीक्रियते। तथा गीतार्थगवेषणां विधाय प्रायश्चित्ताचरणमारभ्यते—"सल्लुद्धरणनिमित्तं गीयन्वेसणाउ उक्कोसा। जोअणसयाइं सत्तउ बारसवासाइं कायव्वा ॥१॥ गुरुपमु-हाणं कीरइ अम्मुट्ठेहि जित्तियं कालंति। जावज्जीवं गुरुणो असुद्धसुद्धेहिवावि कायव्वं ॥ २ ॥ वसहे बारस-

वासा अट्ठारसभिक्खुणो मासा । इअ मज्झे कालगओ पावइ आलोयणाइफलम् ॥ ३ ॥" एवं सप्तशतयोजनार्यदेशभ्रान्त्या द्वादशवर्षमध्ये यदि तत्कालप्रवर्तमानसमस्तश्रुतधरं गीतार्थं गुरुं चेदालोचेदालोचनाग्राही लभते तदा तद्वाक्यप्राप्तप्रायश्चित्तविधिकरणेन सम्यक् तत्पातकान्मोक्षमाप्नोति । अथ च केनालोचनाप्रायश्चित्तमनुज्ञेयम् १ कस्यानुज्ञेयं २ कः प्रायश्चित्तकालः ३ प्रायश्चित्तानाचरणे के दोषाः ४ प्रायश्चित्ताचरणे के गुणाः ५ प्रायश्चित्तग्रहणे को विधिः ६ इत्युच्यते । प्रायश्चित्तानुज्ञातृगुरुलक्षणं यथा—"संपूर्णश्रुतपाठज्ञो गीतार्थः पूर्णयोगकृत् । व्याख्याता सर्वशास्त्राणां षट्त्रिंशद्गुणसंयुतः ॥१॥ शान्तो जितेन्द्रियो धीमान् धीरो रोगादिवर्जितः अनिन्दकः क्षमाधारी ध्याता जितपरिश्रमः ॥ २ ॥ तत्त्वार्थविद्धारणावान् नृपरङ्कसमाशयः । वारंवारं श्रुतं दृष्ट्वा विवक्षुर्वचनं शुभम् ॥ ३ ॥ अनालस्यः सदाचारः क्रियावान्कपटोज्झितः । हास्यभीतिजुगुप्साभिः शोकेन च विवर्जितः ॥ ४ ॥ प्रमाणं कृतपापस्य जानञ्श्रुतमतिक्रमैः । इत्यादिगुणसंयुक्तः प्रायश्चित्ते गुरुः स्मृतः ॥५॥" प्रायश्चित्तानुचारककर्तृलक्षणम्—"संवेगवान्गुणाकाङ्क्षी तत्वज्ञः सरलाशयः । गुरुभक्तो निरालस्यस्तपःक्षमशरीरकः ॥ १ ॥ चेतनावान्स्मरन्सर्वं निजाचीर्णं शुभाशुभम् । जितेन्द्रियः क्षमायुक्तः सर्वं प्रगटयन्कृतम् ॥२॥ निर्लज्जः पापकथने स्वप्रशँसाविवर्जितः । सुकृतस्य परं गोप्ता दुष्कृतस्य प्रकाशकः ॥ ३॥ पापभीरुः पुण्यधनलाभाय विहितादरः । सदयो दृढसम्यक्त्वः परोपेक्षाविवर्जित ॥ ४ ॥ एवंविधो यतिः साध्वी श्रावकः श्राविकापि वा । आलोचनाविधानाय योग्यो भवति निश्चितम् ॥ ५ ॥" ॥ आ-

लोचनाग्रहणकालो यथा—"पक्षे चैव चतुर्मास्यां तथा संवत्सरेपि च । प्रमादकृतपापान्ते प्राप्ते च प्रवरे गुरौ ॥ १ ॥ तीर्थं च तपआरम्भे महारम्भान्त एव च । इति काले विधेयं स्यात्प्रायश्चित्तप्ररूपणम् ॥ २ ॥" ॥ प्रायश्चित्तानाचरणे दोषो यथा—"लज्जया गौरवेणापि प्रमादेनापि केन वा । गर्वेणावज्ञया चैव मूढत्वेनाथ वा नरः ॥ १ ॥ कदापि नालोचयति पापं यदि समं नरः । तदा तस्य फलं सर्वं श्रूयतां दोषसंकुलम् ॥ २ ॥ अनालोचितपापश्चेत्कदाचिन्म्रियते पुमान् । तस्य तत्पापयोगेन दुर्बुद्धिः स्याद्भवान्तरे ॥ ३ ॥ दुर्बुद्ध्या विपुलं पापं करोत्यन्यद्विमूढधीः । तेन पापेन दारिद्र्यं दुःखं च लभतेतराम् ॥ ४ ॥ प्रयाति नरकं घोरं पशुत्वं प्राप्नुयादपि । कुमानुषत्वे पतितो दुष्टदेशकुलोद्भवः ॥५॥ सरोगः खण्डिताङ्गश्च कुर्यात्प्रचुरपातकम् । तेन पापेन महता कुदेवत्वादिसंश्रितः ॥६॥ पश्चात्तापं च कुरुते बोधिबीजं न चाप्नुयात् । द्वीन्द्रियत्वैकेन्द्रियत्वे निगोदत्वमवाप्नुयात् ॥७॥ भ्राम्येदनन्तसंसारं कष्टान्निर्याति वा ततः । इति दोषान् विलोक्यात्र प्रायश्चित्तमुपाचरेत् ॥ ८ ॥" ॥ प्रायश्चित्ताचरणे गुणा यथा—"सर्वपापप्रशमनं सर्वदोषनिवारणम् । प्रवर्धनं च पुण्यानां धर्मिणामात्ममोदनम् ॥१॥ शल्यापहारो जीवस्य नैर्मल्यं ज्ञानसंगतिः । पुण्यस्य संचयो भूयाद्विघ्नस्य च परिक्षयः ॥२॥ संप्राप्तिः स्वर्गशिवयोः कीर्तिर्विस्तारिणी भुवि । प्रायश्चित्ताचरणतः फलमेतन्निगद्यते ॥ ३ ॥" प्रायश्चित्तग्रहणविधिरुच्यते । यथा—"मृदुध्रुवचरक्षिप्रैर्वारे भौमं शनिं विना । आचादनतपोनव्यालोचनादिषु भं शुभम् ॥ १ ॥" शुभनक्षत्रतिथिवारलग्नेषु गुरुशिष्ययोश्चन्द्रबले साधुः सर्वचैत्येषु चैत्यवन्दनं कुर्यात् ।

सर्वसाधूनभिवन्दयेत् आचाम्लतपः कुर्याद्वा । गृहस्थस्तु सर्वचैत्येषु महापूजां बृहत्स्नात्रविधिना साधर्मिकवात्सल्यं संघपूजां साधुभ्यो विपुलवस्त्रान्नपानपात्रज्ञानोपकरणदानं पुस्तकपूजनं मण्डलिपूजनं च कुर्यात् । ततः प्रासायां शुभवेलायां यतिः श्राद्धो वा गुरुं प्रदक्षिणीकृत्य ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य स्तुतिचतुष्केण चैत्यवन्दनं विदध्यात् । ततो मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य द्वादशावर्तवन्दनं दत्वा सर्वसाधून्वन्दित्वा गुर्वग्रे मुखवस्त्रिकां प्रतिलेखयेत् । ततः क्षमाश्रमणं दत्वा भणति–भगवन् शुद्धिं संदिसावेमि । पुनः श्रमाश्रमणं दत्वा—शुद्धिं पडिगाहेमि । पुनः क्षमाश्रमणं दत्वा–भगवन् आलोयणं संदिसावेमि । पुनः क्षमाश्रमणं दत्वा—आलोयणं आलोएमि । संदिसावेह । आलोएह इति गुरुवाक्यं । ततः सर्वपायश्चित्तसुद्धिनिमित्तं करेमि काउसग्गं अन्नत्थउ० जाव० अप्पा० । चतुर्विंशतिस्तवचतुष्कचिन्तनं पारयित्वा मुखेन चतुर्विंशतिस्तवभणनम् । ततो गुर्वग्रे ऊर्ध्वीभूय परमेष्ठिमन्त्रं त्रिः पठेत् । तत इति गाथास्त्रिः पठनीयाः । यथा—"वंदित्तु वद्धमाणं गोयमसामिं च जम्बुनामं च । आलोअणाविहाणं वुत्थामि जहाणुपुव्वीए ॥१॥ आलोयणदायव्वा कस्सवि केणावि कत्थ काले वा । के अ अदाणे दोसा हुंति गुणा के अदाणे वा ॥ २ ॥ जे मे जाणंति जिणा अवराहा जेसु जेसु ठाणेसु । तेहं आलोएमि उवट्ठिओ सव्वकालंपि ॥३॥" इति गाथात्रयं त्रिः पठेत् । इति पठित्वा गुर्वग्रे विनयासनेनोपविश्य मुखवस्त्रिकाच्छन्नमुखः अञ्जलिमुकुलिताग्रहस्तः सर्वकृतं सस्मृतं दुःकृतं कर्म कथयेत् गुरुश्च समाहितः शृणुयादहृदयेन वा अक्षरन्यासेन वा सर्वं तदुक्तमवधारयेच्च । शिष्येणापि न किंचिद्गोप-

नीयं । यदुक्तम्...."जह बालो जंपन्तो कज्जमकज्जं च साहए सव्वं । तह आलोअणकाले आलोइज्जा गुरुपुरओ ॥१॥" ततो गुरुः सर्वदुष्कृतमवधार्य श्रुतानुगामी स्वमत्यनुसारेण तद्दुःकृतानुसारेण च तदुचितं तपः कायोत्सर्गप्रतिक्रमणादिकं दशविधं प्रायश्चित्तानुचरणमनुजानीयात् । तद्दशविधं प्रायश्चित्तानुचरणं यथागमं यथागुरुवचनं कथ्यते । यथा—"पूर्वमालोचना चैव १ प्रतिक्रमणमेव च २ । उभयं च तृतीयं स्यात् ३ विवेकश्च चतुर्थकः ४ ॥१॥ कायोत्सर्गः पञ्चमः स्यात् ५ तपः षष्ठमुदाहृतम् ६ । छन्दस्तु सप्तमो ज्ञेयो ७ मूलमष्टममादिशेत् ८ ॥२॥ अनवस्था च नवमं ९ दशमं च पाराञ्चिकम् १० । एवं दशविधा ज्ञेया प्रायश्चित्तस्य योजना ॥३॥" ॥ आलोचनार्हं प्रायश्चित्तं यथा—"करणीयाश्च ये योगा मूलोत्तरगुणादयः । साधोस्तेषूपयुक्तस्य शुद्धिरालोचना मता ॥४॥ निरन्तरातिचारस्य छद्मस्थस्यापि योगिनः आलोचनां विना शुद्धिर्जायते न कदाचन ॥ ५ ॥ ग्रहणे भोजनादीनां धर्मागाराच्च निर्गमे । उच्चारभूमिगमने विहारे चैत्यवन्दने ॥ ६ ॥ अन्याश्रमस्थानां चैव साधुनामभिवादने । तद्गृहे च गृहस्थादेः प्रत्याख्यानविधापने ॥७॥ गुर्वादेशाद्गृहस्थानां गृहयाने प्रयोजनात् । राजादीनां च संलापेऽन्यस्मिन्कार्ये शुभेपि वा ॥८॥ बहिर्हस्तशताक्लृप्ते बुधैरालोचना मता । विशुद्धाचारयुक्तोपि निर्मलं संयमं श्रितः ॥ ९ ॥ व्रतगुप्तिसमित्यादिनिःशेषपरिपालकः । निर्दोषव्रतगर्वेण यदि नालोचनाकरः ॥१०॥ नैव शुद्धं व्रतं तस्य कदाचिदपि जायते । तस्माद्धस्तशताद्बाह्ये कृते कार्ये शुभेपि वा ॥ ११ ॥ आलोचना विधातव्या भैक्षान्नकरणादिकाः । आलोचयति भिक्षायां दानं देयं समाश्रि-

तम् ॥१२॥ ग्रहणे स्वाश्रयं चैव भाषणे चेष्टितेपि च। यद्यत्तु चेष्टितं प्राप्तं भाषितं वा शुभाशुभम् ॥१३॥ तत्सर्वं गुरवे कथ्यं प्रष्टव्यं चैव तत्फलम्। करणीयं तदादिष्टमेवमालोचना मता ॥ १४ ॥ स्वगणात्कारणेनान्यगणं यातस्तपोधनः। उपसंपद आदाने कुर्यादालोचनां पुरा ॥ १५ ॥" इत्यालोचना संपूर्णा ॥ ॥ प्रतिक्रमणार्हं यथा—"भृङ्गे समितिगुप्त्योश्च प्रमादेन कदाचन। गुरोराशातनायां च विनयभ्रंश एव च ॥१॥ गुर्विच्छाया अकरणे पूज्यपूजाव्यतिक्रमे। लघुसूक्ष्मासु मूर्च्छायां क्षुते कासे विजृम्भणे ॥२॥ विधिहीने च विहिते विवादे परवादिभिः। संक्लेशकरकार्येषु लेपादिषु कृतेष्वपि ॥३॥ हासेऽन्यहासने चैव कन्दर्पे परनिन्दने। कौत्कुच्ये विहिते चापि कदाचिच्च प्रमादतः ॥ ४ ॥ भक्तस्त्रीदेशभूपालाश्रितवार्ताकृतावपि। कषायविषयादीनामनुषङ्गे प्रमादतः ॥ ५ ॥ श्रवणावर्जनादौ च किंचिद्धीनाधिकोदिते। बहिर्वसतितो द्रव्याद्भावाच्च स्खलिते तथा ॥ ६ ॥ अनाभोगाच्च सहसाकाराद्भङ्गे व्रतस्य च। आभोगादपि सूक्ष्मे च स्नेहे हासे भयेपि च ॥७॥ शोके प्रदोषे कन्दर्पे वादे च विकथाचये। एतेषु सर्वथा कार्यं प्रतिक्रमणमञ्जसा ॥८॥ प्रतिक्रमणमात्रेण शुद्धिः स्याच्छुद्धचेतसाम्। प्रतिक्रमणाकरणे न शुद्धिः स्यात्कदाचन ॥ ९ ॥" इति प्रतिक्रमणप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथालोचनाप्रतिक्रमणरूपतदुभयार्हं यथा—"संभ्रमाद्वा भयाद्वापि सहसाकारतोपि वा। गुर्वादेरवरोधेन संघस्य प्रार्थनादपि ॥ १ ॥ महतः संघकार्याद्वा सर्वव्रतविखण्डने। तथातीचारकरण आचारे शङ्कितेऽपि वा ॥ २ ॥ दुर्भाषिते वा दुश्चिन्ताकृतौ दुश्चेष्टितेपि वा। प्रमादाद्विस्मृते चापि कर्तव्ये दिनरात्रिजे ॥ ३ ॥ ज्ञान-

दर्शनचारित्रविभङ्गे च प्रमादतः। सहसात्कारतश्चापि नियमानां विखण्डने ॥ ४ ॥ उपयुक्तस्य शुद्धस्य साधोः संयमशालिनः। एवमादिषु कार्येषु तदुभयार्हं विनिर्दिशेत् ॥ ५ ॥" इति तदुभयार्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥
अथ विवेकार्हम्—"वसने भोजने पाने शय्यायामासनेपि च। अज्ञानत्वाच्छुद्धिहीने गृहीते शुद्धिरुज्झनात् ॥ १ ॥ उदयास्तमविज्ञाय गृहीते वसनाशने। अज्ञात्वा कारणाद्भोगोपभोगे तस्य चादृते ॥ २ ॥ ज्ञाते सूर्योदयास्ते च तत्त्यागाच्छुद्धिरुत्तमा। प्रायश्चित्तमिदं प्राहुर्विवेकार्हं विचक्षणाः ॥ ३ ॥" इति विवेकार्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ कायोत्सर्गार्हं यथा—"गमनागमने चैव विहारे निर्गमेपि वा। दृष्टे श्रुते वा सावद्ये सावद्यस्वप्नदर्शने ॥१॥ नद्यादिलङ्घने नावारोहणे शीघ्रसर्पणे। कायोत्सर्गेण संशुद्धिर्जायते तत्त्ववेदिनाम् ॥२॥" एतद्विशेषो यथा—"भक्ते पाने तथा शय्यासने शुद्धेपि चादृते। उच्चारे च प्रस्रवणे विघ्नादन्यांगमापिते ॥३॥ वहिर्हस्तशनाच्चैव धर्मागाराद्विनिर्गमे। अर्हद्गुरुमहत्साधुशय्यासनपरिग्रहे ॥४॥ उच्छ्वासपञ्चविंशतया कार्योत्सर्गं नियोजयेत् स्वप्ने प्राणिवधादीनां महाव्रतविघातिनाम्॥५॥ विधेयः शतमुच्छ्वासान्कायोत्सर्गो महात्मभिः। उच्छ्वासाष्टोत्तरशतं चतुर्थे च विधियते ॥६॥ आचारे खण्डिते चापि प्रायश्चित्तमिदं स्मृतम्। दैवसिके शतमुच्छ्वासाः पञ्चाशद्रात्रिकेपि च ॥७॥ शतत्रये पाक्षिके चातुर्मासे शतपञ्चकम्। अष्टोत्तरसहस्रं तु वार्षे आवश्यके स्मृतम् ॥८॥ श्रुतोद्देशसमुद्देशानुज्ञासु सकलासु च। सप्तविंशतिमुच्छ्वासान्कायोत्सर्गेषु विनिर्दिशेत् ॥९॥ अष्टोच्छ्वासान्प्रतिक्रमण(कर्म)प्रस्थानयोरपि। अयं विशेषः सर्वेषु कायोत्सर्गेषु दृश्यते

॥ १० ।" इति कायोत्सर्गार्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ तपोर्हं प्रायश्चित्तं यथा—"तपस्तु ज्ञानातिचारादिषु कालादिभ्रंशरूपेषु महाव्रतखण्डनकरेषु पातके चोपदिश्यते ॥ तथाच तपसः संज्ञा यथा—"पूर्वार्धं चैव मध्याह्नं कालातिक्रमके लघु । विलम्बः पितृकालश्च पुरिमार्धाह्वयं दिशेत् ॥ १ ॥ पादो यतिः स्वभावश्च प्राणाधारः सुभोजनम् । अरोगः परमः शान्तो नामान्येकासने विदुः ॥२॥ अरसो विरसः पूतो निःस्नेहो यतिकर्म च । त्रिपादो निर्मदः श्रेष्ठो नाम (स्यात्) निर्वृतिष्विदम् ॥३॥ अम्लं सजलमाचाम्लं कामघ्नं च द्विपादकम् । धातुकृच्छीतमेकान्नं नामाचाम्ले विनिर्दिशेत् ॥४॥ अनाहारश्चतुःपादो मुक्तो निःपाप उत्तमः । गुरुः प्रशमनो धर्मा उपवासाभिधा इमाः ॥४॥ पथ्यः परः समो दान्तश्चतुर्धाख्या इतीरिताः । पुण्यं सुखं हितं भद्रं षष्ठाख्यं परिकल्पयेत् ॥ ६ ॥ प्रमितं सुन्दरं कृत्यं दिव्यं मित्रं सिचाष्टमम् । धार्यं धैर्यं बलं काम्यं दशमे नामसंग्रहः ॥७॥ दुष्करं निर्वृतिर्मोक्षो नाम द्वादशमे मतम् । सेव्यं पवित्रं विमलं चतुर्दशममुच्यते ॥ ८ ॥ जीव्यं विशिष्टं विख्यातं नाम सप्तोपवासकम् । प्रवृद्धं वर्धमानं चाष्टोपवासविशेषणम् ॥९॥ नव्यं रम्यं तारकं च नवानशनसंज्ञितम् । दशोपवाससंयोगे ग्राह्यमादेकमन्तिमम् ॥१०॥ इति प्रत्याख्यानसंज्ञा ॥ ॥ अथ स्थूलसूक्ष्मतपोविभागसंकलना यथा—"परमेष्ठिमहामन्त्रो १ नमस्कारयुतस्तथा २ । पौरुषी चैव ३ पूर्वार्धं ४ मापराह्णं ५ द्व्यासनं ६ ॥१॥ एकासनं ७ निर्विकृति ८ स्तथा चाम्ल ९ मुपोषणं १० । परस्परविभागेन गणनैषामुदीर्यते ॥२॥ नमस्कारमहामन्त्रनिःशेषपरिवर्तनात् । चतुश्चत्वारिंशतं च ४४ साधया नियमो भवेत्

॥३॥ नमस्कारयुताख्यस्य १ त्र्यशीति ८३ मन्त्रपाठतः । सार्धाच्च मन्त्र[सं]युक्तं द्वया भवति पौरुषी ॥ ४ ॥ पञ्चविंशत्युत्तरैकशत १२५ मन्त्रविवर्जनात् । मन्त्रयुक्तत्रयात्सार्धपौरुष्या स्याद्विलम्बकः ३ ॥ ५ ॥ द्विशती २०० मन्त्रपाठाच्च मन्त्रयुक्तचतुष्टयात् । सपादार्धतृतीयायाः पौरुष्याच्च विलम्बकः ॥६॥ पादोनद्वयसंख्यायाः संभवत्यापराह्णिकम् ४ । सार्धद्विशत्या २५० मन्त्रस्य षट्कान्मन्त्रयुतस्य च ॥७॥ पादोनाच्च त्रिपौरुष्या पूर्वार्धैकयतोपि वा । अपराह्णेन सार्धेन पूर्यते च द्वयासनम् ॥८॥ मन्त्रपाठपञ्चशत्या ५०० रुद्रमन्त्रयुतादपि । सपादात्पौरुषीषट्कात्पूर्वार्धैकचतुष्टयात् ॥९॥ सार्धद्व्यापराह्णाच्च युग्मसंख्याद्वयासनात् । प्रत्याख्यानमेकभक्तं पूर्यते गतसंशयम् ६ ॥१०॥ सप्तषष्टियुतायाश्च षट्शत्या ६६७ मंत्रपाठतः । पञ्चयुक्तदशसंख्यमन्त्रयुक्तप्रयोगतः ॥११॥ अष्टकादेव पौरुष्याः पूर्वार्धे सार्धपञ्चकात् । सार्धे त्र्यापराह्णाच्च द्वया शतत्रयादपि ॥१२॥ सार्धैकभक्ताज्जायेत तपो नैर्वृतिकाभिधम् । मंत्रपाठसहस्राच्च १००० सार्धद्वाविंशतेरपि ॥१३॥ मन्त्रयुक्ता द्वादशकात्पौरुषीणामनिक्रमात् । पूर्वार्धाष्टकतश्चापि पश्चकादापराह्णिकात् ॥१४॥ चतुर्द्वयासनादेवमेकभक्तद्वयादपि । सार्धैर्निर्विकृता ज्ञेयमाचाम्लं परिपूरितम् ॥१५॥ सहस्रद्वय २००० मंत्राच्च तथा मंत्रयुतादपि । पञ्चचत्वारिंशतस्तु पौरुष्या जिनसंख्यया ॥१६॥ पूर्वार्धानां षोडशकादशकादापराह्णिकात् । द्वयासनाष्टकाच्चैव एकभक्तचतुष्टयात् ॥ १७ ॥ त्रयान्निर्विकृतानां च तथा चाम्लद्वयादपि । उपवासव्रतं पूर्णमेकं तद्दिवसे कृतम् ॥१८॥ लघुव्रतैर्यथा पूर्णं संजायेत गुरुव्रतम् । तथा गुरुव्रतेनापि पूर्णानि स्युर्लघून्यपि ॥ १९ ॥ व्रता-

दीनां परावर्तः प्रायश्चित्तोपधानयोः । अशक्तानां खण्डलघु क्रियते हि गुरुव्रतम् ॥ २० ॥ शक्तानां लघुसंमील्य नीयते [च] गुरुव्रतम् । तपःकार्येषु चान्येषु यद्यथा तत्तथा व्रतम् ॥२१॥" इति तपोर्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ ज्ञानातिचारेषु प्रायश्चित्तकरणं काल १ विनय २ बहुमानो ३ प्रधान ४ निह्नव ५ व्यञ्जना ६ र्थे तदुभयातिक्रमादष्टविधोऽतिचारस्तत्र प्रायश्चित्तं यथा—"उद्देशेऽध्ययने चैव श्रुतस्कन्धे तथाङ्गके । अनागाढेषु चैत्येषु प्रायश्चित्तं क्रमाद्भवेत् ॥१॥ विरसः पितृकालश्च प्राणाधारो द्विपादकः । अगाढेषु तथैषु प्रायश्चित्तं क्रमाद्भवेत् ॥२॥ कालातिक्रमणं पाद आचाम्लं धर्म एव च । सूत्रार्थभङ्गे सामान्ये कामघनमुक्तमेव च ॥३॥ उद्देशवाचनाद्येषु प्राप्ताप्राप्तेषु कर्हिचित् । अविसर्जनतः काले मण्डल्या अप्रमार्जनात् ॥ ४ ॥ सर्वेषु निर्महोऽमीषु गुरुरक्षासनाशनात् । अनागाढे तथा गाढे भग्ने किंचिच्च सर्वथा ॥ ५ ॥ तत्त्यागे सक्रिये च भग्ने किंचिच्च सर्वथा । क्रमात्पथ्यं तथा पुण्यं सजलं पथ्यमेव च ॥ ६ ॥" इति ज्ञानातिचारतपः ॥ ॥ अथ दर्शनातिचारे निःशङ्कितादिलङ्घने यथा—"शङ्काद्येष्वतिचारेषु चतुःपादतपो भवेत् । मिथ्योपबृंहणाज्ज्ञेयं प्रायश्चित्तं क्रमादिदम् ॥ ७ ॥ विलम्बः सर्वसाधूनां साध्वीनां च सुभोजनम् । सजलं श्रावकाणां च श्राविकाणां गुरुस्तथा ॥ ८ ॥ साध्वादीनां चतुर्णां च मिथ्याशास्त्राभिभाषणात् । विरसश्च विलम्बश्च प्राणाधारो द्विपादकः ॥९॥ यतेस्तु दर्शनाचारे परिवारादिपालने । व्रतसाधर्मिकार्थे च प्रायश्चित्तं न किंचन ॥ १० ॥" इति दर्शनाचारप्रायश्चित्तम् ॥ ॥ अथ चारित्राचारप्रणिधानयोगादिलङ्घने प्रायश्चित्तं यथा—"एकेन्द्रियाणां

॥२५५॥

संघट्टे तथा तत्परितापने । महासंतापने चैव तथोत्थानमेव च ॥ ११ ॥ आद्ये विरसमाख्यातं द्वितीये च विलम्बकम् । प्राणाधारस्तृतीये च चतुर्थे सजलं भवेत् ॥ १२ ॥ विकालाख्यानन्तकायानां संघट्टेऽल्पतापने । महासंतापने चैव तथोत्थापन एव च ॥१३॥ प्रथमे पितृकालश्च द्वितीये विरसस्तथा । तृतीये चैककामदनश्च-तुर्थे धर्म एव च ॥ १५ ॥ पञ्चेन्द्रियाणां संघट्टे तथेषत्परितापने । अत्यन्ततापने चैव स्थानादुत्थापने क्रमात् ॥ १५ ॥ यतिस्वभावः प्रथमे द्वितीये धातुकृत्पुनः । तृतीये पथ्य उद्दिष्टश्चतुर्थे भद्र एव च ॥ १६ ॥ मृषावाद-व्रते नूनमदत्तादान एव च । द्रव्यक्षेत्रकालभावैर्भग्ने हीनाधिकोत्तसे ॥१७॥ कार्यं क्रमाद्देकभक्तं कामदनमुक्त-मेव च । लिप्ते पात्रे स्थिते रात्रावनाहारः प्रकीर्तितः ॥ १८ ॥ पुण्यं चैव विधातव्यं निशायां शुष्कसंनिभौ । स्थिते निठयशने कार्यं सुन्दरं मुनिसत्तमैः ॥ १९ ॥ दोषाः पिण्डे षोडश स्युरुद्गमे चानिराकृताः । षोडशो-त्पादनायां स्युरेषणायां दशैव ते ॥ २० ॥ पञ्चग्रासैषणायां च चत्वारिंशच्च सह च । एवं पिण्डे सर्वदोषास्त-त्प्रायश्चित्तमुच्यते ॥ २१ ॥ आधाकर्मो १ देशिकं २ च प्रतिकर्म ३ विमिश्रकम् ४ । स्थापना ५ प्राभृतं ६ चैव प्रादुःकरणमेव च ७ ॥ २२ ॥ क्रीतं ८ तथा च प्रामित्यं ९ परिवर्तित १० मेव च । अभ्याहृतं ११ तथोद्भिन्नं १२ मालापहृतमेव च १३ ॥ २३ ॥ आच्छेद्य १४ मनुसृष्टं च १५ तथा चाध्यवपूरकम् १६ । पिण्डोद्गमे षोडशैते दोषा धीरैरुदाहृताः ॥ २४ ॥ धात्री १ दूती २ निमित्तं च ३ जीविका च ४ वनीपकः ५ । चिकित्सा ६ क्रोध ७ मानौ ८ च माया ९ लोभौ १० च संस्तवः ११ ॥ २५ ॥ विद्या १२ मन्त्र १३ स्तथा चूर्णं १४ योगो १५

वैमूलकर्म च १६ । उत्पादनायां पिण्डस्य दोषाः स्युः षोडशाप्यमी ॥ २६ ॥ शङ्कितं १ म्रक्षितं २ चैव निक्षिप्तं ३ पिहितं ४ तथा । संहृतं ५ पादको ६ न्मिश्रे ७ ततश्चापरिमाणकम् ८ ॥ २७ ॥ लिप्तं ९ चैव परिभ्रष्टं १० दश दोषा उदाहृताः । गृहिसाधूभयभवाः पश्चाथ ग्रासजाः पुरः ॥ २८ ॥ संयोजना १ प्रमाणं च २ तथाङ्गारश्च ३ धूमकः ४ । कारणं ५ सप्तचत्वारिंशद्दोषाः पिण्डजा अमी ॥ २९ ॥ एतेषां च यथायुक्त्या प्रायश्चित्तमुदाहृतम् । एषणोत्पादना ग्रासोद्गमदोषाः समाः क्वचित् ॥ ३० ॥ कर्मणोद्देशिके चैव तथा च परिवर्तिते[1] । पाखण्डैः स्वग्रहैर्मिश्रैर्बादरप्राभृतेऽपि च ॥ ३१ ॥ सत्प्रत्यवायाहृते च पिण्डे लोभेन चादृते । प्रत्येकानन्तवत्पावैर्निक्षिप्ते पिण्डितेऽथ वा ॥ ३२ ॥ संहृते च तथोन्मिश्रे संयोगाङ्गारयोरपि । द्विविधे च निमित्ते च प्रायश्चित्तं गुरुः परम् ॥ ३३ ॥ कर्मण्यौद्देशिके मिश्रे धात्र्यादौ च प्रकाशने । पुरः पश्चात्संस्तवे च कुत्सिते कर्मणि स्फुटम् ॥ ३४ ॥ संसक्ते पुनरालिप्ते करे पात्रे च कुत्सितैः । परीते चैव निक्षिप्ते पिहिते संहृतेपि च ॥३५॥ मिश्रिते कुत्सितैरेवमतिमाने प्रमाणके । धूमे दुष्कारणे चैव प्रायश्चित्तं च धातुहृत् ॥ ३६ ॥ कृतेऽप्युपकृते पूतौ परम्परगते तथा । अदनान्ते तथा मित्रेऽनन्तरानन्तरागते ॥ ३७ ॥ एवमादिषु कर्तव्यमेकभक्तमघापहम् । ओघोपकरणात्पूतौ स्थापिते प्राभृतेपि च ॥ ३८ ॥ उद्देशिके लोकपरे प्रमेये परिवर्तिके । परभावे तथा क्रीते स्वग्रामादाहृतेपि च ॥ ३९ ॥ मालोपहृतके चादौ जघन्ये दर्दरादिके । चिकित्सायां संस्तवे च सूक्ष्मे च

[1] परिवर्तिते इति पाठः ।

म्रक्षिते त्रिके ॥ ४० ॥ दायकोपिहिते चैव प्रत्येकं च परम्परान् । स्थापिते पिहिते मिश्रेऽनन्तरे च तथाविधः ॥ ४१ ॥ शङ्कायां दोषयुक्तायां कालातिक्रम इष्यते । इतरस्थापिते सूक्ष्मे सरजस्के तथा विधिः ॥४२॥ स्निग्धे च म्रक्षिते मिश्रे स्थापिते च परम्परम् । परिष्ठापनिकायां च विरसं प्राहुरुत्तमाः ॥ ४३ ॥ एतेषु सर्वदोषेषु विस्मृतेरप्रतिक्रमात् । पिण्डीभूतेषु कर्तव्यं यतिभिर्धर्ममीहितैः ॥ ४४ ॥ धावने लङ्घने चैव संघर्षे सत्वरं गतौ । क्रीडायां कुहनायां च वान्ते गीते स्मितेऽधिके ॥ ४५ ॥ परुषे भाषणे चैव प्राणिनां रुत एव च । स्यात्प्रायश्चित्तमेतेषु पथ्यं गीतार्थभाषितम् ॥ ४६ ॥ त्रिविधस्योपधेर्भ्रंशे विस्मृते प्रतिलेखने । क्रमाद्मोपने श्रेष्ठं पूर्वार्धं च सुभोजनम् ॥ ४७ ॥ एतत्त्रयस्कारणे कामघ्नं प्राहुरादिमाः । गृहीते शोषिते चैव [सु] धौते चोपमण्डले ॥ ४८ ॥ दाने भोगे तथाऽदाने क्रमात्तप उदीरितम् । प्राणाधारश्च कामघ्नः पथ्यः पापहरः स्मृतः ॥ ४९ ॥ सर्वेषां चैव करणे पुण्यं प्राहुर्मुनीश्वराः । पतने मुखवस्त्रस्य तथा धर्मध्वजस्य च ॥ ५ ॥ विरमश्च तथा पथ्यो नाशे पथ्यो हितस्तयोः । अनाध्याने च कालस्य परिभोगे च विस्मृते ॥ ५१ ॥ आद्ये निःस्नेहमादिष्टं द्वितीये धर्म एव च । अविधेरशनादीनां कालातिक्रम इष्यते ॥ ५२ ॥ असंवृतौ च प्राणस्य त्रिभूम्यप्रतिलेखने । निर्मदं कथयन्तीह सर्वस्यासंवृतावथ ॥ ५३ ॥ अनादाने तथा भङ्गे कालातिक्रममादिशेत् । तपसां प्रतिमानां चाभिग्रहाणां समानतः ॥ ५४ ॥ पक्षे चैव चतुर्मासे वत्सरे चाप्रतिक्रमे । क्रमात्त्रिपादकामघ्नचतुःपादाः प्रकीर्तिताः ॥ ५५ ॥ कायोत्सर्गे वन्दने च तथा शक्रस्तवेपि च । उत्सारिते वेगकृते भग्ने ज्ञेयं क्रमात्तपः ॥५६॥

पूतमध्याह्नपादाख्यं सर्वेषु सजलं पुनः । चरित्राचार आख्यातं प्रायश्चित्तं तपोमयम् ॥ ५७ ॥" ॥ ॥ अथ तप आचारे तपःप्रायश्चित्तं यथा—"संजाते तु तपःस्नाने लघ्वम्लपरमाकृतौ । तद्भङ्गे चापरः कार्यो दिवा चाप्रतिलेखिते ॥ ५८ ॥ व्युत्सृष्टे निशि सूत्रादौ वासरे शयनेपि च । क्रोधे च दीर्घे भीते च सुरभिद्रव्यसेवने ॥५९॥ अशने चाऽऽसवादीनां कालातिक्रममादिशेत् । ज्ञातिबन्धनभेदार्थे निवासात्स्वजनालये ॥ ६० ॥ निस्नेहः शेषलोकानामालये च विलम्बकः । एवं च तपआचारे प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत् ॥ ६१ ॥" ॥ ॥ अथ वीर्यातिचारे खण्डिते तपःप्रायश्चित्तं यथा—"निवेशाच प्रमादौघादासने प्रतिलेखिते । तत्कार्यं यत्र सवधे प्रायश्चित्तमुदाहृतम् ॥ ६२ ॥ अनापृच्छ्य स्थापने च गुरून्सर्वेषु वस्तुषु । अरसः स्यात्तपःशक्तिगोपनाच सुभोजनम् ॥ ६३ ॥ मुक्तः सर्वासु मायासु दर्पात्पञ्चेन्द्रियादिषु । उद्वेजने च संक्लिष्टकर्मणां करणेऽपि च ॥ ६४ ॥ दीर्घमेकत्र वासे च ग्लानवत्स्वाङ्गपालने । सर्वोपधयस्तथा पूर्वपश्चाचाप्रतिलेखने ॥६५॥ एतेषु सर्वदोषेषु चतुर्मासव्यतिक्रमे । वत्सरातिक्रमे चापि साधुभिर्ग्राह्यमिष्यते ॥ ६६ ॥ तथा च छेदरूपेपि प्रायश्चित्ते समाहितः । न गर्वं तद्विधानेन दध्याद्वाचंयमः क्वचित् ॥ ६७ ॥ छेदादिकरणाच्छुद्धे प्रायश्चित्ते महामुनिः । कुर्वीत तपसा शुद्धिं जीतकल्पानुसारतः ॥ ६८ ॥ यच्च नोदितं पापमत्रैवालोचनविधौ । भिन्नादिना प्रवक्ष्यामि षण्मासं शुद्धिमुत्तमाम् ॥ ६९ ॥ भिन्नं चापि विशिष्टं च चतुःषण्मासकालतः । लघुसंज्ञं गुरुसंज्ञं विरसः प्रतिमाश्रयात् ॥ ७० ॥ चतुर्मासेषु लघु यत्पूर्यं तद्विरसादिभिः । गुरुः षण्मासिकं पूर्यं सुन्दरादिभिरन्तराः ॥ ७१ ॥ सिद्धा-

न्तस्यानुसारेण क्रमं ज्ञात्वा च पाप्मनाम् । उक्तपापेपूक्ततपो देयं च विरसादिकम् ॥ ७२ ॥ एतत्सर्वं यत्पुरोक्तं तत्सामान्यविधिश्रितम् । प्रायश्चित्तविभागस्तु देयो द्रव्यादिभिर्बुधैः ।. ७३ ॥ द्रव्यं क्षेत्रं तथा कालं भावं परूपसेवनम् । संलक्ष्याधिकमूनं वा प्रायश्चित्तं च दीयते ॥ ७४ ॥ अशनादिर्भवेद्द्रव्यं क्षेत्रं देशपुरादि वा । कालः शीतोष्णवर्षादिर्भावो ग्लानिनिरामयौ ॥ ७५ ॥ चतुर्धा कथिता शास्त्रे पुरुषप्रतिसेवना । आवृत्तिश्च १ प्रमादश्च २ दर्पः ३ कल्प ४ श्चतुर्थकः ॥ ७६ ॥" ॥ द्रव्ये यथा—"आहारं सुलभं पुष्टं दृष्ट्वा दद्यात्तपोधिकं । हीनं च दुर्लभं ज्ञात्वा दद्यादूनं तथाधिकम् ॥ ७७ ॥" ॥ क्षेत्रे यथा —"देशे च सरसारूपे तपोधिकमुदीरयेत् । तथा च निर्जले रूक्षे न्यूनमाहुर्मनीषिणः ॥७८॥ वर्षासु शिशिरे चापि प्रमितं धैर्यदुष्करौ । पूर्वाभाचाम्लपुण्यान्तमुष्णकाले विनिर्दिशेत् ॥९७॥। तस्मिन्नवविधं दृष्ट्वा तपोयोजनमागमे । विदधीत परं काले विभागं तपसां तथा ॥ ८० ॥" ॥ भावे यथा—"हृष्टस्य प्रचुरं तीव्रं तपो दद्यादशङ्कितम् । स्तोकं ग्लानस्य सुकरमथ कालं विलङ्घयेत् ॥ ८१ ॥" ॥ पुरुषप्रतिसेवनायां यथा—"अगीतार्थाश्च गीतार्था अक्षमाश्च क्षमा अपि । अशठाश्च शठाश्चैव दुष्टाः सन्तस्तथाविधाः ॥८२॥ परिणामाश्च वस्तूनां हीनमध्याधिकाः पुनः । कायशक्तिः स्वतश्चापि मध्या हीनाधिका नृणाम् ॥८३॥ निर्मन्तवो मन्तुमन्तः स्युः केचित्स्वल्पमन्तवः । शक्त्यस्थिता दद्यार्हाश्च चत्वारः पूर्वभाषिताः ॥८४॥ सापेक्षेतरमन्दाश्च पुरुषा ये प्रकीर्तिताः । यः शक्तिधृतिकल्पस्थस्तथा सर्वगुणैर्युतः ॥८५॥ अधिकं च तपःकर्म तस्य देयं विचक्षणैः । तथा हीनगुणस्यापि हीनं

देयं तथाविधम् ॥ ८६ ॥ अत्यन्तहीनस्य पुनस्तपस्त्यागं विनिर्दिशेत् । ये च पालितचारित्रा अज्ञातार्थास्तथाऽसहः ॥८७॥ तेषां च प्रतिज्ञं देयं विरसादिविमाजितम् । यदेतच्च तपःकर्म प्रायश्चित्ते पुरोदितम् ॥ ८८ ॥ एतत्प्रमादयुक्तस्य सर्वं देयं मनीषिभिः । दर्पमुक्तस्य च स्थानान्तरं किंचिद्विशेषतः ॥ ८९ ॥ आवृत्तिभाजः किंचिचाधिकं किंचिच दर्पवत् । प्रतिक्रमणमाख्येयं कल्पे तदुभयं च वा ॥९०॥ प्रमादोऽनवधानत्वं दर्परूपबलादिकः । आवृत्तिकार्यकाङ्क्षित्वं कल्प आचारसंश्रयः ॥ ९१ ॥ एतासु कर्मबन्धः स्यात्सेवनासु चतसृषु । पूर्वोक्तविधिना देयं प्रायश्चित्तं च तास्वपि ॥९२॥ आलोचनायाः कालं च ज्ञात्वा क्लेशाद्विशुद्धितः । हीनाधिकं च मध्यं च ददीत तदपेक्षया ॥९३॥ द्रव्यादिगुणबाहुल्ये प्रायश्चित्तं बहूदितम् । तद्धीनत्वे तेष्वहीनं त्यागमत्यन्तहीनके ॥ १४ ॥ सर्वहीनं पुनः कर्म कुर्यादन्यत्तपः समम् । वैयावृत्त्यादिकरणं सुसाधूपासनं तथा ॥ ९५ ॥" इति तपोर्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥

अथ छेदार्हं यथा—"तपसा गर्वितः कश्चिदसमर्थस्तपस्यथ । अश्रद्दधानस्तपसि तपसा यो न दम्यते ॥१॥ अत्यन्तपरिणामश्च गुणश्रेणिकृतादरः । प्रपद्यमानश्छेदे च पार्श्वस्थादिवितापितः ॥२॥ तपोभूमिमतिक्रान्त्वा सच्छेदं प्रतिपद्यता । तेन चाजन्मपर्यन्तं विधेयं विरसादिकम् ॥ ३ ॥ यदारब्धमाद्यदिन आमृत्यु तदुपासनम् । छेदार्हमिति गीतार्थैः प्रायश्चित्तमुदीर्यते ॥ ४ ॥" इति च्छेदार्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ मूलार्हं यथा—"पञ्चेन्द्रियाणामावृत्तेर्घाते दर्पाच्च मैथुने । समस्तविषयाणां च गाध्यात्संततसेवने ॥ ॥ मूलोत्तरगु-

णानां च विभङ्गे तपसो मदे । ज्ञानदर्शनचारित्रविभ्रष्टे करणोत्थिते ॥ २ ॥ अवसन्ने च पार्श्वस्थे मूलकर्मादिकारिणि । भिक्षौ प्रायस्तपोभ्रष्टे संप्राप्ते च पाराञ्चिताम् ॥ ३ ॥ प्रायश्चित्तं तत्र भवेत्पूर्वं च्छेदः कियद्दिनम् । ततः पाराञ्चिकं चैव ततो मूलं समादिशेत् ॥ ४ ॥ मूलमित्युच्यते यद्यथा भ्रष्टं च संयमे । तत्तथैव प्रकुर्वाणः प्राणान्निर्मलतां नयेत् ॥ ५ ॥" इति मूलप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ अनावृत्तार्हं यथा—"प्रदुष्टो जीवहिंसां यः कुरुते स्तैन्यमेव च । पाराञ्चिकेभ्यः पापेभ्यो न बिभेति कदाचन ॥ १ ॥ आवृत्तिषु च दुष्टासु वर्तमानो निरन्तरम् । स लिङ्गक्षेत्रकालाद्यैरनवस्थाप्य एव हि ॥ २ ॥ लिङ्गेन येन दुष्कर्म कृतं तदपनीयते । यैर्द्रव्यैर्विहितं पापं भावैस्तेषां च वर्जयेत् ॥ ३ ॥ भावलिङ्गं समादाय स्थाप्यं क्षेत्रेष्वं क्षेत्रेष्वदूषणे । यावत्कालं पापकर्म कृतं तावत्तपोऽधिकम् ॥ ४ ॥ विधेयं पापहीनत्वे मासषट्कं समासतः । परमेष्ठ्याशातनायां वर्षमेकं तथा तपः ॥ ५ ॥ वर्षं द्वादश वर्षाणि तत्पापस्यानुसारतः । भवेदुज्झितभिक्षाचान्स्तोकोपकरणान्वितः ॥ ६ ॥ अथवा सर्वमुपधिं त्यजेत्पाणिपरिग्रहः । वन्दते वन्द्यनो नैव परिहारं दिने दिने ॥ ७ ॥ कुर्वीताहारमध्येपि किंचित्किंचिन्मनागपि । संवासो यतिभिः सार्धं श्राद्धैर्वा तस्य कल्पते ॥ ८ ॥ नालापस्तैः समं क्वापि मुक्त्वार्हत्प्रमुखस्तवम् । प्रायश्चित्तमनावृत्तं प्राहुरेतत्कृतागमाः ॥ ९ ॥" इति अनावृत्तप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ अथ प्राराञ्चिकं प्रायश्चित्तं यथा—"अर्हन्तमागमं सूरिं श्रुतज्ञं गणनायकम् । गुणिनं बहुदर्पेण क्रोधेनाशातयन्सदा

१ पाराञ्चितेति पाठः ।

॥१॥ स्वलिङ्गे परलिङ्गे च दुष्टो बहुकषायवान् । अत्यन्तविषयासक्तो गुरोराज्ञादिघातकः ॥ २ ॥ अवध्यवध-
कारी च राजगुर्वङ्गनारतः । प्रकाशदुष्टकर्मा च स्त्यानर्द्ध्या च पुरस्कृतः ॥ ३ ॥ अनङ्गसेवानिरतः कुस्थानक-
कृतादरः । सप्तव्यसनसंसक्तः परद्रव्यग्रहोद्यतः ॥४॥ परद्रोहकरो नित्यं पिशुनत्वकृतादरः । पाराश्चिपातक-
स्यास्य प्रायश्चित्तं तथाविधं ॥ ५ ॥ सलिङ्गोत्क्षेत्रतो वापि कालादाचारतस्तथा । वसतेश्च निवासाच्च वाटका-
द्वृन्दतस्तथा ॥६॥ पुराद्ग्रामाच्च देशाच्च कुलात्संघाद्गणादपि । स बहिः क्रियते तस्य प्रवेशं क्वापि नार्पयेत्
॥७॥ उत्पन्नोत्पत्स्यमानो वा यत्र दोषस्ततस्ततः । क्षेत्राद्द्रव्यात्तथा भावात्कालाद्दूरे दधीत तम् ॥ ८ ॥ याव-
न्मात्रं पुराकालं येन पापं समाहृतम् । तावत्कालं स कुर्वीत तपोऽनन्तरभाषितम् ॥ ९ ॥ एकाकी मौनसंयुक्तो
बहिर्भूतो गणाज्जनात् । ध्यानमुज्झितभिक्षावान्कुर्याच्चिन्ताविवर्जितं ॥ १० ॥" इति पाराश्चिकप्रायश्चित्तं
संपूर्णम् ॥ अनवस्था तपःकर्मप्रायश्चित्तं पाराश्चिकम् । श्रुतकेवलिना छिन्नं शेषं तीर्थावधि स्फुटम् ॥ इति
जीव कल्पानुसारेण नानाविधप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥

संक्षेपात्कथितः पूर्वो जीतकल्पोऽनगारिणाम् । अथ संश्रावकाणां तु कथ्यते तपसैव हि ॥ १ ॥ यथा—
"शङ्कां काङ्क्षां विचिकित्सां मिथ्यादृष्टिप्रशंसनम् । तत्संस्तवं मनाक्कृत्वा शीतं बाढं गुरुः पुनः ॥२॥ अवन्दने
जिनानां च पूजापत्रादिताडने । प्रतिमायाश्च पतने मार्जने विधिवर्जिते ॥ ३ ॥ एतेषु प्रायश्चित्तं तु क्रमाद-
ग्रत उच्यते । पञ्चविंशतिमन्त्रैश्च पञ्चभिः पञ्चभिस्तथा ॥ ४ ॥ यतिस्वभावेन पुनश्चतुर्भ्यः शुद्धिरिष्यते ।

पार्श्वस्थादिमुनीनां च गुरुवृद्धयानुदानतः ॥ ५ ॥ पञ्चविंशतिसंख्येन मन्त्रजापेन शुद्धयति । पट्टिकापुस्तकदीनां ज्ञानोपकरणस्य च ॥ ६ ॥ पातनात्पादसंघट्टात्पञ्चमन्त्रजपाच्छुभम् । प्रत्याख्याने मन्त्रयुते ग्रन्थिमुष्टियुते तथा ॥ ७ ॥ भग्ने त्रिशतसंख्येन मन्त्रजापेन शुद्धयति । एतेषां ज्ञातशङ्कपु त्रिगुणो जाप इष्यते ॥८॥ अदाने त्यक्तविकृतेः प्रायश्चित्तं च पूर्ववत् । केचिंत्कादिके प्राहुः पञ्चरूपेऽतिचारके ॥ ९ ॥ प्रत्येकमुत्तमं तत्र गाढागाढे विशेषतः । द्वीन्द्रियाणां त्रीन्द्रियाणां चतुरक्षभृतामपि ॥ १० ॥ संघट्टे चाल्पसंतापे सुभोजनमुदाहृतम् । गाढसंतापने शीतं मारणे चोत्तमं विदुः ॥११॥ पञ्चेन्द्रियाणां संघट्टे पादमल्पे च तापने । शीतसंतापने गाढे निःपापः परिकीर्तितः ॥ १२ ॥ मारणे पुण्यमाख्यातमेव आद्यव्रते विधिः । स्थूले चैव मृषावादे हीने मध्ये तथाधिके ॥१३॥ यतिस्वभावः सजलं निःपापश्च क्रमात्स्मृतः । एवं चौर्यव्रते ज्ञेयं प्रायश्चित्तमसत्यवत् ॥१४॥ प्रायश्चित्तमथाख्येयं श्राद्धानां मैथुनव्रते । गृहीते नियमे स्वस्य कलत्रस्यापि संगमात् ॥ १५ ॥ उपवासव्रतं प्राहुः प्रायश्चित्तं विचक्षणाः । वेश्यायाः संगमादेव शुद्धिर्भद्र उदाहृता ॥ १६ ॥ हीनजातिपरस्त्रीणामज्ञानात्तद्वे (?) यथा । आदेयं परमं प्राहुः प्रायश्चित्तं मुनीश्वराः ॥१७॥ विशुद्धकुलवध्वाश्च भोगे मूलं यथोदितम् । ग्राह्यं च नरसंभोगे मुक्तं मैथुनचिन्तने ॥१८॥ सुन्दरं निबिडे रागे प्रायश्चित्तमुदीरितम् । स्थूले परिग्रहे हीने मध्यमे परमे तथा ॥१९॥ यतिस्वभावं कामदं चतुःपादं क्रमाद्विदुः । दिग्व्रतस्यातिक्रमे तु शर्वरीभोजने तथा ॥२०॥ पानकस्य प्रशमनं विदुः प्रशमनं परम् । मांसाशने मद्यपाने ग्राह्यं पानकघातनम् ॥२१॥

अनन्तकाये भुक्ते तु निःपापं पापनाशनम् । त्यक्तप्रत्येकभोगेषु शीतमाहुर्मनीषिणः ॥ २२ ॥ कर्मादानेषु सर्वेषु कृतेषु कथितं सुखम् । अनर्थदण्डेनाहारः प्रोक्तं सामायिके कृते ॥२३॥ देशावकाशिके भग्ने पौषधे भग्न एव च । अतिथीनामनर्चायां क्रमात्तप उदीर्यते ॥२४॥ अनाहारश्च कामघ्नं कामघ्नं सुक्त एव च । प्रायश्चित्तमिदं प्रोक्तं व्रतेषु द्वादशस्वपि ॥२५॥ अयमेव श्राविकाणां प्रायश्चितविधिः स्मृतः । विशेषः कोपि तासां तु पुनरेव प्रकीर्त्यते ॥२६॥ सामायिकव्रतस्थायाः स्थितायाः पौषधेऽथवा । नृसंघट्टे मन्त्रजापः पञ्चविंशतिसंख्यकः ॥२७॥ तत्रापि बालस्वीकारे कार्यमोदयमञ्जसा । पञ्चाणुव्रतभङ्गे तु तासां शोधनमन्तिमम् ॥ २८ ॥ प्रत्याख्यानवियुक्तौ तु चतुःपादोप्यकारणात् । प्रत्याख्याने च चरमे कृते प्राहुः सुभोजनम् ॥ २९ ॥ जीवोदकस्य संशोषे षट्पदीनां च घातने । मठचैत्यनिवासे च तासां शोधनमन्तिमम् ॥३०॥ श्राविका यस्य तपसः प्रत्याख्यानं भनक्ति च । प्रत्याख्यानं तदेव स्यात्करणीयं तया पुनः ॥३१॥ आलोचनाव्रतं चैव क्षामणं जिनपूजनम् । स्वाध्यायोऽनशनं चेति षट्कर्माण्यन्तकर्मणि ॥ ३२ ॥" इति प्रायश्चित्ताधिकारे श्रावकजीतकल्पः संपूर्णः ॥

अथ लघुजीतकल्पविधिना यतिप्रायश्चित्तम् ॥ अथान्यविधिना साधुश्राद्धयोः पापनाशनः । प्रायश्चित्तविधिः शुद्धः शास्त्रदृष्ट्या निगद्यते ॥१॥ पूर्वं च पञ्चाचारेषु लिङ्गितेषु प्रमादतः । प्रायश्चित्तं यतीनां च तत्तद्भेदैरुदीर्यते ॥२॥ पूर्वं सूत्राशातनायां कामघ्नं शुद्धये विदुः । तस्यामर्थगतायां च चतुःपादः प्रकीर्तितः ॥३॥

आशातनायां हीनायां मध्यमोत्तमयोरपि । विलम्बः परमः शीतं क्रमात्तप उदाहृतम् ॥ ४ ॥ सामान्याशातनायां तु परमाः पञ्च कीर्तिताः । काले चावश्यके स्वाध्यायप्रस्थापन उज्झिते ॥ ५ ॥ विरसोऽक्षपरित्यागे व्याख्याने धर्म ईरितः । अविधाने निपद्याया गुरोर्निःपाप उच्यते ॥६॥ कायोत्सर्गवन्दनयोस्त्यागेप्येवं तपः स्मृतम् । अनागाढेषु योगेषु देशभङ्गे च धातुहृत् ॥७॥ सर्वभङ्गे प्रशमनं प्रायश्चित्तं प्रचक्षते । तथाचागाढयोगेषु देशभङ्गे गुरुः स्मृतः ॥८॥ सर्वभङ्गे सुन्दरं च पूतं सद्गुणनिन्दने । ज्ञानाचार इदं प्रोक्तं प्रायश्चित्तं मुनीश्वरैः ॥९॥ आशातनायां देवस्य गुरोः स्थाप्यगुरोपि । शान्तेश्च स्थापनाचार्यनाशे शीतमुदाहृतम् ॥१०॥ कालातिक्रम आदिष्ट(ष्टे)स्यैवाप्रतिलेखने । अवतारणकादीनां करणे ग्राह्यमिष्यते ॥ ११ ॥ शङ्कादिपञ्चके कार्ये देशादेव विलम्बकम् । तत्राचार्यस्य परमं पाठकस्य च धातुहृत् ॥ १२ ॥ आचार्यस्य पाठकस्य मुक्तं शीतं क्रमात्क्वचित् । इत्येवं दर्शनाचारे प्रायश्चित्तमुदाहृतम् ॥१३॥ व्रते प्राणातिपाताख्ये पृथ्व्यप्तेजोमरुत्वताम् । प्रत्येकशाखिनां चैव संस्पर्शे विरसं विदुः ॥१४॥ अगाढतापे पूर्वार्धं गाढतापे सुभोजनम् । विघातने पुनः शीतं वदन्ति श्रुतवेदिनः ॥१५॥ सूक्ष्माम्बुतेजसोः स्पर्शे पूर्वार्धं शोधनं परम् । तयोर्बादरयोः स्पर्शे कामघ्नं विदुरादिमाः ॥१६॥ स्पर्शे जलचराणां तु प्राणाधारं विनिर्दिशेत् । जलार्द्रवस्त्रसंघट्टे कथयन्ति सुभोजनम् ॥१७॥ कम्बलेनाप्तेजसोश्च स्पर्शने विरसं मतम् । ज्वलने शक्तिपदं स्पृष्टे सजलमिष्यते ॥१८॥ हरिताङ्कुरसंमर्दे कोशेकोशे गुरुर्गुरुः । हरितानां च संस्पर्शे भूयसा बीजमर्दने ॥ १९ ॥ सुन्दरं किसलोन्मर्द-

धर्माच्छुद्धिर्दिनेदिने। नद्युत्तारे गुरुः कार्यस्तस्माच्छुद्धिरुदीरिता ॥२०॥ तथाचानन्तकायानां चतुस्त्रिद्व्यक्षदेहिनाम्। संस्पर्शे पितृकालस्तु शीतं मर्दलवादने ॥ २१ ॥ आगाढपरितापे तु प्राणाधारः प्रकीर्तितः। एषां च गाढसंतापे सजलं शोधनं विदुः ॥२२॥ विघाते च तथैतेषां धर्मपुण्यमपि क्वचित्। असंख्यद्वीन्द्रियध्वंसे पुण्यद्वयमुदाहृतम् ॥२३॥ असंख्यत्रीन्द्रियध्वंसे शुद्ध्यै पुण्यत्रयं विदुः। असंख्यचतुरक्षाणां ध्वंसे पुण्यचतुष्टयम् ॥२४॥ असंख्यासंज्ञिनां ध्वंसे शोधनं पुण्यपञ्चकम्। षट्पदीबहुनाशे तु कर्तव्यं पुण्यपञ्चकम् ॥ २५ ॥ पञ्चेन्द्रियाणां संघट्टे प्राणाधारे विशुद्धिकृत्। तेषामागाढसंतापे कामघ्नं पापनाशनम् ॥२६॥ तेषां च गाढसंतापे निःपापः पापखण्डनः। विघातने पुनः पुण्यं बहूनां च विघातने ॥ २७ ॥ तेषां तत्संख्यया पुण्यकारणानि विनिर्दिशेत्। जीवघाते प्रमादेन प्रायश्चित्तं न कोपतः ॥२८॥ अमार्जिताङ्गकण्डूयाकरणे निर्मदं वदेत्। भित्तिस्तम्भासनादौ च संस्पृष्टे मार्जनोज्झिते ॥२९॥ युवतीवस्त्रसंघट्टे कायमूम्यप्रमार्जने। एतेषु सर्वदोषेषु विरसं शोधनं विदुः ॥३०॥ आर्द्रामलकमाने च पृथिवीकायमर्दने। चलुमात्रसचित्ताम्बु पुरःपाश्चात्यकर्मसु ॥३१॥ द्विक्रोशमात्रमुडुपनौभ्यां प्रतरणेऽम्बुनः। नाभिमात्राम्बुसंस्पर्शे बह्वग्निस्पर्शने तथा ॥२२॥ भक्तस्त्रीदेशराड्वार्ताकरणे क्रोधमानयोः। मायायाश्च संविधाने प्रचुरे च प्रमादतः ॥३३॥ शय्यया (?) दानप्रमाणायां तथा सन्निधिभोजने। तथा च कालवेलायां जलपानेऽङ्घ्रिधावने ॥३४॥ एतेषु सर्वदोषेषु कामघ्नं गृधनं परम्। पूर्वार्धार्हमथो पापशोधनं परिकीर्त्यते ॥ ३५ ॥ उपयोगस्याकरणे गोचरस्याप्रतिक्रमे। तयोरवि-

विना कृत्ये नद्याः संतरणे तथा ॥३६॥ अमार्जने क्रमणयोर्गृहिप्रत्यक्षमेव च । करणे च पुरीषादेर्भाषणे गृहिभाषया ॥ ३७ ॥ तथार्हत्प्रतिमापार्श्वे कफादिपरिमोचने । मात्रादिधारणे चैव ग्लानादीनामपालने ॥ ३८ ॥ श्राद्धेभ्यः सहवासिभ्यः कारिते चाङ्गमर्दने । अकालसंवाहनायां शय्याद्यप्रतिलेखने ॥ ३९ ॥ द्वारप्रवेशे निर्गणे तद्भूम्यप्रतिलेखने । स्वाध्यायेऽप्यकृते चैव जलान्नग्रहणे तथा ॥४०॥ पारणा मुखवस्त्रं च विनाभुक्तान्नपानयोः । गुरोरग्रेप्यनालोच्य प्राशने भक्तपानयोः ॥ ४१ ॥ अकाले च मलोत्सर्गभूमौ गमन एव च । अनाचाराचरणे च चैत्यसाध्वोरवन्दने ॥४२॥ गृहस्थासनभोगे च ईर्यापथ्यप्रतिक्रमे । मुखवस्त्रेण सच्चित्तावस्तुग्रहण एव च ॥ ४३ ॥ क्षणमात्रं पदत्राणवाहनादिपरिग्रहे । अचक्षुर्विषये मार्गे परिभ्रमण एव वा ॥ ४४ ॥ पात्राद्युपधिवृन्देभ्यो बीजादेरपसारणे । एतेषु शुद्धिविषये कालातिक्रम उच्यते ॥ ४५ ॥ दीर्घाध्वगमने चैव दीर्घकालरुजासु च । वर्षारम्भे वस्त्रशौचे त्रिष्वाचाम्लमुदाहृतम् ॥४६॥ केचिदेष्वेव च प्राहुरादेयं शोधनं परम् । संवत्सरचतुर्मास्योरन्ते ग्राह्यसदूषणे ॥४७॥ चतुर्मासावसाने च सर्वातीचारशोधने । प्राहुः पुण्यं केचिदन्ये ग्राह्यमाहुः सुसाधवः ॥४८॥ अथो तपोतिचारस्य प्रायश्चित्तमुदीर्यते । यत्तपो भज्यते तत्र तत्तपः पुनरिष्यते ॥४९॥ ग्रन्थ्यादिनियमादीनां निर्गमेऽष्टोत्तरं शतम् । मन्त्रं जपेदिदं प्रोक्तं प्रायश्चित्तं तपोविधौ ॥५०॥ प्रत्याख्यानस्य भङ्गे च कदाचित्स्मृत्यभावतः । तद्दिने न त्यजेत्तच्च प्रत्याख्यानं समाहितः ॥५१॥ विचिन्त्य भग्नो नियमः प्रायश्चित्तान्न शुद्ध्यति । अस्मृत्या चैव भग्नस्य शुद्धिः स्याद्गुरुवाक्यतः ॥५२॥ सत्यां

शक्तौ चेन्न किंचिज्ज्ञानाद्यासस्तपोदमम् । वैयावृत्यं च शुश्रूषा संयमोपायमेव च ॥५३॥ कुर्यात्तस्य विशुद्ध्यर्थं सुभोजनमुदाहृतम् योगवाहिमुनीनां च प्रायश्चित्तमथोच्यते ॥५४॥ असंघट्टितमन्नादि भुङ्क्ते चेद्योगसाधकः । निशि संस्थापयेत्पात्रं पाना[न्ना]दिविगुण्ठितम् ॥५५॥ भुक्तेऽन्नपानमात्मघ्नं संनिधं क्वथितं च वा । अकाले च मलोत्सर्गं कुरुते मूत्रमेव च ॥५६॥ स्थण्डिलाप्रतिलेखी च स्थण्डिलातीतकर्मकृत् । असाधुकरवृत्तिस्थः क्रोधं मानं च कैतवम् ॥ ५७ ॥ लोभं वा कुरुते गाढं पूर्णां पञ्चमहाव्रती । विराधयति किंचिद्‌भ्याख्यानं करोति वा ॥५८॥ पैशुन्यं परनिन्दां च भूमौ वा पुस्तकं क्षिपेत् । कक्षायां च स्थापयेद्वा गृहीयादुष्करेण वा ॥५९॥ लेपयेदथ निष्पूतैः पुस्तकाशातनाकरः । एतेषु सर्वदोषेषु निःपापः पापनाशनः ॥६०॥ शुभाशुभस्य शब्दस्य गन्धस्य च रसस्य च । स्पर्शस्य चैव रूपस्य रागे सजलमिष्यते ॥६१॥ प्रत्येकमेषां विद्वेषे चतुःपादः प्रकीर्तितः उपविष्टावश्यके च सजलं पापनाशनम् ॥६२॥ सत्यां शक्तावुपविष्टप्रतिक्रमण एव च । आवश्यकस्याकरणे तमालच्छदनेषु च ॥६३॥ एलालवङ्गकमुकचन्द्रजातीफलेषु च । भुक्तेषु चैव ताम्बूलपञ्चसौगन्धिकाशने ॥६४॥ तथा च गुरुसंघट्टे दिवास्वापेप्यकारणात् । गन्त्रया योजनयाने च पादुभिर्योजनक्रमे ॥६५॥ योजनोऽलक्षविषये साधूनां क्रान्त एव वा । असाधुकरवृत्तौ च वन्दनेऽविधिना कृते ॥६६॥ योजनं गमनादेव नौभिः क्षुद्रप्लवैश्च वा । रजन्यां योजनं याने स्त्रीकथाकरणे तथा ॥६७॥ स्वाध्याये च चतुःकालमकृते च प्रमादतः । योजनं च नदीमध्यगमने चरणक्रमात् ॥६८॥ तद्दिनीदीर्घिकादीनां

संचारादप्रतिक्रमे । मण्डलीवञ्चने चैव साधूनाम(भि)निमन्त्रणे ॥६९॥ एतेषु सर्वदोषेषु धर्मः पापविशुद्धिकृत् । प्राशुकानां च कायस्य भक्षणे लघु शोधनम् ॥७०॥ अधिकां विकृतिं भुक्त्वा निर्मदेन विशुद्ध्यति । पञ्चेन्द्रियस्यैकस्यापि दर्पेण प्रतिघातने ॥ ७१ ॥ आदेय (?) न परं शुद्धिर्महापापादुदाहृता । पञ्चेन्द्रियाः पीडिता वा यावन्तः स्युः सजीविताः ॥७२॥ तेषु प्रत्येकमादेयं भद्रं पापस्य हानये। पुरुषस्त्रीविघाते च प्रत्येकं शुद्धिरन्तिमात् ॥७३॥ मृषावादे तथा स्तेये तथा चैव परिग्रहे । भग्ने जघन्यतः कार्यं प्रत्येकं च सुभोजनम् ॥७४॥ मध्यभङ्गे तथैकान्नं मुक्तमुत्कृष्टभङ्गके । दर्पाद्भङ्गे त्रयाणां च शोधने ग्राह्यमिष्यते ॥७५॥ स्वप्ने भङ्गे त्रयाणां च कायोत्सर्गा उदाहृताः । चतुःप्रमाणैः प्रत्येकं सचतुर्विंशतिस्तवैः॥७६॥ मैथुनस्य कांक्षणे स्याच्छुद्धिः स्यादुत्तमात्परा । कृते च करसंभोगे सुखं शोधनमुत्तमम् ॥७७॥ तस्मिंश्च बहुधा क्लृप्ते कार्यमादेयमञ्जसा । स्त्रिया चैव तिरश्चा वा पण्ढेन पुरुषेण वा ॥७८॥ मैथुने भाषिते क्लृप्ते प्रत्येकं मूलमिष्यते । स्त्रीणां स्तनादिस्पर्शे च विधेयं धातुहृत्परम् ॥७९॥ वस्त्रस्पर्शे च नारीणां यतिधर्ममुदाहरेत् । कैश्चिदष्टोत्तरशतं मन्त्रजाप इह स्मृतः ॥८०॥ दर्पेण ब्रह्मचर्यस्य भङ्गे ग्राह्यमुदाहृतम् । स्वप्नेऽपि व्रतभङ्गेऽत्र कायोत्सर्गं समाचरेत् ॥८१॥ समन्त्रयुक्तसंध्यातः सचतुर्विंशतिस्तवम् । लिप्तपात्रस्थापने च शुष्कसन्निधिभोजने ॥८२॥ प्रत्येकमुपवासेन शुद्धिरस्मादुदाहृता । दोरके मुखवस्त्रे वा पात्रे तृप्तिकरादिके ॥८३॥ निशि लिप्तस्थिते कार्यमुपवासेन शोधनम् । वैकृते सन्निधौ भुक्ते पुण्यमाहुर्विशोधनम् ॥८४॥ दिवा स्थितं दिवा भुक्तमिति भङ्गचतुष्टयम् । आद्ये

भङ्गं सुखं प्रोक्तं शेषभङ्गत्रयेऽष्टमम् ॥८६॥ शुष्कसन्निधिरक्षायां मध्याह्नः स्याद्विशोधनम् । तस्मिन्नार्द्रे स्था-
पिते च निःपापात्स्यादपापता ॥८६॥ केचिदाहुः शुद्धयेऽत्र पूर्वाह्णं मुनिपुङ्गवाः । आधाकर्मांशने मुक्तं शान्तं
पूत्यशने तथा ॥८७॥ आत्मक्रीतपरक्रीतभागे कामघनमिष्यते । उद्देशिकाशने शीतं शेषेषु गुरुरिष्यते ॥८८॥
अचिरस्थापनाभोगे निःस्नेहः शोधनं परम् । चिरस्थापनभोगे तु कालातिक्रम उच्यते ॥ ८९ ॥ सूक्ष्मप्राभृति-
काभोगे यतिकर्म विशोधनम् । बादरप्राभृते भुक्ते चतुःपादो विशोधनः ॥९०॥ पृथिव्या रूषिते भुक्ते निर्मदं
प्राहुरादिमाः । हस्ते पादे पङ्कलिप्ते कालातिक्रम इष्यते ॥९१॥ अप्तेजोवायुसंमिश्रभुक्ते सजलमादिशेत् ।
एभिराम्रक्षिते चैव भुक्ते श्रेष्ठौघघातनः ॥९२॥ परग्रामाहृते भुक्ते स्वीयग्रामाहृते तथा । क्रमादाद्ये च स-
जलं द्वितीये लघु कीर्तितम् ॥९३॥ प्रत्येकवनवाट्यम्बुतेजःस्वप्राशुकेषु च । भुक्तेषु मुक्त आख्यातः प्रमादे
पापशोधनः ॥९४॥ पश्चात्कार्ये च कामघनं शोधनं परमं मतम् । सचित्तैः पिहिते चापि संश्रिते वापि चाशने
॥ ९५ ॥ भुक्ते गुरुश्चाल्पतरे दायके लघुरिष्यते । दायकेऽन्धे च कामघनं परे स्याच्छुद्धये गुरुः ॥ ९६ ॥ काला-
न्यथो वाऽतीते च कृते निर्मद इष्यते । तस्यैव परिभोगे च चतुःपादो विशुद्धये ॥९७॥ शय्यातरीयपिण्डस्य
खादने धर्ममादिशेत् । तथा वर्षति पर्जन्ये आनीतेऽन्नेऽम्लमादिशेत् ॥९८॥ रूक्षपारिष्ठापने च स्निग्धत्यागे
तथैव च क्रमाच्छोधनमाख्यातं पूर्वाह्णं धर्म एव च ॥ ९९ ॥ अन्नादिलिप्तपात्रस्य स्थापने शीतमिष्यते । अ-
काले च विडुत्सर्गे विट्पात्रे कृमिसंभवे ॥१००॥ सविट्कृमित्वे वान्तौ च प्रत्येकं कार्य उत्तमः । उपधौ पतिते

प्राप्ते विस्मृतः प्रतिलेखने ॥ १०१ ॥ परैर्निवेदिते चापि जघन्ये विरसं विदुः । मध्यमे पितृकालश्च शान्तमुत्कृष्ट एव च ॥ १०२ ॥ सर्वोपधौ च पतिते लब्धे मन्त्रजपः स्मृतः । अश्वेन्दुवेद ४१२ संख्यातस्ततः शुद्धिः प्रजायते ॥१०३॥ जघन्ये चोपधौ किंचिद्विस्मृतः प्रतिलेखने । कामदनं शोधनं प्रोक्तं धर्मे धौते च हारिते ॥१०४॥ मध्यमे चोपधौ धौते हारिते शीतमादिशेत् । उत्कृष्टे हारिते धौते शोषणे धर्म एव च ॥ १०५ ॥ सर्वोपधौ हारिते च गुरोरग्रे निवेदिते । उच्छृङ्खले च शुद्धौ स्यात्पुण्यं मुनिभिराहृतम् ॥ १०६ ॥ उपधिस्तु जघन्यः स्याद्गुच्छकः पात्रकेसरी । पात्रस्य स्थापनं चैव मुखवस्त्रं चतुर्थकम् ॥ १०७ ॥ मध्यमश्चोपधिः प्रोक्तः पटलाः पात्रबन्धनम् । रजोहृतिश्चोलपट्टो रजस्त्राणं च मात्रकम् ॥१०८॥ उत्कृष्टश्चोपधिः पात्रं द्वौ कल्पौ सूत्रसंभवौ । एक ऊर्णामयश्चैवमुपधेः कल्पनां विदुः ॥ १०९ ॥ सर्वोपधौ च वर्षासु धौते ग्राह्यं विशुद्धये । अदत्ते गुरुणा भुक्ते दत्तेऽन्येभ्यः सुखं वदेत् ॥ ११० ॥ मुखवस्त्रेप्यसंघट्टे तथा धर्मध्वजेपि च । शुद्धये विरसः कैश्चिदनाहार उदाहृतः ॥१११॥ अलब्धेऽप्यथ लब्धे वा हारिते मुखवाससि । उपवासः परं शुद्धयै सूरिभिः समुदाहृतः ॥ १२ ॥ धर्मध्वजे हारिते च न प्राप्ते सुखमिष्यते । धर्मध्वजाननसिचोरेवं नप उदीरितम् ॥ ११३ ॥ नष्टयोश्च द्वयोः प्राप्तौ निःपापः शुद्धिहेतवे । अप्राप्तौ च द्वयोः कार्यं पुण्यमेव मनीषिभिः ॥११४॥ मुखवस्त्राप्रनिलेखे यतिकर्म समाचरेत । धर्मध्वजाप्रनिलेखे पितृकालो विशोधनम् ॥ ११५ ॥ अकृते चञ्चरमप्रत्याख्याने च निर्मदम् । प्रत्याख्याने पानतक्के संख्यास्वाध्यायजेऽथवा ॥११६॥ प्रत्याख्यानेप्यरचिते सुभोजनमपाप-

कृत् । चतुर्विधाहारजे च प्रत्याख्यानेष्यनिर्मिते ॥११७॥ सन्ध्यायां च विभाते च प्रत्याख्यानाद्यनुद्यमे । कृतस्यापि हि भङ्गे च पितृकालो विशुद्धिकृत् ॥ ११८ ॥ स्थण्डिलाप्रतिलेखे च यतिकर्मविशुद्धये । स्थण्डिलेऽन्यप्रतिलेखिते मलोत्सर्गतो निशि ॥११९॥ गुरुः सर्वपात्रभङ्गे सजलं शोधनं परम् । सूचीनिर्गमने मुक्तं प्राहुः केचित्तथान्तिमम् ॥ १२० ॥ कपाटं वा कटं वा प्रतिलिख्योद्घाटनाल्लघु । षट्पदीगाढसंघट्टे प्राणाधारो विशोधनः ॥१२१॥ कालस्याप्रतिक्रमणे गोचरस्याप्रतिक्रमे । नैषेधिक्याद्यकरणे यतिकर्म समादिशेत् ॥१२२॥ वीर्यातिचारप्रस्तावे तपःकर्म यथाविधि । पाक्षिकादौ विधेयं हि स्वशक्त्या क्षुल्लकादिभिः ॥१२३॥ तेषामकरणे दोषः प्रायश्चित्तमिहोच्यते । पाक्षिके तपसि भ्रष्टे क्षुल्लकस्य तु निर्मदः ॥ १२४ ॥ यतेर्यतिस्वभावश्च स्थविरस्य विलम्बकः । उपाध्यायस्य कामघना आचार्यस्य गुरुः पुनः ॥१२५॥ चतुर्मासतपोभ्रंशे क्षुल्लकस्य विलम्बकः । प्राणाधारस्तु वृद्धस्य भिक्षोः सजलमिष्यते ॥१२६॥ उपाध्यायस्य धर्मस्तु तथाचार्यस्य वै सुखम् । सांवत्सरतपोभ्रंशे क्षुल्लकस्य सुभोजनम् ॥१२७॥ स्थविरस्य द्विपादं तु भिक्षोरुत्तम ईरितः । उपाध्यायस्य भद्रं तु तथाचार्यस्य सुन्दरम् ॥ १२८ ॥ ज्ञानातिचारप्रस्तावे प्रायश्चित्तमुदीर्यते । अनागाढेषु योगेषु योगोद्देशे च खण्डिते ॥१२९॥ तथा चाध्ययनस्यापि श्रुतस्कन्धस्य चैव हि । अङ्गस्य चैव क्रमशः प्रायश्चित्तमथोच्यते ॥१३०॥ यतिकर्म च मध्याह्नं परमं धर्म एव च । अथागाढेषु योगेषु भग्न उद्देशकर्मणि ॥१३१॥ तथाध्ययनकार्ये च श्रुतस्कन्धे तथाङ्गके । क्रमाद्विलम्बः परमं कामघनं सुखमेव च ॥१३२॥ अपात्रस्य सूत्रदाने निर्मथस्य

तथैव हि । क्रमात्सजलमुक्तौ च कथितौ शुद्धिहेतवे ॥ १३३ ॥ संप्राप्ते च तथा पात्रे सूत्रार्थार्पणे गुरुः । तथा च तपआचारे ग्रन्थियुक्तस्य भञ्जने ॥ १३४ ॥ मन्त्रयुक्तस्य भङ्गे च पौरुषीभङ्ग एव च । अहश्चरमभङ्गे च भङ्गेऽन्यनियमस्य च ॥१३५॥ पानाहारादिभङ्गे च कालस्याप्यप्रतिक्रमे । स्वाध्यायाप्रस्थापने च कायोत्सर्गाद्यनिर्मितौ ॥१३६॥ इर्यापथादिस्थानेषु तत्पथिक्यप्रतिक्रमे । आवश्यके चैव कायोत्सर्गस्याकरणेऽपि च ॥१३७॥ एतेषु सर्वदोषेषु निर्मदः परकीर्तितः । आवश्यके कायोत्सर्गाविकृतौ लघुरिष्यते ॥१३८॥ त्रयस्याकरणे शान्त आवश्यकाकृतौ गुरुः । वन्दनेऽप्येवमेव स्यात्प्रायश्चित्तमभेदतः ॥ १३९ ॥ सजीवोदकपाने च सुखं पापविघातनम् । नैषेधिक्यादिकरणे उत्तरासङ्गवर्जने ॥ १४० ॥ दण्डस्याप्रतिलेखे चाप्रमार्जितविमोचने । ग्रहणे मार्जितस्यापि सर्वोपकरणस्य च ॥ १४१ ॥ उपधेश्चाप्यसन्देशे शयनासनयोरपि । अमार्जने तथा पाण्योर्वसतेरप्रमार्जने ॥ १४२ ॥ तथा कटकपाटादेः पिधानाच्छादयोरपि । विनैव प्रतिलेखेन तथा चोभयकालयोः ॥१४३॥ भाण्डाद्यप्रतिलेखे च संपुटीपट्टयोरपि । नित्यमप्रतिलेखाच्च पादोनप्रहरे तथा ॥ १४४ ॥ पात्राद्यप्रतिलेखे च सर्वेष्वेतेषु निर्मदः । एवं च जीतकल्पस्य व्यवहारेण भाषितम् ॥ १४५ ॥ प्रायश्चित्तं यतेः सर्वं श्राद्धानामथ कथ्यते । पापप्रणाशनं सर्वं आलोचनसमुच्चयः ॥ १४६ ॥" इति लघुजीतकल्पविधिना यतिप्रायश्चित्तं संपूर्णं ॥

अथ व्यवहारजीतकल्पक्रमेण यतिश्रावकप्रायश्चित्तविधिः ॥ "ज्ञानाचारे श्रावकाणां प्रायश्चित्तमुदीर्यते । अकालाविनयादिषु ज्ञानभङ्गेषु चाष्टसु ॥ १ ॥ प्रत्येकं शुद्धये तेषु प्राणाधार उदीरितः । ज्ञानिनां प्रत्यनीकत्वे

ज्ञानस्य च सुभोजनम् ॥ २ ॥ पाठव्याख्यानयोर्विघ्नकरणे पाद इष्यते । पातने पुस्तकादीनां कक्षाया धारणे तथा ॥ ३ ॥ दुर्गन्धहस्तोद्वहने पादनिष्पूतघट्टने । एषु प्रत्येकमाख्येयं शोधनं धातुहृत्परम् ॥ ४ ॥ जघन्याशातनायां तु ज्ञानस्यैव विलम्बकः । मध्यायां परमश्चैव प्रकृष्टायां द्विपादकम् ॥ ५ ॥ केचिदत्र गुरुं प्राहुर्विशेषादागमस्य च । आशातनायामाचाम्लं तत्सूत्रस्य पुनर्गुरुः ॥ ६ ॥ तथा च दर्शनाचारे शङ्कादिषु च पञ्चसु । देशाक्रान्तेषु प्रत्येकं कामघ्नं शुद्धये दिशेत् ॥ ७ ॥ कृतेषु सर्वतस्तेषु निःपापात्पापशोधनम् । असंयमस्थिरीकामे मिथ्यादृष्टिप्रशंसने ॥ ८ ॥ पार्श्वस्थादिषु वात्सल्ये देशादेकान्नमादिशेत् । सर्वतस्तेषु मुक्तं च तथाऽसंयमघोषणे ॥ ९ ॥ देशतः प्राहुरेकान्नं सर्वतो धर्म एव च । यतिप्रवचनश्लाघ्येषु प्रशस्तोपबृंहणम् ॥ १० ॥ अकृते चैव वात्सल्ये सामर्थ्येऽप्यप्रभावने । प्रत्येकं देशतो ज्ञेयं शोधनं धातुहृत्परम् ॥११॥ सर्वतश्चाकृतेष्वेषु प्रत्येकं गुरुरिष्यते । अर्हद्बिम्बाशातनायाः सामान्यकरणे गुरुः ॥१२॥ ततो विशेषाद्बिम्बस्य पादनिष्पूतमर्शने । धूपपात्रकुम्पिकादिवस्त्रादिलगने लघुः ॥ १३ ॥ अविधेर्मार्जने शान्तं विलम्बो बिम्बपातने । केचिदाहुः प्रतिमाया जघन्याशातने लघुम् ॥१४॥ मध्यमाशातने शीतमेकान्नं बहुशातने । अथवा चरणाचारेष्वप्तेजोवायुभूरुहाम् ॥ १५ ॥ स्पर्शने कारणाभावाद्यतिकर्म समादिशेत् । आगाढतापने प्राहुः पितृकालं विशुद्धये ॥ १६ ॥ गाढसंतापने धर्मं सजलं तदुपद्रवे । तथा ह्यनन्तकायानां चतुर्द्वित्र्यक्षधारिणाम् ॥ १७ ॥ संघट्टे पितृकालः स्याच-

१ प्रशल्य इति पाठः ।

तुःपादउपद्रवे । एकस्यापि द्वीन्द्रियस्य विनाशे मुक्त इष्यते ॥ १८ ॥ द्वयोर्विनाशे द्विगुणस्त्रयाणां त्रिगुणः पुनः । यावद्द्वीन्द्रियघातः स्यात्तत्संख्या गुरवः स्मृताः ॥१९॥ त्र्यक्षाणां चतुरक्षाणां विनाशेप्येवमादिशेत् । असंख्यानां द्वीन्द्रियाणां विनाशे स्यात्तत्सुखद्वयम् ॥ २० ॥ सुखत्रयं त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियदेहिनाम् । असंख्यानां विघाते स्याच्छुद्धिर्भद्रचतुष्टयात् ॥ २१ ॥ पञ्चेन्द्रियाणां संघट्टे शुद्धये स्यात्सुभोजनम् । अगाढतापने शीतं गाढसंतापने गुरु ॥ २२ ॥ प्रमादादेकपञ्चाक्षघाते पुण्यं समादिशेत् । एवं प्रमादात्पञ्चाक्षा यावन्तः स्युर्विघातिताः ॥२३॥ तावन्मात्राणि भद्राणि संभवन्ति विशुद्धये । दर्पादेकं च पञ्चाक्षं हत्वा संशुद्धिरन्तिमात् ॥ २४ ॥ एवं दर्पेण यत्संख्याः पञ्चाक्षाः स्युर्विघातिताः । देयास्तावन्त आदेयाः प्राणिनः शुद्धिहेतवे ॥२५॥ तपोतिचारेऽथ तपः कुर्वतां विघ्ननिर्मितौ । निन्दायां विरसं शुद्ध्यै नियमे सति सर्वदा ॥२६॥ प्रत्याख्यानाकृतौ धर्मों नियमस्याप्यभावतः । अप्रत्याख्यानतः शुद्धिः श्राद्धस्य विरसं शुभम् ॥२७॥ पौरुषीमन्त्रयुतयोः शान्तपूर्वार्धयोरपि । आचाम्लपूतधर्माणां भङ्गे कार्यं च तत्पुनः ॥२८॥ वमनादिवशाद्भङ्गे शान्तं विरसमेव वा । वा ग्रन्थिमुष्ट्याभिग्रहादिभङ्गे मध्याह्नमादिशेत् ॥२९॥ दिने दिने लघुप्रत्याख्यानस्याकरणे लघु । मन्त्रयुक्पौरुषीग्रन्थियुतादीनां च भङ्गतः ॥३०॥ कैश्चिदष्टोत्तरशतमन्त्रजापो निगद्यते । तथा वीर्यातिचारेऽपि सामर्थ्ये बहुले सति ॥३१॥ देवार्चनं च स्वाध्यायं तपोदानादिसत्क्रियाः । कायोत्सर्गावश्यकादेस्तोकत्वकरणे सति ॥ ३२॥ प्रत्येकं परमं प्राहुस्तपोज्ञानविभासनम् । मायया कुर्वतो धर्मो द्रव्यात्क्षेत्रान्न कालतः ॥ ३३ ॥

भावतोऽभिग्रहं किंचित्सत्यां शक्तावगृह्णतः । तथा खण्डयतश्चापि पूर्वार्धं शुद्धिहेतवे ॥ ३४ ॥ नियमे सति देवार्चावन्दनादेरनिर्मितौ । पूर्वार्धं गुरुपादानां ध्वान्ते पादादिघट्टने ॥ ३५ ॥ आशातने तथान्यस्मिञ्जघन्ये लघुरिष्यते । मध्यमे परमं शीतमुत्कृष्टं च प्रदर्श्यते ॥३६॥ अस्थापितस्थापनायां पादस्पर्शे तु निर्मदः । स्थापितस्थापनाचार्यपादघट्टे विलम्बकः ॥३७॥ पातने स्थापनार्यस्य तस्य चैव प्रणाशने । तत्क्रियाया अकरणे क्रमाच्छान्तो रसो लघुः ॥३८॥ व्रतिनामासनादाने मुखवस्त्रादिसंग्रहे । अम्बुपानेऽन्नाशने च क्रमाच्छोधनामादिशेत् ॥ ३९ ॥ पूतं पूतमरोगं च सजलं मुनिसत्तमः । नियमे सति साधूनामप्रणामे विलम्बकः ॥४०॥ गुरुद्रव्ये च वस्त्रे च द्रव्ये साधारणेपि च । उपभुक्ते तदधिकं देयं विनयपूर्वकम् ॥ ४१ ॥ देवद्रव्यजलाहारपरिभोगे कृते सति । देवकार्ये तदधिकं द्रविणं व्ययमानयेत् ॥ ४२ ॥ देवद्रव्यस्य भोगेऽन्ते मध्य उत्कृष्ट एव च । क्रमाद्विशोधनं शीतं धर्मो भद्रमुदाहरेत् ॥ ४३ ॥ जीवाम्बुशोषे ग्राह्यं स्यात्पीलिकामर्कटादिकान् । उपजिह्वादिकान्हत्वा बहून्प्रत्येकमाचरेत् ॥ ४४ ॥ आदेयं स्तोकघाते तु स्तोकं तप उदाहृतम् । एकवारमपूताम्बुपाने भद्रं विशोधनम् ॥ ४५ ॥ पात्रस्थिते पुनर्भक्तं स्थाने पानेऽप्यसंख्यके । सुन्दरं चापि भूयिष्ठं ग्राह्यं पापविशुद्धये ॥४६॥ मृषावादे जघन्ये तु मध्यमे परमे क्रमात् । पूर्वार्धं सजलं ग्राह्यमुत्कृष्टं सर्वदेहिनाम् ॥४७॥ प्रत्यक्षं निधिलाभादिदोषदाने गुरुस्ततः । विरसं लघु चाधाय शुध्यते श्रावकः परम् ॥ ४८ ॥ स्तेये जघन्ये पूर्वार्धं मध्यमे स्वगृहे कृते । अज्ञाते परमं कुर्याद्गृहे ज्ञाते गुरुं पुनः ॥४९॥ अन्तिमं ज्ञात उत्कृष्टे ज्ञाते कल-

हकर्मणि । ग्राह्यं विधाय लक्षं च मन्त्रं शुद्धमना जपेत् ॥ ५० ॥ दर्पेण सर्वचौर्येषु जघन्येष्वपि चान्तिमम् । तुर्यव्रते स्वदारेषु वेश्यासु नियमक्षयात् ॥५१॥ सुन्दरं परदारे च हीने ज्ञाते तथान्तिमम् । ज्ञाते लक्षं मन्त्रजापो ग्राह्ययुक्तो विधीयते ॥ ५२ ॥ उत्तमे परदारे च ज्ञाने ग्राह्यसमन्वितः । लक्षं साशीतिसाहस्रं मन्त्रजापो विधीयते ॥५३॥ ज्ञाते तत्रैव मूलं स्यादथ स्मरणतः पुनः । वेश्यासु पुण्यं भार्यायामुपवासो विशोधनम् ॥५४॥ जाननः स्वकलत्रेपि स्मरणादन्तिमं विदुः । आलापभेदतो नार्यां स्वस्त्रीभ्रान्तेस्तथान्तिमम् ॥५५॥ स्त्री चेद्बलं वितनुते तदा ग्राह्यं समादिशेत् । कियत्कालं गृहीतायां स्त्रियां भङ्गे सुखं वदेत् ॥ ५६ ॥ उत्तमे तु कलत्रेपि भङ्गे मूले समागते । देयं प्रसिद्धपात्रस्य ग्राह्यं मूलं न कुत्रचित् ॥५७॥ परिग्रहे व्रते भग्ने हीने मध्येऽधिकेऽथवा । क्रमादरोगकालघ्नं धर्मश्चापि विशोधनम् ॥५८॥ दर्पाद्भग्ने व्रते तस्मिन्नन्तिमं प्राहुरन्यथा । लक्षं साशीतिसाहस्रं मन्त्रजापं समादिशेत् ॥५९॥ पञ्चाणुव्रतभङ्गेषु स्वप्नतश्च कदाचन । कायोत्सर्गा वेदसंख्यैः सचतुर्विंशतिस्तवैः ॥६०॥ दिग्व्रतभ्रंशने चैव भोगव्रतविखण्डने । रात्रिभोजननिर्भोगे निःपापः पापमर्पणः ॥६१॥ नवनीतसुरामांसमधुभक्षणतो मदात् । प्रत्येकमन्तिमाच्छुद्धिर्नवनीते च भेषजे ॥ ६२ ॥ क्षौद्रं च भुक्त्वा परसमनाभोगात्सुरालये । अनन्तकायं भुक्त्वा च तथोदुम्बरपञ्चकम् ॥ ६३ ॥ भुक्त्वा निःपापतः शुद्धिः प्रत्येकचनभोगतः । शुद्धिः सजलतो ज्ञेया प्रोक्तमेवं सुसाधुभिः ॥६४॥ सचित्तद्रव्यचक्राद्यादीनां चतुर्दश । नियमाभङ्गतस्तेषां प्रत्येकमरसं लघु ॥६५॥ सचित्तवर्जकस्यापि प्रत्येकान्नादिभक्षणे । सजलं पञ्च-

दशसु कर्मादानेषु सर्वथा ॥६६॥ प्रत्येकं पुण्यमादिष्टं पैशुन्ये परनिन्दने । अभ्याख्याने तथा रोगे प्रत्येकं सजलं विदुः ॥ ६७ ॥ चतुर्विधेऽनर्थदण्डे गुरुर्गुरुभिरावृतः । षण्ढादीनां विवाहे च तथैवान्यविवाहने ॥ ६८ ॥ प्रत्येकमेतयोः शीतं पूर्वार्धमपरे पुनः । नियमे सति सामायिकस्याकरणभङ्गयोः ॥६९॥ उपवासोऽम्बुवह्न्यादिस्पर्शे तत्संख्यया लघुः । राज्ञां धर्मश्च देशावकाशिभङ्गे विलम्बकः ॥७०॥ नियमे सति तत्काले पौषधाकरणे पुनः। साधुदानाद्यकरणे शोधनाय गुरुः स्मृतः ॥७१॥ ॥ अथ पौषधभङ्गानां प्रायश्चित्तमुदीर्यते । नैषेधिक्याद्यकरणे स्थण्डिले वाप्रमार्जिते॥७२॥कफमूत्रविडुत्सर्गे पृथिव्या अप्रमार्जिते । अप्रमार्जितवस्तूनां ग्रहणक्षेपयोरपि ॥७३॥ अमार्जितकपाटानामुद्घाटनपिधानयोः । अप्रमार्जितकायस्य क्वचित्कण्डूयने तथा ॥७४॥ अप्रमार्जितकुड्यादिस्तम्भावष्टम्भनेपि च । ईर्यापथाप्रतिक्रमे उपध्यप्रतिलेखने ॥७५॥ एतेषु सर्वेष्वाख्यातं विरसं दोषघातनम् । परगात्रस्य संघट्टे ज्योतिषः स्पर्शने लघु ॥ ७६ ॥ विनालोमपटीं विप्रुट्स्पर्शने लघु चेष्यते । पाते च मुखवस्त्रस्य चतुःपादो विशुद्धिकृत् ॥७७॥ अप्रतिलेखिते स्थाने कृते मूत्रविसर्जने । दिवास्वापे च विज्ञेयमेकान्नं शुद्धिहेतवे ॥७८॥ एवं सामायिकेपि स्यात्प्रायश्चित्तं यथोचितम् । अथ श्राद्धावश्यकस्य प्रायश्चित्तमुदीर्यते ॥७९॥ आचार्यपृष्ठ एकस्मिन्दत्ते वदनकेऽरसः । द्वयोपूर्वार्धमाख्यातं त्रिषु प्रोक्तं सुभोजनम् ॥८०॥ चतुर्षु चोपवासश्च वन्दनस्याविधौ गुरुः । कायोत्सर्गस्य पश्चाच्च करणे निर्मदो मतः ॥ ८१ ॥ कृते विरुद्धे मध्याह्नमकृते च सुभोजनम् । परेभ्यः पारिते पूर्वमपूर्णे पारिते तथा ॥८२॥ कामध्नं सर्वथा त्यक्ते प्रतिक्रमणके

गुरुः । आलस्येनोपविष्टश्चेत्प्रतिक्रमति कर्हिचित् ॥ ८३ ॥ तदाम्लमावश्यके च प्रायश्चित्तं गृहेपिणाम् । मतान्तरे मृपावादे जघन्ये मध्यमेऽधिके ॥ ८४ ॥ क्रमाच्छीतमनाहार उपवासशतं तथा । स्तेये जघन्ये निःपापमज्ञाते मध्यमे हितम् ॥ ८५ ॥ ज्ञाते ग्राह्यं तथोत्कृष्टेऽज्ञाते ग्राह्यं सुखान्वितम् । मैथुने प्रव्रजितया गृहिणो मूलमादिशेत् ॥८६॥ परसंग्रहणीभोगे नीचान्यस्त्रीरतेपि च । गुप्ते परस्त्रीभोगे च मुक्तं भवति मुक्तये ॥८७॥ अज्ञाते द्वादश ग्राह्या ज्ञाते मूलं समादिशेत् । परिग्रहातिक्रमे चाज्ञानतो विदुरुत्तमम् ॥ ८८ ॥ दशदिक्षु दिग्विरतिभञ्जनेऽप्येवमेव हि । जानन्नपि हि सर्वं यो व्रतं दर्पान्निकृन्तति ॥ ८९ ॥ तस्यैव शुद्धये प्रोक्ताः प्रत्येकं द्वादशान्तिमाः । प्रायश्चित्तविधिश्चायं श्राद्धानामुपदर्शितः ॥९०॥ यतिश्रावकवर्गस्य प्रायश्चित्तं विशुद्धिदम् । व्यवहारजीनकल्पं यथाशोधि पदादपि ॥ ९१ ॥ पट्टोयं लिखितो वीक्ष्य शिष्यैः स्वपरहेतवे । श्रीयशोभद्रसूरीणां श्रीपृथ्वीचन्द्रसूरिभिः ॥ ९२ ॥ इति व्यवहारजीतकल्पक्रमेण यतिश्रावकप्रायश्चित्तविधिः ॥

अथ प्रकीर्णप्रायश्चित्तं भावप्रायश्चित्तं च ॥ प्रायश्चित्तविधिं चान्ययुक्त्या ब्रूमोऽथ निर्मलम् । शोधना विविधाः पापविधानस्यानुमानतः ॥ १ ॥ आवृत्त्या च प्रमादेन दर्पकल्पद्वयेन च । पापानुबन्धबद्धस्य परिणामा अनेकधा ॥ २ ॥ एकादिषु दशान्तेषु हतेषु विकलेषु च । एकादिकदशान्तं स्यात्प्रायश्चित्तं समंख्यकम् ॥ ३ ॥ ततः परं बहूनां च विद्यते नानुमानतः । प्रायश्चित्तं पिण्डितं स्यादेकमेव न चापरम् ॥ ४ ॥ एवं हतानानां न हउदेहभृतामपि । प्रायश्चित्तं बहुतरं देयं शास्त्रानुसारतः ॥ ५ ॥ मध्येषु मध्यमं चैवं जघन्येषु जघन्यकम् ।

आदरः शक्तियोगश्च विशेषश्चात्र कारणम् ॥ ६ ॥ गीतार्थानां तत्त्वविदां नित्यं तीव्रतपःकृताम् । प्रायश्चित्तं दशांशेन कथितं जिनपुङ्गवैः ॥ ७ ॥ श्राद्धानां तादृशानां च जानीयात्तादृगेव हि । युक्तायुक्तविभागो हि लोकेपि परिमीयते ॥८॥ किं पुनर्वीतरागस्य मते स्याद्वादसंकुले । पश्चाचारप्रतिबद्धं प्रायश्चित्तमुदीरितम् ॥९॥ यतीनां श्रावकाणां च सूक्ष्मभेदे तदन्तरे । अथ प्रकीर्णकं किंचित्कथ्यते तद्द्वयोरपि ॥ १० ॥ मुनयो यदि लोचादौ पीडया स्युश्चलाशयाः । ततस्तेषां विशुध्यर्थमुपवासं समादिशेत् ॥ ११ ॥ द्वाविंशतिगुणा येषु परीषहगुणेषु च । अनाध्यासनतः शुद्धौ उपवास उदाहृतः ॥ १२ ॥ शिक्षार्थं श्राद्धशिष्यादेस्ताडनाक्षेपयोरपि । प्रतिक्रमणतः शुद्धिर्द्वयोः कैश्चिदुदाहृता ॥ १३ ॥ अयुक्ता सद्गुरोराज्ञा लङ्घिता चेन्मुमुक्षुभिः । तस्य क्षामणतः शुद्धिर्विरसादपि जायते ॥ १४ ॥ गुरोरविधिसंस्थस्य वन्दनालापयोरपि । तच्चोदनायां व्याख्यातं ग्राह्यं चैव विशुद्धये ॥ १५ ॥ रोगादौ च चिकित्सान्ते शुद्धिः स्यात्परमादपि । चिकित्सा नैव सावद्या कार्या प्राणावनार्थिभिः ॥ १६ ॥ महाव्रतानां पञ्चानां भङ्गो यस्मात्प्रजायते । प्राणान्तेपि न तत्कार्यं साधुभिः कर्म कर्हिचित् ॥ १७ ॥ कामभावं विना स्त्रीभिः संलापे बहुशः कृते । राजद्वारादिगमने कृते वादेऽन्यतैर्थिकैः ॥ १८ ॥ कौतुकाद्यवलोके च मिथ्यादृक्शास्त्रदर्शने । इत्यादिषु मुनीनां स्याच्छुद्धये शीतमञ्जसा ॥ १९ । पार्श्वस्थस्यावसन्नस्य सेवने चीर्ण एव च । साधूनां मूलतः शुद्धिः कैश्चिद्ग्राह्यमुदीर्यते ॥२०॥ व्रतिनीसहवासे च तच्छुश्रूषाविधापने । तदानीताशनादाने स्यात्प्रायश्चित्तमन्तिमम् ॥ २१ ॥ श्रावकाणां तु लज्जादिकारणैर्दैवतं परम् ।

नत्वान्यव्रतिनं चैव शुद्धिः स्याज्जिनपूजने ॥ २२ ॥ बलात्कारकृते सर्वव्रतभङ्गे महात्मनाम् । गृहिणां शुद्धये ग्राह्यं शोधनं देयमुत्तमम् ॥ २३ ॥ श्राविकायाः प्रसूतौ च शुद्धयेऽन्तिममादिशेत् । सजीवेन्धननीरादिनापने ग्राह्यमेव हि ॥२४॥ साधुशुश्रूषणे चैव देहस्पर्शादिना कृते । विशुद्धये सुन्दरं स्याच्छुश्रूषान्तेऽपि योषिताम् ॥२५॥ व्रतिनां व्रतिनीनां च प्रायश्चित्तं समं यथा । श्रावकाणां श्राविकाणां तथैव हि विनिर्दिशेत् ॥ २६ ॥ एवं महानिशीथं च निशीथं चरणोदधिम् । जीतकल्पद्वयं दृष्ट्वा प्रायश्चित्तविधिः स्मृतः ॥ २७ ॥ अन्यान्यपि हि शास्त्राणि प्रायश्चित्तानुगानि च । विलोक्य शुद्धये प्रोक्तः प्रायश्चित्तविधिः परः ॥ २८ ॥ व्रतभङ्गे तु सूक्ष्माणां पापानामतिचारजम् । विलोक्य शास्त्रं मुनयः प्रायश्चित्तं वितन्वते ॥ २९ ॥ जिना जानन्ति तत्त्वं च मोहात्स्वमतिगौरवात् । उक्तं हीनाधिकं तत्र मिथ्यादुःकृतमस्तु मे ॥ ३० ॥ इयत्ता नैव विहिता प्रायश्चित्तविधेः क्वचित् । यन्नोक्तमत्र तज्ज्ञेयं जिनागममहोदधेः ॥ ३१ ॥" इति प्रायश्चित्ताधिकारे प्रकीर्णप्रायश्चित्तं भावप्रायश्चित्तं च संपूर्णम् ॥

अथ स्नानार्हप्रायश्चित्तम् । सर्वपातकशुद्ध्यर्थं भावशोधनमीरितम् । अधुना तु बहिर्लेपशुद्ध्यर्थं द्रव्यत उच्यते ॥ १ ॥ पञ्चधा स्याद्बहिर्लेप आचाराज्ञैरुदाहृतः । स्पर्शात् १ कृत्यात् २ भोजनाच ३ दुर्नयात् ३ ज्ञातिमिश्रणात् ५ ॥ २ ॥ स्पर्शाच्चण्डालशून्यादेः कृत्याद्दुःकर्मचेष्टितात् । भोजनाद्दूषिताहाराद्दुर्नयान्निन्दनादिकात् ॥३॥ विमिश्रणादन्यजात्या विवाहात्सहभोजनात् । एवं पञ्चविधस्यापि शोधनं कथ्यते परम् ॥४॥ यथा

दशविधं भावदोषाणां शोधनं मतम् । तथा पञ्चविधं ब्रूमो द्रव्यदोषविशोधनम् ॥ ५ ॥ स्नानार्हं १ करणीयार्हं २ तपोर्हं ३ दानयोग्यकम् ४ । विशोधनार्हं ५ पञ्चेत्थं प्रायश्चित्तानि बाह्यतः ॥ ६ ॥ सर्ववासांसि धावित्वा स्नात्वा नखशिखान्तकम् । आचम्य पञ्चगव्यादीन्देवस्नानोदकानि च ॥ ७ ॥ तथैव तीर्थनीराणि गुरुपादोदकानि च । यस्मात्संजायते शुद्धिस्तत्स्नानार्हमुदाहृतम् ॥ ८ ॥ इति स्नानार्हविधिः ॥ ॥ शान्तिकैः पौष्टिकैश्चैव तीर्थाभिगमनैरपि । गुरुदेवार्चनैश्चैव संघपूजादिकर्मभिः ॥ ९ ॥ मौनादिभिस्तथाचारैः शुद्धिर्यस्मात्प्रजायते । तदुक्तं करणीयार्हं प्रायश्चित्तं विचक्षणैः ॥ १० ॥ एकभक्तै रसत्यागैः फलैकान्नादिभोजनैः । यस्माच्छुद्धिस्तदाख्यातं तपोर्हं द्रव्यशोधनम् ॥ ११ ॥ देवादौ पुस्तकादौ च व्ययमाधाय साधुषु । यस्माच्छुद्धिस्तदाख्यातं दानार्हं बाह्यशोधनम् ॥ १२ ॥ विशोधनामथ ब्रूमो विस्तरेण निशम्यताम् । वमनं त्र्यहमाधाय विरेकं च त्र्यहं वदेत् ॥ १३ ॥ वमने लङ्घनं प्राहुर्विरेके यवचर्वणम् । ततश्चैव हि सप्ताहं भूमौ निक्षिप्य चोपरि ॥ १४ ॥ ज्वलनज्वालनं कुर्यात्काष्ठैरौदुम्बरैरपि । ततः पुनश्च सप्ताहं भूमौ निक्षिप्य चोपरि ॥ १५ ॥ गावं वृषं च संयोज्य कुर्वीत हलवाहनम् । ज्वलनज्वालने चैव तथा च हलवाहने ॥ १६ ॥ कुर्याच्चतुर्दशाहानि मुष्टिमात्रयवाशनम् । ततः शिरसि कूर्चं च कारयेदपि मुण्डनम् ॥ १७ ॥ सप्ताहं च ततः स्नात्रं पञ्चगव्येन चाचरेत् । तत्रापि गव्यक्षीरेण प्राणाधारो न चान्यथा ॥ १८ ॥ पश्चाहं पञ्चगव्यं च त्रिस्त्रिश्चुलुभिराचमेत् । विधाय मुण्डनं तस्मात्तीर्थोदकसमुच्चयैः ॥ १९ ॥ अष्टोत्तरशतेनैव घटानां स्नापयेच्च तम् । तथा शुद्धो देवगुरुन-

मस्कुर्यात्समाहितः ॥ २० ॥ ततः साध्वर्चनं संघार्चनं कुर्याद्विशुद्धधीः । एवं विशोधनारूपं प्रायश्चित्तमुदीर्यते ॥२१॥ चण्डालम्लेच्छभिल्लानां खराणां विड्भुजामपि । काकानां कुर्कुटानां च करभाणां शुनामपि ॥ २२ ॥ मार्जाराणां व्याघ्रसिंहतरक्षुफणिनामपि । परनीचकारुकाणां मांसास्थ्नां चर्मणामपि ॥२३॥ रक्तमेदोमज्जसां च पुरीषमूत्रयोरपि । शुक्रस्य दन्तकेशानामज्ञातानां च देहिनाम् ॥ २४ ॥ मृतपञ्चेन्द्रियाणां च तथोच्छिष्टान्नपाथसाम् । स्पर्शनाज्जायते शुद्धिर्गृहिणां स्नानमात्रतः ॥२५॥ तस्माद्यतीनां मुक्तानामभ्युक्षणत एव च । एवं स्पर्शभवाद्दोषात्स्नानाच्छुद्धिः प्रजायते ॥ २६ ॥ इति स्नानार्हं प्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥

विरुद्धाचारजोद्दोषात्करणीयैर्विशुद्ध्यति । शूद्रात्प्रतिग्रहं कृत्वा ब्राह्मणे गोप्रदानतः ॥२७॥ शुद्धिं भजेत्क्षत्रियस्तु शूद्रसेवी तथैव हि । अशास्त्रं व्यवहारं [1]ज्योतिषं कथयन्द्विजः ॥ २८ ॥ माममात्रेण मौनेन शुद्धिं प्राप्नोति नान्यथा । अस्वाध्यायकरो विप्रो मौनी पक्षाद्विशुद्ध्यति ॥२९॥ विप्रक्षत्रियवैश्यानां त्रुटिते कण्ठसूत्रके । पतिते वा प्रमादेन न वदेन्न कर्म चरेत् ॥३०॥ परिधायान्यसूत्रं तु चरेत्पादं वदेद्वचः । त्रिरात्रं यवभोजी च जपेन्मन्त्रमघापहम् ॥३१॥ दैन्यमर्थिनकारं च स्वस्तुतिं परगर्हणम् । विधाय क्षत्रियः कुर्यात्त्रिरात्रं जिनपूजनम् ॥ ३२ ॥ कृतोपवासः कनकं दत्त्वा तस्माद्विशुद्ध्यति । संग्रामाद्दोग्रहादन्ययुद्धस्थानादयुद्धकृत् ॥३३॥ निवृत्तः क्षत्रियः शान्तं कृत्वा दानाद्विशुद्ध्यति । युद्धे हत्वारिसैन्यं तु स्नानादेव विशुद्ध्यति ॥३४॥

१ ज्योतिषं इति पाठः ।

इति करणीयार्हद्रव्यप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ भेषजार्थं च गुर्वादिनिग्रहे परबन्धने । महत्तराभियोगे च तथा प्राणातिभञ्जने ॥ ३५ ॥ यद्यस्य गोत्रे नो भक्ष्यं न पेयं क्वापि जायते । तद्भक्षणे कृते शुद्धिरुपवासत्रयान्मता ॥ ३६ ॥ अन्यद्विजाशनं भुक्त्वा पूर्वाह्णाच्छुद्ध्यति द्विजः । शुद्ध्यत्येकान्नभोजी च भुक्त्वा च क्षत्रियाशनम् ॥ ३७ ॥ वैश्याशनं पुनर्भुक्त्वा शुद्धः स्यादुपवासकृत् । शूद्रान्नभोजनाच्छुद्धिस्तस्यानशनपञ्चकात् ॥ ३८ ॥ कारुभोजनतः शुद्धिर्दशानशनतो ध्रुवम् । क्षत्रियश्चैव शूद्रान्नं भुक्त्वा प्रायेण शुद्ध्यति ॥ ३९ ॥ वैश्यस्तु शूद्रकार्वन्नं भुक्त्वा चाम्लेन शुद्ध्यति । शूद्रश्च कारुकान्नादः शुद्धः पूर्वाह्णतो भवेत् ॥ ४० ॥ म्लेच्छस्पृष्टान्नभोगे च शुद्धिः स्यादुपवासतः । अन्यगोत्रे सूतकान्नं भुक्त्वा शुद्धिस्तथैव हि ॥ ४१ ॥ ब्रह्मस्त्रीभ्रूणगोसाधुघातिनामन्नभोजनात् । दशोपवासतः शुद्धिं कथयन्ति पुरातनाः ॥ ४२ ॥ आहारमध्ये जीवाङ्गं दृष्ट्वान्नं तत्तदेव हि । भोक्तव्यमेकभक्तेन द्वितीयेऽहनि शुद्ध्यति ॥४३॥ एवं भोजनकाले च श्वमार्जाररजस्वलाः । स्पृष्ट्वा चर्मास्थ्यन्यजातीन् शुद्धिर्जीवाङ्गवद्भवेत् ॥ ४४ ॥ इति तपोऽर्हद्रव्यप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ यतिभिश्च विरोधाच्च सौहृदात्पापकारिभिः । सम्बन्धिन्यादिसंभोगात्प्रमादात्साधुनिन्दनात् ॥ ४५ ॥ सत्यां विपुलशक्तौ च दीनाद्यप्रतिपालनात् । शरणागतजन्तूनां सत्यां शक्तावरक्षणात् ॥४६॥ निन्द्यकर्मकृतेश्चैव गुर्वाज्ञालङ्घनादपि । पितृमातॄणां संतापात्तीर्थमार्गनिवर्तनात् ॥ ४७ ॥ शुद्धधर्मोपहासाच्च हास्यार्थं परकोपनात् । इत्यादिदोषात्संशुद्धिर्दानादेव हि जायते ॥ ४८ ॥ तत्संपत्त्यनुसारेण व्यलीकानुमतेरपि । गुरवो विप्रसाधुभ्यो दापयन्ति तदर्प-

येत् ॥ ४९ ॥ इति दानार्हद्रव्यप्रायश्चित्तं संपूर्णम् ॥ ॥ उषित्वा म्लेच्छदेशेषु म्लेच्छीभूय परिग्रहात्। म्लेच्छमन्दिरनिवासाच्च प्रमादादभक्ष्यभक्षणात् ॥ ५० ॥ अपेयपानतश्चैव म्लेच्छादिसहभोजनात्। परजातिप्रवेशाच्च विवाहकरणादिभिः ॥५१॥ महाहत्याविरचनात्कुमतिग्राहिसंगमात्। कुमतिग्रहतः शुद्धिः स्यात्प्रोक्ताद्विशोधनात् ॥५२॥ इति विशोधनार्हद्रव्यप्रायश्चित्तम् ॥ ॥ सर्वेभ्यो द्रव्यदोषेभ्यः शुद्धिमाहुर्मनीषिणः। नृपच्छत्रतलस्नानात्स्पर्शाद्धर्मचरोरपि ॥५३॥ एतेभ्यो व्यतिरिक्तं च प्रायश्चित्तं तदान्तरम्। विज्ञेया पूर्वकथिता तच्छुद्धिर्भावशोधनात् ॥५४॥ द्रव्यभावभवे चैव प्रायश्चित्ते समस्तके। यावद्वेलं भवेद्दोषस्तावद्वेलं विशोधनम् ॥५५॥ बालस्य द्वादशाब्देभ्यः परं जरत एव च। देयं वर्षनवत्यर्वाक् प्रायश्चित्तं मुनीश्वरैः ॥५६॥ प्रायश्चित्ते च महति विचीर्णे तपआदिभिः। अन्यत्पुनस्तत्समासौ देयं भावविशेषत : ॥५७॥ उपवाससहस्राच्च न परालोचना क्वचित्। शतोपवासादूनं च प्रायश्चित्तं न पिण्डितम् ॥५८॥ ज्ञानाचारादिक्रमेण व्रतादीनां क्रमेण च। प्रष्टव्यं गुरुणा पापं साधुतः श्रावकादपि ॥५९॥ छउमत्थो मूढमणो कित्तियमित्तंपि संभरयि जीवो। जं च न समरामि अहं मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥६०॥ जं जं मणेणं बद्धं जं जं वायाए भासियं किंचि। जं जं काएण कयं मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥६१॥ आउट्टिआउ विचा दप्पो पुण होइ वग्गणाईओ। कंदप्पो अप्पमाओ कप्पो पुण कारणे करणे ॥६२॥ ॥ तथा सूरिर्यदि एकाकी बहिर्भूमिं गच्छति तदा शिष्याणां उपवासः ४१ गुरुर्यदि भिक्षाटनं करोति तदा शिष्याणां उपवासः ४१ मुख्यसाधुः गुरून् भिक्षां गच्छतो न

वारयति तदा मुख्यसाधोः उपवासः ४१ गीतार्थो न वारयति तदा तस्य पूर्वार्धं, अगीतार्थो न वारयति तस्यापि पूर्वार्धं, गुरुस्तद्वारितो न तिष्ठति तदा गुरोः उपवासः ४१ त्रिकालं गणालोकाकरणे सूरेर्मासलघुमार्गे ग्लाने दुर्भिक्षे बालवृद्धादिकार्ये दुर्लभद्रव्यनिमित्तं यथाचार्योऽहमित्यालम्बमालम्ब्यान्यैस्तस्मिन्नप्राप्यमाणे भिक्षां न भ्रमति तदा १ उपवासः । भिक्षुर्गुरोः पृथग्वसतिमालघु उपाश्रयबहिर्वासे ४१ एकोपाश्रये पृथगपवरके वसतो गीतार्थस्य एकशतम् ॥ ॥ तथा आलोचनागाथाकथनानन्तरं ज्ञानाचारे पुस्तकाद्याशातनाप्रश्नः । दर्शनाचारे शङ्काकाङ्क्षादिमिथ्यात्वाङ्गप्रश्नः । चारित्राचारे पञ्चमहाव्रतद्वादशव्रतभङ्गादिप्रश्नः । तपआचारे द्वादशविधः तपोभङ्गादिप्रश्नः । वीर्याचारे सत्यां शक्तौ तपआचारपालना अकरणप्रश्नः । तदनन्तरं क्रोधादिकषाय अष्टादशपापस्थानप्रश्नः । आलोचनायां पुरातनी तपः संज्ञा । यथा—"लहुमास मासलहु भिन्नमास पुरिमड्ढनाम नायव्वा । मासगुरु गुरुमासं एगासणस्स नामाइं ॥१॥ पणगं पुण नीवीरां चउल्लहू अंबिलं च नायव्वं । चउगुरुखवणं उववास नाम सिद्धन्तिणो बिंति ॥२॥ एगकल्लाणगं पुण छट्ठं झग्गुरु अ अट्ठमं होइ । पंचकल्लाणगं पुण दस उववासा मुणेअव्वा ॥३॥ इति प्रायश्चित्तकीर्तनो नाम उदयः ॥